VARLIK YILLIĞI 1971

VARLIK YILLIĞI

1971

VARLIK YILLIĞI 1971

VARLIK YILLIĞI 1971

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Yılın düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır. Ancak, bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı : 1580
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Aralık, 1970

1970 E TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

DIŞ DÜNYA

Dünyamızın, şu 1970 yılı sonlarında, bir yıl öncesine göre, biraz daha içaçıcı, biraz daha umut verici bir görünü içinde bulunduğunu söylemek, bilmem aşırı bir iyimserlik mi sayılır?

Ne de olsa, tehlikelerle dolu siyasal gerginlik sorunlarının, hiç değilse bazılarında, yumuşamaya doğru bir kımıldama görüldüğünü söyleyebiliriz.

AMERİKA'NIN ÇEKİLİŞİ

İlkin daha düne kadar dünyamızın en büyük sıkıntı kaynağı halinde, bir kangren yuvası gibi kanayan Vietnam sorununda hayırlı birtakım belirtiler göze çarpar olmuştur. Nixon, Vietnam'a yeniden asker göndermemek, Kuzey Vietnam'ı bombalamamak, bu bölgedeki kuvvetlerini, yavaş bir tempoyla da olsa, geri çekmek bakımından verdiği sözde durmuştur. Gerçi Vietkong'la Kuzey Vietnam birliklerinin Kamboçya'ya saldırmaları üzerine Güney Vietnamlılar yanında Amerikan birliklerini de Kamboçya'ya sokmuş ve Vietnam'ın çevrilmesi manevrasını önlemiştir. Ne var ki, bu yeni müdahale, daha önce karşı taraf, Kamboçya'nın tarafsızlığını hiçe saymış olduğu için, büyük tepkilere yol açmadı dünyamızda. Olsa olsa A.B.D. de barışçı yönelimlerin daha da güçlenmesine yol açtı. Amerikan hükümetinin, hareket sona erer ermez, haziran sonuna kadar bütün Amerikan birliklerinin Kamboçya topraklarını boşaltacağı hakkındaki sözünde durmuş olması da, bu yeni olayın, fazla büyümeden kapatılmasını sağlamıştır. Böy-

lece, bu bölgede belirmiş olan yeni tehlikeli gelişmelerin önü alınmış oldu.

Amerika'nın Vietnam dışında, dünyamızın çeşitli bölgelerinde nöbet tutan birliklerinden önemli azaltmalar yapacağı hakkında resmî bildirilerde bulunmuş olması ayrıca ferahlık yaratmıştır. Ülkelerinde Amerikan askerleri bulunan devletlerden bir kısmı, bu haberleri hiç de hoş karşılamamaktadırlar. Bu yaz Seul'de bulunduğum sırada, Amerikan kıtalarının çekilmesi haberlerinin orada yarattığı kaygıyı fark etmiştim. Raymond Cartier, Güney Kore Cumhurbaşkanı Park'ın, Nixon'la yaptığı görüşmede bu kararı protesto ederken gözyaşlarını tutamamış olduğunu yazıyordu. Güney Vietnam da aynı durumdadır.

Paris'te başlatılmış olan barış görüşmeleri, bir çıkmaz içinde süredursun, sorun, Amerika'nın kendi iç durumunun baskısı altında yavaş yavaş bir çözüme doğru gitmektedir.

Önümüzdeki yıl içinde Amerikan birlikleri Güney Vietnam'dan çekilirse, tek başına Amerikan yardımı, Güney Vietnam ordularını, Kuzeyliler karşısında etkili bir savunma ile ülkelerini tek başlarına kurtarma gücüne eriştirecek midir? Seul'de tanıdığım Vietnamlı yazarlar, bu soruma olumlu cevap veriyorlardı. Ama bu cevapları sağlam bir inanca mı, yoksa sadece bir dileğe mi dayanıyordu, bilemem. Gerçi yıllarca komünistlerin saldırılarına karşı birtakım ülkelerin korunmaları görevini üstüne almış ve bu yoldan sol güçlerin ilerlemesini durdurmuş olan Amerika, bu ülkelerden el çeker çekmez, oralarda yıkıntı ve çöküntüler başlarsa bu olay, varlıklarının devamı için Amerika'ya bel bağlamış başka ülkelerde Birleşik Devletler'in itibarına ağır bir darbe indirecek ve bu ülkelerden bir kısmında birtakım çözülmeler yada kargaşalıklara yol açacaktır. Ama Beyazsaray, vaktiyle boş bulunarak ve kolay bir iş sanarak başına açmış olduğu bu belâdan mutlaka kurtulmak kararında olduğuna göre, kötülüklerden en hafifini yeğleyerek, politikasını ona göre ayarlamak zorundadır bundan böyle.

Amerika'nın bu yeni politikası, dünyamızın barış ve huzura erişmesi için yararlı mı olacak, yoksa daha büyük, daha ağır bunalımlara mı yol açacak? Önümüzdeki

yıl bu bakımdan çok ilginç belirtiler getirecektir. Birleşik Devletler'in Avrupa'daki kuvvetlerini de azaltmak kararında oluşu, Avrupa Birleşmiş Devletleri düşüncesinin gerçekleşmesinde yardımcı olabilir mi? Avrupa'nın güçlenmesini ve kendi savunmasını kendi imkânlarıyla sağlamasını isteyen Amerika'nın böyle güçlü bir Avrupa'nın kendi endüstri gücüne indirebileceği ağır darbeyi de hesaba katmak zorunda olduğunu düşünmek gerekir.

ORTA DOĞU ÇATIŞMASI

İkinci gelişme, 1967'de İsrail'in Mısır, Suriye ve Ürdün'ü dize getirdiği altı gün savaşından sonra, Birleşmiş Milletler'in ateş-kes kararını hiçe sayarak, tarafların zaman zaman alevlendirip, kronik bir hale soktukları savaş durumu, o günden bu yana, zaten derdi başından aşkın olan dünyamıza korkulu günler geçirtir olmuştur. Aslında kaygılara yol açan, bu içten içe süregelen yanmanın yeniden yalazlanarak taraflardan birinin sırtının yere gelmesi değildir dünyamızı korkutan. Sadece, bu iki yanlı savaşta, iki büyük ve geçimsiz ağabeyin, Amerikalılarla Sovyetlerin, Akdeniz'deki deniz güçlerini durmadan arttırmaları ve yeni bir Arap - İsrail çatışmasının bu dev güçler arasında da bir çatışmaya yol açması tehlikesidir.

Araplar ve onlarla birlikte dünyanın büyük çoğunluğu İsraillilerin bir barışa varılabilmesi için, son savaştan önceki topraklarına çekilmelerini isterlerken, İsrail'in bu şartı kabule hiç yanaşmaması ve işgal ettiği topraklardan bir kısmına yerleşmek için devamlı tedbirler almasının Amerikalılarca hoş görülmesi, bu uzlaşmazlığın kolay kolay çözülemeyeceği kaygısını arttırıyordu.

Güney Kore'nin başkentinde bu yaz rastladığım İsrail ve Arap yazarları bu uğursuz savaş halinin yarattığı korkunun etkisi altında çok üzgündüler, onlar da, benim gibi, bu çıkmazdan kurtulmanın ancak Amerikalılarla Ruslar arasında varılacak bir anlaşmayla mümkün olabileceği düşüncesindeydiler. Oysa Sovyetler Birliği, Arap dostlarını koruma bahanesiyle Akdeniz'deki varlığını her gün biraz daha güçlendirmek fırsatını kendisine veren bu anlaşmazlığın kısa zamanda bir barışa çevrilerek fırsatın elden çık-

masını elbette istemeyecek ve Arapları, savaşı kazanmışlarcasına, çok yüksekten almaya zorlayacaktır.

İşte durum böylesine çetin bir çıkmazdayken Birleşmiş Devletler'le Sovyetler Birliği birdenbire aralarında yaptıkları görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varmış görünmüşler ve bu yangını söndürmede yararlı olabilecek yeni bir ateş-kes kararını iki tarafa kabul ettirmişlerdir. Ancak hemen ardından İsrail, Sovyetler Birliği'nin, bu ateş-kes kararından yararlanarak Süveyş Kanalı boyunca, bütün İsrail'i ateş etkisi altında tutabilecek birtakım füzeleri yerleştirdikleri iddiasını ortaya attı. Bu yeni durum, Sovyetler Birliği'nin Amerikalılarla yaptıkları son anlaşmayı, gerçekten bir barışa varmak isteğiyle değil, Mısırlıları daha büyük bir askerî güce eriştirmek amacıyla, İsrail uçaklarının saldırılarını bir süre önlemek için yaptıkları şüphesini uyandırdı birçok gözlemcilerde. Bunun ardından Ürdün ordusu ile Filistinli Arap gerillalar arasında meydana gelen çatışmasının Filistinlilerin kesin yenilgisi ile sonuçlanmaya doğru gittiği bir sırada, Suriye'nin bütün zırhlı birliklerini İsrail cephesinden çekerek Ürdün üstüne yürütmesi bu şüpheyi çok arttıran yeni ve beklenmedik bir olay oldu ve bu durum, Amerika ile Ruslar arasında birkaç gün süren çok gergin bir hava yarattı. Amerika, Suriye tanklarının, Rusların emriyle Ürdün'e sürülmüş olduğu kanısındaydı ve Ruslara bu kıtalar 24 saat içinde Ürdün'den çekilmezse, deniz ve hava kuvvetlerinin ortaklaşa bir hareketiyle Ürdün'e çıkarak Suriye kıtalarını kendi gücüyle Ürdün'den çıkaracağını bildirdi ve 6. Filo ile Almanya'daki Amerikan askerî uçakları, iki gün içinde Ürdün'e otuz bin kişilik bir Amerikan kuvvetini sevkedecek şekilde âlarma geçirildi. Bu, Sovyetlerle Amerika arasında, Küba bunalımından beri meydana gelen en ağır çatışmaydı ve bu sefer de Amerikalıların, donanmalarının gücü sayesinde, isteklerini kabul ettirmeleriyle sonuçlandı. Suriye tankları acele bir emirle yüzgeri ederek döndüler mevzilerine, büyük bir tehlike böylece atlatılmış oldu.

Ortadoğu uzlaşmazlığı, iki büyük devlet arasındaki, biçimsel anlaşmaya karşın, bugün de bütün ağırlığını sürdürmektedir. Ayrıca bu sorundaki son gelişmeler Beyazsaray'la Kremlin arasında kesin bir anlaşma yolu bulun-

duğu yada bulunacağı umuduna şimdilik kendimizi fazlaca kaptırmak için vaktin erken olduğunu bize ispatlamıştır.

KIZIL ÇİN

Dünya çapında önemi olan üçüncü gelişme de Sovyetler Birliği ile Kızıl Çin arasında, bir ara sınır çatışmalarını aşıp ciddi bir savaşa dönüşerek yeni bir dünya savaşına meydan vermesi ihtimalini bile akla getirmiş olan gerginliğin karşılıklı görüşmeler sonunda biraz olsun hafiflemiş olmasıdır. İki dev ülkenin karşılıklı suçlama kampanyalarında bile birdenbire göze çarpan durgunluk da karşılıklı bir iyiniyet anlaşmasının, açıkça değilse bile, el altından iki dev ülke arasında yürürlüğe konmuş olduğunu gösterir. Kızıl Çin'in son zamanlarda gerek Amerikalılara, gerekse Ruslara karşı daha ılımlı bir dil kullanması, politikasında temelden bir değişmeyi mi, yoksa sadece yeni bir oyalama taktiği denediğini mi gösterir? Neye hükmetmek gerektiğini bu devletin ilerdeki tutumu ortaya çıkaracaktır. Formoza yerine Kızıl Çin'in Birleşmiş Milletler'e kabulü lehinde yeni bir kampanyanın açıldığı sıralarda, Kızıl Çin kazanma şansını arttırmak için mi sırtındaki kurt postunu bir koyun postuyla değiştirmeyi yararlı bulmuştur? Bunun tersinin doğru olmasını dilemekten başka ne gelir elimizden?

BATI ALMAN - SOVYET YAKINLAŞMASI

Dördüncü önemli gelişme, Sovyetler Birliği ile Batı Almanya arasında meydana gelen umulmadık yakınlaşma ve bunun bütün dünyada yarattığı ferahlık havası oldu. Federal Almanya Başbakanı Willy Brandt, kendi yurdunda itibarını azaltma pahasına da olsa, Sovyetlerle süregelen gerginliği yumuşatma yolunda ciddi teşebbüslere girişmiş, hazırlık görüşmelerinden sonra Moskova'ya giderek Brejnev ve Kosigin'le görüşmüş ve bir iyiniyet anlaşması imzalamıştır. Doğu Prusya'yı Polonya'ya bırakmayı kabul ettiği için, ülkesinde çok acı tepkiler yaratan Alman Baş-

bakanı, bu yoldan elde etmek istediği sonucu, yani Batı Berlin'in güvenliğini sağlayabilmiş midir?

Sovyet politikasına fazla güvenleri olmayan birtakım Batı Almanyalılar, karşılığında önemli hiçbir şey koparmadan Doğu Almanya'nın varlığını ve Doğu sınırlarını kabul ettiği için Başbakanı eleştiredursunlar, "kabul etmeseydi, bu gerçekler değişecek miydi?" sorusu cevapsız kalmaktadır. Herhalde dünyamız öylesine olumsuz ve tehlikeli bir ortama sürüklenmiştir ki, bütün devletlerin yönetmenlerine bu gerginliği azaltmak için ellerinden geleni yapmak görevi düşmektedir. Onun için Brandt'ın tutumunu anlayış ve övgü ile karşılamak daha yerinde olur kanısındayız.

Amerika ile Sovyetler Birliği arasında dünyamızın belli-başlı tehlike yuvalarını elbirliğiyle ortadan kaldırmak için birtakım ilkelerde uzlaşmaya varılması bütün güçlüklerin ortadan kalkması için tek yoldur. Bu yönde olumlu gelişmelere doğru bir gidiş görüldüğünü kesinlikle söyleyemiyoruz daha.

Kızıl Çin'in, onun yanıbaşında Japonya'nın endüstrileşme alanında kaydettikleri büyük gelişmeler, iki büyüklerin, yakın bir gelecekte dört büyüklere çevrileceği düşüncesini kuvvetlendiriyor. Bu yönelim gerçekleşirse, dünya politikasında, sarı ırkın ağır basacağı, yeni birtakım oluşmalar görülecektir elbet.

İÇ OLAYLAR

İç işlerimiz bakımından, ilerisi için ümit verici bir yıl geçirmiş olduğumuzu ileri süremeyiz bu yıl da, ve özellikle bu yıl.

Tam tersine, geçen Yıllığımızda söylediğimiz gibi, güçlüklerimiz biraz daha artmış, iç gerginlik havası daha da ağırlaşmış, toplumsal sorunlarımız tehlikeli geçitlere sürülmüş, siyasal yapımızdaki rahatsızlık, rejimin geleceği bakımından kaygılar yaratacak aşamalara varmıştır.

Siyasal yapımızdaki huzursuzluğun bir kargaşalık haline çevrilmesi, yalnız partiler arası değil, partiler içi ilişkilerde de ortaya çıkan çözülme ve çatışmalar, bu haliyle Büyük Millet Meclisi'nin normal dönemini doldurmadan

yeni bir seçime gidileceği yada ülkemizin daha başka yönde değişikliklere tanık olacağı düşüncesinde olanlara puan kazandırmıştır.

TOPLUM YAPIMIZDA HUZURSUZLUK

Toplum yapımız bakımından da tehlikeli sonuçlara varabilecek bunalımlar içinde geçti 1970 yılı. Üniversite ve yüksek okullarda sağ yada sol akımları tutan öğrenciler ve bunlarla polis arasında sık sık patlak veren çatışmalar gene ölü ve yaralı haneleri kabarık bir bilânço ile kapandı. Öğretmenler çevresindeki huzursuzluk bütün geçtiğimiz yıl süresince yeni bir gerginlik kaynağı olarak kendini duyurmaktan geri kalmadı. Bir öğretim grevi denemesine de tanık olduk bu arada. Pek çok öğretmenler bu yüzden sürüldü, mahkemelere verildi. Beraet ettiler, Danıştay, öğretmenler aleyhinde alınan kararları bozdu. Hükümetin tutumundaki isabetsizlik böylece bir kere daha ortaya çıktı.

İşçilerle güvenlik kuvvetleri arasındaki çatışmalar da geçtiğimiz yıl içinde en yüksek aşamasına erişti. Toplum polisi kadroları durmadan şişirildiği halde, bu kadroların işçi yığınları karşısında yetersizliği ortaya çıktı ve yardımlarına jandarma kıtalariyle askeri birlikler gönderildi. İstanbul'da 15-16 haziran olaylarıyla işçi hareketleri gerçekten tehlikeli bir ortama girdi ve daha çok kan dökülmesi ancak, İstanbul'da üç ay süren bir sıkı yönetim sayesinde önlenebildi.

Ne var ki büyükçe bir tehlikenin böylece atlatılmış olması, sıkı yönetim süresince başka bölgelerde ve bu süre dolduktan sonra İstanbul'da da yeni çatışmaların, yeni huzursuzlukların çıkmasını önleyemedi.

Üniversite ve yüksek okulların açılması ile kasım sonunda öğrenci hareketleri yeniden başgösterdi. Karşılıklı propagandalar ve kışkırtmalarla tavında tutulan delikanlılar, gene vurup kırmaya, bağırıp çağırmaya, silâhlanıp kabadayılık gösterilerinde bulunmaya başladılar. İktidar partisinin kararsız, bilgisiz davranışları, olayların kökünde yatan nedenlere inecek yerde, hep geçici çarelerle gününü gün etmek alışkanlığı ne yazık ki gitgide derinleşmekte olan yaraya merhem olacak güçten yoksun kaldı.

EKONOMİ ALANINDA

Ekonomimiz, plânsız, çıkarcı ve başıboş gidişin dış ticaret dengesini allak bullak etmesi sonucunda, geçen yılki yazımızda tahmin ettiğimiz ortama girdi. Bu, aşağı yukarı 1957 yılı ortamıydı. Merkez Bankası transfer bekleyen akreditiflerle dolup taşmış, 5-6 aylık bekleme süresi bazı ithal işlemlerinde yılı da aşmıştı. Yabancı devletler ve yardım teşkilâtları, bize yeni krediler açılabilmesi için paramızın devalüe edilmesini şart koşuyorlardı. Ancak, iktidar partisi, gitgide sertleşen siyasal havadaki gerginliğin ve halk arasındaki hoşnutsuzluğun böyle bir karar yüzünden doruk noktasına erişeceğini hesaplayarak, bu zorunlu sonucu elden geldiğince ertelemeye çalışırken, bir yandan da ortada böyle bir sorun bulunmadığını, paramızın her zamankinden çok değerini koruduğunu, güneşi balçıkla sıvamak istercesine, tekrarlayıp durdu.

Aslına bakılırsa, Meclis'in daha geçen dönemi içinde yapılması gerekti bu işlevin. Ne var ki böyle bir kararın hemen ertesinde seçimlere gidilirse, Adalet Partisi'nin alacağı oylarda önemli bir düşüklük beklenebilirdi. Seçimler bitip Meclis açılınca da, kabine değişikliği sırasında parti içindeki eski geçimsizliklerin birdenbire açığa vurması ve Başbakan aleyhinde parti dışında ve içinde yapılan çok şiddetli suçlamalar, kararın bir süre daha ertelenmesine yol açtı. Ancak transferlerin gecikmesi yüzünden piyasa gün geçtikçe daralıyor, karaborsanın yarattığı pahalılık alıp yürüyor, halk arasında hoşnutsuzluk belirtileri gözlere batarcasına kendini gösteriyordu.

Sıkı yönetim yüzünden belki bir kere daha ertelenmiş olan karar, sonunda 9 haziran günü bir bomba gibi patlayarak ortalığı karıştırdı. Doların Türk parasıyla değeri 9 liradan 15 liraya çıkarılmıştı. Ötesinde berisinde peydah olan delikler tıkaçlarla örtülerek idare edilmeye çalışılan köhne kazan birdenbire kapağını fırlatıp atarken, paramızın değerinde hiçbir değişiklik yapılmayacağını durmadan tekrarlayan sorumluların foyasını da meydana koymuştu.

Aylarca, yıllarca devalüasyonun gereksizliği tezini savunmuş olan resmî makamlar bu sefer de tam tersi bir

tutumla bu hayırlı hareketin yaratacağı bolluk ve genişliği, ağızlarını şapırdata şapırdata, anlatmaya koyulmuşlardı. Ne var ki artık ortada kül bırakılmamış olduğundan, kül yutacak kimse de kalmamıştı. Başarısız bir ekonomik yönetimin felâketli sonucuydu bu. 1958'de Demokrat Parti de, bir hayli ayak diredikten sonra nihayet gerçeğin zoru önünde boyun eğip aynı kararı vermiş, aradan iki yıl geçmeden de tası tarağı toplayamadan gitmek zorunda kalmıştı.

KOLERA

Ama hepsi bu kadar değil! Kırk satır mı istersin, kırk katır mı? dercesine hükümetin tutturduğu olumsuz politikanın zorunlu sonucu olan bu talihsiz işlemi, gene aynı vurdumduymaz ve tutarsız politikanın bir başka sonucu olan kolera felâketi kovaladı.

Kolera, ülkemize kayıtsızlığımızdan yararlanarak aylar önce Arap ülkelerinden sızmış ve Güney illerimizde yuvalanmıştı. O zamanlar sınır illerimizde şüpheli vakalar görüldüğünü, alınan örneklerin muayene için Ankara'ya gönderildiğini yazdı gazeteler. Bu vakaların niteliği hakkında hiçbir açıklama yapılmamış, kolera halktan gizlenmiştir. Buna karşılık Sağlık Bakanı'nın emriyle İstanbul'da büyük bir aşı kampanyası açıldığı ilân edilmiş, bir-iki hafta içinde bütün İstanbulluların aşılanacağı, aşının mecburî olduğu bildirilmiş, bütün Türkleri aşılayacak ölçüde aşının elde bulunduğu, günde 15 bin aşı yapıldığı, yeni aşıların da yolda olduğu sorumlu Bakan'ın ağziyle gazetecilere bildirilmişti. Ne var ki, iki gün sonra, daha kampanya doğrudürüst çalışmaya başlamadan, aynı Bakan, tehlike atlatıldığından, aşılanma kampanyasının durdurulduğunu, telâşa hacet kalmadığını büyük bir güvenle ilân ediyordu halkımıza. Oysaki işin içinde olanlar, elde mevcut bütün aşıların iki gün içinde tükendiğini, dış yolculuklara çıkmak için resmî belge veren aşı istasyonları önünde birikenlerin bile aşı yokluğu yüzünden bekletildiğini söylüyorlardı.

Derken, ekim ayının onundan sonra İstanbul'da birdenbire kolera vakaları görülmeye başlamış, Sağmalcılar sem-

tinde çıkan hastalık, birkaç koldan şehre ve Türkiye'ye yayılmaya başlamıştır. Sayın Bakan bu sefer de işi savsaklamaya bakarak, görülen bulaşıcı hastalığın kolera değil, dizanteri türünden yeni bir hastalık olduğunu, lâboratuar muayeneleri sonucunda niteliği anlaşılacağını halka ilân ediyordu. Oysa daha ilk gününde mikrobiyolojik araştırmalar kesin olarak teşhis etmişti hastalığı: Kolera'ydı bu.

Aradan beş gün geçtikten sonra aynı Bakan, İstanbul Tıp Fakültesi Profesörlerinin ısrarları üzerine, yeni bir demeç vererek, koleraya itiraf ediyor, sonucun beş gün önce alınmış olduğunu, İstanbulluları telâşa düşürmemek için halktan saklandığını açıklıyordu.

"Halkı telâşa vermemek!" Halkı telâşa vermenin şart olduğu bir tehlike karşısında ne gülünç düşüyordu bu mazeret! Bir memleket düşünün ki, düşman uçaklarının saldırısına uğramış, fakat sınırı aşmış olan uçakları hükümet, telâşa düşmesinler diye, halktan saklamıştır. Nasıl bir fark görülebilirdi arada?

Kolera yapacağını yaptı. Binlerce kişiyi yataklara serdi, yüzlerce kişi bu umursamazlığın kurbanı olarak canını verdi. Ondan sonra olsun olay gerektiği ciddiyetle ele alındı mı bari? Ne gezer! Gene lâğımlar açıkta akmakta, gene hastalar şehirde serbestçe dolaşmakta, gene bulaşma kaynakları rahatça işlerini görmeye devam etmekte!

Bu salgının başlamasından hemen sonra yurt dışına çıkmıştım. Pasaportunuzu gösterdiniz mi, yada Türk olduğunuzu söylediniz mi. ağızlardan bir dehşet çığlığı kopuyordu: Kolera! Ve sizi, aşınıza maşınıza bakmadan ordan oraya koşturuyor, adresiniz fişlere geçiyor, türlü testlere tâbi tutuyor, karantinalara alıyor, sınırlar kapatılıyor, yabancı trenler, otobüsler, uçaklar İstanbul'a girmiyordu. Aşağı yukarı bir ay süreyle, Türkiye, içerden değil dışardan demirperdeyle çevrilmiş bir ülke işlemi gördü ve bu haysiyet kırıcı durumun acısını bütün dışarda yaşayan Türkler ta yüreklerinde duydular. "Takdiri ilâhî" demiş Başbakan kolera için. Oysa "tekdiri ilâhi!" demek daha yerinde olacaktı. Görevlerini yapmayanlara Tanrının tekdiri!

NE OLACAK?

Evet, 1970 yılı, ne yazık ki bir düşüş yılı, bir çöküntü, bir ayıp yılı olmuştur. Herkesin sorduğu budur: Artık sonun başlangıcında mıyız? Yoksa sağduyu son dakikada imdadımıza yetişip bu vartanın kazasız belâsız atlatılmasını sağlayabilecek mi?

1 kasımda açılmış olan Parlamento uzun zaman Millet Meclisi ile Senato'ya birer başkan seçme işiyle uğraşıp durdu, halli imkânsız bir dâva karşısında bulunulduğu bile bile, milletvekilleriyle senatörler her gün üç-dört posta aynı oyları aynı sabırla vermekte ve toplantılar sonuçsuz kalmakta devam etti. Böylesine bir komedya, Parlâmentolar tarihinde belki hiç görülmemiştir. Böylesine ağır yaralar almış bir parlamento, bu nazik dönemde gerekli uyanıklığı gösterebilecek, alınması şart olan tedbirleri alabilecek mi? Hükümetin yaptıklarını kim kontrol edecek? Baştacı ettiğimiz demokrasinin işlemesi nasıl sağlanacak? Başbakan kolayını bulmuş, suç bizde değil, Anayasa'da, deyip çıkıyor ne zaman kendi tutumu yüzünden rejimin yürümesi zorlaşsa...

BAŞKA GELİŞMELER

Öte yandan Millet Meclisi Başkanı Bozbeyli, bu Parlâmento ile iş görülemeyeceğini ve daha fazla sorumluluk taşıyamayacağını, en yetkili ağızdan ilân ederek, Meclis Başkanlığından istifa etmiş, sonra partinin bugünkü tutumunu olumsuz bularak Adalet Partisi'nden de çekilmiştir.

Personel Kanunu'nun gerektirdiği aşırı masrafların malî karşılığı nasıl sağlanacak, yeni vergilerin yürütülmesine nasıl geçilecek?

Buna Ortak Pazar'a giriş kararının eyleme çevrilmesinden doğacak güçlükleri, yeni vergi kanunlarının yarattığı huzursuzluk ve sıkıntıları da ekleyin, geleceği pek parlak göremeyişimi haklı bulursunuz.

Şimdi ne olacak? Demirel, bilinen metodlar ve ayak oyunlariyle gene partisinin başında kalmıştır, ama partisi hâlâ o eski güçlü parti midir? Bugünkü erimiş, dağılmış,

bölünmüş haliyle bu partinin, yeni bir imtihandan başarı ile geçerek sandıktan çıkacağı beklenebilir mi?

Öyle sanıyoruz ki, nasıl 1961 seçimleri Demokrat Parti'yi yıkacak idiyse, 1973 seçimleri de Adalet Partisi'nin büyük bozguniyle sonuçlanacaktır. Ama bu millet böylesine harcanmış, yıpranmış, her yanından dökülür hale gelmiş bu partiyi üç yıl daha sırtında taşımak sabrını gösterebilir mi? Bize kalırsa, olacak iş değildir bu. Ya Meclis'te meydana gelecek değişiklikler, ya şu ya bu, ama ne olursa olsun, bu iş mutlaka kısa zamanda halledilmek ve memleket daha tehlikeli ellere devredilmek şart olmuştur.

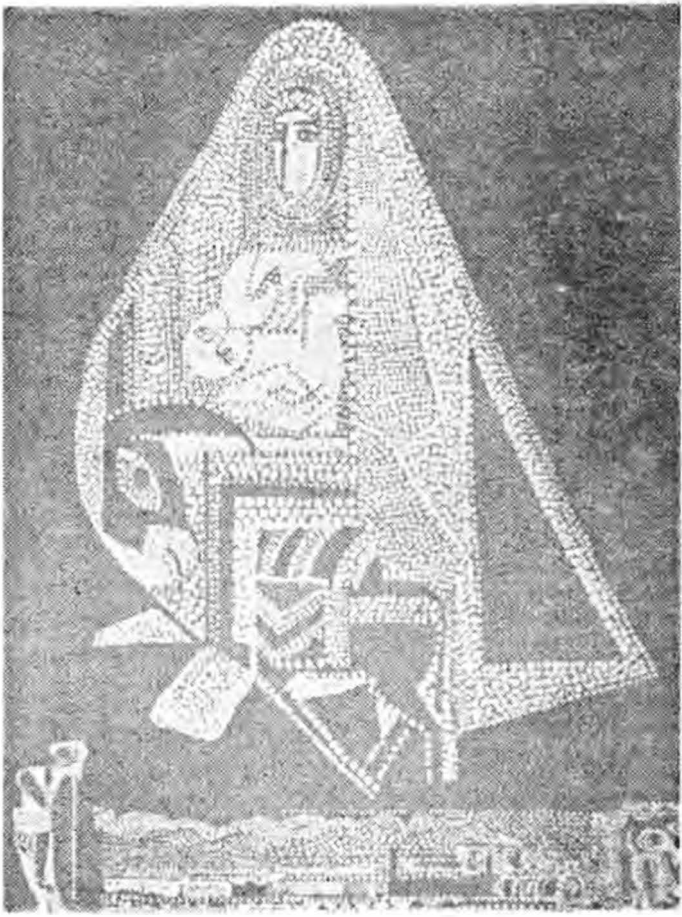
Bu şartın savsaklanması, ulusumuz için hesapsız zararlar getirir korkusundayım. Küçük partiler arasında yalnız kişisel adaylıkların sağlama bağlanması düşüncesiyle gösterilen birleşme çabaları pek de önem taşımaz bugün için. Daha güvenilir bir yoldan büyük tehlikeyi önleyecek bir çaba gerekir. Bu yapılmazsa, yalnız Demirel ve partisi değil, bütün Meclis, ulus önünde sorumlu duruma düşecektir uğranılan zararlardan.

Tarihî günler yaşadığımızın unutulmaması gerekir.

Atilâ Özer

1970 DE SANAT HAYATI

Bedri Rahmi Eyuboğlu: Eşekli Kadın

1970 DE ŞİİRİMİZ

"Şiirsiz edemeyiz ama, onun neye yaradığını bilmiyorum."
J. Cocteau

I — GENEL İZLENİMLER

Hani Cyrano sevdiği kızın balkonu altında o ünlü sevi tiradlarından birini çekmeye başlamadan önce, üstlerine bir gelen olursa kendisini uyarması için köşebaşına koyduğu gözcüye, "Gelen kadınsa şen bir şarkı tuttur, erkekse yanık olsun." der. Az sonra adam, biri geldiğini efendisine bildirmek üzere bir şarkı tutturur, ama bundan gelenin kadın mı, erkek mi olduğu kestirilemez. Çünkü gözcünün şarkısı hem şen hem de yanıktır. Efendisi bunun nedenini sorunca aldığı cevap şu olur: "Ne yapabilirdim, gelen bir kcşişti."

Tıpkı bunun gibi, Türk şiirinin trafik lâmbaları işlemeyen yol kavşaklarında gelenlere gözcülük edecek kişi, gördüklerine sevinsin mi, üzülsün mü kestiremiyor. 1970'de de oldukça çok şiir kitabı yayınlandı, dergiler şiirle doldu taştı. Bunların bir haylisi tanınmış, kendisini şiirsever okurlara benimsetmiş ozanların, eski ya da yeni biçimler ve içlerle ortaya koydukları alışılmış, yadırganmayan ya da az yadırganır türden. Dil, kurallarına uygun ve genellikle arı bir türkçe. Birçokları koşuklu, uyaklı ya da kendini bir şiir kurma düzenine bağlamış anlamda özgür-koşuklu. Tümce zorlamaları ya hiç yok, ya da çok az veya gerekli yerlerde. Bunun için bu tür şiirlerde anlamsızlık söz konusu değil. "Güzel"i en bol ölçüsüyle verebilmek için, bu tür ozanlarımızın başvurdukları yöntemler birbirinden pek ayrı değil. İmgeler, simgeler, görüntüler, yetenekleri olağan bir şiirseverin anlayabileceği aydınlıkta. Bu şiirlerin

ozanları "şairâne" de değiller. Ama hepsi şiir yoluyla "güzel"i sezme ve sezdirme amacında dirençli ve birlik. Ünlerini yeteri kertede yaptıkları için aykırı ve aşırı biçim ve iç patlamalarından titizlikle sakınmasını da biliyorlar. Bunlar, şiir yapmayı rastlantıya bırakmamışlar, her hece, her sözcük, her tamlama, her tümce, her dize üstünde uzun düşünce çileleri var. Bütünde güzele ulaşmanın ana yöntemini bu titizlikte bulacaklarına inanmışlar. Bu tür ozanların verimleri genellikle Türk şiirseverini sevindiriyor, şiiri güçlerince yaşatıyor.

1955'lerden bu yana edebiyatımızda bir şiir türü daha doğdu. Bunları yazanlar, **Orhan Veli**'nin yaptığını birinci yenilik devinimi sayarak kendilerininkine **"İkinci Yeni"** adını vermişler. Akımın önderi sayılan **Cemal Süreya**, aslında gerçek bir ozan. **Üvercinka**'sı ile bu akıma verdiği örnek, akıl ve yürek verimi gerçek ve Türkçe için yepyeni bir şiir. Bu akımın kuramına yaklaşırken **Cemal Süreya**, kendisinden önceki kuşağın —**Fazıl Hüsnü Dağlarca, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday**— vardığı yenilik aşamasından yararlandığını söylüyor. **Cemal Süreya**'da şiirin geleneksel öğelerinin hepsi, anlam da, biçim de, iç de var. **Bir yeni aşamaya doğru** şiir pistimizden yükselen bu atılım, önderin koyduğu ya da örneklerini verdiği yeni şiirin uyulması gerekli kurallarına uygun bir yolda tutulabilseydi, Türk şiiri bu kımıldanıştan daha çok şey kazanırdı. Ama ne yazık ki böyle olmadı. Akıma katılanlar, girişilen işin anlamını pek kavrayamadılar, kurallara yan çizdiler, onları saptırdılar. Hiç söz konusu olmamasına karşın, yersiz ve haksız olarak, anlamsızlık, bu şiirin genel niteliği oluverdi. Yazanlar anlamsızlık yarışına çıktılar. İmgede, simgede, görüntüde özgünlük kazanma uğruna bile bile "çirkin"i benimsediler. Yazdıkları sayfalar dolusu, aklın izlemesi olanaksız bir yığın saçmayı "şiir" niyetine yutturmaya kalktılar. Ortaya konan tutarsız tamlama yığınları, birçok kez, yabancı bir dilden beceriksizce yapılmış çevirileri andırıyordu. "Dize" biçimini niçin kullandıklarını kimse açıklayamaz. Bu kısa satırcıklar bir dize disiplininden yoksundu. Koşuk ve uyak kullanmadıkları için de dize, bu söz salatalarının nesine gerekti? Bu lâfları, bir kitap sayfasını silmece dolduracak biçimde yığdığımız zaman, bu yazıların kaybet-

tiği bir şey görülmüyordu. Aslına bakarsanız bunların, ne türlü yazılırsa yazılsın, kaybından korkulacak bir şeyleri de yoktur hani.

Bu akımı benimseyenler, kendilerinden önce ve onlarla birlikte aklı başında şiirler yazan ünlü bazı ozanları da —haberleri ve istekleri olmadan— aralarmda göstermeye kalkmışlardır. Kanımca **Oktay Rifat, Melih Cevdet, Sabahattin Kudret, İlhan Berk, Metin Eloğlu, Behçet Necatigil, Turgut Uyar** bu akıma sokulamazlar. Ünlerini alınlarının teriyle yapmış bu gerçek ozanlar, **soylu, öğretilebilir, içi, biçimi ve yaşama gücü olan bir şiiri,** kendi beğeni ayrılıkları içinde pırıl pırıl sürdürüyorlar.

Bu akımın, kurallara kulak asmaz kalabalık bir ozansı bölümünün, **geleneği kırma** yolundaki aşırılıkları, anlamsızlığı bile göze aldıran zor anlaşılırlık eğilimleri, söz düzenini gereksiz bir biçimde bozma girişimleri, sululuğa kadar varan bir "**okuru alaya alma**" huyları, hiçbir gün klâsik şiir terbiyesinden geçmemiş oluşları yüzünden, şiir okuyanların sayısı her gün biraz daha azalmakta, şiirin gereksizliğine ve gülünç bir uğraş olduğuna inananlar giderek çoğalmaktadır. Bu sonuçtan gerçek ozanlar, gerçek Türk şiiri ve dolayısıyla Türk edebiyatı zararların en büyüğünü görmüştür ve görüyor.

Bu sonuçta **dergilerimize düşen sorun payı** da büyüktür. Bu tür şiirin değerlisiyle değersizini ayırdedememiş dergi yöneticileri, şiir seçicileri, bunların iyisi yanında daha çok kötülerini yaymaktadırlar. "Şiddetli meleklerin şiddet meleklerinin / Bütün şehirlere ilkin giren borazanı", "İp yürekli gemicilerin yüzünü ürkütüyor", "Birden kolejli kızlar çıkıyor önüme / Sıhhatli ve ihanete hazır kızlar / Burjuva kızları / Yani benim kokmuş çoraplarım" türünden sözümona dizeleri, sözümona şiirlerine alan kişileri ozan sayıp bunlara sayfalarında, yıllıklarındaki seçmeler arasında yer veren dergi sorumlularının bu sonuçtaki payları pek bağışlanacak gibi değildir.

Şiirimizin büyük acısı yalnız kötü İkinci Yeni örnekleri değil elbet. **Şiiri bir amaç uğruna araçlaştıran akımlar** da şiirimizin yukarıda çizmeye çalıştığım yazgısını ağırlaştırıyor. Her şey şiire konu olabilir elbet. Fanila düğmesinden Biafra'daki aç çocuğun acısına kadar her şey. Ama

şiir **"bildiri"** niteliğine düşünce, kendiliğinden yok olur. Meyvadaki tad ve besleyicilik gibi, düşünce ve şiir tadını bir yazıda birbirine kaynaştıran, dengeli tutabilen ozanlar bu işe girebilir. Onlar için bile, günlük olayları konu almak, yaşamaz, geçici şiirler verme tehlikesi taşır. **Toplum konularından insancıl, evrensel olanları bulup şiir olarak işlemek kolay iş** değildir. Dergilerimiz bu türün beceriksiz karalamalarına da çok yer vermektedirler. Her öfke şiir olmaz, öfke üstündeyken kişi şiir yazamaz. **Ataç** usta, **"En güzel yaz şiiri, kışın soba başında yazılır"** demişti. Zamane ozanımsısında o sabır nerde? İkinci Dünya Savaşı içinde bu tür tonlarla sözde-şiir yazıldı. Bunlardan bugün kaçı ansınabiliyor?

Bu tür şiire düşkün olanların bir huyu da, **dediğini okuyana zorla benimsetme isteği** olarak beliriyor. Kişi özgürlüğüne aykırı bu tutum da kalabalıkları şiirden soğutan nedenlerdendir.

Toplum sorunlarını şiire ustaca sokan ozanlarımız yok mu? Belki hiçbir dilde benzerine rastlanmayacak kertede güçlü ozanlarımız var bu alanda. Ama onların bu işini kolay sanıp, sıvanan beceriksizlerin onlara da zararı dokunuyor, onlar da okunmaz oluyorlar. Dergilerimizin bu alanda daha titiz olmaları, yeni şiir akımlarının kötü örneklerinden sakınmaktan daha kolaydır sanıyorum.

Her iki akımın kötü örnekleri önünde **eleştiricilerimiz de susmakta, çekingen bir tutum takınmaktadırlar.** Oysa şiirin soysuzlaştırılması, gülünç, aranmaz, kötü bir şey sayılması, ozanın küçümsenmesi, horlanması eğilimini yaygınlaştıran bu gidişe herkesten çok eleştirmeciler engel olabilirdi. Bugünkü şiirimizin yukarıda belirtmeye çalıştığım bu üzüntü veren yanının büyümesinde eleştirmecilerimizin bu tutumunun payı da büyüktür.

Şiirimizin bu genel görünüşünü —ve daha çok güzel yanı ile— hazırlayan yapıtları aşağıda "kitaplar ve dergilerde 1970 şiiri" bölümlerinde kısaca değerlendirmeye çalışacağım. Bazı kitapları elde edemedim. Bazıları elime çok geç geçti. Bu yüzden anılmamış yapıtların hepsi sevmediklerim değildir. Yazımın bundan sonrası, bu yan böylece bilinerek okunsun isterim. Değinemediğim kitaplardan sevdiklerime dönme fırsatlarını kollayacağım. Aşağıdaki bö-

lümde, kitaplara verdiğim sıra, benimsediğim bir değer üstünlüğü ve önceliği sırası değil, üstünde durmadığım bir rastlantıdır.

II — 1970 DE ŞİİR KİTAPLARI VE GETİRDİKLERİ

DAĞLARCA'nın "DÖRT KANATLI KUŞ"u :

Günümüzün şiirini gözden geçirenler için işe Fazıl Hüsnü Dağlarca ile başlamak karşı konulması güç bir tutum gibi görünüyor. Hiç kimse şiire kendisini onun gibi adamış değildir. Evren içinde insanın güçsüzlüğü, küçüklüğü bilincine ulaşmanın ezik aydınlığı içinde doğaya, yazgıya, toplum içindeki haksızlığa ozanca başkaldırışın en derin, en boylu, en yaygın kişisidir Dağlarca. Gerçekten dünyada sanat kişileri arasında sayısı pek çok olmayan, bu denli şaşma veren boyutlar içine yerleşmiş bir ozanda kişi, aradığı her tür şiiri bulabilir. Ansınacağı gibi Dağlarca, 1935'lerden beri üzerinde en çok konuşulan yaşayan ozandır. Simgeci, gerçeküstücü, destancı ve de öğretici türlerde yazdığı şiirler için —özellikle Asû'dan sonra— "anlaşılması güç", ya da "olanaksız" yargıları ileri sürülegelmiştir. Oysa bence Dağlarca, işlediği konu üstüne en rahat aydınlıkları yakan bir ozandır. Söylediği şeyi anlamak için onun dizelerini sulandırıp öteye beriye esnetmeye kalkmak, söylediğini karanlıkta bırakmak olur. Söylediğinin dilediği gibi anlaşılması için gerekli en iyi ışığı o yaymıştır konusunun üstüne. Sözler onun dizdiği gibi "dilediğini anlatmaya" en elverişli biçimdedir. "Anlaşılmaz", "karanlık" gibi görünen şey, alışılmamış bir "aydınlık çokluğu"ndan, göz kamaşmasından başka bir şey değildir. Güzeli yok etmeden konuyu şiirde eritmek Dağlarca'nın kırkına yaklaşan sanatının niteliğidir.

Bu yazının hazırlandığı sırada Varlık Yayınları arasında çıkan "Dört Kanatlı Kuş" yanılmıyorsam otuzbeşinci kitabı. Varlık Yıllığı çıkana dek otuzaltıncı, otuzyedinci kitaplarının da kitapçı vitrinlerinde görünmesi kimseyi şaşırtmaz. Varlık Yayınevi "Dört Kanatlı Kuş"un arka kapa-

ğında ozanı ve kitabı kısaca okuyucuya sunarken, "Dağlarca, şiirlerinin gücü kadar şiir kitaplarının sayısı ile de şaşırtmaktadır okurlarını. Bilmeyiz, yayınlanmış şiir kitaplarının bütününü okumuş kaç kişi çıkar aramızdan" diyor. Bence Dağlarca çevresinde, onunla dolu yüreğimizi burkan ilk ve haklı iç çekmelerden birincisidir bu bulgu. Nasıl olmasın ki: Dağlarca bir değil, yazdığı kitap, belki de şiir sayısı kadar çoğalmış, kendini bunlarca yenilemesini bilmiş binlerce Dağlarca'lardır. Duvarları boydan boya ayna olan bir odanın ortasında durursanız kendinizi aynaların herbirinde sonsuz sayılarda, sonsuzluğa doğru nasıl çoğalmış görürseniz Dağlarca'yı şiirinin ortasında böyle dağılmış, sonsuzluğa doğru çoğalmış düşünebilirsiniz. Bir ozan için bu pek rahat ve mutlu bir durum sayılamaz sanıyorum. Ölçüler dışına böylesine taşmış bir sanatçının okunması, izlenmesi okuyucuya —ozanı ne denli severse sevsin— her şeyden önce ürkme ve umutsuzluk vermektedir. Bu nedenle Varlık Yayınevi'nin Dağlarca'yı cepte taşınır bir kitaba sığdırma yolunda —içine girecek şiirleri ozana seçtirerek— "Dört Kanatlı Kuş"u çıkarması çok yerinde, Dağlarca'yı yeni kuşakların tanımasını kolaylaştıracak sevindirici bir girişim olmuştur. Kitapta Vietnam Körü ve Hiroşima'dan örnekler verilmemiş olması, bu kitaplardaki düşünce ve duygular başka vesilelerle kitapta yer aldığı için, bir noksanlık sayılmaz.

Yukarda kısaca boyutlarını çizmeye çalıştığım yayılmanın, Dağlarca şiirinde yoğunluk kayıplarına neden olmasından korkuyorum ben. Kendisini daha çok elemesi, onu özlememize fırsat vermesi gerek. Kendisiyle yapılan konuşmalardan birine verdiği yanıtta, inanını başarıya ulaştırma yolunda sanatını, şiirini kullanacağını söylemiş. Bu davranışın Dağlarca şiirini nerelere götüreceğini bilemeyiz ama, bu tutum bana ürkme ve üzüntü veriyor. Günlük olaylar, politika öfkeleri de şiire konu olur belki ama, bunlarla yapılacak şiirler, olayların ve öfkelerin ömrü kadar yaşar. Böyle bir davranışa kendini kaptıran bir hayli ozan yitirmişizdir biz. Dağlarca kendisini her şeyden çok Türk şiirine adamıştır, böyle kalmak zorundadır sanısındayım. Yanlış ansımıyorsam, A. Gide'e "En büyük Fransız ozanı kimdir?" diye sormuşlar, "Maalesef Victor Hugo'-

dur" demiş. Dilerim **Dağlarca,** Türk Gide'ini bir gün bu üzüntüye düşürmesin.

OKTAY RİFAT'ın "ŞİİRLER"i

1970'in şiir alanındaki başlıca olaylarından biri, Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nün Oktay Rifat'ın **"ŞİİRLER"**ine verilmiş olmasıdır. Olağanüstü bir şey değil bu ozanın son kitabına böyle bir ödül yöneltilmesi. Ozanın bundan önceki kitapları da böyle bir ödüle değerdi. Dil Kurumu geç kalmıştır bu seçmesinde, hem de çok geç.

"Bana bir şiir kitabı salık ver, her yaprağında şiir bulayım" dese biri bana, **"ŞİİRLER"**i gösteririm. Gerçekten Türkçede "her parçası şiir dolu" şiir kitabı pek kolay bulunmaz oldu. **"ŞİİRLER"**in hangi yaprağını çevirirseniz çevirin şiir bulabiliyorsunuz. Kitaba giren her parça şiir olarak düşünülüp yazılmış. "Bunu niçin yazmış, ne demek istemiş bu sözle?" demeden **yüreğinizi ve aklınızı bu kitapta gerçek şiire doyurabiliyorsunuz. "ŞİİRLER",** son birkaç yılın katkısız şiir özlemini alabildiğine gideriyor. Son yıllarda şiir saptırıldı, başka amaçların yardımcısı yapılmak istendi. Bu davranışla ortaya konan şeylere, yazanları şiir dediler ama, bunların hiçbiri şiir olmadığı için ne şiire ne de yazanların amaçlarına yardımcı olamadı.

"ŞİİRLER"de sevdiğim pek çok şiir var. Birkaçının adını sıralayayım: **"Sonbaharda Ayrılma", "İkimiz", "Şemsiye", "Dut", "Eski Güneş", "Bin Kılıkta". "Eski Güneş"**i şuracığa aktarmaktan ve birkaç ay önce VARLIK'ta bir yazı ile yorumlamaya çalıştığım **"Bin Kılıkta"**dan da kısaca yeniden sözetmekten kendimi alamıyorum.

"ESKİ GÜNEŞ" şöyle: "Burnumla ayırdım tüyünü dalganın. / Midyenin içi gibi aldım ağzıma; / Bulutların kokusu doldu genzime. / Bir salkım üzüm gibi ezdim, dişledim, / Tükürdüm aydınlığı. Kanım dışımda / Akıyor, Kanımda yüzüyorum. Deniz / İçimde. İçimde dirilen martılar, / İçimde eski güneş çığlık çığlığa."

"BİN KILIKTA" da şöyle: "Bin kılıkta dolaşır o, bin yüzle büyür, / Kuşla uçar gökte, akçıl bulutla geçer, / Başak tutar mayısla, öter bir avaza / Cırcır böcekleriyle güneşli ovada, / Bir makasla biçer de Zamanı, Morumsu /

Gündüzler, yeşilimsi akşamlar dikinir. / Denizden havaya, sevdadan düşlere dek / Açılmaz, kurcalanmaz ne varsa, içinde. / Surların taşlarında biten ot ve incir, / Rüzgârlı osmanlı çayırları ve şebboy, / Kırık yazıt, selvili çeşme, kiralık ev / Duman gibi sinsi, masal tilkisi kadar / Kurnaz, öylesine güzel ki akıl durur."

Şiirdeki "O"nun ne olduğunu kestirmek çok güç, ya da olanaksız. İnsan akımdaki, yüreğindeki bütün sezme, anlama gücü, bu şürin uyandırdığı gıcıklanma ile öylesine tatlı bir uğuşma içinde körleşiyor ki, bu güzelliğin bulanık kuruntusu içine dolan "şey", ayrıntılı gören gözün önüne yerleşen "her şey"den güzel görünüyor. Bu yüzden şiirdeki "O"nun ne olduğunu bilmemek yeğdir. Şiirde söylediğini sezdirmemek, sezdirmekten, anlatmaktan güçtür. Asıl "şiir yapma işi" de budur, diyesim geliyor. Sezdirmeme, anlatmanın en güç, en usta kertesidir. Bu işe "saklama sanatı" demek daha yerinde olacak. Bunun için de şiir, söyleneni saklayarak "söyleyişe" "güzel" dedirtme sanatıdır. Asıl bu işi yapabilen kişiye "ozan" demek doğru olurdu sanıyorum.

Oktay Rifat'ın **"ŞİİRLER"**inde yüreği ve aklı böylesine büyüleyen çok şiir var. Okuyun **"ŞİİRLER"**i. Dış etken ve baskı ne kerte güçlü olursa olsun, içinizi dolduran üzüntülerin, pusun dışarı itildiğini, boşaldığınızı, hafiflediğinizi duyacaksınız.

Ozanın 1970'de Yeni Dergi'de çıkan şiirleri de bu kitapdaki şiir yoğunluğunu sürdürmüştür. Şiirimizin 1970'lerdeki kulak patlatan gürültüsü, ferman okutmayan tozu dumanı içinde Oktay Rifat ile birkaç gerçek ozan hâlâ bir şiirimiz olduğuna inandırarak mutlandırıyor biz şiirseverleri.

NECATİGİL, eğrisinin EN/CAM'laşmış, en ince yerinde :

Geçen kışın sonlarında, bizim evde, yirmi kadar sanatçı ve sanatsever toplandık. Çeşitli konular üstünde konuştuk, şiirler okuduk. Tatlı saatlerdi, değerini sonradan **Adnan Binyazar**'ın o günü anlatan yazısında sezindim. Söylemek istediğim bu değil: O gün **Atilâ Özkırımlı**, şiir oku-

ma sırası kendisine gelince, **Behçet Necatigil**'in **"Solgun Bir Gül Dokununca"** adlı şiirini okudu. Özkırımlı başarılı bir üniversite öğretim görevlisi, titiz bir eleştirmeci olduğu kadar, gerçekten usta bir şiir okuyucusudur da. Sesi, kusursuz Türkçesi, dize seslendirme gücü ile o gün o şiiri bilenlerimize yeniden, bilmeyenlere ilk kez, yüreklerimizden silinmeyesiye kazandırdı. Son yedi-sekiz yılın en güzel birkaç şiirinden biridir **"Solgun Bir Gül Dokununca"**. Ozanın, neden söz ettiğini, otuzbir dize boyunca hiç sezdirmeden sürdürdüğü, dinleyenlerden kimsenin de "Ne demek istiyor, dokununca gül oluveren bu şey nedir?" diye sormadığı yeni simgeci şiirimizin en başarılı örneklerinden biri.

Necatigil, 60'lı yıllardan önce de şiirinde puslar yaratmaktan, Türkçe tümce dizilmini zorlamaktan, güzeli yakalama uğruna, hoşlanan bir ozanımızdı. Ama o günlere dek ortaya çıkan şiirleri, kitapları kolay anlaşılır, anlatılırdı. Bunu bir kez ben bile denemiştim. 1970 dergilerini okurken görüyorum, **Necatigil**'i hâlâ o kolay yanı ile yorumlama eğilimindedir incelemeciler, eleştirmeciler. Oysa, özellikle son dört-beş yıldır aralıksız bir araştırma, deneme, yenilenme didinmesi içinde eskisinden çok ayrı bir **Necatigil**'imiz var. Yeni **Necatigil** şiiri, değme şiirseverleri, eleştiricileri ürkütüyor, yorumuna yanaşmalarına engel oluyor. **Sunullah Arısoy**, geçen yıl bir televizyon şiir programında **Behçet Necatigil**'e bu davranışının nedenini sordu. Ozan aşağı-yukarı, "Ben artık o dörtbaşı mamur şiiri tekdüze buluyorum, sevmiyorum. Şiir biraz kendini duyurmalıdır, kımıldamalıdır." gibi bir şey söylemişti. Bu yanıtı haklı bulmamak elden gelmez. Uslu-akıllı şiirimizin **Orhan Veli**'den sonrası bile gerçekten bir biteviyeliğe düşmüştür. Alışılmış sözün kulakta ve gözde yarattığı imge de renksiz, ölümsü oluyor. Bu imgeyi yaşatmak için bir şeyler yapmak gerekliydi. **Dağlarca, Kanık** ve arkadaşları, **Necatigil, Berk, Attilâ İlhan, Cemal Süreya** ve ötekiler, birbirinden ayrı bir şeyler yaptılar, şiirimize bir kımıldama geldi. Bunda aşırılığa gidenlerin solukları kesilmiştir. Ama gerçek ozanlar yollarını sürdürüyorlar. **Necatigil bu kervanın başında yürüyenlerdendir.**

Bu yazının yazıldığı güne dek 70 içinde **Necatigil EN/CAM** adlı şiir kitabını vermiştir. Bu kitabın belirgin yeni niteliği ozanın, gerekli yerlerinden bir yan çizgiyle ikiye

böldüğü sözcüklerin bu görünüşünden birkaç anlam sızdırmaya ya da fışkırtmaya çalışmasıdır. Böylece, bölünmüş bir sözcük taşıyan tümceler ve dizeler, okuyanın seçmesine göre birbirinden ayrı anlamlar ve etkiler kazanıyor.

Necatigil bu kitabında, birçoklarınca "karanlık" diye nitelenen aşamasının en disiplinli, en ölçülü, en yaratıcı evresine ulaştı. EN/CAM'daki şiirlerin "Solgun Bir Gül Dokununca" kadar çok okuyanı ve dinleyeni olur mu bilemem. Belki Necatigil'in okurları olarak sayımız azalmaktadır. Ozanın bundan korkusu yok. Şiir söyleme olanağını elinden geldiğince kendine özgü bir âlet yapma yolunda Necatigil. Söylediklerinde karanlık sezisi veren şey, şiirin yürek değmemiş bölgelerine inip oradan "duyulmamış"ı, "sezilmemiş"i yakalayıp bilinç yüzeyine çıkarmaya çalışma yönteminin bir yanıdır. Hani uzay adamları Ay'a yaklaşırken çektikleri filimlerde Ay'ın bazı yerlerini görmemize engel olan ve giderilmesi filmi çekenlerin elinde olmayan, uzay aracı parçaları da görünüyordu televizyon ekranlarında. İşte onlar gibi. Necatigil'in bir gün yöntemini geliştirmesi ile orantılı olarak bize yalnız "şiir"i gösterecek en incelmiş yöntemi kullandığını benimsememiz gerekir. Şiirin, Necatigil'in göstermek istediği saydamlıktaki kesitleri ancak onun yöntemiyle elde edilebilir. Bilincin en baygın, en uykulu halini bile bu uğurda denemesini biliyor. O uyku ile uyanıklık arası bilincimizin loş gevşemişliğini ansıtan dize kümeleri bu davranışın verimidir.

Necatigil, şiirin gelişme hızını aşmış bir ozandır. Bizden çok yarına sesleniyor gibi gelir bana. EN/CAM, 70'lerin değil, 2000'lerin kitabı gibi görünüyor. Bu yüzden, EN/CAM'dan sonra dergilerde görünen "Kareler"i için —hattâ EN/CAM için— kendimizi fazla yormayalım, ozanı da, onu izleyen azınlığı da üzen tepkilere neden olabiliriz.

AKSAL yeni bir aşamanın "EŞİK"inde :

Sabahattin Kudret Aksal'ın "EŞİK"i 1970'in şiir umutsuzluklarını avunmaya çeviren iyi ve güzel bir kitap olarak tam zamanında yayınlandı. Okuyanın, birkaç kez daha okuyacağı pek çok şiir var "EŞİK"de. "Mavimsi Zaman"

Yeni Türk Şiirinin sunulmasını kolaylaştıran sağlıklı bir örnek. **Aksal** "**EŞİK**"de sanatçı kişiliğine bağlı sağlam erdemlerini eksiksiz sürdürüyor. Bunların başında doğal olarak şiir yazdığını bir an unutmadan, bal ile petek gibi birbirinden taşmayan titiz bir biçim ve iç uyumu sağlama ustalığı gelir. Her şey şiirine vesiledir, şiir hiçbir şeyin buyruğunda değildir. Konularını şiir için seçer. Kurallarına uygun tümceye, dilimizden seçtiği en güzel sözcükleri, yüreğinin buğusuna tuttuktan sonra, dengeli aklının yumuşacık tülbenti ile iyice silerek yerleştirir. Türkçe, günümüzün yazarlarının hiçbirinde **Aksal**'daki kadar önde gelen bir sorun değildir. Söz sanatı üstünde betik veren kişi olarak her şeyden önce, dilin var olduğuna inanmıştır. Geçenlerde **Selâhattin Batu**'nun bir yazısında pek aydınlık biçimde ortaya koyduğu bir yöntemle, bireyci bir sanat verimiyle soyut insan kalıbını en tatlı, en gerçekçi anlamıyla doldurur gibidir. **Mehmet Salihoğlu** da ne güzel söylemişti: "**Aksal ben'de biz'i bulmaya çalışmaktadır.**" Şiirimizin geçirdiği bütün yenilik aşamalarında **Aksal**'ın örneksel ve özgün bir katkısı vardır. Hiçbir gün onun "Ben falan akımdayım." dediği duyulmamıştır. Tersine, bir akıma katıldığı sanı ve kanıları karşısında bunun dışında bulunduğunun inandırıcı kanıtlarını şiirinden eksik etmez.

"**EŞİK**", şiirin açtığı güzelliklere girilecek kapının 1970 Türk şiirinde, eski Türk analarının saatlerce ovarak limon sarısı temizliğine kavuşturdukları o taptaze tahta merdiven kokusunu kanımızda duyduğumuz bir umutlu aydınlığa adım atacağımız yeri gösteren aşamadır. **Aksal**, şiirimizi bu eşikten aşırmasını, onu yeni aydınlıklara doğru götürmesini bilecek bir ustadır.

TURGUT UYAR'ın DİVAN'ı :

1970'te edebiyat çevreleri **Turgut Uyar**'ı çok andı. Hele "**DİVAN**" çıktıktan sonra. Yeni şiir akımımızın iç ve biçimi en dengeli alaşımda sürdürenlerin bellibaşlılarından biri oluşunun bu sonuçta payı büyük. Dünyada olduğu gibi, bizde de şiirin, güzeli daha bol üretme yöntemlerinin hemen hepsi kullanıldı. Koşuk, uyak, anlam, şairanelik, v.b. öğelerin şiirden kovulması denendikten başka, anlam birim-

leri olan sözcükler ve heceler parçalandı, harflerin çıkardığı seslerden yararlanmaya bile kalkıldı. Şiir bu gidişiyle resmin ve müziğin serüvenini izledi diyebiliriz. Bu üç sanat dalında da bugün, geçmişte olduğu gibi, eski biçimlere, öğelere dönme eğilimi belirgindir. Bu biçim ve öğelerden habersiz okuyucu kuşaklarına bu davranışların ürünleri "yeni" görünür, onları çekebilir. Eski kuşaklar da eski biçim ve öğelere düşkündür. 1948'lerden beri şiirimizin geçirdiği aşamalarda "gerçek ozan" kişiliğinin yarattığı bir yetenekle, yenilenmenin her hamlesinde, en güzel örneklerini verebilen Uyar'ın eski edebiyat biçimlerimize yeni içler doldurarak yararlanmasını doğal saymak gerekir. Son kitabına, bu davranışın çok özgün bir buluşuyla "DİVAN" adını vermesi, bazı çevreleri kızdırdı. Yeniye bunca emek harcamış bir ozan bir eski divan şairi mi oluyordu? Bunu yakıştırmıyorlardı Uyar'a. Oysa ozanın güzeli daha bol verme yolunda başvurduğu yöntem, göze seslenen bir çağrışımdan ileri değildi. "DİVAN"daki şiirlerin hiçbiri ne koşuk, ne uyak, ne iç, ne sıralanma bakımlarından bir divanda bulunması gerekli nitelikte değildir. Yalnızca bazı şiirlerin başlıkları ve genellikle şiirlerdeki kaside ve gazel görünüşü, gözü bir divan şiiri aldanısına düşürüyor. Oysa kitaptaki şiirler değil aruz, hece koşuğunda bile değildir. Bu kitap, çevresindeki sesli öfkeleri en iyi yatıştıracak yazıyı Cumhuriyet'in Sanat - Edebiyat ekinde Rauf Mutluay yazdı ve aşağı yukarı yukarda kısaca söylediklerimi belirtti.

Uyar'ın ve şiirimizin en güzel betiklerinden biri olan "DİVAN"ın bu addan zarar görmesi beni pek üzmüştür. Benzer bir yöntemi, bir başka ozanımız, Behçet Necatigil de denemişti, hâlâ da o deneme içindedir denilebilir.

"DİVAN"daki şiirlerin bence en belirgin ve sevindirici niteliği, yeni şiirimize "yüksek sesle, kalabalıklar önünde okunabilirlik kazandırışı"dır. İkinci Yeni diye adlandırılan akımı benimsemiş sanatçılarımızın yazdıkları içinde bu nitelikte birkaç şiir bulabilirsek sevinelim.

"DİVAN"da çok güzel şiirler var. "Susuzluk'a", "İn dolaş bir yerlerde buluşalım ey gök" dizesi ile başlayan rübai, "Su Yorumcularına" v.b. hemen anabilirim. Hele "Salihatı Nisvandan Saffet Hanımefendi'ye" adlısı... Geçen ya-

an en güzel beş şiirinden biri olarak hâlâ yüreğimde ve belleğimde. Bence şiirimiz, beş-altı yıldır yitirdiği akıcılığını bu şiir ve benzerleriyle yeniden buldu.

Turgut Uyar yeni şiirimizi yürüten dört tekerlekten biri olma gücündedir.

NECATİ CUMALI'nın "BAŞAKLAR GEBE"si :

Necati Cumalı'nın 1970 yılında bir şiir kitabı çıktı: **"BAŞAKLAR GEBE"**. Cumalı bu kitapçığa ilk üç kitabını da sığdırmış: **"Kızılçullu Yolu"**, **"Harbe Gidenin Şarkıları"** ve **"Mayıs Ayı Notları"**. Çok yerinde olmuş elbet. O ilk üç kitabı kitapçılarda bulamaz olmuştuk. Cumalı son yıllarda az şiir yazıyor. Bir ozan için çok şiir yazmak ne kerte bir erdem sayılmazsa, az şiir yazmak da o kerte bir kusur değildir. Demek istediğim şu ki, Cumalı, hikâye, roman ve oyun türlerinde betikler vermeye başladıktan sonra doğal olarak şiir verimini kıstı. Son kitabı bunun taze bir belirtisi: Üç eski kitabını katmasaydı **"BAŞAKLAR GEBE"** 136 sayfa yerine 40 sayfalık bir kitapçık olabilecekti. Dediğim gibi, bu durum özellikle Cumalı'da hiç üzülünecek bir şey değildir. Cumalı öykülerinde, romanlarında, oyunlarında da hep ozandır. O raflar dolusu kitapların her tümcesi bir dize titizliğiyle yazılmıştır. Öykülerinin birçok bölümlerini ben "düzyazı-şiir" anlayışı içinde birkaç kez okurum. Bazı oyunlarındaki kişilerin yakarma, öfke, direnme öğeleri taşıyan sözleri, seyirci ve dinleyenlerce en güzel şiirler gibi derin bir yürek çarpıntısı ve göz serinliğiyle dinleniyor.

"BAŞAKLAR GEBE", ozanın, ağırbaşlı sanat gelişimini bütün rahatlığı ile yansıtan bir aşamanın da kanıtıdır. Onun şiirinde göze ve kulağa dönük öğeler benzersiz bir titizlikle yer almıştır. Dizelerdeki hece sayısını elinden geldiğince birbirine yakın tutar. Bu yüzden Cumalı'nın şiirinin dış görünüşü, ince bir kadın gölgesi gibi, yalnız bağışlanır değil, özlenir girinti ve çıkıntılarla yumuşatılmış gibidir. Onun şiirinde biçim hırçınlığı yerine, alışılmış soylu görünüşlerin, günümüzün akımlarına ustalıkla uygulanmış rahat, ılık mimarlığı vardır. Cumalı, özgür bir anlayışla ve iyi kestirilmiş bir kıvamda, yenilenmiş gelenek-

sel biçimin şiire gerekliliğine inanmış bir ozandır. Bütün şiirler, bu arada **"BAŞAKLAR GEBE"**dekiler, bunda aldanmadığını gösterir.

Cumalı, şiirde, dil zorlamalarından yana da değildir. Günümüzde "güç anlaşılırlık"ı şiirin öğelerinden sayan akımlara yüz vermiyor, çoğunlukça bilinen aydınlıktan yılmıyor. Sözcüklere tümcelerde bilimsel, olağan yerlerini ve görevlerini vermekle de şiir yapılacağına inanmış, güveniyor gücüne, şiirin yokuşlarını koşarak ve soluğu kesilmeden tırmanıyor. Dizelerinde çizdiği görüntüler ve bunlarla akla ve yüreğe sızdırdığı, çevresi pırıl pırıl çağrışımların da şiiri bütün tadı ile yaratacağından kuşkusuz, şiirini giydirdiği konuyu dengeli bir akıl ve beğeni ile işliyor **Cumalı**. Bu niteliğiyle o, bugünkü Türk şiirinde hırçın akımlar dışındaki uslu-akıllı gidişin en belirgin, en tutulmuş ve çok sevilen ozanıdır.

Necati Cumalı şiirinin niteliklerinden biri de, her dizesinin bir **"şiir yapma çabası"** verimi oluşudur. Onun şiirinde dolgu sözcük ve deyime rastlayamazsınız. **Cumalı**, dizelerinde şiir yoğunluğu en yüksek düzeyde görünen birkaç ozanımızdan biridir. Bunun için 1969 yılı Türk **Dil Kurumu Şiir Ödülü'nün Cumalı'ya** verilmesi tam anlamı ile haklıdır.

"BAŞAKLAR GEBE"yi ve ozanın öteki şiirlerini okuyun. Onların herbirinin şiirimizin uzayında, ışığını kendi yakmış büyük ve yalnız yıldızlar gibi gezindiğini göreceksiniz. Kalabalıkların, şiiri, **Cumalı**'mn aydınlığında tadıp seveceğini sanırım.

"BUĞDAY, KADIN, GÜL VE GÖKYÜZÜ" arasında KANSU :

Başlıktaki bu görüntü elde kadeh, ayakları birbirine dolanmış bir hovarda kişi sanılmasın. **Doğa** ve **halk hamuru** içinde **insan** için yol arayan gerçek bir ozanın yüreklerimize vurmuş yeni ve yiğit gölgesidir bu.

Şiiri bildiri emrine vermeden, yalazı gittikçe artan Atatürk aydınlığı içinde kımıldayan **Türk doğası** ve **Türk halkı** için yüreğine ipekböceği gibi ürettiği sıcak insan sevgisi ile şiirini besleye büyüte gelen **Kansu, "BUĞDAY, KADIN, GÜL VE GÖKYÜZÜ"**nde yepyeni bir atılış içinde görü-

nüyor. **Doğa, insan, halk ve devrim** konularını, bugüne dek daha çok ulusal düzeyde dokuyan ozan, bu kitabı ile yürek çarpıntısı veren bir fışkırışla evrensel bir düzeyde görkemli bir yörüngeye oturmuçtur. Dünyamızın dört bucağındaki doğa parçaları, halk yığınları, seçme insan yüzleri **Kansu'nun** kitabına, bir büyük senfoni, bir oratoryo biçimi ve içi ile girmiştir. **Bu kitabın bir büyük beste ustasınca seslendirilmesini,** Disney türünden bir görüntü ustasınca da büyük boyutlu bir **sinema** perdesine **yansıtılmasını** ne kadar isterdim.

"Suçlu güneşler yıkanır ganj sularında", "Bir ağaç varsa, yontulur saz yapılır / Sevişmenin sesi gerilir tel olur", dizelerindeki ürpertinin özlemini uzunca bir süredir çekiyorduk. Hele **"Pokomo Ninnisi"**ndeki Afrika'ya seslenen "Uyu, ninni... Şimdi ninni... Öğren yarın uyanmayı" dizesi, çağımızı simgeleyen büyük haykırışların en güzeli sayılabilir.

"Federico Garcia Lorca'nın Mezarı", bu talihsiz insanın yazgısı çevresinde dünyada yazılmış şiirlerin bence en güzeli. Mezarı kendisine kazdırılarak öldürülen ozanla birlikte bütün ozanların ölümsüzlüğünü ne güzel haykırıyor **Kansu:** "Zulümlerinize, ölümlerinize sitem: / Ben ozanım, ölmem!"

Yalnız, kitaptaki son üç uzun parça **—Hiroşima 8.15, Mekong Deltası, Orta Anadolu—** daha kısa, daha yoğun tutulabilseydi daha güçlenirlerdi sanısı var bende.

Düşünce ve toplum sorunları ile de şiir yapılabileceğini en güzel örnekleriyle gösteren birkaç kitaptan biri olması bakımından **Kansu'nun** kitabı, bu yolda beceriksiz bir cezbe içinde çırpınanlara yardımcı bir nitelik de kazanmıştır.

Şiiri her tür yazısının, konuşmasının kokusu yapmasını bilmiş Kansu'nun **"BUĞDAY, KADIN, GÜL VE GÖKYÜZÜ"**, 1970 şiirimizin öğünme veren doruklarından biridir.

TAŞER'in "EVRENDE ELLERİMİZ"i :

40'lı yılların başından beri dergilerde ne zaman seyrek görünse, aranan bir ozandır **Taşer.** Bereketli bir yü-

rek ve akıl ürünü sayılacak şiirinde **birey** ve **toplum** kıvranmaları "güzel'i' bulmasına çokluk vesile olmuştur. Kendine özgü bir özgür koşuk içine sindirdiği genç ve ağırbaşlı ses, **sorun-şiir dengesini** hemen her vakit koruyabilmiştir. Bakın, şiirimizde çok söylenmiş nankör çağların kişi yüreğindeki acı şaşmasını bir kez daha, ama ne güzel seslendirmiş: "Yok şimdi eski yağmurlar eski merhabalar / Hele türkülerimiz / Nerde bir gülen görsem ağlamaklı clurum / Ya siz?"

Suat Taşer'in, şiirlerini herkesten önce kendi için yazdığı sanısı var bende. **Taşer**, onları gözle okunsun diye değil, **sesle okunsun diye** yazmıştır. Bu işi de onun kadar güzel yapabilen azdır aramızda. **Taşer**, şiirinde işlediği Türkçeyi, sözcüklerine içirdiği, hecelerini doyurduğu uslu, terbiyeli ve tatlı sesiyle dinleyenlerin yüreklerine, benzersiz bir sıcaklıkla dolduran bir **söylemo ustasıdır da.** Radyo ve televizyonlarımızdan onun sesinin duyulduğu saatlerde, alıcıların önündeki kalabalıkların kulak kesildiğini sık sık gözlemişümdür. Düzyazı ürünlerinde de ozandır o. **Deli Durul'un** coşkun serüvenini uzun, ama doyulmaz bir şiir gibi ansıyorum.

Seyrelmiş bir verim döneminden sonra 1970'de **"EVRENDE ELLERİMİZ"**le bireyci ve toplumcu şiirden hoşlanan herkesi şimdilik şiirine oldukça doyuran **Taşer'in** sözünü ve sesini sürdüreceği umudu benim de sevincimdir.

"YANLIŞ YAŞADIK" diyor ARISOY

Arısoy nedense kafamda ve yüreğimde yazıdan ve şiirden önce **doyulmaz bir ses** ve **sözdür. Arısoy'u** tanımasaydım, sesini ve özünü dinlemeseydim, yapıtları onu bana bu kerte sevdirmezdi. **Arısoy**, konularını bu ses ve sözle yontar, mutlu bir aydınlık içine mermer devinimler gibi yerleştirir. Konuşurken, tümcelerinde sözcükler, heceler ve de harfler üstüne, her soluk alışında ayrı renkte birer kibrit çakılmış gibidir. Kara kadife gibi yumuşatılmış bir ses üstüne Hollandalı bir elmas yontucusu gibi yerleştirdiği ışıltılı sözler, dinleyeni konudan çok musikisine çeker. Ben **Arısoy'un** şiirini kendisinden sonra tanıdım ve sevdim.

Arısoy'un şiirleri, toplumcu bir solukla doldurulma çabasına karşın bireysel bir yürek sıcaklığı taşır. Bundan kurtulma çırpınışının, onun şiirini bildiri uçurumuna sürüklemesinden korkarım. "Güzel", uzun şiirlerinden çok kısalarında yoğundur. Bu yüzden ben, **"YANLIŞ YAŞADIK"**-ın en çok **"Kırık Plâk"** bölümündeki şiirleri sevdim. Hele bunların Japon hay-kaylarını ansıtan en kısaları ne denli ışıltılı, ılık, saydam, hafif kokulu...

"YANLIŞ YAŞADIK" 1970 şiirimizin soylu demetlerinden biri.

CANSEVER'in "KİRLİ AĞUSTOS"u

"Tam o sıra bir dolu bardak cin istemiştin sen / Bir dolu bardak cin, öğle üzeri / Damıtılmış gündüzden / Cin, cin! / Seni bir daha kendine gömen, bir daha / Kendine gömdükçe de bir önceki acı yenisinden / Elbette ki güzeldir / İnsanın insana verebileceği en değerli şey / Yalnızlıktır." (Cin'den), "Kesilmiş limon dilimleri gibi düşüyor güneş / Votka bardağımın içine / Benim olmayan bir sevinç duyuyorum." (Uçurum'dan), "Gülleri, glayölleri ve pezevenkleriyle pasaj / Geçitlerin sinirli yerleri / Gizleniyorum orada / Kazılardan yorgun çıkmışım / Gözlerimde düş fosilleri." (Kesit'den).

Bu dizeleri Edip Cansever'in **"KİRLİ AĞUSTOS"** adlı yeni kitabından aldım. Bunları yazan kişinin bir ozan, hem de iyi bir ozan olduğunda, şiirsever kimsenin kuşkusu olamaz. Ama gel gör ki **"KİRLİ AĞUSTOS"**u, bu tür kanıtlar bulmak için taramak kolay iş değil. Örneğin kitaptaki **"Otel"** adlı yazıdan tadlanmak için oturulup sözcük sözcük ve bir tür anlam hecelemesi ile okunması gerek. Kolay değil bu iş dostlarım. Dize ya da tümcelerinden hemen hiçbiri ötekiyle ilişkili görünmeyen yedi sayfalık bir yazıyı, niçin yorulduğunuzu hiçbir yerinde kestiremeden okumak kolay iş değil.

Cansever'in başlıca temsilcilerinden sayıldığı **"İkinci Yeni"** ozanlarının yapıtlarında **"dize görünüşü"**nün neye yaradığını açıklayabilmek de olanaksızdır. Bu dizelerde koşuk yok, uyak yok, özgür koşuktaki kolay ve güzel söyleme titizliği de yok. Bütün bu yoklardan sonra "dize"

görünüşünden beklenen ne? Bu dizeleri altalta değil de, birbiri ardına, kitap sayfalarını bir düzyazı gibi silmece dolduracak biçimde yazsalar ne değişir? "KİRLİ AĞUSTOS"-un bir bölümünde, "Gül Dönüyor Avucumda" başlıklı parçada Edip Cansever bunu denemiş, hiçbir şey değişmemiş.

Birbiriyle ilişkisiz "şaşırtıcı görüntüler avcılığı" diyebileceğimiz İkinci Yeni şiiri, içten ve biçimden boşaltılmış ham ve amorphe birer şiir malzemesi yığını izlenimini veriyor. Yer yer gözkamaştırıcı parıltıların da çıktığı bu sözcük yığınlarının okuyucusu pek az olacak. Belki böyle yazanlar bir süre birbirini okuyacaklardır, ama bir gün yazanın bile yazdığını okumaktan üşenmesi olanaksız değildir. Bu denli güç okunan yazı, yarına kalmaz. Oysa bunları yazanlar arasında Türk şiirinin vazgeçemeyeceği ozanlar var: "Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz / Ellerinin bu kadar beyaz olmasından korkuyorum / İstasyonda tiren oluyor biraz" ve "Ve zurnanın ucunda yepyeni bir çingene", "Lâleliden dünyaya doğru giden bir tramvaydayız" dizelerini ve "ÜVERCİNKA"yı yazan bir Cemal Süreya'yı, "Tıpkı enli ve kalın hüzünlerden / Bana bir gülümseme biçer gibisin" diyebilen bir Hilmi Yavuz'u, "Afrika balığında bir kurşun / Gözlerinde bir silâhsızlanma" dizelerinin yazarı Tevfik Akdağ'ı, "Yalnızlığının ut sesi bir fonograf" ile "Ben ki son üç gecedir intihar etmedim hiç, bilemem" dizelerinin ve "Fayton"un yazarı Ece Ayhan'ı, "Yangın. Onun alyuvarları / Kanlı bir geçit gibi. İsyan. / Mavi gözlerle dolu saçları / Ey beni umutsuz eden kan / Ey bütün şarkılardan artan / Aşkın vazgeçilmez karanlığı" diyebilen Ataol Behramoğlu'yu, "O zaman bavulumu alır giderim / Bu şehirde geçen hayatımı doldururum içine / Terliklerimi, tahta masamı bütün sevdiklerimi / Bir de o uzun yasımı koyarım / Hiçbirini incitmeden kararlı ellerimle" dizelerinin sahibi Süreya Berfe'yi, "Denizi vurmak öldürmek gibidir bir kuşu vurmak" dizesinin yazarı Sezai Karakoç'u, "Ellerinde en güzel odaları ağzının", "İkel göllerin sularına fildişi bir tarağı takıyorum" diyebilen Ercüment Uçarı'yı, "Şimdi ses yoktur havada ve koku, / Bahçede çamaşır ipleri kıpırdar / Üşür mavi-beyaz bir picama / Belki kolonya şişesi kırılmıştır / Bir hüzün açmıştır belki," diyen Ahmet Oktay'ı ve de "KİRLİ AĞUS-

TOS"un yukarıda andığım dizelerini yazan **Edip Cansever'i** ozan saymamak elden gelir mi?

Ama sevgili genç ozan kardeşler, ne olur bırakın bu görüntü rendelemesini de "biçimlenin", "dolun". **Türk şiirine** gereksiniz sizler. Ne olur hep kendi kendinizin değil, **biraz da** bizim olun.

ALİ NAİLİ ERDEM'in "BU TOPRAĞIN İNSANLARI" :

Tatlı, apaydınlık bir dille, geleneksel şiirimizin biçim ve iç öğelerini çok çeşitli konulara ustalıkla uygulamış **Erdem.** Kitaptaki elli şiirin genel niteliği doğaya, insana, yoksula dönük uslu akıllı bir sevgi. Konularının hepsini her şeyden önce cömert bir yürek sıcaklığı ile ısıtıp yumuşatmış. Öfkeli, gürültülü, geveze şiir panayırlarından kafası şişenler **"BU TOPRAĞIN İNSANLARI"** ile yüreklerini dinlendirebileceklerdir sanıyorum. Dileyelim ki **Ali Naili Erdem** gelecek yıllarda da şiir yazmayı sürdürsün.

ŞEVKET HIFZI'nın "ŞİİRLER"i

Eylül sonlarında, Ankara'nın güneşli bir öğle saatinde, **Sabahattin Kudret Aksal**'la Ziya Gökalp Caddesi'nde Hürriyet Meydanı'na doğru yürüyorduk. Konuşmalarımız daha çok şiir çevresinde dolanıyordu. Bir ara **Aksal:** "Bir-iki ozanın birkaç dizesi var ki, çok uzun yıllardır hiç dilimden düşmez." dedi ve bu dizeleri bana okudu. Bunlardan biri de "İyi ki uzaklardasın gafil esmer!"di. Bu dizeyi duyar duymaz, **"Şevket Hıfzı'nın Yaz Rüyası'ndan bir dize bu."** dedim ve otuz yıldır belleğimde sımsıcak duran bu şiirin ilk beş dizesini okuyuverdim: "Giden bir şey vardı gözlerinde her an / Dolaşırken siyah saçlarında elim, / Yaşamak ah ne güzel, dediğin zaman / Ölümden söz açmaya varmazdı dilim / Mavi gök aldatırdı bizi sevgilim."

Şevket Hıfzı'nın 1930-1936 ve biraz da 40'lı yılların başlarında yazdığı şiirler —küçük bir belirti de olsa— böylesine yüreklerde yaşarken günümüzün ünlü yazarı ve editörü **Şevket Rado,** onları ancak bugün **çekine çekine** ve **de korka korka yayınladı. "ŞİİRLER"** adını verdiği kitabın

başında, beş-altı yıla sığan ozanlığının ilginç serüvenini çok tatlı bir dille anlatmış. Ataç ustanın "ozan yaratma" başarılarından birini, belki de ilkini, 40 yıl önce, ince bir hüzün galaksisi yumuşaklığı ile edebiyatımıza doğan ozanın, çırılçıplak bir yürekle önümüze uzattığı bu anıdan öğreniyoruz.

Geçen yıl Yaşar Nabi Nayır da "KAHRAMANLAR" adlı kitabının ikinci baskısını tıpkı Rado'nun çekingenliğiyle verebilmişti. Varlık'ta çıkan bir yazımda ben, genç Yaşar Nabi'nin güzel şiirini Nayır'a karşı savunmaya çalışmıştım. İkisi de kitaplarını bunca yıl sonra edebiyat tarihçileri için yayınladıklarını söylüyorlar. "KAHRAMANLAR" için de dediğim gibi, olmaz böyle şey, bir kitap, hele bir şiir kitabı ne zaman yazılmış olursa olsun, okuyanlar için, okunsun diye çıkar. Okunacağından yazarın bir kuşkusu varsa, o kitabı yayınlamaması gerekir. Çünkü böylesine umutsuz bir yapıtı edebiyat tarihçisi de incelemez, anmaz. Yersiz kuşkular bunlar. Nayır'ın da, Rado'nun da yeni şiirimizin şafağında yazdıkları şiirlerden birçoğunu bugün okuyacaklar bulunduğu gibi, ozanların yaşıtları da, onlardan yaşlılar da bu şiirleri, mutlu günlerini, delikanlılıklarını ansıyarak sevgilerle okurlar. Baksanıza, Şevket Hıfzı'nın şiirini hâlâ çalanlar bile çıkıyor. Günümüzün şiirinden yorgun düşenlerin, İkinci Dünya Savaşı öncesi şiirimizde başlarını dinlemelerini olağan görmek gerekir.

RIZA APAK'ın "KARADA BALIK"ı

Ankara kitapçılarını, birbirinden çok ayrı günlerde altüst ettim "KARADA BALIK"ını bulabilmek için Apak'ın. Ne gezer, duyan bilen yok. Oysa Rıza Apak'ın şiirini gerçekten sevmişimdir ben. Kırklı yılların ilklerinde, savaş içinde Ataç'ın bir yazısında adını görmüştüm. Ataç, onun bir şiirinden bir-iki dizeyi anıyor ve onda, bir Baudelaire sıcaklığı buluyordu. O dizeler bugün de belleğimdedir, sık sık söylerim: "Bu gelen akşamdır kalbim ağır / uzak vadilerin dumanlı sahilinden." Sonraları Rıza Apak imzası üstündeki her şiiri çokluk beğenerek, severek okumuşumdur. Uzun bir susma döneminden sonra Apak birkaç yıldır yepyeni, insancıl, kişisel nitelikten pek sıyrılamamış, ozan

mizacını elinde olmadan sürdürdüğü düşündürücü şiirler yazıyor. Ozanlığı bu tür konularda da her şeyin önünde, şiiri şiir olarak yazıyor ve başarıyor. Varlık'ın Nisan 1970 sayısında çıkan şu "UYANIŞ" adlı ufacık şiiri bunun en taze kanıtlarından biri: "Uyan artık uykulardan: / Dört köşe nice gerçek yalan, / Gülenlerin çoğu yalan güldü / Duy beni, tek açan güldü / —Koca yaşam süresince— / Umutla ağladığımız gece, gerisi çöl işi görüntü."

Apak'ın şiir uzayımızdaki yörüngesine yeniden oturması büyük sevinçlerimdendir.

BEKLENEN KİTAPLAR

Bu yazının yazıldığı günlerde iki şiir kitabının adı yanıp sönüyor dergi yapraklarında: **MELİH CEVDET ANDAY**'ın **"GÖÇEBE DENİZ"**i ile **İLHAN BERK**'in **"KİTAP"**ı. Henüz çıkmadılar. Kitapçılar da, biz şiirseverler de sabırsızlıkla bekliyoruz.

ANDAY, Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte Türk şiirini yeni bir aşamaya ulaştırmış ve bu aşamayı en güzel örnekleriyle sürdürmüş düşünür-ozanımızdır. Pek çok kez bir gülümseme aydınlığı içinde sunmayı yeğlediği, ufacık olayların, alayların ipine serdiği esintili şiiri, okuyana "İşte bunu böyle söylemeyi çok istemişimdir" dedirtmesini bilmiştir. **"Düzenli Dünya"** bu tür şiirimizin doruğunu gösterecek bir örnektir.

Anday'ın son şiirlerini, **"GÖÇEBE DENİZ"** adı altında toplamak üzere olduğunu bazı dergiler yazdı. Son zamanlarda az şiir yazan ozanın Haziran'da Varlık dergisinde çıkan **"Göçebe Denizin Üstünde"** adlı uzun şiiri, gerçekten bu addaki bir kitabın ana bölümü olacak yapıda. **"Taşın** sesi insan sesine benziyor", "Arıyorum yağmurla yazdığım adını", "Bir düşünüye dönmesi sayısız maviliğin", "İşte avuç avuç serpiyorum bütün / Sözcükleri kuşlara, gül diplerine", "Düş, hareketin sütlü incir yatağından / Damlayan gecikmiş bir yıldız" ve "... Sanki düşüncemizin / En saydam dakikası titriyor / Yok olmuş sularında denizin" ve benzeri dizelerin okuyanı düşündürerek şiirin tadına gömen bu uzun şiir, yeni şiirimizin en ışıltılı örneklerinden

Dali: Bir Tanrının Doğuşu

biridir. Bu şiiri, bu şiirin anlatım ve duyurum yöntemi ile nitelemek gerekirse, şöyle bir şey söylenir sanırım: Duyunun ve düşüncenin en zor kavranır bölgeleri, söylemenin bütün olanakları ile kaynaşmış, karanlığı tersyüz etme çabası gibi olanaksız görünen terletici, üşütücü, yakıcı, kişinin akımı ve yüreğini allak bullak eden, ama gene de ona, "Bu akıl ve bu yürek bana böyle güzel bir iş için verildi" dedirten bir şiir.

İLHAN BERK bu yıl kitap çıkarmadı. Biriken şiirlerini **"KİTAP"** adı altında toplayacağını yazıyordu dergiler. Gerçekten son kitabından bu yana biriken şiirleri bir **"KİTAP"**lık oldu sanıyorum. Şiiri yakalama yolunda aralıksız bir araştırma ve deneme dizisi üstünde yorulmak bilmez bir didinme içinde görünüyor Berk. Birkaç ay önce, "Artık gelişigüzel konularda düzyazılar yazmayı düşünüyorum. Söylenmesi bilinirse, bunlar da kendiliğinden şiir oluveriyor." diyordu. Berk artık kendine bu denli güvenli. "Berk imzası altında her şey şiirdir" demeye getiriyor. Ansıyacaksınız, **Picasso'nun** bir gün bazı resimleri çalınmış atölyesinden. Basın ve ressamın severleri dövünüyorlar. Oysa sanatçı telâşsız gülüyor ve, "Onların hiçbirinin altında imzam yoktu, beş para etmezler" diyor. Bakalım bu kış **Bodrum'**dan bize neler getirecek Berk.

İlhan Berk, son Avrupa gezilerinin izlenimlerini **"şiir-not"**lar biçiminde Yeni Dergi'de yazdı. Önceden tasarlanmış bir "gelişigüzellik" içinde işlenen bu notlarda "şiir" gerçekten çok sık ısıtıyor yüzünü okuyanın. **"Belgrat"** adlısındaki şu dizeleri çok sevdim: "Beşbin yıl önceye iniyorum Keltlerle / Bizim Keltlerle. Bir Kelt çorbası / Tuzu çok ve yağlı. Kelt. Uzun bıyıklı / Ve sarı mavi gözlü." "Saborna Crakva. Kara ve mahzun İsa. / İsanın açık elini kapıyorum." **Varna** adlısındaki şu dize de çok güzel: "Bir çocuk elimden tutuyor ve yakamda bir çiçek gibi yalnızlık". Bu **"not-şiir"**lerin en güzeli bence, **"Roma"** adlısı. Bütünü ile de, parça parça da güzel şiir. Şu dizeleri siz de sevebilirsiniz sanıyorum: "Ben pipomu dolduruyorum ve uzun bir şiire başlıyorum / Bir yağmuru durdurup.", "Brindisi'de sokağa çamaşır seriyor bir kadın / Dünyanın en güzel bir sokağına ve denize", "Ve gürültü (gürültüyü nasıl

yazmalı, ayaklarına yün çoraplar giydirmeli Roma evlerine kapamalı ve dinamitlemeli sonra da)", "Arjantina alanındaki yüz kedi güneşliyor yüz sarı kedi / Bir sütuna yaslanıp yavaşça işiyorum yavaşça kalkıyor bir kedi / ve Aurelia'nın oralarda ayaklarına dolaşıyor Vatikan".

HASAN ŞİMŞEK de son şiirlerini bir kitapta toplama hazırlığı içinde olduğunu söylüyordu.

Şimşek, 1940'lardan beri acı'yı en usta, en yüreğe işleyici biçimlerde şiirine çatı yapmış bir-iki ozanımızdan biridir. Yaşantısındaki mutlu günler yanında acıları daha çoktur, demek yanlış olmaz. Mutluluklarını yansıtan şiirleri de çok ve kişide **"Hasan Şimşek tiryakilikleri"** yaratacak güçtedir. Ama ozanın acılı ya da acı şiirleri, tadıldıktan sonra vazgeçilmez çeşittendir. **Şimşek, Cahit Sıtkı ile Ziya Osman** arası, ama gene de onlardan apayrı bir sesin, bir sıcaklığın ozanıdır. Söyleyemediğimiz, duyamadığımız, sezemediğimiz en ince sevinçleri acıları, benzersiz bir biçimde, güzelin en el-değmemişi ile söyleyiveren, bir leylâk tüveycinin gümüş uzayını üstümüze çatıveren üç sevgili ozanımızdır **Tarancı, Saba ve Şimşek. Hasan Şimşek** bir bakıma, susmuş olan ilk ikisinin sesini, yepyeni bir yankılanma düzeni içinde sürdürüyor, diyebiliriz. Bu durum, şiirimizin büyük mutluluklarından biridir.

Şimşek'in şiirlerinde uyak'ın yeri her zaman önemlidir. Bunların kaç dizede bir geleceğini önceden kestiremezsiniz. Ama benzer sesleri kulağınız bulduğu zaman, şiirde sesin ne olduğunu bilen bir usta önünde olduğunuzu hemen anlarsınız. Varlık'ın Ağustos 1970 sayısında çıkan **"A Grupu RH Pozitif"** adlı çok güzel şiirinden aldığım şu dizeler bunun en taze kanıtıdır: "Gel gör ki şu Vietnamlı çağımda benim / Bütün oyunlar dram, / Bütün oyunlar dram. / Bütün oyunlar... Ve ben halktan bir adam / Yoksul bir ozan olarak / Bir şişe kan verebilirim ancak / Bir hasta için aranan: / A Grupu RH Pozitif".

BİR OZAN HİKÂYECİ: AKBAL

Adı hikâyeciye çıkmış bir büyük ozanımız daha var: **Oktay Akbal. Hikâyelerindeki** her satır, her tümce, günü-

müzün değine ozanlarının dizeleri düzeyinde şiirdir **Akbal'**ın. Gelişigüzel, hikâyelerinden birinin bir bölümcüğünü, hiçbir sözcüğün tümcelerdeki yerini değiştirmeden, günümüzün dize görünüşüne göre kesip biçiyorum: "Gözlerimi kente çeviriyorum: / Bizans, İstanbul, minareler, kuleler / Çarşılar, apartmanlar, evler... / Milyonlar, milyonlar.. / İstanbul, doğduğum, büyüdüğüm kent. Yirmi yaşına kadar / Dışına adım atmadığım kent burası. Her / Köşesini bilmiyorum, ama bildiklerim yeter... / Küçük bir park Üsküdar'da. / Başım dönüyor anıların saldırısından. / Balıklara bakıyorum yeniden. / Işıl ışıl, kıpır kıpır balıklar çıkıyor denizden / Ardı ardına."

Çok daha güzel şiirler var **Akbal'**ın hikâyelerinde. Şiirimizden yorulanlara onu da salık veririm. **Akbal'**ın **hikâye-şiirlerini** okuyanlar iyice dinleneceklerdir kanısındayım.

DERGİLERDE ŞİİR

1970'te dergiler de şiire sayfalarında oldukça geniş yer verdiler. Bu şiirleri seçenlerin pek öyle ince eleyip sık dokuduklarını sanmıyorum. Dergilere giren şiirler arasında usta birkaç tanınmış imza dışında, "Aman, ne güzel" dedirtenine pek rastlamadım. Yeni imzalar adlarını duyurma yolunda "**kolay**"dan, "**aşırı** öfke"den, "öykünme"den kurtulamıyorlar bir süre. Bunların arasından, bir gün kendini bulanlar ve okuyucuya benimsetenler elbette çıkacaktır.

Bu yazının yazıldığı güne dek 1970 dergilerinde beni kendine çeken şiirleri şöyle not etmişim (Bunların çoğu, yukarıda kitaplarından söz ettiğim ozanlarımızındır. 1970'le ilgili olanlara dönük değerlemelerini geniş biçimde yukarıda belirttiğim için burada onlar dışındaki ozanların şiirlerini anacağım)

TÜRK DİLİ'nde: (Sayı 221'de): **Selâhattin Batu**'nun "**Güneşli**"si, **Mehmet Salihoğlu**'nun "**Bir keman çalınır kendiliğinden**"i, **Salâh Birsel**'in "**Cinnistan**"ı, (Sayı 222de): **Metin Eloğlu**'nun "**Bencileyin**"i, **Nahit Ulvi**'nin "**Kuşlu Kilim**"i, **Özdemir İnce**'nin "**Orfoz**"u, (Sayı 224'de): **İlhan Geçer**'in "**Eylül sonu**", (Sayı 225'te): **Tahsin Saraç**'ın "**Üçlükler**"i,

Celâl Ertuğay'ın "Ulu türkü"sü, (Sayı 229'da): Şükran Kurdakul'un "Ben Varken"i,

YENİ DERGİ'de: (Sayı 71'de): Hasan Emre'nin "İhanet Büyümesi",

HİSAR'da: (Sayı 76'da): Nüzhet Erman'ın "Yarı Köroğlu Yarı Karacaoğlan"ı, (Sayı 77'de): Munis Faik Ozansoy'un "İç Erenköyünden"i, (Sayı 81'de): Osman Attilâ'nın "İzmir Yollarında"sı, (Sayı 82'de): Mehmet Çınarlı'nın "Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi",

SOYUT'da: (Sayı 27'de): Günel Altıntaş'ın "İlinti"si, Ali Yüce'nin "Kavga"sı,

DOST'da: (Sayı 66'da): Fethi Giray'ın "Gece Yarısı",

YEDİTEPE'de: (Sayı 165'de): Atâ Karatay'ın "Senle Gelen"i,

GÜNEY'de: (Sayı 33'de): Cahit'in "Oyuncu"su, (Sayı 36'da): Avni Öztüre'nin "Kısır Döngü"sü.

YENİ EDEBİYAT'da: (Sayı 4'de): Attilâ İlhan'ın "Osmanlı Kasidesi", (Sayı 6'da): Hilmi Yavuz'un "Gime Bakan"ı, (Sayı 11'de): İlhan Demiraslan'ın "Gelincik Anıları",

VARLIK'da: (Sayı 750'de): Oğuz Kâzım Atok'un "Özlem"i, (Sayı 753'de): Baki Süha Ed.boğlu'nun "Eski Şarkı" sı, Muazzez Menemencioğlu'nun "Kadınların Saçları Uzun"u, (Sayı 754'de): Faik Baysal'ın "Anadol"u, (Sayı 755'de): Nazmi Akıman'ın "Sonra IV"ü, (Sayı 756'da): Abdullah Rıza Ergüven'in "Ne Çok Masallar Uydurmuşlar"ı, Muammer Hacıoğlu'nun "Öykü"sü, (Sayı 757'de): Osman Türkay'ın "Beethoven Aydınlığında Ulu"su.

Bunların herbirinden dizeler vermek, kendimce güzellik nedenlerini açıklamak, ozanlarının niteliklerine kısaca değinmek de isterdim ama, yazının kitaplar bölümünün uzunluğu, beni, bu bölümü dar tutmaya zorladı. Oysa andığım bu şiirlerin ozanlarından birçoğu için, kitaplar bölümündeki ozanlara ayırdığım yerler kadar söz edebilecektim. Örneğin Selâhattin Batu, Munis Faik Ozansoy, Baki Süha Ed.boğlu, Metin Eloğlu, Attilâ İlhan, Cemal Süreya için yürek dolusu söyleyeceklerim vardı. Bunlar için başka fırsatları kollamam gerekecek, üzgünüm buna.

1970 DE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

GENEL BAKIŞ :

"Edebiyatımızın okuyucuları katında yarattığı etki ile gördüğü ilgiyi belirlemek, bir yılın yayın hayatı içinde en çok hangi eserlerin göze çarptığını, beğenildiğini meydana çıkarmak" isteğiyle Cumhuriyet gazetesi için yaptığım soruşturma, dostluk ve raslantı imkânlarından yararlanılarak yalnız yazarlar arasında yürütülmüş, gerçeğe yakın sonuçlara varmıştı (Ocak 1970). "Daha köklü ve yaygın araştırmalarla, ilkeleri ve amacı daha iyi belirlenmiş değerlendirmelerin yolunu buluncaya kadar, bu kısmî soruşturma ile yetineceğiz" dememi gerektiren beklediğim tepkiler gecikmedi. Söz gelimi Ankara'dan Erdal Öz, kendi çevresindeki okuyucular ve başkent yazarları arasında yaptığı soruşturmanın benimkinden çok başka sonuçlar verdiğini, belgeleriyle birlikte gönderdi; yazık ki yayımlanamadı o zamanlar. Aslında ne soruma iliştirdiğim ve hatırlama kolaylığını sağlayacağını sandığım kitaplar listesi tamamdı; ne soruları yönelttiğim kişilerin sayısı açık bir sonuca yetecek kadar kalabalıktı. "Her türde ilginizi en çok çeken, olumlu başarılarını değerlendirdiğiniz en çok üç kitabı lütfen işaretler misiniz?" diye sorulan kişilerin bazıları, bütün eserleri okuyamadıkları gerekçesiyle cevaptan kaçınırken doğru bir davranıştaydılar; üçle yetinmeyip daha fazla kitabı işaretleyenler de. Aslında çeşitli ödüllerin yargıcı kurullarını eleştirmekte kendisini pek rahat açılarda gören birçok kişi, belki de hiç okumadıkları kitaplara oy verirlerken —doğallığını inkâr edemeyeceğim— duyguların etkisinde kaldılar. Sanat alanında duygusuz bir seçimin varlığını düşünmek mümkün olabilir mi? Sonuçta gene de şu çıktı ortaya: 25 yazarın katıldığı soruşturmada

şiirde Oktay Rifat'ın topladığı kesin çoğunluk bir yana, öteki türlerde dağılım vardı ve özellikle yazarlarımız romana karşı daha ilgisiz duruyorlardı.

Türk edebiyatının eserlerini Türk kamu oyuna daha etkili bir güçle yansıtacak bir yol bulunup bulunamayacağını çok düşündüm. Bana göre, yazarların dar çevresinde sürüp giden eleştiri dedikodularıyla ne T.D.K. ödülleri, ne S. F. Abasıyanık armağanı yeterli bir güçteydi. Hem verilen ödüller çok az, hem yankıları zayıf, hem düzenleniş lerindeki kural ve sınırlar hatalıydı. Gerekli maddi kaynaklar sağlandığı takdirde sonucu daha doğru, etkisi daha güçlü, yankısı en azından gazete okuyucuları çapında geniş, kazanan başarıyı bütünüyle desteklemeye elverişli başka bir yol bulunamaz mıydı? Bu amaçla düşündüğüm ve işleme şeklini tasarladığım "100 Yazar Ödülü", umutlu başlangıçlara rağmen gerçekleşmedi; ne var ki, ilki bu yıl yürürlüğe konan TRT ödülleri, bazı çevrelerden gelen olumsuz yorumlara karşın, sanat hayatımızın ihtiyacı olan bu değerlendirmeyi sağlayacağa benzemektedir. Bu konuya aşağıda gene dokunacağım.

1970 başlarında önce Ant dergisinin, sonra Milliyet Yayın eklerinin soruşturma sonuçları da kitapçılık hayatımızda gittikçe genişleyen yeni ilgilerin varlığını gösteriyordu. Yoğun çeviri çalışmaları yanısıra okuyucularımız yerli esere doğru daha çok kaymakta, Türk yazarlarının eserleri eskisi gibi küçümseyici savsaklamalarla yayınevlerinde beklememekteydi. Örneğin Nobel'i kazanmasına karşın S. Beckett'in Molloy'unun ancak ilk baskısı tükeniyor, yeni baskıları yapılamadığı gibi başka eserlerine uzanan meraklar doğmuyordu. Yanısıra Aziz Nesin'in, Orhan Kemal'in, Kemal Tahir'in, Kemal Bilbaşar'ın, Fakir Baykurt'un, Yaşar Kemal'in... kitapları tekrarlarla basılarak okuyucu buluyordu. Bu ilgi genişliği, adları üzerinde büyük ünlerin biriktiği yazarlardan daha yenilere doğru kaydıkça olumlu sonuçlar getirecek, yayın hayatının gelişmesi oranında yazarlarımıza da sanatlarının ihtiyacı olan güvenli karşılığı sağlayacaktır. Umutlu olmak için yeter sebep var artık. Küçük bir dikkat bile anlamlıdır: Bu yıl içinde çeşitli gazetelerde tefrika edilen romanların hiçbiri kitap olmak için asgari zamandan fazla beklemedi; bunda romana ilgi du-

yan okuyucuların artışından çok belki de kendileri de yazar olan yeni yayınevlerinin yakın desteğinin rolü var. Gerçekten onurlu bir bağımsızlığın özlemini duyan yazarların elinde olanak bulunanları, ticaret alanında sırlarını en çabuk öğrenebilecekleri yayın hayatına atılmakta bir birlik halindedirler. Yüz yıl önce ermeni matbaacıların giriştiği Babıâli alış-verişi, gittikçe yazarlıktan gelen ve kendi emeklerini de en iyi şekilde değerlendirmek isteyen yeni yayınevcilerin ilgisiyle güçlenmektedir.

Bir nokta daha var. 1970 içinde gazetelerde edebiyata doğru bir ilgi de başladı. Ulus'un, Yeni Gazete'nin edebiyat sayfaları doğdu. Daha önce Cumhuriyet bir pazar ilâvesinin köşesinde başlattığı haftalık edebiyat yazılarını aylık sanat-edebiyat ekleriyle genişletti. TRT'de önce haber yayını olarak başlayan ilgi, ödüllerin kuruluşundan sonra daha düzenli programlarla tekrarlanacağa benzer. Kendi köşesinde yalnız kalan edebiyat gittikçe kamuoyunun merak dallarından biri olmaya doğru uyandı.

ROMAN VE HİKÂYE OLAYLARI İLE 1970 :

— Sait Faik Abasıyanık Hikâye Armağanı'nın Zeyyat Selimoğlu'na verilişi, kendi oyumun yönünde gerçekleşen bir sonuç olduğu için, benim için sevindiriciydi. Selimoğlu, dergilerde nice güzel örneklerini izlediğim denizci hikâyelerinin küçük bir bölümünü, yılın ancak son günlerinde kitap haline getirerek katılabilmişti yarışmaya; bu bakımdan 1939 hikâye kitapları arasında onun adı geçmiyordu. Ama "O kadar hazır olduğu halde Zeyyat Selimoğlu kitap çıkarmadı bu yıl da; oysa nicedir birbirinden güzel, birbirini tamamlayan hikâyeleri okunmakta" demiştim (1970 Varlık Yıllığı, 29). "Direğin Tepesinde Bir Adam", Mehmet Kaptan gemisinde ve çevresinde toplanan 10 hikâyede yaşatıp canlandırdığı insan kaderleri ve sorunlarıyla özgün bir yapıdaydı. Abartmasız bir mizah, çevreyi gereğince çizen ölçülü bir tasvir, tipleri oldukları gibi veren gerekli konuşmalar, işlenmiş bir dil yalınlığı, önyargısız bir gerçekçilikle —yapı ve teknikte yenilik getirmek iddiasında olmayan, ama— gerek konuları, gerek anlatısı ile olgun bir yazarlık düzeyi. Armağanı tek hak eden yalnız Selimoğlu değildi tabii. Kerim Korcan'ın Tatar Ramazan'ı, Meh-

met Seyda'nın Anahtarcı Salih'i son oylamaya birlikte geldiler. Ama yedi kişinin arasında çoğunluk olan dört kişilik birleşmeden sonra bütün esefler yararsız artık. Nasılsa birini seçince ötekileri seçmemiş, reddetmiş durumuna düşüyor insan. Ya böyle armağanların "birine" verilmesi gereğine inanacaksınız; ya kimseyi kırmamak için kimseye verilmemesine. Biliyorum ki kim alırsa alsın armağanı, tepkiler eksilmeyecektir hiçbir zaman. Kendi hesabıma seçimimi ve oyumu, beğendiğim ve değerine inandığım bir esere verdiğim için zevksizlikle ya da sanattan anlamamış olmakla suçlanmayı kabul ederim her zaman; çünkü gerçekten birbirinin sanatını anlamayan, tutmayan, değerlendirmeyen taraflar vardır. Ama danışıklı, hesaplı, hileli bir oylamaya katıldığımı, seçimimde içtenliksiz bir düşünceyle hareket ettiğimi kimse iddia edemez. Her eleştirmede, her oylamada hesaplaşmaya hazır bir açıklığın gereğine inanırım. Bu bakımdan raporsuz, gerekçesiz, açıklamasız oylamaların ben de karşısındayım. Genel eğilim de bu noktada şimdi. (Bk. Türk Dili 230, Kasım 1970, Aziz Nesin'in dil bayramındaki konuşması — Demirtaş Ceyhun: Sait Faik Hikâye Armağanı Üzerine, Dost 69, Temmuz 1970 — Adnan Özyalçıner: Bozuk Düzende Armağanlar, Cumhuriyet Sanat - Edebiyat Eki, Kasım 1970). Bu yılın hikâye ve romanları üzerine pek az eleştiri çıktığı için "Direğin Tepesinde Bir Adam"dan da yalnız Muzaffer Uyguner söz açtı Türk Dili'nde (225, Haziran 1970); Ahmet Köklügiller, Selimoğlu ile konuştu (Türk Dili 226, Temmuz 1970); her zamanki hırçınlığıyla Naci Çelik, karşı çıktı sonuca: Hikâyeyi armağanlarla Saptırmaya Çabalama (Soyut 26, Temmuz 1970).

— Genellikle kitapların yayın tarihleriyle onları tanıtan, eleştiren, değerlendiren yazıların varlığı arasında uzunca bir zaman geçiyor. Batıda olduğu gibi kitabın provalarını, erken baskılarını vaktinde eleştirmenlere göndermek gibi bir tutum yok kitabevlerinde; baskı hızına yetişebilen vakitli okumalar da. Onun için geçen yılın iyi hikâye kitaplarını değerlendiren yazılar bu yılın dergilerinde göründü: Muzaffer Hacıhasanoğlu: Zor Öykü, Leylâ Erbil'de Kavramlar (Yeditepe 166, Şubat 1970), H. İ. Dinamo: Fikret Ürgüp'ün Hikâye Kitapları (Yeditepe 168, Nisan 1970), Hikmet Dizdaroğlu: Anılar Dünyası ya da Düşle Gerçek

(O. Akbal hak. Varlık 754, Haziran 1970), Adnan Binyazar: Öykü ve Gerçek (O. Akbal hak. Türk Dili, 220, Ocak 1970), Adnan Binyazar: Sancho (Türk Dili 222, Mart 1970), Hikmet Dizdaroğlu: Öykülerde Cinsel İlişkiler (Cumalı hak. Türk Dili 223, Nisan 1970), Attilâ Özkırımlı: Ay Büyürken Uyuyamayanlar (Cumalı hak. Türk Dili 225, Haziran 1970), Hikmet Dizdaroğlu: Yaşadıktan Sonra (Tahsin Yücel hak. Türk Dili 226, Temmuz 1970), Adnan Binyazar: Faulkner'den Anahtarcı Salih'e (M. Seyda hak. Türk Dili 230, Kasım 1970), Ahmet İnam: Tarzan Öldü ve Ay Büyürken Uyuyamam (Dost 65), Mehmet Seyda: Erbil ve Muhteremoğlu (Yeni Edebiyat 2, Aralık 1939), Selim İleri: Yalnız Kalmaların Hikâyecisi (K. Şipal hak. Yeni Edebiyat 3, Ocak 1970), Melih Cevdet Anday: Ay Büyürken Uyuyamam (Yeni Edebiyat 4, Şubat 1970), Selim İleri: Anılar Tükenince (O. Akbal hak. Yeni Dergi 68, Mayıs 1970), Behiç Duygulu: 5 Kitabı ile Mehmet Seyda (Yeni Edebiyat 8, 9, II/I, Haziran, Temmuz, Kasım), Rauf Mutluay: Orhan Kemal Hikâyesi (Cumhuriyet Sanat - Edebiyat Eki, Temmuz), Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Çocuk (Yeni Edebiyat 9, Temmuz 1970)...

-- Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nün —oy dağılımı yüzünden— verilemeyişi, tahmin edilmez bir sonuç değildi. Tüzük sınırlamalarının birçok yazarı kıran, küstüren, bir daha katılmaktan vazgeçiren kullanımını daha önce de eleştirmiştim. Raporların açılışında oy sağlanamadığı takdirde gerekli konuşmalarla aydınlık bir sonuca varılabilir sanıyorum. Yıllardır bazı türlerde ödül verilmeme yolunun tutuluşu söz gelimi Oktay Rifat'la Aziz Nesin'i bu yıla kadar geciktirmiştir; bir alan bir daha aday olamadığına göre dil ve sanat çabaları eserleriyle ispatlanmış nice yazarın hâlâ sıra beklemeleri, daha genç sanatçıların umutlarını kırmaktadır doğallıkla.

— Bekir Büyükarkın'dan başka katılan olmadığı için roman ödülü de verilemedi. Raporların verilişinden ne kadar sonra yazdığım tahmin yazısının yargıcıları etkileyen zamansız bir yayın olduğunu bildirdi "Bozkırda Sabah" ya-

zarı. Her yazının bir etki gücü olduğunu düşünmek doğal olmakla birlikte, bir yıl önce "Ölmez Otu"nu ödüllendirmeyen bir jürinin Bekir Büyükarkın'a şans tanımayacağını kestirmek de pek güç değildi. Herhalde Dil Kurumu'nun, dil ve sanat ödüllerini daha yapıcı, daha etkili, daha pürüzsüz bir düzende yürütmesi için yeterince dilek birikimi vardır.

— 1970'in ilginç olaylarının en önemlisi, TRT'nin edebiyat yarışmalarının ikisini hikâye ve romana ayırışı oldu. "Aranacak Koşullar"ın Anayasa, Cumhuriyetin nitelikleri ve Atatürk Devrimleri'nin getirdiği dünya görüşüne uygun olması ilkesi, bazı çevrelerce tutuculuk sayıldı: Leylâ Erbil'in Akşam'daki konuşması ve Halkın Dostları 7 (Eylül 1970, TRT Sosyalist Kültüre Kundak Sokuyor), Onat Kutlar: Türkiye'de Sanatçının Durumu ve TRT Ödülleri (Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, Ağustos 1970). Anayasa'nın ilerici niteliklerini çağdaş bir kullanımla değerlendirme olanağını olumsuz bir yorumla engellemek niye? Bana göre TRT yarışması, kendilerine çıkış yolları arayan yeni yazarlar için şimdiye kadar kullanılmamış bir başarının gücünü getirmektedir. Rumuzlarla katılan 310 kişinin (23 tanesi birden fazla hikâyeli dosyalar) nesnel bir yarışın haklı zaferleriyle tartışmasız bir başarıya aday olabildiğini düşünüyorum; ve bu az şey değildir. İki adet 5000, sekiz adet 3000 liralık on ödül olduğu için, seçiciler kurulu, bir kişiyi seçince öteki başarıları reddetme durumundan da kurtulmuş oluyor.

— TRT roman ödülü —sanırım duyurulması geciktiğinden, yalnızca bu yıla özgü olarak— basılı eserlere de katılma imkânını verdi. 14 basılı, 33 daktilo nüsha ile 47'ye erişen katılış oranı içinde iki eser 15.000'er, iki eser de 5.000'er liralık ödülle ayrılacak. Önümüzdeki Şubat ayının, yarışma sonuçlarının yargıları ile sanat-edebiyat dünyamıza büyük bir hareket getireceği belli. Ödüllerin ilk görevleri de sanırım kamu oyunu olumlu başarılara ilgi duymaya çağıran bu etkileri sağlamaktır.

— Sait Faik Abasıyanık'ın bütün eserleri, arttırmada en yüksek telif ücretini ödeyen Bilgi Yayınevince yeniden çıkarıldı. Ölümünün ellinci yılı dolmuş sayıldığı için, Ömer Seyfettin'in bütün eserleri Bilgi Yayınevince tekrar basılır-

ken, Tahir Alangu da Seçmeler düzenledi (Sander Kitabevi); Milliyet yayınları arasında çıkan "Kaşağı" adlı çocuk hikâyeleri derlemesi ise kısa sürede dördüncü baskıya yükseldi.

— Oktay Akbal'ın ilk beş hikâye kitabı E Yayınevince tekrar basıldı: (Önce Ekmekler Bozuldu); Necati Cumalı, sonuna yeni Sanatoryom hikâyelerini ekleyerek "Yalnız Kadın'la Değişik Gözle"nin yeni baskısını hazırladı.

— Yukarda da andığım gibi, Kemal Tahir'in, Aziz Nesin'in, Kemal Bilbaşar'ın, Yaşar Kemal'in, Halikarnas Balıkçısı'nın, Rifat Ilgaz'ın, Cengiz Tuncer'in, Cengiz Dağcı'nın, Fakir Baykurt'un, Sadri Ertem'in... eserleri yeni baskılarla tazelendi. Güntekin, Gürpınar, Uşaklıgil, Karaosmanoğlu, Kısakürek, Adıvar, P. Safa, R. H. Karay... da eserlerinin yeni baskıları arananlar, tekrarlananlar arasında. Bu arada M. Eğ. B.'nın yürüttüğü Çağdaş Türk Yazarları Dizisi'nde de yayınlar var: T. Buğra, M. N. Sepetçioğlu, gibi... Ve tabii Orhan Kemal'in yeni bir ilgiyle aranan eserleri...

— Gerçekten ölümü ile bile edebiyatımıza yararlı oldu Orhan Kemal. Haziran başındaki ölümü üzerine basın ve TRT'nin işbirliği kendiliğinden gerçekleşti. Bir Türk büyüğünün kaybı konusunda bütün sağduyularla, sağbeğeniler yas konusunda birleşirken "sağ" basın bahane aradı homurdanmak için. Cenazesi bile işe yaradı Orhan Kemal'in; nice hayat sınavı ile yazarlık çilesinin sonunda ulaştığı büyük başarı, Türk yazarının kaderini yeniden düşünmeye fırsat verdi. Belli başlı bütün dergiler özel sayılar hazırladılar; gazeteler de katıldı. Şişli Camii imamı, cenaze duasında işte bu birikime dayandı; kamu oyuna mal olmuş bir değer toplamı karşısında ona sığınmaktan başka yol bulamadı. Sanırım hakkında yazılanlar yakında bir kitapta toplanacaktır. Hemen bütün eserlerinin yeni baskılarının yapıldığı 1970, yanılmıyorsam bir vakitler Demirtaş Ceyhun'un teklif ettiği bir "Orhan Kemal Enstitüsü"nün kuruluşunu görmedi ise de içtenlikle yürütülen bir yazarlık savaşının zaferini gördü. Ölümünün yarattığı ilgi üzerine Orhan Kemal üstüne çok şey yazıldı; hemen hemen ayrı bir bibli-

yografya derlemesini gerektiren ölçüde. Tesbit ettiğim yazıları bile burada veremeyeceğim yer darlığı yüzünden.

— İki Bulgar yazarının, İ. Tatarlı ile Rıza Mollof'un yıllar önce Bulgaristan'da yayınlanan eserleri burada yeniden basıldı: Marksist Açıdan Türk Romanı (Habora Yayınları). Şemsettin Kutlu, Türk Romanları adlı eserinde 27 eserin özetlerini ve kısa tanıtma yargılarını topladı (Türkiye Yayınevi, 190 sayfa, 10 lira). Cevdet Kudret'in "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman" adlı eserinin ikinci cildinin yeni baskısı yapıldı (Bilgi Yayınevi); beklenen üçüncü cildi henüz çıkmadı.

— Roman ve romancılık konusunda yayınlanan yazılardan küçük bir seçme: Fethi Naci: Ölmez Otu (Yeni Dergi 68, Mayıs 1970), Bereketli Topraklar Üzerinde (Yeni Dergi 70, Temmuz 1970), Büyük Mal (Yeni Dergi 72, Eylül 1970), Modern Bir Tragedya - Kuyucaklı Yusuf (Yeni Dergi 74, Kasım 1970); Taylan Altuğ: Bozkırdaki Çekirdek (Yeni Dergi 73, Ekim 1970); Tahsin Yücel: Devlet Ana Nasıl Okunur? (Varlık 749, Şubat 1970); Akmtıya Kürek (Varlık 752, Mayıs 1970); Hilmi Yavuz: Romanda Türk İnsanı Sorunu (Varlık 753, Haziran 1970); Naci Çelik: Kara Kemal Bey (Yeni Dergi 64, Ocak 1970); Kurt Kanunu Üzerine Fahir Onger'le Konuşma (Yeni Dergi 67, Nisan 1970); Vedat Günyol: Ağacını Silkmek (Yeni Ufuklar 213, Şubat 1970); Osman Türkay: Cengiz Dağcı Hakkında (Varlık 757, Ekim 1970); Behzat Ay: Fakir Baykurt'la Konuşma (Varlık 758, Kasım 1970); Adnan Binyazar: Murtaza Hakkında (Türk Dili 226, Temmuz 1970); Fahir Onger: Hacizli Toprak Üzerine (Türk Dili 229, Ekim 1970); Kemal Tahir: Gerçek ve Roman Gerçeği (Yeni Edebiyat 2, Aralık 1969); Naci Çelik: Kemal Tahir'in İnsanları (Yeni Edebiyat 3-4, Ocak-Şubat 1970); Tomris Uyar: Küçücük Üzerine (Yeni Edebiyat 6, Nisan 1970); Selim İleri: Tahsin Yücel'e Cevap (Yeni Edebiyat 6, Nisan 1970); İrfan Yalçın: Yorgun Savaşçı (Soyut 25, Haziran 1970); Konur Ertop: Sosyalizmden Seksüalizme (Soyut 28, Eylül 1970); Murat Belge: Mai ve Siyah (Halkın Dostları 2, Nisan 1970); Eylül (Halkın Dostları 8, Ekim 1970)... Bu arada Ulus'da, Yeni Gazete'de,

Yeni Edebiyat ve Yeni Dergi'de, Cumhuriyet'te çeşitli sanatçılarla konuşmalar...

— "Müfettişler Müfettişi"nin devamı olan "Üç Kâğıtçı", Orhan Kemal'in ayrı bir dizi halinde sürdürmeyi tasarladığı bu son buluşu, geçen yılın son aylarında çıktı; "Bütün Bahçeler Kilitli —Anahtar Tanrıda Kaldı—.. Bütün bal arıda kaldı" gibisine tasarlanmış, ama yazılamamış bir yarımlık içinde.

— Roman alanında dikkati çeken gözlem şu: Bütün kitapların belli yayınevlerince —telif hakları gereğince ödenerek— çıkarılışı; hikâyede ise —birkaç belirli imza dışında— bütün kitapların yazarların kendi imkân ve uğraşları, kendi masraf ve dikkatleriyle bastırılışı. Demek ki romanı ödeyen bir okuyucu ilgisi, hikâyeye yetmeyen bir ilgisizlik dönemindedir.

— Bazı dergilerde "Ayın Hikâyeleri" üzerine yazılan yazılar da dikkati çekti: Naci Çelik: En Yeni Hikâyemiz (Dost 62, Aralık 1969); Halûk Aker: Dergi Hikâyeleri Üzerine (Dost 65, Mart 1970); Halil Şahin ve Halûk Aker: Öznel Toplumcu Hikâyeye Doğru (Dost 68, Haziran 1970); Halûk Aker: Temmuz Dergileri (Dost 70, Ağustos, Dost 71, Eylül); Naci Çelik: Hikâyemiz (Akşam, 5 Ağustos 1970); Demir Özlü: Hikâyeler (Yeni Dergi 74, Kasım 1970); Naci Çelik: Ömer Seyfettin İçin Soruşturma (Yeni Edebiyat 4, Şubat 1970); Taylan Altuğ: Geçen Ayın Hikâyeleri (Soyut 19, Kasım 1969)...

YILIN ROMANLARI :

TRT Roman Yarışması'na da katılan Tarık Günkut'un "Yüzbaşı Selim Selimiyeli" (Sevinç Matbaası, 152 sayfa), Zühal Kuyaş'ın "Sonuncu Oda" (Baha Matbaası, 208 sayfa), Atiye Keskin Kubanlı'nın "Kader Köprüsü", (Kutulmuş Matbaası, 253 sayfa), Kâzım Işıktaç'ın "Dilenci Yemende" (Yaylacık Matbaası, 56 sayfa), Bahri Kemal Halıcı'nın "Mukavele Senedi" (64 sayfa, ?), tefrikası Cumhuriyet gazetesinde sürdüğü için kitabı henüz piyasaya çıkarılmamış olan Fakir Baykurt'un "Tırpan" (Remzi Kitabevi, 375 sayfa) ve bu yazının yazıldığı günlerde elime geçen Mehmet

Seyda'nın "Yanartaş" romanının ikinci cildi (Ararat Yayınevi, 353 sayfa) henüz okuyamadığım eserler. Varlık Yıllığı'nın erkenden baskıya girme zorunluğu, bir yılın edebiyat olaylarını Kasım ortalarında bitirmeyi, ertesi yılki yazıda eksikleri tamamlamayı gerektiriyor. Bu yazının yazıldığı Kasım ortalarına kadar yayımlanmış olan, okunmasına fırsat bulunan romanlar ise şöyle:

KOPUK TAKIMI :

Bana verdiği nüshaya Tarık Dursun K., "Kasabın Devamıdır" diye yazmış; "Hasangiller"i (1955) ne kadar sevdiğimi bildiği için olmalı. Dost dergisiyle "ayaküstü" konuşmasında da aynı noktayı kullanıyor: "— İlk kitabınız? — Hasangiller. — Son kitabınız? — Yine Hasangiller, — Efendim? — Aradan bunca yıl geçtikten sonra ilk kitabıma, son kitabımla yenibaştan döndüm. — Yani, Hasangiller'i yeniden yazdınız, öyle mi? — Hayır. Ama, evet de denebilir. Çünkü "Kopuk Takımı"nın birinci bölümü Hasangiller'dir. O bölümü yeniden, bu kez düzeltip kısaltarak yazdım; daha sonra da ikinci bölümü, romanın kahramanı Hasan'ı hapisten çıkararak sürdürdüm. "Kopuk Takımı" böylelikle bütünlenmiş oldu." (Dost 64, Şubat 1970). Altına koyduğu notla belirtmek istediği gibi "Kopuk Takımı", 1954-1962 yıllarının ürünüdür. 1969'un son günlerinde çıkan (Cem Yayınevi, 227 sayfa, 10 lira), başlangıcını "Yabanın Adamları" kitabının ilk hikâyesinde gördüğümüz gibi, Hasan'ın hapisten çıkışıyla başlar ve büyük şehre özlem duyan tedirginliğiyle sürer. Anasının ölümüne gelen Hasan, içerde geçen yedi yılını bir yana koyarak çıkış gününün "anılarını" anlatmaya başlar. Hemen hemen hep konuşmalarla yansıyan bir sıkıntı ve boşluk duygusu, ilk gözağrısının çoluk çocuklu seyriyle artar; "Sinço" değişmiştir, belli, ama yazar bize söylemez bunun nedenlerini; özellikle içerdeki yedi yıl sanki hiç iz bırakmadan geçmiştir, bir daha adı anılmaz. Tahta bavullu bir İstanbul yolculuğu Üsküdar sabahında birdenbire temposunu değiştirir, "İhtiyar Yenge"lerin jigololuğuna dadanan Kemal'i de içine alarak "zenaatsız delikanlıların" kurtarıcı yolunu anlatmaya başlar. Bundan sonrası Hasan'ın sinema kamerasına göre ayarlanan aşk ve cinsiyet yaşantısıdır. Yazarının kalem yatkınlığıyla

hızla, bir solukta okunur. Müsü Corc'un Aleksandra'sı, İstanbul'un yakışıklı delikanlı bekleyen geçkin perilerindendir; Hasan'ın da Amerikalı'nın da işi yoluna girer. Bundan sonrası yazarın anlatı ustalığıdır artık: Hayk, Pisaros, Amerikalı, Ayfer, Kemal, hep bir film makinesinin karşısında kendilerine verilmiş diyalogları konuşarak "senaryoyu" oynarlar. Yazarının "bir başına kalmak", ama belki de "yenilmemek" diye tanımladığı şekilde yürür gider olaylar. İnandırıcı ve gerçek gelmeyen bir ölçüde; ama tatlı ve hızlı. "Bir kesit roman; bir mesele romanı değil" diye tanımladığı eserinin savunusunu yazar, hapisten çıkmış delikanlıların başka iş yapamamalarıyla açıklamaya çalışır; romanın hareketini çağdaş bir gereklilik sayar. (Bk. Tarık Dursun K. ile Bir Konuşma, Naci Çelik - Yeni Dergi 66, Mart 1970). Eserin adındaki "kopuk" sıfatı da iki anlamlı şüphesiz; hem kökünden, yerinden ayrılmış, kopmuş anlamında hem "parasız ve serseri" karşılığı.. Bu bakımdan Hasan'daki yabancılaşma —açıklanması romanda yapılmayan yedi yıllık— mahpusluğunun doğal sonucudur. Böylece ikinci bölümde artık ne Yüksel, ne İzmir, ne ev, ne baba, ne mahalle, hattâ ne de kutsal arkadaşlığın simgesi Amerikalı kalır.. Hasan'ın —Ayfer'i de kaybeden Hasan'ın— hesabı tamamdır. Kitap üzerinde Salâh Birsel'in bir yazısı Türk Dili'nin 223. sayısında çıktı (Nisan 1970); Taylan Altuğ, "Hasangillerden Yeşilçam Sokağına" yazısını Yeni Dergi'de yayımladı (69, Haziran 1970).

AĞRI DAĞI EFSANESİ :

3. basılışı Cem Yayınları arasında çıkan (1970) "Üç Anadolu Efsanesi"nden ve bunca roman başarısından sonra Yaşar Kemal'in önce Hürriyet gazetesinde ilgi gören, sonra kitap olarak çokça satılan eseri (Cem Yayınları, 1970, 142 sayfa, 7.5 lira), onun içinde yatan köklü bir eğilimi gösteriyor: Gerçekçi roman ve hikâyenin yanısıra destansı anlatının vazgeçilmez ihtiyacı. Romanlar arasında anmamalı mı Ağrı Dağı Efsanesi'ni? Ama başka nerede değerlendirebiliriz ki? Ne olsa geleneksel "tahkiye"nin en güzel örneği. Azra Erhat'ın "Homerosoğlu Yaşar Kemal" diye yazmasına ve okuyucularında gerçek bir coşku yaratmasına bakarak bu eserdeki gücü nasıl açıklamalı? Ağrı'lı Ahmet'-

le Beyazıt Paşasının kızı Gülbahar'ın sevgileri iki toplum gücünün, beyler Anadolusu ile Osmanlı zorbalığının karşılaştırılması ve insancıl duyarlığıdır. Gurur, çarpışma, aşk, kıskançlık, ülkü ve gelenek. Yaşar Kemal, bu konulara yatkın anlatımı ile kendine özgü bir başarıya daha ulaşıyor. (Cumhuriyet'te ve "İki Demirci" başlığıyla Varlık'ta 756, Eylül 1970, Hilmi Yavuz'un yazıları ile Türk Dili'nin Kasım 1970, 230. sayısında Güney Çetin'in notları var).

GOL KRALI :

Aziz Nesin'in 1957-1958'de "Gol Kralı Sait Hopsait" diye çıkan eseri, yeniden işlenerek ve -birinci basım, Mayıs 1970- diye belirtilerek yeniden basıldı (Bilgi Yayınevi, 364 sayfa, 15 lira). Az gelişmiş ve bozuk düzenli bir toplumda yolundan saptırılmış spor gösterilerinin nasıl bir yaygın hastalık haline geldiğini, Kerkenez Sevim'lerle İspanyol Aysel gibi sosyete dilberlerinin toplumun merak noktalarına üşüşen züppeliklerini, gazetelerin son sayfalarını doldurmaları yetmezmiş gibi, içlere doğru bulaşan futbol haberlerini, Dubara Dündar'ları, Duvar Ahmet'leri, kulüp rekabetlerini... fazlasiyle abartılan Sait Sarıoğlu tipiyle birlikte gözönüne serebilmek için ancak bir Aziz Nesin mizahı gereklidir. Kitabın ilk bölümünde daha gülünç ve aşırı noktalara basan yazar, ikinci bölümde toplumsal bir eleştirinin bütün vurucu silâhlarını kullanır. Ferferik'lerden yola çıkan mizah, gide gide toplumun bütün kurumlarına yansıyan bir futbol yanlışlığının hesabını görür. (Milliyet'te Tarık Dursun K.'nın yazısı: Futbolumuzun Tiği).

CENNETİN AÇLARI

Adını çok sevdiğim, sıkılmadan dinlediğim bir deniz serüvenleri kitabı: Mehmet Kıınter'in (doğ. 1913) sunduğu kendi yaşantısı (Remzi Kitabevi, 312 sayfa, 10 lira). Hızlı bir anlatım: O kadar ki, ilk sayfada Salih Ağabey olan kaptanın adı birkaç sayfa ötede Selim Ağabey olur ve öyle kalır. İstanbul'dan Yunanistan'a palamut taşıyan bir motörde başlarsınız hikâyeye. Uğradığınız her limanda yazarla birlikte yer, içer, sevişir, duygulanır, acı çeker, ayrılırsınız. Ve bu böylece gider. Serüvenler serüvenleri kovalar.

Picasso: Gravür

İnanmayacağınız raslantılar, yokluklar, kazalar arasında anlatıcının küçük küçük eleştirileri. Tatlı bir gece sohbetidir bu: Kaptan Amca Anlatıyor. Tabii roman olmak için de, edebiyat değeri kazanmak için de daha nice göznuru, alınteri gerek. (Milliyet'te Tarık Dursun K.'nın yazısı: Roman, Elbet Başka Şeydir, 6 Ekim 1970).

GECEKONDU :

Mizah hikâyeleriyle tanıdığım Muzaffer İzgü'nün romanı, ardına eklenen 10 hikâyeyle birlikte Remzi Kitabevince yayımlandı (143-207 sayfa, 7.5 lira). Güney Anadolu şehirlerinden biri çevresinde kurulan gecekonduların yoksul ve çaresiz yaşantısı. Tatlıcı Selâhattin'le karısı Mediha'nın ve dört çocuğunun tek gözlü dam altındaki açlık ve hastalık günleri. Arada bir evliliğin masum hazırlığı: Fikret'le Sevim'in düşleri, dayanışması, yaşama savaşları. İçe dokunan, özentisiz ve etkili bir anlatım, mizahın karası, gerçeğin çırılçıplağı. Bir yerde gecekondu insanlarını hep hazır yiyici olarak tanıtmakla yolundan sapan, ama fakirlerin kolay ölümleri ve yoksunluk tablolarıyla güçlenen etkili bir tasvircilik. Toplumsal sorunların kökline inmeyen yalınkat bir gözlem; ama gerekli bir gözlem. Yazık ki yeterince güçlü değil.

BİR ÇİFT ÖKÜZ

Samim Kocagöz'ün yeni romanı gene Söke dolaylarının toprak kavgalarını konu ediniyor (Ararat Yayınevi, 302 sayfa, 10 lira). İbram Ağa'nın —yörüklükten çıkıp ağalığa özenen— oğlu Hasan'ın, bilinçlenme, yerini ve görevini seçme dönemi. Subaşı köyü çevresindeki çıkar kavgaları, Yakup'un direnişi ve Hasan'ın uyanışıyla olumlu bir yönde gelişir. Muhtar Rüstem cezasını bulurken, kapanmamış hiçbir hesap kalmaz. Vaktinde okuyamamış olduğum "Yılan Hikâyesi"nin (1954) devamı gibi görünen "Bir Çift Öküz", düzen bozukluğunun sürüp gitmekte olduğunu gösteriyor. Çok partili veya az partili demokrasi çalışmaları, köy ve toprak, ağalık ve haksızlık sorunlarının çözümüne yetmemiştir. Hızlı bir yazılışın hem doğal, hem özentisiz anlatımı. (Kitap üzerine Güney Çetin'in kısa notu Türk

Dil dergisinin 226. sayısında; Behiç Duygulu'nun yazısı Yeni Ufuklar'ın Kasım 1970, 222. sayısında).

ACI PARA :

Son yılların çeşitli türlerde en verimli yazarlarından olan Erol Toy'un romanı May Yayınları arasında çıktı (343 sayfa, 15 lira). Adı verilmeyen bir kasaba, kızını okutamamanın acısını çeken Lehimci Hüsnü, ülkücü enstitü müdürcsi, bir bağ kurma isteğiyle çay boyunun taşlarını ayıklayan aile emeği, ana Nemide, küçük Oktay, tuhafiyeci Ertan, ilk aşkın uyanışı, kasabanın kara kuvvetleri, yıllar süren toprak emeğinin ters gelen koşullarla körelişi, ipotek, Tabakçıoğlu İsmail Bey'den faizle alınan para, ağanın oyunu... ve Lehimci Hüsnü'nün, hakkını kaptırmak istemeyen emekçinin, Tabakçıoğlu'nun hesabını görüşü... Tezi önceden konmuş, olayları buna göre yürütülmüş, araya işi uzatan bölümler eklenerek beslenmiş, "düzen"i cleştiren acele bir roman çalışması.

SÜEDA HANIMIN ORTANCA KIZI :

Mehmet Seyda'nm Milliyet'te tefrika edilen bu romanı Atlas Kitabevince basıldı (285 sayfa, 10 lira). İlginç başlangıçta, Mehlika Şensu'nun hareketlerini değerlendirmeye çalışan bir yargıcılar kurulunun soruşturması... Binbaşı Süleyman Beyin, Hidayet Efendinin üvey babalığına emanet edilen Kocamustafapaşalı Lângalı Mehlika'sı hayatta ne arar? Aşk mı, cinsel doygunluk mu, ün mü, evlilik mi, serüven mi? Bu kenar mahalle dilberi, Kızıltoprak köşkünde nasıl davranır? Yoksulluk içinde hem onurunu, hem namusunu koruyarak nasıl yaşanır? Dünyaya hınçla bakan bu küçük kız, öfkesinden nasıl bir kadın yetişecektir? Küçüklükten aşifteliğe düşkün bu rahat bencilliği, "daha üst bir yaşama plânına geçmek için sürekli çabalar harcayan genç kız..." (56) tutkusu, onu nerelere götürecektir?

İyi bir roman plânıdır bu. Orhan Kemal'in genellikle kısa yollardan çözüme götürdüğü yaygın bir kader, Türkiye'nin belki de en geniş gerçeklerinden biri. Ama Meh-

met Seyda da bu sağlam başlangıçtan yola çıkan yazarlık ustalığına, —hızlı yazmanın kestirme yollarına saparak— acele bir sonuç arıyor. Yaşlı kocaları oynatan kadın kurnazlığını, bahçıvan oğlu Bekir Karaçam karşısında çabuk bir cinsel arayışa dönüştürüyor. Böylece kat ve sınıf değiştirme özlemindeki kadın, aradığı aşkı ve erkeği bulan dişinin tutkusuyla yetiniyor. Oysa ikisini birden idare ederek yaşama, belki de daha raslanır bir gerçektir. Bütün sorunu, cinsel birleşmedeki hazzı yeni tadan bir kadının uyanışına bağlamak, yeterli bir neden değil. Süeda Hanımın Ortanca Kızı, başlangıç çizgileriyle çok umut verici, sonucuyla romancının keyfine bağlı iyi çalışılmamış bir roman olarak kalıyor. Hem tek kişiye inerek, hem tek çözüme bağlanarak.

YANARTAŞ

İkinci cildini okuyamadan özetleyeceğim izlenimlerim, doğallıkla yetersiz kalacak şimdi (Ararat Yayınevi, 696 sayfa, 10-12.5 lira). Erken bir yazının özrüne sığınarak ve tamamının hak ettiği eleştiriye vakit bulabileceğime güvenerek... Seyda'nın nice hikâyesiyle romanından tanıdığımız Osman, 1937 yıllarında Zonguldak yolundadır. Yazarının "belgesel roman" diye nitelediği bu çalışması için kendisine bazı sorular yöneltmiştim (Cumhuriyet, 13 Mayıs 1970). "Roman içinde insanları yöneten, koşullandıran birtakım soğuk neva belgeleri sergilemeyi" demişti. "Elbette anı defteri ve şiirler belgesel değildir; ama Yanartaş başka alıntılarla, bütünüyle belgesel romandır; belki de bir anti-roman". Katılmadığım nokta burası işte: Yazar, yıllar sonra içinde doğan bir niyetle gençliğinin duygu ve davranışlarına o zamanki koşullardan özürler aramaktadır. Bunu yaparken de içinde yaşadığı bugünün bilinciyle davranmakta, geçmişi yargılamasına fırsat veren belgeleri tanık göstermektedir. Oysa bunların hepsi "roman kahramanının bilince roman içinde yansıyan etkiler" olmalıydı. Şimdilik bu notlarla yetinerek, Seyda'nın romanının yeni bir başlangıç olduğunu, geçmişi değerlendirme yolunda ilginç yerlere dokunduğunu söylemekle yetineceğim. Bir eserin bütün değeri, ilk cildine bakılarak ölçülemez. Hele belli bir

ustalığa erişen ve kendilerini aşma yolunda sürekli çaba gösteren kişiler için.

MOLA

"Deniz Ağacı" ile umutlu bir başarıya erişen, "Gelintaşı"nda yorumunun yanlışlığına karşın etkili bir yazarlık gücü kazanan, "Sığırcıklar"da duraklayan Yaman Koray'ın dördüncü romanı da Remzi Kitabevince basıldı (251 sayfa, 10 lira). Gene Erdek dolaylarını ve ora insanlarını konu alarak Narlıköy'den balıkçı Ali'nin Paşalimanı'nda bir deprem sırasında bulduğu define, daha ilk sayfadan yazarı yanlış yola iter. Eütün gerçeklikler bir yana bırakılır; Ali, köyünün onarımına para ve emek harcar, turistik bir değer kazandırmaya uğraşır, komşu kızı Zehra ile sevişir, arkadaşı Sadık'ın (İbrahim) ihanetine uğrar, koca ninesini kaybeder, köyünde değerlendirilmez, motörü kazaya uğrar, bir karabasan sonunda gemisini yakarak şu vefasız dünyaya küserek, Almanya yollarına düşer. Tasvir ihtiyacı ile gereksiz paragraflar açma alışkanlığını yazar hâlâ bırakmamış. Duygulu ve kolay bir anlatım. Toplum sorunlarına omuz silken cılız bir yorum. İnsanları yalnız bir tek açıdan ölçen yanlış bir yöntem. Söz gelimi, roman kahramanı Ali yerine Sadık konuşmaya başlasa, şu anlatılanlar ne kadar tepetaklak olur? Bunu bile düşünmeden çalakalem giden tek yanlı bir hikâye. Bir yeteneğin konu ve gözlem kolaylıklarına düşerek kendini harcayışı, emeksiz bir çalışmanın ucuz ürünü.

GİZLİ EMİR

Melih Cevdet Anday'ın geçen yıl Cumhuriyet'te tefrika edilen romanı Bilgi Yayınevince basıldı (352 sayfa, 12.5 lira). Adını taşıyan ilk romanı "Aylâklar"ı gerçekten severek okumuştum; "Gizli Emir"i tefrikası sırasında parça parça, kitabı çıktıktan sonra gecikerek bitirdim. Doğrusu okunuşu kolay ve çekici değil. Roman alanında takma adlarla başka bazı çalışmaları olduğunu da biliyorum. Bu dil ve anlatım ustalığına başka türlü ulaşılamaz. Ama konunu ilk bakışta Beckett'in Godot'sunu, Kafka'nın Duruşma ve Şato'sunu hatırlatan yakınlığı, birçok kişi gibi

beni de soğuttu esere karşı. Çünkü günlük gözlemlerden soyut bir genelliğe dönüştürdüğü konusu ile yazar, bizi alışılmış roman gerçeğinden uzağa, bir toplumun psikolojik yapısına doğru çekmektedir. "Bunalan bir kentin bekleyiş psikolojisi" diye niteleyen arka kapak notu yetersiz; aslında bir entelektüeller katının anlatımıdır öne çıkan. Helâ bekçisinin, ayakkabı boyatan saralı gencin, kahvecinin, çırağın, gazete kapıcısının ardından hemen okumuş, sanatçı, aydın kişilere geçilir ve hep orada kalınır artık. Bu arada ressam Macit'le eşi Nigâr'ın; heykeltraş Nizam'la karısı Kutlu'nun, sonra Macit'le Kutlu arasındaki ilişkinin ve Nigâr'ın kendini küçük gören iç hesaplaşmasının çözümlenmesi öne geçer. Çeşitli geriye dönüşlerle aşk, sanat, devlet yönetimi, aydınların kendi kendilerine verdikleri önem konusunda çok ince ve zeki bir mizahın bakışları yer alır. Romanın "son"u yoktur; üç harflik bir dizgi eksikliği değil, yazarın bunu bilerek koydurmadığına inanırım; çünkü bir esneme ve yarım kalmış bir konuşma başlangıcıyla biter eser. "Gizli Emir" örneğin bir meyhanede birkaç kadeh içememenin azabını o kadar ustalıkla gösteren düşsel tasarıları, Asayişi Yerleştirme Olağanüstü Teşkilâtı (Ayot)'nın her şeyin önüne geçen gereksiz gerekliliğini, zekânın en uzak ihtimali hesap eden titizliğiyle gözönüne serer. Baskı karşısında insanların nasıl umutsuz bir bekleyişin pasifliğine düştüklerini, özellikle aydınların nice gereksiz uğraşla oyalanarak eylemden uzak kalışlarını incelikle eleştirir. Aydınlarla bu kadar derinden başka nasıl alay edilebilir? Muhtemel bir özgürsüzlüğün sınırları nerelere kadar uzanabilir? Ev, sokak, iş, sanat uğraşı nasıl anlamsız bir boyuneğiş haline dönüşür? Doğrusu okunmasının güçlüğü bir yana, "Gizli Emir" üzerinde derinlikle düşünülmelidir.

BÜYÜK MAL

Kemal Tahir'in, Milliyet'te tefrika edilirken tepkiler uyandırmaya başlayan eseri, öteki kitaplarının yeni baskılarını hazırlayan Bilgi Yayınevince basıldı (575 sayfa, 20 lira). Böylece "Yediçınar Yaylası" ve "Köyün Kamburu" ile başlayan üçlü tamamlanmış oldu. Üçüncü Ordu göçmeni

olarak Çorum dolaylarına inen Abuzer Ağa'nın oğlu Sülük Bey, yaylalar padişahıdır ve kasaba ağası Hacı Kenan'la çekişir. "Ağalık yaygın ekonomik sistem değildir; bunun için sınıfsal dayanışmaya değil, kişisel özelliklere dayanır... Anadolu kadınları da süte sokulmamış ak kaşık bilinir. Ben bu kitapta insan için, ruh hastası olmadıkça çok doğal olan cinsel meseleleri nasıl tam ölçüsünde hiçbir bunaltıya sapmadan değerlendirdiklerini meydana koymak istedim." (Akşam, 15 Temmuz 1970); böyle diyordu Kemal Tahir. Her zaman olduğu gibi belli bir tezden yola çıkmış, kasaba ağalığının yalancı gösterilerini Çorum dolaylarından seçerek kendine göre doğru bir temele dayanmıştı. Çukurova, Batı Anadolu, Doğu Anadolu gerçekleri bir yana; Çorum, Çankırı, Kastamonu dolaylarında böyle olabilirdi bu. Sülük Bey'i Kenan vurdurur, Emey Kenan'ı haklar, arada istidacı Pırava Mıstık yanar. Genç Osman'la Zülfü bedavadan kabadayılık taslar... Büyük bir yanlışlığı yok bunların; üstelik cinsel konulardaki aşırı tasvirciliğine, her romanının taşıdığı uzun konuşmalar tekrarına karşın "Büyük Mal" gene de sağlam romandı. Kemal Tahir için ise bir zayıflama.

Göçmen mahallesinin tasviri, Sülük Bey tipi, Hacı Kenan'ın Kirkor Emmi yağmasına dayanan yalancı zenginliği... Bazı önyargılardan kurtulmak ve Kemal Tahir'in kendini kapıp koyuverdiği abartmalı konuşma sahnelerine sabretmek şartıyla güçlü bir Anadolu gözlemi ancak bu eserde göze çarptı. (Fethi Naci'nin sert eleştirisi Yeni Dergi'nin Eylül sayısında çıktı; Kemal Tahir ise, yıl boyunca Osmanlılık görüşü ve Atatürk'e karşı aldığı tavırla eleştirildi).

İBİŞİN RÜYASI

Tarık Buğra'nın bu güzel çalışması, Hisar Yayınları arasında çıktı (266 sayfa, 12.5 lira). Naşid'in bir dönemini konu edinen eser, tiyatroya adanan bir merakın yetişmesini özetleyerek Nuran (Turan) temsillerinin havasına girer. Bir halk tiyatrosunun nabzını veren bölümler kitabın canlı etkisidir. Aslında nefis bir aşk hikâyesidir "İbişin Rüyası". Buğra'nın arayan ve düşünen üslûbuyla güçlenen, psikolojik ayrıntılara inen, Hatice (Semra)'yi alabildiğine

sıcaklıkla canlandıran... ama bir noktada çalışmaktan yorulan, bıkan, kestirmeden giden bir yazarlık sıkıntısının acelesiyle sonuca çabuk ulaşan eksik bir çalışma. Zevkle okuduğum kitaplardan biri. Dizgi, baskı, düzelti özensizliğinin insanın gücüne giden ihmalleri, bizden çok yazarını ne kadar üzmüştür kimbilir? Özellikle ara cümleleri pek çok seven ve noktalama düzeninden üslûbuna güç kazanan bir yazar için. (İlhan Geçer'in kısa notu Hisar'ın 81. sayısında çıktı: Eylül 1970).

YEŞİL GÖLGE :

Geçen yıl May Roman Ödülü'nü paylaşan iki eserden biri olan Kemal Bilbaşar'ın romanı, —önce Milliyet'te "Şu 1945 Yılı" diye tefrika edildikten sonra— gene May Yayınları arasında yayımlandı (438 sayfa, 20 lira). Başlangıcı 1941'deki "Cevizli Bahçe" hikâyesine, daha sonra "Kadırga" oyununa dayanan bu roman, Bartın dolaylarının çok partili döneme başlangıç olan yıllardaki ağa-eşraf-memur çatışmasını veriyor. C.H.P.'nin yıkılışı başlangıcında öğretmen Tevfik'in ağzından dile getirilen kaderi, romanın sonunda tam bir yenilginin bütün sembollerini taşımaktadır. O "Fırkanın" temsilcisi Müezzinoğlu, "hayrülhalefsiz" bir yalnızlıkta, hem konağı hem fabrikası yanarak, kendisi ve oynaşı ölerek bütün bir iflâsın toplamını verir. Bu arada Raif'in önderliğindeki D.P. yeni yeni doğmakta, ülkeye geri getirilen bir din sömürüsünün gücü hazırlanmaktadır. Aslında "Yeşil Gölge"ye hak verdiren tek şey, romanda nice uğursuz rolün tek kahramanı olan Arap Müezzin'in başarısına bağlanmaktadır. Keşke bu roman yirmi yıl önce yayınlansaydı.

YILKI ATI :

Abbas Sayar'ın bu ilk eseri, E Yayınları arasında çıktı (93 sayfa, 5 lira). Erciyes dolaylarından bir köy gerçeği ve beslenmesi güç gelen yaşlı bir kısrağın, doğaya, yılkıya bırakılması. Ağız taklitleriyle gerçekçi bir gözlem; Türk köylüsünün yaşadığı güçlükleri bir atın dolaylı hikâyesiyle gerçğince etkili ve duyarlı şekilde veren bir çalışma. Doğrusu, bu da zevkle okuduğum kitaplardan biri oldu. Sanı-

rım Abbas Sayar adını bundan sonra da iyi başarılarla duyacağız.

BİR OLAYIN BAŞLANGICI :

Cumhuriyet'te tefrika edildikten hemen sonra Muzaffer Buyrukçu'nun eseri de E Yayınevince basıldı (3?1 sayfa, 12.5 lira). Hikâyeden romana geçiş aşamasında Buyrukçu, ayrıntılar genişletmesinde eğleniyor. "Gürültülü Birkaç Saat"teki tek gece yerine bu kez 17 yaşındaki Doğan'ın iki gününü konu almış. Büluğ döneminin yarattığı bazı durumları abartarak, yer yer edebiyata ve gençliğe özenen bir yeni yetmenin arkadaşlık dünyasındaki düzmece düşlerini ballandıra ballandıra anlattırarak sürdürüyor hikâyesini; gerçeksiz değil gereksiz ayrıntılarla. Eazı günleri konu edinen dergi yazılarında Muzaffer Buyrukçu'nun ne korkunç bir bellek gücüne sahip olduğunu görerek şaşmıştım. Bu iyi; ama sanatçı için pek mi gerekli? Hep yagananlar mıdır yazılması gerekenler? "Bir Olayın Başlangıcı" işte bu sınırda duruyor. İyi bir hikâyeci bakışının romana yetmeyen ayrıntıcılığı. Şüphesiz roman için önce kendimizin dışına taşmak; topluma, onun bizim ötemizdeki tarihine, olaylarına, kişilerine bakmak gerekli. O sıcak arkadaşlık dünyası, o deniz kıyısı sofraları, ilk yayınlanan yazıların coşkusu, işyerlerindeki o ilk dikkatler... hepsi iyi, hepsi iyi ama, bir roman için ne gerekli, ne de güçlü. Buyrukçu'nun önce bu ayrıntılar dikkatinden kurtulmasını dilerdim; hikâyesi için çok gerekli, romancılığı için zararlı olan bir yöntemden uzaklaşabilmesi için.

NOT : Yayımlandığını duyduğum, ama görüp, edinip okuyamadığım iki roman daha var: Hasan Kıyafet'in Gominis İmam (İmece Yayınları, 255 sayfa, 7.5 lira) ve Emine Işınsu Okçu'nun "Azap Toprakları" (Ötüken Yayınları, 263 sayfa, 10 lira).

SONUÇ :

Roman, gittikçe okuyucusunun malı olmakta, biraz da edebiyatın uzağına düşmektedir. Anadolu köy ve kasaba ger-

çeklerini konu edinmek, bazı yazarların sürdürdükleri bir tutumsa da köklü bileşimlere gidenler azınlıkta. Kişisel hayat serüvenlerini işleyenler daha özenli eserler veriyorlar. Teknikler hep aynı kalıyor; yeni denemeler de eski yolda.

HİKAYE KİTAPLARI

Yılın son günlerinde çoğalacağı anlaşılan hikâye kitaplarının bir kısmı bu yazıya konu olamayacak. Çıkışını duyduğum, ama okumaya fırsat bulamadığım Bilge Karasu'nun "Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı" gibi (Bilgi Yayınevi, 178 sayfa, 10 lira).

ANADOLU GARAJI :

Başında "Sanatın Bugünkü Devrimci Görevi" başlığıyla 17 sayfalık bir girişin yer aldığı Fakir Baykurt'un hikâyeleri, Bilgi Yayınevince basıldı (206 sayfa, 7.5 lira). Eylem içindeki bir yazar olarak Baykurt, yazarlığına zarar getirmeden ülkü ve inancının ana düşüncelerini sürdürüyor. Bu 16 hikâye içinde açık bir eleştiri yükü taşıyanların dışında içe dokunan birkaçı "Anadolu Garajı", "Gözleme", özellikle "Dağlarda Doğuracağım". Çok ince bir mizahın —göze çarpmayan bir mizahın— etkili ölçüsüyle beslenen hikâyeler gerçekten güzel bir güç kazanıyor. (Türk Dili'nde Güney Çetin'in notu, 223, Nisan 1970 — Yeni Ufuklar'da Samim Kocagöz'ün yazısı, 216, Mayıs 1970).

SÜRGÜNLER :

Mehmet Başaran'ın hikâyelerini Ararat Yayınevi bastı (173 sayfa, 7.5 lira). Öğretmen yaşamasıyla ilgili 22 hikâyede bir dileğin etkisi belli. Devrimci, halkçı ve aydın öğretmen örneğinin uğradığı baskının etkisini belirleme ve onun değerini onaylama. Başaran'ın hikâyeleri, bu yıl içinde iyice açığa çıkan öğretmen eyleminin sağlıklı bir yankısıydı. Türkiye gerçeğinin en bilinçli, ama en ezilmiş kişileri olarak özellikle köy öğretmenlerine adanmış bir eser. Kassandra'nın kaderi gibi, hem gerçeği gören hem dedik-

lerine inanılmayan insanların sorunları. Sonunda bir de şiir var bu mesaj yüklü hikâyelerin: "Sürgünler".

KAÇAKÇI ŞAHAN

"Türkler Almanya'da"dan bu yana gittikçe edebiyat başarılarına yönelen Bekir Yıldız'ın kitabı Asya Yayınları içinde basıldı (90 sayfa, 5 lira). Gene Urfa dolaylarından müthiş etkili gözlemler. Bir sanatçının içinde yaşatıp yaşatıp da sonunda bir yazı biçimine dönüştürdüğü, başlangıcı ne olursa olsun, sonucu herkesin olan pişkin yazı örnekleri. Gücünü konu yeniliğinden alan bu hikâyelerin nereye kadar süreceği bilinemez. Bekir Yıldız'ın geçmişindeki anılar kadar, yaşadığı ve gördüğü günlük gerçekten de hikâyeler çıkarmaya çalışması gerekli bir yol görünür bana. Çünkü yaşanandan çok yaşatılandır etkili olan. Yıldız'ın bu yolda da başarılı olabileceğini gösteren işaretler son kitabında var. Yeter ki sanata ayrılan zaman bulunsun. (Yeditepe'de Hasan İzzettin Dinamo'nun yazısı, 173, Eylül 1970 — Halkın Dostları'nda Bekir Yıldız'la Konuşma, 8 Ekim 1970).

36 KISIM TEKMİLİ BİRDEN :

Tarık Dursun K.'nın hikâyeleri, Bilgi Yayınları yerine Ok Yaymları arasmda çıktı son günlerde (156 sayfa, 7.5 lira). "Deve Tellâl Pire Berber İken" adını verdiği masal derlemesinde (Milliyet Yayınları) de belli olduğu gibi, Tarık Dursun'un ilk uğraşı, dilini olabildiği kadar yalın ve arı, anlatımını vurucu ve içten, etkili ve duru hale getirmek çabasıdır. Doğrusu bilinçle yaptığı işte tam kendine özgü, taklit edilmez bir düzeye erişmiş onun gibi çok yazar tanımıyorum. En çok tad alarak, hikâyesiyle birlikte yürüyerek, içinde yaşayarak okuduklarım onunkiler. Bu kitabında değişik bir yol tutmuş. Çocukluğunun, gençliğinin çeşitli dönemlerinde kendisini etkilemiş olan filmleri nasıl bir ruh hali içinde gördüğünü, o yaşların saf umutlarıyla, düşleri arasında bu film dünyasına nasıl kaynaştığını, tekrarlarla yaşadığını anlatıyor. Bir yerde gerçeğin uyandırışına kadar... Sinemanın getirdikleri ve götürdükle-

rl... Kerim, Coya ve geride kalmış bir inanışlar, düşler, umutlar, sanılar çağının güzellikleri...

KIRMIZI KIRLANGIÇ

Kendi köşesinde usanmaz bir yazı emekçisi olan Hakkı Özkan'ın hikâyeleri (Nil Yayınevi, 18 hikâye, 110 sayfa. 5 lira) eski tutumunu sürdürüyor. Işyerindeki, sokak ve çarşılardaki, deniz kıyısındaki çalışan, oynayan, alış-veriş eden insanları gözlüyor. Yakaladığı en küçük konuşma ve olayı hikâye gibi anlatmak için de fazla zahmet çekmiyor. Acıyan, halden anlayan, insanlara içten yakınlık duyan canlı ilgileri var. Özellikle emeğiyle geçinen, kıt kazanan, az yiyebilen emekçilere karşı. Böylece kısa kısa, içinde gerçekten bir hikâye tohumu taşıyan, bazıları etkili sade anlatılar çıkıyor ortaya.

YARIN İÇİN :

Metin İlkin'in "büyük hikâyesi", Yücel Yayınları arasında çıktı (128 sayfa, 6 lira). Yoksulluk içinde insanlar, miras düşleri, ihtiyarların yarınlarını düşünerek birbirlerini arayış, buluş, dertleşişleri... Okuyor okuyor bir şey bulamıyorsunuz. Kalabalık bir kadroda herkesin açıktan para kazanma, daha iyi bir yaşamaya gitme hırsı; çekişmeler, çıkarcılıklar, öfkeler, yalancılıklar... Küçük hikâyelerinden daha iyi bir başarı değil.

BAŞKA HİKÂYE KİTAPLARI :

Gülten Dayıoğlu beş hikâyesini Döl adlı kitapta topladı (Yaylacık Matbaası, 128 sayfa, 6 lira); Anadolu'da kadın kaderi, doğumdan evlilik sorunlarına kadar. Özentili, ağız taklitlerine önem veren, duygulu bir tasvircilik. Enver Naci Gökşen'in "Ayça" adlı derlemesi birkaç gün önce yayımlandı (8 hikâye, Okat Yayınevi, 73 sayfa, 5 lira); gizliden gizliye bir yaşama öğüdüne dayanan, ahlâkçı bir tavrın değerlendirdiği küçük gözlemler: Kopyadan utanan Ayça, oyun takımını yöneten Hayri, İskelede "iş" arayan küçük aşifte... Hikâye olmaya zorlanmış gözlemler. Mahmut Özay'ın anı-hikâyeleri Baban Babam adıyla basıldı

(İzmir, 124 sayfa, 7.5 lira). Geçmişi değerlendirmeye çalışan bir emek. Şevket Yücel, 19 hikâyesini "Güneşin Parmakları" kitabında topladı (126 sayfa, 5 lira). Bir edebiyatçılık hevesinin ürünleri. İnsanın yazıp da vazgeçemediği, muhakkak başkalarına dinletmek istediği "benci" çalışmalar. Taşra hayatı, yaşama sevgisi, kişisel yaşantılar, alegorik değerlendirmeler. Bana öyle geliyor ki, hikâye yazmaya uğraşan nice kişi belki de hiç hikâye okumuyorlar, kendi eksiklerini görebilmek için yapılabilecek bundan başka şey yok ki. Mustafa Kutlu'nun "Ortadaki Adam" adlı kitabı da öyle (Hareket Yayınları, 152 sayfa, 750 kuruş). "Anadolucu yazarlar zincirinin bir halkası" diye tanıtılan yazar, gerçekten konularını, gözlemlerini taşra hayatından alarak bu nitelemeyi hak etmeye çalışıyor. Küçük küçük eleştirel gözlemler. Şahap Sıtkı'nın "Acı" adlı kitabı da var bu yılın kitapları içinde (Ankara, Başnur Matbaası, 88 sayfa, 10 lira). Çocukluk kasabalarında dolaşmalar, yolculuk mutlulukları, köy yoksullukları, kır çalışmaları, kurt-köpek hikâyeleri... Bunca yazı deneyinden sonra... Yeditepe Yayınları arasında çıkan adları duyulmuş, başarıları görülmüş iki yazarın kitapları da var: Behiç Duygulu'nun Gölgede Gezintiler'i (86 sayfa, 4 lira) ve O. Zeki Özturanlı'nın Başakçılar'ı (146 sayfa, 6 lira). Biri Ege'den, öteki Söke dolaylarından köy, kasaba tabloları; tasvir gerçekçiliği; "Başakçılar"ın sonundaki gençlik serüvenleri etkili bir içtenlikte. Kitabın baskısında forma karışıklıkları...

Yazımın bu kısmında büyük bir sıkıntı çektiğim belli. Tatsız tekrarlardan başka bir şey değil söylediklerim. Çoğunluğu yazarlarınca basılmış bu heves kitaplarında, nerelere ulaşmış olan Türk hikâyesinin başarılarından hiçbir pay yok. Emeksiz özentileri, kitap haline gelmiş diye, zorla niye okumalı? Bir görevse de yapılan işin arada sürprizleri, hazları olmalı. 1970, hikâyeciliğimiz açısından hiç de hoş bir yıl olmadı doğrusu. Ne ustaların kitapları çıktı, ne yeni yazarlardan sevindirici bir başarı geldi. Ömer Seyfettin'den Sabahattin Ali'ye, Sait Faik'e kadar eski hikâyecilerimizin kitaplarının yeniden basılmasının nasıl zorunlu bir ihtiyaç olduğu, bu kitapları okuyunca meydana çıkıyor. Ne var ki bu türün klâsiklerini hikâyeye özenenler okumalı önce. TRT yarışmasına beşyüzden fazla hikâyenin

katılması da gösteriyor ki, yazılması en kolay sanılan edebiyat türü, bizde hikâyedir. Biraz gözlem, biraz anı, biraz tasvir, biraz olay, biraz anlatım.. Aslında okuyucu da, yayıncı da aldanmaz; bu gibi kitapların yayımlanmasının da, okunmasının da sebebi ortada.

DERGİLERDE HİKÂYE

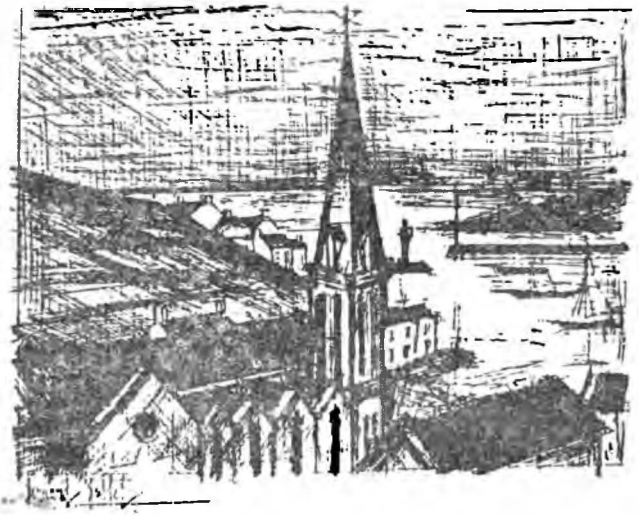
Hikâyelerin iyileri dergilerde kaldı. Yeditepe, Varlık, Türk Dili, Dost ve Yeni Edebiyat'ta yayınlayıp sonra kitabında toplayan Tarık Dursun'dan başka öbür yazarlar yetişemediler bu işe. Önümüzdeki aylar iyi hikâye kitaplarının çıktığını göreceğiz.

Dergilerde çok yayımlayanlar —bu bizde hemen hemen kitap hazırlığı demektir—: Fakir Baykurt (İmamın Karısı, Yeni Dergi 69 — Rizeliler, Yeni Ufuklar 216 — Gömezin Memet, Varlık 752 — Mısır Tarlasında Bir Domuz, Türk Dili 228 — Sazlıkdaki Yangın, Yeni Edebiyat, 10); Başaran (Anadolu Otelinde, Yeni Ufuklar 221 — Tünelde, Varlık 757 — Değişik Gün, Türk Dili 229); Talip Apaydın (Türkü, Varlık 748 — 60 Model Magirüs, Varlık 755 — Hasta, Türk Dili 222 — Fayton, Türk Dili 227); Muzaffer Hacıhasanoğlu (Les Violons de L'automne, Yeditepe 174 — İki Adam, Varlık 756 — Daldaki Otomobil, Varlık 757 — Ötelerde, Türk Dili 226 — Ormanda, Dost 71); Erdal Öz (Taş, Papirüs 43 — Ernesto'ya Sataşma Var, Cumhuriyet Sanat Eki — Masa, Yeni Edebiyat 4); Zeyyat Selimoğlu (Kol, Varlık 748 — Amcamı Tutuklamaya Geliyorlar, Varlık 753 — Sıcak Bir Gün, Türk Dili 223 ve gazetelerde iki hikâye daha); Mehmet Seyda (Dadının Elidir, Yeni Dergi 73 — Manyak Bir Yazar, Yeni Ufuklar 221 — İyilik, Varlık 749); Samim Kocagöz (Öfke, Varlık 750 — Kömür Parçası, Varlık 753 — Yeğen, Yeni Edebiyat 11); Demir Özlü (Cıbanlı Halit Beyin Ölümü, Yeni Dergi 73 — Yerebatan, Türk Dili 227 — Büyük Kız, Yeni Edebiyat 6 — Öteki Günler Gibi Bir Gün, Yukarıdaki Oda, Ötedeki Ülke, Soyut, 20, 22, 30); Füruzan (Su Ustası Miraç, Yeni Dergi 67 — Edirnenin Köprüleri, Yeni Dergi 72 — Nehir, Papirüs 44 — Yaz Geldi, Yeni Dergi 74 — İskele Parklarında, Yeni Edebiyat 8 ve Yeni Gazete'de de bir hikâye); Tomris Uyar (Sarma-

şık Gülleri, Kurban, Köpük, Çiçeklerle, Yeni dergi 63, 65, 66, 69 — Atlı Turna, Yeni Edebiyat 8 — Güler Yüzlü Bir Komşu, Yeni Edebiyat II/1)...

SONUÇ :

Bir duraklama yılı oldu 1970. Özellikle hikâye türünde bir iki kitaptan geriye kalanların hepsi amatör işi. Yeni kitapların getireceği umuda kadar bu alışılmış tekrarlar, elli yıl önce edebiyatımızın ulaştığı çizgiden geriye düşen başlangıç çalışmalarını okuduk. Romanda değişik denemeler var. Şairlerin çok çalıştığı, şiir sorunlarının öne çıktığı, deneme ve fikir yazılarının çoğaldığı, hikâye-roman konularının ise dergilerde az yer aldığı bir bekleme dönemi yaşadık. Acaba TRT sanat ödülleri canlı bir yarış yaratacak mı?

Bernard Buffet: Tanzon Çan Kulesi

1970 DE DENEME - ELEŞTİRME - İNCELEME

Adnan BİNYAZAR

GİRİŞ

Bu yıl, öbür türler gibi, deneme-eleştirme alanında da belirli bir canlılık görüldü. Bunun en belirgin kanıtı, edebiyatımızın gazetelerde de yansımasıdır. Edebiyatın gazetelerde yer tutmasını, toplumun bu alana ilgi duymasına bağlıyoruz. Bu ilginin temel nedeni, halkımızın toplumsal sorunlarımıza yaklaşması gerçeği olabilir. Ne var ki gazeteler, bu alanda bir yenilik getirmediler, ancak, dergilerin görevlerinin bir kısmını yüklenmiş oldular.

Aşağıda da değineceğimiz kimi sorunlar (Turgut Uyar'ın **Divan**'ının bir eskiye dönüş sayılması), tepkiyle karşılandı. Birçok yazar, bu konudaki düşüncesini belirtti. Böyle bir tartışma ortamı da, bu alandaki canlılığın bir sonucu sayılabilir. Buna karşın, geniş oylumlu denemelere, eleştirmelere çokça rastlanamadı. Kitap tanıtma yazıları ve yazarlarla konuşmalar gazete ve dergilerde sık sık yer aldı. Oysa; toplumsal alanda çeşitli konuların tartışılması, değerlendirilmesi yapılırken, edebiyatımızın durumu da geniş açıdan ele alınmalıydı. Yazarlarımızın toplumsal değişimimizdeki etkilerinin, düşünsel ortamımızdaki yerlerinin belirlenmesi zamanı gelmiştir. Bu konuda ilginç bir denemeyi Fakir Baykurt yazmıştır. "Sanatın Bugünkü Devrimci Görevi" adlı denemesinde Baykurt, "Sanatın devrim için bir yarar ortaya koyabilmesi için, sanatçının halkla düşüp kalkması, meyhaneden çıkması, çalışan halkın arasına karışması, dilini onun diliyle, düşüncesini onun düşüncesiyle emiştirmesi beklenir. Ondan alması, ona vermesi beklenir. ... Sanatçı, halinden hoşnut olmayan, yoksul bırakılan, ezilen kitlelerin durumuna eğilsin yeter bize, ötesini kendisi

bulur getirir. Ezilen kitlelerin durumuna eğilebilen bir sanatçı, kitlelerin yaşamıyla gerekli ilintiyi çoktan kurmuş, ondan alan, ona veren bir denklemin içine girmiş demektir." (**Anadolu Garajı**, s. 19-20) düşüncesiyle yazarın devrimci görevini belirtmektedir. Yazı alanlarının ana kaynaklarına değinen Baykurt, yazarın toplumla "diyalog" kurabilmesi sorununa da eğilmektedir. Yazar, toplumsal iletişimi, "halktan alma, halka verme" gerçeğine bağlamaktadır. Sanatımızın önemli bir bildirisidir Fakir Baykurt'un bu yazısı. Üzerinde durulması gerekli denemelerden birini de Salâh Birsel yazmıştır. Deneme türünün başarılı ustalarından biri olan Salâh Birsel, "İnsan Hakları" adlı denemesinde (Türk Dili, sayı: 231), geniş ve çok yanlı bakışın dille oluşmasının başarılı örneğini de veriyor.

1970'te edebiyatımızın belli başlı sorunları şunlardır:

GAZETELER

Bir sorun'un, bir olay'ın halka ulaşmasında, en etkili araçlardan biridir gazeteler. Gazetelerin en büyük gerçeği, bir olayı benimsemesi ve bu olayın çevresinde bir kamuoyu yaratmasıdır. Bu anlayışı ana amaç alırsak, sanat ve edebiyat olaylarının, sorunlarının gazetelerce benimsenmesinin ne denli yararlı olduğu ortaya çıkar. Ama gazeteler hemen hemen son yirmi yıldır, edebiyata çok uzak kaldılar. Oysa Tanzimat'tan bu yana gazeteler, sanatçıların ve edebiyatçıların desteğiyle kimliklerini bulmuşlardır. Ne ki, teknik alanlardaki ve öbür bilim dallarındaki gelişmeler, uzmanlık dallarını da çoğalttı. Bu uzmanlar ve bilim adamları, içinde yaşadıkları gerçekleri ve kimi sorunları halka ulaştırmayı amaçladılar. Bunu, gazeteler yoluyla gerçekleştirebilirlerdi. Son yıllarda, gazete yazarlığı, bilim adamlarının, toplumbilimcilerin, çeşitli dallardaki uzmanların eline geçmiştir. Bununla birlikte, toplumsal bilimler, sanat ve edebiyat arasında da özellikle konu-araç ilişkisi yönlerinden bir bağlantı kurulmuştur. Debrimsel düşüncenin ve bir dilin kavramsal oluşmasının temelinde, sanatçının ve edebiyatçının büyük katkısı vardır. Sözgelimi feodal düzenin tanınmasında Yaşar Kemal'in, kenar mahalle yaşamını incelemede Orhan Kemal'in etkileri büyüktür. Çünkü günümüzün romanı belgeseldir; sanatı, daha nesneldir. Bu ne-

denle bilimsel çalışmalarda, toplumsal incelemelerde, sanatçıların yapıtları önemli kaynaklardan sayılıyor. Sanatçının ve incelemecinin yaklaştıkları noktalarda benzerlikler vardır. İşte bu benzerlikler, sanatçıyla incelemeciyi bir yere getiriyor. Kimi gazeteler, bu gerçeği görmüşler, sanatın ve edebiyatın tümleyici yanından yararlanmak amacıyla sanat sayfaları düzenlemişlerdir. Önce, her pazar bir ek veren **Cumhuriyet**, bu ek için edebiyattan da yararlanıyordu. Sonradan bu ek, tam bir gazete "ilâvesi" oldu. Mayıs ayı başından beri de bu gazete, ayda bir yayımlanan bir "Sanat - Edebiyat Eki" vermektedir. Bu ek, **Le Figaro**'nun "Littéraire"ini andırıyor genel nitelikleriyle. **Milliyet** de, geçen yıl bir "Kitap Eki" vermişti. Çok gerekli olan bu "ek"i sürdürmedi **Milliyet**. **Le Monde**'un verdiği kitap eki'nin ne denli yararlı olduğu gözönüne getirilirse, **Milliyet**'in başlattığı bu "ek"in, ne denli gerekli olduğu da ortaya çıkar. Bu yıl, sanat-edebiyat eki çıkaran ve sayfalarından birini sanata-edebiyata ayıran gazetelerden söz açmayı kaçınılmaz buluyoruz.

U l u s

29 nisan 1970'ten bu yana haftada bir gün, sayfalarından birini "Sanat"a ayırdı **Ulus**. Sayfayı, dil ve beğeni yönünden kişiliğini kabul ettiren Ali Püsküllüoğlu yönetiyor. Sanat sayfasının ilk sayısında çıkan bir yazısında "kentsoylu" ve "halk" kavramlarına genel açıdan değinen Püsküllüoğlu, özetle şöyle diyor: "Devrimciyiz diyorsak, sanatımız halka yönelik olacaktır. Halkın yanında bir sanat, devrimcidir. Ülkemiz koşulları içinde de sanat, devrimci olmak durumundadır, yani halkın yanında olmak zorundadır. "Halkçı sanat" derken, önerdiğimiz, halk sanatı ve onun tekniği değildir. Ama, onu büsbütün de savsamaz. Halkın yanında olurken, onun beğenisini oluşturan sanatçı, onun kültür ve sanat geleneğinden de yararlanacaktır, dolayısıyle halkla bağ kurması böylece kolaylaşmış olacaktır. Yani, sanatının işlevi güçlenecek, etki alanı genişleyecektir. Etki alanı genişleyen sanatın, kendi estetik değerlerini yayma olanağının artmasıyle, halk beğenisini yükseltmesi de söz konusudur." Bundan anlaşıldığına göre halk, kültürel birikimleriyle değerlendirilecek, halkın sa-

nat ürünlerinin kentsoylu sanatı bile etkilediği üzerinde durulacaktır. Aynı sayıdaki şu yazılar da, azçok, "halkçı sanat" kavramıyle ilgilidir: "Yolun Dağlara" (Halûk Aker), "Doağdan Kopmak" (Emin Özdemir), "Sanatçının Halklaşması" (Atillâ Özkırımlı). Özellikle Özkırımlı'nın yazısının konusu, Püsküllüoğlu'nun ortaya attığı görüşlerle birleşmektedir. Bu yıl içinde çıkan denemeler arasında adı özellikle anılmaya değer bir yazısında Ceyhun Atuf Kansu, "halkçı sanat" kavramına şu açıklığı getirmeye çalıştı: "Halkçı sanat: 1. Halk kaynağına, halk gerçeğine dayanan, 2. Halkın gündelik yaşantısında kullanılan, işe yarayan, bir iş gören, 3. Halkı uyandırarak, eğiterek, kendine katarak daha ileri bir aşamaya çeken, daha iyi bir düzene isteklendiren devrimci bir sanattır. ... Halkçı sanat, halk tarihine kök salan, halkın yaşantısını, bugününü çiçek gibi açan, geleceği 'devrim tohumuyla' saklayan bir ağaçtır, ama güzel bir ağaçtır."

Sayfada, genellikle, kuramsal yazılara (Ahmed İnam, Halûk Aker), eleştirilere ve değerlendirmelere (Halûk Aker, Selim İleri, Ahmed İnam, Güven Turan, Atillâ Özkırımlı), kavramsal saptamalara (Emin Özdemir) sık sık rastlanıyor. Ayrıca, Salâh Birsel, Ceyhun Atuf Kansu, Metin Eloğlu, Veysel Öngören, Halûk Aker, Ali Püsküllüoğlu, Süreyya Berfe, Cahit Irgat... gibi ozanların şiirleri ve Buyrukçu'nun "anı-öykü-deneme" karışımı, "tarihli" yazıları Ulus'un sanat sayfasında yayımlandı. Böylece, yoğun bir sanat ortamı yaratıldı bu sayfalarda.

Cumhuriyet

Geniş teknik olanakları bulunan bir gazetenin "Sanat - Edebiyat Eki" çıkarması, sanatçılar arasında büyük sevinç yarattı. Bunun iki nedeni vardı. Biri, sanatın toplumla iletişim sağlaması yönünden gazetenin aracılık yapması, ikincisi de sanatçıya, topluma yönelme kapılarının açılması idi. Desenler, fotoğraflar ve teknik olanaklarla "ışıklanan" bu sanat-edebiyat ekinin mayıs başında çıkan ilk sayısında Sennur Sezer'in Sait Faik'le ilgili bir soruşturması, Konur Ertop'un çok ilginç bir değerlendirmesi ("Batıya, Halka ve Geleneğe Yöneliş: Bugünkü Türk Edebiyatı"), Oktay Akbal'ın, Refik Durbaş'ın, Rauf Mutluay'ın, Fahir İz'in, Mus-

tafa Baydar'ın ve Turhan Ilgaz'ın yazıları bulunuyordu. İlk sayısında "Ek", gazeteye bağlı yazarlarca çıkarılacak sanısını uyandırdı. Sonraki sayılarda yazarlarda da bir çeşitlenme oldu. Ek'in kasım ayında çıkan 7. sayısında ise şu yazarlarla karşılaşıyoruz: Helene Zamoyska (Kanserliler Pavyonu), Azra Erhat (Atam, Seni Niçin Seviyorum?), Atillâ Dorsay, Onat Kutlar, Hüseyin Baş (Yılmaz Güney Olayı - konuşma), Attilâ Ilhan'ın, Refik Durbaş'ın düzenlediği soruşturmaya (Sanat ve Geleneklerimiz) yanıtı, Burhan Arpad (Remarque'ın Kalıcı Yanı), Adnan Özyalçıner (Bozuk Düzende Armağanlar), Mustafa Baydar (Aziz Nesin Anlatıyor - konuşma), Refik Durbaş (Dergiler Arasında), Selmi Andak (Fidelio'nun Zaferi). Bu saptamalardan, sayfanın oldukça çeşitliliği ve canlılığı ortaya çıkıyor.

Oktay Kurtböke'nin yönettiği "Sanat-Edebiyat Eki", uzunca yazıların yayımlanmasına olanak vermesi yönünden büyük bir görevi yüklenmiştir. Cumhuriyet'in, haftalık "ilâve"yi kaldırmasına karşın, söz konusu "eki"i sürdürmesini, sanat ve edebiyat konularına duyduğu saygının bir kanıtı sayıyoruz. "Ek"in, giderek, kitap eleştirilerine daha geniş yer vermesini umuyoruz. Bu, bize kültürel canlılığı sağlayacak bir girişim gibi görünüyor.

Ayrıca Cumhuriyet'in 6. sayfasında Rauf Mutluay'ın zaman zaman çıkan yazıları ve sanatçılarla konuşmaları da edebiyat olaylarının halka ulaşmasında etkili olmuştur. Hilmi Yavuz'un her hafta çıkan kitap eleştirileri ise, özlü bir değerlendirmedir. Böyle bir yeri, Hilmi Yavuz gibi, nesnel görüşlü bir yazarın tutması, özellikle yazarlarımızın değerlendirilmesi açısından çok yararlı olmuştur. Yavuz, o köşede, inandırıcı bir eleştirel ortam yaratabilmiştir.

Yeni Gazete

26 mayıs 1970'ten başlamak üzere, **Yeni Gazete** de son sayfasını sanat ve edebiyat olaylarına, sorunlarına ayırmıştır. İlk sayısında, sayfaya, "Edebiyat Dünyası" adı verildi. Sonradan, bu genel başlık kullanılmadı. Sayfayı, eleştirmeci Doğan Hızlan hazırlıyor. Yenilenmelere, çeşitliliğe gitmesine karşın, kalıplaşmış bir düzeni var Hızlan'ın düzenlediği sayfanın. "Edebiyat Dünyasından Haberler",

"Bir Hikâyemiz Var", "Kitap Köşesi" (Bu köşede sürekli olarak Doğan Hızlan yazıyor) ana başlıkları hiç değişmiyor. İç ve dış edebiyat olaylarını yansıtmakta özel bir özen gösteriliyor bu sayfada. Yazarlarla konuşmaları, bıkmaz sayıdır Necmi Onur sürdürüyor. Onur'un konuşmaları, bir sanat sayfası konuşması değil. Bir gazete röportajcılığının etkisinden kurtulamıyor Onur. Yazarın kahve içmesi ya da içmemesi önemli midir? Onların sanatçı kişilikleri, toplumu daha çok ilgilendirir kanımca. Herkesin yapabileceği iş neden sorulur sanatçıya? O, herkesin yapamayacağını yapan kişidir. O yönüne değgin soru sormalı.

DERGİLER

Dergilerde çıkan ilgi çekici yazıları bir bir değerlendirme için yerimiz elverişli değil. Yazıların yalnızca adlarını anmayı da gerekli görmüyoruz. Şu bir gerçek ki, edebiyatın nabzı, her zaman, dergilerde atmıştır. Bu atışları, sürekli izlemek yerine, dergilerimizle ilgili belli başlı sorunlara değinmeyi kaçınılmaz buluyoruz. Bir genellemeyle belirtmek gerekirse, bu yıl dergilerde çıkan yazılar, özellikle kimi kavramların açığa çıkmasını amaçlamış, buna bağlı olarak bir tartışma ortamı yaratmıştır. Dergilerle ilgili belli başlı olaylar şunlardır:

"YORDAM" KAPANDI

"Yordam", ikişer ayda bir olmak üzere, Halûk Aker'in yönetiminde çıktı. Ocak 1969'dan, aralık 1969'a değin (6 sayı). Bir türlü, çevresini genişletemedi "Yordam". Ama edebiyata girişi önemliydi. Özellikle sanatçılar arasında da etkisi büyük olmuştur bu derginin. Bunun nedeni. "Yordam"ın, bir boşluğu doldurmayı amaçlamasıydı. İlk sayısında, Aker: "Eksikli, yanlışlı ama, her sanat kendine hesap vermeyi sınayan, bu yüzden de bir doğru'nun araştırıcısı, alçakgönüllü bir hizmetlisi olan dergimiz, önümüzdeki yılda edebiyatın sosyolojisine, felsefesine, siyasa-edebiyat bağlantılarına da girecektir." diyor. Bir özeleştiri gerçeğinde, bu anlayışın etkileri yadsınamaz. Ne var ki "Yordam", kuramsal kalma konusunda direnmiştir. Edebiyatı-

mızın kavramsal değerlerini anlamak için, kuşkusuz böyle bir kuramsallık da gerekliydi. Bu kuramsallıkta, kavramları yeniden değerlendirme gibi bir anlayış vardı. Bu anlayışın başlıca kişileri de Ahmed İnam, Halûk Aker ve Güven Turan gibi, genç eleştirmenlerdi. Ahmed İnam'ın "Çözümleyici Eleştiri Anlayışı", "Çözümleyici Eleştirinin Gerekliliği", "Edebiyatta Çeşni Sorunu" adlı yazıları; **Aşıkane** (İlhan Berk) üzerine bir yöntem uygulaması özellikle ilgi çekicidir. İnam, şimdilerde, bu yazılarını "Dost"ta sürdürüyor.

"Yordam"ın en büyük etkisi, genç kuşağın edebiyat birikimini, onların bakış açılarını ve edebiyatı yorumlamalarını saptaması konusunda olmuştur. Derginin, bir yıl boyunca kesintisiz çıkmasında da, Halûk Aker'in direnme gücünün büyük katkılarını anmak gerekir.

● "PAPİRÜS"süz TÜRK EDEBİYATI

"Papirüs", gücünü 46.-47. sayıya değin sürdürdü. "Gücünü" diyorum, çünkü "Papirüs", Cemal Süreya'nın büyük bir direnme gücünün sonucudur. Süreya'nın bu direnmesinin, edebiyatımıza ne gibi bir yararı olmuştur? Cemal Süreya, edebiyatımızın yönünü ve geleceğini çok iyi kestirebilen bir ozandır. Bugünkü durumu, ta 1966'larda görmüş; "Papirüs"ü bu yönde geliştirmişti. 1963'larda, Türkiye'nin belli başlı sanat dergileri bile bir bunalım içindeydi. Dergilerin çok az okunduğu bir döneme rastlar "Papirüs"ün çıkışı. Bu derginin, edebiyatımıza birden, bir hareket getirdiğini biliyoruz. Bunu, hem değindiği konularla, hem de bu konulara yönelttiği değişik bakış açılarıyle sağladı. Dergide, genç yazarlarla birlikte, kimi tanınmış yazarlar da yazılarını yayımlıyorlardı. Bu yazılar, çoğunlukla uzun yazılardı. "Yeni Dergi"nin bu anlayışını (uzun yazı basma), "Papirüs" de benimsemişti. Böylece, dergide, bir "forum" doğuyordu. Bu biçimdeki yazıların en önemlileri kırka yakın ozanın tanıtıldığı, "Şairler Bölümü"dür. Belki bu sayfalarda şairler, yeterince değerlendirilmediler, ama orada yazanlar, özellikle de Cemal Süreya, bir değerlendirme yöntemini tanıttı. Bu bölüm, giderek gelişecek, "hikâ-

yeciler"i, "romancılar"ı ve "eleştirmen ve deneme yazarları"nı da tanıtacaktı.

"Papirüs"süz bir Türk Edebiyatının, hiç kuşku yok ki, bir yanında bir eksiklik vardır. Edebiyat dünyamızın bugünkü durumunda bir canlılık söz konusudur. Böyle bir sonuca, "Papirüs"ün gücüyle varılmıştır. Ne ki, "Papirüs" sürüp gelseydi, edebiyatımızın vardığı sonuç daha da başka olabilirdi. Bugün edebiyatımızda şu durumları görebiliyoruz: Kavramlar üzerinde yeniden duruluyor ve düşünülüyor. Her kavram, yeni bir değerlendirilmeden geçirilliyor. Sorunların, dogmatik ölçülerle değerlendirilmesinin anlamsızlığı, nesnel olarak belirmiştir. Bunların tümüne, "Papirüs"ün yarattığı eleştirme ortamı'yle varılmıştır. Süreya'nın "Tutanaklar" bölümü bile, her gazetede, her dergide uygulanır olmuştur. Gerek yöntem, gerek içerik ve gerekse amaç yönünden "Papirüs", Türk edebiyatında her zaman aranacaktır.

● "HALKIN DOSTLARI" ÇIKTI

"Halkın Dostları", mart 1970'ten bu yana sürekli olarak (ayda bir) çıkıyor. Edebiyat dünyasına, "Gerici sanata hücum" sloganıyle atıldı. Özellikle "gerici sanat" kavramına, Emin Özdemir'den tepki geldi (Varlık, sayı: 751.). Özdemir, "gerici sanat" kavramına bir açıklık getirilmediğinden yakınıyordu. Bu dergiyi çıkaran yazarların (İsmet Özel, Ataol Behramoğlu) tutumlarına karşı sert bir tepki de Cemal Süreya'dan geldi (Papirüs, sayı: 44). Süreya, hem bu yazarların ozanlıklarını söz konusu ediyor, hem de sloganlarının yeni olmadığını savlıyordu. Nitekim, Süreya'nın bu eleştirisinin yararı, kendini birkaç sayı sonra gösterdi; "Halkın Dostları"nda, onların getirmek istediklerini daha önce savunmuş, bu konuda yazılar yazmış yazarlara yer verildi. Bunları, genellikle de Asım Bezirci aktardı.

"Halkın Dostları"nın ortaya çıkışında, "halkçı sanat, ulusal edebiyat, kültür" gibi kavramların etkisi büyük olmuştur. Bu kavramları, daha çok, Marxçı, Leninci açıdan değerlendiriyorlar "Halkın Dostları"nda yazanlar. Ayhan Gerçeker'in, "Sanat-Devrim" (s. 2), "Sanatta Bağlanmak ve Yanılgılar" (s. 4), "Bütünsellik" (s. 9) adlı yazıları; İsmet Özel'in "Kültür Üzerine" (s. 5-6) adlı incelemesi; Ataol

Şerafet Gökçe: Desen

Behramoğlu'nun "Ulusal Edebiyatımız Nedir" adlı yazısı bu kanımızı kanıtlar. Sanatımızın, Marxçı açıdan değerlendirilmesi, tartışmasız, yararlı bir girişimdir. Ama, kimi sanatçıları kötüleme ve aşağılama amacıyla söylenmiş "uyuntu yazarlarımız", "modernizmin curufunda çırpınan zıpırlar", "kıçıkırık edebiyat tellâlları" gibi sözler, başarıyla ortaya konmamış bir bildiri havası, bu derginin gerçek amacını zedeleyen öğeler oluyor. Gerçek eleştiride, kavramların, sorunların tartışılmasına daha çok ağırlık verilmelidir kanımızca. Bunların dışında, gittikçe gelişen bir dergidir "Halkın Dostları". Murat Belge'nin, herbiri ayrı ayrı, nesnel eleştirinin başarılı örneği sayılabilecek yazılarıysa, bu gelişmenin en gerçek kanıtıdır.

● **"YENİ EDEBİYAT" DA DERGİLER ARASINA KATILDI**

"Yeni Edebiyat"ı, Doğan Hızlan yönetiyor. Derginin, bir "edebiyat aktüalitesi" yaratma niteliği ağır basıyor. Bir de, bizde ve yabancı ülkelerde çıkan kitaplar hakkında kısa tanıtmalar yapıyor. Bunun dışında, alışılmış dergilerden, önemli bir ayrılığı yok. Ancak, bir tutumuna değinmek istiyoruz. "Yeni Edebiyat"ta daha değişik yazarlara rastlıyoruz. Dergi, kasım 1969'dan bu yana sürekli olarak (ayda bir) çıkıyor.

● **Varlık, Türk Dili, Dost, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Soyut** gibi dergiler, özellikle eleştiri ve tartışmalar konusunda yoğunlaşarak varlıklarını sürdürdüler.

TRT DENEME ÖDÜLÜ VE BİR ÖNERİ

TRT, "Kültür, Sanat ve Bilim Ödülleri"nin arasına; şiirin, hikâyenin, romanın yanında, DENEME'yi de aldı. Deneme türünün canlanması ve gelişmesi yönünden çok yararlı bir girişim oldu bu. Ama, bu ödüller arasında ELEŞTİRİ'ye yer verilmemiş olması büyük bir eksikliktir. Bu-

gün eleştiri yapmak, kitapları tanıtmak gibi dar bir alana sıkıştırılmıştır. Geniş incelemelere, değerlendirmelere gidilemiyor. Eleştiricinin, çalışmalarını hiçbir yerde yayımlama olanağı yoktur. Bu alanın da gelişmesi için, böyle bir ödüllendirilmeye gidilebilirdi. Hiç değilse, deneme ödülünc, "ELEŞTİRİ VE DENEME ÖDÜLÜ" adı verilebilirdi. TRT yöneticilerinin, bu soruna eğileceklerini umuyoruz.

TÜRK DİL KURUMU "DENEME-ELEŞTİRİ-GEZİ ÖDÜLÜ" TÜRK DİL KURUMU "BİLİM ÖDÜLÜ"

Bu yıl, Türk Dil Kurumu, "Deneme-Eleştiri-Gezi" dalında ödül veremedi. Bu ödüle katılan yapıtlar gereken oyu sağlayamadılar. Burada üzücü yan, ödüllendirilecek bir yapıtın bulunmayışıdır. Bu alanın ne denli kısır olduğunun kanıtıdır bu da. Yayınevlerinin bu tür yapıtları yayımlamak istememeleri, bu türün gelişememesinde başlıca etkenlerden biri sayılabilir.

Türk Dil Kurumu "Bilim Ödülü"nü, oybirliğiyle, Metin And aldı, Geleneksel Türk Tiyatrosu (Varlık Yıllığı 1970, s. 77) adlı yapıtıyle. Belgelerin değerlendirilmesi ve yorumlanması yönünden çok ilginç saydığımız bu yapıtın ödül alması, kültürel birikimlerimizin değerlendirilmesi de olmuştur. Metin And, "Tanzimat", "Meşrutiyet" ve "Cumhuriyet" tiyatrolarını ayrı ayrı kitaplarda ele alacaktır. Böylece, yazarın, Geleneksel Türk Tiyatrosu'yla başladığı inceleme dizisi tamamlanacaktır.

SORUŞTURMALAR

Bu yıl içinde yapılan soruşturmalar, daha çok, halk edebiyatı, geleneklerimiz ve eski edebiyatımız (Divan edebiyatı) konularında yoğunlaştı. Hayati Asılyazıcı'nın geçen yıl başlattığı, "Hikâyeciliğimizdeki bunalım"la ilgili soruşturmanın yanıtları, bir aradan sonra, Akşam'da yeniden yayımlanmaya başladı. Bunun değerlendirmesini geçen yıl yaptığımız için, ayrıca üzerinde durmayı gerekli görmüyoruz. Bu yılın başlıca soruşturma konuları şunlardır:

● HALK EDEBİYATI

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü öğrenci örgütünün "Halk edebiyatı" konusunda açtığı soruşturma, **Yeni Edebiyat**'ın, 1., 2., 4., 5., 6. ve 12. sayılarında yayımlandı. Soruşturmaya birçok yazar katıldı. Bir değerlendirmeden sonra, toplu sonuca varıldı. Yazarlar, genellikle şu sorunlar üzerinde duruyorlar: Halk edebiyatımızın ulusal edebiyat olduğu. Çağdaş edebiyatın topluma dönük olması gerektiği. Halkın, kendi edebiyatını sindirmesi sorunu. Halk değerlerine önem vermek gerektiği. Günümüzdeki başarılı sanatçıların, halk kaynaklarından beslendiği gerçeği...

● SANAT VE GELENEKLER

"Sanat ve Gelenekler" konulu soruşturmaya gelinceye değin neler oldu? Önce buna değinelim. Öyle sanıyoruz ki, Kemal Tahir'in, Turgut Uyar'ın **Divan**'ı üzerine yazdığı yazı, bir tartışmanın kıvılcımı oldu. Kemal Tahir, Osmanlı dönemi kültürel birikimlerini anarak, Turgut Uyar'ın **Divan**'ını, "epeyce geç kalmış dönüşün çok önemli belirtilerinden biri" sayıyordu (Yeni Edebiyat, sayı: 7.). Mayıs ayı başlarında yayımlanmaya başlayan Cumhuriyet'in "Sanat-Edebiyat Eki"nin birinci sayısında da Konur Ertop, "... yeni bir deney geliştirilmekte, kendi kaynaklarımız, yerli sanat geleneğimiz araştırılmaktadır." diyerek, şiirimizdeki, romanımızdaki ve tiyatromuzdaki duruma ayrı ayrı değiniyordu. Konuyu ilgilendirmesi nedeniyle, Ertop'un yazısının bir bölümünü buraya almayı kaçınılmaz buluyoruz. Ertop, şöyle bir sonuca varıyor: "Yeni şiirde asıl dikkate değen yönlerden biri, klasik şiirimize yönelen çalışmalardır. Behçet Necatigil'in bir eseri **Divançe** (1965) adını taşımakta ve içindeki şiirler "kasideler, gazeller" diye bölümlenmektedir. Turgut Uyar'ın **Divan** (1970) adlı kitabında "münacaat, naat, gazel, kaside, rübailer" vardır. Attilâ İlhan'ın son şiirlerinden biri, Osmanlı Kasidesi (Yeni Edebiyat, şubat 1970) adını taşımaktadır. İlhan Berk'in bir şiiri Nakkaş Osman'ın Şenliknamesi'ni konu edinmektedir (Yeni Dergi, mayıs 1969). Bu örnekler sadece biçim

bakımından bazı imkânların denenmesi, değişik bir hava yaratılması isteğine bağlanamayacaktır. 1940'larda Ülkü dergisi etrafında toplanan şairlerin halk edebiyatımıza yalnız dil ve biçim açısından bakmalarındaki hatâ tekrarlanmadığı müddetçe yeni şiirimizin klasik kaynaklardan yararlanması önem taşıyacaktır." Necatigil'in, Rauf Mutluay'ın sorularına verdiği yanıt çok şaşırtıcı oldu (Cumhuriyet, 18 ağustos 1970). Emin Özdemir, Kemal Tahir'in bir "Osmanlılık Özlemi" içinde bulunduğunu belirterek, içine düştüğü çelişkileri yansıtmaya çalıştı (Varlık, sayı: 755). Derginin aynı sayısında Hilmi Yavuz, soruna genel açıdan değindi. Rauf Mutluay, "Divan Şiirinden Kim Yararlanacak?" (Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, sayı: 5., eylül 1970) adlı yazısında, bu konuda söylenenleri değerlendirerek, Divan şiirinden ne yolda yararlanılabileceğini göstermeye çalıştı. İsmet Zeki Eyüboğlu, soruna, "Bir kimsede yaratıcılık yok mu, bütün gücüyle eskiyi savunur." yargısıyle katıldı (Cumhuriyet, 5 eylül 1970), Eyüboğlu, bu konuyla ilgili görüşlerini, Soyut'un 29. sayısında da açıkladı. Fahir Onger, soruna, daha çok da, Rauf Mutluay'ın tutumunu eleştirmeyi amaçlayarak değindi (Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, sayı: 6., ekim 1970). Atilla Özkırımlı da, "Meğer Divan Şiiri Yüksek Zümreyi Eleştiriyormuş" yazısıyle sorunu ayrı açıdan yorumlamaya çalıştı (Ulus, 8 ekim 1970). Bütün bu tartışmaları yoğunlaştırmak, tartışmanın amacını saptamak amacıyle, Refik Durbaş, Cumhuriyet'in "Sanat-Edebiyat Eki"nde bir soruşturma açtı. Sorunu, "Sanatımızı geleneklerimizle ilgili temellere dayandırmak, geçmişimizle daha yakın ilintiler kurmak gereği son günlerde yeniden tartışma konusu oldu. Kendi benliğimizi, halkımızın sorunlarını yansıtmak için izlenecek yaratış yolları aranırken, özellikle eski şiirimizde geçerli araçların halk yararına kullanılması söz konusu edildi. Sanatta moda akımları izlemek, onların yörüngesinde eserler vermek yerine, tarihimizi yeniden değerlendirerek, klasik şiirimize dönerek, şimdikinden daha başarılı eserler vermemiz olanakları araştırılmaya başlandı." biçiminde ortaya koyuyor Durbaş. Sorular, "yirmiyi aşkın yazar, incelemeci, elestirmen, şair, romancı ve hikâyecimize" yöneltildi. Genellikle de, sorun, "geçmiş yüzyılların sanat ve düşünce akımlarıyla çağdaş

sanatın ilintileri", "geleneklerimizden yararlanmada özellikle divan edebiyatının, genel olarak da halk edebiyatı, halk sanatı, halk düşüncesinin yeri", "gelenek ve göreneklerimizden yararlanma ve bunun sınırı" konularında yoğunlaşıyor. Soruşturmaya, bugüne değin Konur Ertop, Mehmet Seyda, Hilmi Yavuz, Mustafa Baydar, Ceyhun Atuf Kansu, Attilâ İlhan katıldılar. Şimdiden bir değerlendirme yapmayı erken buluyoruz. Genel bir değerlendirmeyi, soruşturmanın sonuçlanmasından sonraya bırakmanın uygun düşeceğini sanıyoruz.

■

KİTAPLAR

Bu yılın başlıca kitapları şunlardır:

● **Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri — 1**
Şiirler, Fevziye Abdullah Tansel

Ulusal edebiyatımızda, arı, duru dili ve coşkulu söyleyişiyle önemli bir yeri vardır Mehmet Emin Yurdakul'un. Özanların, yazarların Arapça, Farsça sözcükleri kullanarak ağdalı, tumturaklı bir anlatım yaratmak istedikleri bir dönemde Mehmet Emin Yurdakul'un söyleyişi, "çifte giden babalara, ekin biçen genç kızlara, odun kesen analara" gözyaşı döktürtmüştür. Çünkü Yurdakul, toplumun içinde yaşadığı ortak derdi, bunalımı, coşkuyu, gene toplumun yalın, süsten uzak diliyle yansıtmayı amaçlamıştır. Bu tutumuyla Yurdakul, topluma dönük, onun yaratımından beslenen şiir anlayışını da yaygınlaştırmıştır.

Böyle bir ozanın, tarih ve sanat içindeki yerinin belirlenmesi çok yararlı bir girişimdir. 1941'lerde düşünülmüş Yurdakul'un bütün yapıtlarını bir araya toplamak. Türk Tarih Kurumu; Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul'un yapıtlarını, bilimsel bir yöntemle yayınlamayı kabul etmiş. Yurdakul'un yapıtlarını, Uluğ İğdemir yayına hazırlayacaktır. Böyle bir çalışma, ozanın kendi "nezaretinde" yapılacaktır. Bu girişim sonucu iki dosya meydana gelmiş. Yurdakul, evinde çıkan yangından kurtarabil-

diği bütün belgeleriyle birlikte bu dosyaları Uluğ İğdemir'e teslim ediyor ve yapıt, Kurum'un yayım programına alınıyor. Yönetim işleriyle uğraşmak zorunluğunda bulunduğunu belirten İğdemir'le Fevziye Abdullah Tansel işbirliği sonucunda elimizdeki yapıt çıkıyor ortaya. Bu yıl yayımlanan **Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri** — 1'inde ozanın "şiirleri" toplanmış. İkinci ciltte, Yurdakul'un düzyazıları ve çevirileri bulunacak, yapıtın başına, yazarın geniş bir biyografisi eklenecek. Böylece, Yurdakul'un basılmış ve basılmamış tüm yapıtları bir araya getirilmiş olacak.

Fevziye Abdullah Tansel'in, "Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirleri" üzerine yazdığı incelemede, yazarla ilgili ilginç bilgiler öğreniyoruz. Yazarın yetiştiği toplumsal çevre ve edebiyat çevresi üzerinde dikkatle duruluyor. Özellikle ozanın, eserlerini gönderdiği yazarlardan aldığı eleştirel karşılıklar, yazarın sanat kişiliğiyle birlikte, o günlerin sanat dünyasını da yansıtıyor. Bugüne değin yayımlanmadığı belirtilen Tevfik Fikret'in mektubu, bunların en önemlilerinden biridir. Belirtildiği gibi, Tansel, Yurdakul'un, şiirlerini nasıl oluşturduğunu saptamakta, nesnel bir yöntemle, ozanı değerlendirmektedir. Ayrıca, ozanın şiirlerini olduğu gibi yayımlayan Tansel, bu şiirlerde ne gibi değişiklikler olduğu sorununa da değinmektedir. Bundan başka, Tansel'in geniş "Notlar"ı; ozanın şiirlerinin "Başlıklarına göre", "İlk mısrâ'larına göre", "Gazete ve mecmua adlarına göre" dizinleri ve "Genel dizin", incelemecinin, Yurdakul üzerinde ne denli emek vererek çalıştığını kanıtlamaktadır. Ancak, değinilecek bir yön var, Fevziye Abdullah Tansel'in bu çalışmalarında. O da şudur:

Tansel'in dili, eskimiş sözcüklerle dolu. İmlâsı da kendine özgü bir imlâ. Bu tutumun iki yönlü bir tutarsızlığı var: Biri, Mehmet Emin Yurdakul gibi, halka seslenmeyi amaçlayan bir ozanı böyle bir dille anlatmak isteğinin yanlışlığı; ikincisi de, bu dilin, Mehmet Emin Yurdakul'u genç kuşaklardan uzaklaştırmış olacağı, "İçtimaî muhit, mürşid, tedris..." gibi sözcüklerin, genç kuşakların kavram dünyasında yeri yoktur. Bu dil tutumunu, Tansel'in çabalarını gölgeleyen bir özellik sayıyoruz. Bunun dışında, yapıt, bir ozanı nesnel açıdan değerlendirmenin başarılı örneğidir.

Gene Fevziye Abdullah Tansel'in hazırladığı bir inceleme (Ömer Seyfettin'in Şiirleri, EK - II. Yeni Dokuz Manzûmesi ve Köroğlu Destanı), Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı Belleten (cilt: XXXIV, sayı: 134)'de çıktı.

● **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959**, Cevdet Kudret

Cevdet Kudret'in, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman** (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar 1911-1922) adlı incelemesinin ikinci cildi yeniden yayımlandı Bilgi Yayınevi'nce. İnceleme, son biçimiyle 4 kitap halinde çıkacak. Her kitap şu yılları içine alacak: 1. kitap 1859-1910, 2. kitap 1911-1922, 3. kitap 1923-1940, 4. kitap 1941-1959. Böylece, ilk iki cildi (1. cilt 1965, 2. cilt 1967) daha önce Varlık Yayınevi'nce yayımlanmış olan **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman** bütün dönemleri kapsar biçimde tamamlanmış olacaktır.

Cevdet Kudret'in bu incelemesi, daha önceki yıllarda Varlık Yıllıklarında tanıtıldığı için, yapıtı tümüyle değerlendirmeye gitmeyecek, ancak yeni baskısındaki birkaç değişikliği göstermekle yetineceğiz. Bu değişiklikler, genel olarak, Cevdet Kudret'in bulduğu yeni bilgilerin, bu yeni baskıya girmiş olmasıyla ilgilidir. Sözgelimi, Ömer Seyfettin'in "Uzun hikâyeleri" arasında, yalnızca **Harem** (1918) den söz ediliyordu birinci baskıda. "Uzun hikâyeler" bölümüne şu bilgiler katılmış, **"Primo Türk Çocuğu"** ("Genç Kalemler", 1911, sayı 13 ve "Türk Sözü" 1914, sayı 5-16 dergilerinde tefrika. Yarım kalmıştır.) Başka bir değişiklik de şu: Rafet Zaimler Yayınevi'nce "basılacağı" bildirilen **Bahar ve Kelebekler** (1963), **Efruz Bey** (1933), **Mahcupluk İmtihanı** (1953), **Aşk Dalgası** (1934) gibi yapıtların baskı tarihleri belirtilmiş; **Falaka**'nın da Rafet Zaimler Yayınevi'nce bugüne değin "basılmadığı" öğreniliyor. Ayrıca, Cevdet Kudret, Ömer Seyfettin'in dil ve anlatımını belirleyerek, özellikle yazarın cümleleri hakkında bilgi veriyor (Bilgi Yayınevi baskısı, s. 23, 4. madde). **Efruz Bey**'le ilgili bir (c) maddesi ekliyor (Aynı baskı, s. 36.). Birinci baskıda, **Efruz Bey** çevresindeki öykülerin 6 tane olduğunu öğreniyoruz. İkinci baskıda bu öykülerin sayısı,

"Akropol Hacısı", "Beyaz Serçe", "Sivrisinek" eklenerek 9 olmuştur.

Değişikliklerden biri de, Halide Edip'le Yakup Kadri bölümlerini ilgilendiriyor. Birinci baskıda **Ateşten Gömlek**'in başına konan açıklama (Varlık baskısı, s. 75), ikinci baskıda daha değişik ve genişletilmiş olarak **Yaban**'ın baş kısmına da konmuştur (Bilgi baskısı, s. 151). Verilen bilgi şudur: "Yakup Kadri, Kurtuluş Savaşı sonlarında Ankara'da, Halide Edib'in evinde misafir kaldığı sırada, **Ateşten Gömlek** adlı bir roman yazmaya başlamış, hattâ birkaç sahifesini yayımlamıştı. (**Kadın ve Ukubet**, "Dergâh" dergisi, c. II, 1338 "1922", No. 18). Dergide, eser, "**Anadolu'nun korkunç dağlarının, ıssız ovalarının ve isyanların, gürültülerin, hürriyetin ve milli cûşişin şiiri olan 'Ateşten Gömlek' romanı...**" sözleriyle sunulmuştur. Ne var ki, Halide Edib daha önce davranıp aynı adda bir roman yayınlayınca, Yakup Kadri o konudaki çalışmalarını durdurmuştur. Onun on yıl sonra yayımladığı **Yaban** romanı ile on yıl önce yayımladığı parça arasında birtakım benzerlikler (kişi adları, bazı sözler, benzetmeler, v.b.) göze çarpmaktadır. Öyle seziliyor ki, yazar, **Ateşten Gömlek**'in adını, yapısını, hattâ kimi kişilerin karakterlerini değiştirerek aynı eseri yeniden yazmıştır (sözgelimi, **Ateşten Gömlek** parçasında anlatılan köyün dilberi "Cennet", güzelliği ve erkeklere düşkünlüğü yüzünden hırpalanan, ezilen, zavallı bir kadınken, **Yaban** romanında bütün köye tek başına karşı koyan güçlü bir karakter olarak karşımıza çıkar." Bundan başka, kimi yazarların yeni çıkan yapıtlarının da belirtildiği, (örneğin, Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, 1959) görülüyor.

● **XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servetifünun)**, Rauf Mutluay

Rauf Mutluay'ın, geçen yıl Gerçek Yayınları "100 Soruda" dizisinde çıkan **Türk Edebiyatı** adlı yapıtını, Türk edebiyatını, özetlemeli biçimde yansıtan bir "el kitabı" saymış, ancak adını anmakla yetinmiştik. Kendini "sorular"a uydurmuş bir yapıt etkisi uyandırıyordu **Türk Edebiyatı**. Mutluay'ın, gene Gerçek Yayınları arasında, bu yıl yayımlanan **XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servetifü-**

sun) adlı yapıtı ise, üzerinde özellikle durulması gereken ilginç bir yapıttır. Yapıtın ilginçliği, edebiyatı; ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan değerlendirme amacından gelmektedir. Bunu, yazarın, yapıtın başına koyduğu alıntılardan anlıyoruz. İdris Küçükömer, Enver Ziya Karal, Doğan Avcıoğlu, Niyazi Berkes, İsmail Cem gibi yazarların görüşlerini göz önünde bulundurma, edebiyatı toplumsal açıdan değerlendirme isteğinin kanıtıdır. Çünkü adı geçen bu yazarlar, Türkiye'nin toplumsal gelişmesi konusunda (özellikle Tanzimat döneminde başlayan Batılılaşma akımı) bir tartışma ortamı yaratmışlardır. Bu tartışma ortamının, edebiyatımızı da etkilemesini doğal karşılamak gerekir. Bu tür değerlendirmenin, edebiyatımızın büyük bir boşluğunu da dolduracağını belirtmek isterim. Tutum ve yöntem olarak çok gerekli olan bu tür değerlendirmede, Mutluay'ın eksik bıraktığı bir yön var. O da, alıntıladığı düşüncelere dayanarak bir yoruma gitmemesidir. Alıntılar, bir "malzeme" olarak değerlendiriliyor ancak. Madem ki bu alıntıları aldı yapıtının başına, onların alınış gerekçeleri gösterilmeliydi. Bu yapılmadığına göre, alıntılara gerek yoktu, Tanzimat döneminin siyasasını, ekonomisini, toplumsal durumunu, bir bileşime vararak, yazarın kendisi yansıtabilirdi. Bir tartışma ortamı yaratan bu yazarların düşünceleri ve görüşleri çıplak kalmış, yapıtın bütünlüğüne sindirilmemiş bu bilgiler.

Bu yorumlama eksikliğinin dışında, Mutluay'ın yapıtı, benzerleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Nedenleme, olayları yansıtma, özellikle tanıttığı yazarların önemli yapıtlarını yorumlama yönlerinden Mutluay, inandırıcı bir yöntem uygulamıştır. "Yöntemi belirlenmiş bir edebiyat tarihi değildir." diyerek, **XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı** hakkındaki görüşlerini belirten Fahir Onger, yargılarını şöyle sürdürüyor: "Bu bakımdan özgün bir yapıt sayılmayabilir. Yer yer iyi özetlenmiş tarihsel olaylar tabloları ve yazınsal nitelikte güzel anlatımlarla bezenmiş bir el kitabı olarak değerlendirilirse yazarın emekleri yerini bulmuş olur." (Yeni Edebiyat, haziran 1970, sayı: 8.). Aslında Mutluay, bir edebiyat tarihi yazdığı savında değildir. Tanzimat ve Servetifünun edebiyatıyla ilgili temel bilgileri "100" soru içine yerleştirmiştir. Bir bakıma, bilgileri "100 Soru"ya

göre düzenlemek söz konusu olduğundan, Mutluay, yapıta kendi düzenini bile getirememiştir. Yapıt, ne denli edebiyat tarihi de olmaya çalışsa, bir "el kitabı" olarak kalmak zorundadır. Her şeyden önce, yayınevinin biçim anlayışı (Çok yerinde bir buluştur Fethi Naci'nin buluşu), bunu zorunlu kılmaktadır.

Mutluay'ın, yapıtında uyguladığı şu yöntem de, yapıtının nesnelleşmesini sağlıyor: Sözgelimi, Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. yüzyıl Türk edebiyatı konusunda yetkilidir, Tanpmar'ın bilgileri geçerlidir. Bol bol alıntı yapmıştır ondan Mutluay. Abdülhak Hâmit'i anlatırken, Gündüz Akıncı'nın, Namık Kemal'i tanıtırken Mehmet Kaplan'ın, Tanzimat edebiyatında hikâye ve romanı söz konusu ederken Cevdet Kudret'in, gazeteci olarak Suavi Efendiyi anarken Cavit Orhan Tütengil'in düşüncelerinden, çalışmalarından yararlanmıştır. Ama, gene yoruma gitmeden değerlendirmiştir bu alıntıları.

Bütün bunlarla birlikte, Mutluay'ın yapıtı, bir edebiyat gerçeğinin, çağdaş düşünceyle nasıl oluşturulacağının örneğini vermektedir. Öyle sanıyoruz ki, pek yakında yayımlanacağı duyurulan **Çağdaş Türk Edebiyatı (XX. Yüzyıl Türk Edebiyatı)** da ilgiyle karşılanacaktır. Yazarın, **Türk Edebiyatı** adlı yapıtının 2. baskısı, kasım ayı başında yapılmıştır.

● **"Yeni Osmanlılar"dan Bu Yana İngiltere'de Türk Gazeteciliği (1867-1967)**, Cavit Orhan Tütengil

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil, elimize geçmediği için, geçen yıl üzerinde duramadığımız **İngiltere'de Türk Gazeteciliği** adlı yapıtında, yüzyıllık bir dönemi almıştır inceleme alanının kapsamına. "Giriş", "Siyasi Örgütleşme ve Türkiye Dışı Gazeteciliğimiz", "İngiltere'de Yayımlanan Türkçe Gazete ve Dergiler", "Sonuçlar" başlıklarını taşıyan ana bölümlerde, gazetelerle gelişen düşünsel yaşamımızdaki değişimleri de yansıtmaktadır Tütengil. Yazarın başlangıç olarak aldığı tarih, Türk düşüncesinin oluşma dönemine rastlar, bu dönemde Batı kavramları tanınmakta, bu kavramların Doğu ortamındaki eleştirisi yapılmaktadır. Her şeyin Batıda olduğuna inanıldığı bir önyargılar dönemidir bu.

Tütengil'in bu incelemesi, özellikle "malzeme" yönünden çok zengindir. Bu "malzeme"yi değerlendirme, değerlendirilmiş bu kaynaklardan bir yoruma gitme, yazarın araştırmasının ana çizgilerini belirler. İncelemenin nesnelliği ve inanırlığı buradan gelir. Sözgelimi, "Muhbir"i tanıtmak için, önce, topladığı kaynaklardan söz açmakta, buradan, gazetenin özelliklerini sayıp dökmektedir. Bu tanıtma bölümünden sonra, "Muhbir" hakkındaki görüşler saptanmakta, bu görüşlerin ışığı altında Ali Suavi gerçeği belirlenmektedir. Bu da, gazetecinin önemli düşüncelerinin özetlenmesiyle sağlanmaktadır. Bu özetlemelerden, Tütengil'in neden özellikle Ali Suavi üzerinde durduğu anlaşılıyor. Sözgelimi, Ali Suavi'nin 1867'lerde söyledikleri, bugün bile canlılığını korumaktadır: "Ne güzel hükümettir o ki varidat ve sarfiyatı birkaç kişinin eline kalmayıp, umumun, yani millet tarafından intihap olunmuş beş altı yüz zevatın nezareti altında buluna ve israf vuku buldurulmaya. ... Suret-i idaremiz değişmedikçe halimiz düzelmez. Vükelâ mes'ul olmadıkça doğru bir şey yapılamaz." Bunlardan anlaşıldığına göre, Ali Suavi, düzene, başıbozukça bakmamakta, düzen için birtakım önerilerde bulunmaktadır. Gelişmemizin kaynaklarını saptaması yönünden, Tütengil'in bu alıntılarının büyük değeri vardır. Gene bu düşünceler, her çağda bir bunalım içinde bulunduğumuzu, bu nedenle de aydınlarımızın bir çabaya düştüğünü gösteriyor.

Toplumsal sorunlarımızın bir dış ülkedeki eleştirisini yansıtan İngiltere'deki gazetelerin dışındaki gazetelere de dikkati çeken Tütengil, böylece yeni araştırma kaynaklarını da ansıtıyor. Fransa'da ne gibi gazetelerimiz çıkmıştır? Bunların etki alanları nedir? Toplumsal gerçeklerimizi yansıtma yönünden bu gazetelerin önemi nedir? Bunların tümü, araştırmacılarımızı bekliyor. Kuşkusuz bu araştırmalardan, gerçeklerimizi ya da bir tarih dönemimizi aydınlatacak yorumlar da beklenmektedir. Tütengil, bunun başarılı bir örneğini vermiştir İngiltere'de Türk Gazeteciliği ile. Yapıtın başarısı, Tütengil'in, British Museum'u ve Hakkı Tarık Us kitaplığını didik didik ederek hiç ele geçmemiş belgeleri ortaya çıkarmasından da ileri geliyor. Bu başarının nedenlerinden biri de, Tütengil'in anlatımının Türkçe düşünmeyle oluşmasıdır. Bu özellik, yazarın toplumla

iletişim kurmasında ana etkendir. Son aylarda yayımlanan **Az Gelişmenin Sosyolojisi** adlı yapıtında da bu Türkçe düşünme gerçeğinin yansıdığını görüyoruz. Bu dilsel beğeni, yazarın topluma yönelmesine önemli katkılarda bulunuyor.

● **Shakespeare**, Mina Urgan

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı Profesörü Mina Urgan'ın, 1960'ta birinci cildi yayımlanan **Shakespeare I** adlı incelemesinin ikinci cildi de (**Shakespeare II**) bu yıl yayımlandı. İncelemenin birinci cildinde, Shakespeare'in yaşamı, şiirleri ve sonnet'leri üzerinde duruluyor, Elizabeth çağında tiyatrolar ve sahne hakkında da geniş bilgi veriliyor. Shakespeare üzerine yeni görüşlerin bulunduğu bu ana bölümden sonra, gene eleştirel bir yöntemle, bir bir duruluyor sanatçının yapıtları üzerinde. Birinci ciltte eleştirilen yapıtlar şunlar: **Titus Andronicus, The Comedy of Errors, The Taming of the Shrew, Love's Labour's Lost, The Two Gentlemen of Verona, The Merry Wives of Windsor** ve İngiliz tarihiyle ilgili olan **Henry VI, Richard III, King John, Richard II.** İkinci ciltte ise **Henry IV, Troilus ile Cressida, Macbeth, Antonius ile Kleopatra** ve **Kral Lear** adlı oyunları eleştiriyor Mina Urgan. Bu oyunların her birini bir kitap oylumunda inceleyen Urgan, genellikle yorumcu bir eleştiri yöntemi uyguluyor. Yer yer, bir incelemeden çok, bir denemeyi andırıyor Urgan'ın tutumu. Geniş özetlemelerle gelişen bu yorumlamaların nesnelliğini sağlamak için de, incelemeci, tanınmış eleştirmenlerden ve yazarlardan (Coleridge, Hazlitt, Saintsbury, Quiller-Couch, G. B. Harrison... gibi.) alıntılar yapıyor. Bu, Shakespeare üzerinde ne denli çalışıldığını da göstermektedir. Ancak, Urgan'ın yapıtı düzenleme yönteminde bir noktaya değinmek istiyoruz. Görülüyor ki, öncelikle incelediği yapıtlar, Türkiye'de çok az tanınmıştır. **Yanlışlıklar Komedyası'** (**The Comedy of Errors**)nın, **Windsor'un Şen Kadınları'** (**The Merry Wives of Windsor**)nın, **Kral Lear'in, Macbeth'in** dışındaki oyunları, bu alanda ilgilenenlerin dışında kimse tanımaz. Ama **Hamlet, Romeo ve Juliet, Othello** gibi oyunlar kültürümüzün içine yerleşmiştir. Urgan'ın in-

celeme düzeninde bu yönlü bir değişikliği gerekli gördüğümüzü belirtmek isteriz. Bilimin, sanatın topluma açıldığı bir dönemde, bu tür, önemli gibi görülmeyen sorunlar üzerinde durmayı bile kaçınılmaz buluyoruz.

Bu alanın yetkili kişisi olarak Mina Urgan'ın bu incelemesi, edebiyatımız için olumlu bir örnektir. Kesinlikle söylenebilir ki, bir Türk yazarı üzerine böylesine bir çalışma yoktur. Bir yazarımızın yapıtları ele alınıp bir bir incelenmemiştir. Ancak, yazarlarımız, biyografik yönleriyle tanıtılıyor. Bu tür çalışmaların, yazarlarımız üzerine de yapılmasını gerçekleştirmek gerekir. Sözgelimi, bir Yakup Kadri, Reşat Nuri, Halit Ziya... bu tür çalışmalarla değerlendirilebilir. Behçet Necatigil'in, önümüzdeki yıl yayımlanacağı bildirilen "Eserler Sözlüğü"nün nasıl bir yenilik getireceği merakla beklenmektedir.

Mina Urgan'ın Shakespeare'i, inceleme yöntemi ve içeriği yönünden de, incelemecilere ışık tutacak nitelikler taşımaktadır.

● **Kültür Sorunu,** Bozkurt Güvenç

Bir ülkenin gelişmesinde, o ülke aydınlarının kavramsal düşünebilmelerinin etkisi büyüktür. Çünkü gelişim süreci içindeki ülkelerde, kavramsal kargaşanın varlığı, ana sorunların belirememesinin de temel nedenlerinden biri oluyor. Bunun içindir ki, kavramların kapsadığı anlamın belirmesiyle, bir düşünce yöntemi de kuruluyor. Bu yöntem - kavram ilişkisinden doğan düşünce dizgesi, aynı zamanda kuramların da anlaşılmasını ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Doçenti Dr. Bozkurt Güvenç, böylesine karmaşık olan bir sorunu çözümlemeye yöneliyor Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme adlı incelemesinde. Güvenç, bu yapıtında, kültürü bütünleyen kuramlar ve değişkenler arasındaki matematiksel ilişkiyi kurmaya çalışarak, kültür kuramında bütüncülük sorunu üzerinde yoğunlaştırıyor çalışmalarını. Denemesini, nesnel bir yöntemle geliştiren yazar, sorunu ortaya şöyle koyuyor: "Çağdaş kültür kuramlarının ve kuram geliştirme amacı bulunan çalışmaların, çoğun-

lukla bütüncü olarak nitelenen kültür kavramlarından etkilendikleri gözlemi ile, çağdaş kuramların yetersizliği veya indirgeyici (reductionist) olarak nitelendirilmesi eğilimi arasında bir ilişki var mıdır? İşte bu soru ve onunla ilgili ana sorunlara dizgesel bir cevap arama veya çözüm bulma amacı, bu denemenin kuramsal çerçevesini (sınırlarını) belirlemektedir." Denemenin amacı da şöyle saptanıyor: "Bu denemenin amacı, bütüncülük (holism) sorununu, yukarıda belirtilen kuramsal çerçeve sayıltılar yardımıyle incelerken, 'karmaşık bütünlük' kavramıyle, indirgeyici görülen eğilimler arasında yöntemsel ilişkiler bulunduğunu, bazı indirgeyici eğilimlerin yöntemsel gerekçelerinin saptanabileceğini ve bazı bütüncü yaklaşımların kültürü, kültürel muhtevaya indirgediklerini göstermektedir."

Ayrıca Kroeber ve Kluckhohn'un, "Henüz tam bir kültür kuramımız yok; oldukça iyi tanımlanmış bir kavramımız var. Fakat ... bir kavram, ne kadar önemli olsa da, kuramın yerini tutamaz, kuramın desteğinden yoksun bir kavram, çıkmazdan kurtulamaz. Çağdaş antropolojide çok tanım var, fakat yeterince kuram yok." diyerek **kavram** bolluğuna değinmeleri, buna karşın, **kuram** azlığından yakınmaları, özellikle **kültür kuramı** üzerinde düşündürüyor Güvenç'i. Yapılanların "ya eksik, ya da indirgenmiş" olduğunu belirterek, Tylor'un kültür tanımı üzerinde çözümlemeler yapan ve tanımı tümleyen sözcüklerin (kavramların) matematiksel ilişkilerini kuran Güvenç, çağdaş kültür sorununu, "bir 'indirgeyicilik' sorunu olmaktan çok, bir 'bütüncülük' sorunu olarak görmek ve incelemek" eğilimindedir. Çünkü "bütüncülüğün kaynağı, tanımsal-kavramsal-kuramsal olduğu halde, indirgeyiciliğin gerekçesi yöntem-bilimseldir."

Bozkurt Güvenç, Tylor'un, "Kültür (ya da uygarlık), toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı (iktisap ettiği) bilgi, sanat, ahlâk, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür." biçimindeki tanımının, "kültürel muhtevanın eksiksiz bir dökümünden fazla bir şey olduğunu, bir kavram niteliği ve bir kuram değeri taşıdığı"nı belirtmektedir. Eleştirisinin ana dayanağı da bu değerlendirme olmaktadır. Güvenç, Tylor'un bu tanımından yola çıkarak, başka kültür tanım-

larına da değinmekte, bu tanımların birleşen ve ayrılan yanlarını da ortaya koymaktadır. Bu ortamda, genellikle şu soruların yanıtlarını aramaktadır: Kültür nedir? Bir öz mü, yoksa biçim mi? / Kültürler niçin benziyor, ya da benzemiyor? / Kültürler niçin ve nasıl değişip gelişiyor? / Kültür, insandan bağımsız bir sistem mi? / Bio-kültürel bir varlık olan insan, kültürü nasıl etkiliyor?

Güvenç'in bu denemesinin etkisi büyük olacaktır, özellikle kavramsal düşünme ve kuramlaştırmayı sağlama yönlerinden. Bunun yanında, yazarın bir dilsel çabası da ilgiyi çekmektedir. Bu, yazarın dil sorununa verdiği önemden geliyor. "Kültürlerin niçin benzeyip benzemedikleri sorusu, kaçınılmaz bir karşılaştırmayı, bu karşılaştırma da etik bazı ölçütlerin ve veri-dilinin saptanmasını gerektiriyor." düşüncesiyle yazar, sosyal bilimlerdeki yöntem çıkmazının bile bir veri-dili sorununa bağlı olduğunu belirtiyor. Özellikle şu cümlesinden de dilin bir değişken olarak değerini anlıyoruz: "Eğer 'insan'dan başka tek bir değişkenle bu sistem incelenmek gerekse idi, bu değişkenin dil olması yeterli görülebilirdi." Kavramsal düşüncenin başka bir dilde yansıtılması, o düşüncenin başka bir dilde yeniden yaratılması demektir. Eğer o dil, soyutlama olanağı ve kavramsal içerik yönünden gelişmiş bir dil değilse, iş daha da güçleşir. Güvenç, böyle bir güçlüğün üstesinden gelmeye çalışmakla birlikte, "sosyal antropoloji metodolojisi"nin kurulmasını da gerçekleştirmeye yöneliyor. Edebiyatımızın, toplumsal sorunlarla ve kavramlarla yüzyüze geldiği bir dönemde, Bozkurt Güvenç'in yapıtı, bu bağlamın kurulmasında etkili olacaktır.

● **Edebiyat Dostları,** Mehmet Seyda

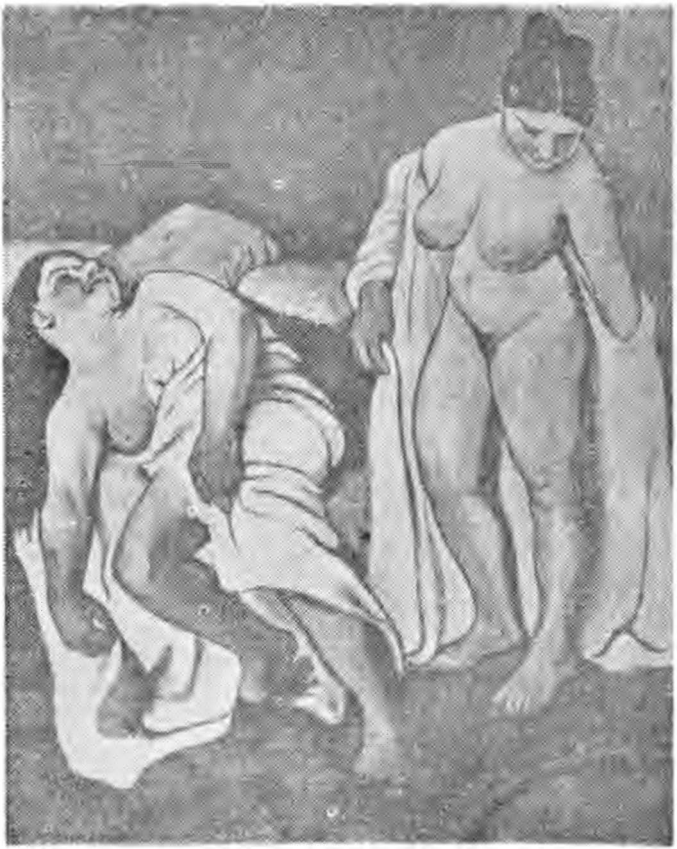
Sanatçıların, yazarların yaşam öykülerine, çok sınırlı bir biçimde birtakım ansiklopedilerde ya da antolojilerde rastlanır. Bu ansiklopedik bilgi, bütün yazarları, sanatçıları aynı kalıba sokar. Yazarın doğum yeri, öğrenimi, yapıtları gibi bilgileri yansıtır bu bölümler. Hemen her yazar için söz konusu olan bilgilerdir bunlar. Bunlara dayanarak, yazarın düşünsel ortamı, yetişme koşulları, bakış açısı, dünyaya sunmak istediği "bildiri" hakkında bilgi sahibi olamayız. Yazarın, yapıtlarıyla yansıttığı dünyanın

oluşmasını anlayabilmek için, onun kişisel yaşamına, yönelimlerine eğilmek gerekir. O zaman anlaşılır ki, her yazar, ayrı koşullarla bir kişilik kazanmıştır. Mehmet Seyda'nın hazırladığı **Edebiyat Dostları**'nın önemi, bu gerçeği belirlemesinden gelmektedir. Sözgelimi, bir Vedat Günyol'la, bir Hüsamettin Bozok'un yaşam koşulları bambaşkadır. Ama eylem yönünden aynı noktaya gelmişlerdir. Bir Oktay Akbal kişiliğini oluşturan koşullar apayrıdır. Bu değişik koşulların vurgulanması, Türk düşünsel yaşamının saptanması gibi bir gerçeği de koyuyor ortaya. Seyda, yazarlara yönelttiği sorularda, onların dünyayı görmeye başladıkları bir dönemden başlamak üzere değerlendirmesini yapmıştır. Çocuklukla başlayan isteklerin, yaşama biçimlerinin, yazarların kişiliklerini oluşturduğu, önemli bir sorun olarak beliriyor.

Edebiyat Dostları'na, Seyda, denemecilerin, eleştirmecilerin tümünü almamıştır. Yapıtta, ancak kendine "dost" olanları görebiliyoruz. Kuşkusuz, edebiyat dostlarının sayısı, 26 kişiyle sınırlanamaz. Ya da, bu adlar, Seyda'nın, edebiyata dost bildikleridir. Bu nedenle de, "Neden şunu almış da, bunu almamış?" diyemiyoruz. Çünkü işin başında, öznel bir anlayışın var olduğunu görüyoruz. Aslında bu tür bir yapıtta da nesnellik aranamaz.

Edebiyat Dostları, hem okurların, kimi yazarlar hakkındaki "merak"larını gideriyor, hem de yazarların özel yaşamlarını, oluşum evrelerini ve sanat hakkındaki görüşlerini kapsıyor. Bir de, yazar, hangi düzeylerden gelmektedir içinde bulunduğu ortama? Yapıt, bunu vurgulamaktadır. Bunu yaparken, yazarların, içtenlikli bir anlatıma başvurmaları, **Edebiyat Dostları**'nı çok ilginçleştiriyor. Yazarın anlattıklarını Seyda'nın biçimlediği bölümlerde de aynı içtenlikli anlatımla karşılaşıyoruz. Bu anlatımda, Seyda'nın öykücülüğünden, romancılığından gelen alışkanlıkların etkisi büyüktür.

Ayrıca, **Edebiyat Dostları**, edebiyatımızın önemli bir boşluğunu da doldurmaktadır. Yazarın da belirttiği gibi, romancılar, öykücüler, ozanlar... hakkında çok şey söylenmiş, çok şey yazılmıştır, ama denemecilere, eleştirmenlere, bu konuda pek eğilen olmamıştır. Ancak, başkalarından sıra

Susanne Valadon: Yıkananlar

kalırsa, bazı anketler için onların da görüşlerine başvurulur.

Önemli bir boşluğu doldurduğunu belirttik **Edebiyat Dostları**'nın. Bu alandaki çalışmaların çok sınırlı olduğu açıkça ortadadır. Geçen yıl, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hâtıraları** adlı yapıtında birkaç sanatçıyı tanıttı. Karaosmanoğlu, bu kişileri, anıları içinde yaşatarak yansıttı. Baki Süha Ediboğlu da aynı yöntemle değerlendiriyor "kendi kuşağı"nı. Oktay Akbal'ın "Şair Dostlarım"ı, yazarın öykücülüğüyle, daha bir yaşarlık kazanıyorlar. Seyda'nın edebiyat dostları, kendilerini tanıtıyorlar. Seyda, kimi yazarın anlatımını kendi anlatımı haline getiriyor, kimi yazarları da olduğu gibi bırakıyor.

Tüm yazarlar, genellikle çocukluk dönemlerini anlattıklarından, Seyda'nın **Edebiyat Dostları**, çocuk edebiyatı için de geniş bir kaynak sayılabilir. Bu tür yapıtların çoğalması, ortaya ilginç denemelerin çıkmasını da sağlayacaktır. Bir yandan da, edebiyatımızın kaynakları çoğalıyor.

● **Avusturya ve Venedik Günleri**, Selâhattin Batu

Selâhattin Batu, gezip gördüğü yerler üzerine izlenimlerini yazar. Bu tür yazılarına sık sık rastlarsınız özellikle dergi sayfalarında. Avrupa'nın kentleri, kasabaları, hattâ köyleri hakkında bilgiler edinirsiniz Batu'nun bu yazılarından. Bu izlenimlerin alanı, bir köyde güneş batışından, büyük kentlerin ünlü müzelerine, tiyatrolarına değin genişler. Ama yazarın amacı, anlattığı yerleri tanıtma değildir. Anlattığı yerler, duyarlıklarını yansıtma olanağı verir yazara. Kişide, oraları gidip gezmekten çok, duyma isteği uyandırır bu yazılar. Batu, yapıtının bir yerinde, "Çok şey gördüğüme değil, bir şeyler yazabildiğime seviniyorum daha çok. Gördüklerimi bir de düşünerek yaşamaya, bu yoldan kendimi de değiştirmeye çalıştım." diyerek bu gerçeği doğrulamaktadır. Yazarın, bu yargısındaki "yazabilmek" sözcüğünü, "bir duyguyu yeniden yaşayabilmek" anlamında değerlendirmek gerekir.

Resim, müzik, şiir yüklü bir duyarlıkla bir beğeni düzeyi yaratmayı amaçlayan Batu, çok bireysel görüşüyle, in-

sanları bir beğeni düzeyinde birleştirmeyi kuruyor. Bunu yaparken, insanı hiç anlatmıyor, ancak onun yaratılarına (resim, yontu, müzik, şiir...) değinmekle yetiniyor. Batu'nun denemelerinde, toplumundan ayrılırkenki duygulanmalarını bir yana bırakırsanız, insanla hiç karşılaşmıyorsunuz. Bu denemeleri okurken, doğanın bomboşluğunda (müzeler bile bomboşmuş gibi geliyor), dağların sonsuzluğunda duyuyorsunuz kendinizi. Böylesine bir belirleyiş, yapma bir doğa yaratma çabası gibi göründü bize. Fildişi kulesinden doğaya bakan, sanatı izleyen bir kişi izlenimi uyandırıyor Batu. Bu çok bireysellik, güzelliğin büyüsüne alabildiğine kapılma, Batu'nun toplumla ilişkisini koparıyor. Toplumsal sorunların böylesine yoğunlaştığı bir dönemde, kuşla, çiçekle dolup kendinden geçme, çağdaş düşünceye aykırı düşüyor kanımca. Bir doğa kartpostalı yaratmaktan çok, bir doğa gerçeğini, toplum gerçeğini ortaya koymak olmalıdır yazarın işlevi. Oysa, Batu, Kirkegaard'ın, "İnsanlar artık uzak bana." yargısını şöyle tamamlıyor, Gmunden'de, 23 mayıs 1962 gecesi: "Ben de uzak olmalıyım onlara, yanıma kadar sokulsalar bile.. Diledikleri kadar budala, istedikleri kadar değersiz olsunlar, bundan bana ne... Ahmaklıkları ciddiye almaktan çekmedim mi yıllardır? Kendi gözümden bile düşmedim mi bu yüzden? Artık bu yetersizlikten kurtulmalıyım, insanları uzaktan sevmeliyim. Kimilerini sayarak, kimilerini silip bozarak ve yalnız güzelliklerini düşünmeliyim." (s. 25). İçinde bulunduğumuz toplumsal çelişkileri, yukarıdaki düşünceler doğurmuyor mu? Şu sonuç, insanları uzaktan sevmeyle doğmamış mıdır? Bir yazar, insan için nasıl olur da, "Diledikleri kadar budala, istedikleri kadar değersiz olsunlar, bundan bana ne.." diyebilir? Çağ, insanlığın budalalığından, değersizliğinden payımıza düşeni duyma çağıdır. Onu budalalaştıran, değersizleştiren düzeni eleştirme çağıdır. Başka bir alıntısına da değinelim Batu'nun. "Çalış, karanlığa kaptırma kendini." demiş Benedictine. "İşsizlik, ruhun düşmanıdır." sözü de onun. Çalışmanın değerlendirilmediği, işsizliğin günden güne devleştiği bir ortamda, Benedictine'in bu sözleri, bir "iyi niyet öğüdü" gibi görünüyor bize.

Avusturya ve Venedik Günleri, yazarın doğaya ve sanata şiirsel bakışının bir sonucunu yansıtıyor. İnsansız bir

Avusturya, bir Venedik düşünmek olanaksız. Çobanların kavalları, gondolcuların ezgileri; insanın, doğanın kartpostalı değil, onların gerçeğidir. Her ezgide, insanlığın ayrı bir gerçeği yankılanıyor. Oysa, Batu'nun bu izlenimleri, bir estetik yoğunluk, bir beğeni ortamı yaratmış, ama insanın gerçeklerine uzak düşmüştür.

- **Gide Gide 10 / Can Pazarı, Vay Kurban, Hayvanlar ve İnsanlar,** Fikret Otyam
- **Gide Gide 11 / Ne Biçim Amerika, Ne Biçim Rusya ve İran, Afganistan, Pakistan,** Fikret Otyam

Gazetenin dünyayı küçülttüğü yargısı, çağımızın ana karakterini de belirler. Bir olayın üstünden dakikalar geçmeden, o olay bütün dünyada duyuluyor. Birden, toplum, o olayın çevresinde toplanıveriyor, yerinden bile oynamadan. Ziya Gökalp'ın deyimiyle, bir "yazılı toplum" doğuveriyor. Bunu, Ziya Gökalp, "çağcıl bir uygarlık kurumu" gibi görür haklı olarak. Belli ki böyle bir kurum, iletişimle doğuyor. İnsanların iyi yetiştirilmiş olması, bu iletişimin sağlamlığını da gerçekleştirecektir. Bu nedenle, gazeteci, insanları bir araya getirme gibi, büyük bir sorumluluğu yüklenmiş oluyor. Onun yorumu, onun haberi, onun fotoğrafı insanı bilinçli kılacak, insanın bir araya gelmesi de daha anlamlı olacaktır. Bu da, gazetecinin, kalıcı yapıtlar bırakmasına bağlıdır. Hemen her yıl, "Gide Gide"lerinden birini veren Fikret Otyam'ın ayrı bir yeri olacaktır gazeteciler arasında. Onun bu yönünü, bu yıl yayımlanan yapıtlarına değinerek belirlemeye çalışalım.

Gazetelerimizde, röportaj yazarlarından geçilmez. Ama Fikret Otyam'ın kendine özgü bir yeri vardır, bu yazarlar arasında. Otyam'a bir üstünlük, bir özgünlük kazandıran, onun hangi özelliğidir? Otyam'ın, gerçek bir sanatçı olması. Röportajlarının her birinin olay yaratması, yazarın, özellikle öykücü yanından gelmektedir. Birden, bir olay içinde, ilginç kişilerle karşı karşıya bulursunuz kendinizi. Farkarsınız ki, "Can Pazarı"nın pamuk toplayıcıları arasındasınız. Arasındasınız, diyorum. Çünkü Otyam, çok canlı gözlem gücüyle ve anlatımının hareketliliğiyle sağlar bunu. Bu yazılar, canlılığını, yazarın başka bir yönünden de alır: Botlarını giydi mi, çantasını beline vurdu mu Ot-

yam, en varılamayacak yerlere gidiverir. "Vay Kurban" da, bir mayın patlamasında parça parça olmak bile vardır işin içinde ve Otyam oradadır, mayın tarlasında. Bu olayları yaşama, onlara tanık olma, yazara yeni bir anlatımsal güç katar. Otyam'ın anlatımındaki sürükleyicilik ve renklilik de buradan gelir. Bir de, onun gerilim yaratmak için başvurduğu bazı gazetecilik oyunları vardır. "Oy Fırat, Âsi Fırat"ta, yazarın, Fırat'ın suları arasında yok olduğunu sanırsınız. Nerdeyse kalemi kâğıdı alıp bir başsağlığı telgrafı çekmek istersiniz gazetesine. Yazar, sizi bir romanda, bir öyküde bulunan düğümle yüzyüze bırakmıştır. Çözümü, hem sizi ferahlatır, hem olayların sürekliliğini kılar. Ama Otyam'ı okutan, yalnızca, onun bu özellikleri midir? Onun öyle bir özelliği vardır ki, çok az gazetecide rastlarsınız böyle bir özelliğe. Dili, yalın, katışıksız ve kıvraktır. Halk söyleyişiyle beslenmiş doğal bir sözdizimi yaratır Otyam. Onun röportajlarında yapmacık bir dil ve söyleyişle karşılaşmazsınız. Adanalıyı konuşturduğunda Adanalının, Mardinliyi konuşturduğunda Mardinlinin, Kilisliyi konuşturduğunda Kilislinin sevincini, yaşantısını, acısını, kısaca, anlattığı kişinin kendisini bulursunuz bu söyleyişte. Öte yandan, bir de bu yazıların geniş bir kültür kaynağıyla oluştuğunu katın buna, Otyam'ın sanatçılığı daha da belirmiş olur. Onun yazılarında, Steinbeck'le, Traven'le, Saroyan'la, özellikle de Ahmed Arif'le (Ahmed Arif'in adının yaygınlaşmasını sağlamıştır Otyam) sık sık karşılaşırsınız. Bu kültürün, "sevimli bir mizah" kazanması, olayların tam derinliğini yansıtması, Otyam'ın vurgulamak istediği ana gerçektir. Bunların tümü, kimi yerde hüngür hüngür ağlatır, kimi yerde de kahkahayla güldürür. Bu duygusal gerilimi, Otyam, bu yurdun gerçeklerini çok iyi tanımakla sağlar. "Gide Gide"lerinin ana karakteri budur. Bu yıl yayımlanan "Gide Gide 10"da Otyam, pamuk tarlalarında çalışan insanların acılarına, çilelerine (Can Pazarı), kaçakçılık ve mayın gerçeğine (Vay Kurban), insanlarla birlikte hayvanların da açlıktan kırılmalarına (Hayvanlar ve İnsanlar) yöneltiyor kişiyi. Yukarıdan beri yansıtmaya çalıştığımız özelliklerinden yararlanarak. "Gide Gide 11'de ise, Amerika'yı, Rusya'yı, İran'ı, Afganistan'ı ve Pakistan'ı tanıyorsunuz bir sanatçının güç-

lü gözlemiyle. Özellikle "komünizm fobisi"ni alaycı bir dille yeriyor. "Gide Gide 11', Otyam'm, yabancı ülkelerle ilgili ilk yapıtıd r. Öbür on yapıt, Türkiye'yi anlatır, taşıyla, toprağıyla, insanıyla, acısıyla, mutluluğuyla...

■

KISA... KISA...

- Nurullah Ataç'ın **Diyelim, Söz Arasında** adlı yapıtları, Varlık Yayınevinin, "Bütün Eserleri" dizisinde bir arada yayımlandı.
- Abdülbaki Gölpınarlı'nın **Tasavvuf** adlı incelemesi tasavvufun belli başlı niteliklerini özetle veriyor. Yapıt, Gerçek Yayınevinin "100 Soruda" dizisinde çıktı.
- Enver Naci Gökşen, **Behçet Kemal Çağlar**'ı bütün yönleriyle tanıtmaya çalıştı. Yapıt, Türk Dil Kurumu, "Tanıtma Yayınları" arasında çıktı.
- "Analarımız" adlı röportajlarıyla yurt sorunlarını katıksız bir gerçekle yansıtan Dursun Akçam, bu tür yazılarının bir bölüğünü **Taş Çorbası** adı altında topladı.
- Behzat Ay, **Gündoğusu** adlı denemelerinde, Doğu Anadolu'yla ilgili izlenimlerini yansıtıyor.
- Prof. Ahmet Caferoğlu, **Kaşgarlı Mahmut** adlı incelemesiyle Divanü Lügat-it-Türk'ün ne denli önemli bir dil ve kültür yapıtı olduğu gerçeğini de ortaya koyuyor.
- Zahir Güvemli, **Güzel ve Sanat (Estetik)** adlı yapıtında, çeşitli anlatım biçimlerinden yararlanarak, bu kavramların anlamı üzerinde düşünüyor, bunlar arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışıyor.
- Cahit Öztelli, **Karacaoğlan'ın Şiirleri** adlı yapıtın önsözünde, Karacaoğlan'la ilgili bilgiler veriyor.
- Mehmet Çınarlı, **Hisar**'daki yazılarının bir kısmını **Halkımız ve Sanatımız** adlı yapıtta topladı.
- Şemsettin Kutlu, **Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Romanları**'nın bir kısmını özetliyor, bu romanların yazarları hakkında kısa bilgiler veriyor. Yapıtta, romanlardan parçalar da var.

1970 DE DİLİMİZ

Emin ÖZDEMİR

GENEL GÖRÜNÜM

Atatürk'ün, "Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk Ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır" buyruğunun üzerinden tam otuz sekiz yıl geçti. Bu buyruğu ne denli gerçekleştirebildik? Otuz sekiz yıl içinde dilimizi özleştirme, ulusal ve özbenliğine kavuşturma yolunda nasıl bir sonuca ulaştık? Ayrıntılarına yönelmeksizin yanıtlayalım bu soruları.

Bugün, sayıları gittikçe azalan, birtakım dil gericilerini bir yana bırakırsak, toplumun her kesiminde güçlü bir anadili bilinci uyanmıştır. Ozanlarımız, yazarlarımız, bilim erlerimiz yapıtlarını, arı ve ışıklı bir Türkçeyle oluşturmaktadırlar. Dilimize girmiş olan Arapça, Farsça sözcükler anlam ve imge gücünü yitirmiştir. Yazı dilinde de konuşma dilinde de Türkçe düşünüş egemenlik kazanmıştır. Bu nedenle dilimizin söz dağarcığı önemli bir değişim geçirmiştir. Şöyle ki, otuz sekiz yıl önce % 40 oranında Türkçe olan yazı dilimiz, bugün % 80 Türkçedir. Her yönüyle gönendirici bir durumdur bu.

Dil devrimimizin getirdiği yeni söz değerleri, dilin bütün dilimlerinde kullanılmaktadır. Roman, öykü, deneme, eleştiri, şiir, oyun dilimiz açıkça göstermektedir bunu. Basınımız için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Geniş yığınlara yönelen gazete ve dergilerde bile, dilsel bir değişim görmekteyiz. Yeni sözcükler yığınsal nitelikli bu tür gazete ve dergilerde de kullanılış alanına çıkmaktadır. Bu yargımızı örneklendirmek için Türkiye'nin en çok basılıp satılan üç gazetesinin (**Hürriyet, Saklambaç, Günaydın**) 9 eylül 1970 günlü sayılarını taradık. Saptadığımız yeni sözcüklerden bir bölüğünü sıralayalım: (Aday), (amaç), (araç), (atanma), (aykırı), (ayrım), (ayrıntı), (basın), (başarı),

(belirgin), (birliktelik), (deneme), (deneyim), (duyuru), (eğitim), (eğitsel), (eleştiri), (erteleme), (etki), (etkili), (gereç), (gerekçe), (görev), (görevli), (görevlendirme), (gösteri), (güven), (güvenli), (güvenlik), (ilgi), (ilgili), (ilginç), (ilişki), (ilişkin), (indirim), (işlem), (izlemek), (izlenim), (kalıntı), (karamsar), (karşıt), (konu), (kural), (kurul), (kurultay), (mutlu), (mutluluk), (neden), (olay), (olgu), (olumlu), (onarım), (onarma), (öğrenim), (örgüt), (örgütlenme), (özel), (özellik), (özellikle), (özlem), (sağlamak), (sağlık), (sanı), (sanık), (sayım), (sayman), (sezgi), (sınav), (sorgu), (sorgulama), (sorun), (soruşturma), (süre), (süreli), (tepki), (tutuklu), (tutuklama), (tutum), (tüm), (umut), (uyarı), (uygulama), (uzay), (ülke), (ülkü), (ünlü), (yabancılaşma), (yarar), (yararlanma), (yararlı), (yargıç), (yargılanma), (yarışma), (yayın), (yetki), (yetkili), (yoksun), (yorum), (zorun), (zorunlu)...

Basınımız gibi, radyolarımızın dil tutumu da kıvanç vericidir. Haberler, yorumlar, konuşmalar Türkçenin kendi öz değerleriyle sunulmaktadır. Yeni kavram ve sözcüklerin yayılmasında, konuşma diline yerleşmesinde radyolarımızın önemli bir katkısı olmaktadır. Böylece konuşma ve yazı dili arasındaki ayrım, kapanmaktadır gün güne.

Yeni sözcüklerin tümü, konuşma ve yazı dilinde tutunmuş, tam bir yaygınlık kazanmış mıdır bugün? Böyle bir şey söylenemez. Hızla tutunanlar, yayılanlar olduğu gibi, tutunamayanlar da vardır. Şu sözcükler bu türdendir: Umar (çare), yayman (naşir), aşırtı (ihtilâs), yontu (heykel), günce (gazete), ezinç (azab), kıya (cinayet), kalıt (miras), tilcik (kelime), kıpı (an), betlek (defter), tellim (daima), boşuğ (izin), aşnı (kadim), ertik (meslek), uray (belediye), ilbay (vali), bakman (müfettiş), anık (müstait), diyem (meal) gibi.

Bugün için dilde tutunmamış gibi gözüken bu sözcüklerin geleceği şimdiden kestirilemez. Çünkü bir sözcüğün dilde tutunması, kişisel dil sınırını aşıp genel dil dizgesi içinde yer almasına bağlıdır. Bunu da zaman gösterecektir. Bir dönemde tutunmamış olan bir sözcük, başka bir dönemde yeniden kullanılış alanına çıkar ve tutunabilir. Dilsel bir olgudur bu.

Kısaca belirtmek gerekirse, dilimizi özleştirme ve zenginleştirme akımı tam bir utku kazanmıştır. Türkçemiz, Arapça ve Farsça sözcüklerden iyice ayıklanmış, arıtılmıştır. Osmanlıcayı yaşatmak, sürdürmek isteyenler bozguna uğratılmıştır. Bu gerçeği, 26.9.1970 günlü Cumhuriyet'te Nadir Nadi şöyle belirtiyor: "Geriye baktığımız zaman 38 yıl boyunca varılan aşamanın göğüs kabartacak derecede başarılı olduğunu görmemezlik edemeyiz. Gerçi Osmanlıcaya özlem duyan gericiler, politik kaygılarla halkı kendi dilinden soğutmaya uğraşan tutucular hâlâ aramızda vardır. Ama bunların sesi yıldan yıla kısılmakta, etkileri de o ölçüde zayıflamaktadır. Sevgili dilimiz özvarlığına kavuşma yolunda hızlı adımlarla ileriye doğru yürümektedir. Hiç bir tutucu güç onu yolundan alıkoyamayacaktır."

Osmanlıcanın hortlatılması artık olanaksızdır. Türkçe düşünüş uyanmıştır bir kez. Özleştirme akımı ulusça benimsenmiştir. Onu saptırmaya, engellemeye gücü yetmez kimsenin. Gelgelelim, bugün bir başka engelle, Batı dillerinden Türkçemize giren sözcükler salgınıyla karşı karşıya bulunmaktadır dilimiz. Her geçen günle birlikte bu salgın güçleniyor, çekinceli bir durum alıyor. Ömer Asım Aksoy, Gelişen ve Özleşen Dilimiz adlı yapıtında (Genişletilmiş ikinci baskı, TDK yayını, 1970) bu soruna şöyle değiniyor: "Dil devriminin karşılaştığı en büyük güçlük, Batı'dan gelen sözcüklerin alabildiğine yayılmasıdır. Arapça ve Farsça sözcüklere açılan savaş kazanılmıştır. Kılıç artıkları da son günlerini yaşamaktadır. Artık bu dillerden Türkçeye yeni sözcük girmemekte ise de, Batı dillerinden pek çok sözcük girmekte ve buna engel olunamamaktadır. Yaptığımız bir incelemeye göre, 1900 yılında dil haznemizdeki sözcüklerin ancak % 4'ü Batı dillerinden alınmış iken şimdi bu oran % 14.5'e yükselmiştir.

Batı'dan dilimize akın akın sözcük girmesinin baş nedeni, Doğu uygarlığından koparak her alanda Batı uygarlığıyla ilişki kurmaya yönelmiş olmamızdır. Eskiden okullarımızda öğretilen Arapça, Farsça kaldırılmıştır. Batı dilleri öğretimine de özel önem verilmektedir. Yabancı ülkelerde öğrenim görenlerin, yabancı dil bilenlerin sayısı çoğalmıştır. Bilim ve sanatta olduğu gibi siyasette, tica-

rette, teknikte de Batı ülkeleriyle yakınlığınız artmıştır. Bu durum türlü alanlarda dili etkilemiştir."

Bu etkileyişi genel dil dizgesi içinde görmekteyiz açıkça. Gazete, bilim ve teknik dilinde, öz Türkçe sözcüklerle Batı kaynaklı sözcüklerin yanyana kullanıldığına tanık olmaktayız. Kimi aydınlarımız, Arapça ve Farsça sözcüklere karşı gösterdikleri olumlu tepkiyi, nedense Batı dillerinden gelen sözcüklere karşı göstermiyorlar. Resmi kuruluşlar da bu tür sözcüklerin gelmesinde yardımcı olmaktadırlar bir yandan. Herbiri resmi birer daire adı olan şu sözcükler bu tutumu örneklendirir: (Aktuarya), (rehabilitasyon), (reorganizasyon), (prodüktivite), (marketing), (enfrastrüktür), (enformasyon), (lojistik), (konjonktür), (elektrometallürji), (telekomünikasyon), (distribütörlük).. gibi. Bu yönden 1970'te dilimizin en önemli sorununun, onu, Batı kaynaklı sözcüklerden arıtma işi olduğunu söyleyebiliriz.

TARTIŞMALAR

Dilimizi özleştirme ve geliştirme akımı üzerindeki tartışmalar, 1970'te de sürüp gitmiştir. Akıma karşı çıkanlar, dilbilimsel verilerin ışığında değil, birtakım önyargılarla, dıldışı ilkelerle eğilmektedirler konuya. Bunun için de gerçekleri çarpıtıyor, dil devrimini ya da uygulamadaki adıyla öz Türkçe akımını karalayıp yeriyorlar. Dili toplumun yaşama düzenine bağlı bir kurum olarak görmüyorlar. Kendi beğenilerinin doğrultusunda kalıplaştırmak, dondurmak istiyorlar dili. Bu da dilbilim anlayışını benimsememelerinden doğuyor. Dil olaylarının gerçek yüzünü, nedenlerini kavrayamadıkları için işi yaygaraya, suçlama, küçükseme ve alaya döküyorlar. Bu suçlamaları, Ömer Asım Aksoy, yukarıda andığımız yapıtında şöyle toparlıyor: "Otuz sekiz yıl içinde dil'mizin aldığı yol, kimi kişilerin ayak uyduramayacağı ölçüde ileri olmuş ve geride kalanların dil devrimine karşı direnişlerine yol açmıştır. Bu direnme, dil devrimini ve Türk Dil Kurumu'nu kötüleme yoluyla kendini göstermiştir: 1. "Dilde devrim olmaz; dil yavaş yavaş gelişir" denmiştir. 2. "Dil, müdahele kabul etmez; yolunu kendi kendine bu'ur" denmiştir. 3. "Dili devlet zoruyle değiştirmek istiyorlar" denmiştir. 4. "Dil Kurumu ilmi bir te-

şekkül değildir" denmiştir. 5. "Dil işine dil bilginlerinden başkası karışmamalı" denmiştir. 6. "Dilde tasfiyecilik, ırkçılık yapılıyor" denmiştir. 7. "Yabancı kelimeler atılınca mâna nüansları kayboldu" denmiştir. 8. "Dilimiz fakirleşti" denmiştir. 9. "Ne yapalım, Türkçeleri yok" denmiştir. 10. "İşlek olmayan eklerle yeni kelime türetilemez" denmiştir. 11. "Yeni kelimeler çirkindir" denmiştir. 12. "Atatürk, dili özleştirmekten vazgeçmişti" denmiştir. 13. "Özleştirme akımı komünist taktiğidir" denmiştir. 14. "Dil inkılâbı, Atatürk'ten sonra soysuzlaştırıldı" denmiştir. 15. "Sayıları on binler ölçüsünde kelime, dilimizin başka dillerden fethettiği sözlerdir" denmiştir. 16. "Başka dillerde de pek çok yabancı kelime var" denmiştir. 17. "Hiç bir ulusun yapmadığını biz yapıyoruz" denmiştir. 18. "Yeni kelimeler uydurmadır" denmiştir. 19. "Dili bozuyorlar" denmiştir. 20. "Yaşayan dile dokunmamalı" denmiştir. 21. "Baba-evlât anlaşamaz oldu" denmiştir."

Tanzimattan beri sürüp gelen ve bilimsel bir geçerliği olmayan bu tür savları, kimi yazarlarımız 1970 yılı içinde de yineleyip durmuşlardır. Sözgelimi, izleyebildiğimiz kadarıyle **Son Havadis**'te (Faruk Timurtaş, Tekin Erer, Orhan Seyfi Orhon, Nurettin Ergin), **Tercüman**'da (Ahmet Kabaklı, Tarık Buğra, Ergun Göze, Halit Fahri Ozansoy, Suna San), **Zafer**'de (A. Şevket Bohça, Füruzan Tekil), **Babıalide Sabah**'ta (Metin Muhsin Bozkurt), **Bugün**'de (Emin Bayraktaroğlu), **Yeni Asya**'da (Mahir İz, Maksut Basbilen, Cahit Destici, Dr. Abdullah Nuri). **Yeni Gazete**'de (Hikmet Bil, A. Baha Özler), **Bizim Anadolu**'da (Verdi Kakınç, Sabri Akdeniz). **Dünya**'da (Fethi Rıfkı Atay, Nazım Söylemezoğlu, Reşat D. Tesal), **Milliyet**'te (Burhan Felek)çe yayımlanan yazı, yorum ve açıklamalar bunun canlı tanıtlarıdır. Belirlediğimiz nedenle bunların ayrıntılı bir dökümünü yapmayı gereksiz buluyoruz.

Dil devriminin başka açılardan da yargılanması yapılmıştır 1970'te. Örneğin Cevdet Kudret, "Dil Devrimi Ne Âlemde?", "Devrim Kaçakları" adlı yazılarında (**Devrim**, 9 aralık 1969, 10 şubat 1970) dil devriminin, ereğine tümüyle varamadığını, özleştirme akımının çok yavaş yürüdüğünü belirtip şöyle bir saptamaya gitmiştir: "37 yılda en çok 1300 sözcük. Toparlak hesap yılda 35 sözcük

Bütün o Kurultaylar, Yönetim Kurulları, Yürütme Kurulları, Bilim Kurulları, çeşitli kollar, kolbaşılar, başkanlar, genel yazmanlar, başyazmanlar, işyerler, saymanlar, bütçeler, ödüller... yılda 35 sözcük... Ayda 15 sözcük yapılsaydı bir yılda 180, otuz yedi yılda 6660 sözcük ederdi ki bu da devrimi geniş ölçüde gerçekleştirmiş olurdu."

Cevdet Kudret'in, **Türkçe Sözlük**'te bulunan 1300 yeni sözcüğe bakarak ulaştığı bu vargı, gerçeklere ters düşüyordu. Nitekim, bu sava karşı, dil devriminin getirdiği sözcüklerin bunlardan ibaret olmadığını; terimlere, derleme ve tarama sözlüklerindeki sözcüklere de bakılırsa, bu sayının en azından 30.000 - 40.000 dolaylarında olduğunu belirten yazılar yayınlanmıştır **Türk Dili** dergisinde (sayı: 221-223). Öte yandan Batılılaşma sürecine gösterilen tepkilerin dil devrimine de yansıdığını görmekteyiz. Sözgelimi, Günel Altıntaş, **Soyut** dergisinde (sayı 24) yayımlanan "Dil Devriminin Zırt Dediği Yer" başlıklı yazısında şunları söylüyor: "Dil devrimi, batılılaşma süresi içinde yer alıyor. Amacı, bizi doğululuktan kurtarmak... Doğululuk ise coğrafî değil, fikrî bir nitelliktir. Doğulu, doğuda doğup büyüdüğü için değil, doğu kültürünü taşıdığı için doğuludur. Kültürün tarih içindeki taşıyıcısı dildir. Dil değişince kültür ölür. Dil devriminin amacı, batılılaşabilmek için bu kültürü öldürmektir. Dil devrimi, doğu kültürünün, mistik doğu düşüncesinin varlığını tehdit ettiği için, bu kültüre bağlı olanlar dil devrimine karşıdırlar. Öte yandan, batılılaşmaya (Kemalizme) karşı olan ilericiler de dil devrimine karşıdırlar. Bunlar, yeni kültürümüzün eskisinin üzerine kurulacağını, kurulması gerektiğini söylerler."

Kemalizme karşı olan ve bilinçli bir Osmanlılık özlemini sürdürenlerin düşüncelerini yansıtması yönünden ilginçtir bu sözler. **Soyut**'un 26. sayısında Özdemir Bek, "Dil Devrimini Yanlış Anlatmak" adlı yazısıyle bu sözlerin dayancasızlığını somut bir biçimde gösteriyor. "Yeni kültürümüzün eskisinin üzerine kurulacağını, kurulması gerektiğini" söyleyenlerin yanı sıra, divan şiirinden yararlanmak isteyenlerin tutumu da dil tartışmalarına ortam hazırlamaktadır. Örneğin, Behçet Necatigil, 4 eylül 1970 günlü **Cumhuriyet**'te Rauf Mutluay'ın kendisine yönelttiği "Bugün kültürümüzü ölü bir dilin imkânlarıyle nasıl diriltebiliriz?"

sorusuna şu yanıtı veriyor: "Dilin ölü oluşu, bugün için ölmüş oluşu, önemli değil. Yabancı bir dil öğreniyoruz da, bizim atalarımızın diline geçmiş sekiz-on Farsça-Arapça kuralı; seksen-doksan çok yabancı, bugüne uzak kelimeyi —bir kezliğine bile olsa bakıp— öğrenmeyi mi yüksünüyoruz? Bir Fransızca, bir Almanca, bir İngilizce kitabı çevirirken dahi sözlüklere başvurmayan çevirmen var mıdır? Güzel olan, zor olan her şey, çaba, fedakârlık ve biraz da çağın moda anlayışlarına diretiş ister."

Behçet Necatigil'in bu sözlerine karşı çıkan Talât Kırcan, Osmanlıcanın bugün için değil, çağında da ölü bir dil olduğunu belirtiyor, sonra şunları ekliyor: "Bir yabancı dil öğreniyoruz da, atalarımızın diline geçmiş (...) sözüne gelince zannetmiyorum ki Türkiye'de hiç kimse, daha toleranslı bir deyişle, yüz kişiden bir-ikisi dışında, hiç kimse, şiir, roman vb. okumak için yabancı dil öğrenmez. Çağın dil öğrenmeyi gerekli kılmasından dolayı dil öğrenir. Hattâ kitap okumak için öğrense bile, öğrendiği dilin, bugün yaşayan şeklini öğrenir. Bir 16. yüzyıl İngilizcesini —ihtisas yapanlar dışında— hiç kimse öğrenmeye çalışmaz.... "Çağın moda anlayışı" ile kastedilen Türk dilinin özleştirilmesi akımıdır. Demek ki Necatigil, Türk dilini özleştirme eylemini, bir moda olarak kabul etmektedir. Moda gelip geçici bir akımdır. Ama Türk dilinin özleşme serüveninin bir moda olmadığını, yüzyılımızın başından beri gelişen hareketin seyrine bakarak anlayabilir Necatigil." (Soyut, sayı 29). Derginin aynı sayısında İsmet Zeki Eyüboğlu, dil yönünden de, öz yönünden de divan şiirinden yararlanmanın olanaksızlığını gösteriyor. Seçtiği örneklerle bu konudaki tartışmalara bir açıklık kazandırıyor.

Hayat dergisinin "fasikül"ler halinde yayımladığı Büyük Türk Sözlüğü de tartışma ve eleştirilere konu olmuştur. Öz Türkçeye karşı bir tutumla hazırlanan, dilde yaşarlığını yitirip kullanıştan düşmüş Arapça ve Farsça sözcükleri yeniden diriltmeyi amaçlayan bu sözlüğü, Ferit Devellioğlu, Ömer Asım Aksoy ve Orhan Şaik Gökyay Türk Dili'nde eleştirdiler. Şemsettin Sami'nin Kamus-ı Türki'sindeki sözcükleri "esas olarak alan", ayrıca Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmani'siyle Mehmet Salâhi'nin Kamus-ı

Osmanî'sini, Lûgat-i Nâcî'yi tarayarak bu sözlüğü hazırlayanların Osmanlıcadaki Arap ve Fars dil kurallarını bilmedikleri, bu yüzden korkunç yanlışlıklara düştükleri tanıtlarıyle ortaya konmaktadır bu eleştirilerde. Sözlüğün öz Türkçeye karşı bir tutumla hazırlandığını söylemiştik. Örneğin, (atamak), (aygıt), (bilim), (bilinç), (çağrı), (çözüm), (eğitim), (eleştirme), (etki), (genel), (gerekçe), (gözlem), (gündem) gibi Türkçe sözcükler "uydurma kelime" diye işaretlenmiştir sözlükte...

İNCELEMELER

Dil olgularını, "dilin kendi yapısı içinde ve kendisi bakımından inceleyen" bilim dalına dilbilim denir. Dilbilimsel ortam ülkemizde oluşmuş değildir daha. Dilbilim anlayışı yerine kuralcı dilbilgisi anlayışı egemendir. Bundan ötürü de dil olaylarının incelenmesinde, açıklanıp yorumlanmasında dilbilgisinin kuralları birer ölçüt olarak kullanılır. Geçen yıllarda olduğu gibi, 1970 yılında da sayı ve kapsam yönünden oldukça sınırlı kalan dil sorunlarıyla ilgili incelemeler, gerçekte birer dilbilgisi çalışması niteliğini taşımaktadır. Türk Dili dergisinde yayımlanmış olan bu tür çalışmalardan birkaçını analım burada: Tahir Nejat Gencan "Ne... Ne... Bağlacı" (sayı 220), Prof Dr. Vecihe Hatipoğlu "Türkçenin Yapısı ve İkili Kökler" (sayı 224), "Üstünkörü ve Yüzükoyun" (sayı 225), Cemal Sezgin "Kimya Terimleri Üzerine" (sayı 226), İ. Baltacıoğlu "Dil Nedir?", Kevser Acarlar "Türkçede Durak ve Vurguların Önemi" (sayı 220), "Mi Ekinin Türlü Görevleri" (sayı 227), Necip Bilge "İbadet Dili Üzerine" (sayı 228), Özdemir Nutku "Tiyatroda Dil ve Tavır Sorunu" (sayı 227), Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu "Eşanlamlı Sözcükler Var mıdır?" (sayı 229).

YASA DİLİNİN ÖZLEŞTİRİLMESİ

Yasalarımızın dili, Türkçenin söz değerleriyle oluşmuş bir nitelik taşımaz. Ağdalı, karmaşıktır. Okunurluğu ve anlaşırlığı olmayan bir yapısı vardır bu dilin. Bu nedenle yasalarımızın dilini özleştirme, halkın anlayabileceği bir düzeye eriştirme zorunlu bir gereksinimdir. Bu gereksinime, yeni tüzel (adlî) yılın başlayışı dolayısıyle 7 eylül 1970'te

düzenlenen törende bir konuşma yapan Yargıtay Başkanı Ferruh Adalı da değinmiş; konunun önemini şöyle belirtmiştir: "Yurttaşların zorluğunu çektiği bir gerçeğe de kısaca değineceğim. Gerek kamu, gerekse özel hukuk konularına ilişkin kanun hükümlerinin bazı hallerde açık ve seçik olmaması, eksikleri bulunması, yurttaşlarca güç anlaşılmalarına sebebiyet vermektedir. Yürürlüğe giren bir kanunda kısa bir süre sonra çok kere değişiklik yapılması lüzumu hasıl oluyor. Kanunlar yurttaşları şu veya bu yönden ilgilendirmekte olduğuna göre, yurttaşın bunları anlaması icabeder. Halkı yakından ilgilendiren, ödev ve görev yükleyen ve kamu düzenine ilişkin kanunlarımız ele alınarak konularına göre bünyemize uygun ve Anayasa doğrultusunda hazırlanmalıdır."

Yargıtay Başkanının bu düşüncelerini paylaşan Ecvet Güresin de 8.9.1970 günlü Yeni Gazete'de "Kanunların Anlaşılmazlığı" adlı bir yazı yazmış, yasa dilini özleştirmenin zorunluluğunu belirtmiştir.

1970 yılı yasaların dilini özleştirme ve sadeleştirme yönünden oldukça verimli sayılabilir. Türk Dil Kurumu, bu alandaki çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Türkçeleştirilmiş metleriyle birlikte **Türk Medeni Kanunu** ve **Borçlar Kanunu** iki ayrı cilt halinde Kurum'un yayınları arasında yer almıştır. Bu yasaların dil yönünden özleştirme ve sadeleştirme işini Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu yapmıştır. Bu çalışması ile Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "herkesin anlayabileceği tüze dilinin güzel bir örneğini" vermiş: tüze terimleri yönünden de zenginleştirmiştir dilimizi. Bunu örneklendirmek için eski adıyle **Türk Medeni Kanunu**, yeni adıyle **Türk Yurttaşlar Yasası** adlı yapıttan bir maddeyi alıntılayalım buraya: "Madde 1 — Yasa, sözüyle ya da özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. Yasada konuya değgin bir kural yoksa, yargıç, töreye göre, töre de yoksa, kendisi yasa koyucu olsaydı o konu için nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Yargıç, yargılarında bilimsel öğretiden ve yargısal kararlardan yararlanır."

Danıştay 2. Daire Başkanı Ahmet Erdoğdu'nun, Türk Dil Kurumu yayınları arasında yer alan, **Memurların Yargılanmasına İlişkin Yasa** adlı yapıtı da anılmaya değer bir

çalışma. Velidedeoğlu gibi Ahmet Erdoğdu da öz Türkçenin tüm olanaklarından yararlanmış; eski terim ve terkipleri, zorlanmaya gitmeden doğal bir biçimde Türkçeleştirmiş. Bir iki örnekle tanıtlayalım bunu: "Tahtı muhakemeye alınmak" (yargılanmak), "şuabatı idarei kaza (ilçenin yönetim bölümleri), "men'i muhakeme" (yargılanmama), "istinaf" (üst yargı), "mad'ân" (ast), "müddei şahsî" (yakınan kişi) gibi...

BATI KAYNAKLI SÖZCÜKLERE KARŞILIKLAR

Arapça ve Farsçadan dilimize giren sözcüklerin çoğu, bugün yerini Türkçenin kendi öz sözcüklerine bırakmıştır. Bu dillerden Türkçemize artık yeni sözcüklerin girmediği de söylenebilir. Ne var ki, şimdi de Batı dillerinden sözcükler girmektedir dilimize. Bu sorun, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'nun şubat 1970 toplantısında ele alınmıştır. Batı dillerinden dilimize girmiş ve girmekte olan yabancı sözcüklere karşılıklar bulmak üzere bir yarkurul seçilmiş, bu yarkurulda Prof. Dr. Samim Sinanoğlu, Tahsin Saraç ve Emin Özdemir görevlendirilmiştir. Yarkurul, çalışmalarını sürdürmekte, Batı kaynaklı sözcüklere bulunan karş lıklar anlam ve yapılış özellikleriyle birikte Türk Dili dergisinde yayınlanmaktadır. Bulunan karşılıklar için şöyle deniliyor dergide: "Bu karşılıklar birer öneri niteliğindedir kuşkusuz. Ereğimiz, dilseverlerin ilgilerini bu alanda yoğunlaştırmak, Batı dillerinden dilimize yığın yığın girmekte olan yabancı sözcüklere karşı bilinçli bir savaşı başlatmaktır."

Açıklamalarını bir yana bırakarak bulunan karşılıklardan kimilerini sıralayalım: "Değer-düşürümü" (devalüasyon), "yönelteç (direksiyon), "soğutmalı" (frigorifik), "işbırakımı" (grev), "yaşanak" (kuvöz), "dönerbasar" (rotatif), "buyural" (self servis), "gözlegörü" (otopsi), "yetişim" (staj), "güvenmelik" (kaparo), "özenç" (kapris), "güçkatımı" (doping), "kesik" (kurür), "doğubilimci" (oryantalist), "ölçün" (standart), "ölçünlemek" (standardize etmek), "belirge" (amblem), "giyimgösterisi" (defile), "buyurgan" (diktatör), "düzenleç" (regülatör), "sunumluk" (repertuvar), "biriki" (reserv), "dolaşı" (turne), "değiştirgeç" (transformatör)...

ÖDÜLLER

Bu yıl Türk Dil Kurumu "edebiyat ödülleri"ne 40 yapıt katılmıştır. Cahit Külebi, Orhan Hançerlioğlu, Oktay Akbal, Cemal Süreya Seber, Tahsin Saraç ve Hikmet Dizdaroğlu'dan oluşan Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu değerlendirmiştir bu yapıtları. Değerlendirmenin sonucunda şiir türünde **Şiirler** adlı yapıtıyle 6 oy alarak Oktay Rifat, tiyatro türünde **Çiçu** adlı yapıtıyle 5 oy alarak Aziz Nesin, çeviri türünde de Friedrich Nietzsche'den çevirdiği **Ecce Homo** adlı çevirisiyle 6 oy alarak Can Alkor, 1970 yılı edebiyat ödüllerini kazanmışlardır.

Roman, hikâye, deneme-eleştirme-gezi türlerinde ödül verilmemiştir. Bu türlerde ödüle aday olan yapıtlardan hiçbiri gerekli oyu sağlayamamıştır.

Ord. Prof. Dr. İlhami Civaoğlu, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı, Prof. Dr. Bahri Savcı, Orhan Şaik Gökyay, Doçent Dr. Cavit Orhan Tütengil'den oluşan Bilim Ödülü Seçici Kurulu, bilim ödülüne aday olan 8 yapıtı inceleyip değerlendirmiştir. Metin And'ın **Geleneksel Türk Tiyatrosu** adlı yapıtı, 7 oy alarak Türk Dil Kurumu'nun 1970 yılı bilim ödülünü kazanmıştır.

KİTAPLAR

1970'te dille ilgili çeşitli kitaplar yayımlanmıştır. Okullar için hazırlanan sözlük ve ders kitaplarını bir yana bırakırsak, bunların çoğu Türk Dil Kurumu yayınları arasında yer almaktadır. Başlıcalarını genel çizgileriyle, kısaca tanıtalım.

Bu Dilin Ustaları — Metin Öztekin

Yazar, 1969 yılında Türkiye Radyolarında yayınlanmış olan sekiz konuşmasını toplamış bu kitapta. Konuşmalar iki bölümde veriliyor. Birinci bölümde Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan ve Dadaloğlu üzerinde duruluyor. İkinci bölümde de Sait Faik Abasıyanık, Orhan Veli, Nurullah Ataç ve Fazıl Hüsnü Dağlarca ele alınıyor. Bu

dil ustalarının Türkçeyi kullanmadaki güçleri vurgulanıyor örneklerle.

Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri vo **Deyimler** — Müstecib Ülküsal

Müstecib Ülküsal'ın bu kitabı, "Kırım Yarımadasının kuzeyinden göçüp Dobruca'ya yerleşmiş olan Türklerin" kullandığı atasözleri ve deyimleri tanıtıyor bize. Girişte Dobruca Tatar lehçesinin özellikleri gösteriliyor; bunun Türkiye lehçesinden ayrılan yanları karşılaştırmalarla belirtiliyor. Derlenen atasözleri ve deyimler alfabetik bir düzenle verilmiş. Türkçedeki söylenişi ve karşılığı da konmuş her sözden sonra. Kimi atasözlerinde geçen yerel sözcükler için açıklamalar ve dipnotlar verilmiş. Kitaptaki sözlerin çoğu, ülkemizde de kullanılmaktadır bugün. Bunu ve bu sözlerdeki ses özelliklerini örneklendirmek için bir ikisini alıntılayalım buraya: "Bersen toydur, ursan tuydur" (Verirsen doyur, vurursan duyur). "El atma mingen şalt tüşer" (El atına binen çabuk iner). "Özü cıgılgan cılamaz" (Kendi düşen ağlamaz).

Cimnastik Terimleri Sözlüğü — Cemal Alpman

Bir bilim ve sanat dalıyle ilgili kavramları karşılayan sözcüklerdir terimler. Yüzyıllar boyunca Türkçemiz bir bilim dili olarak işlenip gelişmemiştir. Bunun için de terimler konusu dilimizin en önemli sorunlarından biridir. Türk Dil Kurumu bu konuyla ilgili çalışmalarını düzenli bir biçimde sürdürmektedir. **Cimnastik Terimleri Sözlüğü** bu çalışmalardan biridir. Cemal Alpman'ın hazırladığı bu sözlükte 459 cimnastik terimi bulunuyor. Terimler, tanımlarıyle birlikte verilmekte, Almanca, Fransızca ve İngilizcedeki karşılıkları da gösterilmektedir.

Çifteker Terimleri Sözlüğü — Hakkı Bekensir

Çifteker, bisiklet karşılığı olarak önerilen bir sözcük. Beğenilir, tutulur yayılır mı? Zaman gösterecek bunu. Şimdiden bir şey söylenemez. Hakkı Bekensir, çifteker yarışlarını, bu yarışlarla ilgili kuralları, çiftekerin parçalarını adlandıran 497 terimin Türkçe karşılıklarını bulmaya çalışmış. Fransızcalarını da göstererek alfabetik bir düzen içinde tanımlamış bu terimleri.

Kılıçoyun Terimleri Sözlüğü — Sait Tayla

Dürtücü, delici ve kesici kılıç adı verilen üç savutla yapılan spor türüne eskrim denir. Eskrim yerine Türkçe karşılık olarak "kılıçoyunu" sözcüğü bulunmuştur. Sözlükte bu spor türüyle ilgili 182 terimin Türkçe karşılıkları gösterilmekte, ayrıca bunların Fransızca, İngilizce ve İtalyancadaki terimleri de belirtilmektedir.

Yeni Yazım Kılavuzu

İmlâ Kılavuzu'nun 5. baskısında değişiklikler yapılmış. Adı değişmiş önce. "İmlâ" sözcüğünün yerini "yazım" sözcüğü almış. Kılavuzda bulunan, ama kullanılıştan düşmüş olan birçok eskimiş sözcük çıkarılmış bu yeni baskıdan. Sözcük dizinine yeni sözcükler eklenmiş. Yazımında güçlük çekilen birleşik sözcüklerde birörnekliğe gidilmiş. Özellikle **Türkçe Sözlük**'ün yazımıyle Kılavuzunki arasında bir birlik ve bütünlük sağlanmış. Böylece **Yeni Yazım Kılavuzu** daha kullanışlı ve daha yetkin bir duruma getirilmiş bu kez.

On İkinci Türk Dil Kurultayı

Kitapta 1969 yılında toplanan 12. Türk Dil Kurultayı ile ilgili tutanaklar yer alıyor. Türk Dil Kurumu'nun 1966-1969 yılları arasındaki çalışmalarının çeşitli boyutlarıyle toplu bir değerlendirilmesini buluyoruz bu tutanaklarda. Kurultay'a katılan üyelerin eleştirilerini, önerilerini okuyoruz. Birleşilen ortak vargı şu: Kurum, bütün direntilere, engellemelere karşın, üstlendiği görevi, dilimizi özleştirme, zenginleştirme görevini yerine getirmektedir.

Türk Argo Sözlüğü — Ferit Devellioğlu

Daha önce Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkmış olan bu sözlük, bu kez Bilgi Yaymevi'nce yeniden bastırıldı. Sözlüğün bu 5. baskısı, önceki baskılarına oranla oldukça değişik. Maddeler çoğaltılmış, genişletilip zenginleştirilmiş. Giriş bölümünde dilin tabakalaşması olgusu ayrıntılı bir biçimde ele almıyor. Bu tabakalaştırmayı oluşturan dilsel ve toplumsal etkenler gösteriliyor. Argonun genel dil içindeki yeri, köksel anlamı ve özellikleri bilim-

sel verilere bağlı kalınarak açıklığa kavuşturuluyor. Yazı dilimizde argonun gelişimi somut örneklerle çiziliyor. Bu yönüyle argo üzerinde yapılmış, titiz bir inceleme niteliğini taşıyor bu bölüm. Maddelerin işlenişinde de tanım ve karşılıklarla yetinilmemiş yalnızca. Örneklemelere yer verildiği gibi, aynı anlam öbeğine giren argo sözcükler de kümelendirilmiş. Böylece çağrışımsal bir bağlantı kurulmuş bunlar arasında. Bir maddeyi alıntılayarak örneklendirelim bunu: "**Abullabut** (s.) Kabasaba, anlayışsız, ahmak, sersem adam. **Abullabutun** biri. (bk. Andavallı, Aval, Bangoboz, Cacıklık, Dilgoz, Düdük makarnası, Gebeş, Gebeşâki, Hafız, Halalım, Hırbo, Hırt, Hışır, Hıyar, Kanser ilâcı, Kaşkaval, Kereste, Keş, Koroydu, Mayın, Pangadoz, Pilâki, Saloz, Tereyağı, Yanbolu).

Ferit Devellioğlu'nun bu sözlüğü, dilimizin argo kesimini bütün yönleriyle tanıtan ilginç bir yapıt.

Osmanlıca Türkçe Uydurmaca — Peyami Safa

Ergun Göze, Peyami Safa'nın çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış olan dille ilgili yazılarından bir bölüğünü toplamış bu kitapta. Peyami Safa'nın şu cümleleriyle başlıyor kitap: "Kalemi elime aldığım günden beri Türkçenin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklesem, İstanbul - Ankara şimendifer hattından daha uzun olur." Ne ki, bu yazıları okurken düşünsel yönden bir tutarlılık görmüyoruz. Neyi savunduğunu anlamak güç. Bir bakıyoruz dilimizi özleştirmeden yanadır, koyu bir öz Türkçeci kesilmiştir Peyami Safa. Sözcük uydurmayı savunur, dillerdeki tüm sözcüklerin uydurma olduğunu savlayarak özleştirme akımına karşı çıkanları yerer. Sözgelimi kitaptaki yazıların birinde şöyle diyor: "Uydurma üzerinde duralım. Bu kelimenin "icat etmek" ve "yalan söylemek" gibi iki anlamı düşünüldüğü zaman, dil konusunda ikinci anlamın yeri olmadığı hemen anlaşılır. Bir kelime uydurmak bir yalan uydurmak değildir. İcat anlamı meydandadır. Fakat bunu düşünemeyenler, uydurma kelimesinin yalanla tedai eden kötü mânasının tesirinden kendilerini kurtaramıyorlar. Yeryüzünde hiçbir kelime, gökten inmediği için, bütün kelimeler insanlar tarafından uydurmadır." (s. 87-88). Bunları söyleyen Peyami Safa, bir de bakmışsınız, öz Türk-

çeciliğe karşı olanların yakasında yer almıştır. Dil devriminin getirdiği yeni sözcükleri sıralar, bunların uydurma olduğunu, dilimizi bozmak için kasıtlı olarak ortaya atıldığını öne sürer. Böylece dün ak dediğine, kara der bugün. Kitaptaki yazıların en belirgin özelliği de bu. Bir başka özelliği de, düşüncelerin, Türkçenin söz değerlerine dayandırılmamış oluşu. Bu yüzden bu yazıların dili bir yığışım. Batı kaynaklı, Doğu kaynaklı sözcükler içiçe kullanılıyor aynı cümlede. Bu yüzden de okunurluktan, Türkçenin soluğundan yoksundur bu yazılar...

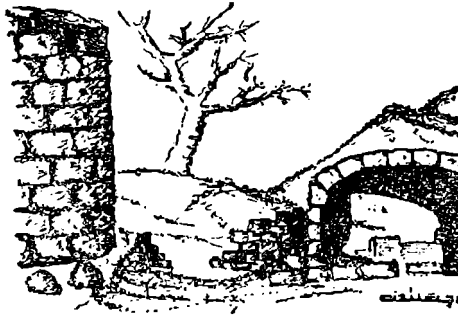
Yabancı Dil Öğretimi — Özcan Başkan

İstanbul Üniversitesi Dilbilim Profesörlerinden Özcan Başkan, yabancı dil öğretimi sorununu inceliyor çeşitli yönleriyle. Ülkemizde yeterince üzerinde durulmuş bir sorun değildir bu. Yalnız bizde değil, başka ülkelerde de bu sorunun çözümlendiği söylenemez. Yazar, bu noktayı şöyle belirtiyor: "Yabancı dil öğretimi konusunun bütün dünyada, bugün bile, bütünü ile çözülmemiş olduğu bilinmektedir. Bunun nedenlerinden birisi, yabancı dilin, anadile karşı çıkan bir ikinci davranış düzeni olmasında ise de, gerçek neden olarak, öğretim programlarında izlenen yöntemlerin gereğince ve yeterince düzenlenmemiş olması gösterilebilir. Gerçekten, yabancı dil öğretimi, her şeyden önce, dil davranışının özelliklerine bağlı olduğundan, dilbilim açısından sağlanan veriler öğetim alanında gereğince değerlendirilmediği sürece, yabancı dil öğretiminin başarıya ulaşması beklenilmemelidir."

Özcan Başkan, dilbilim verilerinin ışığı altında eğiliyor soruna. Kitabının ilk yarısında dilbilimsel verilerin bir dökümünü yapıyor, yabancı dil öğretiminde bunlardan yararlanmanın yollarını araştırıyor. Bu bakımdan da klasik anlamda birtakım kuralları sıralayan bir **metod** kitabı olmaktan sıyrılıyor bu yapıt. Önce, insan dilinin oluşumunu ve gelişimini gösteriyor. Dilin anlamsal ve yapısal özelliklerini aydınlatarak anadil ve yabancı dil çatışmasının doğurduğu güçlüğü ortaya koyuyor örnekleriyle. Sonra yabancı dil öğretimindeki aksaklıkların nedenlerini belirtip dilbilimsel verilerin bağlamı içinde yargılıyor bu nedenleri. Kitabın ikinci yarısında ise uygulanımsal ve yöntemsel

tutumlar üzerinde duruluyor. Programlarda yapılacak uyarlamalar, öğrenmede izlenecek yollar, eleştirel ve karşılaştırmalı bir yöntemle işleniyor.

Yazar, kitabını yabancı dil öğretmenlerine sunmuş. Bizce kitap, dil sorunları üzerinde düşünen herkesin ilgisini çekecek bir niteliktedir. Çünkü Özcan Başkan, yabancı dil öğretimi üzerinde durmuyor yalnızca. Dilbilimsel verilerin dil olaylarına uygulanışını da örneklendiriyor. Ayrıca kuralcı dilbilgisi anlayışıyle dil olaylarının çözümlenemeyeceğini de tanıtıyor dolaylı olarak. Şu yargılarla bağlanıyor kitap: "Bugün dünyada görülen yabancı dil patlaması karşısında artık, geleneksel öğretimin yöntemleri ile başarı sağlamak mümkün değildir. Şimdiye kadar dil yordamı ile ilerleyen yabancı dil öğretiminin, bu kere, dilbilimin sunacağı verilere göre bir yeniden düzenlemeye gitmesi gerekmektedir. Böylece, bir yandan genel olarak dil davranışı, öte yandan da, özel olarak anadil ve yabancı dil açıklık kazanacak, ondan sonra da öğrenme işleri bir bütün olarak ele alınabilecektir. Bu yolda, psikolojiden başka, yabancı yaşama düzenlerini inceleyen antropolojiden de faydalanmak mümkün olabilecektir. Çünkü, yabancı dil öğrenmek, bir açıdan da, yabancı bir kültürün, bir yaşama düzeninin içerisine girmek demektir. Sadece, kuru bir sözcük ve anlam bilgisiyle yabancı dilin öğrenilemeyeceği, bugün, her zamankinden daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkmıştır."

Atilâ Özer

1970 YILINDA PLASTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Yıl boyunca süren sanat gösterilerini devamlı izleyemeyen kötü bir kronikçi olduğumu, zaten de böyle bilânçolarda önemli olanın, olayların izlenmesinden çok, o olaylar tümünün taşıdığı anlam olduğunu yeterince tekrarlamıştım. "Sergilere gitmeyen bir adamım" diye yazmıştım geçen yıl, sergilerin yüzde doksanından içim burkularak çıkarım. Kimi zaman da düpedüz kızarak."

Yaşlandıkça, yıllar yıllara katılınca kişinin kusurlu, aksak yönleri düzeleceğine daha da kusurlu, aksak oluyor. Yenilenmek bir yaşa kadar. Stendhal'in pek sevdiği deyimince, "kristalizasyon" bir kere başladı mı, o katılaşmayı yumuşatmanın imkânı yoktur.

Bundan ötürü, ne Avrupa'da, ne bizde, bugün ne yapıldığını merak etmeyip, eski olsun, yeni olsun sevdikleriyle yetinen huyumun bu yıl da sürdüğünü okuyucularım görecekler.

Ne var ki, bir memleketin sanatını yıllık yazılarda yansıtmak için ille bütün kitapları okumak, bütün piyesleri görmek, konserlerin, sergilerin en önemsizini bile kaçırmamak gerekmez. Öyle yapan bir kişi, eleştirici değil, sanat olaylarının bir çeşit turistidir. Hem, Varlık Yıllığı'nda, kültür ve sanatımızın bilânçolarını kuranlar işin içinde, genel havayı hemen kavrayan kişiler. Onlardan kronik yazarlığı beklenemez.

Bu düşünceyle, 1970 de Plastik Sanatları konusunda şu satırları yazarken, en önemlileri dışındaki olaylara değinmek yerine, gitgide ağırlaştığını gördüğüm resim ve heykel havamız üstüne düşündüklerimi yazacağım.

Tuhaftır, ama gerçek, plastik sanatlarımız üstüne üç dört yıldır yazdıklarımı değiştirmeden bu yıllıkta da tek-

Muammer Vatansever: Desen

rarlasam bayatlamış sayılmaz. Geçen yıllıktaki konularıma göz gezdiriyorum: "Yaratma Yokluğu", "Resim ve Heykel Müzesi", "Nitelik ve Nicelik". Hep aynı hikâye. İyi ressamlarımız, heykeltraşlarımız, dekoratörlerimiz var. Ama resimde, heykelde, dekorasyonda kişisel bir ses çıkaranımız yok gibi. Resim ve Heykel Müzesi Dolmabahçe Sarayı'ndan kurtulamadı. Çağdaş koşullara uygun bir müze için koca İstanbul'da arsa bulunamıyor. Bu kış da Boğaz'ın buz gibi poyrazları pencere aralıklarından tabloların üstüne çarpacak. Bu kış da yağmurlar sızacak damın kurşunlarından, küçük göller peydahlanacak salonlarda. Nitelik ve nicelik birbirine karışacak, geçen yıl, evvelki yıl sergi açanlar bu yıl da açacaklar. Açılış kokteylleri, buket ve çelenekleri, bir günlük pırıltılarıyle sergiler açılıp kapanacak. Her yıl sergi açabilenlere şaşarım. Nicelik bakımından sanat hayatını hareketlendiriyor görünen bu sergiler sanatçıları, nitelik bakımından ne getiriyorlar acaba?

Sanat montajcılığı sürüp gidiyor. Bu deyim epeyi "sükse" yaptı sanat çevrelerimizde. Özellikle benim gibi düşünenlerde. Buluşun pek parlak olduğunu ileri sürecek değilim ama, kimi sanatçılarımızın —hele kimi gençlerin— uyguladıkları sistem, teknik, reçete ve formüllerde montaj zenaatının ustaca gösterilerini iyice anlatıyor bu söz.

Madem yıllar boyunca değişmeyenden, hep sürenden söz açıldı, eleştirimize de dokunayım biraz. Değişmeyenin daniskası orada... Plastik sanatlara açık pencere dergi yok Türkiye'de —Ankara Sanat'dan başka—. Günlük basın, sanat alanında da gıcıklayıcı konular peşinde: Kırallar ve saraylar ressamı; sekiz yaşında bir dahi çocuk; mini etekli seramikçi güzel kız, otuz beşinci sergisini açan yirmi beş yaşındaki sanatçı; doksan yaşındaki ünlü yazar; boş zamanlarını resim-heykel yapmakla değerlendiren güzel göğüslü sinema oyuncusu; sanatçının alkoliği, afyonkeşi, zamparası. Günlük gazetelerde plastik sanatlar sütunlarını dolduran amatör, alaylı elestiricilerin ağırbaşlı yazılarını boşuna ararsınız. İşte böyle, eski hamam, eski tas gidiyoruz.

DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ

Evet, şimdi Güzel Sanatlar Akademisi'nin başında bir de "Devlet" payesi var. Devletin olduğu buradan belli bu okulun. Geçen yılın plastik sanatlarını Akademi'den başlamam belki kimi okuyucuya tuhaf gelecek. Sanatı öğretmekle görevli bir yüksek okulun, baştanbaşa özel olması gereken sanat hayatıyla bir ilgisi olmaması gerekir. Doğrudur bu, ama bizde değil. Fransa'da, İngiltere'de, İtalya'da, İsviçre'de doğrudur. Çünkü, dış ülkelerde Akademiler, sanatı öğreten kurullar, kendi rol ve görevleri dışına pek çıkmazlar. Onlar sanatçı yetiştirir, sanat gösterilerine, hamlelerine alan olmazlar. Düne kadar bildiğimiz, hayli tutucudurlar ve bu tutuculukları, uyguladıkları sanat prensipleriyle dışarıda görülen atak, devrimci eğilimlerle çelişme halindedir. Üstelik, hemen hemen bütün memleketlerde, Güzel Sanatlar Okulu, ya da Akademilerinde hocalık edenler, o memleketlerin ikinci, üçüncü plân sanatçılarıdır. İyi göstericilerdir belki, ama dünya çapında, yaratıcı sanatçı değildirler.

Bizde ise durum büsbütün başka. Osman Hamdi kuşağından sonra gelen en değerli sanatçılar, hoca oldular Sanayi-i Nefise'ye: Çallı İbrahim, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Nazmi Ziya... Onlardan sonra bizler geldik. Bizler ise, Akademiye atandığımız yıllarda, sanatçılar arasında hiç değilse en gayretlileriydik. Akademi öğretim üyelerine uygulanan bu seçkinlik prensibi bugün de olanca açıklığı ile yürürlükte. Dünün genç asistanları, bugünün doçentleri, "akademik" olmaktan çok atak, dinamik, sanat hayatımızın ön plânında yeni elemanlarıdır.

Bu özelliğini gözönünde tutarak ele aldığım Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, çeşitli sanat kollarını "tedris" eden bir öğretim kurulu olmaktan çoktan çıktı. Konferanslar, konserler, sergiler, kongreler, tartışmalı toplantılar, ya büyük holünde, ya konferans salonunda ders yılı boyunca sürüp gider. İsimleri kültür tarihimize mal olmuş sanatçılarımızın retrospektif sergileri, Batı memleketlerinin değişik sanat dallarında gösterileri hep Akademi'de yapılır. Tiyatro ve müzik için de böyledir. Bu çok yönlü ni-

teliği ile Akademi, sanat öğrenimini yürüten bir okul olmak görevine paralel bir kültür ocağı olmanın zenginliğini de yürütür.

Bindokuzyüzyetmiş yılında Akademi'de açılan ilginç yabancı sergilerden biri, "Çağdaş Fransız Seramikleri" sergisiydi. Daha önce açılan Milletlerarası Seramik Sergisi'ne yeni bir çeşni katan bu sergide, Hadju, Jean Arp, Georges Mathieu, Picasso, Marios Prassimos'ın modern parçalarını görmüştük. Görmeseydik bu parçaları, biliyordu k o sanatçıların nasıl çalıştıklarını. Ama bilmediğimiz, gerçek bir sürpriz, Kanada Eskimolarının grafik sanatları oldu. Bu sergi, 1970 kışında, Akademi'nin bir bölümü olan Resim ve Heykel Müzesi'nin galerisinde açıldı. Ne garip isimlerdi Eskimo ressamlarının isimleri, ve ne güzel: Pitseolak, Tudlik, Oshaveetuk, Saggiasie. Eskimolar, çadırda yaşayan, bildiğimiz Eskimolar. Ne var ki Kanadalılar, gravür areç ve gereçlerini getirmişler ayaklarına, "Kazıyın bakalım" demişler. Ve Eskimolar, deri giysilerini, çadırlarını, çoraplarını süsledikleri o kendilerine özgü motifleri başlamışlar tahtaya oymaya. Siyah-beyaz, çeşitli renklerle bezenmiş güzel resimlerdi onlar: Kuşlar, foklar, Renler, geyik ve ayılar, deniz bitkileri. Batı kültüründen, sanatından habersiz, vahşi bilinen toplumlar bugün, ne yapacağım şaşırmış, bocalayan Avrupa sanatçısına zengin bir kaynak oluyorlar.

"Toplu" anlamına gelen "Retrospektif" sergilerden ilginç olanlarını gördük Akademi'de. Malik Aksel, Hamit Görele, Ziya Keseroğlu, Feyhaman Duran.. Hey gidi Feyhaman hoca!.. 8 mayıs 1970 bir cuma günü ölmüştü, sergisi 9 kasım 1970'de açıldı. Tanımamışız Feyhaman'ı. "Akil Muhtar", "Annesi", "Kız Kardeşi", "Güzin Duran", "Kerime Salahor" o haşmetli portreler dizisinin en önde parçalarıydı. Nankörlük etmişiz, değerini bilmemişiz uzun süre o kuşağın: Nazmi, Namık, Feyhaman, Hikmet, Çallı, Ruhi.. resim yapmasını bilen hocalarımız. Tuhaf gelmesin bu söz. Bugün çevremiz resim yapmasını bilmeyen sözde ressamlarla dolu.

Akademi'nin 1970-71 ders yılı açılışına gelenler beklenmedik bir sergi ile karşılaştılar: Cevat Dereli'nin fotoğrafla büyültülmüş karikatürleri. Bunlara karikatür demek

pek doğru olmazdı. Bir Daumler'yi, bir Toulouse-Lautrec'i düşünebiliyordu seyirci. Demek bu şaşılacak benzerlikte, ince bir mizah, bir espriyi belli eden karikatürler, plastik olgunluğa varabilen "ressam desenleri"ydi.

KÜLTÜR SARAYI VE PLASTİK SANATLAR :

Taksim Meydanı'nın kargaşalığı, derbederliği ortasında Batı zevkinin bir örneği gibi pırıltılı camlarını yükselten Kültür Sarayı'nın bu şehre, bu memlekete en büyük hizmeti, düne kadar gönül eğlencesi sayılan sanat kollarının okumuşluğun, uygarlığın can damarı olduğunu öğretmek oldu. Müzik, müzikli oyun, tiyatro, bale, süsleme sanatının çeşitli kolları, "plastik" denilen ağırbaşlı biçim ve renk türleri kültürün dallarıymış demek ve onların uygulanması, yığınlara sunulması için böyle muhteşem saraylar yapılıyormuş. Nerede bizim geleneksel orta oyunumuzun derme çatma ahşap dekorları, Karagözümüzün gezici perdesi, ancak keyifli zamanlarda, içki sofralarında dinlenilen ah ve vahlı, aman-amanlı alaturkamız?

İrili ufaklı tiyatro ve konser salonları arasında Kültür Sarayı'nın üst katlarında bir de resim galerisi olacaktı ama, anlaşılıyor ki, daha bitmemiş, halka açılmamış. Açıldıktan sonra buranın isteklisi çok olacak. İstanbul'da büyük sanat sergilerini barındırabilecek genişlikte galeri yok, bu yüzden dış memleketlerden geniş çapta sergiler istemek engelleniyor.

Kültür Sarayı geçen yıl "Yedi İngiliz Heykeltraşı" sergisini barındırabilmişti. Sarayın bodrum katında düzenlenen ikinci salonun girişi çağdaş İngiliz heykeltraşlarının 29 parça eserini halka gösteriyordu. Aralarında Henry Moore, Kenneth Armitage, Barbara Hepworth gibi dünyaca tanınmış sanatçılar bulunan bu Yediler, düne kadar geleneksel bir akademizmden kurtulamayan İngiliz sanatının kanatlandığını, özgürlüğünü köstekleyen bütün sınırları aştığını gösteriyorlardı. Henry Moore parlıyordu aralarında. Tablatı ne kadar parçalayıp delikdeşik etse, yine de bir çeşit antik haşmet ve büyüklüğe varan Moore, çağımızın en güçlü sanatçılarından biri.

Şimdi Kültür Sarayı galerisinin açılmasını sabırsızlıkla bekliyor sanatçılarımız.

YABANCI GÖSTERİLER :

Türkiye'de yabancı sanat gösterileri genellikle, beklenen kaliteye erişmiyor. Hep ikinci, üçüncü plân sanatçılar, ya da kopyalar, reprodüksiyonlarla yetiniyor bu sergiler. Fransa ve Belçika duvar halıları —tapisserie—'leri sergisi. Meksika sergisi, Romen hah ve kilimleri, İngiliz grafik sanatları, bir de iki yıl önce Resim ve Heykel Müzesi'nde açılan Çağdaş Fransız esim Sergisi yabancı gösteriler arasında en seçkin sergilerdi.

Çok isterdim geçen yıl Akademi'de açılan Avusturyalı ressamlar sergisinden uzunca söz açmak. Ama dilim varmıyor. Avusturya'nın bütün nezaketini, inceliğini, kültürünü kendinde toplayan sayın Dr. Kasper'in bu sergilerin Türkiye'de açılmasına aracılık etmiş olması beni, onun hesabına, üzüyor. Ne çirkin şeylerdi o genç ressamlar grubunun gravürleri, desenleri? İsimlerini bile burada anmak istemiyorum.

Onlara karşılık İngiliz grafik sanatçıları, Pop ve Op sanatının ilgi çekici örneklerini sunuyorlardı. Kitap ve gazete illustrasyon tekniğinin geleneksel kurallara bağlanışı çok kere göze hoş görünen sonuçlara varabiliyor.

GALERİLER

Galeri denilince kişinin akına batı memleketlerindeki galeriler, sanat ticareti, alış-verişi geliyor. Galeriler sanat ocakları ama, aynı zamanda sanat piyasasının en canlı alanları. "Fisebilullah" çalışan, halka sunduğu eserleri satmadan yaşayabilen galeri düşünülemiyor. Ne var ki, dünü kadar, Türkiye galerileri böyle çalışırdı. Satmadan, sanat piyasasiyle ilgileri olmadan. Galeriler ya devletin, ya belediyelerindi. Para alınamazdı. Satılan eserlerden yüzde kesilmezdi sanatçılardan.

Türkiye'de "Sanat amatörü", "Sanat koleksiyoncusu" denilen yaratık yaşamaya başlamamıştı. Sanatın piyasası, kotaları yoktu. Eski ressamlara yarım yamalak fiyatlar biçilmişti ama yenilerin, canlıların eserleri sırasına göre, bilinçsiz değerlendiriliyordu. Bu kurallar içinde ne bir piyasa olabilir, ne de galeriler ticaret yapabilirdi.

Pek büyük değişiklikler yok bugün bu durumda. Özel teşebbüste bir tek galeri, daha önce de Yıllıklarda sözünü ettiğim Mefküre Şerbetçi'nin "Galeri I"i. Ama bir itiş, hızlanış var plastik sanatlarımızda, biçim ve renk sanatlarının sunulması için yeni yerler hazırlanıyor. İstanbul Belediyesinin Harbiye Tiyatrosu'nda açıldı bir galeri. Darüşşafaka, Çemberlitaş'ta bir sergi yeri düzenledi. Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı, Zafer Meydanı'na bakan yeraltı çarşısının yanında "Sanat Sitesi" diyebileceğimiz büyük bir alanı plastik sanatlara verdi.

VE SERGİLER :

Bu kronikleri yazarken bana en zor gelen, bayağı ürküten bölüme varmış bulunuyorum. Yıl boyunca açılan sergileri saymak, en seçkinlerini hatırlamak, mümkün olduğu kadar tarafsız olmak; pek olmuyor bu Yıllık yazılarda, başaramıyorum, farkındayım. Sanat hayatı boyunca yalnız iki kişisel sergi açan, Ankara Devlet Sergisi'nden başka hiçbir gösteriye katılmayan, dalbudak salmada usta meslektaşlarına kıyasla içine kapanık yaşayan bir ressamdan, yazar olarak, daha titiz bir izleme beklenebilir mi? Plastik sanatların genel sorunları üstüne rahatlıkla yürüyen kalemim, o sanatların memleket içindeki sergiler biçimindeki gösterilerini izleyip kişileri bir bir ele almak sırası gelince tüm aksaklığını belirtiyor. Üstelik —kimseyi ilgilendirmez ama— bu kış beni aylarca yatağa mıhlayan bir hastalık, onun ardından bir kolumu kıran trafik kazası beni günlük yaşantıdan uzak bıraktı.

"Galeri I" ve Taksim Belediye Galerisi'nde 1970 yılı içinde Adnan Çoker, Turan Erol ve Orhan Peker, Ercüment Kalmık, Abidin Dino ve Selim Turan, Hasan Kavruk ve Ömer Uluç, rahmetli İhsan Cemal Karaburçak, Tiraje Dikmen, Nihat Akyunak, Ş. Bezeyiş sergiler açtılar.

Bin dokuzyüz yetmiş yılının Taksim Galerisi'ndeki son sergilerinden biri "Türkiye Yüksek Heykeltraşlar Cemiyeti"nin açtığı sergi oldu. Eskiden bizde heykel sergileri çok seyrek açılırdı. Birkaç yıldır heykel sanatçılarımız kâh kişisel, kâh toplu sergiler açarak —anıtlar dışında— sanat olarak arka planda kalmış bu kolu daha yakından

tanımak fırsatını halkımıza verdiler. Türkiye'de çağdaş resimle heykeli karşılaştırmak, değerleri, verimleri bakımından kıyaslamak ilginç, değinilmemiş bir çalışma olur. Yanılmıyorsam, şurası belirli ki, resime kıyasla bizde gelişmesi çok yeni olan heykel sanatı, bir süre daha kendini arayacak. Akademik, uluslararası anıtlar tekniğinin geleneksel, formülleşmiş kurallarına uygun meydana getirilen Atatürk anıtları, figür ve büstleri, kimi "büyük" portreleri yanında heykeltraşlarımız, Batı akımlarına ayak uydurmak kaygısıyla bir çeşit evrenselliğe yöneldiler. Kullandığı gereçler bakımından dekoratif bir niteliğe bürünen, başlıbaşına bir anlam taşımaktan çok, yapı iç ve dışlarını süsleyip bezemek amacını güden modern heykeltraşlığın çeşitli sistemleri bu yönelişi kolaylaştırdı.

Heykeltraşlar Cemiyeti'nin kullandığı "yüksek" sözcüğü üstüne uzun uzun düşündüm. Bu sözcükten anladığım, Güzel Sanatlar Akademisi'nden diploma alan heykeltraşların —tıpkı mimarlar gibi— "yüksek" oluşları, diplomasızların da bu şanlı seviyeye varamayışları! Fırsatını bulup diplomasını alan heykeltraş yüksek, diploma sahibi olmamakla beraber o diplomalıdan bin kat değerli olan alçak olacak bu hesaba göre. Ağırbaşlı olmaları gereken sanat adamlarının böyle "rütbe"lere önem vermeleri pek tuhaf.

ANKARA VE İZMİR :

Müzik ve tiyatro alanlarında İstanbul'u çoktan geçmiş olan Başkent, plastik sanatlarda da geniş ve kaliteli adımlarla ilerliyor. Arif Kaptan, Refik Epikman, Turgut Zaim, Eşref Üren, Turan Erol, Orhan Peker, Adnan Turani, Cemal Bingöl, Osman Oral Ankara'da yaşıyor ve çalışıyorlar. Nüzhet İslimyeli'nin gayretiyle "Ankara Sanat" beşinci yılına ulaştı. Turan Erol en değerlileri bir araya toplayıp temiz bir topluluk kurma çabasındaydı geçen yıl gittiğimde. "Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltraşlar Derneği" özlemi duyulan haslığı belki gerçekleştirecek.

Sanat Tenkitçileri Cemiyeti de Ankara'da, Suut Kemal Yetkin'in başkanlığı altında. Kurulduğundan bugüne 16 yıl

geçen Milletlerarası Tenkitçiler Birliği'nin bu, Türkiye Milli Komitesi belki asıl amacını gerçekleştiremedi. Gerçekleştirilmesi de imkânsızdı, belki bu amacın: plastik sanatlar üstüne devamlı yayınlar, milletlerarası sürekli ilişkiler, bilimsel temellere dayalı gerçek bir tenkit temeli atılarak değer ölçülerimizin anarşiden, "ampirik" yargılardan kurtarılması. Bir zamanlar, Ankara'ya göç edinceye kadar başkanlığında bulunduğum bu Cemiyet, hemen hemen bütün Avrupa kongrelerine katıldı ise de, sanat edebiyatımızın yoksulluğu, Türkiye'de dünya bibliyografyasına katılabilecek ağırlıkta yayınların olmaması yüzünden silikçe bir varlıkla yetinmek zorunda kalmıştı. Bugün durum hayli değişik, elimizde gösterebileceğimiz kitaplar, duyurabileceğimiz yoğun bir sanat çalışmamız var. Öte yandan, Cemiyet'in, yerli sanatçıların yarınlarını hazırlamak amacıyla yarışmalar düzenleyip hatırı sayılır yükte ödüller dağıttığını memnunlukla kaydediyorum.

İzmir sanat dünyasını bilmediğim için, fazla bir şey yazamayacağım. Düne kadar bildiğim, bu güzel şehir, "sosyete"sinin sanat ve kültür gösterileriyle pek ilgili olmadığı, iş ve eğlence temellerine dayanan bir "pozitivizm" yaşantısı içinde bulunduğudur. Ne var ki, bugün İzmir, heykeltraş Turgut Pura'nın yönettiği modern bir sanat müzesine kavuştu. Buna sevinip, darısı İstanbul'un başına demekten başka söyleyeceğimiz yok. "Ankara Sanat" dergisinin bir sayısında okuduğumuza göre, İzmir Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü, küçük bir Akademi niteliğinde verimli çalışmalarını yürütüyor. Kimi öğrencinin heykel, dekorasyon, resim ve resim-iş bölümleriyle ilgili çalışmalarını gördüm. Almanya'nın ünlü Bauhaus Okulu'nun sistemlerini bana hatırlattı bu çalışmalar. Bundan daha güzel övgü olur mu?

Bolu, Eskişehir, Edirne, Bursa, Antalya ve öteki illerimizdeki küçük galerilerin çalışmalarını anlatmak isterdim, öğrenmiş olsaydım. Kimileri öğrencilerim olan bu galeri müdürlerinin bulundukları yerlere biraz sanat havası estirmek için ne güç koşullar içinde çalıştıklarını biliyorum.

KUŞBAKIŞI TÜRKİYE PLASTİK SANATLARI :

Unutmalar, eksiklerle dolu olduğunda emin olduğum yukarıki satırları, Türkiye'de plastik sanatları genel görünüşüne değinerek bitireceğim. Ne var ki, bu genel görünüş denemesi de eksik, kusurlu olacak. Böyle bilançoların ayları, hafta ve günleri ayıran, mevsimleri belirten bir takvim, ya da bir meteoroloji raporu kadar kesin olabilmesi mümkün mü? Ne kadar objektif, tarafsız olmaya çalışsanız, düşünceleriniz yine kendi duygularınız, kişisel tepkileriniz sonucu. Onları yansıtacaksınız ister istemez. Ancak, duygularınıza, sempati ve antipatilerinize kulak vermemeye gayret ederek görevinizi yerine getirmeniz olabilecek şeylerden.

Türkiye'de sanat hayatının genişleyişini düşündükçe kişinin şaşmaması imkânsız. Tepebaşı'ndaki tek salaş tiyatrodan yalnız İstanbul'un her gece açılan otuz perdesi. Galatasaray Lisesi resim dershanesindeki tek Ağustos sergisinden yıl boyunca yüzlerce sergi. Zeki beyin saray orkestrasından senfonik konserler, milletlerarası çapta solistler, kompozitörler.. Ve yaygın bir zevksizlikten, süsleme sanatlarının gelişmesiyle tiyatro dekorundan vitrinlere, afişten kitap kabına ve sayfa düzenine, yapı iç ve dışlarına yayılan bir biçim, renk, nisbet anlayışı. Azımsanacak adımlar değil bunlar.

Plastik sanatlara gelince, 1933'lerde Galatasaray sergileri karşısına dikilip memlekete yeni, atak bir sanat anlayışının dinamik kanını aşılayan bir "D Grubu"nun tekliğine karşı bugün çeşitli topluluklar, birlikler, gruplu ya da kişisel çabalar. Bu çoğalma, bu kaynaşma, değişik eğilimlerin doğurduğu çelişmeler, biçim ve renk sanatlarını tarih çapının kısa bir bölümü içinde memlekete sokan karışık da olsa bu çabalar azımsanmayacak ileriye adımlar.

İstenilen düzende, ahenkte, memleket kültürüne daha yararlı olacak disiplinli beraberlikte değil bu adımlar, ama unutmamalı ki, sosyal kuruluşumuzun her alanında olduğu gibi, kültür ve sanatta da bir geçiş devresini yaşamaktayız. Türk fikir ve sanat yolu köşebaşını buldu ama, da-

ha dönemedi köşeyi, yeni yola atmaya başlamadı adımlarını.

Kuşbakışımıza, başlıca kentlerimizde, değişik eğilimleri yansıtan sergilerle başlarsak nitelik ve nicelik sorunlarını yine konuşturmamız gerekecek. Türkiye'de açılan plastik sanatlar sergilerinin "veriş" ve "alış" kanununa uygun olmadığı kanısındayım. Bu sunuş bolluğunun toplumun anlayış, zevk ve isteklerini kat kat aştığını düşünüyorum. Bir nesne, kullanılışı oranında sunulmaz, genel isteği aşarsa sonuç, enflasyondur. Yanılmıyorsam bu, ekonominin olduğu kadar kültürel ekonominin de şaşmaz bir kanunu. Otuz sahne varmış, altmışa çıkarın, hem oyunların kalitesi ayağa düşer, hem tiyatro salonları boşalır. Senfonik orkestralarımızı yirmiye çıkarın, dinleyici bulamazlar. Az ve öz politikası giderek gelişimin en emin temeliyken, çokluk anarşiye götürmekten başka sonuç veremez. Türkiye'de yılda yüzlerce film çevriliyormuş. Keşke yirmi tane çevrilse de, o filmlerin dünya sinemacılığında bir sözü olsa, hiç değilse sanat bakımından temiz bir kata ulaşabilseler.

Plastik sanatlar sergilerinin çoğalmasını o sanatların Türkiye'de gelişmekte oldukları anlamına gelmez. Yığınların o sanatlara ısındıkları, anlayıp sevdikleri anlamına hiç gelmez. Bu sergilerin mekanizmasını çok iyi biliriz. Toplumun isteğinden kopmayan, doğrudan doğruya sanatçıların teşebbüsleriyle açılan bu sergiler, açılışa çağrılı olan eş-dost kalabalığından sonra yankı uyandırmadan kapanırlar. Sanatçının tek kârı, satabildiği üç-beş eseridir.

Plastik sanatlar sergilerinde görülen eserlerin o sergiler kapandıktan sonraya ne oldukları, nereye gittikleri düşünülebilir. Amatör sanat koleksiyoncusu, sergileri, dolayısıyle sanatçıların çalışmalarını izleyen eleştirici, yazar olmadığı gibi, başarı gösteren, kendini empoze eden kişiliklerden sağlayacağı kârları hesaplayan tablo tüccarı da yok Türkiye'de. Gazetecinin, yazarın, sanatseverin bir sergiye gelmesi rastlantıdır, eser satışı ya rastlantı, ya da bir yakınlık, dostluk sonucudur.

Toplumun aşağıdan yukarıya, ya da yukarıdan aşağıya çeşitli katlarının plastik sanatlara ilgilerini düşünürsek, görürüz ki, bu ilgi, varlıklı "sosyete" katından çok aydın,

ama maddî imkânları kıt orta katta yaşar. Memleketin büyük çoğunluğu olan emekçi, köylü katlarında resime, heykele, biçim ve renk sanatlarına bir eğilim, bir sevgi görülmez. Bunun nedenleri çoktur, sevgi görülmez derken, o katları suçlamaktan çok uzak olduğumu belirtmek isterim. Nedenleri incelemeye gelince, yeri değil burası, belki de beni aşan, sosyolojiye değinen bir sorun.

Sergiler ve sonuçlarını kısaca gözden geçirdikten sonra Türkiye'de sanatçıların tutumunu ele almak gerekir. Sanatçı ordusunun —çünkü artık küçük bir ordu olacak kadar çoğalmıştır ressam, heykeltraş— toplum içinde tutumu nedir? Daha önemlisi, anlamı ve ağırlığı nedir? İlk göz gezdirişte, yanılmıyorsam, sanatçılar arasında birlik, beraberlikten çok; ayrılık, dağınıklık, çelişmeler, değişik eğilimlerin yarattığı yaşantı ve verim ayrıkları beliriyor. Her memlekette sanatçı ordusu içinde bu dağınıklığa, çeşitli eğilimler sonucu bu ayrıklığa rastlanır. Ama bellibaşlı uygar memleketlerde, dağınıklıkların üstünde, zaman zaman, devir devir doğan toplu eğilimler vardır ve bu eğilimler güçlü bir sanatçı grubunun çevresinde toplanarak, memleket içine ve dışına yayılır. Bugün, Türk plastik sanatlarını böyle bir topluluktan yoksun görüyorum. Sanatçılar, küçük küçük gruplar halinde ya da tek tek çeşitli görüşler içinde, dağınık, tutarsız durumdadırlar. Görüşleri, sanat anlayışları birbirine o kadar zıttır ki, bir çatı altında birleşip toplu bir aksiyona geçemezler.

Oysa ben, hele memleketin bugünkü koşulları içinde, güçlü bir sanatçı grubunun belirli bir estetik içinde etkili bir aksiyona geçişini çok faydalı buluyorum. Sanat tarihinin sayfalarını gözden geçirirsek, klasiklerden romantiklere, empresyonistlerden kübistlere ve soyut akımlara, belli görüş ve tekniklerin kök salması için sanatçıların gruplaştıklarını görürüz. Kimi zaman bu gruplaşma eşit güç ve kişilikte sanatçıların işbirliği, elbirliği etmeleri, kimi zaman da bir "okul şefi" çevresinde toplanmalarıyla gerçekleşmiştir. Tek bir adamın, ne kadar da güçlü olursa olsun, devrim başardığı görülmemiştir kanısındayım.

Bizim plastik sanatlar tarihimize bakacak olunursa, "Güzel Sanatlar Birliği" —eski Osmanlı Ressamlar Cemiyeti—, "D Grubu" gibi uzun süre birlikte çalışmış toplu-

lukların başarı sırrı anlaşılır. Parçalanmamak, ayrılmamak, amacı beraberce savunup toplum önüne blok halinde çıkmak. "D Grubu"ndan bu yana genç sanatçıların arasıra toplandıkları, beraberce sergiler açtıkları, manifestolar yayımladıkları, çeşitli federasyonlar, dernek ve cemiyetler kurdukları görülmedi değil. Grupların kurulmasıyla çözülmesi bir oldu, federasyon, dernek ve cemiyet gibi topluluklar belli bir estetik yürütmeyen değişik mizaçta sanatçıları birleştirmek prensibine uyduklarından, beklenilen aksiyon bir türlü gerçekleşemedi.

Bugünkü görünüş, her yıl biraz daha kabaran plastik sanatçıların çoğunluğunun kişisel çabalar içinde bulunduklarıdır. Bu çoğunluk, Batı eğilimlerini izleyip onlara ayak uydurmada. Kimileri gerçekçiliği, tabiat izleniminden ayrılmamayı savunur. Soyut sanat taraflıları hatırı sayılır kalabalıkta. Aslında, biçim ve renk metafiziği olan bu eğilim, resim ve heykel türlerinin en çetiniyken, göz aldatıcı gösterilere, "Resim, heykel yapmasını bilmeyen"lerin at oynattıkları aldatıcı alan oluyor. Bir-iki "Naif", "Saf" ressam da var. Rousseau, Vivin, Bombois, Grand-Ma Moser gibi gerçek "Naif"ler estetiğini sistem halinde uyguluyorlar. Halka dönük sanatı savunanlar Anadolu köylüsünün sefaletini, acılarını dile getiriyorlar. Soyut biçimlerden gerçeğe dönen Nuri İyem, Neşet Günal, İbrahim Balaban bunların arasındadır.

Ayrı ayrı bütün isimleri sayarak sanatlarını incelemek imkânsızlığı karşısında, kısaca saydığım bu eğilimler, plastik sanatlarımızı nitelik, nicelik bakımından zenginleştirip hareketlendirmelerine karşın, daha yukarıda gereğinden söz ettiğim toplu, ağırlığıyla kendini empoze eden etkili bir sanat hareketinin yayılmasına engel oldular. Böyle bir toplu hareketin kristalleşmesini önleyen başlıca faktörlerden biri de, genel olarak sanatçılarımızda görülen bencillik, bir çeşit megalomanya, gemisini kendi başına yürütme hırsı, sanatı "iş"le karıştırarak, başkalarıyla elbirliği etmenin maddi kazançlara, siparişlerin kârına zarar vereceği tasası. Topluluğu, beraberliği ancak ihtiyaç devrelerinin bir zorunu bilen, o ihtiyaç ortadan kalkınca beliren "egosantrizm", yıllardan beri tanığı olduğumuz bir tutumdur. Böylelikle, belli bir fikir çevresinde toplanmayan, kavgasını ken-

di başına yürütmek isteyen, ya da kişisel maddi ve manevi avantajları sağlamış olduğu için arkadaşlarından uzaklaşan sanatçıları gördük ve görmekteyiz.

Evet ama, denecek, belli bir görüşün, bir sanat anlayışının topluca savunulması için o görüşün, o anlayışın var olması gerekmez mi? Var olsa, kendiliğinden toplar temsilcilerini. Yok ki, sanatçıların büyük çoğunluğu, birbirine zıt eğilimler içinde bugünün karışık havasını yaratıyorlar. Böyle diyen doğru demiş olur.

Kaya Özsezgin: Desen

1970 DE TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

Geçtiğimiz mevsim, Türk tiyatrosuna bir-iki ileri davranış dışında, genellikle olumlu bir şey getirmedi diyebiliriz. Birdenbire böyle kesin bir yargıya ve iç açıcı olmayan bir izlenime varışımızın nedeni, sadece retrospektif açıdan bakmakla değil, önümüzde ileri tiyatro sanatı açısından umut verecek bir ışığın da görülmemesinden kolayca anlaşılır. Şöyle ki, 1970 tiyatro mevsimini başlatan günlerden bu yana ve şimdi de içinde bulunduğumuz yeni mevsimi yeni yıla bağlayan sahne panoramasında, birkaç oyun ve birkaç eylemli davranış bir yana, güçlü ve umut verici bir çaba görmüyoruz. Gene sadece eğlendirici, ya da denenmiş konuları sözümona yeni bir biçim altında sunmak iddiasında bulunarak, aslında günümüzün gerçek, ileri ve ulusal tiyatro açısından hiçbir temele dayanmadan; gerçek ve bilimsel sanat estetiğinden yoksun oyunların çoğunlukta olduğunu görüyoruz.

Bulunduğumuz noktadan geriye doğru, geçen yılın Varlık Yıllığı'nda 1969 tiyatro mevsimi için yazdıklarımıza bir göz atacak olursak, şu yorumlamayı izleriz: "1969 tiyatro mevsiminin enflâsyonist bir karakter gösterdiği, özellikle yıldız sanatçıların kendi başlarına tiyatro kurmak için birbirleriyle yarış ettikleri ve bu sanatçı bölünmesinin, düzenlenen repertuarlarda hafif oyunların çoğunlukta oluşuyla büsbütün olumsuz bir yola sürüklendiği ve seyirciyi de belirlenmiş kişilerden meydana getirerek, Türk tiyatrosunun Türk halkına ulaşmasının geciktiği" sonucuna varırız. Şimdi de, 1970 mevsimine bu yönlerden panoramik bir açıdan bakılınca: Gerçi, yeni tiyatro kurma biçiminde beliren bu enflâsyonist karakterin yoğunluğunu kaybettiğini, ancak bir-iki yeni tiyatro dışında, bu sefer "tiyatro kurmak" yerine, "tiyatronun yerini değiştirmek" halini aldı-

gını izliyoruz. Örnek olarak, Ulvi Uraz'ın topluluğunu Arena'dan alıp geçen yıl Dostlar Tiyatrosu (Genco Erkal) nun bulunduğu Harbiye'deki Yapı Endüstrisi Merkezi salonuna taşıdığını; Dostlar Tiyatrosu'nun geçen yıl Mücap Ofluoğlu'nun yer aldığı Küçük Sahne'ye geçtiğini; Gazanfer Özcan - Gönül Ülkü topluluğunun Azak Tiyatrosu'ndan ayrılarak, bu mevsim önce Esentepe'de sonra Şişli'deki Ümit Tiyatrosu'nda temsiller vermeye başladığını; Azak Tiyatrosu'na ise AST'dan ayrılan Güner Sümer ve arkadaşlarının kurduğu İstanbul Sanat Tiyatrosu'nun yerleştiğini; Arena Tiyatrosu'na bu yıl yeni kurulan Ocak Sahnesi topluluğunun geldiğini görüyoruz.

Bu arada, Mücap Ofluoğlu'nun bu mevsim oyun oynamaktan vazgeçtiğini ve topluluğunu dağıttığını görüyoruz. Gen-Ar Tiyatrosu'nun ise bir yangın sonunda yanarak orada temsiller veren iki topluluğun açıkta kalışını üzülerek belirtelim. Üsküdar'da Sunar Sineması'nın yanında Sunar Film sahiplerinden Mahmut Saraçer'in yepyeni ve modern teknik ve biçimde bir tiyatro kurarak orada Zihni Küçümen ve arkadaşlarının Kardeş Sahne adı altında temsiller vermeye başlamasını da selâmlıyalım. Ayrıca Mehmet Özekit yönetiminde yeni bir topluluğun Kocamustafapaşa'da daha ziyade güldürü biçiminde oyunlara başladığını da belirtelim.

Bu arada, önem kazanmaya başlayan bir durumu da şimdiden burada gözlere sermek, ileriye ışık tutacak bir anlam taşımaktadır. O da şudur: İstanbul'da Kültür Sarayı kurulduğundan beri, bu binanın gözkamaştırıcı ihtişamı, teknik imkânları ve diğer hususlar; burada büyük prodüksiyonlara girişen Devlet Tiyatroları bölümlerini ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi temsillerini geniş seyirci kitlesine ve özellikle tiyatroya gidebilmek imkânlarına fazlasıyla malik belirli zümrelere ve hele "gala"lardan hoşlanan sosyete(!)ye çok ilginç kılmaktadır. Bu yüzden, geçen yıllara oranla İstanbul'daki özel tiyatroların seyirci miktarının azaldığı ve Kültür Sarayı'na kaymaya başladığı dikkat edilecek bir işarettir!

Genel panoramayı böylece özetledikten sonra, aşağıda geçen mevsimin en karakteristik olayları arasında en keskin çizgilerle belirli olanlarını belirtelim:

AST GREVİ — Türkiye'nin öncü-avant garde tiyatrolarından biri olarak kurulan ve beş yıldan beri gerek repertuar seçimi, gerekse yurt çapında başarılı oyunlarıyla en güçlü bir sanat topluluğu sayılan Ankara Sanat Tiyatrosu sanatçıları, toplu iş sözleşmesi imzalanması konusunda işverenle anlaşmazlığa düşerek uzun süre greve girmiştir. Bu grev, şimdiye kadar tiyatro hayatımızda rastlanmamış nitelikte, hem uzun süreli, hem de Türkiye'nin ileri ve aydın sanat çevrelerinin dayanışmasıyla çok etkili olmuş ve geniş yankılar uyandırmıştır. Önce, anonim şirket olan AST işvereni Bülent Akkurt'un 1968 Kasım ayında imzalanmış Toplu İş Sözleşmesi'ni, ağır maddî külfetler yüklemesi nedeniyle feshettiğini bildirmesi, sanatçıların şiddetli tepkisi ve protestosuyla karşılanmış ve sonra Tİ-SEN Ankara Şubesi'nin kararı ile greve gidilmiştir. 25 Mart 1970 tarihinde başlayan grev, uzun süre sürmüş ve yeni mevsim başında toplu sözleşmenin imzasıyla son bulmuştur.

İST'İN KURULUŞU — Ankara Sanat Tiyatrosu'nun grevi devam ederken, bu tiyatronun yönetmeni Güner Sümer'in ayrılarak İstanbul'da Azak Tiyatrosu sahibi Avni Oltkıvanç'la anlaşmak suretiyle İstanbul Sanat Tiyatrosu (İST) nu kurması ve Sermet Çağan'ın evvelce AST'da başarıyla oynanmış olan "Ayak Bacak Fabrikası"m oynamaya başlaması, AST'ın grevde olan sanatçılarının tepkisini büsbütün arttırmış ve bu işe Tİ-SEN (Türkiye Tiyatro İşçileri Sendikası) da direkt olarak katılarak İST'e karşı tutumunu belirtmiş ve şiddetle protesto etmiştir. Buna rağmen, İST temsillerine Azak Tiyatrosu'nda başlamış, ancak "Ayak Bacak Fabrikası" AST'da oynandığı zamanki büyük ilgiyi bu sefer görememiş ve sanatçılar yeni oyunlarını ilân etmelerine rağmen bu tiyatroyu devam ettirip ettiremeyecekleri konusunda kararsızlığa düşmüşlerdir.

HALK OYUNCULARI DAĞILDI — 1937 yılının 21 Aralığında kurulan Halk Oyuncuları, üç yıl içinde özellikle Türk toplumunun gelişmesi ve ulusal Türk tiyatrosu çizgisi içinde, düzenin değişmesi ve antiemperyalist, devrimci bir kültür ve sanat politikasının kurulması amacıyla politik, ekonomik ve sosyal konulara değinen oyunları repertuarına al-

mıştı. İlk oyun "Samanyolu"ndan sonra "Devri Süleyman", "Pir Sultan Abdal", "Komisyon", "Teneke" ve "141. Basamak" piyeslerini oynamıştı. Geniş ilgi gören bu oyunlar arasında özellikle "Pir Sultan Abdal" oyunu Tunceli'de kanlı olaylara yol açmış ve yasaklanmıştı. Bu durum geniş tepkilere ve yankılara yol açmış ve gazete sütunlarını günlerce doldurmuştu. Bu arada Halk Oyuncuları kuruldukları günden beri hep üzücü olaylarla karşılaşmıştır. Bunlar yasaklama, saldırı, kaçakçılıkla suçlama ve İstanbul'da tiyatrolarının yanması gibi olaylardır. Halk Oyuncuları, bu olaylara göğüs gererek, sanat çabalarını bu mevsim başına kadar sürdürmüşler, bu meyanda "üç sanat ödülü" kazanmışlar ve yeni oyunları "Ergenekon"u hazırlama gayreti içindeyken; önce kendi bünyelerinden bir grubun ayrılması ve imkânsızlıklar yüzünden dağılmışlardır.

FİA'NIN PROTESTOSU — Uluslararası Oyuncular Federasyonu (FİA), Türkiye Tiyatro İşçileri Sendikası kanalıyla, Türk hükümetini, geçen Ağustos ayında Tunceli'de Halk Oyuncuları'nın uğradığı saldırıyı ve yapılan işkenceyi Adalet Bakanlığı'na gönderdiği bir mektupla belirterek, protesto etmiştir. Eu duyuru, FİA'nın İrlanda'nın Dublin şehrinde düzenlenen toplantısında birçok ülkenin temsilcilerinin katılışıyla kararlaştırılmıştır. FİA, ayrıca Tunceli'dekine benzer bir olayın geçen Aralık ayında Belçika'da cereyan ettiğini ve Brüksel polisinin Belçikalı ve Hollandalı oyunculara haksız saldırıda bulunduğunu da örnek olarak göstermiştir.

OPERA-BALE KANUNU — Uzun süreden beri özlemi duyulan ve sanatçıların önemli sorunlarını halletmesine yarar olacağı öngörülen "Devlet Opera ve Balesi Kuruluş Kanunu Tasarısı" nihayet, geçtiğimiz mevsimin sevinçli olaylarından biri olarak olumlu bir sonuca bağlandı ve ilgili komisyonlarda kabul edildikten sonra, Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildi. Bu kanunun getirdiği esaslar arasında: Genel müdürlüklerin ayrılması, Sanat kurulunun bulunması, Sanatçıların sınavları ve ücretleri, Sanatçıların içkili gazino ve benzeri yerlerde çalışamaması, Gelirlerin her türlü vergi ve harçtan muaf tutulması, Kültür Sarayı'nda

hem Devlet Tiyatrosu, hem de Devlet Opera ve Balesi'nin temsiller vermesi ve diğer konular bulunmaktadır.

KÜLTÜR SARAYI'NDA YENİLİK — İstanbul Kültür Sarayı bu mevsim başında iki yeni sahneye daha kavuşmuş bulunmaktadır. Böylece büyük salonun dışında, ayrıca 300 kişilik bir Oda Tiyatrosu ile 700 kişilik bir konser salonu açılmıştır.

"FİDELİO" — Büyük besteci Beethoven'in eşsiz opera şaheseri "Fidelio"nun İstanbul Kültür Sarayı'nda Devlet Operası tarafmdan temsil edilmesi, yılın en önemli sanat olaylarından biri sayılır. Şöyle ki, insanlığa evrensel eserler kazandırmış olan Beethoven'in "Fidelio" operası, ilk oynandığı zaman anlaşılamamış olduğu kadar, bütün dünyada tanındıktan ve olağanüstü başarılarla oynandıktan sonra bile daima çetin yorumların ve derinliğine tartışmaların konusu olmuş ve "insanların özgürlüğü" konusunda ölümsüzlüğü onaylanmıştır. Bu boy bir eseri İstanbul'da başarıyla temsil eden İstanbul Devlet Operası, tüm sanatçıları ve başta sahneye koyan Aydın Gün ne kadar övülseler azdır. Özellikle orkestrayı Salzburg "Mozarteum"un ünlü yöneticilerinden Robert Wagner'in konuk sanatçı olarak İstanbul'a gelerek yönetmesi, unutulmaz anlar yaşanmasına ve senfonik orkestramızın birdenbire verimli bir icraya yönelmesine yol açmıştır!

CÜNEYT GÖKÇER'İN UNVANI — Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü ünlü yönetici-aktör Cüneyt Gökçer'in sanat çalışmaları arasında Türk-İtalyan kültür ilişkilerine katkıda bulunan hizmetleri dolayısıyla İtalyan Cumhurbaşkanı tarafından kendisine "Commandatore" nişanı verilmiştir. Bu nişan, İtalya'nın geleneksel ödülleri arasında değer kazanmaktadır.

"DAMDAKİ KEMANCI" — Dünyaca tutulmuş ve sevilmiş müzikallerden biri olan "Damdaki Kemancı - Anatevka"mn Devlet Tiyatrosu tarafından sahneye konuşu, ülkemizde büyük yankılar uyandıran bir olay olmuş ve şimdiye kadar rastlanmamış bir seyirci rekoru kırmıştır. Öyle ki, bu müzikalin İstanbul Kültür Sarayı'nda mevsim bo-

yunca gösterilişi esnasında, sabah-akşam Kültür Sarayı'nın önünde uzun kuyruklar toplanmış, bu oyuna bilet bulmak büyük bir mesele olmuş, bu yüzden izdihama engel olmak için tedbirler alınmış ve zaman zaman olaylar çıkmıştır. Ankara ve İstanbul'da bu oyun bir mevsimde 107.822 kişi tarafından seyredilmiştir.

DIŞARDA BAŞARI — Devlet Tiyatrosu, "Damdaki Kemancı"yı ayrıca Yunanistan turnesinde oynamış ve 8 temsili 20.000 seyirci seyretmiştir. Atinalı ve Pireli sanat otoriteleri, eleştiriciler ve sanat çevreleri, Cüneyt Gökçer'e ve Türk sanatçılarına bu oyunun sahneye konuşu ve oynanışındaki başarı dolayısıyla övgüler yağdırmışlardır.

YILIN BALOSU! — "Damdaki Kemancı"nın Türkiye'deki başarılı serüveni, sadece sanat plânında kalmamış, aynı zamanda bizim sosyeteyi saran ilginç bir eğlence ve gösteri atmosferi halini de almıştır! Nitekim, "Damdaki Kemancı"nın olağanüstü bir rağbet gördüğünü izleyen Devlet Tiyatrosu Personel Sendikası, bundan yararlanmayı düşünerek, Ankara'da Büyük Tiyatro'da "Damdaki Kemancı" temsilinin bitiminden sonra, Türkiye'nin ünlü sanatçılarının, tanınmış müzik topluluklarının ve çeşitli eğlencelerin yer alacağı yemekli büyük bir balo düzenlenmiştir. Bu balo, kısa zamanda "Şahane Balo" deyimine bürünerek geniş bir organizasyon halini almış ve Ankara'da dillere destan bir şekilde geçmiştir.

ÇEHOV TÜRKİYE'DE — Büyük yazar Anton Çehov'un dünyaca popüler olmuş piyeslerinden "Üç Kız Kardeş", Kent Oyuncuları'nın 10. kuruluş yıldönümünde repertuarda yer almakla, hem Türkiye'de uzun süre sonra ikinci defa oynanmış, hem de Kent Oyuncuları'na en seviyeli oyunlarından birini kazandırmıştır.

ARENA'DA OLAY — Ulvi Uraz Tiyatrosu'nun Arena'da "Nina" adlı komediyi oynadığı gecelerden birinde, tiyatro seyircisi sayılamayacak birkaç kişi (!), oturdukları yerden, sahnede oynayan Ulvi Uraz'ı hedef alarak, onunla alay etmek istemişlerdir. Oyunun sonunda Ulvi Uraz: "Özür dilerim, aranızda tiyatroyu seyredemeyenler de var!

Bunları gişeden kontrole imkân yok!" dedikten sonra, diğer seyirci çoğunluğu, sanatçıyı alkışlamış ve tiyatro dağıldıktan sonra, sokakta bu münasebetsiz kişilere dersini vermiştir!

DRAM TİYATROSU YANDI — Türk tiyatro tarihinde "Darülbedayi" adıyla ölmezleşmiş Şehir Tiyatrolarının, son yıllara kadar tiyatroseverler ve halk arasında "salaş tiyatro" deyimiyle yarı ciddi yarı mizahi olarak eskimişliğini belirttikleri Tepebaşı'ndaki emektar Dram Tiyatrosu, bir yangın sonunda bir gecede kül oldu. 56 yıl önce Şehremini Rıdvan Paşa tarafından yaptırılan Dram Tiyatrosu, Türk tiyatrosu için tam müzeye çevrilmesi düşünüldüğü bir anda yanıverdi. 1916 yılında Darülbedayi'ye geçtiği gün, ilk oyun olarak Emile Fabre'ın "Çürük Temel" adlı piyesini 20 Ocak'ta sahneye koyduğundan bu yana 55 yıl boyunca Dram Tiyatrosu'nda 338 oyun 13.273 defa temsil edilmiş ve 1 milyon 680 bin 928 seyirci seyretmiştir. Dram Tiyatrosu yeniden müze haline getirilmektedir.

GEN-AR YANDI — Söz yangından açılmışken, üzülerek belirtelim ki, Beyoğlu'nda şimdiye kadar değişik topluluklarla başarılı oyunlar veren Muhtar Kocataş'a ait Gen-Ar Tiyatrosu, bu mevsim başında bir yangın sonucu tamamen yanarak faaliyetini tatil etmek zorunda kalmıştır. 1970-71 sezonu için bu sahnede iki ayrı topluluk yer almaktaydı. Biri Orhan Erdamar'ın yönettiği müzikli oyun olan Fazıl Hayati Çorbacıoğlu'nun "Anahtar Deliği", diğeri Renan Fosforoğlu'nun yönettiği Roger Ferdinand'dan adapte edilen "Ne Aile Ne Aile" adlı oyunları oynayan iki ekip. Her ikisi de böylece sahnesiz kaldılar.

HARBİYE'DE TİYATRO — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, önce Harbiye'de Yapı Endüstrisi Merkezi'nin altında 600 kişilik salonu kendi bölümü olarak temsillere açmış; sonra içinde bulunduğumuz yeni mevsimde gene Harbiye'de Spor ve Sergi Sarayı yanında yepyeni ve modern bir tiyatroya bu bölümü taşımıştır. Şehir Tiyatroları ayrıca kısa bir süre Esentepe'de açılan yeni bir tiyatro salonunda temsiller vermiştir.

GEZİCİ OPERA — Türkiye'de ilk defa ilgi çekici bir teşebbüse girişilmiş ve Devlet Operası sanatçılarından Necdet Aydın, Genel Müdür Aydın Gün'ün desteğiyle iki kişilik gezici operayı ülkemizde uygulamaya başlamıştır. İki kişilik operanın, ilk oyunu olan "Telefon", önce Gazi Eğitim Enstitüsü salonunda, sonraları Kolej salonu, Türk Filarmoni Derneği ve Eskişehir'de temsil edilmiş ve ilgi uyandırmıştır. Necdet Aydın'ın sahneye koyduğu Gian Carlo Menotti'nin bestesi "Telefon"u Müfide Özgüç ve Şinasi Özel oynamışlardır.

ANKARA'DA YENİ SAHNELER — Mevsimin başında Ankara iki yeni tiyatroya daha kavuşmuştur. Yeni açılan tiyatrolardan birisi "Çağ Tiyatrosu", diğeri ise "Afacan Çocuk Tiyatrosu"dur.

TİYATRO YAZARLARI TÜZÜĞÜ — Türkiye Tiyatro Yazarları Derneği, olumlu çabalar göstermenin yanısıra, Ana Tüzük'lerini de yayınlamışlar ve üyelere dağıtmışlardır. Kurucuları Cevat Fehmi Başkut, Ahmet Kutsi Tecer, Haldun Taner, Refik Erduran, Recep Bilginer olan Derneğin halen 33 üyesi arasında ülkemizin tanınmış tiyatro yazarları bulunmaktadır.

TİYATİO FORUMU — Edebiyatçılar Birliği, yeni yayınlanan Tiyatro 70 dergisi aracılığıyla "tiyatro üzerine bir forum" düzenlemiştir. Tiyatronun günümüzdeki sorunlarını tartışmak konusunda düzenlenen bu foruma bütün tiyatrocular ve tiyatroseverler çağırılmıştır. Günay Akarsu'nun yönettiği bu forum, Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu'nda yapılmış ve özellikle son zamanlarda görülen gelişmeler ve bu arada emekçilere tiyatro yapmak amacıyla kurulmuş tiyatrolarla başlayan yeni akımlar üzerinde durulmuştur.

DÜNYA TİYATRO GÜNÜ — 27 Mart'ta her yıl olduğu gibi, Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü'nün ve UNESCO'nun yönetimiyle bütün dünyada olduğu gibi, bizde de "Dünya Tiyatro Günü" kutlanmış ve o gün tiyatrolarımız, özellikle maddi yetenekten yoksun halka ve işçilere parasız temsiller vermişlerdir.

SIEGEL GELDİ — "Çarlı'nın Teyzesi" adlı müzikal oyunun dünyaca ünlü Alman bestecisi Ralph Maria Siegel, İstanbul'a birkaç gün için konuk olarak gelmiş ve bu arada İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde Şehir Tiyatroları mensupları, sanatçılar, bestecilerimiz ve eleştiricilerle tanışarak sohbette bulunmuştur. Bu arada, Şehir Tiyatroları repertuarına alınmış olan "Çarlı'nın Teyzesi" oyununun gerçekleşmesi konusunda düşünceler belirtilmiştir.

"TİYATRO 70" — Türkiye'de tiyatro bolluğunun yanısıra, eksikliği duyulan olumlu ve ciddî bir tiyatro dergisinin çıkarılması konusunda başta S. Günay Akarsu, Tanju Cılızoğlu olmak üzere diğer eleştirici ve yazarların gayretiyle "Tiyatro 70" adlı aylık bir derginin çıkarılmasına başlanmıştır. Kısa süre içinde büyük ilgi gören bu devrimci, ilerici ve toplumsal görüşlü dergi, özellikle açtığı anketler, tartışmalar, forumlar ve eylemle tiyatro çevresinde etkili olmaktadır.

BİR DERNEĞİN ÇAĞRISI — İstanbul Amatör Tiyatrosu Tiyatro Sevenler Derneği adı altında kurulan Dernek, 1988 yılından beri tiyatroyu topluma sevdirmek ve tiyatro kültürünü arttırmak amacıyla yaptığı çabaya destek bulabilmek için, özellikle basının bu konuda yardımını sağlamak üzere gazetelere çağrıda bulunmuştur.

OLAĞANÜSTÜ GÖSTERİ — Romanya'nın ünlü "Tandarica" adlı Kukla Tiyatrosu'nun yurdumuza gelişi olağanüstü bir gösteriyi gözlere ve kafalara sermiştir. Özellikle "Kuklalar ve İnsanlar" ana-fikri üzerine kurulu olan bu tiyatro, sadece küçükleri değil, büyükleri de ilgilendiren, yalnız eğlendirici bir kukla gösterisi olmayan, diyalektiğe bağlı üstün bir kukla-tiyatro karışımı bir sanat gösterisi olarak seyircileri büyülemiştir. 1949 yılından bu yana dünyaca başarılı temsiller veren "Tandarica" topluluğu, yöneticisi Margareta Niculescu ve diğer sanat otoriteleriyle birlikte İstanbul ve Ankara'da başarılı temsiller vermişlerdir.

10. YILI KUTLADI — Ankara Meydan Sahnesi, kuruluşunun 10. yılını kutlamıştır. Onuncu sezonda "Gizli Oyun"

adlı polisiye komediyi oynayan Ankara Meydan Sahnesi'nin kadrosunda Çetin Köroğlu, Mediha Köroğlu, Uğur Erkir, Zihni Göktay, Işık Ertan, Seçil Ertan, Murat Somunkıran, Suna Güçlüler, Ayhan Tamer, Sema Özay ve dekoratör Mehdi Turgut bulunmaktadır. Geçen mevsimin ikinci oyunu olarak topluluk Molière'den "Tartuffe"ün adaptasyonu olarak "Müraî"yi oynamıştır.

AYDIN GÜN PARİS'TE — Devlet Opera ve Balesi'nin Genel Müdürü Aydın Gün, içerdeki başarılarına, dışarda bir yenisini eklemiştir. Aydın Gün'ün geçen yıl Paris'te sahneye koyduğu "Altın Batının Kızı" adlı opera, büyük başarı kazanarak, bir yıldan beri Parislilerin ilgisini çekmektedir. Aydın Gün'e bu eseri sahneye koyuşu için kendisine 24 bin lira ödenmiştir.

"DAMDAKİ ZURNACI"? — Devlet Tiyatrosu'nun Cüneyt Gökçer'in başrolünü oynadığı "Damdaki Kemancı" müzikalinin olağanüstü rağbet görmesi ve afişlerden inmemesi üzerine, birçok özel tiyatrolar buna benzer adlar altında "Damdaki Kemancı"nın reklâmından yararlanarak, birtakım güldürü oyunları sahneye koymaya girişmişlerdir. Bunlardan Muammer Karaca "Damdaki Zurnacı" adı altında Necmi Onur'un yazdığı bir oyunu sahneye koymaya hazırlandığı sırada, komedyen Nejat Uygur da gene "Damdaki Zurnacı" adı altında bir güldürüyü sahneye koymuş, bunun üzerine taraflar arasında şiddetli tartışmalar çıkmış, bu arada Muammer Karaca ile arasında maddî ihtilâf çıkan Necmi Onur'un mahkemeye müracaatı üzerine Karaca'dan bu oyun kalkmış ve Nejat Uygur "Damdaki Zurnacı"yı oynamaya başlamıştır.

"GRİMM KARDEŞLER MÜZİKLENDİ — Türkiye'de ilk defa "Küçüklere ve Büyüklere Masallar" adı altında komedyen Müjdat Gezen, "Grimm Kardeşlerdne Masallar"dan Ülkü Tamer'in yazdığı "Bremen Mızıkacıları" adlı manzum masalı İstanbul Tiyatrosu'nda pazar sabahları oynamaya başlamıştır. Müziğini Selmi Andak'm bestelediği ve animasyonu karikatürist Yalçın Çetin'in çizdiği "Bremen Mızıkacıları", flüt soloda Süheyl Denizci'nin katılışıyla Türkiye'de ilk defa orijinal bir müzik ve çizgi yapıtı olmuştur.

SAMSUN ODA TİYATROSU — Yurt içinde tiyatro çalışmalarının gelişmesi bu yıl da artış göstermiş ve bunların içinde özellikle Samsun Belediye Oda Tiyatrosu'nun faaliyeti ve başarılı temsilleri dikkati çekmiştir. Necati Cumalı'nın "Derya Gülü"nü sahneye koyan Samsun Oda Tiyatrosu, bilinçli bir sorumluluk içinde çalışmakta ve metodlu, sistemli repertuar düzeni uygulamaktadır.

FATİH HALKEVİ — Halkevlerinin Türkiye'nin devrimci yönde gelişmesinde oynadığı büyük rol, günden güne daha fazla istekle duyulmakta ve bu yolda tekrar Halkevleri faaliyete geçmektedirler. Bu arada Fatih Halkevi Alan Tiyatrosu olumlu çabalar göstererek, özellikle ortaoyunumuzdan da yararlanarak biçim olarak yeni oyunlar sahnelemektedirler. Repertuarında "Kiralık Konak", Zeki Yurtbaşı'nın yazıp yönettiği "5. Duvar", ayrıca "Zil, Şal ve Gül" oyunu ile bir de "Karagöz" derlemesi ilgiyle izlenmiş ve özellikle işçilerden de seyirci gelmiştir.

İŞÇİNİN TİYATROSU — Geçen yıl kurulan İşçinin Tiyatrosu, bu yıl da çalışmalarını devam ettirmiş ve özellikle "tiyatro kursları" ilgi çekmiştir.

SİNOP CEZAEVİNDE — Her yıl 2 Ağustos gecesi bir tiyatro şenliği düzenleyen Sinop Cezaevi, bu olumlu gayretini bu yıl da sürdürmüş ve cezaevi savcısı Berin Taşan'ın yazdığı "İçerdeki Adam" adlı oyun, mahkûmların geniş ilgisini çekmiş ve ayrıca binlerce konuk seyirci tarafından izlenmiştir.

"HABABAM SINIFI" DIŞARDA — Rıfat Ilgaz'ın yazdığı "Hababam Sınıfı" Türkiye'de, özellikle Ulvi Uraz tarafından oynanarak büyük ilgi uyandırdıktan sonra, dış ülkelerin de ilgisini çekmiştir. İlk olarak Macaristan'da kitap olarak basılması için 12 bin adet üzerinden anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca eser, Miad Hakimof tarafından Taşkent'te Özbekçeye çevrilmiş, Üsküp'te de televizyonda gösterilmiştir.

ÜSKÜDAR'DA YENİ TİYATRO — Değerli iş ve sanat dostlarından Mahmut Saraçer'in yerinde bir teşebbü-

Michel Ciry: Her Adam Kendi Gecesinde

süyle, Sunar Sineması yanında modern teknik ve rahat seyretme imkânları içinde yeni bir tiyatro yaptırılmış ve Zihni Küçümen'in yönettiği "Kardeş Sahne" adlı topluluk la açılmıştır. İlk oyun olarak Aziz Nesin'in "Toros Canavarı" adlı sevilen oyunu Zihni Küçümen tarafından sahneye konmuş ve rolleri Zihni Küçümen, Hâle Rakunt Akınlı, Ertuğ Koruyan, Güzin Koçalp, Ali Yükenel, Güven Şengil paylaşmışlardır. Dekorlar Tamer Gürpınar'ındır.

YILIN ÖDÜLLERİ

İLHAN İSKENDER ARMAĞANI — Geçen yılın en başarılı sanatçıları konusunda "Ilhan İskender Armağanı" şöyle sonuçlanarak açıklandı: 1 — En başarılı oyun yazarı olarak Recep Bilginer (Utanç Dünyası adlı oyunu için); 2 — En başarılı rejisör olarak Haldun Dormen (Oliver müzikalinin mizanseni) ve Hamit Akınlı (Ay Battı oyununun mizanseni) birlikte eşit oyla; 3 — En başarılı kadın oyuncu Suna Selen (Sizi Seviyorum Madam adlı oyundaki rolü için); 4 — En başarılı erkek oyuncu Erol Günaydın (Oliver'deki rolü için).

SANATSEVENLER ÖDÜLÜ — Ankara Sanat Sevenler Derneği'nin her yıl düzenlediği ödüller geçen mevsim için şöyle dağıtılmıştır: 1 — En iyi oyun yazarı olarak Oktay Rifat (Yağmur Sıkıntısı piyesi için), ayrıca Vasıf Öngören'in "Asiye Nasıl Kurtulur" ile Adalet Ağaoğlu'nun "Tombala" oyunları övgüye lâyık bulunmuştur. 2 — En iyi rejisör olarak Cüneyt Gökçer "Cadı Kazanı" mizanseni için seçilmesine rağmen, yönetmeliğe göre üç yıl içinde başka bir ödül kazanmış olması nedeniyle kendisine armağanı verilememiştir. Ayrıca Tarık Levendoğlu'nun "Tombala" ve "Yeryüzü Cenneti" ile Vasıf Öngören'in "Asiye Nasıl Kurtulur" oyunlarındaki mizansenleri övülmeye değer bulunmuştur. 3 — En başarılı erkek oyuncu olarak Salih Canar "Gece Bekçileri"ndeki rolü ve Cüneyt Gökçer "Damdaki Kemancı"daki rolü için birlikte ödüle lâyık görülmüştür. 4 — En başarılı kadın oyuncu olarak Zeliha Berksoy "Asiye Nasıl Kurtulur" oyunundaki başarısı için. 5 — En başarılı dekor: Bu kolda bu yıl başarılı bir çalışma görülmemiştir.

TİYATRO KULÜBÜ ÖDÜLLERİ — Özel İktisadî ve Ticarî İlimler Yüksek Okulu Tiyatro Kulübü'nün olumlu bir çaba ile her yıl bir tiyatro büyüğümüzün adına düzenlediği ödüller, gerek seçimlerdeki objektif isabet ve gerekse gençliğin tiyatro sanatına gösterdiği bilinçli bir katkı olarak örnek armağanlar niteliğini kısa sürede kazanmıştır. İlk olarak 1969 yılı için düzenlenen "Musahipzade Celâl" ödüllerini şu sanatçılar kazanmıştır: 1 — En başarılı erkek oyuncu Genco Erkal (Bir Delinin Hâtıra Defteri için 68 puanla), 2 — En başarılı kadın sanatçı Asuman Arsan (Diplomatlar ve Mühür Göz'üm oyunları için, 54 puanla), 3 — En başarılı oyun "Bu Şehr-i Sitanbul ki" için Haldun Taner, 89 puanla, 4 — En başarılı rejisör Çetin İpekkaya "Bu Şehr-i Sitanbul ki" için 49 puanla seçilmişlerdir.

1970 yılı "Ahmet Vefik Paşa" ödülleri: 1 — Yılın kadın oyuncusu Aylâ Algan (Rosenberg'ler Ölmemeli'deki rolü için 71 puanla), 2 — Yılın erkek oyuncusu Müşfik Kenter (Bedel'deki rolü için 41.3 puanla), 3 — Yılın rejisörü Metin Serezli (Zıpçıkt:'daki mizanseni için 58.6 puanla), 4 — Yılın başarılı oyunu Asiye Nasıl Kurtulur (yazarı Vasıf Öngören 91 puanla) seçildiler.

ENSTİTÜ ÖDÜLLERİ — Necati Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği'nin düzenlediği Tiyatro Şenliği'ne sekiz lise ve ayrıca enstitüler katılmış ve şu ödüller dağıtılmıştır: 1 — En iyi topluluk olarak 90 puanla Çürük Elma oyunu için Necati İlköğretim Okulu, 2 — En iyi yönetmen olarak dram bölümünde "Sultan Gelin" oyunu için Zafer Atlas ve Erdinç Kaptan, güldürü bölümünde "Ne Oldum Delisi" oyunu için Perizat Ertunç. 3 — En başarılı kız oyuncu Seher Aras "Ocak"taki rolü için 125 puanla. 4 — En başarılı erkek oyuncu "Çürük Elma"daki rolü için Erdem Durak 135 puanla seçilmişlerdir.

KAYBETTİKLERİMİZ

YUSUF SÜRURİ — 8 Şubat 1970 günü Türk tiyatrosunun en emektar bir kişisini alıp götürdü. Yusuf Süruri

herşeyden önce iyi bir "insan", sanat çevrelerinin en sevilen simalarından biriydi. Herkese bir ağabey, bir baba haliyle şefkat ve öğüt dağıtırdı. Özellikle derin bir bilgiyle gerek Viyana'da, gerekse Fransa'da büsbütün perçinlediği tiyatro tecrübesiyle, tiyatromuzun temel direklerinden biri sayıldı. 1894'te Bakırköy'de doğan Yusuf Süruri, "Süruri" kardeşlerin en büyüğü ve Gülriz Süruri'nin amcasıydı. İlk eseri "Gül Hanım" Kadıköy Süreyya Opereti'nde oynanmıştı. Atatürk, onun oyunlarını seyrederek beğenmiş ve Anadolu'da oynanmasını istemişti. Halk Opereti, Fransız Tiyatrosu, Maksim, Ses Tiyatrosu ve İstanbul Tiyatrosu'nda 18 telif, 56 çeviri ve 100'den fazla adaptasyonu oynandı.

HADİ HÜN — Türk tiyatrosu 16 Aralık 1969 gecesi bir değerini daha kaybetti. Darülbedayi'nin ve sonra Şehir Tiyatrolarının büyük isimlerinden Hadi Hün, 1932'den bu yana Şehir Tiyatrolarında sayısız oyunlarda rol aldı ve alkışlandı. "Jül Sezar", "Othello", "Yaprak Dökümü", "Danton", "Oppenheimer Olayı", "Kurnaz Avukat", "Büyük Oyun" geniş repertuarının parlak başarıları arasındaydılar.

SERMET ÇAĞAN — Çağdaş Türk tiyatrosunun ileri ci, devrimci ve toplum sorunlarına eğilen öncü yazarlarından biri olan Sermet Çağan'ı 1970 yılı Ağustos'unun ilk haftasında bir kalp krizi sonunda genç yaşta kaybettik. Büyük bir üzüntü doğdu tüm sanatçılar, sanatseverler için. Onun yazar olarak Türk tiyatrosuna kazandırdığı "Ayak Bacak Fabrikası" unutulmayacak bir ileri örnektir. "Savaş Oyunu" Sermet Çağan'a dış ülkelerde ödüller kazandırdı. Sahneye koyduğu oyunlar arasında "Polisler", "Carar Ananın Silâhları", "Ah Biz Eşekler" ona parlak sayfalar kazandırdı.

TİYATROLARDA

1969-1970 mevsiminde tiyatrolarımızın uyguladığı repertuarı kısaca görelim:

DEVLET TİYATROLARI : 21 yılına basan Devlet Tiyatroları geçen mevsim 24 eseri 1490 defa ve 360.000 seyirciye oynamıştır. Bu oyunlar: "Midas'ın Altınları", "Ölen Hangisi", "Zoraki Tabib", "Ezik Otlar", "Vur Emri", "Pirinçler Yeşerecek", "Tombala", "Kral Üşümesi", "Finten", "Andromak", "Damdaki Kemancı", "Cadı Kazanı", "Alabora", "IV. Henri", "Guernica", "IV. Murat", "Lysistrata".

Devlet Tiyatroları 1970-71 mevsimine de şu oyunlarla girdi: "Çark", "Kör Kadı", "Haydutlar", "Tango", "Yaz", "Bir Bardak Su", "Sular Aydınlanıyordu", "IV. Murat", "Atçalı Kel Mehmet", "Kırgınlar Evi", "Gece Bekçileri", "Don Kişot", "Marat-Sade", "III. Richard".

DEVLET OPERASI VE BALESİ : 1969-1970 repertuarında: Ferit Tüzün'ün "Midas'ın Kulakları", J. Strauss'un "Yarasa", Çaykovski'nin "Kuğu Gölü", Verdi'nin "Othello", Verdi'nin "La Traviata", Mozart'ın "Sihirli Flüt", Çaykovski'nin "Fındıkkıran", "Turandot", "Viyana Kanı", "Faust", 1970-1971 repertuarında da "Fidelio", "Rigoletto", "Cavalleria Rusticana", "Palyaço", "Lüksemburg Kontu", "La Boheme", "Katya Kabanova", "Mavi Sakal", "Sevil Berberi" ve bale gösterileri olarak "Glazunov Süit", "Orpheus", "Judith", "Les Sphylides", "Satranç", "Hârika Mandarin" bulunmaktadır.

ŞEHİR TİYATROLARI — 1969-1970 mevsiminde "Kibarlık Budalası", "Canavar", "Dişi Kuş", "Tango", "Balıkesir Muhasebecisi", "Balabanağa", "Söyle Geleyim mi", "Erkeklere Yasak", "Gecikenler", "Tehlikeli Güvercin", "Vur Emri", "Pirinçler Yeşerecek", "Kezban", "Allahın Dediği Olur", "Yalancı". 1970-1971 mevsiminde "Sokrates Savunuyor", "Ayrıklar", "Koca Sinan", "Balabanağa", "Canavar".

AYFER FERAY — Geçen mevsimden beri oynadığı "Yedi Kocalı Hürmüz" ve "Teyzeler Karıştı" komedilerini sürdürüyor.

BULVAR — Kenan Büke topluluğu "Mühür Gözlüm" komedisine devam etti.

BİZİM TİYATRO — Münir Özkul ve arkadaşlarının oynadığı Haldun Taner'in "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı" oyunundan sonra, ne yazık ki bu başarılarını devam ettirmeden tiyatroyu dağıttılar.

DORMEN — "Yaygara 70" müzikali, "Şerefiye"den sonra 1970-1971 mevsimine "Uy Balon Dünya" müzikali ve "Son Gülen" adlı polisiye oyunuyla girdi.

DOSTLAR TİYATROSU — Genco Erkal yönetiminde "Rosenberg'ler Ölmemeli" piyesinden sonra, J. P. Sartre'dan çeviri "Nekrasov" adlı politik güldürüyü sahneye koydu.

DEVEKUŞU — Kabare Tiyatrosu, geçen yıllar başarıyla oynadığı Haldun Taner'in yazdığı ve Selmi Andak'ın bestelediği "Bu Şehr-i Sitanbul ki"nin yanısıra "Generallerin Beş Çayı" ve "Astronot Niyazi" güldürülerini sahneye koydu.

GÜLBİZ SÜRURİ - E. CEZZAR — Ümit Tiyatrosu'nda büyük yankı uyandıran, bir ara yasaklandıktan sonra tekrar oynatılan "Düşenin Dostu" ve "Haftada Bir Gün"den sonra "Hint Kumaşı"nı sahneye koydu.

GAZANFER ÖZCAN - GÖNÜL ÜLKÜ — Geçen mevsim Azak Tiyatrosu'nda "Üsküdarın Karşısında Galata" oyunundan sonra, bu mevsim Azak Tiyatrosu'nu bırakmış ve bir taraftan Esentepe'de, diğer taraftan Şişli Ümit Tiyatrosu'nda "Armatör" ve "Yanlış Hesap" oyunlarına başlamıştır.

İSTANBUL TİYATROSU — "Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı" ve "Zıpçıktı" oyunlarından sonra yeni mevsimde "Çılgın Yenge" komedisini sahneye koydu.

İSTANBUL SANAT TİYATROSU — Güner Sümer'in yönetiminde AST'tan ayrılan sanatçılarla birlikte Azak Tiyatrosu'nda Sermet Çağan'ın "Ayak Bacak Fabrikası"nı oynadı.

KADIKÖY İL — Üner İlsever yönetiminde olan bu tiyatro, geçen mevsim Aziz Nesin'in Karagöz oyunları se-

risinden "Berber Nonoş"unu başarıyla oynadı. Yeni mevsime gene Aziz Nesin'in aynı seriden "Barbarosun Torunu" komedisiyle girdi. Müziklerini Selmi Andak'ın bestelediği bu komedide Sezer Sezin, Üner İlsever, Semra Savaş, Turgut Savaş, Sevim Oral, Şahin Tek, Güner Ümit, Nezih Tuncay, Kemal Aliskender, Yıldır Çelikdelen rol aldılar.

KENT OYUNCULARI — 10. kuruluş yıldönümünü kutlayan Kent Oyuncuları geçen mevsimi O. Zeki Özturanlı'nın "Batak Göl", Sadık Şendil'in yazdığı, Selmi Andak'ın müziğini bestelediği "İhtilâl Var", Arthur Miller'in "Bedel", W. Gibson'un "Salıncakta İki Kişi", L. Gershe "Kelebekler Gibi", yeni mevsimde A. Çehov'un "Üç Kızkardeş" piyesine başladı.

KÜÇÜK KOMEDİ — Kocamustafapaşa'da Mehmet Özekit topluluğu bu mevsim başında yeni sahneye çıktı ve "Millete Selâm Zamlara Devam" adlı komediyi oynamaya başladı.

MÜCAP OFLUOĞLU — "Doğum Yarışı" ve "İkiz Kardeşim David" komedilerinden sonra, bu yıl tiyatrosunu Küçük Sahne'de tatil etti.

NİSA SEREZLİ — Tolga Aşkıner ile birlikte Şişli'deki Ümit Tiyatrosu'nda "Tatlı Kaçık", "Şahane Dul" ve "Talih Kuşu" oyunlarını sahneye koydu.

NEJAT UYGUR — Şehzadebaşı Büyük Tiyatro'da "Damdaki Zurnacı" komedisinden sonra "Bazıları Musakka Sever" komedisiyle yeni mevsime girdi.

ORALOĞLU — Lâle Oraloğlu ve arkadaşları, içerden ziyade dış turnelere yöneldiler. Kıbrıs turnesinde "Ne Çıkarsa Bahtına" ve "Vatan yahut Silistre" oyunlarından sonra, yeni mevsimde gene L.C.C. salonunda Claude Bal'in "Ezilenler"ini oynamaya başladı.

OPERA TİYATROSU — Kadıköy'de Ayten Kayalı yönetimindeki topluluk, Füruzan Hüsrev Tökin'in E. Labiche'ten adapte ettiği "Ava Giden Avlanır" komedisini oynadı

OCAK SAHNESİ — Arena Tiyatrosu'nda 1970-1971 mevsimiyle birlikte yeni bir topluluk kuruldu. Tuncel Kurtiz, Celile Toyon gibi tanınmış sanatçıların içinde bulunduğu kadro, ilk olarak Erol Toy'un yazdığı "Parti Pehlivan" adlı politik piyesi ve sonra Oktay Rifat'ın "Çil Horoz" oyununu sahneye koydu.

TEVHİD BİLGE — Küçük Tiyatro'da "Şaşkın Komser" ve "Aday Adayı" güldürülerini sahneye koydu.

ULVİ URAZ — Geçen mevsim Arena'da Orhan Kemal'in "Bekçi Mustaza" piyesini başarıyla oynayan Ulvi Uraz yönetimindeki tiyatro, yeni mevsime bu sefer Arena'dan ayrılarak Harbiye'deki Yapı Endüstri Merkezi'nin alt kattaki tiyatro salonunda girdi ve Aziz Nesin'in "Hadi Öldürsene Canikom" adlı komedisini Ulvi Uraz, Suzan Uztan (Kavala) ve Venüs Biriz üçlüsüyle oynamaya başladı.

ÜÇ MAYMUN KABARE — Sıraselviler'de Keban Oteli altında oyunlar veren bu kabare tiyatrosu, Suavi Süalp'in "Ölür müsün, Öldürür müsün" oyunundan sonra, yeni mevsime Aziz Nesin'in "Sen Adamı Deli Edersin" güldürüsüyle girdi.

Atilâ Özer: Desen

1970 YILI MÜZİK OLAYLARI

Faruk YENER

Uluslararası sanat müziğinin hemen her türünde geçen yıllara kıyasla daha hareketli ve bereketli bir yıl geçirdik, daha olumlu eylemlere tanık olduk. Ancak ne yazık ki bu zengin ve yaygın sanat kolu gene her yıl olduğu gibi başta İstanbul, sonra Ankara ve İzmir'de yoğunlaşıp kaldı, bunların dışında kalan yurt köşeleri en ufak kıpırdanıştan yoksun bırakıldı. Demokrasimizin sürüp gitmekte olan kültür politikası, sanat müziğini gene birkaç kentimizdeki mutlu kitlelerin tekeline itelemiş, geride kalan milyonları TRT'nin denetim ve gözetimden uzak yayınlarıyla herbiri zevksizlik örneği piyasa plâklarını dinlemeye mahkûm etmiştir. Bu türlü bir anlayışın kültür kalkınmamız açısından getirdiği sonuçlarda verim aramak olanaksızdır. Ayrıca hızla çoğalan bir toplumda bu türlü bir tutumun ilerleme değil, ancak gerileme getireceğini düşünmek pek kötümser bir düşün sayılmasa gerektir. Köklü bir eğitim reformuna gidilmedikçe, devletin sanat kurumları senede hiç değilse belirli süreler boyunca sığındıkları barınaklardan çıkarılıp yurt yüzeyine iletilmedikçe, hiç değilse kentlerde birer halk eğitimi yuvası kurulmadıkça, okullarımızda genel kültür zevk ve anlayışı geliştirilmedikçe, radyolarımızda müzik yayınları düzene sokulmadıkça bu durum sürüp gidecek ve gerileme eğrisi şaşırtıcı düşmeler gösterecektir. Bu arada gerek devlet, gerekse belediyeler yönetimindeki müzik eğitim ve öğrenim merkezlerinin de gerçekten üzerinde durulmaya değer görüntüler kazandığı, verimsizliğe yöneldiği sanatseverlerin üzülerek gözledikleri bir sorundur. Özellikle İstanbul Belediye Konservatuvarı her alanda tam bir yetersizliğe kaymış, bazı üyeleri ayrılan Istanbul Şehir Orkestrası bu gibi topluluklar için bahis konusu olamayacak bir düzeye yuvarlanmıştır. Belirli bir yöneticiden yoksun kalan topluluk, ciddiyet ve

saygıyla bağdaşması olanaksız bir görev anlayışına yönelmiştir. Yurda gelen orkestraları, plâklardan yansıyan sesleri dinleyerek ister istemez kıyaslamalara giden kulaklar için İstanbul Şehir Orkestrası gerçekten acınacak bir ses kaynağı durumundadır. Aynı kentimizin konservatuvarı ise, kentin türlü müzik topluluklarına kaynak olmaktan uzaktır. Yurdun kültür merkezinde büyük ve önemli görev taşıması gereken bu okul ve topluluğun en kısa süre içinde ele alınması zorunluluğu gün geçtikçe artmakta, günümüzdeki durumun sürüp gitmesiyle daha üzücü sonuçların belirmesi doğal sayılmaktadır.

İstanbul kendini her gün biraz daha yitiren orkestrasına karşılık, tarihi ve geleneksel özelliklerinin doğal bir belirtisi olarak sanat müziği hareketlerinin en çok yoğunlaştığı kent kalmış. Kültür Sarayı'nın daha düzenli bir verime ulaşması 1970 yılının grafiğini etkilemiştir. Yıl boyunca Şehir Orkestrası'nın iki haftada bir programlaşan konserleri, Şan Sineması'nda devam etmiş, diğer konser ve resitaller için gene Güzel Sanatlar Akademisi salonundan, bazı kültür temsilcilikleri ve okul salonlarından yararlanılmış, beri yanda Kültür Sarayı'nın büyük salonu yanında alt katta yer alan küçük salon hizmete girmiştir. Kültür Sarayı'nda kazanılan bu hacimlerin kentin müzik hayatına katkıda bulunduğu bir gerçektir.

İstanbul, 1970 yılının müzik yaşamına Şehir Orkestrası'nın Rolf Agop yönetiminde bir konserle girmiştir. Kentin yabancısı olmayan konuk yönetici, önce Wagner'in "Nürnbergli Usta Şarkıcılar" operası önmüziğini çaldırmış, sonra gene konuk viyolonselci Charles Reneau'ya Schumann'ın "la minör" konçertosunda eşlik etmiş, konseri Borodin'in "ikinci" senfonisiyle tamamlamıştır. Topluluk, ikinci konserini 18 Ocak günü bu defa Ferdi Statzer yönetiminde sunmuştur. Orkestra yöneticiliğindeki niteliği her zaman rahatça tartışılabilecek bir sanatçı olan Statzer, konserde Beethoven'in bazı yapıtlarını yorumlamaya çalışarak büyük bestecinin 200 üncü doğum yıldönümü nedeniyle tüm uygar ülkelerdeki anma eylemlerine katılmıştır. "Egmont" uvertürüyle başlayan konser, solist olarak tanınmış Avusturyalı piyanist Friedrich Wührer'in katıldığı "mi bemol majör" konçertoyla sürmüş, "do minör" senfoniyle tamam-

tanmıştır. Yılın ilk oda müziği konseri, Avusturya Kültür Temsilciliği tarafından düzenlenmiş, üç konuk sanatçıdan kurulu bir üçlü alkış toplamıştır. Üçlüyü kuran sanatçılar şunlardı: Agnes Grossmann (piyano), Heidi Litschauer (viyolonsel), Wolfgang Schutz (flüt). İstanbul Oda Orkestrası gayretli yöneticisi Dr. Hamit Alacalıoğlu yönetiminde ilk konserini Türk-İngiliz Kültür Heyeti için Işık Lisesi salonunda sunmuştur.

Şubat ayının ilk konserini konuk yönetici Julius Karr-Bertoli ile Şehir Orkestrası vermiştir. Konuk müzikçi Dvorak'ın "Karnaval" adlı uvertüründen sonra genç piyanist Suna Erel'e Chopin'in "fa minör" konçertosunda eşlik etmiş, görevini Mozart'ın "mi bemol majör" senfonisiyle tamamlamıştır. 3 Şubat günü Avusturya Kültür Temsilciliği ünlü Haydn Üçlüsü tarafından sunulan bir oda müziği konseri düzenlemiştir. Kemancı Michael Schnitzler, viyolonselci Walter Schulz ve piyanist Heinz Medjimorec'den kurulu üçlü; Haydn, Mendelssohn ve Beethoven'in eserlerinden kurulu bir program dinletmiştir. 4 Şubat günü İngiliz Kültür Heyeti'nin konuğu olan piyanist Mack Jost, Işık Lisesi'nde bir resital vermiş, 9 Şubat günü Kültür Sarayı'nın büyük salonu ilk defa önemli bir müzik olayına açılmıştır. Bu olayın iki sanatçısı, soprano Suna Korat ve piyanist Verda Erman olmuşlardır. Değerli şarkıcımız piyanist Andres Giorgi eşliğinde bazı Barok örnekleri vermiş, bunları bazı İtalyan operalarından aryalar izlemiştir. Verda Erman ise Bach, Chopin, Debussy ve Liszt'in eserlerinden kurulu bir programla alkışlanmıştır. Şehir Orkestrası 15 Şubat günü sinema sahnesinde bir diğer konuk müzikçi Walter Crabeels'in yönetimiyle yer almış, sanatçı, önce H. J. Croes'un "mi majör" divertimentosunu çaldırmış, Beethoven'in "ikinci" piyano konçertosunda Verda Erman'a eşlik etmiş, ikinci yarıda Dvorak'ın "beş" sayılı "Yeni Dünyadan" adlı senfonisini yorumlamıştır. Konserin doruğu Verda Erman'ın çaldığı konçerto olmuş, genç piyanist, uzun uzun alkışlanmıştır. Devlet Opera ve Balesi'nin Kültür Sarayı sahnesinde düzenlediği ikinci konser, Ayla Erduran - Hülya Saydam ikilisi tarafından verilmiş, iki sanatçı, beklenen ilgiyi görmüşlerdir. 24 Şubat günü Türk-İngiliz Kültür Heyeti'nin sunduğu Nariello Kardeşler'den

kurulu keman-piyano ikilisi Işık Lisesi salonundaki müzikseverlere türlü çağların müziğinden örnekler vermişlerdir.

Şubat sonlarında kente Orta Avrupa'nın önemli müzik topluluklarından arasında yer alan Münih Oda Orkestrası gelmiş, 27 Şubat günü Yeni Komedi Tiyatrosu sahnesinde Mozart, Hindemith ve yöneticisi Hans Stadtmair'ın eserlerinden düzenlenen bir konser vermiştir. Bu seçkin topluluk, sunduğu eserler boyunca gösterdiği ustalık, üstün nitelik ve beraberlikle seçkinleşmiştir.

Mart'ın ilk konseri ayın birinci günü İstanbul Şehir Orkestrası tarafından verilmiştir. Ferdi Statzer'in yönettiği bu konsere gene Beethoven'in "Prometheus'un Yaratılışı" adlı bale müziğinin uvertürüyle başlanmış, genç piyanistimiz Ayşegül Sarıca, Schumann'ın "la minör" konçertosunu her zamanki zarif anlayışı, ince ve duygulu yorumuyla seslendirmiş, konser Glinka, Borodin, Mussorgski ve Falla'nın bazı eserleriyle tamamlanmıştır. Avusturya Kültür Temsilciliği'nin düzenlediği bir diğer oda müziği konserinde "Linz Üçlüsü" yer almış, klâsik ve romantik çağlara ait eserlerden kurulu programlarıyla alkış derlemiştir. Üçlü şu sanatçılardan kuruluydu: Karl Kubiçek (klarnet), Karl Scsatz (viyola) ve Nikolaus Wiplinger (piyano). Devlet Opera ve Balesi'nin bir diğer programına 9 Mart günü Manoug Parikian katılmış, Şehir Orkestrası'nın 15 Mart günü konserini Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yönetici yardımcısı Hikmet Şimşek almış, Schubert'in "si minör" "Bitmemiş" senfonisiyle başlamış, sonra Sibelius'un "re minör" keman konçertosunda genç kemancı İsmail Aşan'a eşlik etmiş, ikinci yarıda Haydn'ın "re majör" "Saat" senfonisini ve Dvorak'ın "sol minör" Slav Dansı'nı yorumlamıştır. 19 Mart günü mezzosoprano Melek Çeliktaş, piyanoda Pino Trost'un eşliğiyle bir resital vermiş, yılın en ilginç konserlerinden biri 19 Mart günü sunulmuş, bu konserde Ferdinand Conrad Oda Müziği Topluluğu Barok çağı çalgılarıyla gene aynı çağ bestecilerinden örnekler vermiştir. 23 Mart günü Kültür Sarayı sahnesine çıkan kemancı Suna Kan - piyanist Gülay Uğurata ikilisi, Beethoven yılı nedeniyle bestecinin üç sonatını olağanüstü bir anlayış ve beraberlikle yorumlamışlardır. "Dördüncü", "üçüncü" ve "yedinci" sonatlardan kurulu program,

yılın önemli olayları arasına katılmıştır. 24 Mart günü Türk-Alman Kültür Merkezi, orgçu Aziz Kortel'in bir resitalini sunmuştur. Sanatçı bu resitalde Bach, Reger ve Buxtehude'ün eserlerini yorumlamıştır. 27 Mart günü Avusturya Kültür Temsilciliği, piyanist Thomas David eşliğinde soprano Mensureh Ghasri'yi dinletmiş, İstanbul Şehir Orkestrası'nın 29 Mart günü konserini bir diğer konuk sanatçı Christian David yönetmiştir. Rossini'nin "Cezayirde Bir İtalyan Kızı" operası uvertürüyle başlayan konser, piyanist Arın Karamürsel'in solist olarak katıldığı Rahmaninof'un "üçüncü" konçertosuyla sürmüş, Brahms'ın "do minör" senfonisiyle sona ermiştir. 31 Mart günü Ankara'nın tanınmış oda müziği topluluğu Yücelen Dörtlüsü İtalyan Kültür Merkezi'nde Boccherini, Mendelssohn ve Saygun'un birer dörtlüsünü sunmuş, Darüşşafaka emiyeti'nin düzenlediği ilk konser, bir sinema salonunda verilmiştir. Mart ayının bir diğer önemli olayı olan bu konserde kemancı Suna Kan - piyanist Gülay Uğurata ikilisi Beethoven'in şu sonatlarını yorumlamıştır: No. 1 "Re majör", No. 8 "Sol majör", No. 9 "La majör", "Kreutzer".

Nisan ayı olayları 4 üncü gün iki konuk sanatçının Güzel Sanatlar Akademisi salonundaki resitaliyle başlamıştır: Kemancı Janine Andrade ve piyanist Nicole Rolet de Castelle. 10 Nisan günü piyanist Halûk Tarcan, İtalyan Kültür Merkezi'nde Beethoven'in üç piyano sonatını yorumlamış, Şehir Orkestrası'nın 12 Nisan konserini konuk sanatçı Rolf Agop yönetmiştir. Beethoven'in "Üçüncü Leonore" uvertürüyle başlayan konserde, kemancı Suna Kan Prokofiyev'in Op. 19 konçertosunu büyük ustalıkla çalmış, ikinci yarıda Brahms'ın "Re majör" "ikinci" senfonisi yer almıştır. 16 Nisan günü Avusturya Kültür Temsilciliği, kemancı Paul Roczek, kemancı Peter Kalt, viyolacı Jürgen Geise ve viyolonselci Wilfired Tacher'den kurulu "Avusturya Dörtlüsü"nün konserini düzenlemiş, Dr. Hamit Alacalıoğlu yönetimindeki İstanbul Oda Orkestrası Işık Lisesi salonunda mevsimin ikinci konserini sunmuştur. 21 Nisan günü gene aynı temsilcilikte kemancı Nuri İyicil piyanist Ferdi Statzer'le bir resital vermiş, aynı gün Alman piyanisti Else Schmitz-Gohr Alman Sefareti salonunda çalmıştır. 24 Nisan günü kemancı Ayhan Turan, piyanist Ferdi

Statzer eşliğinde bir resital sunarak Vivaldi, Mozart, Beethoven, Brahms ve Debussy'nin sonat ve keman parçalarını yorumlamıştır. Şehir Orkestrası başına 26 Nisan günü bu defa bir başka yönetici Volkmar Voigt geçmiş, konser Beethoven'in "Coriolan" uvertürüyle başlamış, piyanist Gülay Uğurata Chopin'in "Mi minör" "birinci" piyano konçertosunu başarıyla çalmış, ikinci yarıda Beethoven'in "Re majör" "ikinci" senfonisi yorumlanmıştır. 30 Nisan günü Darüşşafaka Cemiyeti'nin düzenlediği ikinci resital sunulmuştur. Bu resitalde değerli piyanist Ayşegül Sarıca önce Beethoven'in "Fa majör" Op. 54 No. 22 ve "Do minör" Op. 111 No. 32 sonatlarını, Ravel'in "Gaspard de la Nuit" adlı eserini ve Liszt'in "Mephisto" valsini gerçekten övgüye değer bir ustalıkla dinletmiştir.

İtalyan piyanisti Natuscia Calea 2 Mayıs günü ayın ilk sanatçısı olarak İtalyan Kültür Merkezi'nde türlü çağların örneklerinden kurulu bir program sunmuş, 5 Mayıs günü piyanist Hülya Tarcan Avusturya Kültür Merkezi'nde çalmış, 10 Mayıs günü Şehir Orkestrası konserini konuk yönetici Volkmar Voigt yönetmiş, aynı konsere solist olarak İdil Biret katılmıştır. Voigt, konseri Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" uvertürüyle başlatmış, sonra Brahms'ın "Re minör" "birinci" piyano konçertosunda İdil Biret'e eşlik etmiştir. Son yıllarda sanatını büyük aşamalarla sürdüren değerli piyanistimiz, bu konserde dinleyicilerinin uzun gösterileriyle selâmlanmıştır. Aynı gün soprano Güler Keskinkaya'nın Avusturya Kültür Temsilciliği'ndeki resitaline Mithat Fenmen eşlik etmiş, 16 Mayıs günü İtalyan Kültür Merkezi'ndeki bir konserde mezzosoprano Işın Güyer ve bas Nikola Şapkarov; piyanist Elisabetta di Stefano eşliğinde "Lied" ve aryalar söylemişlerdir. Devlet Opera ve Balesi'nin Kültür Sarayı'nda düzenlediği 18 Mayıs günü konserinde piyanist Jean Fonda yer almış, Bach, Schumann ve Chopin'in eserlerinden kurulu başarılı bir resital vermiştir.

İstanbul Konservatuvarı Diploma Konseri 24 Mayıs günü İstanbul Şehir Orkestrası'nın katılmasıyla verilmiştir. Bu konserin ilk yarısında kemancı Nuri İyicil Vitali'nin "Chaconne"unu, Bach'ın "sol minör" partitasından üç bölümü ve Brahms'ın "La majör" sonatını başarıyla çalmış, ikinci bölümde ise Mendelssohn'un keman konçertosunu yorum-

lanmıştır. 26 Mayıs günü piyanist Gülseren Sadak tarafından yetiştirilen öğrenciler, Avusturya Kültür Temsilciliği'nde bir konser vermişlerdir. 29 Mayıs günü ise soprano Jeune Chute ve bariton Francis Chute piyanist Hanscarl Lehmann eşliğinde Goethe ve Möricke'nin şiirleri üzerine bestelenen "Lied"leri Türk-Alman Kültür Merkezi'nde sunmuşlardır. 30 Mayıs günü Elke Özkan'ın yetiştirdiği küçük flüt öğrencileri, gene Avusturya Kültür Temsilciliği'nde çalmışlardır. Yaza doğru uzunca süre boş kalan müzik hayatına 29 Haziran günü Dorian Nefesli Çalgılar Beşlisi katılmış, İstanbul Radyosu'nun düzenlediği Gece Konseri'nde Mozart, Vivaldi. Hindemith, Cortes ve Reicha'nın eserlerini dinletmişlerdir.

İstanbul müzik çevreleri yeni mevsime 16 Eylül günü İstanbul Radyosu'nun bir gece konseriyle girmiştir. Bu konserde kemancı Oktay Dalaysel piyanist Ergican Saydam eşliğinde Haendel, Beethoven, Saygun, Bartok'un eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur. 29 Eylül günü Beethoven'in anısına düzenlenen bir radyo konserinde, Radyo Senfoni Orkestrası'nı Demirhan Altuğ yönetmiş, "Coriolan" uvertürüyle başlayan konser, solist olarak piyanist Gülay Uğurata'nın katılmasıyla yorumlanan "Do majör" konçertoyla sürmüş, ikinci bölümde değerli piyanist Uğurata, gene Beethoven'in şu iki sonatını sunmuştur "Do minör" Op. 10 No. 1 ve "Re minör" Op. 31 No. 2.

Şehir Orkestrası'nın ilk konseri 4 Ekim günü verilmiştir. Demirhan Altuğ'un yönettiği bu konsere solist olarak mezzosoprano Yıldız Dağdelen katılmış, önce Weber'in "Oberon" operası uvertürü çalınmış, değerli şarkıcı Purcell, Gluck, Verdi, Bizet ve Donizetti'nin operalarından aryalar söylemiş, ikinci yarıda Mendelssohn'un "beşinci" senfonisi çalınmıştır. İstanbul Yaylı Çalgılar Topluluğu'nun Dr. Hamit Alacalıoğlu yönetimindeki radyo konserine piyanist Banu Sözüer ve obuacı Aysel Vançin solist olarak katılmışlardır. 6 Ekim günü düzenlenen bu konserde Beethoven, Schumann, Chopin, Geminiani ve Cimarosa'nın eserleri yorumlanmıştır. İstanbul Şehir Orkestrası'nın 18 Ekim günü konserini bu defa Ferdi Statzer yönetmiş, solist olarak kornocu Ertuğrul Tunalı ve soprano Selma Berk katılmışlardır. 21 Ekim günü İstanbul Radyosu Oda Orkes-

trası'nın bir programında solist olarak piyanist Hülya Saydam yer almış, Haendel'in "Re minör" konçerto grosso'su, Bach'ın "Re minör" piyano konçertosu, Bartok'un "Divertimento"su sunulmuştur.

Şehir Orkestrasının 1 Kasım günü verdiği konseri gene Demirhan Altuğ yönetmiş, konserin solisti konuk obuacı Gerard İnnocent olmuştur. Konser, Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" uvertürüyle başlamış, Mozart'ın "Do majör" obua konçertosu, Schubert'in "Re majör" "birinci" senfonisiyle sürmüştür. Devlet Opera ve Balesi'nin Kültür Sarayı'nda düzenlediği ilk konserde, kemancı Suna Kan - piyanist Gülay Uğurata beraberce Schumann'ın "La minör" sonatını, Debussy'nin "Sonat"ını ve Brahms'ın "Re minör" sonatını her zamanki ustalıklarıyla yorumlamışlardır. 3 Kasım günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nde Beethoven Sergisi açılmış, Hamburg Devlet Operası tarafından gerçekleştirilen "Fidelio" operasının filmi gösterilmeye başlanmıştır. 3 Kasım günü İstanbul Radyosu Oda Orkestrası'nın konserini Demirhan Altuğ yönetmiş, piyanist Ayşe Ekşi, kontrbasçı Selçuk Sun ve viyolacı Ruşen Güneş solist olarak katılmışlardır. Bu konserde Bach, Dittersdorf, Glazunov, Marais ve Jacob'dan konçertolar ve ufak parçalar sunulmuştur. 5 Kasım günü Darüşşafaka Derneği, mevsimin ilk konserini düzenlemiştir. Verda Ün'ün katıldığı bu resitalde sanatçımız Beethoven'in "Re minör", Liszt'in "Si minör" sonatlarını, Bartok'un "Süit"ini ve Chopin'in birer "berceuse", "tarantelle" ve "scherzo"sunu güçlü tekniği, duygulu üslûbuyla çalarak uzun uzun alkışlanmıştır. 6 Kasım günü Kültür Sarayının yapımı yeni biten küçük konser salonu soprano Suna Korat'ın piyanist Andrea Giorgi eşliğindeki bir resitaliyle açılmıştır. Şarkıcımız bu resitalde Gluck, Haendel, Mozart, Beethoven, Schumann'dan şarkı ve "Lied"lerle İtalyan operalarından aryalar söylemiş, her bakımdan üstün niteliklerini bir daha kabul ettirmiştir. İstanbul Şehir Orkestrası'nın 15 Kasım günü konserinde Fransız konuk yönetici Marcel Dautremer görevlenmiş, solist olarak obuacı Celâl Akatlar ve kemancı Gönül Gökdoğan katılmışlardır. Sanatçı, konseri Bizet'nin "L'Arlesienne" süitleriyle başlatmış, solistleriyle Bach'ın "Do minör" keman-obua konçertosunu sunmuş, Ravel'in "Pavane"ını ve Bizet'nin "Do majör" senfonisini dinletmiştir. 16 Kasım günü bas Ayhan

Baran Kültür Sarayı'nın büyük salonunda bir resital vermiş, piyanist Ergican Saydam eşliğindeki bu resitalde müzik tarihinin türlü çağlarından örnekleri başarıyla söylemiş, geniş titreşimli sesi, güçlü tekniğiyle haklı alkış derlemiştir. 17 Kasım günü İstanbul Radyosu Gece Konserinde orkestrayı Demirhan Altuğ yönetmiş, soprano Müfide Özgüç ve piyanist Gülseren Sadak solist olarak katılmışlardır. Konserin ilk yarısında genç şarkıcı Mozart, Beethoven ve Puccini'den aryalar söylemiş, ikinci yarıda Gülseren Sadak Chopin'in eserlerinden kurulu başarılı bir program sunmuştur. 27 Kasım günü kemancı Ernst Kovacic ve piyanist Sunna Abram Avusturya Kültür Temsilciliği'nde bir konser vermişlerdir.

Ankara'da müzik hareketleri geçen yıllara orantıyla daha yoğun, kalite yönünden daha üstün düzeyde sürmüştür. Yurdumuzun en eski, en düzenli müzik topluluğunun başkentde bulunuşu, aynı topluluğun konuk sanatçıları, bu üstünlüğün açık nedenleridir. Bu sonuçta Türkiye Filarmoni Derneği'nin çalışmalarını da gözönünde tutmak gerekir.

Yılın ilk konseri 2 Ocak günü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası tarafından verilmiştir. Prof. Lessing'in yönettiği bu konsere, solist olarak piyanist Ayşegül Sarıca katılmıştır. Konser, Glinka'nın "Rusland ve Ludmilla" operası uvertürüyle başlamış, bunu değerli piyanistimiz Sarıca'nın başarıyla yorumladığı Prokofiyev'in "üçüncü" piyano konçertosu izlemiş, ikinci yarıda Dvorak'ın 4 Slav Dansı sunulmuştur. 7 Ocak günü Almanya'dan konuk olarak gelen "Bach Solistleri" topluluğu Prof. Helmut Winschermann yönetiminde tümüyle Bach'ın eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur. Orkestranın 9 Ocak konserine solist olarak konuk orgçu Wunderlich katılmış, Prof. Lessing yönetimindeki programa Pfitzner'in "Küçük Senfoni"siyle başlanmış, bunu Haydn ve Bach'ın org konçertoları izlemiş, son olarak Schubert'in "Bitmemiş" "Si minör" senfonisi yorumlanmıştır. Konserin ertesi günü tekrarına bu defa klavsenci Ayşe Ekşi de katılarak Bach'ın bir konçertosunu çalmıştır. 12 Ocak günü gene konuk orgçu Wun-

derlich klâsik ve çağdaş org müziğinden örnekler vermiştir. 16 Ocak günü verilen üçüncü konserde, topluluğun başına Hans Zanotelli geçmiştir. Program, Debussy'nin "Prelude a l'après-midi d'un Faun" adlı eseriyle başlamış, piyanist Ergican Saydam Chopin'in "mi minör" piyano konçertosuna solist olarak katılmış, son olarak Beethoven'in "Si bemol majör" "dördüncü" senfonisi yer almıştır. 17 Ocak konseri ise gene Debussy'nin aynı eseriyle başlamış, Calabich'in keman konçertosuna bu defa kemancı Oktay Dalaysel solist olarak katılmış, Hans Zanotelli'nin yönetimindeki bu konser Brahms'ın "dördüncü" senfonisiyle sona ermiştir. 18 Ocak günü üç Avusturyalı sanatçıdan kurulan üçlü, türlü çağlara ait eserler dinletmiştir. 23 Ocak günü orkestra konserini Prof. Lessing yönetmiştir. Ecethoven'in "Coriolan" adlı uvertürüyle başlayan program, Beethoven'in "Mi bemol majör" "beşinci" piyano konçertosuyla sürmüş, konçertosunun solisti tanınmış piyanist Friedrich Wührer uzun uzun alkışlanmıştır. Son eser olarak Sibelius'un "Re majör" "ikinci" senfonisi sunulmuştur. Konserin ertesi gün tekrarında piyanist Friedrich Wührer yerine solist olarak kemancı İsmail Işın yer almış ve Sibelius'un tek keman konçertosunu başarıyla yorumlamıştır. 30 Ocak günü orkestra konserini bu defa Hikmet Şimşek yönetmiş, önce Muammer Sun'un "Yurt Renkleri" adlı eserini yorumlamış, Mendelssohn'un "Mi minör" konçertosunda konuk kemancı Pierre Doukan'a eşlik etmiş, ikinci yarıda Beethoven'in "Wellington'un Zaferi - Vittoria Savaşı" adlı eserini yurdumuzda ilk defa çaldırmıştır.

Şubat ayındaki hareketler 6 ncı gün Prof. Lessing yönetimindeki konserle başlamıştır. Önce Höller'in "Orkestra İçin Sonat"ı yorumlanmış, Haydn Triosu sanatçılarının katılmasıyla Beethoven'in "Üçlü Konçertosu" çalınmış, ikinci yarıda Haydn'ın "Re majör" 93 ncı senfonisi sunulmuştur. 13 Şubat konserinde programın solisti, çağımızın en ünlü ve değerli viyolonselcilerinden Pierre Fournier'dir. Prof. Lessing önce Ravel'in "Alborado del Gracioso" adlı eserini yönetmiş, Lalo'nun "Re minör" viyolonsel konçertosu ve Çaykovski'nin "Rokoko Çeşitlemeleri"nde Fournier'ye eşlik etmiş, son eser olarak Stravinski'nin "Ateş Kuşu" adlı bale süitini gerçekten övgüye değer bir anlayışla sunmuş-

tur. 18 Şubat günü Yücelen Dörtlüsü, Alman Kitaplığı salonunda bir konser vermiş, programını 19 Şubat günü Ankara Radyosu'nda ve 23 Şubat günü Ankara Devlet Konservatuvarı salonunda tekrarlamıştır. Orkestranın 27 Şubat günü konserine Romanyalı sanatçı Gheorghe Halmos katılmış, Prof. Lessing'in yönettiği topluluğun eşliğinde Mozart'ın "Do minör" piyano koncertosunu yorumlamış, ikinci yarıda Bruckner'in "dördüncü" senfonisi yer almıştır.

Mart konserleri Karl Schatz (viyola), K. M. Kubizek (klarnet), Nikolaus Winlinger (piyano)'den kurulu Linz Üçlüsü ile başlamış, topluluk ayın 3 üncü günü Mozart, Beethoven, Bruch ve çağdaş Avusturyalı besteci Alfred Uhl'un eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur. Orkestranın 6 Mart konserine kemancı Manoug Parikian katılmış, yönetici Hikmet Şimşek önce Bülent Tarcan'ın "üçüncü" süitini çaldırmış, konuk kemancı Bruch'un "sol minör" koncertosunu çalmış, ikinci yarıda Brahms'ın "dördüncü" senfonisini seslendirmiştir. 13 Mart günü Prof. Lessing, piyanist İdil Biret'le işbirliği yaparak değerli sanatçımıza Beethoven'in "Si bemol majör" "ikinci" piyano konçertosunda eşlik etmiş, ikinci yarıda gene aynı bestecinin "Mi bemol majör" "üçüncü" "Eroica" senfonisini çaldırmıştır. 23 Mart günü piyanist Tomris Öziş Beethoven, Schumann, Debussy, Chopin ve Bartok'un eserlerinden düzenlenmiş başarılı bir resital vermiştir. 27 Mart günü orkestra, salondaki yerini konuk yönetici Louis Fremaux ile almış, ilk yarıda Weber'in "Der Freischütz" adlı operası uvertürü ve Prokofiyev'in "birinci" keman konçertosu sunulmuştur. Konçertoya solist olarak katılan Suna Kan, son yıllarda gözettiğimiz büyük aşamalarına yeni bir örnek vermiş, konçertonun tüm özelliklerini derin duygusu ve güçlü tekniğiyle yansıtmıştır. Konuk yönetici, konserini Beethoven'in "Do minör" "beşinci" senfonisiyle tamamlamıştır.

3 Nisan günü orkestranın solisti ünlü kemancı Wolfgang Schneiderhan olmuştur. Sanatçı, daima büyük başarıyla yorumladığı Beethoven'in "Re majör" konçertosunu Ankara müzikseverlerine gene Prof. Lessing eşliğinde dinletmiş, ikinci yarıda Schubert'in "Do majör" "Büyük Senfoni"si sunulmuştur. 7 Nisan günü konuk piyanist Viladimir Krpan Chopin'in eserlerinden düzenlenmiş bir resital vermiştir. 10

Nisan konserinde Prof. Lessing bu defa bir diğer konuk sanatçıyla, kemancı İgor Bezrodni ile işbirliği yapmıştır. Bezrodni, Şostakoviç'in keman konçertosunu başarıyla yorumlamış, konser Beethoven'in "Fa majör" "altıncı" "Pastoral" senfonisiyle bitmiştir. Hareketli geçen Nisan olaylarına 15 inci günü orkestra, Hikmet Şimşek yönetiminde katılmış, kemancı Necdet Remzi Atak ve viyolacı Ruşen Güneş'e eşlik etmiştir. Kemancı Atak önce Viotti'nin "La minör" konçertosunu çalmış, sonra Mozart'ın "Konçertant Senfoni"sinde iki solist beraber görevlenmiş, program Viyeniyavski'nin "Re minör" konçertosuyla sona ermiştir. 17 Nisan günü değerli bestecimiz Hasan Ferit Alnar için bir jübile düzenlenmiştir. Programda Alnar'ın "Kanun ve yaylı çalgılar konçertosu", "Oyun havaları", "3 Halk Türküsü", "Faust Sahne Müziği" yer almış, ayrıca viyolonselist Reşit Erzin, Haydn'ın "Do majör" konçertosunu yorumlamıştır. Ertesi gün orkestra gene Hasan Ferit Alnar yönetiminde Beethoven'in "Egmont" uvertürü, Bruch'un "Sol majör" keman konçertosu ve Berlioz'un "Benvenuto Cellini" uvertüründen kurulu bir konser sunmuş, solist olarak kemancı Yusuf Aksöz yer almıştır. 20 Nisan günü ise Avusturya Yaylı Çalgılar Dörtlüsü Beethoven, Mozart ve Brahms'ın eserlerinden kurulu bir program dinletmiştir. 24 Nisan günü Prof. Lessing yönetimindeki orkestra konseri, Mendelssohn'un "Fingal Mağarası" uvertürüyle başlamış, Rahmaninof'un "Paganini'nin Bir Teması Üzerine Rapsodi" adlı eserinde tanınmış İngiliz piyanisti Peter Katin solo partisini çalmış, konser Adnan Saygun'un "üçüncü" senfonisiyle bitmiştir. 28 Nisan günü gene Peter Katin tümü Chopin'in eserlerinden kurulu bir resital vermiştir.

Orkestra 8 Mayıs günü "Beethoven Yılı"nı büyük bestecinin "Re minör" "dokuzuncu" senfonisiyle tamamlamıştır. Prog. Lessing'in yönettiği bu konsere solist olarak Müfide Özgüç (soprano), Hanna Ludwig (mezzosoprano), İsmet Kurt (tenor) ve Ayhan Baran (bas) katılmışlardır. Orkestra mevsimi 13 Mayıs günü Prof. Lessing'in yönettiği ve İdil Biret'in solist olarak katıldığı bir konserle sona erdirmiştir.

Ankara'da 1970-71 müzik mevsimi 1 Ekim günü orkestranın Prof. Lessing yönetimindeki konseriyle başlamıştır.

Bu konserde Wagner'in "Bir Faust Uvertürü", Rahmaninof'un "Fa diyez minör" "birinci" piyano konçertosu ve Brahms'ın "Do minör" "birinci" senfonisi yer almış, aynı konser 2 ve 3 Ekim günleri tekrarlanmıştır. 7 Ekim günü konuk klavsenist Zuzana Ruzickova klâsik ve çağdaş bestecilerin eserlerinden örnekler sunmuştur. Orkestranın 9 Ekim konserinde Hikmet Şimşek önce Sibelius'un "Finlandiya" adlı senfonik şiirini, Adnan Saygun'un "Halk Türküleri"ni, daha sonra Mendelssohn'un "La majör" "dördüncü" "İtalyan" senfonisini yönetmiştir. Değerli bestecimiz Saygun'un türkülerine solist olarak bas Ayhan Baran katılmıştır. 10 Ekim konserinde "Finlandiya" ve "Italyan Senfonisi" çalınmış, bu arada Hikmet Şimşek klavsenist Zuzana Ruzickova'ya Manuel de Falla'nın ve Bach'ın klavsen konçertolarında eşlik etmiştir. 16 Ekim konseri Prof. Lessing yönetiminde verilmiş, önce Haydn'ın "Mi bemol majör" 99 sayılı senfonisi, sonra Mozart'ın "Re minör" piyano konçertosu, ikinci yarıda ise Stravinski'nin "Ateş Kuşu" bale süiti yorumlanmıştır. Mozart'ın konçertosuna solist olarak katılan Aygegül Sarıca, başarılı yorumuyla alkış derlemiştir. 23 Ekimde Prof. Lessing'in yönettiği konserde şu eserler yer almıştır: Ferit Tüzün, "Türk Kapriççiyosu", Şimanovski, "Keman Konçertosu No. 1" ve Çaykovski, Senfoni No. 4 "Fa minör", Tüzün'ün eseri geniş ilgi uyandırmış, konçertoda ise kemancımız Aylâ Erduran üstün nitelikleriyle bir daha seçkinleşmiştir.

Kasım'ın ilk sanatçıları Torriani Storti ikilisi olmuştur. Ayın 3 üncü günü verdikleri ilginç konser ilgiyle izlenmiştir. 6 Kasım günü ise orkestra, Prof. Lessing yönetiminde bir Richard Strauss programını sunmuş, konser ertesi günü tekrarlanmıştır. Bestecinin "Son Dört Şarkı"sında solist olarak soprano Leonore Kirchstein yer almış, onu "Alp Dağları Senfonisi" izlemiştir. 13 Kasım cuma gecesi verilen ve ertesi günü tekrarlanan konserde ise Suna Kan gene Prof. Lessing yönetimindeki orkestra eşliğinde Bartok'un keman konçertosunu yorumlamış, ikinci yarıda Çaykovski'nin "Si minör" "altıncı" "Pathétique" senfonisi sunulmuştur. 20 Kasım'daki konserin solisti ise viyolonselist Viladimir Orlov olmuştur. Prof. Lessing, konseri Ravel'in "Alborado del Grazioso"su ile başlatmış, konuk sanatçı

Dvorak'ın "Si minör" viyolonsel konçertosuna katılmış, ikinci kısımda Mozart'ın "Re majör" "Haffner" senfonisi çalınmıştır. 24 Kasım günü iki konuk sanatçı kemancı Ernst Kovaçiç ve piyanist Sunna Abram bir konser vermişlerdir. 27 Kasım günü sunulan ve ertesi günü tekrarlanan konserin programı şöyle kurulmuştur: Debussy, "Noktürnler", Franck, "Senfonik Varyasyonlar", Falla, "İspanyol Bahçelerinde Geceler", Ravel, "Daphnis et Chloé" süiti. Franck ve Falla'nın eserlerinde solist olarak piyanist Gülay Uğurata yer almış, bir süredir gözlenen büyük gelişimine bir örnek daha katmıştır.

Aralık ayı konserleri konuk şef Rolf Reinhardt'ın yönetiminde başlamıştır. Ayın 11 inci günü yer alan bu konserde önce R. Strauss'un "Don Juan" adlı senfonik şiiri, kemancı İlhan Özsoy ve viyolacı Ruşen Güneş'in solist olarak görevlenmeleriyle Benjamin'in "Romantik Fantezi"si ve Brahms'ın "Mi minör" "dördüncü" senfonisi yorumlanmış, özellikle iki Türk solisti değerli nitelikleriyle seçkinleşmişlerdir. Konserin ertesi günü tekrarında Benjamin'in "Fantezi"si yerine Liszt'in "Mi bemol majör" "birinci" piyano konçertosu geçmiş, solist Bedil Aran alkış derlemiştir. 13 Aralık'ta mezzosoprano Yıldız Dağdelen piyanist Max Hallecker eşliğinde bir resital vermiş, onu 15 Aralık'ta piyanist Bedil Aran'ın resitali izlemiştir. 18 Aralık günü Prof. Lessing'in yönetimindeki orkestraya solist olarak ünlü piyanist Philippe Entremont katılmıştır. Yönetici, Roussel'in "Sol minör" "üçüncü" senfonisini yurdumuzda ilk defa yorumlamış, Schumann'ın "La minör" piyano konçertosuna eşlik etmiş, konseri Weber'in "Oberon" uvertürüyle bitirmiştir. Yılın son konserinde yönetimi Hikmet Şimşek almıştır. Konser, solist olarak konuk Japon sanatçı Masuko Uşioda'nın katıldığı Çaykovski'nin "Re majör" keman konçertosuyla başlamış, Necil Kâzım Akses'in "Itrî'nin Nevakâr"ı üzerine Scherzo'su ilk defa seslendirilmiş, konser Falla'nın "Ara Müziği" ve "İspanyol Dansı" ile bitmiştir.

Bir yıllık çabaların sonuçları incelendiğinde, başta söylediğimiz gibi, Ankara müzik hayatının Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası sayesinde çok daha ileri bir düzeyde bulunduğu açıkça görülür. Topluluğun bu veriminde Prof. G. E. Lessing'in rolü çok büyüktür. Bu usta yönetici ve

değerli öğretmenin son para ayarlaması sonucu gelirindeki düşme nedeniyle yurdumuzdan ayrılacağı söylentileri üzüntüyle karşılanmış, ancak 1970-71 mevsiminde de görevini sürdürmesi yolundaki kararı büyük memnuniyetle karşılanmıştır. Dileğimiz, daha nice yıllar seçkin müzik topluluğumuzla kalması, aynı verimli ve yararlı çabayı sürdürmesidir.

Müzik hareketlerinin yoğunluğu yönünden üçüncü sırayı İzmir almaktadır. Bu kentimizdeki Devlet Konservatuvarı'nın ve küçük bir topluluğun çalışmaları çevresinde pek de geniş bilgi sağlamak olanağını bulamıyoruz. Ancak, tarihi boyunca uluslararası sanat müziğini izleyen ve ilgi duyan İzmir halkına genellikle yabancı toplulukların konserler vermekte olduğunu biliyoruz. Bu arada 17 Ocak günü Avusturya Kültür Temsilciliği'nin düzenlediği "Üçlü Konseri" yılın ilk bellibaşlı müzik olayı. Onu 5 Mart günü Linz Üçlüsü'nün konseri izlemiş, 18 Nisan günü ise Avusturya Yaylı Çalgılar Dörtlüsü kent müzikseverlerine Mozart, Beethoven ve Brahms'ın eserlerinden kurulu bir program sunmuştur. Eylül ayında yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 14 Eylül günü İzmir'de bir konser vermiştir. Hikmet Şimşek yönetimindeki bu konserde Sibelius'un "Finlandiya" adlı senfonik şiiri, Liszt'in "Mi bemol majör" piyano konçertosu, Mozart'ın "Nefes Çalgıları İçin Konçertant Senfoni"sinden son bölüm, Bizet'nin "L'Arlesienne" süitleri yer almıştır. Solistler şu sanatçılarımızdır: Tomris Öziş (piyano), Çetin Yalçın (obua), Aykut Doğansoy (klarnet), Orhan Nuri Göktürk (fagot), Yılmaz Ulutaş (korno). 12 Kasım günü Yücelen Dörtlüsü Devlet Konservatuvarı salonunda bir konser düzenlemiş, 26 Kasım'da iki konuk sanatçı, kemancı Ernst Kovaçiç ve piyanist Sunna Abram bir resital vermişlerdir. 5 Aralık günü viyolonselist Viladimir Orlof piyanist Ergican Saydam eşliğinde İzmirlilere çalmış, yılın son olayı mezzosoprano Yıldız Dağdelen'in resitali olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Eylül ayındaki yurt içi gezisini şu kentlerimizde sürdürmüştür: Eskişehir, Bursa, Balıkesir. Bu kentlerimizde İzmir programı uygulanmış, ayrıca Muammer Sun'un "Yurt Renkleri" adlı eseri katılmıştır.

İstanbul Kültür Sarayı'nın açılmasıyla görevi genişleyen devlet opera ve bale kuruluşları yıla oldukça dağınık ve kopuk bir düzenle girmiş, yeni kuruluş yasasının kabulü ve uygulanmaya başlamasıyla derlenip toparlanmaya koyulmuştur. Bu yasa ile Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılan ve artık bağımsız bir yönetime kavuşan Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruluşunu tamamlarken bir yandan da iki kente yayılmış çabalarını sürdürmeye çalışmaktadır. İstanbul'daki operanın yeni yıla girişi Ferit Tüzün'ün bestelediği "Midas'ın Kulakları" adlı kendine özgü lirik tiyatro örneğiyle olmuş, Güngör Dilmen'in bir oyunu üzerine kurulan eser türlü yargılar almıştır. Oldukça dengeli bir reji, başarılı bir dekor ve kostüm anlayışıyla gerçekleşen "Midas'ın Kulakları" 1970-71 mevsiminde Ankara seyircilerine sunulacaktır. İstanbul daha sonra "Yarasa"yı Kültür Sarayı'nın büyük sahnesinde bir daha seyretmiş, mevsim "La Traviata" ile sona ermiştir. Soprano Suna Korat ve konuk tenor Andre Turp'ün başrollerini paylaştığı bu ünlü Verdi melodramı beklenen ilgiyi görmüştür. İstanbul 1970-71 mevsimine çok yerinde bir anlayış ve görüş sonucu Beethoven'in "Fidelio" adlı eseriyle girmiştir. Böylece tek opera kurumumuz büyük bestecinin 200 üncü doğum yıldönümü nedeniyle dünyanın her köşesinde düzenlenen anma hareketlerine katılmıştır. "Fidelio" gerçekten başarılı bir rejiyle sahnelenmiş, özellikle soprano Meral Alper (Leonore), soprano Oya Tekin (Marzellina), bariton Özcan Sevgen (Don Pizarro) başarılı yorumlarıyla ilgi toplamışlardır. Kurum, ayrıca Orta Avrupa sanat çevrelerinin tanınmış simalarından Robert Wagner'i müzik yöneticisi olarak görevlendirmiş, sanatçının "Fidelio"da ne kadar yararlı olabileceği görülmüştür. İstanbul Devlet Opera ve Balesi 10 Ekim günü ikinci eser olarak Verdi'nin "Rigoletto"sunu sunmuştur. Eser Tepebaşı Dram Tiyatrosu rejisi ve dekorlarıyla sahnelenmiş, soprano Suna Korat (Gilda) ve bariton Özcan Sevgen (Rigoletto) oyunun en başarılı elemanları olarak seçkinleşmişlerdir. Mevsimin ilk yarısında yer alan üçüncü eser ise gene "La Traviata"dır. Bu arada yeni Kurum, çok ucuz girişle halk ve öğrenciler için Cuma konserleri düzenlemiştir. Bu konserlere yerli ve yabancı sanatçılar katılmakta, yeni açılan küçük konser salonunda verilmekte-

dir. Bu düşünce İstanbul sanat ve müzikseverleri arasında büyük memnuniyet uyandırmıştır.

Müdürlüğüne gerçekten tecrübeli bir yönetici olan Mükerrem Berk'in atandığı Ankara Devlet Opera ve Balesi ise 1970 yılının ilk aylarından mevsim sonuna kadar Verdi'nin "İl Travatore" ve "Don Carlos" adlı operalarını sürdürmüş, yeni mevsime Puccini'nin "Turandot" ve Gounod'nun "Faust" adlı operalarıyla girmiştir.

Bale çalışmaları ise başarılı bir düzeyde sürdürülmektedir. 1970 yılının başlarında İstanbul ve Ankara "Kuğu Gölü"nü seyretmiş, Çaykovski'nin bu ünlü "beyaz bale"si geniş ilgi toplamıştır. Dame Ninette de Valois'nin gözetimini esirgemediği bu değerli topluluk yeni mevsime üç eserden kurulu bir diziyle girmştr: Glazunov, "Süit", Stravinski, "Orpheus" ve Işıközü, "Judith".

Bale olayları arasına Mart ayında Sovyet Devlet Balesi'nin gösterileri de katılmıştır. Ünlü yönetici Moyizeyev'in güdümünde seçkin sanatçılardan kurulu topluluk türlü eserlerden düzenlenen programını İstanbul ve Ankara'da sunmuş, büyük ilgi görmüştür.

Sanatçılarımızdan bazıları 1970 yılı boyunca yurt dışında türlü çabalarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında piyanist İdil Biret, Ayşegül Sarıca, Verda Erman, kemancı Suna Kan ve Aylâ Erduran'ı, bas Ayhan Baran ve soprano Suna Korat'ı sayabiliriz. Bu arada değerli besteci İlhan Usmanbaş Uluslararası Bale Müziği Yarışması'nda ikincilik ödülü almıştır. Orkestra yöneticisi Hikmet Şimşek ve besteci Ferit Tüzün Amerika Birleşik Devletleri'nde iki ay süren inceleme gezileri yapmışlardır.

Radyo ve televizyon yayın hizmetleriyle yükümlü bulunan TRT Kurumu'nun müzik alanındaki verimsiz ve plânsız gidişi daha da düşük bir düzeye yönelmiştir. Gerek büyük gerek küçük kentlerdeki vericilerin yayın prensipleri ciddî olarak ele alınmamış, iyi ve kaliteli müziğin dinletilip sevdirilmesi yolunda bellibaşlı bir yöntem bulunamamıştır. Radyoların diskotek ve band arşivleri gerçekten acınacak bir durumda kalmaya devam etmiş, bunları pekleştirme yolunda en ufak bir çare düşünülememiştir. Ayrıca topluluklar ve müzikçilerle olan ilintiler de gene kesin esaslara bağlanamamış, telif ve icra hakları konusunda verim-

li ve yararlı hiçbir sonuç sağlanamamıştır. Ayrıca yönetim organlarında ve personelinde başgösteren ayrılıklar iç çekişmelere yönelmiş, yayınlarıyla zaten gerçekten zavallı bir görüntü yansıtan Kurum, ciddî bir çöküşün arifesine ulaşmıştır.

Bu kötümser durumda bir-iki umut ışığı güçlükle gözlenmektedir; TRT Kültür, Sanat ve Bilim Ödülleri ile birkaç kişisel çabanın yankıları. Malî ve idarî bunalım içinde bulunan Kurum'un bu ödülleri hangi olanaklarla dağıtacağı söz konusu olan sorunlar arasındadır. Oysa yalnız müzik kolunda şu armağan türleri yer almaktadır: Çağdaş Türk Müziği, Çağdaş Türk Eğitim Müziği, Çağdaş Türk Hafif Müziği, Geleneksel Türk Müziği Çok Sesli Eserleri, Geleneksel Türk Müziği ve Türk Halk Müziği Çalgı Metodları. Aslında çok yararlı olabilecek böyle bir eylemin başarıyla sonuçlanacağı konusundaki kuşkulara hak vermekten başka çare kalmıyor. Kültür yaşamındaki önemi tartışılamayacak kadar büyük olan radyo-televizyon yayınlarının şu veya bu biçimde düzene konularak yararlı nitelikler kazanması Türk aydınının günümüzde özlediği ve dilediği konudur.

Hiçbir denetim ve gözetime bağlı olmayan plâk endüstrisi en kalitesiz ses istiflerini piyasaya boşaltmakta sakınca görmemiş, alabildiğine zevksiz ve kalitesiz ses ve sözlerin yarışı kesilmemiştir. Bu arada yanlış bir alışkanlıkla "aranjman" denilen parçalara karşı ilginin artışı bütün bu müzik dramı arasında biraz iyimserlik getirmiştir. Piyasada bu tür plâklara karşı gün geçtikçe artan olağanüstü ilginin, kulakları "çok sesli müzik" alanına alıştırması doğal bir sonuç sayılmalıdır. Plâk piyasası bazı malî kararlar nedeniyle ithal olanaklarını kaybetmiş buunmaktadır. Sanat müziği için hiç de yararlı sayılmayacak bu davranış çok sevilen bazı eserlerin yurt'da basılıp yayılması eğilimini doğurmuştur. Bu eğilimin yaygınlaşması ve gelişmesi de dileğimizdir. Bu dizilerde kendi sanatçılarımızın da yer alacağı söylentiler arasındadır. Hele böyle bir çaba gerekli ilgi ve övgüye hak kazanacaktır.

Kitap yayınları arasında en önemlileri Cevat Memduh Altar'ın "Opera Tarihi" ve Milliyet Yayınları arasında yer alan "Müzik Kılavuzu"dur. Tanınmış müzik yazarımız, de-

gerli yönetici ve öğretmen Cevat Memduh Altar, birinci cildi yayınlanan "Opera Tarihi" adlı eserinde bu zengin sanat kolunu başlangıçtan alarak Wagner'e kadar incelemekte, örnekler vermektedir. Altar, eserin ikinci cildini de önümüzdeki yıllarda tamamlayarak yayınlayacaktır. "Müzik Kılavuzu" ise kendi alanında yurdumuzda ilk defa görülen bir kitaptır. Bu kitapta 100 besteci biyografisi, 100 operanın açıklaması, 200 senfonik eser (senfoni, konçerto, süit, senfonik şiir), 20 bale süiti ve 300 terim yer almaktadır. Plâk ve müzik meraklıları yanında radyo dinleyicileri, öğretmen ve öğrenciler için geniş bir bilgi kaynağıdır.

Müzik dergilerimize yeni katılan olmamıştır. İstanbul'da "Orkestra", Ankara'da Türkiye Filârmoni Derneği'nin dergisi güçlüklerle de olsa yayınlarını sürdürmektedir. Günlük gazetelerimizde gereği kadar yer bulamamaktadır batı sanat müziği. Bu gibi konulara yer verenlerin sayısı üçü aşmamakta, ayrıca "eleştiri" yapanların yeterliği ve niteliği dalma tartışma konusu olagelmektedir.

1970 yılı boyunca gelmiş geçmiş müzik hareketlerine ufak bir eğiliş bu konuda yabancı kültür temsilciliklerinin ne büyük yarar sağladığını gösterecektir. Bunlar arasında hiçbir siyasî amaca, kültür propagandasına yönelmeden, hiçbir iddiaya kapılmadan, sadece insanlar ve uluslararası kültür alış-verişine hizmet gayesiyle çalışan birkaçı ne kadar övülse azdır. Ve şüphesiz başta Avusturya Kültür Temsilciliği'ni saymak gerekir. Mükemmel Türkçesi yanında geniş kültürü, nezaket ve içten dostluğuyla seçkinleşen temsilci Prof. Hans Erich Kasper, yurdumuz müzik hayatına olağanüstü katkıda bulunmakta, yurdunun sanatçılarını Türkiye'de, Türk sanatçılarını yurdunda tanıtmak için çırpınmaktadır. Ayrıca Türk-Alman Dostluk Derneği'nin çabaları da yararlı olmakta, sanat ve müzikseverler tarafından ilgiyle izlenmektedir. İtalyan Kültür Temsilciliği'nin sanat müziği alanındaki çabaları İtalya gibi şanlı ve zengin bir sanat geçmişi olan ülkenin olanaklarıyla orantılı sayılmamaktadır. Bu çabaların daha verimli olmasını dileriz. İtalyan Temsilciliği için söylenenleri Türk-İngiliz Kültür Heyeti ve Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği için de söylemek yerinde olacaktır inancındayız.

Bir yıl içindeki sanat müziği hareketlerini olabildiği kadar eksiksiz yansıtmaya çalıştım. Böyle bir çabanın ilerde kuşaklar bakımından önemini biliyor, sorumluluğunu seziyorum. Bu çabaya her yıl koyulurken bir yandan bu türlü bir bilânço karşısında ilerdeki kuşakların ne gibi yargılara varabileceklerini düşünürüm. Bir bakıma, Türk toplumunun oluşumuna paralel değil mi müzikteki oluşumumuz? Bir yanda yüce kurtarıcının yolunda daima iyiyi ve güzeli arayan kulaklar, bir yanda çıkarcıların güdümünde doğunun miskinlik ve vazgeçmişliğine iten uyuşuk ses yığınları, ilkel çalgılar, kötü sesler, anlayışsız, bilgisiz yorumlar. Aydınlıkla karanlık, iyilikle kötülük arasında kaynaşan "mağma" gibi bir toplumdayız. Umudumuz aydınlığın, iyilik ve güzelliğin mağma'dan kurtulup lâv gibi taşarak yurdu kapsamasıdır. Yüzü batıya dönük, aydın Türk sanatçısı böyle bir sonucun doğuşunda en büyük sorumluluğu taşıyor. Onların tümüne yeni bir yılda daha başarı ve mutluluk dilerim.

Utrillo: Galette Değirmeni

1970'TE TÜRK SİNEMASI

Çetin A. ÖZKIRIM

Türk sineması için başkent, İstanbul'dur. Zaman zaman bazı bölgeler de önem kazanır. Ağırlığını gösterir... Örneğin Adana bölgesi film yapımcıları için küçümsenilmeyecek bir gelir kaynağıdır. Giderek böylesi bölgeler için bile film yapıldığı olmuştur. Olagelmektedir... Bununla birlikte İstanbul, Türk sineması için büyük önem taşır. Bir filmin İstanbul'da gösterilip iş yapması, ilgi uyandırması o kordelânın yurt ölçüsünde şansını arttırır. Bu yönden yapımcılar, filmlerini önce İstanbul'da göstermeye büyük önem verirler.

İstanbul'daki sinema salonlarının sayısını kesinlikle bilemiyorum. Bununla beraber gazetelerin (Eğlence yerleri) köşelerinde isimleri geçen belli başlı sinemaların sayısı yaklaşık olarak altmıştır. Bunlardan (Ankara), (As), (Atlas), (Dünya), (Fitaş), (Kent), (Kerem), (Konak), (Levent), (Mıstık), (Salaşık olarak altmıştır. Bunlardan (Ankara), (As), (Atlas), ray), (Site), (Tan), (Yeni Ar), (Yeni Melek), (Aydın), (İpek), (Kristal), (Şafak), (Tınaztepe), (Ulus), (Ünverdi), (Yıldız), (Arzu), (Kadıköy As), (Efes), (Hakan), (Kadıköy Kent), (Murat), (Ocak), (Reks), (Sinema 63), (Sunar) ve (Süreyya) sinemalarında genellikle yabancı filmler yer alır.

Geriye kalan (Barbaros), (Işın), (İnci), (Kervan), (Lâle), (Lüks), (Özlem), (Rüya), (Şan), (Ünal), (Yeni Atlas), (Yıldız), (Zafer), (Bulvar), (Gündeş), (Kulüp), (Sinema Köşk), (Şık), (Taç), (Atlantik), (Beylerbeyi Kulüp), (Üsküdar Lâle), (Opera), (Aysu) ve (Milli) gibi sinemalarda ise yerli film gösterilir. Bu yirmibeş sinemaya ismi pek gazete sayfalarına geçmeyen kıyı-bucak, Türk filmi gösteren sinemaların adları da eklenirse, bu sayı otuzbeş kırkı bulur. Bu kesin olmayan hesap gösterir ki, İstanbul'da yerli filmleri izleyen seyircinin sayısı, yabancı filmle-

re gidenlerden az değildir. Giderek rahatlıkla söylenebilir ki, Türk filmlerini seyredenler, yabancı filmlere gidenlerden daha da çoktur. Bu oranlamayı yurt düzeyine uygularsak yerli film seyircisinin çok daha büyük rakkamlara ulaştığını görürüz. Anadolu'da yaz aylarında çalışan bahçe sinemaların hemen hemen yüzde sekseni —İstanbul'da bile— yerli film oynatırlar. Bu hesapça böylesi bir seyircinin ihtiyacına karşılık verecek sayı ve kalitede Türk filmi çevrilmektedir. Bu da gösterir ki, ister beğenelim, ister beğenmeyelim, ister yeterli bulalım, ister bulmayalım, Bir Türk sineması vardır. Bunun karşıtını söylemek gerçekleri görmezden gelmek olur.

TÜRK SİNEMASI DENİNCE

Çok değil, bundan yirmiiki yıl öncesine kadar yurdumuzda yok denecek kadar az sayıda yerli film çevrilirdi. 1948 yılında Belediye gelirleri kanununda yapılan bir değişiklikle Türk sinemasının kaderi değişmiştir. O yıla kadar yerli, yabancı diye bir ayırım yapmaksızın sinemalarda gösterilen her filmden Belediyeler yüzde 70 rüsum alırlardı. 1948'de bu değişmiş, yabancı filmlerden yüzde 70, yerli filmlerden ise yüzde 25 Belediye resmi alınması uygun görülmüştür. Bu ayırım Türk yapımcısına, gerçekten büyük bir yardım ve destek olmuştur. Böylece, Türk filmlerinin sayısı her yıl hızla artmaya başlamıştır. Türk filmlerinin sayısı artmış, yapımevleri yerden mantar biter gibi çoğalmışlardır, ama Türk sinema sanatında değişen hiçbir şey yoktur. Film sayısı astronomik rakkamlara ulaşmıştır, ama kaliteli, değerli, sözü edilmeye değer film sayısı, yine de devede kulak oranındadır. Rüsum ayırımı, tıpkı İttihatçıların (Milli burjuvazi yaratmak) amacı gibi anlamsız bir sonuca ulaşmıştır. Şirketlerin, yapımcıların, filmlerin sayısı artmıştır ama, gerçek anlamda Türk sineması olmadığı gibi, endüstrisi de yoktur. Her şey bir kapkaç, bir günü gün etme politikası üzerine kuruludur. Üstelik vergi indirimi, iyi filmi, iyi niyeti dayanaksız bıraktığından, iyi film kaderine terkedilmiştir. Bu yüzden iyi niyetli yapımcılar, yönetmenler, yapımevleri, senaryocular, teknisyenler ve

oyuncular yerlerini ya kapkaççılara bırakmaya ya da kapkaç düzene ayak uydurmaya mecbur olmuşlardır.

Örneğin Lütfü Ö. Akat, Metin Erksan, Duygu Sağıroğlu, Attilâ Tokatlı ve Halid Refiğ gibi iyi niyetli sinemacılar uzunca bir süre film çeviremez olmuşlardır. Bu arada bu sanatçıların birçoğu iki ateş arasında da kalmışlardır. Ekmek parası için uğraşlarını sürdürmek uğruna ister istemez tâviz vermek zorunda kalınca, aydın-ilerici çevrelerce kınanmışlardır. En ağır töhmetler altında bırakılmışlardır. Oysa onları kınayanlar —bir açıdan haklı bile olsalar— ya gerçeği bilmemektedirler. Ya da görmezden gelmektedirler.

Aslında Türk sinemasının ortamı Türk toplumunun her alandaki ortamı ile aynı paraleldedir elbette. Politikası, ekonomisi, endüstrisi, maliyesi, basını nasıl bir ortamda ise, Türk sineması da üç aşağı beş yukarı aynı düzeydedir. Yedi düvele borçlanan Türk ekonomisi, nasılsa, bono sistemiyle yönetilen Türk sineması da ondan ayrıntılı değildir elbette... Üstelik Türk sinemasının okulu, kitabı, endüstrisi, hiçbir şeyi yoktur. Var görünenler, hiçbir zaman mevcut olmamışlardır. Hepsi göstermeliktir. Bir kurum niteliğinden yoksundur. Örneğin ikide bir yakınılan ya da bel bağlanılan eleştiri konusu aslında bugün bile bir kurum değildir. Sayısı üçü-beşi geçmeyen biz eleştirmeciler, gerçek bir eleştiri kurumunu temsil etmekten çok uzağız. Herbirimiz başka başka işleri sürdürmek zorundayız. Hiçbirimiz eleştiri yazarak geçimimizi sağlamak olanağına sahip değiliz. Üstelik bizden önceki ve bizim kuşak eleştiri konusunda iyi niyetli ama, yanlış çıkışlar yapmışlardır. Seyirci - okur ile eleştirici arasında kurulması gereken köprü kurulamamıştır. Yabancı sinema dergilerinin akademik ve bizim gerçeklerimize sırtını dönen dilini, tutumunu benimseyen eleştirmeciler —yani bizler— okurdan, seyirciden uzaklaşmışlardır. Bir çeşit fildişi kulelerden bakan kişiler olmuşlardır. Oysa eleştiri, halka inmeli, halka seslenmeli, halkla ilişkiler kurmalıydı. Onun anlayacağı dille, onu aşmadan, onu eleştiriden korkutmadan köprüleri kurmalıydı. Yapılamadı. Kendimiz aldandığımız gibi, seyirciyi - okuru da aldattık. Örneğin bir (Yeni Dalga) kepazeliğine bel bağlayıp kendimizi de, okurumuzu - seyircimizi de yanılttık.

Bu durum zaten mevcut olmayan eleştiri kurumunun basındaki yerini sarstı. Haklı olarak günlük gazeteler halktan kopan bu tür eleştirilere sırt çevirir oldular. Gazetelerin birçoğu sinema eleştirilerine yer vermez oldular. Birçoğu da buna ayırdıkları sütunları küçülttükçe küçülttüler. Böylece zaten var olmayan eleştiri kurumu, var olabilme olanağını da yitirdi. Denebilir ki, sinema ve sanat dergileri film eleştirilerini sürdürüyorlar. Doğrudur. Ama sınırlı olanaklar içinde bir çıkıp bir kaybolan sinema dergileri ne getirebilir? Sanat dergilerinin baskı sayısı ortada. İki üç bin kişinin izlediği bu dergilerde yazmak aslında anlamsız oluyor. Bu dergileri izleyenler zaten belirli bir sanat anlayışına, görüşüne sahip kişiler. Onlara yazmak niye? Bu bir çeşit mektuplaşmak olup çıkıyor. Aslında binlere, yüzbinlere, milyonlara seslenen gazetelere yazmak gerek. Onların okuru, asıl Türk sinemasının seyircisi olan kişiler. Türk eleştirmeni işte bu şansını yitirdi. Daha önceden de, eleştirmeci-sinemacı ilişkisi kopmuştu. Böylece eleştiri konusu yararsız ve olumsuz bir davranış olarak yerinde sayıp duruyor.

Bu arada filmciler ne yapacaklarını bilemeden kendi kısır döngüleri içinde peşpeşe takılmış dönüp duruyorlar. Kimisi renkli filmden medet umuyor. Kimisi CinemaScope film çevirirsek kurtuluruz diyor. Kimisi ortak yapımdan yararlanmaya çalışıyor. Kimisi Arap yıldızlarını, kimisi İran yapımcılarını çağırıyor. Kimisi Ehram'ların gölgesinde, Afrika'nın balta girmemiş (!) ormanlarında film çevirmekle paçasını kurtaracağını sanıyor. Kimisi ısmarlama film şenlikleri düzenleyip şansını arıyor. Kimisi ise kepengi çekip, kapamakta kurtuluşu buluyor.

Sözün kısası, yılda yüzlerce filmin çevrildiği Türk sinemasında yıllardır değişen hiçbir şey yok. Şimdi gelelim geçen yıl Türk filmciliğinde olup bitenlere. Aşağıda yazılanlar, belirli bir sıralamaya göre değil, zaman içindeki oluşumuna göre yer almıştır.

BİR YILDIZIN ATAĞI : 1939'un son aylarında Türk sinemasında belirli bir yeri olan, tanınmış aktörlerimizden Fikret Hakan'ın şansı dönüverdi. İkinci sınıf Amerikalı bir aktör olan Leo Gordon'un yazmış olduğu bir senaryoyu yur-

dumuzda çevirmek için gelen İngiliz yapımcıları, bu filmde Tony Curtis, Charles Bronson ve Michele Mercier ile birlikte başrolde oynatmak üzere bir de Türk aktörü arıyorlardı. Filmin konusu sözümona Türk kurtuluş savaşını ele alıyordu. Bir zamanlar (İstiklâl Kahramanları) diye yurdumuzda oynamış olan (Vera Cruz) filmini hatırlatan bu kordelâda oynayacak Türk aktörü olarak Fikret Hakan seçildi. İngiliz yönetmeni Peter Collinson, Hakan'ı beğenmişti. Üstelik Fikret Hakan bu fırsatı iyi değerlendirmeyi bildi. Başarılı bir kompozisyonla kendini gösterdi. Sonradan adı değişen ve ismi çeşitli dedikodulara karışan (Paralı Askerler) filmi bir Türk aktörünün atak yapmasını sağlamış oldu.

HADİ HÜN'ÜN ÖLÜMÜ : Şehir Tiyatrolarının değerli sanatçılarından Hadi Hün, 17 Aralık 1969 güncesinde bir kalp krizi sonucu aramızdan ayrıldı. Hün, uzun yıllar Tiyatromuza olduğu kadar, sinemamıza da hizmet etmişti. Belli başlı filmleri arasında şunlar vardır: (Oyuncu olarak) Bir Millet Uyanıyor, Yayla Kartalı, Şehitler Kalesi, Kapanan Gözler. (Rejisör olarak) Kızılırmak, Canavar, Paydos, Günah Yolcuları.

MUHSİN ERTUĞRUL'UN 60. SANAT YILI : 1970 yılının ilk ayı içinde Türk tiyatrosunun unutulmaz kurucusu, öğretmeni, ustası Muhsin Ertuğrul'un 60. Sanat Yılı kutlandı. Türk tiyatrosunun bu büyük ustası, aynı zamanda Türk sinemasının da kurucularından biriydi. Uzun yıllar Türk sineması Muhsin Ertuğrul adıyla temsil edilmişti. Onu (Sinemayı tiyatrocuların tekelinde bırakmak)la suçlayanlar, (Türk sinemasının geri kalmışlığının tek sorumlusu) olarak kınayanlar da vardı. Ama ne olursa olsun, Muhsin Ertuğrul, her türlü suçlamanın, kınamanın ötesinde bir büyük öncü, bir büyük idealist, bir büyük ustaydı. Nitekim 12 Ocak 1970 güncesinde Dormen Tiyatrosu'nda yapılan gerçekten güzel bir anma töreniyle emektar ustanın 60. sanat yılı kutlandı.

FERDİ TAYFUR'UN 12. ÖLÜM YILDÖNÜMÜ : Oniki yıl önce Türk sinemasının ve dublaj sanatının bir numaralı isimlerinden Ferdi Tayfur, hayata gözlerini kapamıştı. 21 Mart 1958'de İstanbul'da ölen Ferdi Tayfur, (Bir Millet Uyanıyor), (Cici Berber), (Karım Beni Aldatırsa) gibi filmlerde oynamış, (Kerimin Çilesi) gibi ilgi çekici filmlerin rejisörlüğünü yapmıştı. Dublaj konusunda da tek isimdi. Arşak Palabıyıkyan, Lorel-Hardi, Yani Babanoğlu, Nesimaçl, Balıkçı Osman gibi tipler çizmiş, yabancı sinemanın bu kahramanlarını Türk seyircisine sevdirmiştl. Üstelik modern bir meddah olarak da ün yapmıştı. Bu rahmetli sanatçımız da, ölümünün 12. yıldönümünde 1970 yılının Mart ayının 21 inci günü yapılan bir törenle anıldı. Orhan Boran, Mücap Ofluoğlu, Cahit Irgat ve o günlerde hastahancde yatmakta olan kızkardeşi rahmetli Adalet Cimcoz ünlü sanatçımıza ait anılarını anlattılar.

ADALET CİMCOZ'UN ÖLÜMÜ : Dublaj konusunda bir numaralı erkek sanatçı rahmetli Ferdi Tayfur'du. Bir numaralı kadın sanatçı ise Adalet Cimcoz. Adalet Cimcoz rahmetli Ferdi Tayfur'un kızkardeşiydi ve onun teşvikiyle bu alana geçmişti. Adalet Cimcoz da ağabeyisinin ölümünden oniki yıl sonra 1970 yılının Mart ayında aramızdan ayrıldı. Zincirlikuyu mezarlığındaki aile mezarlığına yerleştirilirken rahmetli Adalet Cimcoz'un o güzelim sesiyle hazırladığı bir konuşma radyo programlarında aynı anda Türkiye'ye dağılıyordu. Garip bir rastlantıydı bu... Hayranlarının gözlerini yaşartan garip bir raslantı. Adalet Cimcoz, çok yönlü bir sanatçıydı. Bir yandan o nefis sesiyle dublaj yaparken öte yandan, piyesler çevirir, makaleler yazar, radyo konuşmaları hazırlardı.

200.000 LİRALIK TURİST : Dünya sinemasının belli başlı komedyenleri vardır. Kalabalıkları kırıp geçiren bu aktörler filmlerine damgalarını basmış, seyircilerine kendilerini kabul ettirmişlerdir. Örneğin Şarlo, Malek, Lui, Fernandel gibi... Son yıllarda bizde de böylesi bir komik çıktı. Sadri Alışık'ın oynadığı (Turist Ömer) rolü kalabalıklarca çok sevildi ve benimsendi. Böylece bu tip seyircinin malı oluverince ardarda (Turist Ömer) filmleri çevrilmeye

başladı. Bunu gören Sadri Alışık 1970 yılının Mayıs ayı içinde her Turist Ömer filmi için 200.000 lira istediğini bildirdi.

ESKİ FİLMLERİN TEKRARI : 1970 yılı, eskiden çevrilmiş ve tutunmuş filmlerin yeniden çevrilmesine de tanıklık etti. (Beyaz Mendil), (Fıstık Gibi), (Yaban Gülü) gibi eski filmler yeniden filme alındı.

ANTALYA FESTİVALİ : 25 Mayıs 1970 Pazartesi gecesi başlayan Yedinci Antalya Altın Portakal Film Şenliği 5 Haziran gecesi sona erdi. Bu yıl her yönden sönük ve başarısız geçen yarışmada jüri üyeleri şunlardı: Nevzat Pesen, İlhan Filmer, Tarık Buğra, Altan Demirkol, Çetin Şencan, Selçuk Altan, Sadık Şendil, Ali Cemali, Kâmuran Kıratlı, Kaya Çakmakçı, Meral Savcı, Işık Aras, Nüvit Kodallı, Melih Başar, Melih Üstüngör, Erdoğan Bağlum. Yarışmanın sonuçları şöyledir: En başarılı film: Yılmaz Güney'in (Bir Çirkin Adam). En başarılı rejisör (Kalbimin Efendisi) filmiyle Ertem Eğilmez. En başarılı aktör: (Bir Çirkin Adam) filmindeki rolüyle Yılmaz Güney. En başarılı aktris: (Yuvamın Bekçileri) filmindeki rolüyle Belgin Doruk. İkinci başarılı film: (Kınalı Yapıncak). Üçüncü başarılı film ise: (Büyük Öç). En iyi karakter aktörü: Münir Özkul (Kalbimin Efendisi) filmindeki rolüyle. En iyi karakter aktrisi: Lâle Belkıs.

FİKRET'İN İKİNCİ ŞANSI : (Paralı Askerler) filminden sonra Fikret Hakan'ın şansı yabancı filmlerden açıldı. Değerli aktörümüz bir İtalyan yapımı olan (İstanbul Macerası) isimli filmde Rossano Brazzi ve Sylvia Koscina ile birlikte başrolde oynadı. Bu filmin çekimi Ağustos ayı içinde İstanbul'da yapıldı.

SENARYO YARIŞMASI : Cumhuriyet gazetesi, kurucusunun adını yaşatmak amacıyla her yıl bir yarışma düzenler. 1970'deki yarışma (Yunus Nadi Armağanı) senaryo konusuna adanmıştı. Bu yarışmaya (Aznavur) isimli senaryosu ile katılan Güngör Dilmen ile (İkinci Hedef) isimli senaryosu ile katılan Oktay Arayıcı (Yunus Nadi Armağanı)nın birincilik ödülünü bölüştüler.

ALTIN KOZA : Geçen yıl Adana'da birincisi gayet düzenli bir şekilde yapılan Altın Koza Film Şenliği'nin ikincisi, 1970 yılının Eylül ayında tekrarlandı. İkinci Adana Altın Koza Film Festivali'nin jürisinde şu isimler vardı: Faruk Kenç (Rejisör), Klaus Ebert (Alman film eleştirmeni), Çetin A. Özkırım (Film eleştirmeni), Oktay Arayıcı (TRT Kültür Yayınları Şubesi Müdürü), Güner Sarıoğlu (TV prodüktörü), Nusret İkbal (Prodüktör), Musaliha Toksöz (Edebiyat öğretmeni), Şekip Yeğin (Profesör), Sami Şekeroğlu (Türk Film Arşivi Müdürü). 19 Eylül'de olaylarla başlayıp jüri üyelerinin olağanüstü çabaları ve iyiniyetleriyle güçlükle 26 Eylül'de sonuçlandırılabilen yarışmada ödüller şöyle dağıtıldı. En başarılı film: Yılmaz Güney'in (Umut). En başarılı ikinci film: Halid Refiğ'in (Bir Türke Gönül Verdim). En başarılı üçüncü film: Bilge Olğaç'ın (Linç). En başarılı rejisör: (Linç) filmiyle Bilge Olğaç. En başarılı senarist: Yılmaz Güney (Umut) filmiyle. En başarılı kameraman: Ali Yaver (Linç) filmiyle. En başarılı fon müzikçisi: Arif Erkin (Umut) filmiyle. En başarılı erkek oyuncu: (Umut) filmindeki rolüyle Yılmaz Güney. En başarılı kadın oyuncu: Fatma Girik (Boş Beşik)teki rolüyle. En başarılı yardımcı erkek oyuncu: (Bir Türke Gönül Verdim)deki rolüyle Bilâl İnci. En başarılı yardımcı kadın oyuncu: (Bir Türke Gönül Verdim)deki rolüyle Seden Kızıltunç.

1970 TE EDEBİYAT OLAYLARI

Doğan HIZLAN

İ Ç E R D E

Orhan Kemal

Ünlü romancı **Orhan Kemal**, Bulgar Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak gittiği Sofya'da geçtiğimiz yılın 2 Haziran'ında öldü. Çilesi bir yazı hayatının ağır koşullarına boyun eğmeyen büyük toplumcu, üç yıldır tüberküloz, kist dermoid ve kalpten hastaydı. Sürekli olarak tedavi görüyor, hastahanede yatıyordu. Geçen yaz bir süre Moskova Kremlin Hastahanesi'nde yatmış, memleket özlemine dayanamayarak geri dönmüştü. Orhan Kemal'in bütün Türk aydınlarını ve halkını acıya boğan ölüm haberi, alınır alınmaz Necati Cumalı ve Oğuz Akkan Sofya'ya gittiler, orada yapılan anma töreninden sonra cenazeyi Türkiye'ye getirdiler. Kara yoluyla gelen cenazenin karşılanma töreninde bulunmak için büyük bir yazar ve gazeteciler grubu Edirne'ye gitti. Orhan Kemal'in eserleri her zaman Türk toplumunun, ezilenlerin en namuslu panoraması olmak özelliğini koruyacaktır.

P.E.N.'in yıllık kongresi

Uluslararası P.E.N.'in yıllık kongresi bu yıl 28 Haziran'la 4 Temmuz arasında Güney Kore'nin merkezi Seul'de yapıldı. Bu kongrede Türk **P.E.N.** Club'ünü Yaşar Nabi Nayır'la Oktay Akbal temsil ettiler. Kongrenin açık oturum konusu, "Edebiyat ve Mizah"tı.

Bilbaşar'ın romanı İngiltere'de

Türk Dil Kurumu'nun 1967 Roman Ödülü'nü kazanan **Kemal Bilbaşar**'ın **Cemo**'su İngiltere'de yayınlanacak. Türk

P.E.N. Club'ü kendisinden istenen onayı verdi. Romanı İngilizceye Esin Bilbaşar Rey çevirdi.

Orient dergisinde Türk edebiyatı

Paris Doğu Dilleri Üniversitesi'nin yayınlamakta olduğu Orient dergisinin 47-48 inci sayısının bir bölümü çağdaş Türk hikâyeciliğine ayrılmıştır.

Doğu Dilleri Üniversitesi öğretim üyelerinden Güzin Dino'nun yönetiminde çağdaş Türk hikâyeciliğindeki bazı eğilimleri konu alarak Türk dili ve edebiyatı öğrencilerinin çevirdiği hikâyeciler, dergide sırasıyla şu hikâyeleriyle yer almaktadırlar: Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Yaban romanından bir parça), M. Ş. Esendal (Yirmi Kuruş), Sabahattin Ali (Kağnı), Sait Faik (Karpuz Sergisi) ve (Paşazade), Orhan Kemal (Kardeş Payı), Onat Kutlar (Çatı), Adnan Özyalçıner (Tanrı Katında) ve (Asfalt).

Dağlarca, Estonya'da

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Estonya'nın Tallin şehrinde şiirlerinden derlenmiş bir kitabı çıktı: Dört Kanatlı Kuş (Nelja Tiivaga Lind). Kitabın başında Dağlarca'nın bir önsözü, son kısmında da Tevfik Melikov'un Türk şiiri ve F. H. Dağlarca üzerine kısa bir incelemesi yer alıyor. Şiirler, Havaya Çizilen Dünya, Çocuk ve Allah, Toprak Ana, Aç Yazı, Sivaslı Karınca, Anıtkabir, Âsû, Türk Olmak, Dışardan Gazel, Yeryağ, Vietnam Savaşımız, Haydi kitaplarından seçilmiş. Varlık Yayınları arasında çıkan ve aynı adı taşıyan eserin seçiminden ayrı bir nitelik taşıyor.

Fethi Giray

1940 kuşağının toplumcu şairlerinden Fethi Giray, bir mide kanaması sonucu öldü. 1918'de Eskişehir'in Söğüt ilçesinde doğan Giray, ilk ve orta öğrenimini aynı şehirde yaptıktan sonra 1938'de Ankara Erkek Lisesi'ni bitirdi. 1951'de gazeteciliğe başladı. Ankara Ajansı'nda, Hürses Gazetesi muhabirliğinde bulundu. 1953'te ortaklarıyla Ankara Telgraf'ı, sonra da Kudret gazetesini çıkardı. İlk şiiri 1939'da Ankara'da yayımlanan Dikmen dergisinde gözüktü. Sonradan şiirleri yanısıra hikâyeler de dergi yapraklarında gün ışığına çıktı.

İkinci Dünya Savaşı'nın yoksun günlerini şiirlerinde dile getirdi. "Rizeli Ali'nin Hikâyesi" adlı şiiri yayınlanınca Fethi Giray adı gündelik gazete sütunlarına girdi. Bu şiirinde gündelik bir yaşantının içinde halktan birini anlatıyordu. Fethi Giray çoğunca halktan birini, içinde yaşayan insanlara özgü içtenlikle ve yalınlıkla vermişti. 1940 kuşağının toplumcu kesidinin en önemli adlarından biridir Giray. Toplumun birçok sorunlarının düzyazıda değil de, şiir yoluyla anlatıldığı dönemin yürekli şairidir.

Adalet Cimcoz

Alman yazarlarından yaptığı çevirilerle tanınan, aynı zamanda yıllar yılı sinemamızda dublaj sanatçılığı da yapan Adalet Cimcoz da geçtiğimiz yılın 13 Mart gecesi Gureba Hastahanesi'nde öldü. Adalet Cimcoz birçok sanatçıların ilk olarak resimlerini sergiledikleri ve kitaplarını imzaladıkları Maya Galerisi'ni yönetmişti. Bu galeri, sanatçıların ve sanatseverlerin buluşma yeriydi. 1910'da Çanakkale'de doğan Cimcoz, 1921'de Hacıkadın İlkokulu'nu bitirmiş, orta ve lise öğrenimini Almanya'da yapmıştı. Franz Kafka'dan çevirdiği Milena'ya Mektuplar, 1962 Türk Dil Kurumu çeviri ödülünü almıştır.

Yeni bir ödül

Şair, romancı Attilâ İlhan'ın Genel Yayın Müdürü bulunduğu Demokrat İzmir gazetesi, gazetenin kurucusu Adnan Düvenci'nin adına bir roman ödülü vermeyi kararlaştırmıştır. Düvenci Roman Armağanı'nın tutarı iki bin liradır. Armağan özellikle genç yazarları teşvik amacını gütmektedir.

Sait Faik Hikâye Ödülü

Bu yılki Sait Faik Hikâye Ödülü, Direğin Tepesinde Bir Adam adlı hikâye kitabıyla Zeyyat Selimoğlu aldı. Ödüle katılan diğer yazarlar şunlardı: Necati Cumalı, Nahit Eruz, Kerim Korcan, Hakkı Özkan, O. Zeki Özturanlı, Zeyyat Selimoğlu, Mehmet Seyda, Kâmuran Şipal, Necati Tosuner ve Tahsin Yücel. Jüri üyeleri de: Prof. Vahit Turhan, Behçet Necatigil, Tahir Alangu, Vedat Günyol, Haldun Taner, Rauf Mutluay ve Oktay Akbal'dı.

Almancadan yaptığı başarılı çevirilerle de tanınan Selimoğlu'nun ilk hikâye kitabı "Kavganın Sonu ve Başı" adını taşıyordu. Sait Faik'in ölüm yıldönümüne rastlayan 11 Mayıs günü karara bağlanan ödül, 13 Mayıs akşamı Perapalas'ta verilen bir yemekte Zeyyat Selimoğlu'na sunulmuştur.

Refik Ahmet Sevengil'i kaybettik

Özellikle tiyatro dalındaki incelemeleriyle tanınan Refik Ahmet Sevengil, Eylül ayı içinde Ankara'da öldü. 1903 te Bingazi'de doğan Sevengil, ailesine yardım amacıyla öğrenimini yarıda bıraktı, sonra da özel öğrenim gördü. Yazarlık hayatına İfham gazetesinde başlayan Sevengil'in romanları ve eleştirme kitapları da ilgi çekicidir. Halkevlerinin en etkin zamanlarında çalışmış ve nasıl bir edebiyat yapılması konusunda verdiği konferansları kitap halinde toplamıştır. Burada edebiyat anlayışının sınırları belirir. Kurun gazetesinde tiyatro ve kitap eleştirmenliği görevinde bulunan Sevengil, çeşitli liselerde yaptığı edebiyat öğretmenliğiyle de bu alandaki başarısını da belgelemiş oldu.

Edebiyat tarihinin zor anlaşılır konularını ve akımlarını o, büyük kitlenin anlayacağı bir düzeye indirerek radyolardan halka iletmiştir. Eski Şiirimizin Ustaları, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, Çağımızın Halk Şairleri buna örnek gösterilebilir. Özellikle Türk tiyatrosu tarihi onun bu alandaki çalışmalarının özgünlüğünü ortaya koyar.

Türk Dil Kurumu ödülleri

Türk Dil Kurumu Ödülü'nün şiir dalını bu yıl Oktay Rifat kazandı. Daha önce bir günlük gazetenin yaptığı ankette birinciliği alan Oktay Rifat, ödülü "Şiirler"le aldı.

Çiçu adlı oyunuyla bu dalın ödülünü alan Aziz Nesin, bu yılın oyunları en çok oynanan yazarı olma niteliğini kazandı.

Bilimsel eserler dalında Metin And, Geleneksel Türk Tiyatrosu'yla ödülü kazandı. And, burada geleneksel tiyatromuza belgeli bir çalışmayla ışık tutuyordu.

Nietzsche'den yaptığı Ecce Homo çevirisi Can Alkor'a Türk Dil Kurumu'nun çeviri ödülünü kazandırdı. Hikâye, roman, gezi ve eleştirme alanında ödül verilmedi.

Gyula Konfar: Kadın Başı

DIŞARDA

Nobel Armağanı

Hiç kuşku yok, edebiyat olaylarının en önemlisi ve uluslararası üne sahip olanı Nobel'dir. İki yıldır (1968, 1969) verilen armağan, büyük tartışmalara yol açmamıştı. Gerek Kawabata, gerek Beckett kendi ülkelerinin edebiyatlarının bir türünü temsil ediyorlardı, hele Kawabata, gelenekçiliğiyle bu armağanı alma nedenini belli etmişti. 1970 Nobel'inin Soljenitsin'e verilmesi, kamuoyunu iki kutba ayırdı diyebiliriz. Soljenitsin'in adı yalnızca edebiyat değerleri çerçevesinde tartışma konusu olmadı. Siyasal kamplar da işe karıştılar. Türk okuyucusunun "İvan Denisoviç'in Bir Günü" ya da "İvan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün" adlı kitaplarından tanıdığı Soljenitsin, çağdaş Rus edebiyatının önde gelen adlarındandı. Stalin döneminin keskin ve sert eleştirisini yapması, genç kuşak arasında seçkin bir yer edinmesini sağladı. O, yalnız bir bireyin dertlerini ve düşüncelerini değil, bütün bir ulusun, belli bir dönem üzerine düşündüklerini en usta biçimde yansıtmıştı.

Daha sonra yazdığı iki romanında; "İlk Çember"le, "Kanser Koğuşu"nda kendi yaşamının kişisel öyküsüyle birlikte bütün bir ulusun siyasal panoramasını da veriyordu. Semboller ve allegoriler Soljenitsin'in yazdıklarının büyük yardımcılarıydı.

Bu yılki Nobel Armağanı'nın Soljenitsin'e verilmesi bir sürpriz sayılmamalıdır. Geçen yılın Batı gazetelerini izleyenler, yıl sonu yapılan ankette ünlü yazarların seçtikleri, yılın en iyi 10 romanı arasında Soljenitsin'in "İlk Çember" iyle "Kanser Koğuşu"na da rastlamışlardır. Romanların edebiyat katındaki değeri kadar, bir rejimin eleştirisini yapması da Batı dünyasında yankılar yaratmasına yetti. Bu durumda düşünülecek iki şık var: Soljenitsin Nobel Edebiyat Armağanı'nı alacak güçte bir yazardır. Ne var ki, bu yıl alması, bu iki romanın Batıda büyük gürültüler uyandırmasına bağlanabilir. Ayrıca bu iki roman da Sovyet Rusya'da yayınlanmadan dışarda, Batı ülkelerinde yayınlandı. Böylece, kendi okuyucusu okumadan dış ülkelere ulaştı. Bu, yazarın isteği dışında gerçekleştiğinden, onu sorumlu tutamayız. Soljenitsin, bütün tartışmaların dışında genç

Sovyet sanatçı kuşağının önemli adlarındandır ve kendinden önceki kuşağa karşıdır. Gerek yazış biçimi, gerekse eğildiği konular onu, gelenekçi bir edebiyat anlayışına bağlamıştır, bu yüzdendir ki, Yevtuşenko onu, "Yaşayan tek klâsik Rus romancısı" diye tanımlamıştır.

Bir beatnik öldü

Bir zamanlar ülkemizde de sözü çok edilen "beat-generation" kuşağının öncüsü Jack Kerouac öldü. Yazar, çağdaş düşüncenin düştüğü bunalımı yansıtırdı özellikle eserlerinde. 47 yaşında Florida'da ölen romancı "On the Road" adlı romanıyla üne kavuşmuştu. Kendi kuşağının ilginç şairlerinden Gingsberg, ardından yazdığı bir yazıda, onun kuşağı içindeki yerini belirtti.

Büyük Ulusal Edebiyat Ödülü

Ülkemiz dışındaki yerlerde edebiyat ödülleri, eserlerin daha büyük bir okuyucu çoğunluğuna ulaşmasını sağlayan araçlardır. Bizde nedense sağır bir ortam, ödüllerin fonksiyonlarını hiçe indirir.

Her yıl Fransa'da verilen Büyük Ulusal Edebiyat Ödülü'nü Jules Roy aldı. Ödül, Roy'un belli bir kitabına değil, bütün çalışmaları gözönüne alınarak verildi.

Çeviri armağanı

Rusçadan Fransızcaya çeviriler yapan bir kadın çevirmen Lilly Denis, bu yılın Halperine-Kaminsky Çeviri Ödülü'nü aldı. Yuri Tynianov'dan yaptığı, "Vezir Muhtarın Ölümü" çevirisi, hemen hemen bütün edebiyat dergilerinde övülmüştü. Eleştirmenler, Lilly Denis'ten sözederlerken, her yazarın diline ve yazış biçimine bağlı kalarak çeviriler yapmasını özellikle belirtmektedirler.

"Lûtfen gürültü etmeyin, bay Agnon çalışıyor"

Kudüs caddelerinden birinin başında bulunan bu levha, bir yazara gösterilen saygının en yüce örneğidir. 1966 Nobel Edebiyat Armağanı'nı Nelly Sachs'la bölüşen Agnon, İbrani edebiyatının en büyük ustalarından biriydi. Bu levhanın birkaç metre ötesindeki bir evde, eserlerini yazardı. Agnon bir ulusun yaşayan geleneklerinin edebiyatı nasıl etkin bir hale getirdiğini ve aradaki süreklilik bağını

nasıl koruduğunu ortaya koymuştur. Ona göre, bütün Avrupa kültürünün temeli, Yiddiş kültürüdür. Bütün Avrupa, kültürünü ona borçludur. Uzun süre kalp yetmezliği ve kan dolaşımı bozukluğundan hastahanede yatan yazara, Stockholm Kraliyet Akademisi, Nobel'i verirken şu gerekçeyi ileri sürmüştü: "Yahudi dehâsının gerçek temsilcisi". Eserlerini İbranice yazan Agnon'un çocukluk yılları Polonya'da, geri kalan yaşamı da Kudüs'te geçmiştir. Eserlerinde daha çok Kudüs ve Polonya Yahudilerini anlatan sanatçı, bunların anti-semitizmden kaçmak için gösterdikleri çabayı dile getirir. Geleneğe yaslanan bir edebiyat türünün başarılı örneklerini bilmek isteyenler, mutlaka Agnon'u okumalıdırlar.

1888 yılında Galiçya'nın Buczacz şehrinde dünyaya gelen Agnon, 1924'ten bu yana sürekli olarak Filistin'de yaşamaktaydı. 16 Şubat gecesi kalp krizi sonucunda öldü.

"Kelebek" olayı

Bu yıl Avrupa'daki kitap endüstrisini karıştıran bir olay da, Kelebek kitabıyla ilgili. Türkçeye de çevrilen bu kitap üzerine yapılan tartışmalar, geçen yılın ilgi çekici olayları arasında sayılmalı. Kitabın yazarı Henri Charrière, cinayet suçundan sanık birisi, sürgüne gönderilen bir suçlu. Fransız ceza sisteminin kurbanı. Haksız bir suçlamanın güme giden kahramanı. Kendi yaşamını, serüvenini yazıyor ve yayınevinin redaktörünün düzeltmeleriyle kitap yayınlanıyor, büyük de ilgi uyandırıyor, bizde de öyle. Bazı eleştirmenlere göre, kitabın tutmasının tek nedeni, onda ilkelliğin karakteristiğinin olması. Kitabın Fransa'dan sonra Almanya'da da büyük satışa ulaşması, tepkilerin doğmasına yol açtı. Özellikle yazarı üzerine yapılan büyük reklâmın da önemli rolü oldu. Fransız sömürgelerinden kaçıp Venezüella'ya yerleşen, orada evlenen bir suçlu. Modern Monte-Cristo havası okuyucuyu sardı. Kitabın çıkışından uzun bir süre sonra, kimileri bu kitabı yazarın kendisinin yazmadığını, bir arkadaşının serüvenlerini kendisine mal ettiğini, kimileri beraber yattıkları bir suçlu arkadaşının notlarını çaldığını, kimileri de bunu uydurduğunu söylediler. Kelebek, listelerde birinci sırada dururken altlarda da bunun doğruluk derecesini tartışan "Kelebek Üzerine Dört Gerçek" yer alıyordu. Kelebek'in satışı bir milyona varır-

ken, alevhindeki kitap da yüzbine ulaşıyordu. Charrière, onun için. "Benim sırtımdan yüzde onla geçinen biri" diye sözetmişti.

Öncülerden biri

B'zde diğerleri kadar tanınmayan çağdaş öncü tiyatronun önemli bir yazarı vardır: Arthur Adamov. Bu yıl içinde öldü Adamov. 1908'de Kislovodsk'da doğan Rus asıllı tiyatro yazarı, ilk olarak 1950-51 tiyatro mevsiminde tanınmaya başlamıştı.

Başarılı bir denemeci, iyi bir romancı

Çağdaş İngiliz roman ve denemeciliğini simgeleyen edlardan E. M. Forster, Haziran ayı içinde 91 yaşında öldü. Dilimize yalnızca "Hindistan'da Bir Geçit" adlı romanı çevrilen romancı, 1879'da Londra'da doğmuş ve öğrenimini Cambridge'de yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sıralarında İskenderiye'de bulundu. Hindistan'da Bir Geçit de (1924) son romanıydı. Eleştirmenlere bakılırsa çağdaş İngiliz romanı üzerine Forster'siz bir yargıda bulunmak en büyük yanılgıdır. Forster bir hümanist ve liberaldir. Bu niteliğini denemelerinde açıkça ortaya koyar, ama romanlarında bu inancı açıkça belirmez. Romanlarının en baskın özelliği "duyarlık"tır. Eserlerinde, gelişen endüstri karşısında insanın kaçışını ele alır. Bu kaçışta insan tabiata sığınır. Çağdaş okuyucuyu ilgilendirecek tek romanı olan Hindistan'da Bir Geçit'teki Dr. Aziz tipi sömürge idaresindeki bir kahramanın durumunu belirler. "Aspects of the Novel"da; deneme ve roman konusundaki görüşlerinin sergilendiği başarılı bir deneme kitabıdır.

"Elsa'nın Gözleri" kapandı

"Dostumuz Elsa, çağımızın ihtişamını ve acılarını yaşadı. Hayatı ve tanıklığı, aşkı ve ölümü insanların ve halkların, dostlarının ve düşmanlarının saygısına lâyıktır. O bıçak işlemez gibi görünüyordu, korku nedir bilmiyordu, o mavi gözlü bir kılıç gibiydi. Tutkulu ve yiğit eserler veren yüreğini cesaret besliyordu. Coşkuyu, her zaman, Fransa'nın en yüce, en taşkın şiir çeşmesinden içti. Ben O'na,

çalışan ve dövüşen mazlum halkların saygısını getiriyorum."

Ünlü şair Pablo Neruda, Elsa Triolet'nin ardından bunları yazdı. Türk okuyucusu onu ilk defa Aragon'dan Orhan Veli Kanık'ın çevirdiği "Elsa'nın Gözleri" adlı şiirle tanıdı. Aragon'un ayrılmaz bir parçası olan eşi Elsa Triolet ölünce; aralarında düşünce aykırılıkları bulunan yazarlar bile bir büyük yazarın ve sağlam düşünceli bir ülkücünün kaybının acısını duydular.

1896'da Moskova'da dünyaya gelen Elsa, mimarlık öğrenimi yapmıştır. 1928'lerde Aragon'la tanışmış ve evlenmiştir. Önceleri yazılarını Rus dilinde yazmış, sonradan Fransızca yazmaya başlamıştır. Mayakovski'yi Fransız okuruna tanıtan odur. Onun yanısıra Rus edebiyatını Fransa'ya tanıtan kitapları arasında başlıcaları, Anton Çehov'un tiyatrosu, Mayakovski'nin Şiirleri ve Düzyazıları'dır. Elsa, Aragon'un kavga arkadaşıydı. Bütün devrimci eylemlerde birlikte savaştılar, Alman işgaline karşı Direnme Hareketi'ne katıldılar.

"Çuhayı Yırtandan İkiyüz Frank Alınır" romanıyla 1945'de Goncourt Ödülü'nü aldı. 1957'de "Yabancıların Buluşması" romanıyla da Kardeşlik Ödülü'ne lâyık görüldü.

Son kitabı "Bülbül Sabaha Karşı Susar"da, konusu ve konuyu işleyişi yönünden büyük övgüler topladı Elsa. Olay bir gece içinde başlamakta ve bitmektedir.

Giuseppe Ungaretti

Çağdaş İtalyan edebiyatının önemli şairlerinden Ungaretti Haziran başlarında Milâno'da öldü. 1888'de İskenderiye'de doğan sanatçı şairliği kadar çevirmenliğiyle de tanınıyordu. Kendi ülkesinde ve Brezilya'da İtalyan edebiyatı okuttu. Paris'teki öğrencilik yıllarında Apollinaire'le yakın bir arkadaşlık kuran şair, Fransızca çevirmenliğinin verdiği yetkeyle bazı şiirlerini Fransızca yazdı. Biçim ve şiir dili konusunda Mallarmé ve Valéry'den çok şey öğrendi. Ungaretti, ülkesinin girdiği savaşların acısını şiirinde ustalıkla yansıtmıştır. Yazdıkları, sanat alanında büyük tartışmalara yol açmış, özellikle genç kuşaklarca, yaptığı yenilikler ve geleneğe katkıları övülmüştür. "Şiiri düz, antiretorik olup, çağrışımlar ve anlamlar fısıldamak üzere seçil-

miş ender sözcüklerden oluşur. Ungaretti, kafiyeyi vurguları, noktalamayı, dizenin eski ölçü kurallarını bırakmıştır. Cümlenin alışılmış düzenini kırarak ilhamının daha akıcılıkla kaynaşmasını sağlamıştır."

"Katalonya Şairlerinin Prensi"

Katalonya şairlerinin "Şairlerin Prensi" adını verdikleri Josep Carner, 9 Şubat 1884'te Barcelona'da doğdu. Çok küçük yaşta sanatçı yeteneğini göstermişti. Ağustos ayı içinde Brüksel'de ölen şair, dilde arılığı, mısralarında müzik değeri aradı. Valéry'ye hayran olmasına rağmen, şiirde kapalılığa karşıydı, şiirin çok önemli bir toplumsal işlevi olduğuna inanırdı.

İtalyan edebiyat ödülleri

Sonbaharda İtalya'da edebiyat ödülleri dağıtıldı. Deneme ödülü Goethe üzerine yazdığı bir eser için Pietro Citati'ye, şiir ödülü "Di certe cose (Bazı Şeyler)" kitabıyla Nelo Risi'ye, roman ödülü de "Dentro e fuori (İçten Dıştan)" eseriyle Nello Sutto'ya verildi.

Çağdaş bir gelenekçi

Fransız edebiyatının gelenekçi yazarlarından François Mauriac, Ağustos ayı içinde Paris'te öldü. Fransız edebiyat ortamında klâsik roman türünün en başarılı temsilcisiydi. 1885'te Bordeaux'da doğan Mauriac, orta sınıftan bir Katolik ailesinden gelmiştir. Babası inançsız, annesi ise koyu dindardı. Babası küçük yaşta ölüp de eğitim ve öğrenimi annesine kalınca, bu sıkı terbiye, onun bütün hayatı boyunca bağlanacağı dünya görüşünün ne olacağını belirledi.

1952'de Nobel Edebiyat Armağanı ona şu gerekçeyle verilmişti: Uzun bir edebiyat hayatı bulunması, çağdaş Fransız düşüncesine ve sorunlarına eğilmesi.

Gazete yazılarında; Katolikliğin ilkelerini, gündelik siyasal ve ahlâk sorunlarına uygular, bütün yaşamı Katolikliğin objektifinden değerlendirir. Makalelerinden ve sanatla ilgili açıklamalarından anlaşılır ki, Mauriac'ın romanı, ancak sanatın kurallarıyla bağlıdır, dıştan bir etken onu hiçbir zaman başka yerlere sürükleyemez. Ona göre

bir romancı, kendi kanunlarını kendi keşfedecektir. Romanlarının her sayfasında; kendisinin, kendi düşüncelerinin varlığının savunusunu yapar, varlığını doğrulamaya (justification) çalışır. Mauriac'ın kanısınca her roman, romancının kendi yaşamının bir parçasıdır, bu kişisel bir dramdır; ya doğrudan doğruya, ya da hayal gücüyle yaşanan.

Mauriac'ın değerlendirmesini yapanlar, iki karşıt gruptur: Kimi eleştirmenler onu çağın gerisinde bir dünya görüşünün temsilcisi, modası geçmiş bir tür romanın temsilcisi sayarlar, kimileri de onu, Proust'tan sonra en büyük Fransız romancısı olarak nitelendirirler.

Remarque

Türk okuyucusu, "Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" la Erich Maria Remarque adını birlikte hatırlar. Gerçekten de, birçok kuşağın savaşa karşıtlıklarının en başarılı destanı olmuştur bu roman. 1898'de Osnabrück'te doğan Remarque yoksul bir matbaa işçisinin oğluydu. Bu yüzden de bir Katolik okuluna girdi. Kendinin ve arkadaşlarının yaşından önce olgunlaşmalarını sağlayan öğe, savaştır. Gerçekten de savaş dönüşü, diplomasını alıp öğretmenliğe başlayınca Remarque için mücadele başlamıştı. Herşeyden önce Kilise, onun öğretmenliğini kısıtlıyordu, bir de onun, savaş aleyhtarlığı, çevresinde oluşan düşman halkasını günden güne kalınlaştırıyordu.

Garp cephesinde, savaşın anlamsızlığını, korkunçluğunu, hele bu ateş içinde bireyin hiçliğini dile getirir. Savaşa karşıtlığı, kurşun sesleri arasında insanoğlunun sesinin boğuntuya getirilmesine karşıtlığındandır. Kendi kuşağını, biz, kaybolmuş bir kuşağın çocuklarıyız, diye nitelendirirdi.

Remarque'ın savaş romanlarının kahramanlarında dikkati çeken özellik, savaşın onların savaşı olmaması, bu savaşa istemeden, bilmeden, âdeta çekip koparılarak katılmış olmalarıdır. Savaştan geriye kalanlar için savaş bitmiş midir acaba? Remarque, savaşın insanoğlunun ruhunda yarattığı çöküntülerin barışta da süren uzantılarını ele alır romanlarında.

İşte insanoğlunun acısını haykıran bir büyük romancı da, geçtiğimiz sonbahar günlerinde Locarno şehrinde bir hastahane odasında öldü.

Büyük bir düşün savaşçısı

Çağımıza damgasını vuran düşünürlerden Bertrand Russell'ın fırtınalı yaşamı, geçen yılın Şubat'ında son buldu. 1872'de doğan Russell, öğrenimini özel olarak yaptı. Fransızca ve Almancayı özel öğretmenlerinden okudu. 1950 de Nobel Edebiyat Armağanı'nı kazanan filozofun, ilk önemli kitabı "Matematiğin İlkeleri"dir.

Russell, insancıl felsefesini yalnızca akademik alanda bırakmadı. Büyük kitlelerin barışçı bir dünyada yaşamaları uğruna onu araç yaptı. Yalnız ülkesinin sorunlarına kapanmadı, Vietnam'daki ateşe kadar bütün zulüm yuvalarının temizlenmesi için çırpındı. Vietnam savaş suçlularını mahkemesinin başkanlığını yaparken, nükleer bir savaşın yakınlaşma tehlikesini önlemek için, caddelerde oturma grevine katılırken, çağımızda felsefecilerin nasıl kitaplardan caddelere doğru kaydığını göstermişti. Russell'ın başına gelenler, onun tipik aydın serüvenini simgeler. Kendi ülkesinde savaşa karşı çalışmaları, anti-militarizmi yüzünden Amerika'ya gitmesine müsaade edilmedi, pasaport alamadı.

Yalnız büyüklerin dünyasıyla ilgilenmedi, büyüklerin sağlam kafalara sahip olmaları için küçükten yetiştirilmeleri gerçeğini unutmadı, deneme okulları açtı, karısıyla birlikte çocukları yetiştirdi.

Çağın insanının özgürlüğünü, yaratıcılığını önleyen bütün doktrinlere karşı ydı. Bu yüzden komünizm ve faşizm, onun için insanları kalıplaştıran bir öğretiydi. Çünkü ikisi de insanları aşırı derecede örgütlüyor ve düşünce özgürlüğünü kısıtlıyordu. Siyasi dogmalar kadar dini dogmaların da karşısındaydı. "Neden Hristiyan Değilim"de bunun gerekçelerini ortaya koyuyordu. Bir denemesinde, insanoğlunun yarattığı mutlu dünyanın ölçemini şöyle tanımlar: "Büyük adamlar, bize yalnız kaçınılması gereken şeyleri göstermekle kalmadılar. Işıl ışıl güzellikte bir dünya yaratmanın insan gücü ötesinde bir şey olmadığını da gösterdiler." Gerçekten de Russell, bu insan ötesi olmayan mutlu, dünyanın, insanların birbiriyle savaşmadığı bir evrenin kurulmasında düşünce ve eylem olarak en büyük çabayı gösterdi. Düşünce özgürlüğünün ödün vermez savaşçısıydı.

Yazar özgürlüğü için savaş

"Bu çağrımız cevapsız kalırsa, bizim için bütün dünya yazarlarına ve sanatçılarına başvurarak, kendini, kendi isteğiyle, uygarlık dışı bir tutuma iten bir ülkeye karşı kültürel ve tam bir boykota davet etmekten başka bir çaremiz kalmayacaktır."

Ünlü Times gazetesinde yayınlanan bu mektubun altında şu imzalar vardı: Pierre Emmanuel, Gunther Grass, Graham Greene, Julian Huxley, Arthur Miller, William Styron, Toynbee. Bu yazarlar, Soljenitsin'e yapılan haksız davranışı ağır bir dille protesto ediyorlardı. Pierre Emmanuel'in P.E.N. Club Başkanı olması bu olayın daha büyük tepkilerle karşılanmasına yol açmıştır.

Vlaminck: Marlignes Limanı

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORUMUZ

"Son zamanlarda Atatürk'e ve Atatürk devrimlerine sağdan ve soldan saldırılar çok artmış ve sertleşmiştir. Hattâ Atatürkçülüğü temelden yıkmaya çalışanlar da görülmekte bu arada.

Zaten yeteri kadar bölünmüş olan halkımız arasında yayılmaya çalışılan bu yıkıcı akım hakkında ne düşünürsünüz? Bu ortamı yaratan nedenler nelerdir sizce?"

APAYDIN, Talip

Atatürk devrimleri 1946'dan bu yana, yani çok partili döneme girildikten sonra, gittikçe artan bir süratle çiğnenmekte ve yok edilmeye çalışılmaktadır. Hattâ bugün "Atatürkçülükten geriye ne kaldı?" diye sorulabilir. Bazı konularda "hemen hiçbir şey kalmadı" diye yanıtlanabilir. Bir parti liderinin "iktidara geçince tiyatroları, sinemaları kapatacağız" diyecek kadar işi azıttığı, politikayı uygarlık düşmanlığı haline getirdiği bir ortamda Atatürkçülükten ne kaldığı gerçekten tartışılabilir.

Politikacıların bu çeşit sözleri büyük kentlerin kültür çevrelerinde insana gülünç gelebilir. Oysa taşrada, uzak kasabalarda köylerde, küçük kentlerde bu sözler derin yankılar uyandırmakta, alkış toplamaktadır. Yani, yığınların ilgisi ileriye değil, geriye doğru çevrilmiştir. Ortaçağ eğitimi etkisini iyiden iyiye belli etmiştir. Aydınlık düşmanlığı, uygarlık düşmanlığı çeyrek yüzyıldır iktidar - muhalif çirkin politikacılar eliyle öylesine yayılmıştır ki, tekrar geri dönüş zor olacağa benzemektedir.

Atatürk'ün yönetimi altında emperyalizme karşı dünyanın ilk kurtuluş savaşını verip yurdunu kurtaran, sonra da halktan yana bir devlet kuran, bilim ışığında gelişmesi gereken bir ülkede, geri kalmışlıktan kurtulma yolları tam açılmak üzereyken tekrar bugünkü ortama sürüklenmek akıl alacak çılgınlık değildir. Bunun sorumlusu devlet yöneteceğim diye ortaya çıkan, iktidara geçen, ya da geçmeyen, irili ufaklı tüm politikacılarındır. Bu politikacılar sık sık Atatürk'ten söz ederler, her yıl mezarına gidip hazırol dururlar. Ama Atatürk Türkiyesini tekrar Atatürk öncesi döneme benzetmek için, halkı o günkü ortama indirgemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Bunu elhak başarmışlardır da. Çünkü halk, ekonomik bunalımdan kurtulamamıştır. Devrimci bir eğitimden geçirilememiştir. Bir kuru okuma-yazma dahi öğretilememiştir. Böyle bir halka "seç yöneteyim" denmiştir. Onun için geri dönüş kolay olmuştur.

Atatürk devrimlerinin bel kemiği hiç kuşkusuz laiklik ilkesidir. Yani dünyaya bilim açısından bakabilmek. Sorunların çözümüne bilimsel yöntemler aramak. Uygarlığın ortak ilkelerini benimsemek. Bu yol bırakılmasaydı Türkiye bugün herhalde çok daha ileri bir düzeye ulaşacaktı. Atatürk'ten sonra en çok laiklik ilkesi zedelendi. Bilimsel düşünceye sırt çevrildi. Halkın dinsel inançları sömürüldü. Oy alıp iktidara geçmek için hemen her parti yaptı bunu. Kim ileri gittiyse oyu o aldı. Bugün halk çocukları, devlet eliyle, açık-gizli, bilim düşmanı bir eğitimden geçirilmektedir. Yarın bunlar Atatürk düşmanı, uygarlık düşmanı yurttaşlar olarak karşımıza çıkacaklardır. Şimdiden çıkmaya başlamışlardır. Çirkin politikacıların ve onlara gözü kapalı uyan bencil uygulayıcıların ülkeye yaptığı kötülük, bütün ölçülerin üstündedir.

Atatürk devrimleri elbet eleştirilecekti. Günün ihtiyaçlarına yetmez hale gelince ileriye doğru aşılıp geçilecekti. Atatürk kendisi de bunu istiyordu. Tutumu bütün gelişmelere, aşamalara açıktı. Örneğin devrimlerin ekonomik alana kaydırılması büyük zorunluktu. Asıl kalkınma o zaman başlayacaktı. Büyük çoğunluğu yoksul olan bir ulusun bu durumdan en kısa zamanda kurtulması için geçerli yolların aranıp bulunması, Atatürkçülüğün özüne elbette uygundu. Asıl Atatürkçülük, Atatürk devrimlerini tabu haline getirip dondurmak değil, onu ileriye doğru geliştirmek, bilimsel verilerin ışığında çağdaş isterlere cevap verecek canlı ilkeler haline getirmek... Bu yapılamadı. Yapılsaydı kırk yıl sonra Türkiye böyle olmazdı. Tam tersi oldu, geriye dönüldü. Halkımız yoksul kaldı. Devletimiz borçlu, yarı bağımlı hale getirildi. Ve bizler, birer yüzümüz kara, "Ah Atatürk!.." deyip duruyoruz.

ARDAĞI, Adnan

Atatürk ve Atatürk devrimlerine yapılan saldırılar, ister sağdan gelsin ister soldan gelsin aynı nedende birleşmektedirler.

Atatürk ilk yıllarda bir kurtuluşun sembolüydü. Ulusça ona sarılışımızın kökeninde yatan duygusal neden, yurt-

ça benimsenen ve sevilen bir kahramana olan özlemdi.

Aslında Atatürk'ün sürekli bir inanç kaynağı oluşunu sağlayacak olan yanı, bilincin ve düşününün kuvvetinde kendini gösterecekti.

Zaman geçtikçe ve kuşaklar bilinçlendikçe Atatürk, gerçek değerini almaya başladı. Devrimlerin anlamı büyüdü. Ona bir fikir ve bir bilim aydınlığı olarak bakma gücü doğdu.

Demokrasi yönetimi, halk çoğunluğunun oylarıyla işbaşına gelir. Bu düzende, bilinçsiz halk, duygusal güçlerini kullanma eğiliminde olabileceklerdi. Politikacılar, halkın bu yanını kendi çıkarları için kullanabilme tehlikesini de yaratma eğiliminde bulunabileceklerdi. İşte saldırıların tek nedeni, çirkin politikacıların, halkın dinsel inançlarını kötüye kullanan yobazların, bir sandalye için her türlü yalanı gerekli bulanların yarattıkları oyunların senaryolarında yer alan güdümlü davranışlardır.

ASNA, M. Alâeddin

İtalya'dan doğuya, kişileri mitologya tanrıları diye tanıtma, belleklere yerleştirme eğilimi vardır. Yetenekleri bir dar çerçevenin dışına çıkamamış eğiticilerin, öğreticilerin dört ello sarıldıkları bu "işi kolayından alma" eğilimi Türkiye'de de yüzyıllardır geçerli olmuştur.

Halkı aydınlatma, çocuğu yetiştirme görevindeki kişilerin kendi yetişmeleri eksikli, beylik bilgilere birşeyler katma güçleri sınırlı olduğu için, Atatürk ve devrimlerini gerçekçi bir bakışla yorumlamak yerine, onları birer mit niteliği ile ezber konusu yapmak, bu sözde aydınların kolayına gelmiştir.

Sağlığında Atatürk'e övgüler düzüp Osmanlı devrindeki gibi ulufe koparmaya çalışan yazarlar-çizerler, karılarını O'na sunmak için birbiriyle yarışan politikacılar doldurmuştur Ankara sokaklarını. O'na yaranmak için önünde gülünç şapkalar giyip yanından ayrılınca feslerine kavuşarak rahatlayanlar, her zaman eski Türkçe yazıp, O'nun masasında yeni Türkçe not tutanlar, yeryüzündeki her dilin, her sözcüğün kökünün Türkçe olduğu yutturmacası-

na O'nu inandırmaya çalışarak sonradan kasılanlar, çevresini kaplayıvermiştir. Ölümünde en çok ağlatıp inleten şiirler yazanlar en büyük şair sayılmışlardır. Bunların Türkiye'de yarattıkları Atatürk imajının sağlam kalabileceği umulur muydu?

Atatürk neden girişmiştir devrimlerine? Gerçekleştirdiği devrimlerden sonra görevinin bittiğini düşünüp rahatlamış mıdır? Yani, bu kadar mıdır devrim diye yapmayı düşündükleri? Yoksa kendisinden sonrakilere, bunları sürdürmeleri, şu şu işleri de gerçekleştirmeleri görevlerini de vermiş midir? Yapmışlar mıdır kendisinden sonrakiler bu görevleri? Çolak bir demokrasiden başka ne yenilik getirilmiştir Türkiye'ye Atatürk'ten beri? O'nun getirdikleri olsun yaşatılabilmiş midir?

Atatürk'ün sağlığında onsekiz yaşına ulaşmış olanların O'nun zamanını tanıyabileceklerini düşünürsek, bugün elli yaşın altındakilerin, yani genç kuşakla orta kuşağın büyük çoğunluğunun O'nu ancak kitaplardan öğrenebildikleri sonucuna varabiliriz. Ne öğrendik kitaplardan? Dayısının çiftliğinde karga vururmuş; matematikte sınıf birincisiymiş; öğretmeni ona, "Senin de adın Mustafa, benimki de, bu böyle olmaz" demiş; Çanakkale'de mermi göğsündeki saate çarpmış; "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır" demiş!.. Düşünmeye, tartışmaya yöneltilecekken bu öykülerle kulakları doldurularak liseyi bitiren insanın, daha ileri yaşlarda gerçek Atatürk'ü, insan Atatürk'ü, O'nun düşüncelerini ve devrimlerini anlayabilmesi olanağı var mıdır?

Atatürk'ü ve devrimlerini anlayamayanlar, nasıl savunacaklardır Atatürk'ü sözü edilen saldırılara karşı? Sevgileri ile, kıskançlıkları, hırsları, müziğe karşı duygululuğu ile insan Atatürk; felsefesi, anlık kararları, politik kıvraklığı, yanlışları ve doğruları ile devlet adamı Atatürk tartışılmadıkça, "Sen gönüllerimizde yaşıyorsun" lâflarıyla O'nu savunabilmek söz konusu olamaz.

Karşımıza her çıkan ülkeden döviz için avuç açılırken, Hac yollarında milyonlarca doların dökülüp saçıldığı; yurdun dört yanının teknik enstitü yerine imam okullarıyla donatıldığı; yönetim kadrolarına geçmeye hazırlanan genç insanların, Batı'dan çağdaş bilim yerine hippi giysilerini

kapmaya heveslendiği; halka dönük eğitim diyenlerin, halkın parasıyla eklenip denkleştirilen ders araçlarını parçaladığı bir ortamda, Atatürk devrimlerini, O'ndan önce ve sonra başka ülkelerde gerçekleştirilmiş devrimlerle karşılaştırıp, nesnel ve bilimsel bir eleştirmeden geçirmeden savunabilmek de, gücünü bilgisizlikten alan saldırıcılardan Atatürk'ü koruyabilmek kadar zor bir iştir.

Bence saldırıcılardan daha çok lanetlenmesi gerekenler, savunmayı bu kadar zorlaştıran ortamı yaratan kişilerdir.

ATMACA, Cevdet

Atatürk ve devrimlerine karşı bir düşmanlığın, çok sinsice de olsa, öteden beri bulunduğunu kabul ediyorum. Bana kalırsa, ne yazık ki, okuma-yazma cranının bile çok düşük olduğu toplumumuzun çoğunluğu, devrimleri ve Atatürk ilkelerini, tam olarak bir türlü sindiremedi kendi yapısında. Geniş düşünürsek, önce bu yapının aksaklığına dokunmamız gerekir. Eski düzenin içinde yaşamış olanların çoğu, o düzenin özlemini duyuyor, hattâ bu duygu, çoğu kez babadan oğula bile geçiyordu. Uzun yıllar böyle gitti bu. Sinsice ve baskı altında tutulan bu geri anlayış ve devrimlere düşmanlık, sonraları, çok partili bir politik düzende daha da cesaret buldu. Yeraltı tohumları, patlayıp filizlenmeye başladı. Derken, yeni anayasa, daha geniş bir özgürlük getirince, iş iyice çığırından çıkar oldu. Ve de çirkin politika, o aksak yapıyı kolayca avucunun içine alıp, türlü nedenlerle, bilinçli ya da bilinçsiz, devrim düşmanı olarak biledi durdu. Sağdan gelen saldırılara bakarsak, temelde yatan o çirkin politikayı açıkça görürüz. Bir gerekşinme sonucu, iyi niyetlerle hazırlanan yeni anayasamızın çok geniş hak ve özgürlükler tanıması ise, bir bakıma, ne yazık ki o politika çıkarcılarının ekmeğine yağ sürdü. Bugün, rahatlıkla hilâfetten söz edenlere rastlıyoruz. Asıl acı olanı, bunların içinde sözde aydın, aslında birtakım çıkarlar peşinde koşan düzenbazların bulunmasıdır.

Bozuk bir din eğitimi de, sağdan gelen Atatürk düşmanlığını körükleyen başlıca nedenler arasında olmuş, ger-

çeğe tam aykırı bir tutumla, Atatürk ve devrimleri dinimizi baltalıyor gibi gösterilmiş, bilgisiz ve belki de saf bir inancın sömürücülüğü yapılmıştır.

Soldan yönetilen saldırılara gelince:

Onların istediği de, toplumu önce parçalamak ve böylece istenilen düzene varmak değil midir? Onlar da, işte bu anlayış içinde ve yeni anayasaya sığınarak devrimlere, Atatürk inancına, Atatürk ışığı etrafında toplananlara saldırmakta çaba gösteriyorlar.

Bütün bu çabalar, sağdan olsun, soldan olsun, ne gülünçtür ki, çoğu kez Atatürkçülük maskesi ardında yürütülüyor. Ama, son zamanlarda her iki yönden, bu maskeyi de artık gereksiz görecek kadar cesaret bulanlara rastlıyoruz.

Bu durumda ne yapmak gerekiyor?

Önce şunu düşünelim:

Toplumumuz, salt Atatürk yolundan giderek mi kurtulur ve ülkemiz ancak onun aydınlığındaki bir çalışmayla mı kalkınabilir?

Bence evet. Kesinlikle söylemeliyim ki, ne sağı, ne solu; tek kurtuluş Atatürk yoludur.

İyi ama, bu tek yolda nasıl birleşebileceğiz? İşte düşündürücü nokta bu.

Sanıyorum ki, bu konuda öncelikle öğretmenlerin büyük rolü olmalı. Her öğretmen, öğrencisini de, çevresini de salt Atatürk ışığı altında eğitmelidir. Kanunlardan önce, öğretmenin yüreği ve sağduyusu bunu istemelidir.

Yalnız öğretmenlerle de iş bitmez. Tutumu olumlu, devrimci, bilgili, gerçek din adamları yetiştirmek gerekir. Geniş bir topluma onların çok etkili olabileceği kanısındayım.

Basın, TRT gibi kurumlar ve dilediğimiz anlamda aydın, yüreği pek kişiler de, Atatürk inancı ile sımsıkı birleşip, aksak toplumumuzun eğitimi işini başlıca görev bilmelidir.

Şüphesiz, bütün bunlar çok uzun yıllar ister. Ama, başka türlü olabileceğini sanmıyorum.

Kanunlarımız yetersiz mi? Yetersizse yeni kanunlar çıkarmalı. Ne var ki, aslında önemli olan, kanunları yürütecek, uygulayacak cesaret ve inanç dolu kişilerin bulunmasıdır.

Bir de, şu çirkin politikaya kesinlikle son vermek gerekiyor. Ama nasıl? Buna hiç aklım ermiyor doğrusu. Galiba bu da bir eğitim işi. Kimbilir, belki çok ilerki kuşaklarda, demokrasi anlayışımız da, toplumumuzun yapısı da, politikamız da, eğitimimiz de, hepsi istenilen düzeye ulaşır.

Daha da bölünmezsek.

BATU, Selâhattin

Atatürkçülüğe karşı olanların başlıca iki kampta yığınak yaptığını biliyoruz: Aşırı ilericilerle aşırı gericilerdir bunlar.

Birinciler, devrim ilkelerini beğenmezler, yetersiz bulurlar onları. "Atatürk, devrimi temellere indiremedi, üst-yapıda oldu ne olduysa, alt-yapı olduğu gibi kaldı" derler ve alttan başlayarak kurmak isterler toplumu, üst-yapıyı da temelden yıkmak..

Ötekiler, devrimlere sağ yandan yüklenirler. "Atatürk, milliyetçiliği engellemiştir, geleneklerimizi yıkmıştır, kültürümüzü temellerinden koparmıştır. Bize gerimizi kapamış, kanımızı, kaynağımızı kurutmuştur.. Ama geriye dayanmadan ileriye atılamayız, uzağı göremeyiz, başarıcı, yaratıcı olamayız" derler.

Ve ikisi birlikte bir vacuum yaratmak, oraya kendileri dolmak isterler.

Bu iki görüşte de konuşulacak şeyler olabilir, ama onlar konuşmak istemezler. Atatürk'ün yaşadığı serüveni bilmezler. Ve onun en doğru yolu seçtiğini anlamazlar.

Dünya ikiye bölünse biz yurdumuzda birleşmeliyiz.. Bir sağ-sol sentezi yaratmalıyız. Olumlu bir tutumla dâvalarımızın odak noktasında bir araya gelmeliyiz.. Olmayacak gibi görünen bu birleşme, gerçek insanseverlikle, yurtseverlikle, bilim anlayışıyla gerçekleşebilir. Hattâ bu, en gerçekçi tutum olabilir Türkiyemiz için.. Sonuçlara ulaştırır bizi, etkin bir manivelâ gücü sağlar, hızlı kalkınmamızı engellerden kurtarır. Asıl Atatürkçülük de bu demektir.

Memleket yıkık hâlâ, halkımız yarı aç - yarı tok, toprağımız bile tükenmekte... Yeni kavgalara takatı yok Tür-

kiye'mizin.. Bilgi, enerji, kan kaybına takati yok.. Dağılmaya değil, bir araya gelmeye muhtacız biz; yolları birlikte aramaya muhtacız.. Elele çalışmaya muhtacız, ve her şeyden önce de çalışkanlığa muhtacız.

Çağımızın teknik yöntemleri bellidir. Akıl, sağduyu, bilim ilkeleri ortadadır.. Yollar yordamlar yeni bulunacak değildir.. Hangi doktrine bağlı olurlarsa olsunlar, ileri uluslar bunları uygulamaktadırlar.. Bizse birbirimizi yiyecek hale bile gelmedik daha.. Zıtlaşmaların azgınlık evresine de ulaşmadık! Aşırılık her alanda bir lüks sayılabilir bizim için.. Ancak soluk keser, güç kaybettirir bize, umut kaybettirir; ve asla bir sonuca ulaşamayız.. Böylesine kayıplara hali de yoktur toplumumuzun, kimsenin hakkı da yoktur buna.

Atatürk canımızı kurtardı bizim, varlığımızı kurtardı; önce bunu unutmamalıyız. Ve kötürümlükten kurtardı ulusu; akıl, bilim, mantık yollarını açtı önümüze, bağlamadı da bakışımızı, düşüncemizi.. Türk çalışkandır, çalışın, dedi. İnanın, özleyin, yaratın, dedi.. En büyük buyruğu budur bize onun.. Ve bu görüşlere en çok uyacak durumda olan da biziz bugün.. Aklı, mantığı asıl kullanacak durumda olan, akımı başına toplamak durumunda olan da biziz. Bunu anlamalıyız toplumca ve lâkırdıyı bırakıp aralıksız çalışmalıyız...

Türkiye'yi ancak çalışanlar kurtaracaktı.

BENEKAY, Yahya

Atatürk yeni bir toplum mu yarattı, yoksa, bir çöküşü mü durdurdu? diye sorarım kendi kendime hep. Devletin şekli sonra gelen bir temeldir bence. Ortaya çıkışından elli yıl sonra bugün, yazılanları, söylenenleri okudukça, doğrusu, kendimi "Demek ki bir çöküşü durdurmaya çalışmış" yargısından alamıyorum. Emiyorum, demokratik düzenler içinde, dünyada, devrim yapmış bir diğer lider için "saldırılardan koruma" kanunu çıkarılmış mıdır? Büyük Atatürk, bence, Türk soyunun tarihinde bir yeni dönemin başlangıcıdır. Alp Arslan 1071'de Anadolu kapılarını Türk soyuna ardına kadar açtı. Temelde "din kuvveti" vardı.

Malazgirt'ten İstanbul'a ancak dört yüz yılda gelebildik. Başka bir deyimle, Alp Arslan'ın ardına kadar açtığı kapılardan daldığımız Anadolu, bugünkü tek hür Türk ülkesi, ancak dört yüz yıl sonra tamamiyle bizim olabildi. Ama, o atılışlarda hep "Allah Allah" ünlemeleri uğulduyordu. Burada tarih anlatacak değiliz. O günden bu yana geçen beş yüz yıl, insanlığı bir başka aşamaya getirdi. Atatürk, işte bu aşamada Türk soyu için bir başlangıç oldu. Onun devrimlerini "alt-yapı", "üst-yapı" ayırımlarında aramaya kalkmak, sadece kötü ve ard niyetliliktir. O, işte bu yeni dönem diye nitelendirdiğim yeni aşamanın başlangıcını pek çok ve en ileri toplumların bile —belki de hâlâ— uygulamadıkları "Lâiklik" devrimini Türk toplumuna "emirle" uygulamaya giderek yaptı. Alfabe devrimi, kılık kıyafet devrimi, eğitimde birlik, Halifeliğin kaldırılması, tekkelerin kapatılması devrimleri, hep, temelde, işte o Lâik'lik felsefesine dayanmaktadır. Böyle çok ama, pek çok önemli ve tepeden inme bir felsefenin temel alınmasının elbette o derecede tepkileri olacaktı. Ne var ki biraz da bu felsefeyi savunanların kişilikleri ve savunma usul ve kullandıkları dil, bu, insana insanca bakması gereğini aşılayan, insanı Allahı ile başbaşa bırakan ve kalması olanak ve ortamını hazırlamayı ilke bilen "Lâik'liği" müslüman Türk nazarında bir "dinsizlik"miş gibi gösterdi. Bence, işte, "sağ" adı verilen yönden gelen tepkileri yaratan nedenlerin başında "Lâik'liği" anlatanların, savunanların, "Lâik'liği" dinsizlikmiş, din düşmanlığıymış gibi abartıcı gösterme tutumları vardır. İşte bu tutum, zaman içinde, kırk yıllık bir süre içinde "Lâik'lik" devrimine olan tepkileri âdeta bir karşı düşmanlığa dönüştürdü. Fakat, gerçekçi bir gözle bakacak olursak, hemen anlaşılacaktır ki, şu yeni dönem dediğim bugünkü aşamasında, Türk toplumu, Atatürk'ten önceki düzen ve nizamı, genel olarak arzu eden düşünce düzeyinden, gerçekten de, kırk elli yıl uzaklaşmış bulunmaktadır. İşte bu durumu artık iyice anlayan ve "Lâik'liği" Türk toplumuna islâm dininin karşısında bir düşman ve dinsizlikmiş gibi göstermeye çalışan bozguncu ve Atatürk'ü aslında hiç sevmeyen, onu âdeta kendi devrimleriyle yıkmaya çalışan mekanizma, bu defa, "alt-yapı", "üst-yapı" devrimleri ayırımı nifakını, bil-

hassa okuyan ve düşünen kafalara sokmaya çalışmaktadır. Bu yeni çıkışlar, bence, aslında Büyük Atatürk'ümüzün gönüllerimize serpilmiş ölmez sevgi ve kişiliğinin ve bilhassa Türk toplumuna yepyeni bir kişilik vermiş bulunan devrimlerinin yararınadır. Yazılsın çizilsin, ne denirse denilsin, Atatürk'ümüz hep o noktadadır. Onun ve gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye çalıştığı devrimlerin temel felsefesinin bekçisi, temelini Atatürk'ümüzün attığı ve bir yeni çağ diye nitelendirdiğim aşamayı idrak etmekte bulunan, sınırlarını bile kendi elleriyle çizdiği bugünkü Türk ülkesinde yaşayan Türk toplumunun kendisidir. Bundan hiç kuşkum yok.

BİNYAZAR, Adnan

Mustafa Kemal, 1919'larda Anadolu'ya geçtiğinde, iki amacı gerçekleştirmeye koyulmuştur: Ulusal bir birlik ve bütünlük yaratma; bu birlik ve bütünlükten doğan ulusal direnme gücüyle, dış ve iç düşmanlara karşı savaşma. Bu, nasıl gerçekleştirilebilirdi? Mustafa Kemal'in büyüklüğü, bu birliği kurma olgusuna bağlanabilir.

Bilindiği gibi, iki türlü örgüt vardı Anadolu'da Birinci Dünya Savaşı sonrasında ve Ulusal Kurtuluş Savaşı başlangıcında. Bu örgütlerden birinin çalışmaları yararlı; **Mavri Mira, Kürt Teali, İslâm Teali** gibi örgütlerin çalışmaları da adlarından da anlaşıldığı üzere, zararlıydı. Bize göre, faydalı çalışmalarıyla tanınan "Faydalı cemiyetler"in amacı da Türk ulusunu zararlı sonuçlara götürecek nitelikteydi. **Doğu İllerinin Haklarını Savunma Örgütü** olsun, **Trakya-Paşaeli Haklarını Savunma Örgütü** olsun, her ikisi de kendi bölgelerinin durumlarını gözönüne alıyorlar, bölgeci anlayışla, kendi yaşadıkları toprakların özgürlüğe kavuşmalarını amaçlıyorlardı. Böyle bir tutum, Türkiye'nin parçalanması demekti. Bir de, çalışmalarıyla yarar sağlayacağına inanılan örgütlerin toplantılarında, "İngiliz himayesi", "Amerikan mandası" gibi görüşlerin savunulduğu, Türkiye'nin kurtuluşunun bunlara bağlı bulunduğu görüşlerinin öne sürüldüğü gözönüne getirilirse, yargımızdaki gerçeklik ortaya çıkmış olur. Mustafa Kemal'in bu birleşti-

ricilik anlayışı, savaş sırasında da kendini göstermiş, onun "Hattı müdafaa yok, sathı müdafaa vardır" sözü, bir "savaş taktiği" olarak tarihe geçmiştir. Bütün bunlara karşın, neden ulusal bütünlüğü yok etmeye yönlü tutumlara rastlanır yurdumuzda? Bu sorunun yanıtı, açıkça ortadadır: Atatürk'ün yıkmak istediği geri düşünceleri, çıkar duygularını hortlatmak!

Gene başlangıca dönelim. Padişah ve onun çevresi, kendi çıkarlarını korumak için, yurdumuzu yaban ellere vermekten kaçınmazlar bile. Bu anlayıştaki insanların, amaçlarını gerçekleştirecek güç; okumasız, yazmasız, dogmatik büyülere kaptırılmış, kendini "dindar" sayan halk topluluklarıdır. Ulusal bütünlüğü yıkmaya yönlü ayaklanmalar, bu tür kişilerin gücüyle beslenmiştir. Dün, ulusal bütünlüğü yıkmak isteyen, Türkiye'yi yabancıların boyunduruğuna sokmak için elinden gelen bütün gücü gösteren Dürrüzade'nin çocukları, bugün, "din devleti" isteyecek değin piyasaya çıkmışlardır. Ellerinde bileyi taşlarıyla, Kubilâyları kesecek bıçaklarını bilemektedirler. "Din devleti" isteyecek değin ileri giden kuruluşlar, Atatürkçü anlayışın kökleştirdiği özgürlük olanaklarından yararlanıyorlar. Çelişkileri de bundan doğuyor. Türkiye'de kendini geri düşüncenin akımına kaptırmış halk, bu çelişkiyle, feodal düzenin sürdürülmesini çıkarlarının ana kaynağı sayan bir azınlığın etkisi altında ezilmektedir. Kur'an kursları açarak, toplumu daha da uyutmak istiyorlar bu çıkarcılar. Bu nedenle, gericiler, Atatürk'ün yıktığı tüm din kurumlarını yeniden hortlatmak istiyorlar. Bilmiyorlar ki, yaptıkları bir Don Kişotluktur. Don Kişot'un şarap tulumlarına saldırmasını andırıyor bunların yaptıkları. Kılıçla deldiği tulumlardan akan şarabı, düşmanın kanı sanacak denli bir "hülya" içindedir gericiler. Ama bu şarapla boğulacaklardır, bu feodal düzen özlemcisi hortlaklar. Örneklediğimiz gibi, Atatürkçülüğü temelden yıkmaya çalışanlar, onları yok eden Atatürk'e, yeni bir başkaldırı biçimi deniyorlar. Don Kişotça davranışlarının, onlara bir yeldeğirmeni tokadı atacağının bilincinde bile değiller.

Yukarıda söz konusu ettiğimiz çıkışları, devrim yasasının kendini kabul ettirmesi olgusunu, devrim yasasının kökleşmesi gerçeğini gözönüne alarak doğal karşılıyoruz.

Daha açıkçası, gericilerin bu çıkışlarını önemsemiyoruz da. Çünkü, çıkar duygusunun, kör inançların bir toplumu sonsuzlaştırdığı tarih boyunca görülmemiştir. Kazanı, her çağda, devrimcilerin olmuştur. Asıl üzerinde durulması gereken, devrimci geçinen kimi solcuların, Atatürk'ü, Batı yabancılaşmasının başlatıcısı saymaları ve onu bir burjuva devrimcisi olarak suçlamalarıdır. Bu da bir bölünme yaratıyor. İster istemez, Atatürk'e karşı bir tutum takınan bu tür anlayışın, bir eleştiriden geçirilmesi gerekiyor. Bir anket içinde, bu eleştiriyi yapma olanağından yoksunuz. Ne var ki, bu yeni çelişkinin de belirtilmesi gerekiyor. Bu gereksiz bölücülük, bu yurdun geleceğini düşünenlerce iyi karşılanmamaktadır. Çünkü Atatürk, ne bir burjuva devrimcisi, ne de Batı yabancılaşmasının başlatıcısıdır. Atatürk'ün Batıcılıktan anladığı, insanımızı uygar bir düzeye ulaştırmak, onu dünyaya açmaktır. İçinde bulunduğu bunalım, bir toplumu din dogmalarının içine sokmuş, onu bu dünyaya yabancı kılmıştır. Atatürk, halkımızı böyle bir ortamdan kurtarmıştır. Bu nedenle, Atatürkçülüğün Batıcılığı, insanımıza açılan bir uygarlık penceresidir. Çünkü ulusal değerlerimiz, Atatürk devrimlerinden sonra ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, Atatürk, bir burjuva devrimcisi olarak adlandırılamaz. Belki, Atatürk'ün yaşamı çok kısa bir süreyi doldurduğu için, devrimleri iyice kavrayabilecek, geliştirebilecek bir kadro yetişmedi denebilir. Devrim sürekliliğini sağlayacak insanın yetişememesi, devrimin verilerinden bir avuç burjuvanın yararlandığı kanısını uyandırıyor bir bakıma. Bu da, sürekli olarak, Atatürk devrimlerinden ödün vermenin doğurduğu bir sonuçtur. Kimi çıkarcılara, feodal düzeni sürdürmek isteyenlere hoş görünmek amacıyla, oy toplama kaygısıyla, devrimlerden verilen ödün, Atatürk'ü bir burjuva devrimcisi olarak gösteriyor ne yazık ki. Oysa Atatürk'ü anlayamayanların düştüğü çelişkilerden biridir bu da. Böyle bir ortamda, kendini devrimci sayan solcuların Atatürk'e karşı oluşlarının asıl nedeni nedir? Türkiye'yi bölmek isteği gibi bir tutumu, "devrim" sözünü kullanan hiç kimseye yakıştırmamak gerekir. Onlarca, "sol bir devrim" olması gereken devrim nedir, o da belli değildir. Ancak içten içe bir Atatürk düşmanlı-

ğı yaratılıyor, o kadar. Atatürk'ü kötüleyerek halka sevimli görünmek ise, çok denenmiş, altı boş çıkmış bir tutumdur, bu da belli. Kimi politikacılar, bunun posasını çıkardılar yıllardır. Böyle bir tutum, gericilerle solcuları bir çizgiye getiriyor.

Şimdi gelelim, kendini devrimci sanan, akıl yoksunu bürokratlara. Atatürkçülüğe en büyük zarar bunlardan gelmiştir. Bunlar, Atatürk'ü eleştirmeden, onun nesnel değerlendirmesini yapmadan, Atatürk devrimlerinin çağdaşlığını halka anlatmadan onu yüceltmek için bir görev edebiyatı yarattılar. Bu, "Atam, sen kalk, ben yatam"a değin vardı. Atinalı Timon, bu çıkarcı söylevcileri kovmuştur, onlara, "Açın sahanlarınızın kapaklarını, aç köpekler!" diyerek. Açmış bakmışlar ki, sahanları bomboş! Devrimlere kafasıyla bağlanmış bir Timon sağduyululuğuyla da karşılaşamadık. Atatürk'ün, söylevin dışındaki nesnel değerlendirilmesi yeni yeni yapılıyor. Ancak 27 mayıs 1960'tan sonra gelişti böyle bir anlayış. Şimdi ona karşı tutum takınan sözde devrimciler, gene gericilerin yaptıkları gibi, onun sağladığı özgürlük haklarını kötüye kullanıyorlar. Atatürk'e şunu, bunu demek kolay, ama Atatürk'ün nesnel değerlendirmesini yapmak çok güç. Bundan kaçıyorlar hep, dedikoduyla bir Atatürk düşmanlığı yaratmak istiyorlar. Bakalım nereye varacak bu yanlış anlamalar, yanlış değerlendirmeler? Bu karışıklık karşısında, Şevket Süreyya Aydemir'in belirttiği gibi, "Eğer bugün uyansa, eğer bugün kabrinden başını kaldırsa, kendi adına konuşanların çoğuna hak vermeyecek ve onları suçlayacaktır. Gidişat bizi, tarih bizi, Mustafa Kemal'in suçlayacaklarından etmesin! Çünkü bunun cezası büyük olacaktır! Bunun için de bugün, onun yolunda ve ona inananların görevi, onun vasiyet ettiği yolda, kıyasıya savaşmaktır. Bu savaş, hem bir hak, hem bir kültür, hem bir ülkü savaşıdır." (Cumhuriyet, 30 ekim 1970).

Atatürk'e ve Atatürk devrimlerine sağdan ve soldan yapılan saldırıların temel nedeni, onu anlayamamaktan doğmaktadır. Atatürkçülüğü temelden yıkmak isteyenler de ne yapmak istediklerini bilmemektedirler. Bu kördöğüşü,

Atatürk'ün daha iyi anlaşılması, daha nesnel yönden değerlendirilmesi için bir araçtır yalnızca. Belirli neden bu olsa gerektir. Atatürkçülüğe karşı olma, çağdaşlığa karşı olma demektir, dün'ü bugün'e getirme demektir ki, bu, zamanın yasasına uygun değildir her şeyden önce. Türk ulusu var oldukça, Atatürk de var olacaktır. Ona karşı olanlar, kendi silâhlarını kendilerine çekmiş olacaklardır.

GİRİTLİ, Prof. Dr. İsmet

Bugünkü Türkiye'de sokaklara kadar taşan aşırı sol ve sağ mücadelesi, toplum olarak, maalesef Büyük Atatürk'ün tarih içindeki yerini kavrayamadığımızı göstermektedir. Aşırı sol, bizde de devrimin ancak proletaryanın iktidarı ile gerçekleşebileceği inancı içindedir. Sadece Sovyet tipi, Çin tipi veya kendimize özgü bir milli sosyalizm (komünizm) konusunda aralarında tartışma yapmaktadır. Sağ ise zamanını ve gücünü yitirmiş bir sömürü düzeninin savunucusudur.

Atatürk'ün anladığı mânadaki Batılılaşmanın; körükörüne kopyacılığın değil, çağdaş uygarlık düzeyine çıkmanın aracı olduğunu görmemezlikten gelen ve Türkiye'yi Batıdan koparmak isteyen aşırı sol, Batılılaşmanın ülkeleri sömürgeleşmeye götürdüğünü iddia etmekte ve sömürgeleşmeden kurtulmanın Batılılaşmayla mümkün olduğu büyük gerçeğine gözlerini kapamaktadır. Aşırı sağ ise Batılılaşmayı hippileşme olarak sunmaktadır. Oysa Batının bütün sömürgeleri istisnasız, Batılılaşmamış toplumlar olmuştur.

İşte Büyük Atatürk, bu gerçeği çok iyi görmüş ve milletçe kazanılan Milli Mücadele'nin Batılılaşmayla tamamlanmadıkça yabancı istilâsına karşı kesin bir zafer teşkil edemeyeceğini anlamıştır. Bu duruma göre Batılılaşma, yani çağdaşlaşma, aşırı solun ve aşırı sağın iddia ettiği gibi, Milliyetçilikle çatışma halinde durmak şöyle dursun Milliyetçiliğin vazgeçilmez ve zaruri bir unsurudur.

Aşırı solun Türkiye'deki bazı sözcüleri, Batılılaşma akımına düşmanlıklarının başlıca sebebinin: "Mevcut düzenin

tomelden reddine gidilebilecek bir oluşumun gelişmesini devamlı olarak engellemek", yani kısaca, Türkiye'nin Marksist - Leninist bir düzene sürüklenmesini önlemek niteliğinde olduğunu açıkça söylemekte ve yazmaktadırlar.

Gerçek Atatürkçülük ise ister Batıdan, isterse Doğudan gelsin, toplumumuzun kapılarını politik emperyalizmlere karşı kapamamızı ve Kemalizmin ana ilkesi olan "İdeolojik bağımsızlık" için aynı hassasiyetle savaşmamızı gerektirir.

GİZ, Adnan

"Atatürk gibi Türk ulusu için bağımsızlık, özgürlük, uygarlık değerlerince bayraklaşmış bir varlığın, onun zamanında yetişmiş kuşaklar tarafından aşırı duygulanmadan incelenmesi güçtür. Sorunuzu böyle bir heyecana kapılmadan, gücümün yettiği kadar tarihsel gelişmenin sınırları içinde objektif olarak düşünmeye çalıştım:

1) Cihan tarihi incelendiği zaman, yeryüzünde büyük dinleri yayanların, bellibaşlı devlet kurucularının hayatlarında olduğu gibi, ölümlerinden sonra da eleştirildiği, yanlış anlaşıldığı, düşünce ve tutumlarına uygun olmayan söz ve davranışların sonradan onlara mal edildiği görülmüştür. Şüphesiz Atatürk de böyle bir gelişmenin dışında kalmayacaktır. Büyük mücadelesinde zaman zaman onun karşısına çıkanlar, yolundan alıkoymak isteyenler ve şahsını hedef tutanlar olmuştu. Ölümünden sonra ve son yıllarda görülen manzara, hiçbir zaman Atatürk'ün tasvip etmeyeceği yolda olanların bile, Atatürk adına bir bayrak gibi sarıldıkları halde, eylemleriyle bir kısım Atatürk ilkelerine karşı koyuşlarıdır. Onların sade dillerinde Atatürk vardır, gönül ve kafalarında değil. Bu ne için böyle olmuştur? Atatürk devrimlerinin ana hedefi, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, kısaca "Batılılaşmak" olduğuna göre, bugün Atatürk yolundaki çeşitli bunalım ve karşı koyuşların nedenlerini bu ana hedefe ulaşma gücümüzde aramak gerekir. Sık sık tekrarlanan bir soru olarak, batılılaşmanın neresindeyiz?

Bu sorunun canlı örneklerle cevaplandırılması, yerinde olur. Onun ölümünden 22 yıl sonra çevremizden seçece-

gimiz aydın kişiler, politikacı, iş adamı, ilim adamı ve çeşitli meslek sahipleri acaba ne derece Batı'daki çağdaş benzerlerinin düşünce ve davranışları seviyesine ulaşmıştır? Bu konuyu bir milli haysiyet meselesi haline getirmenin yeri yoktur. Türk ulusu yüzelli yıldan beri bir sosyal değişmenin, bir kültür değişmesinin içindedir. Geniş bir yaşama alanı ve derin kökleri olan Ortadoğu kültüründen uzaklaşmaya ve Batı kültürünü almaya çalışmaktadır. Atatürk bu değişmenin yolunu ve koşullarını kesinlikle tayin etmiştir. Bu değişmenin şapka, kıyafet, yazı, takvim, günlük yaşantı gibi şekli aşamaları olduğu gibi, kavrayış ve yaratıcı düşünce seviyesinde bir ileri safhası vardır. Batılılaşma yolundaki Ortadoğu toplumları için en büyük tehlike, kavrayış ve yaratıcı düşünce seviyesine ulaşmadan birtakım şekli değişmeler içinde dolanıp kalmaktır. Toplumun, devrim hendikapını aşan ilk kuşakları aydınlar olduğuna göre, zamanımızın aydınlarının çoğunlukla, Atatürk'çe gözetilen Batılı düşünce seviyesine ulaşmış olduklarına samimiyetle inanıyor muyuz? Eğer devrime atılan kütlelerin öncüleri olan aydınlar, bir yarım yüzyıl içinde ulaşılması gerekli olan düşünce seviyesine ulaşamadılarsa, bu geç kalış sorunuza şekil veren birçok kaygıların nedeni olamaz mı?

Ne yazık ki, son yirmibeş yıl içinde gördüğümüz ve geçirdiğimiz çok önemli olaylar, bu olaylara önayak olanların hâlâ o eski Ortadoğu uygarlığından, geleneklerinden tamamen sıyrılamadığını göstermektedir.

2) Atatürk'ün sağlığında çevresinde bir aydınlar ve yazarlar grubu vardı. Bunlar, Atatürk'ün direktiflerine uygun olarak yazmaya ve halkı uyarmaya çalışırlardı. Onun ölümünden sonra Atatürkçülük denilen ana prensipleri işleyen, ilerleyen zamanın yarattığı şartları ve olayları bu ilkelerin ışığı altında inceleyen ve Atatürk'ün de kabul edebileceği bir düşünce seviyesine ulaştıran düşünürler yetişmemiştir. Ne yazık ki Atatürkçülük, Ziya Gökalp seviyesinde olsun bir düşünür kazanmamıştır. Politika yazarı veya partizan kişiliğine bürünmeden Atatürkçülük ilkelerini aydından halka götüren ve kendini halka kabul ettirmesini bilen bir düşünür yetişmiş olsaydı, zamanımızın birçok sosyal ve ekonomik konuları, Atatürk-

çülük yönünden daha aydınlık ve daha tatmin edici bir anlatışa kavuşabilirdi.

3) Batılılaşma bakımından Atatürk'ün özlediği seviyeye ulaşmadaki gecikmemiz ve bugünkü ortamın Batı örneğine eşit olmayışı, din ve laiklik problemlerini de son derece etkilemiştir. İslâm dini, kronoloji bakımından dinlerin sonuncusu ve en yenisi olmak niteliğini korumaktadır. Bu dinin çok yakın denebilecek bir tarihte doğup gelişmiş olması, birçok güçlü düşünürlerin, bu arada topraklarımız üzerinde Mevlâna, Hacı Bektaş, Hacı Bayram ve Yunus Emre gibi, insanları eşit gören, insan sevgisini hedef tutan düşünürlerin yetişmesini sağlamıştır. İslâm dininin bu geniş felsefe kaynaklarına rağmen, yüzyıllardan beri müslüman topluluklar çok daha ilkel dinlerin çağdaşı olan bir hayat ve düşünce seviyesinde bulunmaktadır. Zaman zaman laikliğe karşı çıkan ve gerçekte dinin ana ilkelerini zedeleyen başlıca sebep, bu kültür yetersizliğidir.

4) Atatürk Ortadoğu toplumlarının, Batı düzlüğüne akmasına engel olan setleri ya yıkmış, ya da yıkılması gerekli olan setleri işaretlemiştir. Toplumlar gecikmeli de olsa, hatalı da olsa yıllardan beri bu hedeflere doğru yürümektedir. Türk ulusu da bugün, Atatürk'ün ölümünden sonra aşılmış mesafelerin yarattığı yeni şartlara değinerek ilerliyor. Yeni şartların en önemlisi, ekonomik olaylar, sanayileşme ve onun yarattığı sorunlardır. Bu sorunlar, kırk yıl önce ya ayrımtısız olarak ele alınmış, ya da birtakım sorunlar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmıştır.

Bugün bütün aydınlarımızca kabul edilen gerçek, Türk ulusunun geleceğinin ekonomik alandaki gelişmelere bağlı bulunmasıdır. Bu durumda, gerçek Atatürkçülerin, ekonomik sorunlarımızın çözüm yollarını, Atatürk ilkelerinin ışığı altında inceleyerek tesbit etmeleri lâzımdır. Bu çalışmalara çok acele başlanılmazsa, bugün körleri bile etkileyen sosyal gerçeklere sırt çevrilirse, tarafsız ilmin önderliği kabul edilmez ve gerçekler partizanlık uğruna harcanırsa, önümüzdeki gelişmelerin Kemalizmin dışındaki akımların etkisi altında kalacağı aşikârdır. Atatürkçülüğün

yaşama gücünü, devrimcilik vasfının günün gerçeklerine ve ihtiyaçlara göre geliştirilmesine bağlı görüyorum.

HANÇERLİOĞLU, Orhan

"Sağdan ve soldan saldırılar" diyorsunuz. Sorunuzun karşılığı işte burada. 1960 yılına kadar Türkiye'de, kamuoyunda yansıyan düşünce akımı olarak ne sağ, ne de sol vardı. Kamuoyunda sağcılık ve solculuk bugünkünden büsbütün başka anlamlarda birtakım davranışları adlandırıyordu. Atatürkçülük, düşünce düzeyine yükselemeyen bu imgesel görüntülerin üstünde ulusal bir simgeydi. Düşünceler bilimsel bir düzeyde gerçek kişiliklerini kazanınca Atatürkçülük sağ düşünce için sol, sol düşünce için sağ bir nitelikte göründü. "Sağdan ve soldan saldırılar"ın kısaca nedeni budur. Gerçekte gericiler, Atatürkçülüğü kınamakta tutarlıdırlar, çünkü Atatürkçülüğün gericilikle en küçük bir bağıntısı yoktur. Ama ilericilerin Atatürkçülüğü kınamaları bir **çocukluk hastalığı**'ndan başka bir şey değildir, çünkü Atatürkçülük tüm ilericiliktir. Bütün sorun, sağı ve solu olduğu gibi, Atatürkçülüğü de gerçek anlamıyla tanımlayabilmekte.

KANDAŞ, Kemal

Her dönemde, çeşitli nedenlerle, Atatürk'e saldırmak isteyenler çıkmıştır. Ancak, hiçbir dönemde, saldırıya bu ölçüde elverişli bir ortam bulunamamıştır.

Asıl üzerinde durulması gereken de, her dönemde görülebilen saldırı isteklerinden çok, bu isteklerin gerçekleşmesine elverişli duruma getirilmiş ortamdır.

Atatürk'ten sonra, Atatürk düşüncesine aykırı bir doğrultuya itelenmiştir Türkiye. Atatürk'e saldırmak, yeteneksizliklere ödül veren bir çıkar kaynağı durumuna girmiş, bu yoldan, Devlet Gücü (İktidar) ele geçirilmiş, devletin en yüce katlarına tünenmiştir.

Özellikle, az gelişmiş, —üstelik, Türkiye gibi, kısa sürede çok boyutlu toplumsal yapı değişikliklerine itelenmiş—

bir ülkede, Devlet Gücü'ne uzanabilmenin en kestirme yolu, tutucu ve gerici özlemleri eyleme geçirmektir. Bu yüzden, demokrasinin bir erdem düzeni olduğu söylenmiş ve eski Yunan'dan bu yana, demokrasiyi övenlerle yerenler, aynı ölçüde haklı nedenlere dayanabilmiştir.

Atatürk'ün de özlemini çektiği, bir iki kez de denemek istediği çok partili demokratik düzen, Türk Cumhuriyeti'nde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ancak, Tanzimat, Meşrutiyet parlâmentoları ve politikacılarıyla Osmanlı'nın yeniden hortlatıldığı mutsuz bir dönemdir bu.

Osmanlı, bir dönemde çağının dışına düşerek yaşantısını tamamlamış, doğa ve toplumbilim kuralları gereğince de, kurtarılamadığı için değil, kurtarılamayacağı için batmıştır. Atatürk, milliyetçilik ve laiklik akımlarının geliştiği bir dönemde, Osmanlı'yı, Osmanlı olarak kurtarma düşünde Osmanlı aydınının büyük yanılgısını sezmiş, Anadolu Türk'ünü, bir Osmanlı sömürgesi olarak, Osmanlı'yla birlikte batmaktan kurtarmak için, asıl savaşı Osmanlı'ya karşı vermiştir.

Bugün de, Türkiye'nin gözönü sorunu, ölü Osmanlı'dan kopmuş olmak değil, bir türlü kopamamış olmaktır. Demokrasimizi içler acısı durumuna düşürüp, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma çabalarını engelleyen Osmanlı'dır. Yurtsever Türk devrimcisi, bilimsel doğrular uyarınca, kendi çelişkisinde sona ermesi kaçınılmaz olan bu dönemi kısaltmak için, Osmanlı'ya karşı yeni bir Kurtuluş Savaşı vermek zorunda kalmıştır.

Çıkarları, çıkarlara araç olmaları, ya da bilisizliğe dayalı alışkanlıkları yüzünden, kurulu düzenin sürdürülmesinden yana tutucuların, bu elverişli ortamda, bir devrimci ve düzen değiştirici olarak, Atatürk'e karşı saldırıya geçmelerinde şaşılacak bir şey yoktur.

İlginç olan, devrimci görünüşler altında yürütülmek istenen saldırılardır.

Devrim dediğimiz olgu, sınırlı yaşam süreleri içinde, kişiyi ve kişileri aşan, çok boyutlu ve sürekli bir olgudur. Tamamlanmış, son biçimini almış bir devrimden sözedilemez. Devrim, her aşamasında, tamamlanmakta olan bir olgudur. Bu anlamda "devrim" kavramı, ileriye dönük sürekli bir değişim ve gelişimi içerir.

Bir başka yönden devrim, özü değiştirmeye yönelik biçimsel bir zorlamadır. Her devrim, zorlama aşamasında bir "biçim", yerleşme aşamasında da, bir "biçim ve öz" dür. Her devrimin, bir "görünüşü", bir de, "işleyişi" vardır. Alt ve üst-yapı devrimlerini, birbirini oluşturup tamamlayan bu iki ögeyi, kesin çizgilerle ayırabilmek olanağı yoktur.

Devrimci aydına düşen, devrimci öğretiyi ve bu öğretiyi oluşturan bilimleri iyi öğrenmek, koşulları ve koşullara dayalı olanak ve olanaksızlıkları, akılcı bir yöntemle değerlendirmektir.

Atatürk, bir devrim başlatıcısıdır. Sınırlı yaşamı ve koşulları içinde, yapılabileceklerin en görkemlisini yapmış, daha ötesi için de, bütün kapıları açık bırakmıştır.

Gerçekleştirdiklerini bir yana itip, gerçekleştiremedikleri yönünden Atatürk'ü yetersiz bulmak isteyenler, onun da bir insan olduğunu, doğa ve toplum koşullarıyla çevrili bulunduğunu unutmamak zorundadırlar.

En mutlu günlerini oluşturan, en mutsuz günlerini yaşamaktadır Türkiye. Dış görünümlerin aldatıcılığına rağmen, Atatürk devrimleri yerleşmiş, bunca yıllık karşı-devrim çabaları, Anıt-Kabir'e gölge düşürememiş, toplumuna sahip çıkan Atatürk kuşakları, devrimleri tamamlamaya yönelmiştir.

Türk ulusunu aydınlık yarınlar beklemektedir.

KANSU, Ceyhun Atuf

Atatürk'e ve onun öğretisine (Atatürkçülük, Kemalizm) gizli-açık eleştiri ve saldırılar üç yönlüdür: 1 — Sağdan (Sağ kavramı kurulu düzeni tutmaktan, düzeni gerici, çağdışı temellere dayamaya değin gider). 2 — Soldan (Sol kavramı kurulu düzeni devrimci yöntemle değiştirmeyi amaç bilen tüm ilerici akımları deyimler). 3 — Ortadan (Atatürkçülüğü duruk bir yöntem, olmuş bitmiş bir devrim olarak anlayanlar, devrimi biçimci bir alanda donduranlar).

Sağın bir kolu, bir yerde çok açık, tutuculuğu da aşarak, tutuculuğu da az bulup, Atatürkçülüğü Türk top-

lumuna aykırı sayar, gericiliğe yönelir, Osmanlılığı dinsel dünya ve devlet görüşüyle, halifesi, sultanları, kurumları ve düzeniyle, savunup diriltmek ister. Atatürk'ün ortaçağı yıkması, bu sağ yoruma göre, "şeriattan, haktan, gelenekten" ayrılmaktır, Atatürk "bir kâfir, bir deccal"dır. Bir çeşit sağ ise, ortaçağın yıkılmasıyla ortaya çıkan yapay burjuva oluşumunda, Atatürk'ün üç ana ilkesini —bağımsızlık, halkçılık ve devrimcilik ilkesini— kurulu düzen için bir sakınca sayar. Bu ilkeleri görmezliğe gelir, hele sürekli devrin sürecini gömmeye çalışır. Tarihsel amacı bir halk düzeni kurmak olan, Ulusal Kurtuluş Savaşının temel özelliğini, emperyalizm-kapitalizm çelişkisini yok etme çabasını bilinçle örter. Bu çelişkinin, kurulu düzene yarayacağını bildiğinden, emperyalizmle işbirliğini, kapitalizmle kalkınma yolunu sürdürmeye, korumaya, beslemeye çalışır. Atatürkçülüğün, emperyalizme, kapitalizme, derebeylik ortaçağına karşı açtığı ulusçu-devrimci-halkçı-laik yolu tıkamaya çalışır.

Sol akımlar ise, genellikle, Atatürkçülükteki devrimci öğeyi yetersiz, eksik bulmaktadırlar. Devrimin bir üst yapı devrimi olduğunu savlayarak, alt yapı devrimi için, üretim ilişkilerini kökten değiştiren bir sosyalist devrimin kuram ve kılgısını savunmaktadırlar. Atatürk'ü sadece, bir kurtuluş savaşı önderi ve üst yapı devrimcisi olarak görmekte, onu tarihsel bir kesitte, aşılmış, aşılması gereken bir burjuva devrimcisi olarak değerlendirmektedirler. (Bu kanadın en belirgin eleştirisi şudur: Emperyalizme-kapitalizme karşı savaşan Atatürk neden, devrimi sosyalist bir devrime dönüştürmedi? Devrimi bir burjuva devrimi (!) olarak bıraktı? Öyle ise, bu devrim yetersizdir, eksiktir ve Türkiye'nin devrimci gelişimi için örnek olamaz.)

Atatürkçülüğe karşı üçüncü bir eleştiri, görünüşte Atatürkçülüğü benimseyerek, dolaylı yoldan kurnazca yapılmaktadır. Orta yolun bu sinsi atlıları, Atatürkçü görünerek, Atatürkçüyüz diyerek, Atatürk'ün özgün öğretisini işleyen çağdaş Atatürkçülere saldırmakta, kendi dışlarında kimsenin Atatürk'ü anlamadığını söyleyerek, o ne sağdaydı, ne soldaydı, diyerek bir türbe bekçisi gibi "ölüyü saygıyla anmanın" mumlarını yakmaktadırlar. Bu bekçiler, bir yerde Atatürk büstü kurıldı mı ayağa kalkmakta,

ama bağımsızlık gibi ana bir ilke, Atatürk'ü Atatürk yapan ilke çiğnenirken, gölgelenirken ses çıkarmamakta, tersine, bu ilkeyi savunanların, genç kuşakların üzerine saldırmaktadırlar.

Atatürk'e ve Atatürk öğretisine karşı saldırı ve eleştiri ortamını yaratan nedenler üç bölümde özetlenebilir: 1 — Atatürk devriminin ve öğretisinin yanlış tanınıp, yanlış değerlendirilmesi. 2 — Atatürk devriminden ve öğretisinden, çıkarlar ve sınıflar düzeni adına dokunca görülmesi. 3 — Atatürk devrim ve öğretisinin doğal gelişiminin kesintiye uğraması.

Atatürkçülüğün eleştirilmesinin giderek gizli-açık saldırılara varmasının bir nedeni, Atatürk devrimini, Kemalist öğretiyi iyi bilmemekten, yanlış değerlendirmekten doğuyor. Bir kez, Atatürk devrimi, Marksist öğreti açısından bile, tam bir burjuva devrimi değildir. Atatürk devrimi ve bu devrimin oluşumundan doğan öğreti (Atatürkçülük, Kemalizm) sol bir öğretidir. Türk toplumunda bağımsızlık, uluslaşma, çağdaşlaşma ve halk yönetimi sürecini gerçekleştirerek, çağdaş bir halk düzenine varmak istemektedir. Atatürkçülükte Fransız devriminin burjuva değerleri (özgürlük, ulusculuk, halk yönetimi gibi) yanında, sürekli devrim, sömürgeleşme sürecine karşı çıkmak, halkçı bir sınıfsız toplum yaratmak gibi çağdaş sol öğeler de vardır. Tüm devrimler, gelmiş geçmiş evrensel devrimlerin değerlerinden etkilenirler. Ama, ulusal kurtuluş savaşıyla, emperyalizmi alt etmiş, sömürgeleşme sürecini durdurmuş, tarihsel ortaçağı yıkmış bir devrimin temel öğretisi tıpatıp burjuva öğretisi olamaz. Kemalist öğreti, ilk kaynağından, Ulusal Kurtuluş Savaşından başlayarak, tüm sürecinde, Türk toplumunu sola açmaktadır. Bu açılış, zorunlu aşamalardan, uluslaşma, bağımsızlık, çağdaşlaşma gibi devrimci tarihsel geçitlerden geçerek, ancak ve halk yönetimi yoluyla —halk etkenini yanına alarak— çağdaş eylemine varabilir. (Açıkçası şu: Sosyalizm, Kemalist öğretiye göre, ancak uluslaşmış, çağdaşlaşmış, tam bağımsız bir toplumda, halk yönetimi geleneğinin uyanmış, bilinçlenmiş bir halkın ellerinde kullanıldığı bir ortamda, halkın demokratik yönelmesi ve yeğlemesiyle, demokratik seçimiyle siyasal - toplumsal bir eylem gücü taşıyabilir). Ke-

malist öğreti çiğnenerek, Kemalist öğreti yadsınarak, Kemalist öğretinin halkçı - devrimci geleneği bir yana bırakılarak, ulustan, bağımsızlıktan, halk yönetiminden, çağdaşlaşma sürecinden (en başta toplumun ve insanın laikleşmesinden) soyutlanmış bir sol eylem, tarihsel ve toplumsal tabanından, halk tarihindeki doğal birikiminden yoksun kalır.

Burada, Atatürkçü öğretiye saldırının iki ortamı daha ortaya çıkmaktadır. Çıkarları kurulu düzenden yana olanlar (emperyalizm işbirlikçileri, yapma burjuvazi, gerici ortaçağ düzeni artıkları) Kemalist öğretideki bu "ulusal sol özü" ayırdettikleri için, tüm güçleriyle, Atatürkçülüğün temel ilkelerine yüklenmektedirler. Atatürkçülüğün toplumsal köklerini ve halk tarihindeki izlerini yok etmek istemektedirler. Öyle ise, sol dokuyu yetersiz bulanlarla, sol dokuyu sakıncalı bulanlar, saldırıda birleşmektedirler ve ortaya bir yıkıcı ortam çıkmaktadır ki, bu ortam da, Atatürk öğretisinin ve Türk devriminin doğal gelişimi engellenmekte, saptırılmakta, kesintiye uğratılmakta, sözün özü, Atatürkçü öğretiye saldıran ortam, bir yerde, Atatürkçü öğretinin yarıda bırakılmış olmasından, kurtuluş savaşı devriminin gerçekleşmemiş olmasından, gerçekleşme olanaklarının engellenmesinden yararlanmakta, beslenmektedir.

Siyasal güçlerce, Atatürkçü öğretinin ilkeleri uygulansaydı, örnekse bağımsızlık gölgelenmeseydi, uluslaşma süreci halk kökleriyle beslenseydi, çağdaşlaşma (laik öğretim, eğitim, temel endüstri, toprak devrimi gibi) gerçekleşseydi, halk yönetimi halkçı yörüngesinde halkın gerçek siyasal gücünü biçimleyecek yolda işleseydi, kısacası, Kemalist devrim kesilmeseydi, hem gerici - tutucu ortam çoktan yok olacak, hem de, yeni sol yorumlar, isterlerse Kemalist öğretiyi aşsınlar, ama devrimci geleneklerini, gerçekleşmiş bir ulusal kurtuluş savaşı devrimine bağlayacaktıkları için, hem yozlaşmayacaklar, hem halkla ilgilerini koparmayacaklar, hem de kendi tarihsel dencysizliklerinin, yanıltılarının sorumunu, Atatürk devrimine ve Kemalist öğretiye yükleyemeyeceklerdi. Bugün için, tüm devrimcilerin, tüm yurdseverlerin, genç kuşakların, işçilerin, öğrencilerin, köylülerin, aydınların tek görevi, bir yerde kesintiye uğramış Kemalist öğretiyi uygulayarak, Türk toplumunu ya-

rıda bıraktırılmış Türk devriminin tarihsel aşamasına, utkusuna ulaştırmak; ulusal kurtuluş savaşıyla halk bağını kurmuş bir devrimin geleneğini sürdürmektir. Açık ve güzel, Türk toplumu, Türk halkı için, bugün tek çıkış yolu, tek kurtuluş yolu, Atatürkçülükteki devrimci - ulusçu - halkçı özü, siyasal - toplumsal bir güç haline getirmektir. Kemalist öğreti, Anadolu halk tarihinin devrimci birikiminden doğmuş, savaşlardan, deneylerden geçmiş bir öğretidir, halka, devrime, ileriye dönüktür ve daha ileriye geçmek için, sağlam bir köprüdür, kimse bu yolu yadsıyamaz, yoksayamaz. Gerici - tutucu güçler için ise, Kemalist öğretiden alınacak bir şey yoktur. Onlar, Türk halkından, Türk yurdundan, Türk devriminden yana dikilidirler. Onların saldırıları, ortaçağın, işbirlikçiliğin, gericiliğin kaynakları devrimci bir eylemle kurutulunca, gericiliği - tutuculuğu besleyen ortam kökünden kazınınca, durabilir, yok olabilir. Devrimin taze çimeni yeşermedikçe, bu ortaçağlı gübrelikten ve çağdışı çıkar çöplüğünden kurtulmanın yolu yoktur. Kemalist öğreti için çağdaş yol şudur: Devrim için halk yönetimi, halk yönetimi için devrim. Şundan ki, Atatürkçülüğü, onunla birlikte Türkiye'yi kurtaracak tek yol, halktan geçer, devrimi yeniden yeşertecek ancak halkın elleridir, halkın emeğidir, çabasıdır, katkısıdır. Atatürkçülüğün, Anadolu halk tarihine serptiği yeni tohum, sürekli devrimciliktir ve halk, kendisi devrimin yolunu tutarsa, toprağını bu tohumla yeşertirse, ne ortaçağ, ne bozuk düzen, ne işbirlikçilik, ne de "havaya çizilmiş" halktan kopuk yapay devrimcilik kalır ortada: Halkın, Mustafa Kemalci gelenekten getirdiği devrim suyu başlar kı akmaya, önüne geçileceği yok, ancak bu su, devrimi yarıda koyan, engelleyen, yolunu tıkayan karşı devrimi ezer geçer. Kurtuluş savaşlarının en sağlam öğretisi, Kemalist öğreti, halkın elleriyle yeniden kurulur.

Atatürkçülük için tek ortam, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin tarihsel doğrultusunda akmasıdır, bu tüm devrimin, güçleri, kurumları, ilkeleriyle kesildiği yerden akmaya başlamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti tarihi, —yüzyıllar süren Osmanlı tarihi karşısında— ilk kez halkın üste geldiği bir halk tarihidir. Türkiye Cumhuriyeti tarihine —bu tarihin özü olan Atatürk devrimi ve öğretisine— sal-

dırmak, Anadolu halkının en güzel, en verimli, en yaratıcı tarihine saldırmak, böylece, tarihi Osmanlı ortaçağına geri çevirmek, ya da, bağımsızlığı yitirip ulusça yok olmak demektir.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri

Atatürk (ve devrimleri) zaten, sağlığında, halkın bilerek sevdiği ve okur-yazar takımın anlayarak benimsediği bir şef değildi. Hal böyle iken biz, "inkılâpçı" ve "lâik" Türkiye'nin idaresini, Babı-Âli'den yetişme devlet ve hükümet adamlarının eline teslim ettik. Sözde meşruti saltanatın dahiliye memurlarından valiler, adliyesinden hâkimler, hariciyesinden diplomatlar türettik. Hattâ, bunlardan bazılarını milletvekilliklerine seçtik; bakanlık koltuklarına oturttuk ve, evet, ve Büyük Millet Meclisi Başkanlığına çıkardık. Bu suretle, pek tabiidir ki, Türkiye Cumhuriyeti, daha ilk gününden dumura uğradı. Bu ortamda, Atatürk, o medeniyet yolunun meşalesi, az kalsın, herhangi bir Cumhurbaşkanı kalıbı içinde donakalacaktı. Bu bir.

İkincisi: Bizde, hiçbir zaman, tam mânasile devrimci bir eğitim sistemi kurulamamıştır. Milli Eğitim Bakanlığına her gelen, kendi eğilimlerine uygun bir yol tutmuştur. Maarif politikamız, bu yüzden, kâh solcu (solcu sözünü ilerici anlamına kullanıyorum), kâh sağcı olmuştur. Bu hal, Atatürk'ün ölümünden sonra büsbütün anarşik bir şekil almıştır ve çok partili rejimde ise, bundan faydalananlar bulanık suda oy avlayanlardır.

Âkıbet, günün birinde, her anarşinin tabii sonucu olan bir ihtilâl patlak vermiş; bu patlayış da sözü ayağa düşürmekten ve ortaya bir sürü yarı aydın çıkarmaktan başka şeye yaramamıştır.

Bütün bu kargaşalık içinde bir akıl, mantık ve nizam adamı olan Atatürk'ün işi ne?

KOCAGÖZ, Samim

Atatürk'ün devrimlerine sağdan gelen saldırıları do-

ğal karşılarım: Kısaca, gericiliğin softalığıdır. Gün günden artan kapitalistlerin, emperyalistlerin maşası olan egemen çevrelerin baskısının kışkırtmasıdır. Bunun örneklerini yıllardan beri —Demokrat Parti'nin devri saltanatından beri— görmekteyiz. İşlerinin sonu, gelip Atatürk'ün heykellerini yıkmaya dek dayanıyor. Bu sağcı cephenin üzerinde durmayacağım. Bana asıl ilginç görünen —görünmek ne demek? herkesin gözüne batan— sol cephenin Atatürk'e, Atatürk devrimlerine karşı çıkmasıdır. Bu çıkış, son iki yıldır alabildiğine hızlandı. 1969'da edebiyatımıza da atladı. Sorunun bu yakasına değinmeyeceğim. Politika yapan —yaptığını sanan— birtakım solların; bilime, akla, iz'ana sığmayan bu tutumları üzerinde durmak isterim. Hemen söyleyeyim, bütün solları, bu yersiz eylem ve tutumun sahibi olmaktan aklarım. Kanımca, gerçek bir Türk sosyalisti, diyelim solu, sorunu şöylece ortaya koymak zorunluğunu duyar:

Mustafa Kemal Paşa, bütün dünyanın sömürülen uluslarının örnek aldığı ilk anti-emperyalist bir savaşçıdır. 1919-1922 yılları arasında yaptığı, başardığı savaş; önce fikir olarak, sonra da bu fikrin eylemi olarak Türk ulusuna getirdiği çok büyük şerefli bir aşamadır. Bu aşamanın derinliğinde, Mustafa Kemal Paşa'nın savaşına katılan, bilinci; tarlasını, köyünü, karısını, kızını, kızkardeşini (cavurdan) kurtarmak olan MEHMET'ten tutun, yurdunu, ulusunu kurtarmak isteyen aydınlara dek varan, savaşçı bir topluluk vardı. Bu savaşta, eşrafından köylüsüne dek düşmana karşı —emperyalistlere karşı— ayaklanan, yurdunu, ocağını savunan bütün bir ulus vardı. Mustafa Kemal'in ulusla birlikte —ulusu kazanarak— emperyalistlere, kapitalistlere karşı ortaya koyduğu bu eylem, tarihin akışı içinde diyalektiğe en uygun —diyalektiğin gereği— bir eylemdir. Bizim Anadolu Türklerinin tarihsel oluşumu da diyebiliriz. Antiemperyalist savaş, yada aşama, antikapitalist savaş, yada aşama, bilimsel sosyalizmin kapsamına girer. Böyle aşamalar, toplumları, ulusları sola, sosyalizme götürür.

Mustafa Kemal Paşa'nın fikir ve eylemlerinin aşamasına, sonra da Atatürk devrimlerinin oluşmasına, gerici güçlerin karşı durması, bu devrimlere savaş açması sonu-

cu, 27 mayıs 1950 ihtilâlini —başka bir deyişle, devrimini— zorunlu kılmıştır ki, bu eylemin sonucu 1961 Anayasası, sosyalist bir gelişmeye olanak hazırlamıştır. Bu da bilimsel sosyalizmin bir yol daha görünüşü, Mustafa Kemal'in antiemperyalist savaşının bir sonucu olmuştur.

Sağcılar için, gericiler için, Atatürk'ü ulusun elinden almaya kalkışmak doğaldır: Şeriatı getirmek isterler; Halifeyi getirmek isterler; haklıdırlar Atatürk'e çatmakta... Ama solcular, sosyalistler için, yukarıda kısaca özetlediğimiz nedenlerden ötürü anlamsızdır. Bırakalım diyalektiği, bilimsel sosyalizmi, bu konuda Birinci Dünya Savaşı sonunun koşullarıyla, İkinci Dünya Savaşı sonunu gözönünde bulunduramamaktır. Birinci Dünya Savaşından sonra yıkılan, parçalanan Osmanlı İmparatorluğunun içindeki Türklerin, —ki İmparatorluğun kurucularıydılar— Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruşlarının koşullarını da bilmezden gelmektir. Solcuların Atatürk'e çatmaları, ONU ulusun elinden, sağcılar gibi, almaya kalkışmaları, ola ki yerine LENİN'i, MAO'yu getirmek istemelerindendir. Buysa, bugünün koşulları içinde İkinci Dünya Savaşından sonra sosyalist olan ülkelerin, kendi ülkelerinin koşulları için bilimsel sosyalizmi nasıl uyguladıklarını da bilmezden gelmektir. Memleketimiz için yukarıda söylediklerimden sonra bu noktayı bir örnekle açıklamak isterim: Birkaç yıl önce, bir hastaya yeni bir kalp takan Sayın Dr. Siyami Ersek, bir gazeteye şöyle bir söz etti: **"Vericinin kalbini bir başka hastaya takacaktık, ama kan grupları uymadı."** Doktorun bu sözlerini hiç unutamıyorum. Diyelim ki, kalp, bizi yaşatacak Marks'm Bilimsel Sosyalizmi. Kalbimizi, tarihsel ve iktisadi nedenlerden hastalandığı için değiştirmek zorundayız. Ama bu kalp, bilimin gerektirdiği, bizim kan grubumuza uygun bir kalp olacaktır! Türk ulusunun kan grubuna uygun bir kalp! Bilimsel Sosyalizme, fakat Türkiye'nin koşullarına uygun bir solculuk... Bizim kan grubumuzda, çok gerilere gitmeyelim, Osmanlı Devleti'nin çöküş yılları vardır; bize CUMHURİYETİ getiren MUSTAFA KEMAL VE ATATÜRK DEVRİMLERİ vardır. Daha daha MİLLÎ BİRLİK'in getirdiği 27 Mayıs ve onun ANAYASASI vardır. Sonra burada sayıp dökmesi uzun nedenlerden ötürü, İkinci Dünya Savaşından sonra Bilimsel Sosyalizm, her ülke-

nin bir iç sorunu haline gelmiştir. Kanım odur ki, ülkemiz, ulusumuz, Mustafa Kemal'le, Atatürk'le, 27 Mayıs'la, bilimsel sosyalizme doğru, sorunları halletmeye doğru sağlam adımlarla yürümüştür. Bu bir oluşumdur. Atatürk'süz, 27 Mayıs'sız, sosyalizm ülkemizde gerçekleştirilemez. Tarihsel gelişmeden nasıl kaçılır? Bazılarının umduğu ve beklediği gibi, sosyalizm tepeden de inse, —nasıl iner? Nasıl gelir? bu ayrı sorun..— yine Atatürk devrimlerine dayanmadan gerçekleşemez.

Dinlerin softaları olduğu gibi, elbette her fikrin softası oluyor.

N O T : 1971 Varlık Yıllığı için bana böyle bir soru soran Sayın Yaşar Nabi'ye teşekkür borçluyum. Hiçbir yoruma girişmeden, Gazi Mustafa Kemal'in Büyük Nutuk'ları çerçevesinde yazdığım (KALPAKLILAR - DOLUDİZGİN) adlı romanıma, yıllardan beri, sağdan soldan dudak büken, ham evraha karşılık vermek fırsatını böylece bulmuş oldum.

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

Atatürkçülüğü yıkmaya çalışanları, dolayısıyla bu ortamı yaratanları iki ana kesimde gözlemek gerekiyor:

a. **Bilerek, bilinçli olarak yıkmaya uğraşan sağcı ve solcu bağnazlar,**
b. **Bilinçsizler, Atatürk'e sadece sevgi ile bağlı olanlar ve bir de hiçbir şeyin farkında olmadan sürüklenen vurdumduymazlar.**

a. Sonunu hesaplamış olarak, çıkarına böylesini uygun görerek ve düzenli biçimde her yönde ve her geçede çalışıp Atatürkçülüğü yıkmaya uğraşan bağnazlar, aşırı uçlardaki sağcı ve solcular, aşağı yukarı aynı taktikle yürüyorlar.

Sağcılar sırf bağnazlıklarından, dar görüşlerinden, bu yıkıntının yurt ve ulus için büyüklüğünü kavrayamadan hırsla uğraşıyorlar. Zaten onların Atatürkçülük ve ilkelerini anlayacak düşünce düzeyleri, yeterlilik ve nitelikleri

olamaz. Nasıl olsun ki, çağdaş düşünceden, çağdaş uygarlık düzeyinden en küçük bir bilgisi, "nasibi" olan bir kişinin gerçekten sağcı yobaz olmasına olum yoktur. Onların savundukları kertede sağcılık, çağ gerisidir; belirli bir ilkel toplumun ötesinde uygulanamaz; bugünün bilim ve uygarlık düzeyinde geçerli kural ve düşünceler değildir.

Ama bu sağcı bağnazlığını, bile bile, insanı avanak yerine koyup yutturmaya çalışarak, bunu bir çıkar yolu, bir sömürü düzeni sayarak yürütenler var; post kapmak için basamak yapanlara en büyük engel Atatürkçü düşünce ve dünya görüşüdür.

Solcu bağnazlara gelince: Onlara göre de Atatürk'ün bir belirli düzey ve anlamda solculuğu, devrimciliği yeterli değildir; varsa da yoksa da katı ve değişmez diyalektik. Zaten onlara göre sadece Atatürk değil, örneğin Dubçek'de, Garaudy'de, hattâ Duclos'da ve hattâ Brejnev'de geçerli değil. İçlerinde: "Bana Rusya'dan örnek verme, orda da faşist sistem var" diyenine rastladım. Bu gibiler için, "iyiye en yakın olan, en berbat alternatiftir" ve, esnek, demokratik, bilimsel, ülkelerin özelliklerine uydurulmuş sosyalizm "yoz"dur.

Bunlar da elbet Atatürkçülüğün akıl ve bilime önem veren, yurt ve ulus çıkarlarına en uygun, zamana ve olumlara göre değişen devrim yapı ve kuruluşunu en büyük düşman görüyorlar, rakip sayıyorlar. Geri kalmış ve bu geri kalmışlığı kimi rastlantı ya da kişisel nedenlerle hep de sürüklendirilen bu ülke, çok iyi kapılabilecek, tam dişlerine göre bir av sayılabilir. Toplumun sağduyusu uyanır, bize en iyi uyacak yönü ve yolu bulursa, bütün çabaları boşa gidecektir.

b. Atatürkçülüğü sadece Sakarya edebiyatı, yurdu kurtaran kahraman imgesi ve Atatürk'e kişisel sevgi ve bağlılık olarak duyan, devrimciliği de şapka, kravat, lâtin harfleri düzeninde görenler var. Bunlar, Atatürk'ün temel düşüncesini, devrimsel kuram ve kuralları, amaçlarını incelememiş ve hattâ sezinlememişlerdir. Bilimsel olarak, sosyal ve kültürel açıdan kurulmasına çalışılan Atatürkçülük kavramının temelini bilmediklerinden, işi sadece yü-

zeyde ve belirli düzeyde anlıyorlar ve bu nedenle de tehlikenin farkında değildirler: "Ne var ortada? Amerika'nın en yeni görüşleri, modaları geliyor. Herkes tutumunda özgür. Her yönümüzle batılı olmadık mı? Demokrasi pekâlâ gidiyor işte" hikâyesi.

Böylelikle, gerçek Atatürkçülüğü yıkmaya uğraşan aşırı akımlara çürük ortam hazırlıyorlar; onlara önem vermemekle içten boşluk ve dirençsizlik düzeyi yaratılmasına yardım etmiş oluyorlar. Yani, bir anlam abartması yaparsak, bilinçsiz bir "beşinci kol" bunlar.

Bir de bütün bu sorunları sezinlemeden, ileriyi ve, yurt ve ulusun çıkarlarını bilemeden gününü gün edenler var (bunlar, çoğunlukta galiba). Hani, şalvar da gelse, şapka yerine kalpak da kabullenilse, onlar için pek farketmeyecek. Bunda elbette toplum eğitimine önem vermemenin ve yüzeyde kalan demokrasinin (haklı ya da haksız) suçu var. Bu bilinçsiz toplum, tıpkı bir sokak savaşında iki düşman kesim arasında kalmış avare yolcular gibi saldırgan yöne yarayacaklar, onların ekmeğine yağ sürecekler.

Bu saptamalardan sonra, bu duruma karşı tutulacak yol, sakıncanın önlenmesi çözümü hemen hemen kendiliğinden ortaya çıkıyor:

Önce, aşırı uçlara karşı, yasalar ve kurallar içinde (onların sadece yöresel yasaları değil, uluslararası insanlık kurallarını bile saymadıkları görülüyor ama) sıkı bir dayanma ve öncü savaşı vermek. Toplum bilinçleninceye kadar, hiç olmazsa saldırganlıklarını önlemek.

İkinci olarak da, en önemlisi, okuma-yazma bilmeyen düzeyden tutun da, aydın geçinen, ama gerçek Atatürkçülüğü onun kuralları içinde yurdun ve ulusun çıkarına olan bilimsel sağlam sosyal düzeni bilemeyen, kavramamış olan kişilere kadar geniş çaplı, geniş çerçeveli bir toplum eğitimine girişmek; toplumun düşünsel kalkınması ve bilinçlenmesi için sistemli bir savaş açmak. Atatürkçülük yönünde bilinçsizi bilinçlendirmek, durağanı kalıplaşmış devrimcilikten dinamik, esnek, değişken, koşullara uyan bir dünya görüşüne ulaştırmak, devrimleri anlatarak güçlerini bilecek ve güvenecek gücü aşılamak... Ve de Atatürkçülük düşüncesini tabana kadar ulaştırmak.

KÜLEBİ, Cahit

Atatürk'ün büyük askerliği ve devlet adamlığı yanında bir de dünya önderliği vardı. Bütün yakınmalarımıza karşılık, onun bu yönlerinden hiçbirini değerlendiremedik. Yararlanamadık.

Aşırı sağcılar, kendi amaçlarıyla büyük çelişmeye —ve elbette aşağılık kompleksine— düşerek başlangıçtan beri Atatürk'e karşı çıktılar. 1960 sonrasında ise, aşırı solcular Atatürk'e karşı olan gerçek tutumlarını açıklamış bulunmaktadırlar. Durum böyleyken, son bir iki yıldır, aptalca denilebilecek bir oyımla, her iki aşırı uç da Atatürkçü gibi görünmeyi kendi çıkarlarına uygun saymaktadır.

Aslında, her iki aşırı ucun da, Atatürk'e karşı olan bu kötü tutumlarının hiçbir önemi yoktur. Çünkü Atatürk'ün ardında olanlar üç-beş rate veya kötü düşünceli aydının, üç-beş gerici yobazın çok üstünde bir çoğunluğa ve güce sahip bulunan köylüsü, işçisi ve aydınıyla Türk ulusunun bütünüdür. Kötümserliğe kapılmamız yersizdir. Atatürk; demokrasimizin, cumhuriyetimizin, yurtça, ulusça bütünlüğümüzün büyük simgesidir.

ÖZDEMİR, Emin

Atatürk ve devrim düşmanlığının, toplumumuzun her kesiminde gittikçe azgınlaşan, korkunç bir görünüm kazandığını yadsıyamayız bugün. Ümmetçi ve şeriatçı güçler, solculuk maskesi takınmış gizli gericiler, birtakım kirli politikacılar, çıkış noktaları ayrı da olsa, ihanet ve karşı-devrim çizgisinde açıkça birleşmiş bulunuyorlar. Amaçları da ortada: Türkiye Cumhuriyetini yıkma, özlemledikleri düzeni kurma... Bu bağlamda düşünürsek, Atatürk'e ve onun devrimlerine yöneltilen saldırıların özünde de böyle bir amacın yattığını görürüz. Çünkü, Cumhuriyet Türkiyesi, Atatürkçülüğün ilkeleri üzerine temellendirilmiştir. Bu temelin simgesidir Atatürk. Saldırıların, onun kişiliğini ve devrimlerini vurulacak hedef olarak seçmesinin gerçek nedeni de budur.

Bu genel saptama, Atatürk ve devrim düşmanlığını oluşturup mayalandıran etkenleri de belirler. Şöyle ki Atatürk, teokratik İslâmcı dünya görüşünü yıkmış, çağdaş uygarlık yaratan, laik ve bilimsel düşünüşü bir ilke olarak benimsemiştir. Kurduğu yeni devlete de, yaptığı devrimsel dönüşümlere de yön veren bu düşünüştür. Gelgelelim, özünün tüm çürümüşlüğüne karşın, teokratik dünya görüşüne bağlı kalanların kökü kurutulamamıştır devrim süreci içinde. Bir bozguna, bir yenilgiye uğratılamamıştır bunlar. Kılık ve kimlik değiştirerek kendileri için hazırlanacak uygun bir ortamın doğmasını beklemişlerdir. Çok partili düzene geçişle birlikte, Osmanlı kültür - değer yargılarını sürdüren bu kalıntı güçler de eyleme geçmişlerdir. Atatürk'ün çiçeklendirdiği ulusal bilincin yerine, kör bir ümmetçilik anlayışını yerleştirme çabaları yoğunlaşmıştır. Çıkarcı politikacıların arkalamalarıyle, dine dönüş adı altında Nurculuk, Süleymancılık gibi akımlar, geniş yığınları etkisi altına almıştır. Dahası, sözde, inanç ve tapınma özgürlüğü adına, Cumhuriyetin ana dayanaklarından biri olan laiklik ilkesinin yaralanmasına göz yumulmuştur.

Şeriatçı ve ümmetçi yakanın besleyip sürdürdüğü Atatürk ve devrim düşmanlığına, Marksist terimlerin albenisine kapılmış, solcu yazar ve aydınlarımızın kimileri de katılmaktadır. Bunlar, Türk devriminin tarihsel anlamını, düşünsel yapısını ters bir yorum süzgecinden geçirerek, yanlış çıkarımlara gidiyorlar. Bütünlüğü içinde ele almıyorlar devrimi. Bunlara göre, Ulusal Bağımsızlık Savaşının önderi bir Mustafa Kemal vardır, bir de burjuva devrimcisi Atatürk. Mustafa Kemal, bu burjuva devrimcisi Atatürk'le zıtlaşır; karşıttır ona. Bağımsızlık Savaşının Mustafa Kemal'i ne denli halktan yanaysa, devrinin Atatürk'ü de o denli halktan ve halkın ortak değerlerinden uzaktır. Üstelik yapılan devrimler de bizi bir çıkmaza, kültür emperyalizminin tuzağına düşürmüştür.

Atatürk ve devrimleri konusundaki bu bölücü yorumlar koyulaşmaktadır gün güne. Çarpıcı sözlerle genç kafalar avlanmakta, bilinçli bir Atatürk düşmanlığının tohumları ekilmektedir. Sözcüğün gerçek anlamıyle korkunç bir görünümdür bu. Peki, nasıl geldik böyle bir noktaya? Ayrıntılara sapmaksızın şunları söyleyebiliriz: Atatürk'ü ve devrim-

lerini bütün boyutlarıyle, kavramsal ve eylemsel açıdan genç kuşaklara tam olarak kavratamadık. Duygusal bir özgü sınırını aşmadı onlara öğrettiklerimiz. Devrimi bitmiş, tamamlanmış bir işlem gibi gördük, öylece bellettik. Çağımızın ve ülkemizin gelişen koşulları içindeki yerini, anlamını kesin çizgileriyle belirlemeye, değerlendirmeye yönelmedik. Bırakalım, ilk ve ortaöğretimi bir yana, üniversitelerimizde bile bir Devrim Tarihi Kürsüsü kuramadık. Geniş yığınları eğitme, onları Atatürk'ün temel görüşleriyle donatmamız şöyle dursun, Atatürk düşmanlarının eline bıraktık. Bu ortam içinde, ister istemez, Atatürk ve devrim düşmanlığı palazlanıp semirecekti. Bu nedenle karşıdevrim çizgisinde birleşenlerin varlığını doğal karşılamalıyız bir bakıma.

Şunu da ekleyelim: Bugün Türkiye, Atatürk'ün çizdiği yoldan sapmanın tedirginliği ve sancıları içindedir. Karşıdevrimciler, bilinçli bir nitelik kazanan bu tedirginliğin içinde boğulacaktır ergeç. Umutsuz değiliz bunun için de...

SEYDA, Mehmet

Atatürk'e göre devrim: "Mevcut müesseseleri zorla değiştirmektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müessoseleri yıkarak, yerlerine milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktır." - (100 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri - Fethi Naci).

Gene Atatürk'e göre, gerçek devrimciler "onlardır ki, terakki ve teceddüt (ilerleme ve yenilenme) inkılâbına sevketmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki hakikî temayüle nüfuz etmesini bilirler." (100 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri - Fethi Naci).

Bu anlayış, O'nun, devrimleri halk adına yapmasını ve özellikle halka benimsetmesini sağlamıştır. "Mevcut müesseseler" deyişiyle acaba neleri işaret ediyordu? Bunu, "zorla" yaptıklarına bakarak anlıyoruz: Türkiye'nin bağımsız ve özgür bir ülke olması, emperyalizmin boyundurluğundan kurtulması yolunda göze alınmış ve kazanılmış bir savaş sonunda yıkılan ve yasaklanan şeyler hilâfettir, padişahlık-

tır, festir, çarşaftır, peçedir, dört karı almaktır, Arap harfleridir, Arapça ezandır, medresedir, şeriattır, tarikatlardır.

Yıkılıp yasaklananların yerine getirilenler ise, ulusal sınırlar içinde gerçek bir bağımsızlıktır, Cumhuriyettir, onurdur, şapkadır, Lâtin harfleridir, hukuk açısından kadın-erkek eşitliğidir. Lâik devlettir.

Bunların oluşturulmasından amaç, "Muâsır medeniyet seviyesine ulaşmaktır" ve "En hakiki mürşit, ilimdir".

Atatürk zamanında herkes okuyup yazma öğrenemedi. (Hâlâ öğrenemedi). Dışarıya karşı kazanılan bağımsızlık içerde özgürlükle perçinlenecekti; herkesin düşüncesini açıkça yazıp söylemesi için bir denemeye girişti, karşısına Serbest Fırka'yı aldı, o Fırka'nın gericilerle, devrim düşmanlarıyla dolduğunu görünce, çok partili demokrasiyi ileri yıllara bıraktı.

Hayata gözlerini yumduğu zaman altyapıda büyük değişiklikler olmamıştı. Devrim bütünlenmemişti. Toprak reformu uygulanamamıştı, büyük çoğunluk imza atamıyor, parmak basıyordu. (Hâlâ parmak basar).

İkinci Dünya Savaşının gelişim çizgisi, Türkiye'yi demokratik ülkeler safına itelemiştir. Savaş yılları karaborsacılar, vurguncular türetmişse de, yeni bir deneme artık kaçınılmazdır. İkinci partiyi kuranların çoğu büyük toprak ağalarıdır. Meclis'e getirilen Toprak Reformu Yasası Tasarısı'yla ayılmış ve irkilmişlerdir. CHP'ye Köy Enstitülerini kapattıracak kadar güçlüdürler, serbest konuşup yazma özgürlüğünü vereceklerini vaadederek küçük-burjuva aydınlarından, bütün kırgınlardan destek görüp işlerini yürütecek kadar beceriklidirler. 1953'den başlayıp 1960'a kadar Türkiye, eski yıllara rahmet okutacak karanlık bir dönem yaşar. Yeni vurguncular, enflâsyon, "nurlu ufuklar" ve "her mahallede bir milyoner".

Sıra gelir 27 mayıs tepkisine.

Geçen yıllarla, altyapı bir türlü değiştirilemediğinden, silâhlar geri teper. Akan sular aynı kabı, bardağı doldurur. Demokrat Parti gider, Adalet Parti'si gelir. "Citti Gülsüm - geldi Gülsüm: Azrail ettiğin bulsun!"

Oyun sürer.

Peçe, çarşaf almış yürümüştür. Atatürk'ün ölümünden sonra toplum Ticanî'leri, Nurcu'ları, Lâik Devlet'te

İmam-Hatip Okulları'nı tanımış, görmüştür. Yoksul çocuklar İmam-Hatip Okulları'na, zengin çocukları kolej'lere, özel okullara giderler. Aman, tabandakiler uyanmasın da.. Zenginle yoksul arasındaki yaşama ayrımı 23 bin kata ulaşmış, ulusal ahlâk zedelenmiş, oğlan çiftlik sahibi babasını öldürmeye, kadın-kızını satmaya başlamıştır.

Gerçek devrimciler, Atatürk devrimlerine saldırmazlar. Tam tersine, onun ölümüyle duralayan, eğitilmemiş kitlelerden oy koparma yolunda gericiliğe çanak tutulan bu toplumu daha ileriye götürmek, gizli-açık soygunu durdurmak için çaba harcarlar. Toplumun altyapısının da değiştirilmesini, Toprak Reformu'nun uygulanmasını, okuma-yazma seferberliğinin gerçekleştirilmesini, işçilerin örgütlenmesini isterler. Atatürk devrimlerinin büsbütün kaldırılmasını, hilâfetin, peçenin, tarikatların geri getirilmesini isteyen gericilerle, politika bezirgânlarıyle çatışırlar.

İki görüş, iki karargâh çatışacaklardır. Çatışma olmasaydı, ben asıl ondan korkardım.

Atatürk çok erken öldü. Bunu unutmayalım. Halka dönük, ilerici, Batı uygarlığına açık görüşleri altyapıda özlenen devrimleri gerçekleştirmeye zaman ve olanak bulamadı. Kimi çevreler O'nu bugün, toplumundan koparıarak resmi bayram günlerinin edebiyatı durumuna indirgemişlerdir, soyutlaştırdıkça soyutlaştırmışlar, ulaşılmaz Tanrı katına çıkarmışlardır. Oysa O, gerçek anlamda bir İNSAN'dı. Neler yaptığına, Türkiye'yi hangi yöne götürmek istediğine, somut örnekleriyle bakarsak, bizim için, bugün neler yapılması gerektiğini anlamak çok kolaylaşır.

Ama oyun sürüyor.

Her şeyin başında, Türkiye'nin yeniden bağımsız bir devlet olması sorunu geliyor. Yabancı, sömürücü bir ülkeye bağlılık, içerde de birçok sorunun kördüğüm gibi kalmasının, bir türlü çözülememesinin nedeni oluyor. Bu toz, bu duman bundandır.

TANYOL, Cahit

Son yıllarda Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün sağdan ve soldan saldırılara uğraması bence, bir kaygı ve kuşku ko-

nusu olmaktan çok, Türk aydınlarının birtakım sosyal, politik, ekonomik ve tarihi gerçeklere yönelmesinin bir sonucudur.

Ülkemizde düşünen her insan, Atatürk'le ve O'nun devrimleriyle hesaplaşmak zorundadır. Oysa bugüne dek, Atatürk'le hesaplaşma gereği duyulmadan, O'nun devrimleri ya yerilmiş ya da övülmüştür. Övmenin yermeden daha üstün bir değeri olduğunu sanmıyorum.

Dünkü yerme ile bugünkü yerme, dünkü övme ile bugünkü övme arasında oldukça büyük farklar vardır. Dünkü Atatürkçüler veya O'nun düşmanları, doğuculuk - batıcılık gibi iki yanlış uçtaydı ve bu görüşün Tanzimat'tan bu yana bir geleneği de vardı. "Batı nedir?" sorusunun karşısına ilericilik, "Doğu nedir?" sorusunun karşısına gericilik konuyordu. Bu kanaat Ziya Paşa'nın şu iki mısraında en açık ifadesini bulur:

Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i islâmı bütün vîrâneler gördüm

Ve fakat Ziya Paşa, Terkib-i Bend'inin bir başka yerinde, günümüze kadar süregelen bir çatışmayı da yansıtır:

Milliyeti nisyân ederek her işimizde
Efkâr-ı firenge tebaiyyet yeni çıktı

Bu da gösteriyor ki, ileri-geri, doğu-batı kavramları, Tanzimat'tan günümüze kadar, her aydının içinde bir çatışma konusu olmuştur. İkiyüz yıllık düşünce ve politika hayatımız bu ileri-geri, bu doğu-batı çatışmasının bir serüvenidir. Ziya Paşa'nın içindeki bu çelişki, sonraki kuşaklarda ve hattâ devlet ve toplum anlayışında bir gelenek olmuştur.

Günümüzde ise bu çatışma yerini sağ-sol kavramlarına bıraktı. Gerçekte değişen bir şey yoktu. Gerinin yerini "sağ", ilerinin yerini sol aldı. Böylece ileri-geri arasındaki çelişki sağ ve sol çatışmasında da sürüp gitti. Bir farkla, bu çatışmada sağ uçta hiçbir değişme olmadığı halde, solda sürekli bir dağılma ve parçalanma oldu. Bunun nedeni de, batı ile "ileri"nin, uygarlıkla emperyalizmin içiçe olmasıydı. Gerçekte Türk aydınının içindeki çelişki, bir mantık şaşılığından ileri geliyordu.

Uzun yıllar sol akım —dikkat buyurulsun, Marksçı akım demiyorum— Atatürk devrimlerine bir burjuva aydını göztürk'ü ve O'nun devrimlerini Marksist çizgide değerlendirbu açıdan savundu. Bunda tutarlıydı. Çünkü gerçekte Atatürk'ün yapmış olduğu devrimler de Tanzimat eğitiminden geçmiş bir burjuva aydını görüşünü yansıtıyordu. Bizdeki solcular bu devrimleri sosyalizm için bir aşama ve sola bir açılış olarak değerlendiriyorlardı. Bütün yanlışlık, Atarük'ü ve O'nun devrimlerini Marksist çizgide değerlendirecekleri yerde, sulandırılmış bir sosyalizm anlayışını Marksist devrimcilikle karıştırmalarından ileri geliyordu. Onlar için Atatürk plân ve projeleri yarım kalmış bir Lenin'di. Devrimlerin doğal yürüyüşü bu nedenle sosyalizm olacaktı. Bu düşünce, Atatürk'ü olduğu yerden ayrı bir yerde hayal etmekten başka bir şey değildi. Oysa Atatürk'e ve O'nun devrimlerine Marksist açıdan yer tâyin etmek başka, Atatürk'ün yerini tâyin etmek yine başkadır.

Bizdeki solcular batıcı oldukları ölçüde Atatürk devrimleriyle aynı çizgideydiler ve kendilerini bu devrimlerin ileri karakolu olarak görüyorlardı. Ne vakit ki, bizim batılı bir toplum olmadığımız gerçeği üzerinde düşünmeye başladılar ve batılılaşma hareketinin gerisinde emperyalizmin tuzaklarını farkettiler, bunun bir tepkisi olarak bütün yenilik hareketlerini bu sefer de emperyalizmin kurduğu tuzağın oyunları görmek yanlışına kapıldılar. Elbette ki Tanzimat'tan beri yapılmış olan batılılaşma ve yenilik hareketlerinin gerisinde sulandırılmış bir emperyalizm vardı ve fakat bütün yenilik hareketlerini Marksist bir suçlama ve bir burjuva ürünü olarak görmek, tıpkı Atatürk devrimlerinden komünizme geçilebileceğine inanmak kadar saçmaydı. Bu aşırı görüş ve devrimlere karşı çıkış, bir yerde bir kısım Marksistleri gericilerle aynı düşmanlık çizgisine getirdi.

Bugün artık Atatürk'ü ve O'nun devrimlerini ne safa almakta ve ne de O'na karşı olmakta bir fayda vardır. Atatürk ve O'nun devrimleri Türk tarihinde silinip atılması mümkün olmayan bir tarihi ve sosyal olaydır. Kanaatimizce bir Marksiste düşen vazife, bu sosyal ve tarihi olayı diyalektik materyalizm açısından değerlendirmektir.

Bize öyle geliyor ki, sağcı ve solcu aydınlar, şu iki kavramı çoğu zaman birbirine karıştırmaktadırlar: "Kemalist", "Kemalizm".

Kemalist ve Kemalizm, aynı kökten üretilmiş iki kavram olmakla beraber, biri diğerini zorunlu kılmaz. "Kemalist" Milli Mücadele'de Batı emperyalistlerinin kullandığı bir kavramdı ve bir eylemi dile getiriyordu. Bu da, "Mustafa Kemal'den yana olanlar" demekti. "Kemalizm" ise, bir doktrini ifade eder. Kemalistlerin eylemi, Kemalizmden çıkmamıştır. Gerçekte Kemalizm, faşizm ya da isme bağlı olarak Leninizm, Maoizm gibi bir doktrin midir? İşte cevap arayan soru budur. Bu kısa ankette ise böyle önemli bir soruyu cevaplandırmaya kalkmak, Atatürk'ün çevresindeki karanlığı daha da koyulaştırmak olur.

Kanımız odur ki Atatürk, içinde bulunduğu sosyal ve tarihi koşullar hesaba katılmadıkça ne objektif olarak değerlendirilebilecek ve ne de çevresinde örülen sis perdesinden sıyrılabilecektir.

TÖR, Vedat Nedim

Atatürk'ün bütün ideolojik ilkeleri —ki buna "Kemalizm" diyorduk— ölümünden sonra, gittikçe artan bir tempo ile bir nevi "açık eksiltme"ye konuldu. Bu gidişle bunun "sıfır"a kadar yolu açıktır.

Bu kara gerçeği bütün acılığı ve çıplaklığı ile ortaya koyduktan sonra, bunun ana nedenini de kısaca özetlemeye çalışacağım:

Atatürk, insanlık tarihinde ilk defa olarak, bir yarı-koloni devletinden "kayıtsız, şartsız bağımsız devlet" yaratmak örneğini, Milli Kurtuluş Savaşının sonunda, Lozan'da, bütün dünyaya "tescil" ettirdi. Ve böylelikle yepyeni bir çağın müjdecisi oldu: Koloni ve yarı-koloni milletlerinin bağımsızlaşma çağını açtı.

Bu yeni tip devletin gelişebilmek için, "Osmanlı"dan apayrı yeni tip bir "Türk"e ihtiyacı vardı. Bütün yeni rejimler, kökleşip tutunabilmek için kendi insan tiplerini "inşa" etmek savaşına girişirler. Komünizm, Faşizm, Nazizm, Siyonizm hep kendi insan tiplerini yetiştirmek sorununu

ilk plânda ele almışlardır. Kemalizm de kendi insanını, inşa yolunda birtakım köklü teşebbüslere girişti: Önce, Layisizm ilkesinin gerektirdiği bütün kanuni ve idari tedbirleri derhal aldı. Ayrıca, İstanbul Darülfünunu'nu bir kalemde lâğvederek, dünya çapındaki bilim adamları ile çağımızın gerektirdiği ileri bir bilim ve araştırma organı olma amacıyla "İstanbul Üniversitesi"ni, Ankara'da bu toprağın istediği ziraat elemanlarını yetiştirmek için yine Alman profesörlerinin işbirliğiyle "Ziraat Enstitüleri"ni, insanımızı aşağılık kompleksinden kurtarmak için "Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni, batılı ölçülerle sanatkârlar yetiştirmek için "Devlet Konservatuarı"nı, "İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi"ni, rejimin gerektirdiği eğitim ailesini hazırlamak için "Gazi Terbiye Enstitüsü"nü, "Köy Enstitüleri"ni, "Ticaret Liseleri"ni, "Kız ve Erkek Sanat Okulları"nı, "Halkevleri"ni, "Halk Odaları"nı, "Dil ve Tarih Kurumları"nı kurarak gerekli organları yarattı.

Cumhuriyetin ilânından Atatürk'ün ölümüne kadar geçen 15 yılın ancak son 10 yılcığı içine sığdırılan bütün bu yeni rejimi yatağına oturtacak "İnsan"ları yetiştirmek amacını güden atılımlar, bütün dünyanın ilgisini ve hayranlığını üstüne çeken hümanist ve devrimci bir coşku ile birbirini ardına gerçekleştirildi. Kültürel alanda olduğu gibi, ekonomik alanda da girişilen bu rejimi inşa savaşı, aynı idealizm ve tempo ile bugüne dek sürüp gitseydi, şimdi Türkiye'miz, Asya ve Afrika'nın koloni olmaktan kurtulan bütün az gelişmiş ve gelişmekte olan yüz milyonları için örnek ve önder yepyeni ve bambaşka bir "Devlet tipi" olacaktı. Fakat, tarihimizin ne kara alınyazısıdır ki, Atatürk'ün ölümünden sonra, ruhsuz ve nefessiz kalan rejim coşkusu yerini, kötü bir politika hırsına ve aşağılık bir oy avcılığına bıraktı. Ve bütün bu "Yeni insan"ı inşa kuruluşları da bir bir soysuzlaşıp yozlaştı.

Atatürk'ün yüceltici ve birleştirici ruhundan açılan büyük boşluğu yabancı ideolojiler doldurdu ve Kemalizm, olgunlaşıp sistemleşemeden kişiliğini yitirdi. Millet ölçüsünde 'Kemalist insan"ı yetiştiremeden milli bütünlüğümüz parçalandı. Türkiye'miz, her renkten ideolojiler mozayiki haline geldi. Oysa ki, bu durum, gerçek Kemalizm için utanç verici bir tenezzüldür. Çünkü, hiçbir ideolojik sistem, Ke-

malizmden daha ileri, daha yapıcı, daha doyurucu, daha hümanist ve memleketimizin koşullarına da daha uygun değildir.

İşte, şimdi böyle korkunç bir fikir anarşisinin ve ideolojik fıkaralığın batağında debelenip duruyoruz.

TÜTENGİL, Cavit Orhan

"Atatürk Devrimi" dediğimiz yeni bir "değerler düzeni"nin ve "dünya görüşü"nün 1970 Türkiye'sinde eleştirilmesi olağan, "saldırılar"a uğraması ise şaşırtıcı değildir. Sorunuzda belirsizlik içinde dile getirilen "sağdan ve soldan saldırılar"ın iyice anlaşılması için şu noktalar üzerinde durmamız gerekmektedir:

1) "Atatürk Devrimi"nin olduğu gibi "saklanması" elbette sözkonusu edilemez. Bu devrimin anlaşılması, tamamlanması ve geliştirilmesi Atatürkçü düşüncenin baş kaygısı olmalıdır. Bunun içindir ki, düşünce ve eylem plânında bir eleştiri çok olağandır; üstelik, Atatürk Devrimi'ni (isterseniz daha doğrusu olan "Türk Devrimi" diyelim) canlı tutmak için de zorunludur.

2) "Türk Devrimi"nin getirdiği "değerler düzeni"nin ve "dünya görüşü"nün yerine, bu devrimle bağdaşmaz görüşleri koyarak yeni bir "devrim" yapmayı amaçlayan "aşırı"ların tutumu da şaşırtıcı sayılmamalıdır. Çünkü "dondurulan" her düşünce sistemini, "geri"ye, ya da "ileri"ye doğru değiştirme çabaları var olacağı gibi, yerine geçirilmesi için "mevcut olan"ın yıpratılıp yıkılması da, ister "karşıdevrim", ister "devrim" niteliğinde olsun, "aşırı"ların istediği bir şeydir.

3) Laiklik platformu üzerinde yükselen Türk Devrimi'ni teokratik platforma yerleştirme görüşünde birleşen "karşıdevrim"ciler, konunun düşünce plânında tartışılmasından dikkatle kaçınarak "saldırı"larına Atatürk'ü seçmiş görünmektedirler. Ortaya sürdükleri iddiaların "Atatürk imajı" ile bir ilgisi bulunmadığı gibi, kişisel kusur ve zaafları "doğru düşünce ve eylem"leri çürütmek için öne sürmenin de bilimsel bir dayanağı yoktur.

4) Sınıf açısından Türk Devrimi'ne bakan ve Atatürk'ü bir "burjuva devrimcisi" gibi yorumlayan kelimenin gerçek anlamındaki "solcu" görüş, teokrasi özlemcilerinin aksine, tartışmayı, kuralına uygun bir biçimde yürütmektedir. Yapılacak şey, bu tartışmalara aynı kural çerçevesinde kalarak karşılık vermektir.

5) Türkiye'de hâlâ edebiyatın öncülüğü süregeldiği için, önemli bazı konular roman kahramanlarının aracılığı ile kamuoyuna yansıtılmaktadır. Böylece, bir yandan düşündüklerini ortaya koyarken bir yandan da "küçük" kahramanlarının gölgesine sığınır görünen yazarlarımızın, açık-yüreklilikle düşüncelerini ortaya koymaları beklenir.

Fikir özgürlüğünü gerçekten benimsiyor ve bizim gibi düşünmeyenlere de, objektif tartışma ölçüleri içinde, aynı özgürlüğü tanıyorsak "doğru"yu bulmanın yolundayız demektir. Bize öyle geliyor ki, Atatürk ve Türk Devrimi konularındaki yanlış tutumlar bugünkü durumu yaratmıştır. Öte yandan, içtenlikten yoksun ve "politika esnafı" diye niteleyebileceğimiz bir "çıkarcı"lar takımı da iktidar ve oy hesapları uğruna büyük tahribata sebep olmuştur ve olmaktadır.

VELİDEDEOĞLU, Ord. Prof. Hıfzı Veldet

Son yıllarda Atatürk devrimine karşı saldırılar gerçekten arttı. Dahası, bu devrimi kökünden yokedip, halifelik ve şeriat yönetimini kurma amacını güden siyasal örgütler bile ülkede çoğalmaya ve dal-budak salmaya başladı.

Atatürk'ün ölümünden sonra, otuziki yıl gibi, dünya tarihi bakımından, kısa sayılacak bir zaman içinde böylesine bir karşıdevrimin gerçekleşme yoluna girmesi, bu vatanın geleceğiyle ilgili her Türk aydınını ciddî olarak tedirgin edecek ve gerçekten düşündürecek bir olay niteliğini taşır.

"Bu vatanın geleceği" dedim; çünkü tarihimizin son birkaç yüzyıllık dönemi göstermiştir ki, halifelik ve şeriat düzeni bu vatanı sömürge olmaya hazırlayan, hattâ yarısömürge yapan bir düzendir. Emperyalist ulusların ekonomik alana kaydırdıkları şimdiki sömürgecilik sistemi, dik-

kat edilirse, çoğunlukla islâm halkları üzerinde uygulanmak istenmekte ve bunun için de, bu halkların ulus olma, milliyetçi duygular taşıma olanağının yok edilmesi yolunda her türlü çareye başvurulmaktadır. "Millet" olduğunu bilmeyen bir halk topluluğunda "bağımsızlık" denilen şerefli duygu doğmaz. Milliyetçilik ve bağımsızlık birbirinden ayrılmayan iki değerdir. Bu değer yargılarına sahip olmayan halk toplulukları emperyalist ülkelerce sömürülmeye mahkûmdur. Bu gibi topluluklarda "ulusal ekonomi", "sosyal ekonomi" gibi kavramlar doğmaz; çünkü halk bu dünya nimetlerinden başını çevirmiş, şeriat düzeni içinde, öte-dünyanın vaadettiği nimetlere yönelmiştir. Başka bir deyimle, böyle bir toplumda ümmet bireyleri bu dünya için değil, gerçek dünya saydıkları "öte-dünya" için yaşarlar. Düşünce yöntemi bu olunca, kendi yurtlarındaki maddî servetlerin ve daha kötüsü, sağlıkları pahasına da olsa, kendi emeklerinin yabancılar ve onlarla işbirliği eden yerli çıkarcılar tarafından sömürülmesine kayıtsız ve ilgisiz kalırlar.

İşte Atatürk, Ulusal Bağımsızlık Savaşına başladığı ilk günden beri Türk halkını ümmet olmaktan çıkarıp ulus yapmak, dışarıya karşı bağımlı olmaktan çıkarıp, bağımsız kılmak için hiç durmadan usanmadan, yorulmadan, umutsuzluğa düşmeden, son dakikasına kadar çaba harcamıştır. Onun lâiklik düzeni üzerinde bu denli titiz durmasının nedeni budur. O, Osmanlı devletinin yıkılış yıllarındaki büyük tecrübesiyle görmüştü ve biliyordu ki, ümmet olmaktan çıkıp, millet olmak, lâik bir düzene sahip olmak, bir halk için, bir vatan için en önde gelen varoluş şartıdır; bağımsızlığın temel taşıdır. **"Ben; yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım", "Bence; bir millette şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlaka o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olmasiyle kaimdir."** sözleri O'nun milliyetçilik ve bağımsızlık üzerine söylemiş olduğu yüzlerce sözden sadece birkaçıdır. Büyük Nutku'nun sonundaki, **"Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen, Türk istiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur."** sözleri; Onuncu Yıl Nutku'nda, **"Türk milleti zeki-**

dir, Türk milleti çalışkandır..... Ne mutlu Türk'üm diyene" diye haykırması, Türk halkına milliyetçilik ruhunu aşılamak içindi. Yine Büyük Nutku'nun sonlarına doğru, "Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyyidlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacılara talih ve hayatlarını emniyet eden insanlardan mürekkep bir kitleye medeni bir millet nazarıyla bakılabilir mi? Milletimizin hakiki mahiyetini yanlış mânada gösterebilen ve asırlarca göstermiş olan bu gibi anasır ve müessesat, yeni Türkiye Devletinde Türkiye Cumhuriyetinde idame edilmeli miydi? Buna atfı ehemmiyet etmemek, terakki ve teceddüt namına, en büyük ve gayrı kabili telâfi hata olmaz mıydı?" sözleriyle Atatürk, Osmanlı devletinin çöküş devrindeki ümmetçilik ortamında Türk halkının durumunu ana çizgileriyle tasvir etmiş ve en sonunda —bugünkü Türkçe ile—, "Buna önem vermemek, ilerleme ve yenileşme adına en büyük ve artık düzeltilmesi olanaksız bir hata olmaz mıydı?" sorusunu ortaya atmıştı. Bu suretle 19. yüzyılda kendisine "Hasta adam" adı takılmış olan Türk toplumunun ancak ve ancak çok eskimiş ve pörsümüş kurumlardan kurtarılarak lâik ve milliyetçi, çağdaş bir toplum, modern bir ulus durumuna gelme yoluyla ayakta durabileceğini göstermiş ve buna önem vermemenin, işlenebilecek hataların en büyüğü olduğunu açıkça belirtmişti.

Aziz Atatürk yine Nutku'nun sonlarına doğru, "Bugün ulaştığımız sonuç, yüzyıllardan beri çekilen ulusal felâketlerin uyarısı ve bu sevgili vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir." demek suretiyle bağımsız, milliyetçi ve lâik Türkiye Cumhuriyeti'nin paha biçilmez büyük değerini ortaya koymuştu.

İmdi, son yıllarda Atatürkçülüğe karşı çıkan yıkıcı akımların hangi değerleri yıkmak istediği ve hangi düzeni kurmayı arzuladığı açık açık meydana çıkmaktadır. İşbirlikçi veya gafil kişilerle ortaklık kuran yeni sömürgecilik, Türkiye'de Atatürk'ün yıkmış olduğu bütün kurumları getirmek, kalıntıları hâlâ söküp atılamayan Ortaçağ feodal düzenini sağlam bir biçimde memlekete yerleştirmek ve bunun üzerinde de kendi sömürü düzenini yürütmek istemektedir. Bunda en küçük bir kuşku yoktur.

Yabancı komünist ülkelerde yuvalanmış, Türkiye'nin bağımsızlığı diye bir kavram tanımayan; bağımsız millî komünist ülkelere ve bağımsız millî komünizme bile düşman olan milliyetsiz komünistlerin yıkmak istedikleri değerler de, bir bakıma, yukarıda gerici zihniyetin yıkmak istediğini bildirdiğimiz değerlerin aynıdır. Onlar için lâiklik önemli değil. Fakat milliyetçilik ve bağımsızlık ilkeleri mutlaka yıkılması gereken ilkelerdir. Türk vatanının başka bir devlete bağlanması ancak böyle mümkün olabilir. Şu halde gerek aşırı sağ denilen şeriatçılık ve sömürücü sermayecilik, gerek aşırı sol denilen uluslararası komünizm, aynı amaçta birleşmektedirler.

Bence uluslararası komünizm, Türkiye bakımından bugün için büyük bir tehlike, hiç değilse yakın bir tehlike teşkil etmemektedir. Buna karşılık, şeriatçılık akımı Türkiye'nin geleceğini, varlığını tehdit eden en yakın, en korkunç, kolera gibi en salgın bir tehlikedir. Bu akımın yayılıp gelişmesinin en önemli nedenleri:

Atatürkçülüğe inanmış aydınların elbirliği etmemesi;

Bunlardan bir kısmının, belki umutsuzluk içinde, "rahatçılık" yolunu yeğ bulması;

Bir kısmının çıkar karşılığında hiyanete sapması;

Son otuz yıldan beri politikacılarımızın, Atatürk'ün çok uzun yıllar önce görmüş ve Büyük Nutku'nda göstermiş olduğu tehlikeleri görmemesi, ya da çıkarları ve ihtirasları uğruna görmezlikten gelmesi;

Gençlikle, Atatürkçülük yönünde, gereğince ilgilenilmemesi;

Lâiklikle ilgili yasaların uygulanmaması ve onbinlerce küflü öğretim yuvalarının Türk'e Türklüğünü unuttur up onu Arapçı bir ümmet haline koyma yönündeki faaliyetlerine, "oy" hatırı için, göz yumulması;

Lâikliğe düşman siyasal partilerin faaliyetleri Anayasaya ve öteki yasalara aykırı olduğu halde, gerekli ve ciddî tedbirlerin alınmaması;

Sosyal konularda Anayasa'nın uygulamasız bırakılması;

Kısacası, Atatürkçü ve devrimci Anayasa ile o Anayasanın sağladığı özgürlüğe dayanarak idareyi ele alan iktidar partisi zihniyetinin ters düşmesi ve birbirine uyma-

Gromaire: Kürekli Adam

masıdır. Bizce bugün memlekette arasıra resmî ağızlarda bile tekrarlanan ihtilâl söylentilerinin gerçek nedeni, memleketi kör bir çıkmaza doğru sürükleyen yukarıdaki durumdur. Atatürkçü ve vatansever Türk aydınlarının ve Türk politikacılarının bu konu üzerine bir an önce eğilmesi ve bu hususta çok ivedi davranması gerekir, kanısındayız.

YILDIZ, Ahmet

Atatürk'e ve Kemalizmin ürünü olan devrimlere, yönelen yıkıcı saldırıların, dolaylı ve doğrudan olmak üzere, şu kaynaklardan geldikleri görülmektedir:

1. **Sağdan :** Yıkılan düzeni çıkarlarına uygun bulan ve devrimlerin öngördüğü düzenin çıkarlarını sarsacağı kaygısı içinde olanlar, kutsal duyguları sömürmenin de verdiği avantajı kullanarak, Atatürk ve devrimlerine saldırıda her araca başvurmegelmişlerdir. Bu çıkarcı-sömürücü-asalak takımının asıl amaçlarını kavrayamayan kandırılmış saf insanlar da, bu cepheden gelen yıkıcılığa alet olmaktadırlar.

2. **Soldan :** Akılcı ve başarılı bir solcu olan Atatürk'ün sistemini benimsedikleri halde, onu yeter bulmayan solun da, bir yanlış içinde olduğu kanısındayım.

Atatürk devrimleri ve dünya görüşü, kesin, katı doktrinlerle belirtilmeden çok, ilerisi sınırsız gelişmelere açık bir düşün ve eylem başlangıcı niteliğindedir. Büyük önder, düşünüsü ve eylemler dizisiyle, geleceğe açık sistemin amaçlarına ulaşmasını daha sonraki kuşaklara bırakmıştır. "Biz kurduk siz ilerleteceksiniz" ve "Devrimciyiz" sözlerini, bir dinamik oluşum ve gelişimle ancak, sistemine yaşam gücü kazandırılabileceğini anlatmak için söylemiştir. Böyle bir sistemin bir andaki durumunu yetersiz görenler, kurucusunun isteklerine uygun bir oluşum ve gelişimi sağlayacak katkıda bulunsalar, daha yararlı bir yolu seçmiş olurlardı.

3. **Orta Yolcular :** Atatürkçülüğü bir emanetçilik sayan, sağa sola sapmadan onu muşambaya sarıp saklamak isteyen bu "gardrop" Atatürkçüleri, Bilyük Önder'in felsefesini, renksiz, statik ve dolayısı ile de, çağın hızlı dina-

mik oluşumuna yetersiz göstermektedirler. Bunların kötülükleri, çoğu kez, belirgin görülmemektedir. Atatürkçülüğün dinamizmden yoksun, ölmüş bir felsefe halinde gösterilmesine hizmet edenler, "Asıl Atatürkçü biziz" yalanını rahatça kullanmaktadırlar.

4. **Bugünkü İktidar :** Kemalizme ihanetin ağır cezasını çekenlerin kalıtımından (miras) güç alan ve sömürücü-aracı-işbirlikçi-ağa-asalak takımının desteğine dayanan bir iktidarın Atatürk'e karşı bir tutumda olması doğaldır. Devlet gücünü de, bu amaca hizmette kullanması, bu düşmanlığı en zararlı hale getirmektedir.

Bütün bu yıkıcılıklar sürüp giderken, "Atatürk'ün izindeyiz" yalanını kullananlar, yıkıcılığın başka bir türünü temsil etmektedirler. Yani, "O'nun izinde olduğumuz için bu haldeyiz" anlamına gelen bu sözler, Kemalizmi, ileri gitmek için değil, geri kalmak için bir yarış olarak, dünyaya tanıtmaya yarar ancak. Bir süre önce çoban dediklerinden yardım alacak duruma düşürülen ve eski illerinden (Yugoslavya, Mısır, Bulgaristan) ve 25 yıl önce kendisine hayranlıkla bakan sömürge Hindistan'dan, bugün elektronik alet ve makine alıp onlara da, pamuk, fındık, fıstık verecek hale sokulan bir ülke, eğer Atatürk'ün izinde ise, Atatürkçülük yokedilmesi gereken bir sistem sayılmalıdır.

Yıkıcıların tutumunu özetledikten sonra, Atatürk düşmanlığını yansıtan birkaç somut örnek vermek isterim:

1. Atatürk, emperyalizm ve kapitalizmin amansız düşmanı iken, bugün onların etkisinde ve onların politikalarını destekleyen güçlerin iktidarı;

2. Tüm bağımsızlık yerine, ulusal eğitiminde, kültür emperyalizmine bağdaş kurduran, ordusunu yabancı komutasında bulunduran ve en gizli sırlarını düşmanlarıyla paylaşan ve "Amerika olmasa, yokoluruz" diyenler;

3. Laikliğe karşı, metafizik ve teolojik kurallara göre, yaşamı düzenlemek isteyen ve düşün dinamizmi yerine, yaşamı şeriatçı bir çembere sokmak isteyenler;

4. Ulusal Kurtuluş Savaşlarının önderdiği ünü ile evrensel kişiliğini dünyaya tanıtan Ata'nın ülkesinde, kurtuluş savaşlarını desteklemeyi suçlayanlar;

5. Amansız bir savaşına sonucu yurdundan kovduğu

kapitülâsyonlar ve Düyun-u Umumiye'yi, yeni adlarla, yaşatmada inat edenler;

6. Milliyetçiliği, bugünkü kuşaklarla tarihin derinliklerine uzayan atalarımız arasında, bir bağ olarak kurup, ülkü ve kaderbirliğine dayanan dinamik bir doktrin diye anlayan Kemalizme karşı, kafatasçı, kromozomcu ya da bu yüce duyguyu, devrimci düzen değişikliklerini engellemede kullananlar;

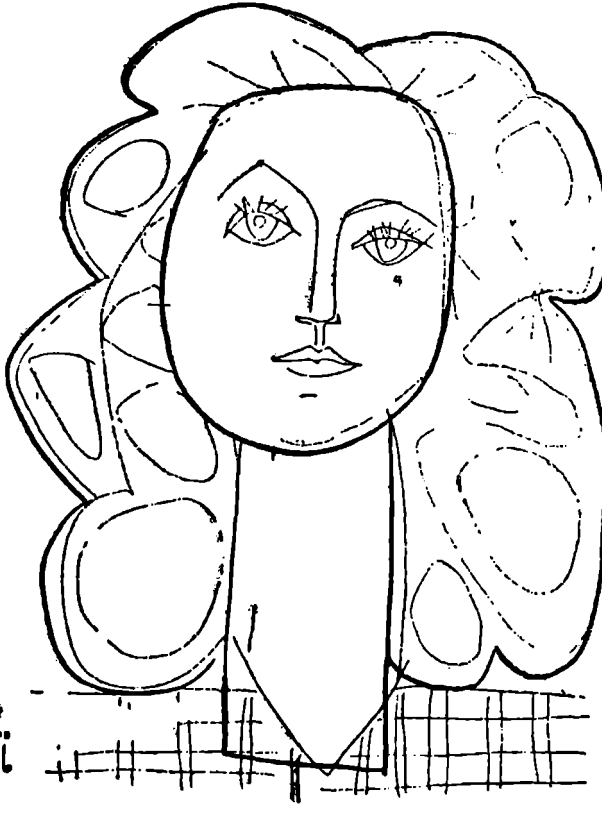
7. Kemalizm yetmez, ona sahip çıkarsak, daha ileri bir düzene ulaşamayız yanılgısına düşenler;

8. "Hazır işimizi yoluna koymuşken, bir de toplumsal yapı değişiklikleriyle rahatımızı niçin bozalım?" diyenler;

Atatürk'e ve devrimlerine karşı, Kemalizmin yeniden doğuşu olan 27 mayıs sonrası Türkiye'sinde, büyük değişmelere gebe görünen ortamda, yıkıcılıklarını alabildiklerine yoğunlaştırmışlardır. Fizik varlığı öldükten sonra, cesaretleri artanlar, ülkü ve düşün Atatürk'ünü öldürmeda, 32 yıldır, giderek hızlanan bir çaba ile, Ata'dan kalan herşeyo saldırıyorlar. Onu öldürüyoruz sananlar, 27 mayısta 79 ve bugün de 89, yarın bilmem hangi yıl şu yaşta. fakat giderek güçlenen bir ölümsüze karşı savaşmanın akılsızlığı içinde olduklarını anlayabilecek türden yaratıklar değillerdir. "Düşmandan kurtulduk ama, M. Kemal'den nasıl kurtulacağız?" diyenler, Türklüğü ve İslâmlığı kurtarana, "Mavi gözlü dinsiz K." adı takanlar, İng.liz Muhipleri Derneğine girenleri, Kurtuluş Savaşçılarına eşkiya diyenleri, Papaz Fruv ve onun casusu Sait Molla, Anzavur hainı, Kuvvayı İnzibatiye serserileriyle işbirliği yapanlar, M. Kemal ve arkadaşlarının ölümünü tasarlayanları ve sonunda düşmana sığınanları kahraman sayıp, Ata'mıza saldıranlara karşı gereken savaşın verilemediği üzüntüsünü belirtirken, O'nun anasının mezarı başında söylediklerini bir kez daha okumayı salık veririm.

YILIN OLAYLARI

Hazırlayan : SAMİ N. ÖZERDİM

Picasso: Desen

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1969

Kasım :

1. T.B.M.M. III. Dönemi'ne girdi.
3. Başbakan Süleyman Demirel, yeni kabineyi açıkladı. (Üç yeni bakanlık eklendi: Enformasyon, Spor ve Gençlik.
4. Prof. Dr. Tahsin Özgüç, Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne seçildi. (Bir süredir Rektör Vekilliği yapmaktaydı.)
5. Eski DP'lilerle ilgili af kanunu Cumhuriyet Senatosu'ndan çıktı.
   * Ereğli Demir-Çelik'teki işveren - işçi anlaşmazlığına son veren anlaşma imzalandı.
6. İstanbul Üniversitesi bahçesindeki Atatürk Anıtı yanında bomba bulundu. (Polis, bombayı Devrimci Gençlik örgütünden bir gencin koyduğunu ileri sürüyor.)
8. Diyarbakır Radyosu yayma başladı.
   * İngilizlerin Türk uçaklarına yaptığı işleme karşılık olarak, İngiliz uçaklarının Yeşilköy Hava Alanı'na yolcu ve yük indirmeleri yasaklandı.
10. Atatürk anıldı.
12. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Rusya gezisine başladı.
    * Yeni hükümet, güven oyu aldı. (165'e karşı 263 oy ile.)
15. Mehmet Ali Aybar, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. (16 Kasım'da Genel Başkanlığa Mehmet Ali Aslan seçildi.)
18. Gazetelerde: Anayasa Mahkemesi, memurların gösteri

Chapelin-Midi: Kara Pulover

yürüyüşleri yapamayacaklarına ilişkin kanun maddesini kaldırdı.

20. Türkiye'de bulunan Rauf Denktaş, Başbakan Demirel ve Kıbrıs'tan gelen kurul görüşme yaptı.
21. Cumhurbaşkanı Sunay Rusya'dan döndü. Türk-Rus ortak bildirisi yayınlandı.
22. Kemal Kurdaş, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde sona eren Rektörlük görevinden ayrıldı.
24. Birlik Partisi kongresinde Genel Başkanlığa Sıvas Milletvekili Mustafa Timisi seçildi.

(Bu ay içinde Çorlu'da Değirmenköyü halkı bir çiftliğin toprağını işgal etti, bu olay geniş yankılar uyandırdı. * Bu ay içinde Günaydın gazetesi, Demirel ailesi ile ilgili bir haber ortaya attı; bu haber dolayısıyla haberi yazan Necmi Onur ile yazılışleri müdürü Rahmi Turan tevkif edildiler. * Bu ay içinde Türkiye'nin her yerinde sanat okulları boykot yaptı. * Bu ay içinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 451 ilâcın sağlığa zararlı olduğunu saptayarak yasakladı, 30 ilâç firmasını kapattı, 45 firmaya ihtar verdi. * Japonya'da Osaka kentinde açılmış olan Expo-70 Dünya Sergisi'nde Türkiye - İran - Pakistan Bölge Kalkınma Teşkilâtı pavyonu iç dekorasyonu projeleri için açılan yarışmayı mimar Ragıp Buluş'la ressam Orhan Peker'in projeleri kazandı (Cumhuriyet, 15 Kasım). * Mimar Vedat Dalokay, Pakistan başkentinde yapılacak cami projesinde birinciliği aldı (Ulus, 30 Kasım). Bilindiği gibi Dalokay'ın Ankara Diyanet Sitesi projesi gericilerce değiştirilmişti.)

Aralık :

4. Tekel Bakanlığı, içkilere ikinci kez (ilki: Şubat'ta) zam yaptı.
6. Gazetelerde! Ankara Yüksek İhtisas Hastahanesi'nden Dr. Erdoğan Gökay, kan gruplarının tayininde yeni bir yöntem buldu.
8. Danıştay, Hükümetin Odalar Birliği seçimini erteleyen kararını iptal etti. (Bu karar üzerine, Prof. Erbakan taraflıları harekete geçtiler.)

- İstanbul Yıldız Mimarlık ve Mühendislik Akademisi önünde Mehmet Büyüksevinç adlı bir öğrenci, sağcı kalabalık tarafından öldürüldü; iki öğrenci de yaralandı.

9. 10 Kasım'da televizyonda oynatılan Rus filminde ve yapılan açık oturumda savcılıkça suç görülmedi.

- Muhsin Ertuğrul'un 60. sanat yıldönümü kutlama haftası başladı.
- Cumhuriyet'te: Prof. Nihat Erim, Partide yaptığı konuşmada, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit'in Atatürk'ü eleştiremeyeceğini söyledi. (B. Ecevit, şapka devriminin Türk halkını mutluluğa kavuşturmadığı görüşünü savunmuştur söylentileri yayılmış, tartışmalar olmuştur.)

12. Sadettin Bilgiç'in evinde patlayıcı madde. (Bir AP'li öğrencinin bıraktığı anlaşıldı.)

13. Zekeriya Sertel yurda geldi, ertesi gün yurt dışı edildi.

13. Yıldız Akademisi'nde bu kez Battal Mehetoğlu adlı bir öğrenci öldürüldü. (Bu olay üniversite öğretim üyeleri, öğrencileri, çeşitli kuruluşlar, basın tarafından tepkiyle karşılanmış, boykotlar yapılmıştır. Ayın 16. günü öğrenciler yürüyüş yaptılar, polisle çatıştılar. O gün 60 deniz subayı bu konuda bir bildiri yayınladı. Daha sonra, Genelkurmay Başkanı, ordunun siyasetle ilgisi olmadığını duyurdu. Subaylar hakkında kovuşturmaya geçildi. B. Mehetoğlu'nun cenazesi Malatya'ya götürülürken Ankara'da da tören yapılmak istendi ise de polis, cenazeyi getiren otobüsü Ankara'ya sokmadı. Mehetoğlu Malatya'da gömüldü. CHP'nin bu konuda Meclis'e getirdiği gensoru önerisi ise reddedildi.)

15-18. TÖS ve İLKSEN'e bağlı öğretmenler, dört gün süreyle boykota giriştiler. Öğretmenlerin çeşitli sorunları ve öğretmenlere yapılan baskılar dolayısıyla başlayan ve dört gün süren boykota katılma oranı hükümetçe ve ilgili iki sendikaca başka başka yansıtılmıştır. Hükümet, ilk iki gün bu konudaki haberlerin radyoda yayınlanmasını yasaklamıştır. Boykotçu öğretmenlere baskılar yapılmış; boykottan sonra savcılar kovuşturmaya girişmiştir. Bu arada, illerde ve ilçeler-

de hükümet örgütü öğretmenlerin kimilerini işten almış, partizanlar baskı yapmışlardır. (Bundan önce Erzurum'da öğretmenler boykot yapmışlardı.)

15-21. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Ürdün'e gitti.

16. Bayındırlık Bakanı, Boğaz Köprüsü'nün bir Alman - İngiliz şirketine verildiğini açıkladı.

17. Cumhurbaşkanı Sunay Ürdün'den Habeşistan'a geçti. (Her iki ülkede de resmi görüşmeler yapılmış, ortak bildiriler yayınlanmıştır.)

19-22. Amerikan 6. Filosu İzmir'de. (Öğrenciler gösteri yaptı, polisle çatıştı. Adalete verilenler oldu. Ankara'da da gösteri yapıldı. Boykotlara girişildi.)

19. Gazetelerde: Yavuz zırhlısı Makine ve Kimya Endüstirisi'ne satıldı.

* İçişleri Bakanı, Yıldız Akademisi cinayetleri sanıkları olan (11) kişiyi açıkladı. (Sonradan bunlara (4) kişi daha katıldı.)

20. Polis, Yıldız Akademisi'nde, MTTB'nde arama yaptı, silâhlar buldu. (Öğrenci yurtları, 23 Aralık'ta Ankara'da kimi evler arandı.)

* Yıldız Akademisi kapatıldı.

21. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aslan istifa etti. Yerine Şaban Yıldız seçildi.

22. Öğrencilerin öldürülmesi olayları dolayısıyla bir gensoru önergesi veren CHP'liler, konuşmaların sınırlandırılması üzerine salondan ayrıldılar. Önerge reddedildi.

27. İstanbul'da Personel Sendikaları'nın memur mitingi yapıldı.

29. İstanbul'da Gamak Fabrikası'nda işçilerle polis çatıştı, bir işçi öldü, iki taraftan yaralananlar oldu.

* İsmet İnönü, Başbakan Demirel'e öğretmen boykotları ve sorunları ile ilgili bir mektup gönderdi.

(Geçen ay sanat okullarında başlayan boykotlar bu ayın başlarında sona ermiştir. * Etibank kuruluşlarından kimisinin halka açık şirketler haline getirilmek üzere satılmaya karar verilmesi büyük tepkilere yol açtı. * Orman suçlarının affı yolundaki Anayasa değişikliği hazırlıkları üzerine bu ay içinde Türkiye'de orman yangınları oldu.)

B. OCAK - EKİM 1970

Ocak :

3. Ankara'da üniversite öğrencileri, pasoların bundan böyle Belediye'ce verilmesi kararını protesto için otobüsleri zaptettiler. (Bu olaylar yinelenmiş, öğrencilerden tutuklananlar olmuştur.)
5. Odalar Birliği Başkanlığına Medeni Berk seçildi; seçimleri onun ekibi kazandı.
7. İsmet İnönü'nün öğretmenler konusunda geçenlerde Başbakan Süleyman Demirel'e gönderdiği mektup açıklandı.
9. Beyanname yayınlamış olan 69 subaydan 5'i emekliye ayrıldı. (Sonradan Danıştay bu işlemi durdurdu.)
12. Geçen ay yapılacakken ertelenen Muhsin Ertuğrul'un 60. sanat yılı jübilesi, Kültür Sarayı'nda yapıldı.
16. İstanbul'da Deniz Taşıt Sendikası şehir hatlarında grev başladı. (18 akşamı sona erdirilmiştir.)
22. İkili anlaşmalar üzerinde ikili anlaşmalar üzerine gizli görüşmeler başladı.

23-25. İkili anlaşmalar üzerindeki gizli görüşmeler Meclis'te de tartışıldı.

* Boğaz Köprüsü sözleşmesi imzalandı.
* Necmettin Erbakan'ın başkanlığında Milli Nizam Partisi'nin kurulduğu açıklandı.

26. Büyüketçiliğe atanan Dubçek Ankara'da.
31. Kendisine Köy Enstitüleri konusunda mektup yazan Milliyetçi Öğretmenler Federasyonu Genel Başkanı Selâhattin Arıkan'a İsmet İnönü yanıt verdi. (Bugünkü gazetelerde.)

(Bu ay içinde Adalet Partisi içinde anlaşmazlıklar çıkmış, iki milletvekili Parti'den çıkarılmış, tartışmalar yapılmış, yeni "ihraç" listeleri hazırlanmıştır. * Bu ay sonunda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne Mütevelli Heyeti'nce seçilen Rektör, tepkiyle karşılanarak istifa etmiş, ODTÜ karışmıştır.

Şubat :

2. Diyarbakır Üniversitesi'nde sabotaj yapacakları savı ile

birkaç öğrenci tevkif edildi. (Bunların, El-Fetih gerilla örgütlerinde eğitim gördükleri, sonradan açıklandı.)

3-4. Irak İçişleri Bakanı General Amınaş Ankara'da.

4. Genel Yönetim Kurulu'ndan altı milletvekili AP'deki bu görevlerinden ayrıldılar.

7. Başbakan Süleyman Demirel, ikili anlaşmalar konusunda bir basın toplantısı yaptı.

11. Millet Meclisi'nde bütçenin maddelere geçiş oylamasında, AP'li (41) milletvekilinin de aleyhte oy vermesi üzerine, bütçeye kırmızı oy verildi. (Bu (41) kişi, S. Demirel'e muhtıra vermiş olan (72) kişi arasındandır.)

15. Başbakan Demirel, istifasını Cumhurbaşkanına verdi. Yeniden kabineyi kurmakla görevlendirildi.

17. Amasya şilebi, Fransa kıyılarında battı. (7) kişi öldü.

20. İstanbul Boğaz Köprüsü'nün temeli atıldı.

(Bu ay içinde, hükümet buhranı önemli bir olay olarak kamuoyunu uğraştırdı. Kurban Bayramı süresince, yeni hükümetin kurulabilmesi için bağımsızlardan ve öteki partilerden milletvekillerinin AP'ye geçmeleri için çalışıldı; kimi başarılar elde edildi. 41'ler direndiler. İ. İnönü, ayın son günlerinde yayınladığı mesajında S. Demirel ile İ. S. Çağlayangil'in yer almayacağı bir kabinenin destekleneceğini söyledi. Ertesi gün S. Demirel, İnönü'ye yanıt verdi. Hükümet ay sonuna değin kurulamadı. * 17 Şubat'ta Van'da başlayan depremlerin sonu kesilmedi. * Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne Rektör seçimi dolayısıyla başlayan bunalıma çare bulunamadı. Öğrenciler, boykota başladı. Mütevelli Heyeti'nden istifalar oldu. Prof. Dr. Erdal İnönü Rektör Vekilliğine geçirildi. Boykot sürdürülmektedir. * Ay ortalarında Sakarya nehri taştı; Karadeniz'de deniz karaya zarar verecek denli kabardı.)

Mart :

1. Dr. Yusuf Azizoğlu'nun ayrıldığı YTP Genel Başkanlığına Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu seçildi.

* Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, barış gönüllülerini protesto için yapılan boykot, barış gönüllülerinin okul ile ilişkileri kesildiğinden, sona erdi.

3. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, Mütevelli Heyeti'nin Rektör seçimi dolayısıyla tutumunu yermek için başlatılmış olan boykot, Mütevelli Heyeti'nin 2 Mart'ta istifa kararı alması üzerine, sona erdi.

5. Üçüncü Demirel kabinesi, bütün bakanların yerlerini korumaları ile, kuruldu.

13. Halide Edib-Adıvar'ın 9 Mart'ta Sultanahmet'te, 1920 yılında konuşma yaptığı yerde Türk Kadınlar Birliği tarafından dikilen büstü, bilinmeyen kimselerce dinamitle söküldü. (Birkaç gün sonra yeniden dikilmiştir. Gericiler tarafından dinamitlendiği sanılmaktadır.)

18. Ankara ve İstanbul'da üniversitelerde olaylar, kavgalar çıktı. (Olaylar boykotlara dönüşmüş, Erzurum Üniversitesi'ne de sıçramıştır. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı'nın polisçe hırpalanması üzerine Ankara'da da boykotlara girişilmiş, bunun üzerine Rektörlük, Ankara Üniversitesi'ni 26 Mart'a değin tatil etmiştir. Bu olaylar sırasında öğrenciler yaralanmış, Süleyman Özmen adlı bir öğrenci aldığı yaralardan dolayı 23 Mart'ta hayata gözlerini kapamıştır. Öğrenciler, 15-21 Mart günlerini Bağımsızlık Haftası ilân etmişlerdir. 21 Mart'ta Ankara'da bir miting yapılmış, bu miting de olaylı geçmiştir.)

26. Askerî Şûra, askerlik süresinde kısaltma kararı aldı.

27. Kütahya çevresinde, özellikle Gediz ve Emet'de çok şiddetli bir deprem oldu. Oturulacak ev kalmadı. Depremde çıkan yangın, ölü sayısını arttırdı. Sallantı günlerce sürdü, yeniden ölenler oldu. (Sayısız yaralı, 1080 -resmî 1064- ölü.)

(Erzurum'da Atatürk Üniversitesi'nde 21 Mart günü çıkan olaylar sırasında bir öğrenci kendisini benzinle yakmak istemişse de kurtarılmıştır. * Gençlik olayları üzerine Millî Güvenlik Kurulu'nun yayınladığı bildiri tepki ile karşılanmış, Devrimci Ordu Gücü imzası ile bir karşı bildiri gazetelerde yer almıştır. (Bakınız: İlhan Selçuk'un 5 Nisan günlü Cumhuriyet'teki yazısı.)

Nisan :

4 Türkiye - Polonya ortak bildirisi yayınlandı. (Çağlayangil'in Polonya gezisinden sonra.)

6. İngiltere Dışişleri Bakanı Stewart geldi.
   - Üniversite öğrencilerinin düzenlediği Kıbrıs Haftası başladı.
   - İstanbul Üniversitesi'nde sağcı - solcu öğrenci çatışmaları sonunda Rektör, Üniversite'yi bir süre tatil etti.

10. Merkezi Konya'da olan Mücadele Birliği, mahkeme kararıyla kapatıldı.

13-17. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Romanya'da.

13. Hacettepe Üniversitesi'ne baskın yapan sağcılar, Dr. Necdet Güçlü'yü öldürdüler.

14. Dr. Necdet Güçlü'nün cenaze töreninde olaylar çıktı. (Dr. Güçlü, Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisiydi; aynı zamanda askerliğini yapıyordu. Kaza kurşunu ile öldüğü bildirildi.)
   - Ankara iş adamlarından Halil Naci Mıhçıoğlu, Türk Eğitim Vakfı'na yirmi milyon lira bağışladı.

16. Senato seçimlerinin ertelenmesini ve orman suçlularının affını öngören Anayasa değişikliği Meclis'ten sonra Senato'dan da geçti.

18. Başbakan Demirel için kurulan tahkik komisyonu, görev süresinin bittiğini belirterek dağıldı.

20. Zonguldak'ta maden işçileri yürüyüş yaptı.

23. Geçen ayın sonundan beri aralıklarla sürüp giden deprem, bu kez Demirci'yi harap etti.
   - 23 Nisan'ın ellinci yılı kutlandı.

28-29. İstanbul ve Ankara'da bu iki günün onuncu yıldönümü olaysız olarak anıldı.

28. Ankara'daki Amerikan Yardım Örgütü malzeme deposuna silâhlı bir sabotaj yapıldı.

29. Birkaç gün önce Ziraat Fakültesi'nde vurulan öğrenci Yaşar Serpin hastahanede öldü. (Aynı gün, Trabzon Teknik Üniversitesi'nde bir öğrenciyi de ağır yaraladılar.)
   - Başbakan Demirel'in dâvaları öne sürülerek, T.B.M.M.'nde, hakkındaki soruşturmanın ertelenmesi kabul edildi, AP'li senatörlerden birkaçı istifa etti.

* İtalya Dışişleri Bakanı Aldo Moro Türkiye'de.

30. Pakistan Devlet Başkanı Yahya Han Türkiye'de. (Bu ayın son haftalarında çay piyasasının açılışı dolayısıyla Rize ilçelerinde olaylar ve çay fabrikalarında işgaller oldu. * Romanya Kültür Bakanı bir süre Türkiye'de konuk oldu. * Ürdün Prensi Hasan, Türkiye'de birkaç gün kalarak arabuluculuk sağlamaya çalıştı. * Bu ay içinde Bulgaristan'dan yeniden Türkiye'ye göç kafileleri geldi. * Ulvi Uraz Tiyatrosu Elâzığ'da saldırıya uğradı. * Karaman'da gericiler, öğretmenlere karşı saldırıya geçtiler. * 23 Nisan törenlerinde gericilik olayları çıktı. * Isparta'da İmam-Hatip öğrencisi kızlar ulusal bayramlara katılmamaya karar verdiler, 23 Nisan törenine katılmadılar. * Ankara'da tören ilk Meclis binasında yapıldı. * İstanbul Teknik Üniversitesi'nde aylardır süren öğrenci boykotu 27 Nisan'da sona erdi.)

Mayıs :

2-3. Millet Partisi kongresi yapıldı. Bölükbaşı yine Genel Başkan seçildi. (Bir süre önce istifa etmişti.)

4. Hacettepe ve Karadeniz Teknik Üniversiteleri açıldı. Olaylar çıktı.

* Dün Kadirli'de polisin dövdüğü yurttaşın ölümü üzerine olaylar çıktı; olaylar sırasında bir kişi daha öldü. Sokağa çıkma yasağı konuldu.
* Gazetelerde: Başbakan hakkındaki Meclis Soruşturması'nın ertelenmesi üzerine CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği dilekçeyi dün İsmet İnönü imzaladı.
* Dün, Siirt'te yapılan maçta iki çocuk öldü. Halkın tepkisi büyük oldu.

6. Gazetelerde: Nadir Nadi Abalıoğlu, 30 Nisan'da Kontenjan Senatörlüğünden istifa etmiş, istifası hün açıklanmıştır.

6-8. İzmir'de R.C.D. Zirve Toplantısı yapıldı. Rusya ve A.B.D.'ne Orta Doğu durumu üzerine mesaj gönderildi (Sunay - Yahya Han - Rıza Pehlevi).

11-18. Erzurum'da Türk-İş'in Dokuzuncu Kongresi toplandı. Seyfi Demirsoy ile Halil Tunç yeniden seçildiler.

Picasso: Desen

13. Ankara Üniversitesi Rektörü Tahsin Özgüç'ün, üniversite olayları dolayısıyla Başbakan'a yazdığı mektup açıklandı.
17. Polis, Siyasal Bilgiler Fakültesi ve yurdu ile Basın ve Yayın Yüksek Okulu'nda araştırma yaptı. Araştırma sabaha karşı yapıldı.
18. Demir fiyatlarına yüzde kırk zam yapıldı.
19. 19 Mayıs törenlerle kutlandı.
    * AP milletvekili İbrahim Tekin'in Başbakan'a yazdığı mektup bugünkü Cumhuriyet'te açıklandı.
22. Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Kuseyrioğlu, gece Basın ve Yayın Yüksek Okulu okuma odasında öldürüldü. Kaatil bulunamadı. Ertesi gün yürüyüşler yapıldı. Olaylar çıktı.
27. 27 Mayıs törenlerle kutlandı. (İhtilâl tahrikçiliği ile, biri emekli iki albay tutuklandı.)
30. Çıkarılacak Personel Kanunu'nu protesto etmek için çeşitli kuruluşların harekete geçtiği bu ay sonunda, özellikle assubay eşleri bütün yurtta sessiz yürüyüşe geçmişlerdir. Bugün İzmir'de yapılan yürüyüşte polis, kadınlara kötü davrandı. Polislerin kimisi ise ağladı.
    * 1970 bütçesi Meclis'te 159 oya karşı 244 oyla kabul edildi.

(Personel Kanunu ile birlikte çıkarılması hazırlıkları yapılan Yeni Gider Vergileri Kanunu, yurtta huzursuzluk yarattı. * Bu ay sonunda, Karadeniz fındık üreticisi de gösteriler yaparak sokaklara döküldü. * Ankara Hukuk, Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Basın ve Yayın Yüksek Okulu, Mustafa Kuseyri'nin öldürülmesi olaymdan sonra, öğrencilerin gece ışıkları erken söndürmeleri, güvenlik nöbeti tutmaları, huzursuz olmaları nedeniyle sınavları Eylül ayına ertelediler. * Başka üniversite olayları, bu arada Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde olaylar çıktı; halk, öğrencileri dövdü.)

Haziran

1. Ankara Hukuk Fakültesi önünde başlayıp Anıt-Kabir'de sona eren, öğretim üyeleriyle öğrencilerin, öğret-

men sendikalarının ve başka kuruluşların katıldığı Üniversite Özerkliğine Saygı Yürüyüşü yapıldı.

* Kuraklık nedeni ileri sürülerek ekmeğin gramajı (30) gram düşürüldü.
* Gazete kâğıdı fiyatlarına yüzde yirmibeş zam yapıldı.

4. Manisa'da bir grup gerici, mini etekli bir memur bayana ve favorili gençlere saldırdılar. (Sonradan, saldıranlar cezalandırıldı.)

6. Bu yıl kuraklık dolayısıyla buğday ithal edileceği haberlerinden sonra Tarım Bakanı İlhami Ertem de kuraklığı doğruladı.

7. Gazetelerde: Sümerbank'ın pamuklu ve kaput bezine, çelik mamûllerine zam yapıldı. İstanbul'da vapur ücretleri de arttırıldı.

* AP Grubu, beş gün süren toplantılarından sonra Demirel'e bağlılığını bildirdi.

8. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki öğrenci çatışmasında Yusuf İnanoğlu adlı bir öğrenci öldürüldü.

14. Birlik Partisi Genel Kongresi'nde Genel Başkanlığa yine Mustafa Timisi getirildi.

15-16. Sendikalar Kanunu'nun değiştirilmesi girişimi üzerine İstanbul'da DİSK'e bağlı işçiler ayaklandı. İstanbul'daki ayaklanmalarda üç işçi ile iki polis öldü. Hükümet bir aylık sıkı yönetim ilân etti. İzmit'e değin uzatılan sıkı yönetim komutanlığına I. Ordu Komutanı Orgeneral Kemal Atalay getirildi. Dört Anayasa Profesörünün (Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Muammer Aksoy, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Prof. Bahri Savcı, Prof. Dr. Bülent Nuri Esen) memleketin durumu üzerine Cumhurbaşkanı Sunay'a verdikleri muhtıra gazetelerde yayınlandı.

* Anayasa Mahkemesi, eski DP'lilerin affı ile ilgili olarak Meclis'te kabul edilen kanunu usul yönünden bozdu. (Yeniden Meclis gündemine alınmıştır.)

17. T.B.M.M., sıkı yönetimi onayladı.

18. DİSK'li işçiler, İzmir'de pasif direnişe geçtiler. Ankara DİSK Temsilciliğini sağcılar tahrip etti.

* Ankara'da Site (Atatürk) Yurdu'nda, ortaokuldan

belgeli Zeki Erdoğan adlı bir genç, arkadaşı tarafından kaza ile öldürüldü.

21. Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un memleket sorunları ile ilgili olarak Başbakan'a yazdığı (Başbakan'a göre: not) mektup, gazetelerde yayınlandı.

24. T.B.M.M.'nde, İhsan Gürsan'ın istifası ile açılan Araştırma Komisyonu'na üye seçilirken AP'liler arasında şiddetli kavgalar oldu.

25. AP'li (41)'lerden direnen (26) üye, Partiden çıkarıldı. (Bu ay içinde Ankara Fen Fakültesi'nde, Trabzon Teknik Üniversitesi'nde öğrenci çatışmaları ve yaralanmalar oldu. Bunları çeşitli olaylar izledi. * Cumhurbaşkanı Sunay, önce İnönü, sonra öteki parti liderleriyle görüştü. * Gazete kâğıdına yapılan zam tepkilere yol açtı. * Sağcı gruplar Ankara ve İzmir'de TRT'yi protesto gösterileri yaptılar. * 28 Haziran'da toplanan Büyük Jüri, Cumhuriyet Yunus Nadi Armağanı'nı Oktay Arayıcı ile Güngör Dilmen Kalyoncu'nun Kurtuluş Savaşı konulu senaryolarına paylaştırdı. * Bu ay içinde Balıkesir'de maçlar yüzünden olaylar çıktı. Nedeni, Tarsus - Bolu maçında Tarsuslu sporculara Bolulu bir iş adamının rüşvet vermiş olması söylentisi üzerine yapılan soruşturmada, bunun aslı olmadığının belirtilmesi, dolayısıyla, Bolu'dan sonra şampiyonluğun Balıkesir'e verilebileceğiydi.)

Temmuz :

1. Boğaziçi'nde kıyıdaki bir inşaata bindiren İtalyan tankeri, beş kişinin ölümüne sebep oldu.

3-5. CHP'nin Yirminci Kurultay'ı. (Kurultay'dan sonra Bülent Ecevit yeniden Genel Sekreter seçildi.)

5. Gazetelerde: Danıştay, Zekeriya Sertel'in yurda giremeyeceğine ilişkin hükümet kararını durdurdu.

8. Ordu'da fındık üreticileri direnişe geçti. Bir ölü ve yaralılar var.

13. Anayasa Mahkemesi'nin —içlerinde Salim Başol da bulunan— beş üyesi, yaş haddinden emekliye ayrıldı.

15. T.B.M.M. İstanbul ve çevresindeki sıkı yönetimi iki ay daha uzattı. (Sıkı yönetime karşın, İstanbul Tek-

nik Üniversitesi öğrencileri bu ay içindeki sınavlara girmediler. Sıkı yönetimin iki mahkemesi, işçileri yargılamakta ve mahkûmiyet kararları vermektedir.)

22. Ankara'da ekmeğin gramajı düşürüldü. (Nedeni, işçilerin istediği zammı işverenlerin kabul etmemiş olmasıdır. Ankara'da ayrıca dolmuş fiyatlarına yapılan zam da iki gün sonra yürürlüğe girmiştir.)
* Türkiye'nin Ortak Pazar'da ikinci evreye geçme sine ilişkin anlaşma imza edildi.

25. Milliyet: Milli Mücadele konulu Ali Naci Karacan Armağanı'nda birinci: Nurdoğan Taçalan; ikinci: Tevfik Çavdar; üçüncü: Rüknü Özkök.

27. Askerlik sürelerini kısaltan tasarılar kanunlaştı. (Senato'da.)

28. Yeni Sendikalar Tasarısı Senato'dan sonra yeniden getirildiği Millet Meclisi'nde kanunlaştı.

31. Devlet Personel ve Kadro Tasarıları, yeniden gönderildiği Millet Meclisi'nde kanunlaştı.
(Bu ay içinde halka kolera aşısı yapıldı. Olay yok.
* Bu ay içinde Yeni Vergi Kanunu da kabul edildi.
* Birkaç aydır Güneydoğu Anadolu'da egemen olan kuraklık ve susuzluk bu ay içinde devlet müdahalesini gerektirecek derecede arttı; susuz bölgelere tankerlerle su taşınıyor. Susuzluktan ölen çocuklar oldu.
* Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'deki haşhaş ekimine müdahalesi ve ekimin yedi il'e kapatılmasından sonra; A.B.D. Adalet Bakanı'nın, Türkiye'ye, eroin ihraç ettiği için ceza verilmesi önerisi tepkilere yol açtı. A.B.D. bu haber üzerine inanca verdiyse de bu kez kaçakçılık olayları başladı. * TRT bu ay içinde, kurduğu ödülleri açıkladı. Ödüller çeşitli bilim ve sanat kollarına ilişkindir. * Behçet Kemal Çağlar'ın ailesi, bir Behçet Kemal Çağlar Ödülü kurduğunu Türk Dil Kurumu'na bildirdi * Tabii Senatör Ekrem Acuner'in bir ihtilâl girişimine karıştığı ihbarı üzerine, dokunulmazlığının kaldırılması için kurulan komisyonlarda AP'li üyeler dokunulmazlığın kaldırılmasına karar verdiler. CHP'li ve GP'li üyeler ise dosyaları eksik bulduklarından muhalefet şerhi verdiler. * Bu ay sonunda Libya Dışişleri Bakanı Türkiye'ye geldi. Türki-

ye, Libya'da İtalyan mallarını devletleştiren Libya ile İtalya arasında bir arabuluculuk girişimi yaparak iki devlet Dışişleri Bakanlarının konuşmalarını sağladı. * Başbakan Demirel hakkında araştırma yapacak olan Komisyon'un ay sonunda aldığı karar, araştırmanın gereksiz olduğu yolunda idi. Komisyon Başkanı İhsan Gürsan'ın çekilmesi üzerine yeniden kurulmuştu.)

Ağustos :

1. Başbakan Süleyman Demirel, 18. Basın Toplantısı'nı yaptı.
   * Demir fiyatları serbest bırakıldı.
   * Cumhuriyet'te: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Başbakan Demirel'e gönderdiği mektupta, askerin sık sık olaylara karıştırılmamasını, halkla karşı karşıya getirilmemesini istedi.
4. Gazetelerde: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ın Anayasa'da değişiklik yapılmasını, olaylarda sık sık askerden yararlanılmamasını Başbakan'dan istediği bildiriliyor. (Sonradan bu haber, Genelkurmay'ca yalanlanmıştır.)
7. Genelkurmay ve Milli Savunma yetki ve görevlerini saptayan kanunlar yürürlüğe girdi.
8. Gazetelerde. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden (30) öğretim üyesinin, sıkı yönetimin Anayasa'ya aykırı olduğunu belirten bildirileri.
9. Hükümetin devalüasyon kararı açıklandı. Bir dolar (15) liraya çıktı. Taban fiyatlar saptandı. Şekere (60) kuruş zam yapıldı. Akaryakıt da zam gördü. (Bu karar üzerine fiyatlarda artışlar başlamış; ancak, hükümet, bir kısım zamları yapmamış, ya da durdurmuştur.)
10. Yeni vergi kanunları yürürlüğe girdi.
12. Dış posta-telgraf-telefon ücretlerine zam yapıldı.
21. Komandolar, Ankara'da Hukuk ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültelerini işgal ettiler. Polis zoruyla çıkarıldılar.
22. İzmir'de Aliağa Rafinerisi'nde grev sırasında sendika

başkanı Necmettin Giritlioğlu bir şoför tarafından öldürüldü.

22-24. Başbakan Demirel, üç akşam sırayla radyoda konuştu.

25. Şeker-İş'te 21.000 işçi greve başladı, Yol-İş grevi başlamadan anlaşmaya varıldı. Devlet Su İşleri ile Et-Balık'ta başlayacak grevleri ise hükümet otuz gün süre ile durdurdu. 27 Ağustos'ta Danıştay, bu kararı durdurdu. Grev başladı. 28 Ağustos'ta anlaşma yapıldı, grev sona erdi.

29. Gazetelerde: 50 general ile 513 albay emekliye ayrıldı. (Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Kemal Atalay emekliye ayrıldı. Yerine Faik Türün geldi. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na Faruk Gürler getirildi.)
(Bu ay içinde CHP ve TİP, geçenlerde çıkarılan yeni Sendikalar Kanunu'nun iptali için Danıştay'a başvurdu. 15-16 Haziran'da İstanbul'daki olaylar bu kanun yüzünden çıkmıştı. * Bu ay içinde özellikle şehirlerarası yollarda pek çok trafik kazası oldu; pek çok sayıda insan öldü. * Bu ay içinde TÖS ve İLK-SEN birleşik toplantı yaparak birleşmek için görüşmelere giriştilerse de anlaşmaya varamadılar.)

Eylül :

1-3. Başbakan Süleyman Demirel Yugoslavya'da.
* Üniversitelerde sınavlar başladı.

2. Gazetelerde: Silâhlı Kuvvetler'de 204 general ve amiralin yeri değişti.

4. AP'deki (41)'lerin parti kuracağı açıklandı.
* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyeti, Rektörlüğe Prof. Erdal İnönü'yü seçti.

5. Valiler arasında geniş değişiklikler yapıldı.
* Cumhuriyet'te: Dışişleri Bakanlığı'nda değişiklikler.

6. Emniyet kadrolarında geniş değişiklikler.
* İzmir Televizyonu deneme yayınlarına başladı. (Fuar süresince çalışmıştır.)

9. Cumhuriyet'te: 29.000 öğrenci üniversiteye giremiyor.

15. Belçika Başbakanı Eiskens, Türkiye'de beş gün süren ziyaretini tamamlayarak ülkesine döndü.

16. İstanbul ve çevresinde sıkı yönetim sona erdi.

18. Birkaç gün önce başlamış olan İpraş grevini hükümet otuz gün erteledi.
18-21. Asya Yayın Birliği'nin 7. Genel Kurulu İstanbul'da toplandı.
23. Ulaş-İş, limanlarda grevlere başladı.
26. Türk vatandaşlığından çıkarılan öğrenci Hakkı Keskin için, Berlin'de üniversite öğretim üyelerinin de katıldığı miting yapıldı.
* Türk Dil Kurumu ödüllerini bu yıl şiirde: Oktay Rifat, oyunda: Aziz Nesin, bilim yapıtlarında: Metin And, çeviride: Can Alkor aldılar.
* İstanbul'da 4. Ağırceza Mahkemesi, 16 Haziran sanıklarından yirmi işçiyi salıverdi.
28. Yedinci Milli Eğitim Şûrası başladı. (3 Ekim'de sona ermiştir.)
(Bu ayın son haftasında Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Eğitim Fakültesi'nde olaylar çıktı; Basın ve Yayın Yüksek Okulu'ndan iki öğrenci tevkif edildi. Trabzon Teknik Üniversitesi'nde de olaylar çıktı.
* Eylül'ün son günlerinde Anadolu'da kar yağdı. Geçici soğuklar oldu.

Ekim :

1. Ulaş-İş'in başlattığı grev sona erdi.
2. Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanı Melwyn Laird Ankara'da. (Amerikalılara ait binalarda bugünlerde birkaç patlama oldu.)
4. Lâstik fiyatlarına; İstanbul'da dolmuş, taksi ve taşıma ücretlerine zam kararı alındı.
5-9. Başbakan Demirel, Bulgaristan'da. (Bulgaristan'dan otuz milyon dolar kredi alacağımız yolunda çıkan haberleri Başbakan dönüşünde yalanladı.)
6. Birkaç gün önce 580 işçisi işten çıkarılan Aliağa Rafinerisi'nde direnişe geçildi.
* Ankara'da Erkek Teknik Öğretmen Okulu'nda sağcı - solcu çatışmasında iki öğrenci yaralandı.
7. Tek dersten kalanlar bugün bir sınava daha girdiler.
* Cumhuriyet'te: Özel sektörün tekstil mamûllerine yüzde on zam yapılması kararlaştırıldı.

9. Bir süredir yaptığı gezilerde Atatürk devrimleri aleyhinde konuşan, iktidara geldiklerinde kadınları kapatacaklarını söyleyen Necmettin Erbakan, bu kez Çanakkale'de sinema, tiyatro ve bale okullarını kapatacaklarını, maçları yasak edeceğini söyledi.
10. Cumhuriyet'te: Yerleri değiştirildiği için Danıştay'a başvurmuş ve lehlerine karar almış olan Yüksek Denetleme Kurulu üyeleri, asıl görevlerine yeniden getirildiler.
11. Milliyet'te: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu 1970 bilim ödüllerini Prof. Dr. Burhan Ulutan (Cerrahpaşa Tıp Fakültesi) ile Dr. Erol Başar (Hacettepe Üniversitesi) aldılar. (E. Başar'ınki teşvik ödülüdür.)
13. Bakkal ve bayiler, Tekel ve margarin yağları kâr hadlerinin azlığı dolayısıyla Ankara'da ve başka birkaç kentte direnişe geçip, dükkânlarını kapadılar. (Üç günlük direniş iki günde sona erdi.)
15. Sağmalcılar'da (İstanbul) birkaç gündür görülen ve niteliği teşhis edilemeyen bulaşıcı hastalıktan (8) kişinin öldüğü, (300) kişinin hasta bulunduğu açıklandı.
    - Bir baba-oğul, bir Rus uçağını Trabzon'a kaçırdılar. Uçak içindeki kavgada, genç hostes öldü, iki kişi yaralandı.
    - Cumhuriyet'te: Ferruh Bozbeyli Meclis Başkanlığı'ndan istifa etti. (Bozbeyli ise, kararını yakında bildireceğini açıklamıştır.)
    - İstanbul'da oturma grevi yapan Gislaved Lâstik Fabrikası işçilerinin fabrikadan çıkarılmak istenmesi üzerine polisle çatışmada bir işçi öldü.
    - Prof. Aydın Yalçın, Adalet Partisi Başkanlığı için adaylığını koydu.
16. Gazeteler İstanbul'daki hastalığın kolera, Üniversite yetkilileri ise para-kolera olduğunu ileri sürüyorlar. Hasta ve ölü sayısı gazetelere ve resmi sayılara göre değişiktir. 14/21/50 ölü, 300/500/1000 hasta gibi..
    - Trabzon'a indirilen Rus uçağının yolcuları bugün başka bir uçakla ülkelerine döndüler.
    - GP, MP ve YTP'nin, çoktandır basından gizli tutulan birleşme görüşmeleri sonuçlandı. Parti li-

derleri ve arkasından genel kurulları birleşmeyi kabul ettiler.

* Bakanlar Kurulu'nun 16 Temmuz'da Berlin'de okuyan Türk öğrencisi Hakkı Keskin'in vatandaşlıktan çıkarılması için aldığı kararı Danıştay durdurdu.

17. Üç partinin birleşme kararı ilân edildi. Adı: Türkiye Millet ve Güven Partisi. Genel Başkan: Prof. Turhan Feyzioğlu.

17-18. Dev-Genç Kurultayı. (Kurultay'dan önce tutuklanlar oldu.)

19. Adalet gazetesinin bürosu (Ankara) 30-40 kişi tarafından basıldı. (Sahibi, bunların solcu olduğunu ileri sürdü.)

* Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyli istifasını açıkladı.
* Ankara'da manavlar, pazarcılar, gezici satıcılar boykota başladı.

19-24. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Almanya'da.

20. Hacettepe Tıp Fakültesi öğrencileri boykota başladı. Üniversite önünde bir Amerikan arabası yakıldı.

* Son sayılar: Koleradan (43) ölü, hastahanelerde (1094) hasta. Sınır komşularımız kapılarını kapadılar. (Kolera, tek tek, başka kentlere de sıçrıyor. Ölüm oranı azaldı.)

22. İki Amerikalı general ile bir Türk albayının içinde bulunduğu U-8 Amerikan askerî uçağı Kars'a giderken sınırı aşıp Leninakan'a (Gümrü) indirildi.

22-24. Adalet Partisi'nin Beşinci Büyük Kongresi. (Aydın Yalçın'dan sonra Prof. Hayri Domaniç de Genel Başkanlığa adaylığını koydu. (1508) delegenin katıldığı kongrede Süleyman Demirel (1434) oyla Genel Başkan seçildi. A. Yalçın (15), H. Domaniç (28) oy aldı.)

24. Behçet Kemal Çağlar'ın anıldığı birinci ölüm yıldönümünde B. K. Çağlar Armağanı'nı, "Sakarya Meydan Savaşı" adlı destanı ile Ceyhun Atuf Kansu kazandı.

25. Bütün yurtta genel nüfus sayımı yapıldı. (Sonuç: 35.666.549. Yurt dışındaki 400.000 işçi bunun dışındadır.)

26. Koleradan ölenlerin sayısı (50)yi buldu.

* Rusya, U-3 uçağı olayı dolayısıyla A.B.D. ile Türkiye'ye birer nota verdi.

27. Türkiye'nin Rus notasına yanıtı bugün açıklandı.
* İki üniversite öğrencisi, içinde bir de işçinin bulunduğu bir Rus uçağını Sinop'a kaçırdı.
* TRT'de yöneticiler arasında değişiklikler yapıldı. Mahmut Tali Öngören, Televizyon Program Dairesi Başkanlığı'ndan alındı.

29. Cumhuriyetin 47. yılı bütün yurtta kutlandı. (Demirci'de İmam-Hatip öğrencileri, sivil ve asker yöneticilerin gözleri önünde mikrofonu ele geçirerek din devleti istediler, tekbir getirdiler.)

29-31. Türkiye İşçi Partisi'nin 4. Büyük Kongresi. (1 Kasım'da; Genel Başkan: Behice Boran).

31. TPAO'nda Ramazan dolayısıyla çalışma saatleri değiştirildi.

(13 Ekim'de meydana çıkan koleradan ay sonuna değin (5) kişi öldü. Hastalığın yavaşladığı bildirildi. Hastahanelerde tedavi edilen bini aşkın hasta sayısı (570)e indi. Başbakan, Sağmalcılar'ı ziyaretinde: "Yangın, sel, salgın hastalık gibi âfetler Cenabı Allahın takdiridir. Takdire bir şey denemez." dedi. (Milliyet, 28.10.1970). * İpraş grevi hükümetçe iki ay daha ertelendi.)

C. TÜRKİYE'DE GEÇEN YIL ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

1969:

2 Kasım. Süryanili Kadim Cemaati Türkiye Ruhani Başkanı, yazar Filksinos Hanna Dolapönü öldü. (1883-1969).

3 Kasım. Eski futbolcu ve milletvekili Zeki Rıza Sporel öldü. (1899-1969).
* Neyzen Şevki Sevgin öldü. (1903-1969)
* Dışişleri Bakanlığı eski Evrak Müdürlerinden Hamit Aral öldü. (? -1969)

11 Kasım. İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi'nden Prof. Cevat Yücesoy öldü. (1908-1969)

12 Aralık. İlâhiyat Fakültesi Doçentlerinden Dr. Yaşar Kutlay öldü (-1969)

• Yazar ve avukat Erhan Löker öldü. (-1969)

17 Aralık. İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Hadi Hün öldü. (1907-1969)

24 Aralık. Gazeteci Semih Benli öldü. (1929-1969)

28 Aralık. Eski milletvekillerinden Alâettin Tiritoğlu öldü. (1903-1969)

1 9 7 0

1 Ocak. Anadolu Ajansı'nın yeni Genel Müdürü Erdoğan Ulus öldü. (1928-1970)

12 Ocak. Devrimci yazar, Erzurum Kongresi (1919) üyelerinden Cevat Dursunoğlu öldü. (1892-1970)

14 Ocak. Kurtuluş Savaşı komutanlarından Asım Gündüz öldü. (1880-1970)

18 Ocak. Eski bakanlardan Mümtaz Tarhan öldü. (1907-1970)

25 Ocak. Devlet Operası sanatçısı Muazzez Gökmen öldü. (1922-1970)

30 Ocak. Eski diplomatlardan Vedit Uzgören öldü. (1896-1970)

8 Şubat. Tiyatro sanatçısı Yusuf Sürurî öldü. (1896?-1970)

11 Şubat. General Tahsin Yazıcı öldü. (1893-1970)

22 Şubat. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Dr. Şinasi Altundağ öldü. (1906-1970)

25 Şubat. Ozan ve gazeteci Fethi Giray öldü. (1918-1970)

1 Mart. Kurtuluş Savaşı savaşçılarından emekli albay ve eski milletvekili Halil Nuri Yurdakul öldü. (1893-1970)

• Eski bakanlardan Rifat Öçten öldü. (1913-1970)

2 Mart. Kurtuluş Savaşı savaşçılarından emekli general Fehmi Tuncalı öldü. (1892-1970)

8 Mart. Gazeteci Kemal Çiftler öldü. (1928-1970)

13 Mart. Yazar Adalet Cimcoz öldü. (1911-1970)

22 Mart. Devlet Operası sanatçılarından Süleyman Güler öldü. (1916-1970)

24 Mart. Orman Fakültesi Profesörlerinden Dr. Orhan Yamanlar öldü. (1918-1970)

31 Mart. Veteriner Ord. Prof. Salih Zeki Berker öldü. (1885-1970)

8 Nisan. Birinci dönem milletvekillerinden Atıf Tüzün öldü. (18??-1970)

* Ankara Özel İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi öğretim üyesi Mehlika Balanlıoğlu öldü. (-1970)

10 Nisan. Yazar ve ozan Gavsi Ozansoy öldü. (1917-1970)

26 Nisan. Prof. Dr. Ethem Vassaf öldü. (-1970)

1 Mayıs. Eski bakanlardan ve YTP eski Genel Başkanı Dr. Yusuf Azizoğlu öldü. (1917-1970)

7 Mayıs. Ressam Feyhaman Duran öldü. (1886-1970)

13 Mayıs. Eski öğretmen ve yazar Emin Soysal öldü. (1970)

23 Mayıs. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden Prof. Dr. Hıfzı Güner öldü. (-1970)

24 Mayıs. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Halil Derman öldü. (1912-1970)

* Emekli büyükelçi Cevat Açıkalın öldü. (1901-1970)

* Emekli amiral Makine Yüksek Mühendisi Cevdet Mutuk öldü. (-1970)

25 Mayıs. Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu öldü. (1901-1970)

28 Mayıs. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Kemal Serav öldü. (-1970)

30 Mayıs. Anayasa Mahkemesi'nin ilk başkanı Sünuhi Arsan öldü. (1900-1970)

* Çevirmen Hayri Tayfur Sonkur öldü. (-1970)

2 Haziran. Orhan Kemal Sofya'da öldü. (1914-1970)

6 Haziran. Eski büyükelçilerden ve UNESCO Genel Sekreterlerinden Zeki Halkı Karabuda öldü. (-1970)

10 Haziran. Ressam İhsan Cemal Karaburçak öldü. (1898-1970)

20 Haziran. Besteci Sadi Ataergin öldü. (-1970)

17 Temmuz. Prof. Dr. Hazım Atıf Kuyucak öldü. (1897-1970)

24 Temmuz. Eski bakanlardan Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta öldü. (1902-1970)

* Roma Büyükelçisi Turan Tuluy öldü. (1918-1970)

26 Temmuz. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan öldü. (1891-1970)

2 Ağustos. Gazeteci ve eski milletvekili Selim Ragıp Emeç öldü. (1899-1970)

5 Ağustos. Tiyatro yazar ve yöneticisi Sermet Çağan öldü. (1929-1970)

16 Ağustos. Eski milletvekillerinden ve Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlerinden Halim Alyot öldü. (1909-1970)

17 Ağustos. Milletvekili ve yazar Selâhattin Hakkı Esatoğlu öldü. (1925-1970)

19 Ağustos. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Profesörlerinden Dr. Zeki Ragıp Yalım öldü. (-1970)

23 Ağustos. Eski milletvekillerinden Dr. Makbule Dıblan öldü. (1913-1970)

* Yeni Asya gazetesi Genel Yayın Müdürü Mustafa Nezihi Polat öldü. (-1970)

9 Eylül. Kimya yüksek mühendisi ve yazar İzzet Kemal Erksal öldü. (1908-1970)

13 Eylül. Refik Ahmet Sevengil öldü. (1903-1970)

* Prof. Dr. Saip Ragıp Atademir öldü. (Ölümü Eylül başlarındadır.)

19 Ekim. Lozan Konferansı delegelerinden, Prof. Mustafa Zühtü İnhan öldü. (1884?-1970)

24 Ekim. Yazar Münir Hayri Egeli öldü. (1904-1970)

27 Ekim. Karadeniz halk türküleri sanatçısı Hasan Sözeri öldü. (1921-1970)

* Atatürk'ün son genel sekreteri Hasan Rıza Soyak öldü. (1882-1970)

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1969

Kasım :

2. Tunus'ta genel seçimler yapıldı. Habib Burgiba yeniden Cumhurbaşkanlığına seçildi; Düstur Partisi büyük çoğunluğu aldı.
   * Filistin komandoları ile Lübnan arasında anlaşmaya varıldı.
12. Başbakan İndra Gandhi, partisinden çıkarıldı. (Meclis'ten güven oyu alarak Başbakan kalmıştır.)
14. Amerika Birleşik Devletleri, Ay'a Apollo-12'yi fırlattı. (Üç astronot ile.)
18. Kennedy'lerin babası öldü.
19. Apollo-12, Türkiye saatiyle 8.45'te Ay'a indi. (İki astronot ile.)
20. Apollo-12, Ay'daki görevini bitirerek Ay'dan ayrıldı.
23. Bayan Gandhi'nin, partisinden atılma kararı kaldırıldı. Parti Genel Başkanı partiden çıkarıldı. Bayan Gandhi'nin taraftarları partiye başkan ve yönetim kurulu üyesi seçildiler.
   * Amerika'da bulunan Başbakan Sato'nun değinmeleri sonucunda, Okinawa adasının 1972'de Japonya'ya geri verilmesi kararlaştı.
24. Ay yolcuları gece saat 22.58'de (Türkiye saati) Pasifik'e indiler.
27. Dünya güzelliğine Avusturya güzeli seçildi.

(Nixon'un 4 Kasım'da televizyonda Vietnam konusunda yaptığı konuşma dünyada yankılar uyandırdı. * Vietnam'da bir köy halkının Amerikan askerleri tarafından toptan öldürülmesi olayı ay'ın önemli çalkantıları arasındadır. * Yine Güney Vietnam'da Kuzey Vietnam'a devlet parasından yardım edildiği konusu ortaya çıktı.)

Aralık :

10. Dahomey'de bir askeri darbe yapıldı.
12. Elfetih komandoları ile Filistin Kurtuluş örgütü birleşti.
    * Hakkında yapılan sürekli eleştirilerden sonra, Yunanistan Avrupa Konseyi'nden çekildi.
23. Moskova'da Sovyetlerle Federal Almanya arasında karşılıklı kuvvete başvurmama konusunda konuşmalar başladı.
    (Bu ay içinde, Doğu Almanya Başkanı W. Ulbricht'in Batı Almanya Cumhurbaşkanı Heinemann'a mektubu dikkatleri çekti.)

17 Kasım - 22 Aralık. Helsinki'de stratejik silâhların kısıtlanması (salt) konusunda Amerika Birleşik Devletleri - Rusya arasındaki görüşmeler.

25. Gazetelerde: Bir süredir süren Rabat'taki Arap zirvesi anlaşmazlıklarla sona erdi.
27. Japonya'da seçimleri iktidardaki Liberal Parti kazandı.
30. Mescid-i Aksa'yı yakan Avustralyalı çoban Rohan'ın, akıl dengesizliği öne sürülerek süresiz kaydıyla bir hastahaneye yatırıldı.
    (Vaktiyle Fransa'da İsrail için hazırlanmış, 7'si teslim edilmiş, sonra konulan ambargo üzerine verilmesi durdurulmuş olan 5 hücumbotu, Norveç'te belirsiz bir firmaya satıldığı söylenerek Cherburg limanından 25 aralıkta yola çıkarılmış, yılbaşında İsrail'e varmıştır. Bu ayın sonunda dünya bu olayın tepkileriyle çalkanmıştır.)

B. OCAK - EKİM 1970

Ocak :

9. Nijerya birlikleri Biafra'nın başkentini ele geçirdi.
11. Biafra teslim oldu.
20. Amerika Birleşik Devletleri - Kızıl Çin görüşmeleri Varşova'da yeniden başladı. (135. toplantı ile. Başlangıcı: 1955'tedir.)
    * Irak'ta bir darbe girişimi önlendi. (Pek çok kişi

Henri Matisse: Desen

idam edilmiş, bu yüzden İran ile Irak'ın arası yeniden açılmıştır.)
(Bu ay içinde İsrail'in Mısır'dan çaldığı radar üssü, büyük ölçüde tepki yaratmıştır. * Bu ay sonunda İrlanda'da yeniden cemaatlerarası olaylar başlamıştır.)

Şubat :

3-5. Ortadoğu'da İsrail-Arap çatışmalarının sertleşmesi üzerine Rusya, Amerika Birleşik Devletleri'ne bir nota verdi. Amerika da gerekli yanıtta bulundu.

23. İngiliz Guyanası'nda cumhuriyet ilân edildi.
(Bu ay içinde İsrail-Arap çatışmaları yeniden sertleşmiş, Ortadoğu bunalımına çare bulamayan Dörtler, verimsiz çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Fransa'nın İsrail'e silâh vermemesi, Pompidou'nun Amerika gezisinde protestolara yol açmıştır. * Bu ay içinde gazetelerde (özellikle, ay sonunda Cumhuriyet'te), Yunanistan'ın silâhlanma çabası içinde bulunduğu, Fransa'nın Yunanistan'a Mirage uçakları satacağı, Amerika Birleşik Devletleri'nin ise silâh ambargosunu kaldıracağı yazılmış, uyarmalarda bulunulmuştur. Dış haberlerde ise, hükümetimizin gerekli devletlere nota verdiği ileri sürülmüştür. * Kıbrıs'ta cemaatlerarası konuşmalar sürer giderken yine "Enosis" dilekleri ortaya atılmış, mitingler düzenlenmiş, hattâ bir dergide, Kıbrıs'taki Türk Birliğine karşı cephe alınacağı öne sürülmüştür. * Ürdün hükümeti ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında bu ay içinde yeniden anlaşmazlık çıkmış, ay sonuna doğru anlaşmaya varılmıştır. * Bu ay içinde Laos'ta çarpışmalar olmuştur.)

Mart :

8. Kıbrıs'ta Makarios'a suikast yapıldı. Makarios, suikastı atlattı.

11. Irak'ta Kürtler ile Irak hükümeti arasında anlaşmaya varıldı. Kürtler mücadeleyi bıraktılar. (Bir süre sonra Barzani, İran'daki Kürtlerin iyi bir yönetim altında yaşamadıklarına ilişkin bir demeç vermiştir.)

15. Makarios'a yapılan suikastte parmağı olduğu ileri sü-

rülen, sınır dışına kaçacakken yakalanıp evinde göz altına alınan, eski İçişleri Bakanı Yorgacis bilinmeyen kişiler tarafından öldürüldü. (Bu olaydan sonra Kıbrıs büsbütün gergin bir hava içine girmiştir.)

18. Kamboçya Başbakanı Sihanuk —yurt dışındayken— rejim değişti.

19. Batı ve Doğu Almanya Başbakanları, Doğu Almanya'da ilk görüşmeyi yaptılar.
(Bu ay içinde Filistin gerillaları ile Lübnan halkı arasında yine kanlı çatışmalar olmuştur. * Bu ay içinde Rodezya kendi başına sessiz sedasız cumhuriyet ilân ederek İngiltere'den ayrılmış, bu olay tepkilere yol açmıştır.)

Nisan :

6. Guatemala'da Almanya Büyükelçisini rehin alınış olan asiler, istekleri yerine getirilmeyince elçiyi öldürdüler.

* İsrail hava akınlarında otuzbeş Arap çocuğu öldü.

12-17. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ay'a göndermek üzere fırlattığı Apollo-13, yolda arıza yaptı. Apollo-13 üç astronotu ile Ay'ın çevresini dolandıktan sonra Dünya'ya dönebildi.

18. İtalya'da iki aylık buhrandan sonra kurulan üçüncü Rumor kabinesi, Temsilciler Meclisi'nden güven oyu aldı.

23. Çin, ilk yapma uydusunu uzaya fırlattı.

26. Ruslar uzaya, bir roketle sekiz ayrı uydu fırlattılar.
(Bu ay içinde Kamboçya'da karışıklıklar ve savaşlar başlamış, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Vietnam bu savaşlara müdahale etmişlerdir. * Laos'ta Patet Lao kuvvetlerinin harekâtı devam etmektedir. * Arap Hava Kuvvetleri, bu ay içinde İsrail'e etkili akınlar yaptılar.)

Mayıs :

1. Amerikan Kara Kuvvetleri, Kamboçya'ya girdiler. Nixon bu haberi doğrulayarak, amaçlarının Kamboçya'yı işgal etmek olmadığını belirtti. Olay, dünyada

ve Amerika'da tepkiler yarattı. Ruslar sert bir ihtar verdiler.

6. Kamboçya savaşı dolayısıyla bütün Amerika Birleşik Devletleri'nde huzursuzluk başladı. Üniversiteliler ayaklandılar. Bugün, Ohio'da ikisi kız olan dört genç, polis kurşunlarıyla öldü.

11-12. İsrail birlikleri Lübnan topraklarına girdi; çekildi.

27. Paris'te, solcu bir kuruluşun hükümetçe kapatılması üzerine yeniden öğrenci hareketleri başladı.
(Bu ay içinde Kamboçya'ya sürekli olarak Güney Vietnam kuvvetleri gönderildi. Laos'a da askeri birlikler girdi. * İtalya'da geniş çapta grevler başladı. * Ay sonunda Roma'da NATO Bakanlar Kurulu toplandı. * İsrail ile Arap devletleri arasında karşılıklı saldırılar sürüp gitti. * Bu ay içinde Kıbrıs'ta bir karakol basılarak silâhlar kaçırıldı.)

Haziran :

1-19. Sovyetler, uzayda uzun süre kalan —iki kişilik— Soyuz-9'u fırlattılar. (Bu ay içinde başka bir uydu daha fırlatılmıştır.)

1. Peru'da 50.000'i aşkın insanın öldüğü büyük deprem.

4. Nobel Ödülü kazanmış 43 Amerikalı bilgin, Nixon'dan, Güney Doğu Asya Savaşından çekilmesini istediler.

9. Ürdün'de Kıral Hüseyin'e suikast yapıldı; başarı sağlanmadı. Hükümet kuvvetleriyle gerilla örgütleri arasında çarpışmalar başladı; bir süre sürdü. (Bu ay sonunda Başbakanlığa Rifai getirildi; gerilla taraflısı bakanlar atandı.)

18. İngiltere'de seçimleri Muhafazakâr Parti kazandı; Heath Başbakan oldu.

30. A.B.D. askerleri Kamboçya'dan çekildi.
(Mayıs ve Haziran aylarında Romanya'da şiddetli sel baskınları oldu. * 25 Haziran'da, Dubçek'in Ankara Büyükelçiliği'nden alındığı öğrenildi. Dubçek, Komünist Partisi'nden de çıkarıldı. Eski fabrikasına memur olacağı ileri sürüldü.)

Temmuz :

5. Kıbrıs'ta Rum ve Türk cemaatleri ayrı ayrı seçim yaptılar. Eski liderler yine yerlerinde kaldı. (İki cemaat arasında görüşmeler sürmektedir.)
12. Puerto Rico güzeli Dünya Güzeli seçildi. (Türk güzeli derece alamadı.)
    • Papirüs tekne Ra-2 New York'a vardı. (Amaç, Mısırlıların Amerika'ya gitmiş olmalarını ispatlamaktı. Seferin başkanı Norveçli bilim adamı Thor Heyerdahl'dır.)
15. 29 Mayıs'ta gerillalar tarafından kaçırılmış olan eski Arjantin Devlet Başkanı Aramburu ölü olarak bulundu.
    (Bu ayın son günlerinde İran'da şiddetli deprem oldu. • Bu ay içinde. Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Barış Planı'nı Mısır'dan sonra İsrail de kabul etti. Rusya olumlu karşıladı. Arap gerillaları ise karşı çıktılar. • Bu ay içinde Kuzey İrlanda'da yeniden mezhep çatışmaları başladı. • Komşu ülkelerdeki kolera olayları üzerine Türkiye'de de tedbirler alındı. Halk aşılandı.)

Ağustos :

6. Kıbrıs'ta Rum askerleri bir Türk'ü öldürdüler, bir Türk'ü de yaraladılar. (Rumlar bu olayı disiplin cezaları ile kapattılar.)
7. Federal Almanya - Rusya arasında saldırmazlık paktı parafe edildi. 12 Ağustos'ta Moskova'da imzalandı.
13. İtalya'da çok uzun süren kabine buhranından sonra, Emilio Colombo'nun başkanlığında kurulan koalisyon kabinesi Temsilciler Meclisi'nden güven oyu aldı.
14. Amerika - Rusya arasında silâhsızlanma konferansının Viyana bölümü sona erdi.
16. Kıbrıs'ta cemaatler arasındaki görüşmelerin üçüncü bölümü sona erdi.
25. Arap-İsrail görüşmeleri New York'ta Birleşmiş Milletler'de başladı.
    (Bu ay içinde Rusya'nın güney kıyılarında başlayan kolera, sınırlarımızdaki ülkelere yayıldı. • Filistin gerillaları, İsrail ile barış görüşmelerine karşı çıktılar,

bu düşünceyi reddettiler. Irak hükümeti Ürdün'deki birliklerini gerilla örgütlerinin emrine verdi.)

Eylül :

5. Dünya Sağlık Teşkilâtı, kolera tehlikesinin kalktığını bildirdi. Endonezya, Birmanya, İsrail ise kolera olaylarını bildirdi.
6. İsrail, geçenlerde girip çekildiği Lübnan topraklarına bir kez daha girdi ve çekildi.
   * İsrail, Süveyş bölgesinde Birleşik Arap Devleti'nin tutumunu ileri sürerek barış görüşmelerinden çekileceğini bildirdi.

6-9. Filistinli gerillalar, A.B.D, İsviçre, İngiltere, Almanya'ya ait dört uçağı kaçırdılar. Birini havaya uçurdular. Yolcuları rehin aldılar. (Rehinlerden elli kadarı Ürdün iç savaşı sırasında da tutuklu kalmış, sonra bırakılmışlardır.)

6-11. Üçüncü Bloksuzlar Zirvesi Zambiya'nın başkenti Zusaka'da başladı. Kıbrıs konusunda, kabul edilmemiş bir karar kabul edilmiş gibi, oylanmadan yayıldı.)

13. Gerillalar, kaçırdıkları üç uçağı yaktılar.
15. Ürdün'de hükümet istifa etti. Yerine askeri bir hükümet geldi. (Filistin gerillaları ile savaş-barış olayları sürüp giderken Ürdün'de böyle bir tedbire başvurulmuş, arkasından iç savaş gelmiştir.)
   * Birleşmiş Milletler yeni çalışma dönemine girdi.
17. Ürdün'de gerillalarla yeniden savaş başladı.
19. Kıral Hüseyin'in ateş kes emrine gerillalar uymadı.
20. Rusların bir hafta kadar önce fırlattıkları Luna-XVI, bu sabah Ay'a yumuşak bir iniş yaptı.
   * Suriye'den bir zırhlı birlik Ürdün'e girdi. Savaşlara katıldı. (Suriye yalanlamıştır.)
21. Kıral Hüseyin'in ateş kes emrini gerillalar yine kabul etmediler. (Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin barış girişimleri etkili olmuş, Suriye zırhlı birliği çekilmiştir.)
24. Ürdün'ün bir haftalık Başbakanı General Davut, Kahire'de istifasını verdi.
25. Ürdün'de Kızılhaç'ın aracılığı ile yirmi dört saat ateş kes ilân edildi.

26. Ahmet Tukan, Ürdün Başbakanı oldu.

* İç savaş başlayalı beri Kahire'de toplanmak isteyen, fakat toplanamayan Arap Zirvesi toplantıya geçti. (Ürdün hükümeti ile gerillalar arasında ateş kes için aracılığı Sudan Hükümet Başkanı Numeyri yapmıştır. Binlerce Arap bu iç savaşta ölmüş, Amman kenti harap olmuştur.)

28. Cemal Abdünnasır âniden öldü. Enver Sedat bir süre vekâletle Başkanlık yapacak.
(Kahire'deki toplantıda alınan kararlar gereğince, Ürdün hükümeti ile gerillalar arasında anlaşmaya varılmış, Ürdün sükûnete kavuşmuştur. * Son uçak kaçırma olayları üzerine, gerillaların pazarlık konusu ettikleri —çeşitli ülkelerde tutuklu— gerillalar —başta, İngiltere'de tutuklu Leylâ Halid olmak üzere— serbest bırakılmış, rehine olarak gerillaların elinde bulundurulan uçak yolcuları da salıverilmiştir. * Kahire'de kurulan Komisyon, Ürdün'de ateş-kes'i denetlemektedir.)

Ekim :

2. Amman boşaltıldı.

3. Atina'da bulunan Melvyn Laird ile Papadopulos'un konuşacakları oda yakınında bomba patladı.

5. A.B.D. Başkanı Nixon, sekiz gün süren Avrupa gezisini tamamladı.

* Enver Sedat Başkan adayı seçildi. (Parti ve Meclis'in seçtiği aday halkoyuna sunulacaktır.)

8. Geçen hafta içinde Genelkurmay Başkanı'nın Cumhurbaşkanı'nı devirmek için yaptığı başarısız girişimden sonra karışan Bolivya'da iktidarı solcu General Torres ele geçirdi.

* Radyo'dan: Bu yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü Rus yazarı Soljenitsin aldı.

9. Kamboçya'da cumhuriyet ilân edildi.

10. İtalyan Senatosu, Papalık ile Hıristiyan Demokratlar'ın direnmesine karşın, kimi koşullarla boşanmayı olanaklı kılacak yasayı kabul etti.

12. Ürdün Başbakanı Ahmet Tukan, Amerikan silâh yardımının başladığını bildirdi.

* Quebec Çalışma Bakanı, Quebec'i Kanada'dan ayırmak isteyen örgütün adamları tarafından kaçırıldı.

13. Kanada hükümeti, Çin Halk Cumhuriyeti ile siyasal ilişkiler kuracağını açıkladı. (Bu açıklama tepkilere yol açtı.)

15. Mısır'da Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanlığı için yapılan oylamada Enver Sedat gereklli oyu aldı.

16. Cumhuriyet'te: Ürdün iç savaşında (3440) kişinin öldüğü (10.840) kişinin yaralandığı, savaşın 17 Eylül - 6 Ekim arasında olduğu açıklandı. (Oysa, Ürdün Başbakanı, TRT muhabirine sadece (581) kişinin öldüğünü açıklamıştı. Bu arada, Ürdün ile gerillalar arasında bugünlerde bir anlaşma da imzalanmıştır.)

* Cumhuriyet'te: Bu yıl Tıp Nobel Ödülü'nü Bernard Katz (Londra), Ulf von Euler (Stockholm), Julius Exelrod (Maryland) paylaştılar.

19. Suriye Devlet Başkanı Nureddin Attasi görevlerinden istifa etti.

24. Geçen ay içinde halkoyunda çoğunluğu alan Şili'nin Marksist Cumhurbaşkanı adayı Allende, Parlamento'da da oyların çoğunu alarak Başkan seçildi.

28. Ürdün'de Ahmet Tukan kabinesi istifa etti. Vasfi Tel Başbakanlığa getirildi.
(Bu ay sonlarında Çekoslovakya'da kolera görüldü. Ölenler oldu. * Nobel Barış Ödülü'nü Dr. Ernest Borlac (A.B.D.); İktisat Ödülü'nü Paul Samuelson (A.B.D.); Fizik Ödülü'nü Louci Nell (Fransız) ile Hannes Alfven (İsveç); Kimya Ödülü'nü Louis F. Leloir (Arjantin) aldılar. * Bu ay içinde Fransa Cumhurbaşkanı Pompidou Rusya'ya; Gromiko ise İngiltere'ye resmi birer gezi yaptılar.)

C. DÜNYADA GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

1 9 6 9 :

13 Kasım. Pakistan'ın eski Cumhurbaşkanı İskender Mirza öldü. (1899-1969)

3 Aralık. Rus Mareşali Voroşilov öldü. (1881-1969)

1 9 7 0 :

5 Ocak. Tiyatro ve sinema yönetmeni (Amerika Birleşik Devletleri) Robert R. Sinclair öldü. (-1970).
3 Şubat. Bertrand Russell öldü. (1872-1970)
17 Şubat. Radyo haberi: Nobel almış yazar Joseph Agnon öldü. (1885-1970)
12 Mart. Amerikalı yazar John O'Hara öldü. (1905-1970)
** Türkolog, Polonyalı Prof. Dr. Ananjasz Zajaczkowski öldü. (1903-1970. Türk Dili dergisinin Mayıs 1970 sayısından)
** Avusturyalı yazar John Knittel öldü. (1891-1970).
12 Haziran. Eski Rus Başbakanlarından Kerenski Amerika'da öldü. (1881-1970)
21 Haziran. Endonezya'nın eski Cumhurbaşkanı Sukarno öldü. (1901-1970)
19 Temmuz. Yunanistan Dışişleri Bakanı Panayotis Pipinellis öldü. (1899-1970)
27 Temmuz. Portekiz'in eski diktatörü Olivera Salazar öldü. (1889-1970)
28 Temmuz. Orkestra şefi Sir John Barbirolli öldü. (1899-1970)
** Giuseppe Ungaretti Haziran başlarında öldü. (1888-1970)
** Aragon'un eşi Elsa Triolet Haziran başlarında öldü. (1893-1970)
** Edward Morgan Forster öldü. (1879-1970)
(Bu üç yazarın ölüm günleri saptanamamıştır.)
31 Ağustos. François Mauriac öldü. (1885-1970)
25 Eylül. Erich Maria Remarque öldü. (1893-1970)
28 Eylül. Cemal Abdünnasır öldü. (1918-1970)
10 Ekim. Polonya'nın eski Dışişleri Bakanı Adam Rapacki öldü. (1909-1970)
11 Ekim. Fransa'nın eski Başbakanlarından Edouard Daladier öldü. (1884-1970)
19 Ekim. Cezayir kurtuluş önderlerinden Kerim Bel Kasım Almanya'da bir otelde ölü bulundu. (1922?-1970)
** Amerikalı yazar John Dos Passos Ekim (?) ayı içinde öldü. (1896-1970)

Mahmut Kuru: Foto

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1970 de Gazetelerde Çıkan
Düşünü Yazılarından Seçmeler

Gromaire: Oturan Kadın

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL

GÖLGESİNDEN KORKAN TOPLUM

Çocukluğumuzun korku filmlerinden aklımızda kalan en zavallı tipler, hayaletli köşklerin dehşetine dayanamayarak kurtuluşu intiharda bulanlardır. Büyüdükçe, paniğin basireti nasıl bağladığını göre göre, bazı kimselerin zaman zaman düştükleri mantık kararmalarını normal karşılamaya başlamışız. Ama yine de, koskoca bir toplumun, bütün insanlarıyla, cunta paranoyasına kapılmasına ve korku yüzünden kendi kendini batıracak adımlar atmasına akıl erdirmek kolay değil. Bugünün Türkiye'sinde, diktadan yana olanlarla olmayanlar diye anlamsız çizgilerin çizilmesi yüzünden, ekonomik ve sosyal sorunlar karşısındaki ideolojik saflar birbirine karışmış, sağdan sola büyük çoğunluğun soğukkanlı tahlil yetenekleri tükenmiş ve bir yanda panik, öbür yanda da sabırsızlık en akla gelmeyecek yakınlaşmalar doğurmuştur.

"Kiminle, neden, nasıl demokrasi?" ve "kiminle, neden, nasıl dikta?" sorunları pek sorulmadığı için, Türkiye, 1970'e, düzeni değiştirmek isteyenlerle istemeyenlerin açıkça kutuplaştığı bir ülke olarak giremiyor: artık tutucularla değiştiricileri, bölük pörçük, o anlamsız "dikta ya da demokrasi" çizgisinin her iki yanında da bulmak mümkün. Politika alanında, geçen yıldan bu yıla aktarılan en belirli özellik bu.

Oysa, geçen sonbahardaki seçimlerin azçok bir açıklık getireceği ve tereddütlere son vereceği umulmuştu. Hakların geri verilmesiyle ilgili tutumlar, oy kazanmakta, ya da kaybetmekte etkili olacak mıydı? Demokrat Parti kalıntılarının gerçek güçleri neydi? Ufak partilerin gelişme olanakları artmış mıydı, yoksa toplumda 1946'dan beri görülen ikili temel bölünme yine tekrarlanacak mıydı? Ordu, dört yıllık yeni bir Adalet Partisi iktidarının sandık-

tan çıkışına tepki göstermeyecek miydi? Seçimlerden önce irtica karşısında kesin tutum alınması beklenemezdi ama, daha sonra bu tehlikeli gidişe dur diyen çıkmayacak mıydı?

Seçimler, soruların büyük bir bölümünü cevaplandırdı ama, çalkantılar durmadı. Gençlik hareketlerine öğretmenlerdeki ve memurlardaki kıpırdanmalar eklendi; değişiklik isteyenlere karşı irticadan yararlanma politikasında ısrar, kanlı olaylara yol açtı. Şimdi, iktidar, bu çalkantıların temelindeki ekonomik ve sosyal nedenlere inemeyişini baskı ve korkutma tedbirleriyle örtbas etmeye çalışıyor. Kullanılan taktik çok basit: bu nedenleri ortadan kaldıracak köklü değişimler istemek "demokrasi düşmanlığı"dır ve demokrasi adına durgunluğa razı olmak gerekecektir. Başbakan, "asker tehlikesi"ne fütursuzca karşı çıkanların en başında olduğu halde, yeri gelince, tıpkı hakların geri verilmesini seçim sonrasına bırakabilmek için yaptığı gibi, köklü değişim isteklerini susturabilmek için de dikta paranoyasını kullanmaktan geri kalmıyor. Statükoda direnmekle asıl büyük patlamaları hazırladığının farkında değil.

Gençlik çalkantıları karşısındaki aynı korkunun, CHP Genel Başkanını da kendi partisine zarar verecek bir miyopluğa sürüklediği muhakkak. Bağımsızlık haykırışları neden böylesine geniş yankılar bulabiliyor? Aralarında partiye yakın kuruluşların da bulunduğu çeşitli gençlik örgütleri, bugünkü politika kadrosunun düzeni değiştirebileceğine olan inançlarını niçin yitirmişlerdir? Çağdışı bir eğitim stratejisinin ve körpe insanları birbirine kırdırma politikasının ikiye böldüğü gençlerden bir kısmı neden güvenlik kuvvetlerine güvensizlik duyup, kendi kendilerini koruma yolları aramak zorunda kalmışlardır? Bütün bu soruları derinliğine sormadan hareketlerin hepsini birden "serseri azınlığın eseri" saymak ve bunların gerisinde mutlaka dikta öcüsü görmek de, değişen kuşaklardaki özlemlere yabancı kalmanın ve köklü dönüşümlere sırt çevirmenin bir başka yolu.

Dikta paranoyası herkesin görüş açısını bozmuştur da solunki sağlam mı kalmıştır? "Sokaklar çalkalanırsa faşizm gelir" korkusu, TİP'in geçen yıllardaki gençlik hareketlerinden kopuşunda büyük ölçüde rol oynadı. Eğer bu-

gün partiyle gençliğin dinamizmi arasında tam bir çözüklük varsa ve bu yüzden hareketler zaman zaman sosyalist çığıra aykırı yönlere de sapabiliyorsa, başlıca sorumluluk, toplumsal barışı sürdürmeyi herkesten önce kendi partileri için bir görev sayan bütün eski yöneticilerdedir.

Şimdi de, aynı dikta havası sol güçleri ters yönde etkiliyor. "Cunta geldi, geliyor" telâşı, sosyalizme gidişin asıl temel adımları sayılması gereken çalışmaların yapılmasını önlüyor ve orduyu etkileyebilmek endişesi, kemalizmle birlikte geçmişteki tek partili bir dönemin bütün ters tutumlarını savunmayı da zorunlu kılıyor. Bu durum, soldaki bölünmeleri ve insafsızca suçlamaları daha da arttırmaktadır. Romantik ihtilâl dönemlerinin sürgün kahvelerini arattırmayacak zenginlikteki damgalama terminolojisine şimdi "cuntacılık", "parlâmentoculuk" gibi yeni etiketler de eklendi. Oysa, dikta hikâyeleri zihinleri iyice bulandırmadan önce, sol kanatta ileri sürülen teoler, karşılıklı suçlamalara ve insafsız yargılara rağmen, azçok aynı noktadan hareket etmekteydi: aşama sayısı ve cephe genişliği ne olursa olsun, ilk yapılacak iş, sağlam temeller üzerine oturtulmuş bir parti yaratmak ve yığınlarla bağlantı kurabilecek militan çekirdeği bu yoldan yetiştirmekti. O konudaki beceriksizliklere bir de "cunta kokusu" eklenince, hemen geliverecek bir Godot'ya umut bağlayanlar, soldaki dağınıklığı pek de önemsememeye başladılar.

Oysa, solda örgütlenme bugün her zamankinden daha zorunlu. Godot gelse de, gelmese de. Bu bakımdan, solun derlenip toparlanması konusunda 1970'in ilginç gelişmeler göstermesi beklenebilir. TİP'teki çekişmenin grupçuklardan hiçbiri için kesin zafer sayılamayacak bir yıkıntıyla sonuçtanması, bir anlamda, bundan sonraki derlenip toparlanışı kolaylaştırıcı bir etken sayılabilir. Hiçbir grup yüzde yüz haklı değil ve şimdiye kadar olup bitenlerde her zümrenin büyük hatâ payı var. Yönetimin kesinlikle bir tek zümre elinde kalışı, bazı yanlışların bir süre daha tekrarlanması sonucunu doğurabilirdi. Artık, militan kadroyu soğutacak sulandırılmış formüllere başvurmadan, ama partiyi yığınlardan kopuk bir seminer klübü durumuna da sokmadan örgütlenmek, gençlik hareketleriyle bağları yeniden

kurmak, yeterli dinamizmi tek başına sağlayamadığı anlaşılan sendikacı kesimde yeni kadrolar yetiştirmek gerekiyor.

Önemli olan, "dikta geliyor" telâşıyla yanlış tutumlara kapılmamaktır. Ordunun statüko bekçiliği için kullanılabilecek bir güç hâline dönüşmesini önlemek, toplumdaki yeni gelişmelerin ezilmemesi için onun sağlayacağı dengeyi kullanmak ve bu amaçla askerleri etkilemeye çalışmak elbette zorunlu. Bu yolda çaba gösterenlerin hepsini "cuntacı" diye damgalamak ne kadar yanlışsa, orduyu etkileyeceğiz diye, yalnızca kemalist sloganlara dayandırılmış bir taktik uğruna, "gardrop devrimcileri"yle aynı safa düşmek de o kadar yanlış. Sosyalist mücadelenin başlangıç noktası herhalde bu olmaz. Eksik sloganlarla yola çıkmanın en büyük tehlikesi, hiç farkına varmadan, kendini birdenbire acayip kalabalıkların ortasında bulmaktır. Düzen değişikliği için, sosyalizm ve sınıf sözleri etmeden kemalizmle yeniden işe başlamak, bir süre sonra, Ondörtlerin sağ kanadından kopmuş birkaç kişiyle ve CHP'nin eski statükocularıyla aynı şarkıları söylemek sonucunu doğurmuşsa, bu tutumda bir temel yanlışlığın bulunduğu muhakkak.

Düzendeki bozuklukları ayakta tutabilmenin günlük telâşı içinde yaşayanlar, cüce paniklerinden sıyrılıp da yıllara yayılmış büyük oluşumları görmeyebilirler. Yılbaşı dönemeçlerinde geriye ya da ileriye bakma zorunluluğunu bile duymaz onlar. Ama, kurulu düzenin şartlandırmalarından kurtularak tarihin kaçınılmaz akışını sezdiklerini söyleyen insanlar, eylemlerini bu akışa ters düşmeyen sağlam sınıfsal temellere oturtabilecek kadar telâşsız olmalıdırlar.

(Cumhuriyet, 3.1.1970)

İlhan SELÇUK

BÜYÜK OYUN

"Devletin kuvvetlerine, devletin müesseselerine aşırı sağın nüfuz etmesi mümkün değildir."
Süleyman Demirel

Köşemizin sağbaşındaki cümle, Bay Demirel'in bir sabah gazetesinde çıkan demecindendir. Atatürk'e otokrat - despot; Atatürk devrine de otokrasi - despotluk sıfatını yakıştıran bu kişi, elbette yukarıdaki gibi konuşacaktır. Çünkü Bay Demirel, iktidara geçmeden önce ve iktidara geçtikten sonra kendi çizgisi içinde tutarlıdır. "Amerikan taraflısı Başbakan" ve "Morrisoncu politika"nın temsilcisi, Türkiye'de din sömürgenliğine dayanan komprador kapitalizmini sürdürmek, ülkeyi Washington mihrakına oturtmak stratejisinin kurnaz ve tedbirli bir görevlisidir.

İç ve dış tutucu kuvvetlerin elbirliğiyle sahneye koyduğu bir "Büyük Oyun" var. Memleketin aydınları, devrimcileri, Atatürkçüleri, solcuları, fikir alanında iyi niyetlerle didişirken, "Büyük Oyun" son perdesine doğru hızla yol almaktadır. Ve Başbakanlık koltuğunda oturan kişi, ileri güçleri uyutmak için yukarıdaki demeci verirken, bakın neler olmaktadır:

1935 yılında devletin resmî makamlarının "Atatürk düşmanıdır" diye raporla kişiliğini ortaya koydukları bir gezici vaiz, Demirel eliyle dört ay içinde Diyanet İşleri Başkan Vekilliğine getiriliyor.

Yaşar Tunagör'dür bu kişinin adı...

O günden bu yana Tunagör, Demirel Hükümetinin himayesi altında —devletin içinde karşı-devrim— hareketini örgütlemekle gecesini gündüzüne katmaktadır. Bu adama

değgin çeşitli yayınlar yapılmıştır şimdiye kadar.. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay bile bu adamı "Atatürk düşmanı" diye adlandırmıştır. Ve Yaşar Tunagör hakkında resmî makamlarca düzenlenen üç rapor vardır:

1 — Emniyet Genel Müdürlüğünün hükümete verdiği rapor.

2 — Cumhurbaşkanına verilen rapor.

3 — Dışişleri Bakanlığınca düzenlenen rapor.

Bütün bunlara göre Yaşar Tunagör'ün durumu şudur: Tunagör, Atatürk düşmanıdır. 1935 seçimlerinde Adalet Partisi'nin iktidara geçmesi için gezici vaiz olarak büyük propaganda yapmış ve gayret göstermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığına getirilmesine öğrenim durumu yeterli olmadığı için, Başkan Vekilliğine oturtulmuştur. Diyanet İşleri Başkanını bir kukla haline getiren Tunagör, bütün yetkileri elinde toplamıştır. Diyanet İşleri Başkanı, bu durumu karşısında Tunagör'ü değiştirmek istemiş, fakat tam değiştireceği sırada, mecburî bir izinle görevden uzaklaştırılmış, yerine Atatürk düşmanının rahat çalışmasına paravan olacak biri, kanunsuz olarak atanmıştır. Yaşar Tunagör, Diyanet İşleri Disiplin Kurulu'nu da bir yana iterek bütün yetkileri eline almış, bütün makamlara, kilit noktalarına kendi arkadaşlarını, daha doğrusu —karşı-devrim hareketinin güvenli militanlarını— getirmiştir. Yurt içine ve dışına uçakla yaptığı geziler ve ilişkiler, özel kuruyelerle haberleşme ve istihbarat üzerine devlet yetkilerini kullanarak bir geniş ağ örmüştür. Bu arada kanunlar hiçe sayılarak aynı zamanda İstanbul Müftülüğüne getirilmiş, en büyük merkezi de avucu içine alması ve çalışabilmesi kolaylaştırılmıştır. Tunagör'ün karşı-devrim hareketini kökleştirmek için yaptığı haksız tâyinler sonucu Danıştay'a giden din adamları dâvalarını kazanmışlar; ama mahkeme kararlarının tümü hasır altı edilmiştir. Demirel Hükümeti de kanunlara sırt çevirerek, Yaşar Tunagör'ü makamında tutmak, ve kanunsuz davranışlarını yürütmesini sağlamak için Cumhuriyet devleti ve hükümeti yetkilerini suistimal etmiştir. Tunagör, ayrıca GİMA dış ticaret uzmanı sıfatıyla Demirel Hükümeti sayesinde para almaktadır devlet hazinesinden... Hükümete, yetkili makamların, senatörlerin, hattâ Cumhurbaşkanının çeşitli uyarmalarına karşın,

Bay Süleyman Demirel ve arkadaşları Yaşar Tunagör'ü savunmuşlar, desteklemişler ve yerinde bırakmışlardır.

Atatürk düşmanı, bir yandan da dış ilişkiler kurmuş, şeriatçı Arap devletlerinde yaptığı gezilerde, yabancı örgütlerle, Suud Arabistanıyla. ARAMCO (Amerikan - Arap Petrol Kumpanyası) ile içiçe politikanın Türkiye'deki ağlarını devlet kademelerinde örmek için bilinçle çalışmıştır.

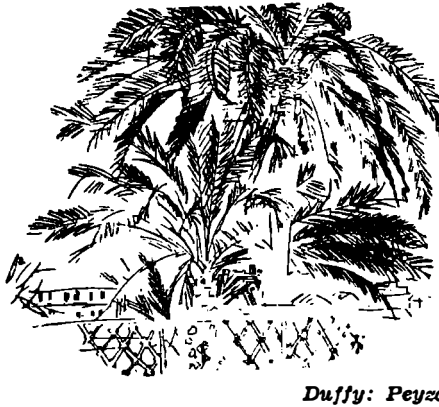
Bütün bu bilgiler, resmî makamlar tarafından Demirel Hükümetine bildirilmiştir.

Şu köşeye sığmayacak kadar geniş yolsuzluklar, kanunsuzluklar, ve Atatürk devrimini yıkmak tertipleri üstüne hükümetin himayesi altında çalışan Yaşar Tunagör tek midir?

Kuvvetini nereden almaktadır?

Bir tek adam bu işlerin birisini bile yapamaz. Devleti ele geçirmiş komprador iktidarıyla irtica ittifakının ortak gücüdür. Tunagör'ün kanadına kuvvet veren... Ve Hacı Demirel'den Morrison'a kadar bir örgüt, işini tam bilinçle yürütmektedir. Cumhuriyet adının paravanası ardında (ilerdeki tasarılar gizlenerek) yürünmekte, sandık rejimi demokrasi gibi yutturularak "Büyük Oyun" sahneye konulmaktadır.

(Cumhuriyet, 14.1.1970)

Duffy: Peyzaj

Befik EBDUBAN

OYUN SEYREDERKEN...

Borçluluk dünyanın en rahatsız edici duygularından biridir. Son zamanlarda ben en geniş çapta ve derinlemesine duymaya başladım bu tedirginliği.

Babam Zincirlikuyu Mezarlığı'nda yatıyor. Oralardan gelip geçerken kafamda şu soru zonklamakta:

— Bize babalarımız sağlam bir vatan bıraktı. Acaba emaneti oğullarımıza devredebilecek miyiz?

Belki fazla karamsarca bir soru. Böyle kaygıları yenmiş olanlarımız da var.

Geçen hafta bir dost evinde birlikte bulunduğumuz Muhsin Ertuğrul'a sordum bir ara:

— Türkiye'nin geleceği konusunda iyimser misiniz?

— Çok! dedi. Pek çok iyimserim.

— Neden?

— Çünkü bugünün şartlarıyla kıyaslanamayacak kadar kötü durumların içinde bulunduk: sıyrılıp selâmete çıktık. Dün öyle iken yarından niçin korkayım?

Muhsin Beyin tükenmez delikanlılığının bir belirtisi mi dersiniz? "Dün o kadar başım ağrıdığı halde tifodan kurtuldum, bugün pek bir ağrım olmadığına göre, kanserden niçin korkayım?" gibi aşırı bir iyimserlik mi?

Belki.

Pazar akşamı da bir eski kurmay dostumla oturduk. Türkiye'nin çevresinde ve içinde görebildiğimiz bütün gelişmelerle ihtimalleri soğukkanlılıkla incelemeye çalıştık.

Çin ile çatışmalarından ötürü Sovyetlerin Batıda anlaşmaya daha çok yanaşmalarının Türkiye üstündeki hesaplara etkisi... Petrolün dünya endüstrisinin geleceğindeki rolü Petrol deposu ve kara köprüsü olma bakımından Orta Doğu'nun önemindeki değişiklikler... Boğazların bugünkü önemi... İsrail'in gelişen rolü... Amerika'nın Türkiye'den belirli bir ölçüde çekilmekte olduğu gerçeği... İsrail ile Yu-

nanistan arasında yakınlaşma ve işbirliği ihtimali... Böyle bir mihverde Kıbrıs'ın yeri... Yeni hesaplara göre, Türkiye'de ne türlü bir yönetimin kimlerin işine gelip kimlere aykırı düşeceği... Yurdumuzda başarıyla örgütlenen sağ... Bunun dış ilişkileri... Ordumuzun ikmal durumu... Ekonomimiz üstündeki dış etkiler ve bunların bağımlılığı arttırma yönünde kullanılışı... İçine sıkıştığımız son politik ve ekonomik açmaz.

Ölçüp biçmenin her adımında güvenilir bilgi yetersizliği çıkıyordu karşımıza.

Psikolojik deney laboratuarlarında, akıl hastahanelerinde, bazı polis merkezlerinde falan kullanılan tek yönlü ışık geçirici camlar vardır. Bunların sayesinde gözlemciler, gözetlenecek kişiyi seyrederler; o kişi onların bulunduğu bölmeyi göremez.

Türkiye'nin aydınları ve namuslu insanları öyle camlarla çevrili âdeta. İki yüzyıldan beri birtakım gözler, onları hazırlanmış şartların içine itip rahatça seyrediyor; onlar ise gözlemcilerin manevralarını ancak belirtiler ve tahminlerden bulup çıkarmak zorunda.

İrili ufaklı sorular yığılıyor önümüze:

— Kalkınamıyor muyuz, yoksa kalkınmamıza izin mi verilmiyor? Debelenmemiz sırf beceriksizlikten mi, yoksa biz doğrulur gibi oldukça altımızdan halıları hafifçe çekenler mi var? Karıştırıcı durumların üstüste gelmesi rastlantı mı sırf? Kıbrıs konusunda bir sakin devreye girilmişken ve zaman kendi lehine çalışırken, Yunanistan birdenbire gücünü arttırıp dengeyi bozmaya niçin kalktı? Time dergisinde de önceki hafta bildirildiği gibi, Kıbrıs tedhişçilerinin yaz başlarında bir Türk-Yunan savaşına yol açacak saldırı hazırlıklarına girişmeleri neyin nesi? Tam şu ara Türkiye karmakarışık bir yönetim krizine niçin sürükleniyor?

Dünyanın her tarafında yankesiciler, gözlerin bir noktaya çevrilmesini nimet bilirler. Yangın, yarış ya da kukla falan gibi bir gösteri seyreden kalabalık, onlar için bir kurban sürüsüdür. Öyle bir imkân kendiliğinden doğmadığı zamanlarda ayı oynatıcılarıyla anlaşarak, yahut işlek bir köşede kavga çıkararak fırsat yarattıkları da olur.

Türkiye'nin çevresinde yankesiciliği çok aşan niyetler

var. Ahalimiz ise gözlerini orta yerdeki bir kavga gösterisine dikmiş...

Yalnız ceplerimize girecek elleri değil (cepler boş zaten), hattâ sırtımıza saplanabilecek hançerleri de değil (sırtımız alışıktır), üstüne bastığımız toprakta ne kadar ve nasıl durabileceğimizi düşünmek zorundayız.

Danışıklı döğüşçülerin, kuklacıların, ayı oynatıcıların zebunu olursak bizi ne babalarımız affeder, ne de oğullarımız.

(Milliyet, 3.3.1970)

Demir Anadol

Faruk EREM

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE HUKUKÇUNUN GÖREVİ

Az gelişmiş ülkelerde hukukçunun görevini, dinamik unsur olarak diğerlerinden fazla avukatlar temsil etmektedir. Bu konu Milletlerarası Hukukçular Komisyonu'nun bazı kongrelerinde bütün ayrıcalıkları ile tartışıldı. Bunların en önemlileri, Delhi (1959), Rio de Janeiro (1962), Bangkok (1965) ve Lagos toplantılarıdır. Bu kongrelerde konu, "Gelişmekte olan ülkelerde hukukçunun görev ve sorumu" olarak ele alındı, varılan sonuçlar, —özetle— şunlardır:

1. Sosyal ve ekonomik sorunlar Hukukçular, kendi memleketlerinin sosyal ve ekonomik sorunları ile ilgilenmek zorundadırlar. Zira bu sorunların çözümü, hukukçuya muhtaçtır. Her memlekette, bilhassa gelişme yolunda belli bir hız kazanabilmiş ülkelerde hukukçular, özel bir mevkie sahiptirler. Bu bir vâkıadır. Bu itibarla hukukçu, ekonomik ve sosyal gelişmeye en etkili yardımda bulunmakla görevli ve sorumludur. Bangkok toplantısında bu göreve girebilecek konulara misal olarak şunlar gösterilmişti: Toprak reformu, millileştirme, milli kaynakların işletmesi, sosyalizasyon tedbirleri, işsizlikle, fakirlikle mücadele, hayat seviyesini yükseltme, kendi memleketini iyi tanıma.

Sadece günlük işlerle, uygulama işlemleriyle yetinmek, görevi eksik yapmaktır. Bangkok toplantısında hukukçu, "sosyal konuların yüksek mühendisi" diye tanımlanmıştı. Gelişmekte olan bir ülkenin hukukunda daima yenilenmesi gerekli "hukuk tekniği"ne ihtiyaç vardır. Bunların lüzumunu göstermeye, aranıp bulunmasına, hukukçu, toplumca memur edilmiştir.

Rio toplantısında şu karara varılmıştı: Az gelişmiş ülkelerde hukukçular, "hukuk reformu"nu gerçekleştirmek zorundadırlar. Gelişmekte olan memleketlerin sosyal ve ekonomik sorunları o kadar karışık ve bileşiktir ki, bunlar

arasında, geçiş döneminde, neyin neyi sömürdüğünü toplumda sezebilenler azdır. Bunları teşhis yeteneği özellikle hukukçuda aranır. Bu açıdan gerekli reformların gecikmesinden hukukçular sorumludur.

"En zorunlu sosyal problemlerin çözümünde dinamik metod olarak hukuk" başlıklı konferansında, Hindistan Adliye Nâzırı şunları söylemişti: "Gerçekten sosyal demokrasilerde hukuk, dinamik bir rol oynamaktadır. Sosyal - ekonomik adaleti hukuk sağlar. Hukuk, demokrasilerde, sosyal - ekonomik çatışmaları çözebilecek en kudretli silâhtır. Eğer toplumda vatandaş; fakirlik cehalet, hastalık, işsizlik problemlerinin çözüleceğine inandırılırsa, demokrasi ve hukukun üstünlüğü başarı kazanacaktır. Bu düşünceler, Hindistan Avukatlar Birliği'nin Allahabad'da yaptıkları, "Hukukun ve hayatın sınırları" konulu toplantıda daha etraflıca incelenmiş ve bu konular karşısında avukatların tutumu tesbit edilmiştir."

2. **Kanunlar** Barolar ve hukukla ilgili meslek kuruluşları, ekonomik ve sosyal sorunlara da yeteri kadar zaman ve emek ayırmalıdır. Zira, bu sorunların "kanunilik" içinde çözümü onlara düşer. Kanunlar bu açıdan elden geçirilmelidir. Eğer mevzuat, gelişmeyi izleyememişse veya engelleyici ise, tümden değiştirmelidir.

Bu konuda, parlâmento üyesi hukukçu ile örneğin bir avukat, bir hukuk müşaviri arasında fark yoktur. Hukukçunun, özellikle avukatın görevi, "müşteri"sini daima aşmaktadır.

Rio toplantısında varılan kararlar arasında şunlara önem verilmişti: Avukatlar, yasama yetkisinin demokratik seçimle kurulmuş meclislerde, yargının bağımsız mahkemelerde, savunmanın bağımsız barolarda kalmasını sağlayacaklardır. İnsan hak ve hürriyetlerinin gerçekten korunması onların elindedir. Hukukçu, geri kalmış ülkelerde sefalet, cehalet ve eşitsizlikle mücadele etmelidir. Bunlar giderilinceye, "insan haysiyeti"ne uygun hukuk ortamı kuruluncaya kadar hukukçunun mücadelesi devam edecektir.

Hukuk düzeninde, ekonomik ve sosyal etkenler küçümsenemez. Fakat hukukun üstünlüğü "siyasal etken" olarak bütün ağırlığını duyurmalıdır. Diğer yönden hukukun üs-

tünlüğü gelişmeye doğru, yürürlükteki hukuk düzenini, itici - fikirdir.

3. **İdareci - hukukçu** : Gelişmekte olan ülkelerde idarecinin hukukçu olmasındaki ihtiyaç açıkça kendini hissettirmektedir. Bu, gelişmenin teminatıdır. İdarede takdir yetkisi genişledikçe, hukukçu - idareciye ihtiyaç artar.

4. **Hukuk** öğrenimi : Ondokuzuncu yüzyılda, yeni başlayan büyük sosyal problemler karşısında hukukçu, ne teknik ve ne de bilgi açısından donatılmış değildi. O çağın tutuculuğundan bugün dahi hukuk öğrenimi kendini kurtaramamıştır. Buna rağmen gelişmiş ülkelerin hukukçuları, ileri adımlar atabildiler. Az gelişmiş memleketlerin, klâsik batı kanunlarını benimsemeleri olayı ise, bir süre sonra faydasını yitirdi. Bunlara dayanan hukuk öğrenimi, fosilleşmiş fakirlere hayat kazandırmak çabaları şeklinde ziyan olup gitmektedir. Gelişen toplumu bu klişelere sığdırmak mümkün değildir. Barolar kendi aralarına alacakları genç avukatların nasıl yetiştirilmeleri gerektiği hakkında istek sahibi olmalıdırlar. "Avukatlık imtihanı"nın bir maksadı da yoktur.

Plânlı ekonomiden sosyal güvenlik konularına kadar hukukçunun yardımı öncülükte toplanır. Az gelişmiş ülkelerin hukukçularını yetiştirmekte bazı özellikler olabileceği kabul edilmelidir.

(Milliyet, 7.3.1970)

Şinasi ÖZDENOĞLU

HAKSIZLIĞA KARŞI DİRENMEK

Şimdi, bir siyasi partinin sorumlu kademesine gelmiş bir arkadaşım, yıllar öncesi, Devlet'te yetkili bir kişi iken:

— "Haksızlığa karşı direnmek mi? Bu yetkilerimle neyi değiştirebilirim ben? Bu iş, büyük kademelere geldikten sonra olur" demişti bana.

Bense onu, takipçisi olması gereken bir konuda, "haksızlığa karşı direnmediği için" —biraz da arkadaşlığımızın verdiği hakla— kınamış, hattâ azarlamıştım.

Yıllar geçtikçe bu arkadaşım, Devlet'te önemli görevler aldı; ama her seferinde, haksızlığa ve yolsuzluğa karşı bayrak açmak için, daha ileri, daha yetkili bir kademede görev almayı bekledi.

Sustukça yükseliyor, yükseldikçe susuyordu. Bir başka deyimle, Türkiye'de yükselmenin "reçetesini" ele geçirmişti bu benim arkadaşım.

Bir gün kendisine şaka yollu:

— "İşte memleketin hali... Her şey bozuk. Yetkili kişi oldun. Ne zaman mücadele edeceksin?" diye sordum.

Tıpkı yıllar önceki akıllı kurnazlığıyla cevap verdi:

— "Daha da beklemem gerek... Henüz istediğim yere gelmiş değilim.."

Bu sevgili arkadaşım, belki de ölünceye kadar özlediği yere gelemeyecek. Ama gelse bile, artık hiçbir şey yapamayacağından, hiçbir haklı dâvanın yanında korkusuzca yer alamayacağından emin olabilirsiniz. Çünkü o, asıl gücünü, insanı insan yapan yönünü, "haksızlığa karşı direnmek" gibi en yüce niteliğini yitirmiş, yüksek bir sandalyede oturan, alelâde bir "eyyamcı" olmuştur.

İnanıyorum ki, haksızlıklara karşı direnme hakkı ve ödevi, vatandaş olmakla başlar. Bunun için şu ya da bu koltuğu doldurmaya lüzum yoktur. Dolmuş şoförünün küstahlığından, bir başbakanın haksız eylemine kadar, her kade-

mede, kanunların sınırı içinde direnmeyen kişi, gerçek vatandaş değildir elbet. Susan bir robottur o.. Susan robotlardan kurulu bir toplum ise, ileri ve haysiyetli bir toplum sayılamaz. Ve hele hiçbir zaman böyle bir toplum, uygar bir millet olamaz.

Bir memlekette şoför, hakkından fazlasını istemek ve hattâ zorla almak cesaretini kendisinde bulur, esnaf müşterisini rahatlıkla kazıklar, müteahhit en fâhiş kâr ölçüleri içinde devleti ve vatandaşı soyarsa, o ülkede sadece hükümet değil, vatandaş da yok demektir. Çünkü, batılı anlamda vatandaş demek, hükümet güçlerinin, polisin ve jandarmanın bulunmadığı yerde, kanuna ve kanun egemenliğine sahip çıkan kişi demektir. Yani bir noktada, kendi haklarına ve haysiyetine sahip çıkması, bunun için de gerekiyorsa, direnmesiyle kanunları harekete geçirmesi lâzım gelen kişidir vatandaş..

İnsanlık ve erdem adına kazanılmış bütün zaferler, aslında haksızlıklara karşı direnişlerin tarihinden başkası değildir.

Socrates, baldıran zehirini içerken, inançları uğruna direnişini, en soylu biçimde ve hayatıyla değerlendiriyordu.

Galile'den Simavna Kadısı Şeyh Bedrettin'e; Jean d'Arc'tan, 1968 işgalini Vaslavsky Meydanı'nda kendisini yakarak protesto eden Çekoslovakyalı felsefe öğrencisi Jan Palach'a kadar, insanlığın altın sayfalarında ölümsüzleşen nice kahraman, zulme ve haksızlığa karşı direnen insanlar olarak, yalnız kendi çağlarına değil, gelecek zamanlara da anlam katacaklardır.

1961 Anayasasının Önsöz'üne önergemizle girmiş olan "Zulme karşı direnme hakkı", vazgeçilmez temel hak ve özgürlükleri gaspedilmiş olan toplumların en son sarılacağı en kutsal silâhtır.

Türkiye, artık hiçbir meselesini "Bekle ve gör" politikasına uyduluk eden, gerçekler karşısında susan "eyyamcı" politikacıyla çözümleyemez. Tıpkı bunun gibi, Türkiye'nin problemlerine sahip çıkmak zorunluğunda olan her Türk aydını, çağımızın sorunlarını su üstüne çıkarmaya, bunlara çözüm yolu düşünmeye ve bulmaya, kendi imkânlarının ölçüsü içinde bir eyleme geçmeye mecburdur. Bu, —başka bir yazımızda da belirtmeye çalıştığımız gibi— sade ve id-

diasız vatandaş olarak, vatandaşlık ödevlerimizi yapmakla başlar. Şehrin temizliği, kendi kapımızın önünü süpürmekle mümkün olacağına göre, her şeyi kendimizden başlatmak çözüm yollarının temelidir elbette.. Herkesten bir kahraman, bir lider olması beklenemez; ama, yurttaşlık hakkını kullanarak günlük haksızlıklara, kanunsuzluklara, sorumsuzluklara, keyfî yönetime, çevremizdeki her türlü aksaklığa karşı direnmesini, mücadele vermesini vatandaşından beklemek, bir milletin, bir toplumun tartışılmaz hakkıdır. Kendi haklarına sahip çıkmasını bilen, toplumunun haklarına da sahip çıkıyor demektir.

Oysa ki bizim aydınlarımız, çoğunlukla, toplumu ezen haksız güçlerin yanında yer almaktadırlar. Türlü hesaplarla, korkup susarak ya da "eyyamcı" olmayı en akıllı, en gerçekçi hayat felsefesi zannedecek kadar silik ve bencil olduklarından.. Bu, aslında kendi varoluşlarını inkârdan başka bir anlam taşımaz.

Namuslu iktidarların başgörevi, nasıl tavizsiz ve korkusuz bir eylemle, sosyal ve ekonomik sorunlara halk yararına ve hızla çözüm yolları bulmaksa; vatandaşın başödevi de, nerede ve ne zaman olursa olsun, haksızlıklara karşı sesini yükseltmek, halkı ezenlerin karşısına çıkmak, en azından onlar kadar cesur olmaktır.

En basit vatandaşlık ödevimizi yapabilmek, sadece kanunlara ve toplumumuza değil, ülkin kendimize saygı duymamızla mümkündür. Her şey, bütün çözüm yolları, işte bu çok basit görünen vatandaşlık görevinize gelip dayanmaktadır. Bilmeliyiz ki, bütün bunalımlar, ülkemiz hesabına bizi üzen her şey, aslında vatandaşla başlayıp vatandaşla biten bir sorumluluk mekanizmasının iyi işlememesinden doğmaktadır. Vatandaş, siyasal tercihlerinden tutunuz da, eylemlerine kadar, sorumluluk bilinci isteyen her davranışında, "kendi yanında değil", "kendisine karşı"dır.

Haksızlıklara, yolsuzluklara, kanunsuzluklara karşı direnmek, her Türk için vazgeçilmez bir vatandaşlık görevidir.

Haksızlıklara karşı susan insanlardan kurulu bir çevredir ki, ötekilerden farksız bir kişiyi, "vasat" bir yöneticiyi, günün birinde bir "yarı ilâh" haline getirir, çevre dalkavuklaştıkça kölelik başlar, "yarı ilâh", "ilâh" zanne-

der kendisini.. Ve toplumun dramı, nice kanlı kavgalar pahasına kırılır bir uğursuz çember haline gelir böylece.

Güzel yurdumuzu, bir kez daha böylesine bahtsız bir çemberin içine sokmamak için, haksızlıklara karşı direnecek, gerçekleri apaçık haykıracak bütün memleket çocuklarının, Türk vatanını her türlü siyasal çıkarların üstünde tutarak ve aklın yolunda kavgalarını sürdürmeleri şarttır.

(Cumhuriyet, 10.3.1970)

Dilek Sökmen: İşçi

Talât HALMAN

HER ŞAFAKTA ÖLÜRÜM

İnsanların çoğu gibi, ben de her gece, uykuya dalmadan önce, aklımdan ve gönlümden umutlar, dilekler ve dualar geçiririm. Yakınlarımla ve kendimle ilgilidir kimisi... Kolayca gerçekleşecek olanları da vardır, boş hayal olanları da...

Kimisi, ulusun geleceği ve toplumun refahı ile ilgili özlem ve bekleyişlerdir. Her gece, uyanık rüyalar görür insan.. Ertesi sabah kalktığında, anayurdu güllük gülistanlık göreceğini sanmasa bile, yeni hamleler içinde bulacağını umar. Kapkara gecenin sonunda tozpembe bir sabah değilse bile, mavi bir ferahlık, yeşil bir huzur, kırmızı bir canlılık...

Umudunuz, dileğiniz, duanız... Bir sabah kalkıp da memleketin doğru yola girdiğini görmek... Açmak gazeteleri: Politikacıların yaygarasını değil, vatansever devlet adamlarının yeni bir Türkiye yaratmak uğrundaki ülkücü ve gerçekçi çalışmalarını okumak...

Kaç yıldır özlediğimiz mutlu gelişmeler... Gece diyorum ki, "Yarın, şafak sökerken, bakacağım gazetelere, Başbakan yeni bir önder olmuş da, memleketin ve devletin vargücünü ulusal refah ve gelişme uğrunda seferber etmeye başlamış... Senatörler ve milletvekilleri, kalkınmayı hızlandıracak ve sosyal adaleti geliştirecek kanunlar çıkarmak için canla başla çalışıyorlar... Bakanlar, halkın hayrına, yaygın plânlar, programlar hazırlayıp uyguluyor."

Uyanacağım yarın sabah... Bir de bakacağım ki, Başbakan Demirel, bir açıklama yapmış: "1930 yılına kadar, kız-erkek her Türk çocuğunun en az ortaokulu bitirmesi için gerekli olan eğitim plânları hazırlanmış ve mali kaynaklar bulunmuştur."

Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin yeni dış siyasetinin ilkelerini açıklamış: "1970 kasımından itibaren Türkiye'de hiç-

bir yabancı üs ve asker kalmamış olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti'yle yeni saldırmazlık paktları, birleşik savunma anlaşmaları ve iktisadi, ticari, teknik, kültürel ilişkiler kuran sözleşmeler imzalıyoruz. Dış politikamız, tam egemenlik ve mutlak bağımsızlık ilkelerine göre yürütülecektir."

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir haber: "Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'nun önümüzdeki günlerde oya konması ve büyük çoğunlukla geçmesi beklenmektedir."

Milli Savunma Bakanı diyor ki: "Türk Silâhlı Kuvvetlerinde teşkilât reformu ve harcama kesintileri başlamıştır. Askerî gücümüzde bir azalma olmaksızın, kadronun yarıya indirilmesi ve yılda 2 milyar liradan fazla tasarruf sağlanması tasarlanmaktadır."

Ticaret Bakanından bir müjde: "Lüks ithalâtın durdurulması, turizm gelirimizin muazzam ölçüde artması ve gerek tarım ürünlerimizin, gerek sanayi mamûllerimizin ihracatında en yüksek seviyeye ulaşılması sonucunda, dış ticaret açığımız kalmamıştır."

Evet, gazetelerde mutlu haberler: "1975'de Türkiye'de elektriği ve temiz içme suyu olmayan köy ve kasaba kalmayacak." "Yabancı sermaye ve teknolojik bilgi gerektirmeyen bütün maden kaynaklarımız millileştiriliyor." "Dar gelirlilerin vergi yükünü azaltan kanun, Meclisten geçmek üzere." "Şehirlerdeki hastahanelerde yatak sayısı, bu yıl altı misli artacak." "Yetişkinleri okutma programı, 1930 yılına kadar, okur-yazarlığı yüzde 95'e yükseltecek." "Bu yıl, beş yüz kasabada sağlık merkezi, 12 bin köyde sağlık ocağı açılacak." "Ordunun ve üniversite gençliğinin Doğuyu Kalkındırma Programı yürürlüğe girdi." "Türkiye'nin dış borcu kalmadı."

Şafak söküyor... Gazeteler sökün ediyor... Ne ummuştum, neler buluyorum: Başbakan, partisi içindeki ve dışındaki muhaliflerle kavgada... Meclisteki devamsızlık berdevam... Bakanlar, politika batağından çıkıp da olumlu işlere veremiyorlar kendilerini... Partîcilikten memleket sorunlarına vakit kalmıyor... Reformları tasarlayanlar yok, yeni ve yaygın gelişme programları uygulayanlar yok... Kav-

galar, kargaşalıklar sürüp giderken, kalkınamıyor, kuvvetlenemiyor Türkiye...

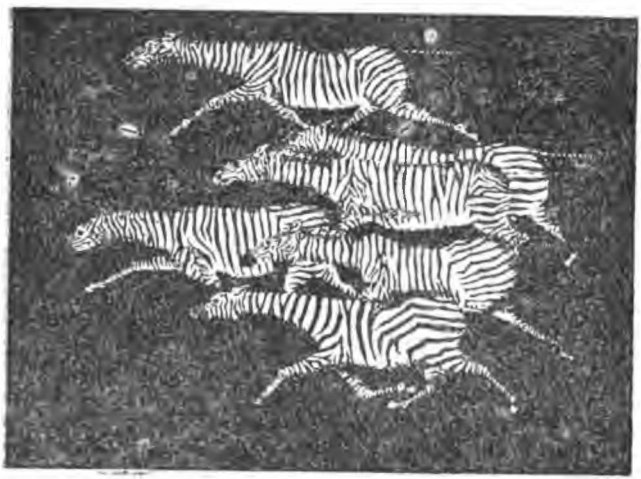
Her gece umutla, dilekle, özlemle yatanlarımız, her sabah kasvetle, kaygıyla, karanlıkla uyanıyor.

Eski bir filmin başlığı, kafamı tırmalıyor boyuna: "Her Şafakta Ölürüm"... Boş hayaller peşinde miyiz? Türkiye'miz kalkınmamaya mahkûm mu? Halkın yoksul ve çaresiz yaşaması, alınyazısı mı? Değil elbette... Ama, kaknem ve kötü politikacıların eline düşmüşüz. Daha iyi önderler beklemek, mutlu bir Türkiye'yi özlemek hakkımızdır. Ne yazık ki, şimdilik umutlarımız boşa çıkıyor, ulusun geleceğine yönelen isteklerimiz gerçekleşmiyor.

Bakıyoruz, bekliyoruz, umut kesmiyoruz — belki başımızdakiler günün birinde halk hayrına, vatan uğruna çalışmaya başlar diye... Ama olmuyor. Hâlâ halka karşı ilgisizlik, yanlış icraat, işbilmezlik, tembellik, kavga, çıkarcılık...

Her şafakta ölürüm...

(Milliyet, 8.3.1970)

Mario Avati: Zebralar

Abdi İPEKÇİ

TÜRK SOLUNUN TALİHSİZLİĞİ

Dogmatizmden kurtulmak isteyen ve yeni çözüm yolları araştıran sol hareketler, gerek teori, gerek uygulama yönünden dünyanın hemen hemen her yerinde büyük tartışmaların, çatışmaların içine düşmekte, sonuç olarak bölünmelere uğramaktadır. Sosyalist rejimi çoktan kurmuş ülkeler de, bu gelişmelerin dışında kalmamıştır. Gerek birbirleriyle, gerek kendi bünyelerinde aynı tartışma ve çatışmaları yaşamaktadırlar. Nitkim, komünizm enternasyonali, tek örnekli olmaktan çıkmış, Sovyet modeli, Çin modeli, Yugoslav modeli gibi birbirinden farklı olan ve birbirini reddeden uygulamalara uğramıştır. Aynı olayı Batılı demokrasilerin sol kanatları da yaşamaktadır. Bu ülkelerdeki komünist ve sosyalist partiler, kendi bünyelerinde başlayan benzer tartışmalar sonunda bölünmekte, parçalanmaktadır.

Bu gelişmeleri aslında sol hareketlerin sıhhati bakımından yararlı saymak mümkündür sanıyoruz. Meselenin kökünde marksist dogmaların çağımızın gerçeklerine uygun bir hale getirilmesi ihtiyacı vardır. Bir yandan da Sovyetler Birliği gibi ülkelerin yarım yüzyılı bulan uygulamasından alınan dersler, edinilen tecrübeler bu tartışmaları zorunlu kılmaktadır. Bütün bunlar solun kendi kendini yenileme çabası ile ilgilidir. Sonunda "akıl için tek olan yol" da birleşileceği ümit edilebilir.

Türk solunun birinci talihsizliği, uzun yıllar baskı altında kaldıktan sonra, 1960 Anayasası ile ilk defa serbest örgütlenme imkânına kavuştuğunda kendini bu tartışmaların içinde bulmasıdır. Daha emekleme döneminde karşılaşılan bu duruma, sosyalist harekete önderlik, akıl hocalığı etmek isteyenlerin oynadıkları olumsuz rol eklenince ve ni-

hayet Türkiye'de her türlü sola karşı olanlar, şartlandırılmış kitlelerin hassasiyetinden yararlanıp hareketi gelişmeden yıpratmaya kalkışınca, demokrasimize soldan gelecek yararlara bağlanan ümitler zayıflamaya, yitirilmeye başlanmıştır.

Bu noktada, sosyalist harekete önderlik etmek isteyen bazı akıl hocalarının tutumuna değinmek istiyoruz.

Türk sosyalistlerinin bir bölümü, ülkemizde sosyalizmin en sağlam gelişmesinin büyük halk kitlelerine dayanarak gerçekleşebileceği inancındadırlar. Bunun için, özellikle emekçilerin bilinçlendirilmesi gereğini düşünürler. Aydınların bu bilinçlendirmede önemli bir rol oynayacağını öngörürler. Fakat aydınların birtakım çevrelerle işbirliği yaparak sosyalizmi tepeden indirmeleri, zorla kabul ettirmelerini ve sosyalist düzeni halkın işbirliği olmadan kurmaya kalkışmalarını reddederler. Bu tür teşebbüslerin bir bürokrat diktası ile sonuçlanacağını, gerçek sosyalizme uzak düşeceğini ve giderek faşist bir yönetime dönüşeceğini ileri sürerler. (Bu görüşlerin hem demokratik, hem de gerçekçi olduğunu kabul edenlerdeniz). Bu düşünce ile hareket edenler, başlangıçta siyasî bir örgüt olarak TİP'in desteklenmesi gereğinde birleşmişler ve yukarda kısaca özetlediğimiz hedefe TİP ile varmayı tasarlamışlardı. Bu, belki mümkündü. Fakat güçtü ve sabırla çalışmaya bağlıydı. Oysa sosyalistlerin (veya öyle olduğunu ileri sürenlerin) bir bölümü, sabırsızdı. Onlar, bilinçlenmenin çok zaman alacağını düşünüyor, sosyalist düzenin bir an önce kurulması gereğini savunuyordu. Önerdikleri alternatif, öteki sosyalistlerin reddettikleri yoldu: Aydınların öncülüğünde ilerici subaylarla işbirliği kurmak ve halkın bilinçlenmesini beklemeden devrimi gerçekleştirmek. Bunların TİP'te toplanan sosyalistlere karşı açtıkları savaş, TİP'in seçimlerde karşılaştığı başarısızlıkla büsbütün etkili oldu. TİP, paramparça edildi ve ortada onların savundukları alternatif bırakılmak istendi. Şimdi bu alternatif bir kısım sosyalistlerin elinde şiddet metodları denenerek gerçekleştirilmek istenmektedir. Oysa bu yolda atılan her adım, öteki sosyalistlerin benimsedikleri görüşlerin doğruluğunu ortaya koymaktadır. Çünkü sosyalist bir bilinçlendirmeye kavuşturulması beklenen kitleler, bu şiddet hareketlerine başvuranla-

ra karşı daha da yabancılaşmakta, sosyalistlerle beraber olacak yerde, onlara cephe almaktadırlar.

Kısacası TİP'i parçalamakla Türkiye'de sosyalizmin sıhhatli gelişmesine ilk darbeyi indirenler, şimdi de sürdürdükleri yanlış strateji ile sol hareketlere verdikleri zararı arttırmaktadırlar. Kendilerini hatâlı bulanlara karşı giriştikleri suçlama kampanyası bu gerçeği değiştiremeyecektir.

(Milliyet, 23.3.1970)

Muammer Vatansever

Ord. Prof. Dr. H. V. VELİDEDEOĞLU

YETİŞİR GAYRİ

Kimi gazeteler, hele iktidara çok yakın bir gazete, on gündür üniversitelere, üniversiteli gençlere ve profesörlere karşı sistemli biçimde, aralıksız ve çok çirkin yayın yapıp duruyor. Bir kısmının kafasını yıkadıkları masum Türk halkını boyuna üniversiteye karşı kışkırtıyor. İkinci sayfanın yaşlı kalemşörü, yerine sığamayıp birinci sayfaya taşıyor: Büyük Millet Meclisine hitap eden patetik ve patolojik ifadeli dilekçeler yayınlarken, bir yandan da halkı tahrik ediyor. "Solcu profesörler" diye adlandırdığı üniversite hocalarına, ad göstermeksizin, atıp tutuyor.

Bu böyle sürüp giderken, dört-beş gün önce aynı gazetenin ilk sayfasında "Üniversitelerde saat beşten sonra" başlıklı imzasız bir köşe fıkrası çıktı. Üniversitenin dekan, rektör ve senato odalarını Hong-Kong batakhanelerinden beter birer fuhuş yuvası gibi gösteren bu çok kısa yazının bazı bölümlerini utanarak ve okuyucularımdan özür dileyerek buraya aktarıyorum:

"Saat beşten sonra üniversitelerin, fakültelerin içi bir yasak bölge. Girebilene de, çıkabilene de aşkolsun!.. Laboratuarlar molotof kokteyli imalâthanesi, rektör, dekan, senato toplantı salonu, koltukları iğrenç kızıl çiftleşmelere yatak.. Esrardan tutunuz, bütün keyif verici yasak maddeler uluorta alınıp veriliyor. Tabanca, bıçak, muşta, matrak, hemen hemen hepsinde var. (...) Ankaralı rektör, "Polis, suçluları üniversite dışında yakalasın, içeri girmesin, özerkliği ihlâl ediyor" demiş. Üniversite özerkliğini bütün bu kepazeliklerin üzerine bir ayıp çarşafı gibi yaymış, hepsini gizlemeye çalışıyorlar. Altındaki korkunç manzarayı bilmesinler, mümkün değil. Mesele başkaları görmesin, öğrenmesin. Saat beşten sonra, el ayak çekilince, üniversite sınırlarının içi Hong-Kong batakhane belâlılarının ağzını sulandıracak imkânlar bahşediyor."

Bir parçacık ar, namus, şeref, haya, vatanseverlik, ulusseverlik duygusu taşıyan kişinin, bu satırları okurken yüzü kızarır. Acaba yazanların yüzü kızarmadı mı? Bunların çoluğu çocuğu yok mu? Varsa, onlar Türk gençliğinden ayrı bir parça mı? Üniversite yöneticilerine, bilim adamlarına ve Türk gençliğine bu çamuru atanlar "vatan, millet, milli menfaat, devlet nizamı, demokrasi fazileti.." gibi —daha kendilerinin ağzından veya kaleminden çıkarken kirleniveren— kutsal sözleri tekrarlayıp duranlardır.

Bekledim: Üniversite kurulları bunlara cevap verirler diye. Başta rektörler olmak üzere, öğretim üyeleri için bir protesto yürüyüşü düzenlerler diye. Hiç değilse yöneticilikten toptan istifa ederler diye. Kimse tınmadı. Ankara rektörünün özerklik iddiasına, Ankara'nın savcısı ve Erzurum'un rektörü karşı çıktı. Bu konuda Muammer Aksoy ve Bahri Savcı'dan gayrı kimseden ses duyulmadı. Üniversitelerin fuhuş ve esrar yuvası olduğu iddiasına hiçbir üniversite sorumlusu karşı çıkmadı. Bu çirkin iddia ya doğrudur, ya iftiradır. Doğru ise, adalet huzurunda sürülen bu davranışlar ağır birer suçtur. İspat edilince üniversiteler bu davranışta bulunanlardan temizlenmeli ve kendilerine sürülen leke silinmelidir. Eğer ispat edilemezse, o zaman bu iftiraları yapanların yakasına yapışmalıdır. Akıl, mantık, muhakeme, iz'an bunu ister, bunu bekler.

Sen gençliğe, toplum olarak, daha doğrusu yönetici, politikacı olarak, otuz yıldır bir şey verme; iyi örnek olma; fırsat eşitliğini gerçekleştirerek yapıcı zekâların gelişmesine imkân sağlama; suiistimal pisliklerini herkesin gözü önünde, lâğım suları gibi, sokaklarda akıt; demokrasiyi sadece bir sayı meselesi ve "toplandı - dağıldı", "toplanılamadı ertelendi" oyunu ay; yoksul ve âciz yığınları ez de ez, sömür de sömür; Türk bağımsızlığını taksite bağla; sonra bir gün, —ister sağ, ister sol olsun— gerçek istiklâlci ve milliyetçi gençlik bu gidişi farkedip itiraz seslerini yükselterek başkaldırınca: "Vay hain, alçak, anarşist, hayta, rejim ve demokrasi düşmanı, vatan düşmanı" ve daha bilmem ne diyerek, onun üzerine çullan; üniversiteleri halka "Hong-Kong batakhane belâlılarının bile ağzını sulandıracak birer kızıl çiftleşme yatağı" diye göster ve üniversite idarecilerinin, bunların üzerine özerk-

liği, "bir ayıp çarşafı" gibi örterek hepsini gizlediğini iddia et. Ve bütün bu kepazelik isnatları karşısında üniversitenin senatoları, rektörleri, dekanları, profesörleri ve yönetim kurulları sussun!

"Medeni" bir memlekette böyle şey olmaz. Böyle konularda eyleme geçmenin adına, onun için "medeni" cesaret demişlerdir.

Biz kendi hesabımıza, müesseseyi ve öğrenci evlâtlarımızı seven bir öğretim üyesi olarak, bu çok çirkin iddiaların adalet karşısında ispat olunmasını istiyoruz ve bekliyoruz. Böyle olaylar hangi üniversitede geçmiş olursa olsun, ispat olunursa, bir tek saniye duraksamadan, çok bağlı olduğumuz otuz altı yıllık öğretim üyeliği görevinden hemen çekiliriz. Çünkü üniversiteli Türk gençliğinin içerisinde böyle "haytalar" olduğuna inanmadığımızdan, tersini görürsek, artık hukuk öğretiminde bulunmayı, kendi şahsımız için, gereksiz ve anlamsız sayarız.

Eğer ispat edilmezse, o zaman bu isnatta bulunanları, Türk vatanının geleceğine kasteden, imansız birer iftiracı sayacağız. Onlar bu damgadan asla kurtulamayacaklardır.

Şunu hemen belirtelim ki, bir hukuk adamı olarak, biz, hocalara tabanca çekilmesine, devlet malının tahrip edilmesine, çocuklarımızın birbirine kıymalarına da şiddetle karşıyız. Bunu evvelce de bu sütunlarda açıklamıştık (Cumhuriyet, 23.9.1969). Çocuklarımızın, ellerini şakaklarına koyarak: "Vuran kim, vurulan kim?", "Öldüren kim, ölen kim?" diye biraz düşünmelerini rica ederim. Bunlar, sağcı, solcu ifritler, çağdışı yaratıklar değil, vatanımızın yücelmesini isteyen, toplumdaki haksızlıkların giderilmesini arzulayan Türk çocuklarıdır.

Ayrıca, bir parçacık daha derinine giderek, "Bugünkü ortamı yaratıp bunda direnenler, üniversitede ve toplumda gerekli sosyal reformları yapmayanlar ve böylece bize bizi vurduran, bize bizi öldürten kişiler kimler? Onların da arkasında neler yatıyor?" diye düşünmelerini rica edeceğim. Eğer bunu yapabilirlerse, silâhlarını ve sopalarını hiçbir zaman birbirine karşı kullanmazlar. Birbirine işkence etmezler. Bununla ne kazanıyoruz? Istıraplı bir ortam, yaslı analar, intikam duygularına kapılmış gençler yaratıyoruz. Artık gerçek bilimsel düşüncenin doğrultusuna ge-

liniz; suçsuz yerde suçlu, haklı yerde haksız düşmekten, kardeş kanı akıtmaktan koruyunuz kendinizi! Bu mutsuz halkı sömürüden kurtarmak, onu mutlu kılmak, tam bağımsız olmak düşüncesinde birleşiniz.

Bütün üniversitelerin sorumlu organları ve idarecileri! Bu çirkin ithamlar karşısında susmayınız artık!

Memleketin iç ve dış önemli dâvalarını örtmek, dedikoduları ve Meclis soruşturmalarını gözlerden gizlemek ve bakışları başka yönlere çevirmek için üniversitelere, öğretim üyesinden öğrencisine kadar çirkef savuranlar, evet sizler, kesiniz bunları! Kendi kendinizden ve namuslu kamuoyundan utanmıyorsunuz; bari Battal Mehetoğullarının, Süleyman Özmenlerin ve bütün öteki körpe şehitlerin ruhlarından utanınız! Yeter gayrı!..

(Cumhuriyet, 29.3.1970)

Atilâ Özer: Desen

M. Şükrü KOÇ

SAYFASINI GÖSTERİYORUZ

Sayfa 3 : — "Gerçek bir toprak reformu yapan her ülkenin benimsediği bir temel ilke vardır. O da şudur:

— Toprak işleyenin, su kullananındır!

Bu ilkenin uygulanması şöyle olacaktır:

— Kendileri fiilen çiftçilik yapanlar, işledikleri toprağın sahibi olacaklardır. Tarımda kullanılan su kaynakları ise, devletin mülkiyetinde bulunacak, fakat, köylüler, kendi bölgelerindeki sulardan adaletli ölçüler içinde yararlanacaklardır. **Toprak ağalığına da, su ağalığına da son verilecektir!..**"

Ve sayfa 13 : — "Ortanın solundaki CHP'nin tarım, orman, Doğu, tabii kaynaklar, sosyal güvenlik, kredi, vergi, dış ticaret, eğitim politikaları birbiriyle bağıntılı ve tutarlı olarak, hep Türkiye'nin ekonomik yapısını hızla değiştirecek, **büyük ve bağımsız sanayi toplumu**'na geçişi sağlama amacına yönelecektir."

— "Türkiye'nin bazı bölgelerinde **hâlâ** süregelen **feodal** yapı kalıntılarını yıkabilmek için, her alanda **tam bağımsızlığımızı** sağlayabilmek ve **demokrasimize her alanda gerçeklik kazandırabilmek için...**"

Sayfa 14 : — "Türkiye'nin bozuk düzeninde, ekonomik gelişmemize hiçbir katkısı olmayan, topluma hiçbir yararı dokunmayan işlerle, aracılıkla, tefecilikle, vb. ile büyük kazançlar sağlanabilmektedir. Üstelik kredilerin en genişi, en çoğu bu işleri yapanlara verilmektedir. En az vergiyi onlar ödemektedir. Bu yüzden, sanayie yönelmesi gerekli ve mümkün olan pek çok yatırım kaynağı buralara akıp gitmektedir."

Sayfa 53 : — "Ekonominin kamu yararına yöneltilmesi ancak, tabii kaynakların önemli bir bölümünün devletçe işletilmesiyle mümkün olabilecektir. CHP, burada milli ve devletçi bir düzen kurmaya kararlıdır."

Marc Chagall: Karga ile Tilki

Sayfa 123 : — "Türkiye'de yapılması gereken asıl devrim, gerçek devrim, Alt-yapı Devrimi'dir. Yani, **üretim ilişkilerini yeniden düzenleyen ve ekonomik güce el değiştirten devrimidir...**"

— "Halkla kaynaşmayan, halkla elele vermeyen, bundan kaçman, halka yabancı duranlar, halka rağmen halkçılık iddiasında bulunanlar, ya halkın çok gerisinde kaldıklarını göstermekte, ya da kendi sınıfsal çıkarlarına bağlılıklarını ortaya koymaktadırlar..."

Sayfa 129 : — "Ekonomik güç neredeyse, siyasal güç ve egemenlik oradadır. Ekonomik güç belirli sermaye topluluklarında, özel teşebbüs elinde, toprak sahiplerinde yoğunlaşınca, siyasal güç ve egemenlik de onlarda toplanır. Ya da aksi olur. Devletin başında bulunan bürokratlar arasında paylaşılır. **Her iki durumda da iktidar halkta değildir. Halkı ezen ya da sömüren azınlıklardadır.** Böyle bir düzen, **biçimsel demokrasi'yi işletebilir.**

— "Bunların düzeltilebilmesi ve gerçek halk iktidarının kurulabilmesi için, ekonomik güç, ona bağlı olan sosyal kudret, halkın elinde olmalıdır..."

Yukarıdan beri cümle cümle aldığım parçalar, CHP'nin Kurultay'dan sonra en yüksek organı olan Parti Meclisi'nin 1969 seçimlerinden önce hazırlayıp, kamuoyuna sunduğu Bildirge'nin bölümlerindendir.

Bir siyasal kuruluşun programı kadar bağlayıcı nitelikte bir belge olan Seçim Bildirgesi üzerinde, o belge hazırlanırken, her türlü tartışma yapılır. Kamuoyuna sunulduktan sonra, tartışma, en azından, artık o partinin Meclis üyeleri tarafından yapılamaz.

Parti Meclisinin bazı üyeleri, bu konulardaki CHP'nin kesin ve belirgin ilkelerini, politikasını bilmezlikten gelmektedirler. Yukarıdaki sayfaların tümünü tekrar okumaları, siyaset yapmak için bu partide çalışmaya kararlı olanlar için bir ahlâki vecibedir.

Türkiye'de bunların tam aksi görüşleri savunan, ya da bu ölçülere sığmayan biçimde fikirlere sahip olan partiler de vardır. En namuslu politika, kendi fikirleriyle uyuşan yerde bulunmaktır!..

(Ulus, 5.4.1970)

Prof. Dr. Bülent Nuri ESEN

BÜYÜK HASTALIK

Bir bildiri yayınlandı. "Devlet" adına yazılmış. "Devletin bütün imkânlarıyla" bazı "hareketlerin" "karşısında bulunduğunu açıklamakta fayda" gördüğünü söylüyor. Demek ki, bildiriyi yayınlayan, devleti "temsil" yetkisindeki bir kişidir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun Anayasa ile belirtilmiş belli fonksiyonu vardır. Ve, "hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz."

Nedir Milli Güvenlik Kurulu'nun görevi? Anayasa bu soruyu karşılamış: Hükümete görüş bildirmektir, demiş. Amacı da söylemiş: Belli kararların alınmasında yardımcı olmak amacıyla görüş belirtileceği açıklanmış. Belirtilecek görüş, "milli güvenlik"le ilgili kararların alınmasında yardımcılık edecektir. Hükümet bu sayede belli alana giren bir işde en isabetli kararı almak olanına kavuşabilecektir.

"Milli Güvenlik" iki yönden görülebilir. Birincisi, hürriyetlerle ilgili yönüdür. Milli güvenlik gerektirmekteyse, Anayasaya uygun olmak şartıyla, hürriyet sınırlandırılabilir. Örneğin, konuta girilebilir, gidip gelme ve basın hürriyetleri kayıt altına alınabilir. Bu işi kanun yapacaktır. O bakımdan, bu konuda, milli güvenlik yasama organını ilgilendirir.

Milli güvenliğin bir de milli savunma hizmetine bağlı yönü vardır. Bu düzeyde yürütme organının "kararlar" alması söz konusu olur. Yürütme organı teknik bilgiden yoksun olabilir. Alacağı kararın isabetli olması için uzman bir kuruluştan yardım isteyebilmelidir. İşte, bu kuruluş "Milli Güvenlik Kurulu"dur. Bakanlar Kurulu'na bazı işleri görmede teknik bir yardımcı örgüt olan Milli Güvenlik Kurulu ile ilgili Anayasa hükmü "Yürütme"ye ayrılmış olan bölümde ve "Bakanlar Kurulu" paragrafında yer almıştır. Bu da, kuruluşa verilmiş olan karakteri gösterir.

Görevi Anayasa ile belirtilmiş bulunan bu Kurul, kendi başına bir yürütme işlemine girişmiş ve birçok "tespit", "hüküm verme", "devlet olarak konuşma", "siyasi rejim üzerinde takdir" gibi açıklamalar yanında, ayrıca vatandaşlara belli bir davranış "tavsiye"sinde de bulunmuştur. Bütün bunlar, Yürütme Görevi'nin gereği görülmekte idiyse, bildiriyi Bakanlar Kurulu yayınlayabilirdi. Sivil otoritenin emri altındaki silâhlı kuvvet temsilcilerini bir kuvvet gösterisine karıştırmak demokratik hukuk devletleri yürütme oraglarının aklına gelmeyecek sakat bir davranış olmuştur. Cumhuriyetin iç örgütlerinden birini kamuoyunun eleştirmelerine konu yapmak, tedbirli bir devlet yönetimi sayılamaz. Bu davranışta Ordu'yu yüksek komutanlarının kişiliklerinde hükümet eliyle politikaya itilmiş görürüz.

Milli Güvenlik Kurulu, "her müessesenin kendine düşen görevi tereddütsüz yerine getireceği hususundaki itimat ve ümidini muhafaza" etmekte olduğunu açıklamış. Böyle bir beyan ancak sorumlu bir müessseseler üstü kaynaktan çıkabilir. Kurul ise, ne "sorumlu"dur, ne de öteki devlet müessseseleri karşısında herhangi bir üstünlük sahibidir. Bu çeşit bir beyanda bulunabilmek için, bir kurul'un, başta mahkemeler olmak üzere, bütün bağımsız ve özerk devlet kurumlarının üstünde olması gerekir. Yürütme organı, Milli Güvenlik Kurulu ağzından bunları söyletmekle devlet anayasal müesseseleri karşısına üstün bir kuvvet gibi dikildiğini mi anlatmak istiyor? Türk devlet idaresi sisteminin anayasal üstünlüğünden başka bir üstünlük tanımadığını unutuyor mu?

Bildiri, üniversite ve üniversite öğrencileriyle ilgili olayları kınamaktadır. Bunun da ötesinde, şu gözlemleri ortaya koymaktadır:

- Devlete ve demokratik rejime güven ve itimat kalmamıştır.
- Üniversite, görevini yapmamaktadır. Onun görevi, milli duygu sahibi, çağın isterlerine ve memleket ihtiyaçlarına uygun biçimde insan yetiştirmektir.
- Ortada üniversite özerkliği sınırlarını aşan, öğretim hakkı başta olmak üzere, insan haklarını zedeleyen bir durum vardır.

● Üniversitenin millet gözündeki itibarı ile oynanmaktadır.

● Devlet, her türlü taşkınlığı önleyecek güçtedir.

Yukarıda özetlenen gözlemlerde hemen birkaç sivrilik göze batıyor. Önce, acaba devlet niçin kendi gücünü ilân etmek gereğini duymuştur ve neden bu gücü Milli Güvenlik Kurulu ağzından ilân etmektedir? diye düşünüyor insan. Sonra, güvensizlik devlete ve demokratik rejime midir, yoksa devlet işini demokratik rejime uygun olarak yürütemeyenlere midir?

Bu soruların yanında üniversite ile ilgili yönler ikinci sırada kalıyor. Elbet, devlete ve rejime güvenilmeyen yerde üniversiteden ve öteki özerk kuruluşlardan da uzun boylu hayır beklenemez. Ama, dâva o değil. Görevini yapmadığı söylenen üniversiteye bildirinin verdiği direktif "milli duygularla mücehhez ve çağın icaplarına ve memleketimizin ihtiyaçlarına göre" gençlik yetiştirilmesidir. Bildiridekı "milli duygular"dan neyin kastolunduğu bilinemez ise de, bunun "vatanseverlik" anlamına geldiği kabul edilmelidir. Çağın icapları, çağdaş uygarlığın gerektirdikleri olmalıdır. Memleket ihtiyaçları ise, aklın zorunlu kıldığı bir sıralamaya göre yapacaklarımızın belirlenmesi ve yapacak yeterliğe ulaşmamızdır.

Bunlar güzel. Fakat, eksik. Üniversitenin asıl görevi, genci belirli bir bilinco sahip hür vatandaş haline getirmektir. Bu iş, sadece sessiz sedasız "ilim ve irfan" öğretenimiyle olmaz. Bu iş, dinamik, hareketli, yaşantılı bir iştir. Gence milli mücadele ruhunu, Atatürk devrimlerine bağlılık bilincini vereceksiniz. Asıl dâva orada.

Üniversite, öğrencisi ve öğreticisiyle suçlama konusu yapıldığına göre, sorunu köklerinden deşmek şarttır. Şikâyet, "kanunsuzluk"tandır; kanunların yürütülmediğindendir. Daha bir iki hafta önce İçişleri Bakanı İstanbul'da devletin, kanunları yürütecek güçte olduğunu söylüyordu. Demek ki, "kanun" yürütülememektedir. Yürütme görevi yapılmamaktadır. Ve hükümet, şaşkınlıktan "Milli Güvenlik Kurulu"na bildiri yayınlatsa da, yine de yapılamayacaktır.

Yapılamayacaktır. Çünkü, yürütme görevini yerine getirmekle yükümlü siyasi iktidar, Anayasa çizgisi dışındadır. Anayasal düzenin dayandığı temel ilkelerle bağlı de-

ğildir. Resmî Anayasanın karşısında kendine göre fiilî bir anayasal biçim içine düşmüştür. Temelinde Atatürk devrimleri yatan, lâiklik, sosyal olma, çağdaş uygarlık seviyesine erişme amaçları bulunan devletin yürütme organı, Atatürk devrimlerine karşı-tutumdadır, lâik değildir, sosyal devlet anlayışına yabancıdır, çağdaş uygarlığın gereklerinden habersizdir. Devletin Anayasası karşısında bir başka anayasal düzen kurmaktadır. Daha doğrusu, kurulmasına seyirci kalmaktadır. Devlet, hükümet eliyle değil, mâbetler içinden yönetilmektedir. Hükümet, devlet kanunlarını saydıramamaktadır. Devletin dayanması gerekli temel ilkeler unutulmuştur.

Siyasî iktidar, anayasal düzeyde böyle ters düşmüş durumda bulunduğu için, bütün toplum içi örgütlü veya örgütsüz kuvvet merkezleri de aynı yola sapmakta beis görmemişlerdir. Onlar da, tıpkı hükümetin yapmakta olduğu, "kendi" anayasalarını gerçekleştireceklerdir. Onlar da, kanunsuz bir curcunaya katılacaklardır. Onlar da, hükümetin kendinde gördüğü Anayasa düzeninden ayrılma hakkını, kendilerinde bulacaklardır. Bu tutumdan vazgeçmeleri için örnek diye belledikleri hükümet davranışının ve o davranışın dayanak olan düşünce biçiminin değişmesi gerekir. Türk demokrasisi bugün belirli zümrelerin tekeli altında bir vasıta gibi işliyor. Bu zümreler kendi çıkarlarını tehlikeye düşürmemek için Anayasa ilkelerini unutmak pahasına da olsa, bu ilkelerin zıddını doğuracak vahamette de olsa, gerici hareketlere ses çıkarmıyorlar. Artık herkes kendi kendinin kanununa itaat eder olmuştur. Demokratik, lâik, millî ve sosyal hukuk devleti özleyen Anayasanın karşısında keyfe dayanan, dinsel ve mütaassıp, ümmetçi ve millî olmayan, ayrıcalıkçı, kardeşlik duygusu yerine hınç, kin, intikam, düşmanlık saçan bir anayasal düzen çizilmektedir. Anayasa, onu yaratmış olan halkoyu zihniyetine karşı olan uygulayıcılar eline düşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası muvazaa, pazarlık, şaşırtma ve oyalama, ya da ucuz birtakım vaadler Anayasası değildir. Bir devletin kurulmasında girişilmiş Millî Mücadelenin kanları ile filizlenip serpilmiş ilerici değerler Anayasasıdır. Herkesten önce yalnız ona uymakla yükümlü olmayıp, aynı zamanda onu yürütme görevinde olan sorumlu siyasî iktidar bu görevini

yerine getirme titizliğinde olmazsa, her vatandaş anayasal düzen dışına çıkar. Sorumlu iktidarın görünüşte Anayasaya saygılı, davranışta Anayasadan uzak oluşu yüzünden memlekette mikrop gibi üreyen, hiçbir fonksiyonu olmayan, sadece tüketici, tahrikçi bir taassup ordusu çoğaltılmıştır. Bu yığınla safsata yaratığı ne hak bilir, ne insan bilir, ne insan hakları bilir. Durmadan bu güzelim uygarlık toplumunu tahrip ve yağma ile meşguldür. Hiçbir olumlu varlığı görülmemiştir. Başta gelen siyasal hakkınızı kullanırken, oy vermede bulunurken de taassuba, hoşgörmezliğe siyasi bir nitelik takınakla olumsuz sonuç yaratmaktadırlar.

Öğrencilerin her türlü, hattâ taşkınlık gibi görünen davranışları gözler önünde fütursuz, pervasız, utanmadan, arlanmadan sürüp giden geriye yuvarlanışa oranla memleketçi ve vatanseverdir. Öğrenciler, siyasî iktidarı Anayasa çizgisine getirmek çabasındadırlar. Onlar, Anayasanın temelinde yatan büyük düşünceye bağlıdırlar. Uygar, lâik, sosyal ve bağımsız bir Türkiye istiyorlar. Göz göre uygarlığını yitiren, din tahakkümü altında, adaletsiz yaşantılı ve bağımsızlığından yoksun kalma tehlikesi karşısında çırpınan afyonlanmış bir Türkiye istemiyorlar. Görüyorlar ki, Atatürk döneminde dış âlemin dikkat ve ilgisini ciddiyetle kendi üzerine çeken, yabanın koşup ibret aldığı Türkiye, bugün tersine yaban eline bakan, politikasını dış etkilere göre ayarlayan, önce akranı bile saymadığı ve sayamayacağı birtakım devletlerin dümen suyunda gider olmuş. Buna isyan etmek yerden göğe haklarıdır. Siz Atatürk'ün "İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konfearnsı" adı altında Faysal'ın Cidde'de düzenleyeceği bir konferansa Türkiye'yi sokacağını düşünebilir misiniz? Neyse ki, Dışişlerinden mayasında cumhuriyetçilik bulunan bir delege gitti de, sonunda devletin "lâik" olduğunu söyledi.

Siyasî iktidarın davranışı felâket getiricidir. Aydın zümre elbirliğiyle yardıma koşmak istedikçe, o, eski davranışında rahatlanıyor. Halbuki, nice ders alınacak patlamalı olaylar var. Bizim kültürümüzde devletin müttefiki saygıdeğerdir. Türk'ün gerektiğinde savaşta silâh arkadaşı olacak kişiyi lânetlediği görülmemiştir. Ama, bakınız ki, "Kahrolsun Amerika!" diye bağırıyor gençlerimiz. Onların Amerika'ya bir düşmanlıkları yoktur. İstedikleri şey,

Türk siyasi iktidarının gözünü açmasıdır. Amerika'ya tanınmış hukuki ve fiili durumda kendisini âlet ederek Türk milli haysiyetini zedeleyebilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaktır ve bunda da haklıdırlar.

Siyasi iktidar iki bakımdan çok dikkatli olmak zorunda. Hem dışa karşı egemenliğimiz demek olan bağımsızlığımız yönünden; hem de içte bağımsızlığımız bakımından. İç bağımsızlık, devletin içinde Anayasanın yer veremeyeceği sorumsuz ve akıldışı etki merkezlerinin bulunmaması demektir. Yoksa, bunlar devlet otoritesine rakip kesilirler ve yürütmeyi işlemeden alıkoyarlar. Gençlerin istemediği budur. Unutmamalı ki, Türk devrimcilik düşüncesinde en ufak tâvize yer yoktur. Aksi halde, en belirsiz sızma, devlet barajında açacağı rahne ile yıkıntıya sebep olur. Gençler düşünmeye alışıyorlar. Bu alışkanlık bir kere yerleşti mi, artık korkmayın, memleket kurtulmuştur.

Bizi, üzüm üzüm üzen, kahreden durumların üstüne bir de "Milli Güvenlik Kurulu Bildirisi" diye bir belge yayınlanmasına şaşmamak elde değil. Kimin ne yaptığı anlaşılmaz oldu. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının sesi üniversiteleri anayasal sorumluluk taşımayan bir kurulun çatık kaşlı iradesiyle azarladı. Siyasal maksat üniformayı yuttu. Ve alın size siyasi iktidarımızın bir yeni demokratik hukuk devleti anlayışı!

Derdi özünde görelim. Balık baştan kokar. Siyasi iktidar, Atatürk devrimlerine bağlı, laik ve çağdaş uygarlık seviyesine erişme çabasında bir Türkiye'nin hizmetinde olduğu bilincini edinemezse, yurda zarar getirecektir. Unutmayalım ki, bir milletin ihtiyatı erişkinlerindo, fakat yaşatıcı ve yaratıcı dehâsı gençlerindedir. Siyasi iktidar, kafasını mutlak değiştirmeli.

(Cumhuriyet, 6.4.1970)

A. Derain: Yıkanan Kadın

Çetin ALTAN

ELÂZIĞ'DA TİYATRO BASAN ÖRGÜT...

André Roussin, Fransa'da, "Bulvar Tiyatrosu" denen, daha çok karı-koca-sevgili ilişkileri üzerine kurulmuş oyunlarıyla ünlü, hafif bir komedi yazarıdır. Siyasî hiçbir yönü, hiçbir iddiası olmayan bir yazardır Roussin. Bu yüzden de solcuların gözünde tiyatroyu bir burjuva eğlencesi olarak kullanan, bütün fikrî ağırlıkları kenara iten ve seyirciyi güldürerek uyutan olumsuz bir yazar olarak değerlendirilebilir.

Roussin'in piyeslerinin şu veya bu eğilimdeki kişiler tarafından saldırıya uğraması dünya kamuoyunda kimsenin aklına gelebilecek bir olay değildir.

Ama işte ilk defa Roussin'in bir piyesi Elâzığ'da bir saldırıya uğramıştır. Bazı kişiler, Anadolu'da bir turneye çıkmış olan Ulvi Uruz topluluğuna Roussin'in "Nina" piyesini oynattırmamışlar, taşlarla sopalarla tiyatroya girmek isteyen halka saldırmışlardır. Bu arada dört polisle bir kadın yaralanmış, tiyatronun kadın sanatçılarına çarşaf giydirilerek kendileri yan kapılardan zor-belâ kaçırılmışlardır.

Sonra da bu taşlı sopalı kişiler, Ulvi Uraz topluluğunun kaldığı oteli sarmışlardır. Elâzığ'da ancak barbarlıkla yorumlanabilecek böyle bir tiyatro düşmanlığını kim örgütlemiştir? Hangi amaçla örgütlemiştir? Neyi ispatlamak için örgütlemiştir? Hangi çıkarları korumak için örgütlemiştir?

Roussin'in piyesinden çok, ya Ulvi Uraz'ın adına, ya yalın tiyatro sanatına karşı düzenlenmiş bir saldırı olarak düşünmek gerekmektedir bunu...

Ulvi Uraz'ın adına, yahut yalın tiyatro sanatına karşı bu düşmanlık nereden gelmektedir? Ulvi Uraz bir siyasetçi değil, bir sanatçıdır. İleri bir aydın olduğu için de bundan on yedi yıl önce başı epeyce belâya girmişti. Ondan sonra da kendisini sadece kendi işine vermiştir. Tiyat-

ro alanında çırpınıp didinen, gücünü yüreğini mesleğine adamış değerli bir sanatçımızdır Ulvi Uraz. Topluluğuyla Elâzığ'a gelip, bundan on iki yıl önce sahneye koyduğu hafif bir komediyi oynamak istemesinin taşla, sopayla karşılanacak hiçbir yönü yoktur...

Buna rağmen ortada sanat ve sanatçıya karşı kurulmuş barbar bir örgüt vardır. Bu örgüt, halkı ve halka yaklaşmak isteyen en masum hareketleri dahi baskı altında tutmak istemektedir. Bu örgüt; öğretmene, yazara, düşünüre, hattâ halka yardım etmek isteyen avukatlara, doktorlara, halkı korumak, halkla kaynaşmak isteyen herkese düşmandır.

Halkı aciz ve boynu bükük bir koyun sürüsü durumunda tutmak isteyen feodallerle, taşra tefecilerinin örgütüdür bu. Ve bu örgütün siyasi temsilcileri de bugün iktidardadır. Onun için bunlar her türlü saldırıyı rahat düzenlemekte, halkı koyun sürüsü olarak bırakmanın garantisini almaya çalışmaktadırlar.

Siyasî iktidarın vanası elinde olduğu zaman şahlanırlar. Siyasî iktidarın desteğini kaybettikleri zaman pısarlar... Mustafa Kemal devrinde pısmışlardır. 27 Mayıs'tan sonra dâ pısmışlardı...

Bu örgütü ayakta tutan iktisadî mekanizmayı değiştirmek ve halkı bu baskıdan kurtarmak gerekmektedir... Büyük millî işletmelere yönelmek ve bankaları millileştirmek, bunu kolaylıkla sağlar. Feodalite kalıntılarıyla tefecilik ortadan kaktığı zaman, halkı baskı altında tutan, halktan yana olan herkese saldırılar düzenleyen bu örgütü kimse sürdüremez...

Böyle bir reformdan sonra, saldırganlara kim arka çıkacak, kim onların sırtını sıvazlayacaktır? Kazançlar, krediler ve üretim biçimi halkçı bir kontrolün altına alındığı zaman, önce halk derin bir oh çekecek, bütün bu barbar ve bağnaz baskılar sona erecektir...

Bu örgüt, halkın siyasî bir kişiliğe kavuşmasını ve iradesini özgürce kullanmasını dahi maddî ve manevî baskılarla engellemekte, halkı köhnemiş bir ortaçağ düzeninin içinde tutsak tutmaktadır...

Bu örgüt, gerçek bir demokrasinin candüşmanıdır ve gerçek bir demokrasi ancak bu örgütün tasfiye edilmesiyle

mümkündür. Ağalar, tefeciler ve aracılar sultasında halkın, halk tarafından halk için yönetimi kurulamaz... Nitekim, Türkiye'de kurulamamaktadır... Parlâmentodaki temsilcilerin yüzde yetmiş beşi sınıfsal açıdan toplum içinde nüfusa oranla yüzde 2'yi teşkil eden bir azınlık kategorisine mensupturlar... Ve bunlar, dayandıkları köhne bir sosyal yapıyı değiştirmektense, bu yapıyı değiştirmeyi öngören anayasayı değiştirmeyi elbette tercih edeceklerdir... Ve halktan yana çıkan, halkla ilişki kurmaya çalışan bütün sanatçılara, bütün aydınlara şiddetle tepki gösterecek, onlara çeşit çeşit saldırılar düzenleyeceklerdir.

Sonra da kenardan kıs kıs gülüp:

— Ne yapalım, halk istemiyor sizleri, diyeceklerdir.

Mustafa Kemal'e karşı:

— Halk istemiyor seni, diyemediler...

27 Mayıs'a karşı da başlangıçta:

— Halk istemiyor sizleri, demiye güçleri yetmedi...

Ne taşlı, sopalı saldırılar düzenleyebildiler, ne tiyatro basmaya kalkabildiler... Herbiri bir köşeye sindi. Kendi çıkarının derdine düştü... Şimdi ise gün günden sabıkaları artmaktadır... Bunları ayakta tutan köhnemiş iktisadi mekanizma, bütün ayrıntılarıyla bilinmektedir... Bu mekanizma değiştirildiği an, bütün güçleri sıfıra inecektir. Ne halka baskı yapacak örgütler kurabilecek, ne kimseyi parayla satın almaya takat bulabileceklerdir.

Bir oyun bu kadar açığa çıktığı ve kötülüklerin, bağnazlıkların, barbarlıkların kaynağı bu kadar kesin şekilde tesbit edildiği zman, sabıkalılar için gelecek pek de parlak sayılamaz... Akılsızca boyuna sabıka sayısını arttırmaya çalışmak, gönüllerindeki kaygulara şifa getirecek bir yol değildir... Elâzığ halkı da bütün halk yığınları gibi dilediği tiyatroyu rahatça seyredebileceği özgürlüğe elbet bir gün kavuşacaktır.

(Akşam, 12.4.1970)

Hikmet BİL

NİÇİN ÖLÜYOR VE ÖLDÜRÜYORLAR?

İstediği kadar Başbakan Demirel:

— "Olağanüstü tedbir durumu yok." desin.

İstediği kadar İçişleri Bakanı Menteşeoğlu:

— "1961 Anayasasının getirdiği rejimi devirtmeyeceğiz." desin; ortada artık çırılçıplak bir gerçek vardır. O da, gençlerin öldükleri ve öldürdükleridir.

— "Niçin ölüyor ve öldürüyorlar bu gençler?"

— "Bunalım." deyip geçiyoruz.

— "Peki nedir bu bunalımın sebebi? Bir teşhis koymak gerekmez mi ona?"

Oysa teşhis meydandadır.

Türkiye geri kalmış bir ülkedir. Geri kalmışlığımızın elbette ki birçok sebepleri vardır. Gençlere sorarsanız, bunun başında tutuculuk gelir. Türkiye, gene bugün tutucu bir düzenin çarkları içine sıkışmıştır. Ülkenin böyle kalmasında emperyalistlerin de çıkarları vardır. Türkiye, artık kendi kaderine gene kendisi hükmetmelidir. Oysa demokrasimizin dizginleri tutucu güçlerin elinde bulunduğu sürece, buna olanak yoktur.

Olaylar artar, eksilmez. Çünkü bir yandan devletin zabıta güçleri, o tutucu yönetimin elindedir; öte yandan da aynı tutucu düzen, bir kısım henüz aydınlanmamış kalabalıkları tahrik ederek, devrimci ve ileri bir Türkiye isteyenlerin karşısına çıkarmaktan vazgeçmemektedir.

İşte Türkiye'yi bugün sol ve sağ diye ikiye bölmüş olan huzursuzluğun temeli buradadır.

— "Bu iki güç birbirleriyle asla uzlaşamayacaklarına göre, ne olacaktır?"

Ya tutucular, ömürlerini uzatmanın bir yolunu arayacaklardır, ya da devrimciler ülkenin kaderinde söz sahibi olabilmek için her imkâna başvuracaklardır. Kısacası şudur ki: Türkiye, bir şeylere artık gebedir.

— "O şeyler neler olabilir?"

Birinciler diyorlar ki, "Demokrasi herşeye rağmen yaşatılmalıdır. Anayasa korunmalıdır."

İkinciler ise, "Madem ki Anayasamız uygulamada tutucu siyasal güçlerin bir aracı haline gelmiştir, o halde onu önce bundan kurtarmak lâzımdır."

— "Ama nasıl?"

"Dikta ile" diyenler de var. Onlar, orduyu işbaşına getirme heveslisidirler. Ordunun işbaşına gelebilmesi için de müsait bir kargaşa ortamı yaratmak çabası sarfediyorlar.

Tutucu güçler ise, aynı kargaşanın üstüne körükle gidiyorlar. Onlar da düzenlerinin devamı için, silâhların gölgesine sığınıp bir temizlik hayal ediyorlar.

Aslında "teşhis'i' bu olan bir "huzursuzluk" illetinin tedavi şekli elbetto ki yukarıda sıralanan "şeyler" değildir. Ne var ki, Demirel ve arkadaşları yeteneksiz, beceriksiz ve basiretsiz hesaplarla 1970 Türkiye'sini işte bu "âciz" hale getirmişlerdir. Oysa klâsik demokrasilerde müesseseler şayet işletilirse, birer çözüm gibi anılan tutuculuk da, devrimcilik de elbette ki bugünkü kadar etkili davranışlar haline gelemezlerdi. Ortaya bir kavram anarşisi çıkmazdı.

Fakat bu kavram anarşisi, şimdi Türk toplumuna bulaşmıştır bir yol.. Onun için de çok kişiler:

— "Ne olacaksa olsun.." demeye başlamışlardır artık.

(Yeni Gazete, 17.4.1970)

Prof. Dr. Cahit TANYOL

KAYA CEHENNEMİ

Günü geçmiş bir gazetenin içime döktüğü sıkıntıdan kurtulmak istedim. Kendi kendime söylendim: "Bizde günü geçmiş gazete yok... Ha bugünkü, ha bir yıl önceki veya bir yıl sonraki... Cinayet mi? Yer ve ad değişikliği... İhanet ve suçlama mı? Kanıksadık, küfür mü? Değişmeyen edebi tür... Herkes kendi türküsünü söylüyor bir pislik deryasında..."

İçime bir bezginlik çöktü, gazeteyi atıverdim, "Gemisini kurtaran kaptan" sözü geldi aklıma... İyi ama, toprak ağzını açar da bir anda suları yutuverirse? Ne kaptan kurtulur, ne gemi... Bir kaya çölü içinde güneş kavurur bizi... Ne yağmur serinliğini getirir, ne bulut gölgesini...

Beni birdenbire bu karamsarlığa iten neydi? Birçok gazetelerin, havadis değeri yoktur diye artık yazmak gereğini bile duymadıkları ve belki de devşirme Anayasamızın tek işe yarar ve yerli maddesinin değiştirildiğine dair şu haber:

"... Anayasadaki orman suçlarının affedilemeyeceğine dair hükmü kaldıran kanun teklifi ise, üzerinde hiçbir konuşma yapılmadan onaltı red oyuna karşı yüz kırk bir oyla kabul edilmiştir."

Düşüncem sanki taşlaşıverdi. Eşyaya, olaylara bir bulanıklık geldi. Oturduğum köy penceresinden şöyle bir uzaklara baktım. Tırpandan kurtulmuş bodur ağaçların yetim dalları beddua için göklere uzanmış bir el gibi göründü bana. Gazete, dergi, meydan, meclis, gençlik, üniversite... Yurtseverliği dillerinden düşürmeyen ve kimseye bırakmayan bu organlar ve örgütler... Bu olay karşısında gerekli ve umulan tepkiyi neden göstermediler? Meydanlar neden bomboş? Niçin vatanın özü dağılırken kızılca kıyamet kopmuyor da, inkılâp - irtica, Anayasa, "Polis, üniversiteye girer mi, giremez mi?" diye bildiriler birbirini izliyor ve

niçin gençler sokaklarda birbirini öldürüyor? Neden insanlar "kehlenin öldürülmesi caiz midir, değil midir?" sorusu etrafında irtica yaygaraları koparıyor, sağ - sol gibi boş kavramların etrafında debelenip duruyorlar da Meclisten çıkan bu yangın beratı için hiç tepki göstermiyorlar?

Savunanlara en ufak bir ün ve övgü sağlamayan böyle bir konu, diplomalı yurtseverleri elbet de ilgilendirmeyecektir. Yalana ve yanlışa alkış tutmak, doğruyu suçlamak bizde bir aydın geleneği oldu gayri.

Zihnim son olaylara takıldı. Bir tarafta basit bir öğrenci hareketi için Güvenlik Kurulu toplanıyor, sayfalarca bildiri yayınlanıyor, bir tarafta üniversitelerin kapısı taşla, sopayla kırılıyor. Tabanca ve bıçakla kapatılıyor. Bir tarafta özgürlük savunucuları, diğer tarafta anarşi yaygarası, şiddet ve tedbir nutukları... Hareket halinde değil, kaos halinde bir ortam. Gerçek tutkusu yitirilmiş ve değerler birbirine karışmış. Her gün zemine ve zamana uygun, gösterişli ve kalın jestler birbirini izliyor ve insanlar bu kaos içinde bir tulûat kumpanyasının acemi aktörleri gibi alkış avcılığına çıkmış, gününü gün eden bir yiğitlik, gününü gün eden bir ahlâk... Ağaçların dili yok, alkış bilmez, övgü bilmez, kim kulak asacak onların acısına?..

Dışarıda Türkiye Büyük Millet Meclisinin ellinci yıldönümü kutlanıyor. Böyle bir meclise çağırılmak olanağına erişmiş bulunsaydım, o törene ben sâbık ve sâkit iktidar başkanıyla bir arada bulunmamak için değil, gelecek kuşakların hayat hakkına duyduğum kaygı ve cedlerimizin bu toprakları vatan yapmak için dökmüş oldukları kanlara, alınterine saygı nedeniyle katılmazdım. Toprak beni boğar vo ağaç beni asmaya tenezzül etmez diye düşünürdüm. Çünkü bir insanın veya grubun anayasayla mahkûm edilmesi, mutlaka böyle bir mahkûmluğun haklı olduğuna delil değildir ve her zaman tartışılabilir. Ve fakat göz göre göre yurdumuzu taş ve kaya yığınına çevirmek isteyenlerin suçlu olup olmadıkları tartışılamaz.

Biz bugün öyle bir yere geldik ki, ihanet meşrûluk kazandı. Yanlış işe ayaklanır, şüpheye silâh çeker olduk. Hep köksüz ve reklâm sloganların arkasına düşerek aynı yerde dönüp duruyoruz. Düşüncemiz gerçekler karşısında kötürüm olmuş, eğreti, sahte inançlar içinde debeleniyoruz. Hu-

kuk formüllerinde tutarlılık aramak uğruna ülkemizin ve insanımızın geçirdiği büyük dramı göremez hale geldik. Eski medreseliler gibi, her olayın kitaba uyup uymadığını araştırarak kendi kendimizi aldatıyoruz. Hiç olmazsa onlar kitap derken, Allahın emrini söz konusu ederlerdi. Şimdi ise biz, her nesnenin Anayasaya uyup uymadığı, muhtariyeti zedeleyip zedelemediği konusunda kamplara ayrılmış bulunuyoruz. Bizans'ın son günlerini hatırlıyoruz bazı kez, bu, Bizans'ın son günleri değil...

Biz bugün öyle bir yere geldik ki, tartışılmaz suçlar, suç dışı bir anlam kazanmış bulunuyor.

İşte bunlardan biri ve belki de en önemlisi, orman suçlarının affedilmesi konusunda Anayasada yapılan değişikliğin bütün siyasî partiler tarafından ittifakla desteklenmesidir. Ne olmuş, nasıl bir olaya sahne olmuş Türkiye ki, durup dururken, Anayasaya nasılsa girmiş olan bu masum ve namuslu madde, bütün siyasî partilerin elbirliğiyle, canbirliğiyle birleşmelerini sağlamış? Ülkede bir Dreyfüs olayı mı oldu? Bütün bir memleket, bütün bir ulus orman suçları konusunda adlî bir hatâ işlendi de kan ağlar bir hale mi geldi ki partiler toplum vicdanında yara açan bu hatâyı düzeltmek için seferber oldular? Hayır. Orman suçlarının affı, tembel, aylâk çalı hırsızına orman yakmak, yurdun ocağını söndürmek hakkını vermektedir sadece.

Bir an için düşünelim: Türkiye, bir yabancı devletin sömürgesi olsaydı ve böyle bir sömürgede böyle bir Anayasa bulunsaydı, bu yabancı devlet kuzeyde, güneyde yer yer, cayır cayır ormanlar yanarken ve yakılırken, bizim siyasî partilerimizin ittifakla kaldırılmasını destekledikleri böyle bir maddeye dokunurlar mıydı acaba?

Bir an için düşünelim: Yurdumuz ve insanımız, en azgın bir düşmanın saldırısına uğrasa ve işgal edilseydi, belki tüm halkı dağlar gibi üstüste yığar, benzinle tutuşturabilirlerdi ve fakat ormandaki bir ağacın dalına dokunmak, ondan öç almak akıllarından geçmezdi. Yunanlılar bile Anadolu'dan kaçarken ev yaktılar, orman yakmadılar.

Bir an için düşünelim: Tarihimiz bin yıllık bir barbarlık ihtirasının kahredici ağırlığı altında ezilmektedir ve emperyalizm, bugün hâlâ eski Haçlı Ordularından daha çok bize kin beslemekte, içinde oturduğumuz ve şimdi cayır

cayır ateşe vermek için kanunla desteklediğimiz vatanımızda bizi kötü bir kiracı, azgın bir saldırgan ve yabancı olarak görmekte ve göstermektedir. Bugün hâlâ ayağımızın altındaki toprağı kaydırmak ve Anadolu'yu bir daha parçalamak için sinsi tuzaklar kurmaktadır emperyalizm; ve biz, onların eline barbarlığımız, bu topraklarda kötü bir kiracı olduğumuz hakkında, bin yıldan beri arayıp da bulamadıkları canlı bir belgeyi, hem de milli irade adına gönüllü olarak vermekteyiz.

Orman, toprağın ruhu ve yurdun şahdamarıdır. Bir avuç gözü dönmüş azgın politikacının, oy avcılığına yemlik yapmak için vatanın ruhunu çürütmeye ve candamarını kesmeye hiç mi hiç hakkı yoktur.

Oturduğum köy penceresinde düşüncem çok uzaklara kaydı yine. Yıllar önce Hakkâri'ye giderken Zap Suyu'nun ikiye böldüğü çıplak dağları görür gibi oldum. Çıplaklığın kendine özgü bir ıssızlığı var, tekin olmayan, ürküntü veren bir ıssızlık. Bir anda insan kendisini evrende yapayalnız, koruyucusuz hissediyor. Tanrının uğramadığı, doğa'nın çatlayıp taş kesildiği bir ıssızlık. İyi hatırlıyorum... Nasılsa kalmış bodur bir çalı arasından geçen bir kertenkele hışırtısının bende uyandırdığı korkuyu... İçimden sanki bayıltıcı ve yoğun bir sıvı gibi akmıştı.

Tekin olmayan bir ıssızlık... Kayalar toparlanıp üzerime gelecek sandım. Korktum, korku beni kovaladı, ayaklarıma dolaştı. Evrenin ilk yaratıldığı günde, evrende yapayalnızdım sanki.

Korkuyorum. Bugün de korkuyorum... Yarının Türk çocuklarının bir kaya cehennemine dönecek Anadolu'mda akbaba kanatlarının gölgesinden başka sığınacak serinlik bulamamalarından korkuyorum.

(Milliyet, 29.4.1970)

Prof. Gülten KAZGAN

YATIRIMLAR VE EKONOMİNİN KAYIPLARI

I

Türk kamuoyu, zaman zaman, yöneticilerin politik felsefelerine bağlı olarak, stratejik önemdeki konularda yanıltılmaktadır. Ne var ki, kısa süreler sonunda, gerçekler su üstüne çıkmakta, kamuoyu yanıldığını farketmektedir. İkili anlaşmalar, yabancı sermayeyle kalkınma, bu dizi içinde en önemli iki halkadır. Bunların topluma ne getirip, toplumdan ne götürdüğünü, bugün, soruna objektif bakabilen herkes artık anlamıştır.

Ekonominin, bütçe açıkları ve ödemeler darboğazına girdiği şu günlerde, bu dizideki bir diğer sorun özellikle önem kazanmış bulunmaktadır; bu da, özel kesimde sanayiin daha verimli olduğu gerekçesiyle, kamu fonlarının, Birinci Beş Yıllık Plân'dan bu yana, artan bir hızla özel sanayie aktarılmaya başlanmış olmasıdır. Bu transferler, bir taraftan kamu gelirlerini azaltıp, bütçe açıkları dolayısıyle enflâsyonist gidişe hız vermekte; ödemeler darboğazını gerçek bir çıkmaz haline getirmekte; bir taraftan da, önerilerin tam tersine, sermayenin verimi kamu sanayi teşebbüslerinde daha yüksek olduğu için, sanayi de gelişme hızını, ulaşabileceği potansiyel hızın altına düşürmektedir. Özel imalât sanayiine yapılmakta olan transferlerin artmak, buna karşılık, sınaî gelişme hızının zaten düşmek eğiliminde olduğu şu günlerde, bu konuyu kamuoyuna getirmeyi faydalı görmekteyiz.

Kamu fonlarının transferi : İmalât sanayiinde özel kesimin kamu kesiminden daha verimli olduğu önyargısı, son yıllarda, çok önemli iktisat politikası uygulamalarına esas teşkil etmiştir. Bütçeden, kamu iktisadî teşebbüslerinden yatırım fonları, sürekli olarak özel imalât sanayiine transfer edilmeye başlanmıştır. Bir tahmine göre, bu transfer-

lerin tutarı, 1969 yılında 2,9 milyar, bir diğer tahmine göre 1,1 milyar TL'dır. Buna göre, son yıllarda, bütçe açıklarının esas nedeni, sözkonusu, fon transferleri olmaya başlamıştır. Bütçe açıkları ortaya çıkınca, vergi gelirlerini arttırmak için, gider vergilerini arttırmak esas kaynak olarak düşünülmüştür. Gider vergileri, doğrudan doğruya fiyatlara yansıdığı için, özel kesime fon transferlerinin bedelini, fiyatlar yoluyla, halk ödemiş olacaktır. Bütçe açıkları, enflâsyonla da karşılansa, gider vergileriyle de karşılansa, finansman yükünü halk çekmektedir.

Son yıllarda, kamu iktisadî teşebbüslerinin fonlarının büyük çapta özel sanayie aktarılması, bunların yatırım gücünü büyük çapta baltalamaya başlamıştır. Nitekim, İkinci Plân, Birinci Plân dönemindeki yatırımların dağılımını değerlendirirken, özel kesimin yatırım hedeflerini gerçekleştirmesine karşılık, kamu teşebbüslerinin geri kaldığını belirtmekte, fakat, bunun nedenleri üzerinde hiç durmamaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün, Sanayi Anket ve Sayımlarında verdiği rakamlara göre, durum şöyle gelişmiştir: 1962 yılında, imalât sanayiinde, kamu kesimi, gayrisafi kârlarının % 45'ini, özel kesim % 15'ini sabit sermaye yatırımlarına yöneltirken, 1967 yılında, bu oran, kamu kesimi için sistematik azalma sonucu % 9'a düşmüş, özel kesimde ise % 30'a yükselmiştir.

Bu gelişme sonucu, imalât sanayiinde yapılan toplam sabit sermaye yatırımları içinde kamu kesiminin payı 1963'te % 50'den, 1967'de % 37'ye düşerken, özel kesimin payı % 50'den % 63'e yükselmiştir.

Özel kesime yapılan bu transferler sonucu, ekonominin neler kaybettiği ise, aşağıdaki rakamlar (Devlet İstatistik Enstitüsü'nün resmi yayınlarındaki rakamlar) incelendiğinde, açık seçik ortaya çıkacaktır.

Sanayide kim daha verimli : Özel kesime bu transferlerin topluma maliyeti, sadece söz konusu transferlerin bedelini artan fiyatlar yoluyla halkın ödüyor olmasından ibaret değildir. Bu fonlar, kamu teşebbüsleri elinde çok daha verimli bir biçimde kullanılıyor olduğu için, transferler dolayısıyle toplumun kaybettiği potansiyel gelir, transferlerin gerçek maliyetini teşkil etmektedir. Bu nedenle kaybedilen gelir ise, tahminlerin çok üstündedir. Şöyle ki:

1963-67 döneminde, imalât sanayiinde özel kesim 100 TL. sabit sermaye yatırımıyla 113 TL. katmadeğer yarattığı halde, (gıda, içki, tütün gibi devlet monopollerinin bulunduğu ve dolaylı vergilerin etkisiyle cari piyasa fiyatlarıyla verilen rakamların şiştiği alt-imalât kesimlerine ait sabit sermaye yatırımları ve katmadeğer rakamları, kamu kesimine ait rakamları suni olarak büyütmemek amacıyla, indirilmek şartiyle) imalât sanayiinde kamu kesimi 100 TL. sabit sermaye yatırımıyla 151 TL. katmadeğer yaratmıştır. Yani, sabit sermaye yatırımlarının verimliliği, kamu kesiminde özel kesime nazaran % 42 oranında daha verimli olmuştur. Eğer devlet monopollerinin bulunduğu gıda, içki, tütün gibi alt imalât kesimleri hesaba dahil edilirse, özel imalât sanayiine ait sabit sermaye yatırımlarının verimliliği değişmediği halde, kamu kesimine ait rakam 269 TL.'na yükselmekte, yani fark bir katın da üstüne çıkmaktadır. Buna karşılık, sabit sermaye yatırımlarında özel kesim en büyük payı 1967 yılında aldığı için, eğer katmadeğer hesapları 1938'e kadar uzatılırsa, özel kesime ait yatırım verimi 96 TL.'na düşmektedir.

Yukarıdaki yatırım rakamlarına sadece sabit sermaye dahil olduğu ve ham madde stoklarına yatırımlar kapsanmadığı için, tabii, her iki kesime ait yatırım verimliliği rakamları şişmektedir. Ancak, 1963 sanayi sayımı, özel imalât sanayiinde hem sabit sermaye yatırımı birimi başına, hem katmadeğer birimi başına hammadde stok yatırımlarının kamu imalât sanayiinden çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, eğer sabit sermaye yatırımlarıyla beraber hammadde stok yatırımlarını hesaba katmak mümkün olsaydı (elimizdeki Devlet İstatistik Enstitüsü rakamlarında bu rakamlar, ne yazık ki verilmemiştir) yatırımların, özel ve kamu imalât sanayiindeki verimliliği arasındaki farklar çok daha büyümüş olacaktı.

Yatırım fonlarının, yatırımların verimliliğinin çok daha yüksek olduğu kamu kesiminden özel kesime transferi, plân döneminde, ekonominin, çok önemli gelir kayıplarına uğradığını gösterir. Eğer imalât sanayiinde yapılan yatırımlarda kamu kesiminin payı plân dönemi başında olduğu gibi % 50 olsaydı ve % 37'ye düşmeseydi, ekonominin, imalât sanayiinde 2 milyar TL. ek gelir yaratması müm-

kün olabilecekti. Bu da, bir önyargıyla yapılan fon transferlerinin ekonomiye maliyetinin ne denli önemli olduğunu gösterir.

Geleceğe etkileri : Ancak, mesele bununla bitmemiştir. Sorun sadece, geçmişte kaybedilen gelirden ibaret değildir. Özel kesime yapılan fon transferleri, aynı zamanda, imalât sanayii yatırımlarının "çarpıtılması", öngörülenden farklı bir yatırım dağılışının gerçekleşmesi sonucunu vermiştir. Hem ödemeler bilânçosu açığını azaltmak, hem derinliğine sanayileşmeye geçmek için bir an önce kurmak zorunda bulunduğumuz makine - elektrik makineleri sanayii gelişememiş, bu alanda yatırım öngörülenin çok altında kalmıştır. Buna karşılık, atıl kapasitelerin artması bahasına, dokuma, gıda, içki gibi, basit teknolojiye dayanan ve özel yatırımlara cazip gelen alanlar öngörülenin çok üstünde yatırımları çekmiştir. Karma ekonomi felsefesiyle dahi bağdaşamayacak biçimde, makine elektrik makineleri sanayiinde özel kesimin (ve yabancı sermayenin) hâkimiyeti, fakat, bu kesimi geliştirmek için çaba göstermemesi, bugünkü ödeme açıklarının temel nedenlerinden biridir.

Özel imalât sanayiinde, 1933'ten bu yana gelişen dalların kamuya nazaran ne denli düşük katmadeğerli olduğuna şu rakamların ışık tutması gerekir: 1933'te özel imalât sanayii üretim değeri içinde katmadeğerin payı (cari piyasa fiyatlarıyla) % 28,6'dan 1937'de sadece % 31,7'ye yükselmiş; buna karşılık, kamu kesiminde, aynı dönemde, (cari piyasa fiyatlarıyla) % 40,3'den % 54,2'ye çıkmıştır. Bu rakamlar, özel imalât sanayiinin, kamu imalât sanayiine nazaran ne denli yalınkat bir sanayileşme odluğunu ve zaman içinde de çok büyük hamleler yapmaktan ne denli uzak olduğunu açık seçik göstermektedir. Tabii, bu olguya, ayrıca, özel imalât sanayiinin çok yüksek ithal oranlarıyla çalıştığı ve ödemeler darboğazının doğmasında sorumlu olduğu da eklenmelidir.

AP geniş halk çoğunluğunun oylarıyla iktidara gelmiştir. Önerisi, halkın partisi olduğudur. Birçok sol eğilimli düşünür de, bugün, AP'nin üretim güçlerini geliştirdiği için halkın desteğini bulduğu görüşündedir. Bir atasözüyle, "Ayinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz." Eğer AP, gerçekten halkın önerisi ise, birçok nedenle bu fon transferlerine bir

son vermelidir. Yukarıda açıklandığı gibi, bu transferlerin bedeli halkın cebinden çıkmaktadır; yatırımlar özel sanayide çok daha düşük gelir yaratıcı biçimde kullanıldığı için, transferler yapılmasaydı, halkın eline geçecek olan gelir kaybolmaktadır; yatırımların dağılışı, gelecekte Türkiye'yi gerçek bir sanayileşmeye götürmek için gerekli olan dağılımdan uzaklaşmakta; düşük katmadeğerli, yüksek ithal oranlı, yalınkat bir sanayileşme Türkiye'nin başını derde sokacak biçimde gelişmektedir. Ortak Pazar'ın Geçiş Dönemi arefesinde özel sanayicilerin kendilerine verilen subvansiyonların artması için taleplerinin arttığı bugünlerde, yukarıda verilen göstergeler, bu taleplere karşı koymanın başgerekçeleri olarak kullanılmalı; bu fon transferleri durmalıdır.

(Cumhuriyet, 30.4.1970)

Nusret İyem: Pişmiş Toprak

Prof. Dr. Akif ERGİNAY

VERGİ KAÇAKÇILIĞI

Birkaç hafta evvel, vergi kaçırdığını itiraf eden bir ticaret erbabının ilgili vergi dairesi müdürüne hitaben: "Kardeşim, bugün memleketimizde vergi kaçırmayan kimse var mı? Bunu siz de biliyorsunuz" dediğini duymuştum. Serbest meslek erbabının, geçen yıllar açıklanan vergi beyannamelerinin hazin tablosunu bütün kamuoyu görmüştü. Bunların, geçinemedikleri için, vergi kaçırdıklarını söyledikleri de bilinmektedir. Emlâk vergisinde, bina satış bedelinin nasıl arsa bedeline bağlandığı veya satış bedellerinin nasıl küçük gösterildiği ve böylece gerek bu verginin, gerekse gelir vergisinin kaçırıldığı da her kulakta çınlamaktadır.

Bina gayri safi iratlarının tesbitinde, yetkili komisyonların nasıl ev sahipleriyle pazarlık ederek, aldıkları "hediye"ler karşılığında, bu iratları hazine aleyhine, düşük takdir ettikleri artık ziyaret sohbetlerinin başlıca ve hazin konularından biri olmuştur. Ya gümrük işlerinde? Gümrük ve Tekel Bakanımızın, bu konuda yaptığı açıklamanın, bilinen bir gerçeğin ilânından başka anlamı var mıdır? Çürük diş gibi, bütün gümrük teşkilâtının sökülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Öte yandan, ziraî kazançlardan alınan o cılız verginin, yalnız vergi sistemiyle izahı yapılamaz. Millî gelirin % 40'ını veren bir istihsal sektöründen, aynı millî gelirin takriben binde yarımı nisbetinde vergi alınabilmesinin anlamı açıktır. Vergi kaçırılmaktadır. Gider vergilerindeki durum, fatura ve muhasebe oyunları dolayısıyla, benim tahmin ettiğim kadariyle, hazin olmaktan pek kurtulamaz.

Veraset ve İntikal Vergisi'nde, verimin, gülünç denecek miktarda olması da, yine kaçakçılığın açık belirtisidir. Gerçekten menkul değerlerinin matrah dışı kalması âdeta usuldendir. Gayrimenkul değerlerinin, ilgili komisyonlarca

takdirinde de, hal ve şartlara göre, usulsüzlüklerin bulunduğundan şüphe edilemez.

Eski milletvekillerinden birinin, üç milyon lira tutarındaki bir servetin, nasıl 60 bin lira Veraset Vergisiyle intikâl ettirildiğini, zamanın Maliye Bakanlığı Müsteşarına anlatışını hatırlarım.

Vergi kaçakçılığının yapılmadığı veya yapılamadığı en önemli vergi matrahı, memur ve işçi maaş veya ücretleridir. Çünkü bunlar, kaynakta tevkife tâbidir ve işverenin, ödediği ücreti eksik göstermesi kendi zararınadır.

Yurdumuzda vergi simsarlarının türediğini herhalde birçok okuyucu duymamıştır. Vergi simsarları, vergi beyannamesini, vergi dairesine vermek üzereyken, mükellefleri kapıda karşılayıp, beyannameleri tahrif etmek suretiyle vergi miktarını düşüren ve şüphesiz, mükâfatını alan kimselerdir.

II

Üzüntü ile karşılıyoruz bunları; içimiz burkuluyor; aczin acısını çekiyoruz. Vatan, millet deriz; ama vergi kaçırmayı âdeta hak biliriz. Neden bu böyledir? Böyle olmuştur? Vergi yükü mü ağırdır? Ben buna kani değilim. Türk vergi sistemi, diğer memleketlerle kıyaslandığı zaman, yük itibariyle hiç de ağır değildir.

Sebepleri ne olursa olsun, vergi kaçakçılığı, bir memlekette mali, iktisadi ve sosyal - psikolojik ağır sonuçlar doğurur. Vergi kaçakçılığının ilk sonucu, kamu gelirlerinin azalmasıdır. Bu hal, kamu giderlerinin karşılanmasında zorluklar yaratır ve ister istemez yeni kaynaklar aranmasını gerektirir. Türk maliyesinin bugün içinde bulunduğu durum, önemli nisbette vergi kaçakçılığına bağlanabilir. Kaldı ki, vergi kaçakçılığı yapanla yapmayan veya yapamayanlar bakımından vergi adaletini, vergi önünde eşitliği bozar.

Vergi kaçakçılığı, iktisadi anlamda ise, rekabet şartlarını değiştirir. Vergi kaçırabilen, bunu itiyat edinmiş olan

teşebbüsler, mal ve eşyalarını daha ucuza satıp, rekabet imkânlarını kötüye kullanmış olurlar. Öte yandan plânlı kalkınma yolunda sarfedilen çabalar, vergi kaçakçılığının etkisi altında, program hedeflerine erişmekte yetersiz kalabilir. Ekonomik gelişmenin en önemli aracı olan vergi politikası, etkisiz ve neticesiz olur.

Sosyal - psikolojik anlamda vergi kaçakçılığı, vatanseverlik, milli birlik ve vatandaşlık gibi medeni toplum duygularına aykırıdır. Sosyal adalete uygun olduğu nisbette her mükellefin, kanuna göre vergisini ödemesi, aynı zamanda bir ahlâk meselesidir. Vergi ahlâkı, toplumu ayakta tutan en kuvvetli manevi desteklerden biridir. Bir toplumun ekonomik, sosyal, güvenlik, sağlık gibi imkânlarından faydalanmak ve sonra da haris ve şahsi menfaatler peşinde, vergi kaçırmak, tamamen ahlâk dışı bir harekettir. Hiç şüphe yoktur ki, vergi ahlâkının da temeli, sosyal adalettir. Ve sosyal adalet, her iktidarın tarafsız, objektif ve gerçekçi eylemlerine bağlıdır.

III

Bu koşullar altında, vergi kaçakçılığının önlenmesi için her kamu idaresi sorumlusu, gerekli tedbirleri almaya hak kazanır. Vergi yükünün adalet üzere dağıtılabilmesinin şartı budur. Ancak vergide adaleti, kuru bir ibare olmaktan çıkarmak gerekir. Her yönüyle ciddi ve yeterli bir mali teşkilât kurmanın zarureti, hemen kendini gösterir. Gerçekten vergi kaçakçılığı ile ilk mücadele vasıtası; bilgili, yetişkin, tarafsız ve tok bir maliye personelini gerektirir. Vergi idaresinin iyi işlemesi için iyi bir organizasyona da ihtiyaç vardır. Böyle bir organizasyon, vergi kontrol teşkilâtının da yeterli olmasını şart kılar. Öte yandan, mali yargının, özellikle itiraz safhalarında, çok daha verimli ve belirli olmasına çalışılmalıdır. Gayri muvazzaf itiraz komisyonlarının, ilk fırsatta kaldırılarak, yerine, vasıflı vergi yargısı organlarının konulması lâzımdır.

En büyük görev, yüksek icra ve yasama organlarına düşmektedir. Her yıl bütçe gerekçelerinde hazırlandığı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne takdim edildiği belirtilen vergiler ve mali teşkilâtla ilgili kanun tasarılarının

bir an önce kanunlaştırılması gerekir. Bu arada Maliye Bakanlığının bir çeşit mali seferberlik ilân ederek kamu vicdanını sızlatan vergi kaçakçılığı yarasını tedavi etmeye başlaması şarttır. Her geçen gün, hastalığı şifasız hale getirebilir.

(Milliyet, 1.5.1970)

Autal Czinder: Gravür

Kemal BİSALMAN

POLİS VE RÜŞVET

Geçenlerde bir polis arkadaşla konuşuyorduk... Polise fazlaca çattığımızdan şikâyetçiydi.. Kendisine, karakol polislerine çatmadığımızı, toplum polisine olsa olsa tarizde bulunduğumuzu, esil çattıklarımızın ise polis şefleri olduğunu söyleyip bir soru sordum:

— "Söyle bakalım," dedim. "Niye size ek ödenek vermezler de, toplum polisine verirler?.. Niye siz daha az para alırsınız da toplum polisi daha fazla alır?.."

— "Sen ne diyorsun buna, abi?" dedi.

— "Gayet basit," dedim. "Toplum polisini maşa olarak kullanmak, her istediklerini yaptırmak için... İstediklerini yapmazsa zavallı çocuğu toplum polisliğinden alıp karakol polisi yapacaklar, dolayısıyle parası kesilecek, ödenek almayacaktır.. Bir nevi ekonomik tehdit..."

Güldü:

— "Yanlışın var abi," dedi. "Zannetmem ki bu kadar inceliği düşünsünler.."

— "Ya ne düşünürler?"

— "Onlar garanti; diğer polisler rüşvetle dünyalığı doğrultuyor, bunlar görevleri icabı alamayacaklar, mağdur etmeyip fazla para verelim, diye düşünmüşlerdir.. Zaten üç kuruşluk maaşa kalsa kim toplum polisliği yapar?.."

Polis arkadaşın dediği herhalde, işin tam bir gerekçesi değildi ama, öyle de olsa, gerekçeye büyücek bir katkısı vardı.. Bizim söylediğimiz yüzde 70 bir sebepse, onun söylediği de yüzde 30 bir sebepti. Polis dost bizi tenkid edeyim derken tersoya düşmüş, kendini de kapsayan büyücek bir sorunu ortaya koymuştu:

Polis ve rüşvet!..

Bugün "Polis ve rüşvet"in birbirini tamamlayan iki kavram haline geldiğini söylemeye lüzum yoktur sanırız..

Bir sürü örneklerini İstanbul'da gördüğümüz, duyduğumuz bir sorunun, taşrada daha da büyük bir problem olduğunu son Kadirli ve Söke olayları kanıtlıyor.. Her iki şehirde de polisin direkt parmağı olduğu bir olay, sonunda rüşvete, karakollarda cereyan eden kanun dışı kepazeliklere karşı toplumsal bir tepki şeklini alıyor... Elbette "Karpiş Hürriyeti"nin kanat gerdiği üç-dört büyük şehrimizden dışarı çıkınca "Polis" ve "Rüşvet" kavramları daha birbirlerine yaklaşacak ve sorun, daha büyüyecek, dal-budak saracak..

Günümüzde İstanbul'da bile polisin gayrı kanuni menfaat temini yolunda yarattığı olayları dile getirmek, denetimi az olan taşrada işin nasıl çığrından çıkacağını anlatmaya yetip de artar..

Söylcyeceklerimiz yediden yetmişe herkesin bildiği harcı âlem şeylerdir:

Polisin pay alarak kumarhanelere göz yumduğu yaygın bir kanaattir.. Göz yummayan şube müdürlerinin, ekip şeflerinin sürüldüğü de yine arada bir gazetelere intikal eden haberlerdir.. Mali Polis, piyasada dolaşan dedikodularla töhmet altındadır.. Trafik ve Ahlâk Zabıtası deseniz ha keza.. Hele karakollar ve ekipler hakkındaki söylentiler çok daha baskındır.. 5 kâğıtlık rüşvete tenezzülden tutun da, bulunan tabancaların oyuncak tabancalarla değiştirilip, suçlunun suçsuz çıkması, 3 bin, 4 bin liralık tabancaların polise kalması gibi olaylara dek, türlü el çabuklukları, türlü gayrı kanunilikler..

Şüphesiz birey olarak tüm polisleri aynı kategoriye koyamayız.. İçlerinde ahlâk ve fazilet sahibi olanlar da çoktur ama, bu dediklerimizin de kaderi "elimden ne gelir?" diye bir köşeye çekilip meslekdaşlarını ibretle, dehşetle seyretmek, kazara köşesine çekilmeyip de, "Olmaz böyle şey!" derse, sürgünlerden sürgün beğenmektir..

Rüşvet bir mikroptur..

Menfaat teminiyle yaratılan gayrı kanunilikler ise, ekonomisi ve sistemi bozuk bir memleketin organizmasında devamlı üreyen bir ikinci mikroptur..

Bu bakımdan, yine de söyleyelim; uzun uzun yüklendiğimiz polisin de bunda fazlaca bir günahı yoktur, tüm rüşvet alan küçük bürokratlar gibi, o da zorunlu olarak bu tarafa sürüklenmektedir, çaresi maaşa zam ya da reor-

ganizasyon değildir, balık baştan kokmaktadır ve sebep, aslında bozuk düzendir!..

Bozuk düzen sürdüğü müddetçe maaşa zam da yapsan, piyasanın kanunları yine onu memurun elinden alacak, reorganizasyona da gitsen, yine halkın sınıflara dayalı bir iktidar başta bulunduğu sürece, teşkilât eski tas eski hamam haline gelecektir..

Polis, halkla en fazla temas eden kanun müessesesi olduğu için, bu konuda fazlaca göze batıyor ve çok kişiye "Polis - Rüşvet" olayı başlıbaşına halledilmesi gereken, başlıbaşına halledilebilecek bir sorun şeklinde görünüyor.. "Çok temas, az rüşvet" görüntüsünün yanısıra "Az temas, çok rüşvet"in de en az birinci kadar diğer müesseselerde geçerli olduğu düşünülürse, sorunun ne derece "genel bir sorun" olduğu anlaşılır..

Problemin temeli, ahlâk, fazilet, namus gibi kavramlardan da öte, hattâ bireysel ekonomiden de öte, memleket ekonomisindedir..

Bunu görmediğimiz takdirde, yanılır ve ikincil sebeplere dayanarak olaya yanlış teşhisler koyarız..

Her şeyden olduğu gibi ,rüşvetten de ve menfaat temininden doğan karakollardaki gayrı kanuniliklerden de, halkımızı ancak gerçek bir düzen değişikliği kurtaracaktır..

O da yakındır..

(Milliyet, 10.5.1970)

Şevket Süreyya AYDEMİR

NEREYE GİDİYORUZ?

Memleketimizin gidişatından, sağduyulu insanların endişe duyduklarını görmemek mümkün değildir. Evet, memleketimizin gidişatı, emniyet verici değildir. Memleketimizde, uzun geleceklerde değil, yarının üstünde bile gittikçe yoğunlaşan, karanlık soru işaretleri var. Her sağduyulu insanın kafasında; şu kaçınılmaz endişe, gittikçe düğümlenmektedir:

Nereye gidiyoruz?..

Evet, nereye gidiyoruz? İktidar ve Ana Muhalefet Partisi ile; Meclis'teki diğer siyasi partiler, en yüksek kademelerinden, en uctaki örgütlerine kadar, bütün vakitlerini Bizansvarî şahıs kavgaları içinde harcadıkları için, onlar bu sorular üzerinde durmayabilirler. Daha doğrusu, siyasi oligarşi, kendi içindeki soysuzlaşmanın uyuşukluğu içinde, kendini oyalayabilir. Ama onlar dışında; üniversitelerden meslek teşekkülerine, fikir topluluklarına, sendikalara, ev sohbetlerine, şahsiyetli basın organlarına, hattâ mahalle ve köy kahvelerine kadar bütün çevreler, şimdi bu sorunun huzursuzluğu içindedirler:

— Nereye gidiyoruz?

Bu soru, bu huzursuzluk yerindedir. Çünkü Türk milleti, tarihin derinliklerinden gelen bir toplumdur. Ardında, en azından üç bin yılın varlık, egemenlik ve nizam tecrübeleri milletimizde, hem de en perişan, en parçalanmış olduğu zamanlarda bile, bir sağduyu yaşatır. Bu seziş ve anlayış gücü, Türk milletinde, milli bir miras gibi yaşar. Ve şimdi bu miras, milletin hiç olmazsa sağduyulu çoğunluğunda, her gün daha karanlık ihtimallere doğru yönelen bir kaygu halinde ruhları sarmaktadır:

— Nereye gidiyoruz? Nurlu ufuklara mı? Yoksa bulanık, hattâ karanlık geleceklere mi?

Picasso: Desen

Çünkü gidişat, milletin sağduyulu ve gerçekçi insanların sezgi ve anlayışlarına göre, endişe vericidir.

Bu endişe nereden geliyor? Bu endişeleri, kayguları ruhlarında, vicdanlarında duyanlar, memleketin gidişatından niçin kasavet içindedirler? Gamsızlar, demagoglar niçin rahat ve sağduyulu insanlar niçin rahatsızdırlar?

Bu soruların cevaplarını ve sadece temeldeki çöküntüleri işaret ederek açıklamaya çalışacağız:

1. Türkiye, çok hızlı bir sınıflaşma içindedir. Bu hızlı sınıflaşma, Türk toplumunun temel yapısında, tehlikeli sosyal tezatlar (çelişmeler) biriktirmektedir. Bu tehlikeli gelişme ve birikmeler, başta iktidar ve ana muhalefet partisi olmak üzere, bütün partiler ve siyasî oligarşi tarafından teşvik görmektedir. Ama şu da bir gerçektir ki, bu hızlı ve başıboş sınıflaşma ile, onun temel yapıda yarattığı tezatlar, çelişmeler, Türk milletini ergeç, kanlı sınıf kavgalarına sürükler.

2. Türkiye'de bütün müesseseler, hızla itibarsızlaşmaktadır. En baştan en sona kadar, itibarsızlaşan bu müesseseler, halkta devlete karşı güven ve saygıyı sarsmaktadır. Bu gidişin sonu, halkla devletin, hattâ biz farkına varmadan, birbirlerinden kopmalarına varır. Yarın ve en kritik bir zamanda, bir de bakarız ki, halkla devlet karşı karşıyadır.

3. Türkiye, kötü, zararlı, tehlikeli bir yerleşme içindedir. Şehirler, genişlemekte değil, kanserleşmektedir. Köyden şehre akın, rasyonel bir sanayileşme temposuna uydurulacağı yerde, köylerin başıboş boşalması, hükümetçe teşvik görmektedir. Meselâ, başkentte fabrikalar olmadığı halde, resmî kayıtlara göre Ankara nüfusunun % 67'si gecekondularda toplanmıştır. Hattâ Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün etrafı da dahil olduğu halde Ankara'yı saran gecekondu deryaları, aynen, İstanbul'da, İzmir'de, Adana'da ve diğer şehirlerde de dağları taşları doldurur. Bu, sıhhatli bir yerleşme değildir.

4. Asrımızda sanayi yerleşmesinin ilk prensibi, sanayiin bütün memleket yüzüne dağıtılmasıdır. Hele sıhhatsiz sanayi merkezleşmelerine katiyen meydan verilmemesidir. Hülâsa bugün şehirler, büyümekte değil, kanserleşmektedir. Ve yarın, herhangi bir 6/7 Eylül olayı, bu şehirleri saran

çevrelerle, şehirlerin asıl çekirdeklerini, birbirlerinin karşısına çıkarabilir.

5. Sanayiin kötü yerleştirilmesinin en canlı misâli olarak da, meselâ Pendik - İzmit arasını gösterebiliriz. İzmit Körfezi çevresi gibi, Akdeniz bölge ve ikliminde eşi olmayan dinlenme, sayfiye, sıhhat tesislerinin, plâj ve bahçe sahalarının elden çıkarılması, AP iktidarının, affedilmez suçudur. Bu suç, son devrede, gene dünyanın eşsiz bir körfez ve yeşillik sahası olan Gemlik Körfezi'ne de sıçratılmıştır. Yerinin Eskişehir veya Konya ovalarında olması gereken büyük bir azot fabrikası, vilyâetine bir şeyler yapmak isteyen bir vekilin şaşılacak anlayışsızlığı ile, Gemlik Körfezi'nin, en yeşil sahasına kondurulmuştur. Halbuki burâları, karşı altın cdecek ve bütün Akdeniz çevresinde bir benzeri olmayan, yeşil sahil kordonlarıdır ki, ancak dinlenme ve turistik yerleşme alanları olarak kullanılacaktı.

6. Çünkü bizim yüzyılımızda sanayi her yere kurulabilir ama, denizler, plâjlar, sayfiye ve dinlenme yerleri ile sıhhat ve turistik tesisler, her yere kurulamazlar. Bütün Akdeniz bölgesinde bir eşi daha olmayıp, birtakım gamsızların elinde ve birtakım arsa spekülâtörleri için imha edilen Marmara kıyılarını bir daha yaratmak, elbette mümkün değildir. Bu çirkin tasarruflarıyla bugünkü iktidar, bu dünya cennetini yaratan Tanrıyı bile küstürmüş olsa gerektir. Halbuki bu iktidarın gamsız insanları, her sözlerine "Tanrının inayeti" ile diye başlarlar.

Kısacası; hemen bütün icraatına akıl almaz bir gamsızlık hakim olan bugünkü iktidarın, bütün kıyıları yağmaya vermesi, İstanbul'u betonlaştırması ve Boğaziçi'ni Galatalaştırması gibi, dünyanın mutedil iklim bölgelerinde bir eşi daha olmayan Marmara bölgesinin de kanserleştirilmesi, mümkün imkânlarına kasteden plânsız bir plâncılığın, düzeltilmesi imkânsız hatâlarıdır.

Hattâ bu hatâlara, mezarında Adnan Menderes'in kemikleri de sızlasa gerek. Çünkü daha önce bizde, estetik bir şehircilik ruhu, yani şehirlerde güzellik gayreti doğmamıştı ama, Menderes'in romantik ruhunda, bu duygu, filizlenmeler vermişti. Yani Menderes için sayılan hatâlar arasında, şehirlere ve kıyılara ihanet yoktu.

7. Doğu problemi Türkiye'nin, yani hem bugünkü, hem

yarınki Türkiye'nin, en önemli diğer bir problemidir. Siyasi, ekonomik ve sosyal, en ciddi problemlerinden biridir... Doğu probleminde bugünkü oligarşi, tam bir umursamazlık içindedir. Halbuki bu problem, bizim temel dâvalarımızdan ve temel zaaflarımızdan biridir. Bu dâva, ancak geniş bir anlayış, rasyonel bir kalkındırma gücü, komşu ülkelerin tecrübelerinden dersler alınacak bir inşa düzeni ve Doğuda insan emeği ile insan haysiyetinin, aynı zamanda ele alınmasına dayanan geniş bir idrak ile halledilebilir. Aksi takdirde Doğu ile Batı, bizim devlet yapımıza bugün taşıdıkları tezatlarla, ergeç birtakım sıkıntılara gebedir.

Bence Doğu'ya ilk müdahale, büyük zirai devlet işletmelerinin yanında, bunlardan yardım gören küçük toprak mülkiyetini acele yerleştirmekle mümkün olabilir. Bunun için, ne bir asır sürecek kadastro çalışmalarını beklemeye, ne Toprak Reformu gerçeğini, zirai reform edebiyatı ile maskelemeye lüzum yoktur. Çünkü bu oyalama tehlikelidir. Doğuda köylü, eğer küçük toprak mülkiyetine, acele ve icracı kanunlarla kavuşturulursa, görülecektir ki, Doğuda Türkiye kendine bağlı, çalışkan ve zeki bir vatandaş kütlesinin yardımını bulacaktır. Aksi takdirde ve bugünkü ağa, bey, şeyh ve tarikat ticareti ile elde tutulabileceği sanılan bu geniş bölgeler, ergeç büyük huzursuzlukların sahaları olabilirler. Doğuyu boşaltma değil Doğuyu yerleştirme, milli siyasetin temeli olmak zorundadır. Bu yerleştirmede şuurlu bir sanayileştirme, yani Doğuya tekniğin ve kültürün götürülüşü, devletin büyük dâvası olmalıdır. Hem de acele ve teşkilâtlı bir dâvası.

8. Nihayet, 1945'ten itibaren çok partili bir demokrasi olarak benimsediğimiz bir rejimin, hem iktidarların, hem muhalefetlerin devamlı işbirliğiyle bir oligarşiye dönmesi hâdisesinin de önemle üstüne eğilmeliyiz. Çünkü Türkiye, demokrasinin oligarşiye dönmesiyle, kendine hedef gibi aldığı Batı nizamından kopmuş ve hızla, Güney Amerikalaşmaya yönelmiştir. Güney Amerikalaşmak, bugünkü rejimimizin, bütün şartlarıyle havasına ve gidişatına hâkimdir.

Halbuki tarihleri olmayan melez Güney Amerika olagarşilerine karşı Türk milleti, en azından 3000 yıla varan saltanatları, tecrübeleriyle, bu haysiyet kırıcı tezatlar ve

başıboş sömürüler nizamına düşmemeliydi. Kaldı ki, Güney Amerika Devletleri de şimdi, her gün bir yerde patlak veren patlamalar içindedir. Amerika'nın süper emperyalizmi, Güneydoğu Asya'da ordularıyle olduğu gibi, Güney Amerika'da da otokrasileri, ptütokrasileri ve oligarşileriyle, tam bir iflâs ve haysiyetsizleşme içindedir.

9. Oligarşi, çağımızda, artık devrini yaşamış ve kalıntı nizamdır. Bu nizam, hele Türk milleti gibi mazisi, haysiyeti ve geniş kütlelerinde sağduyusu olan bir millete yakışacak bir elbise değildir. Oligarşi, kumarbaz ve müsrif bir azınlık nizamına götürür. Demagoklar, hattâ demagok diktatörler yaratır ama, şanlı bir Millî Kurtuluş hareketinden geçmiş olan haysiyetli bir millî ruha önder, sözcü ve teşkilâtçı olacak vasıflı insanları yaratamaz.

10. İrtica, temel yapımızda saldırgan ve cahil bir kalabalık yaratmak şeklinde teşvik görmektedir. Bunun üzerinde ayrıca durmayacağız. Çünkü irtica bir tehlikedir ama, bir nizam değildir. Ve irtica, bugünkü bütün silâhları, sloganları, içten ve dıştan dayandığı himayelerle dahi, topluma hiçbir yeni değer getirmemektedir. Hiçbir yeni değer vaadetmemektedir. Ölü mazi ise, gelenek demek dahi değildir. İrticai dinden ayırmak, dini mâbetlere ve vicdanlara bırakmayı, dini değil ama, cehaleti ve din ticaretini de, sıhhatli ve zinde bir devlet gücüyle tasfiyeyi Türk milletinin tarihten gelen tecrübeleri, sanıyorum ki, destekleyecektir.

1. Türkiye'de her ilerici tenkidi, her reformcu gayreti komünistlik olarak karşılamak çabaları itibarını kaybetmektedir. Hele komünist denilen hareketlerin, dışarıdan maddî yardım gördüğü yolundaki suçlamaların, bütün devlet teşkilâtı ve kırk yıldan beri, bir tek belgesini dahi gösteremez. Bu konuda ve bazan devletin en yüksek ve en sorumlu makamlarını işgal edenlerin dahi yaptıkları beyanların, hiçbir gerçeği, hiçbir desteği ortaya konulamamıştır.

Vatanımızı, Amerika'nın siyasi, iktisadî ve askerî alanlarda, mantık ölçüleriyle uygun düşmeyen kontrollerden kurtarmak isteyenlerin, bu ülkeyi Amerika'nın kucağından kurtarıp Sovyetler Birliği'nin kucağına etmak istedikleri yolundaki suçlamalar da, gerçeklere dayanmaz. Türk milleti niçin, mutlaka birinin kucağında olsun? En az üç bin

yıldan beri egemenlik imtihanları vermiş olan Türk milleti, başkalarının kucağında değil, kendi ve özgür bayrağı altında, pekâlâ yaşayabilir. İttifaklar ise, esaretler demek değildir. Askerî, siyasi ve iktisadî esaret getirmeyecek olan ittifaklar yapmak yasama organının, Devlet Reisinin ve Hükümetlerin vazifesidir. Muhalefet onlardan, bu vazifeleri istemelidir. Yoksa köksüz suçlamalar, havada kalmaya mahkûmdur. Gerçi bugün ülkemiz, hakikaten bazı yabancı kontrollerin altına kaymıştır. Yani, bu kontrollerin kucağındadır denilebilir. Fakat, bütün milli güçlere düşen, işte bu vaziyeti düzeltmek değil midir?

Nereye gidiyoruz? Şeklinde bugün bütün sağduyulu vatandaşları saran endişeler, gerçek bazı sebeplere dayanmaktadır. Ve bu soruyu sormak, bütün sağduyulu vatandaşların hakkıdır. Bu sorunun cevaplarını vermek de, bu cevapları vermekle sorumlu olanların vazifeleri değil midir?..

(Cumhuriyet, 13.5.1970)

Jenö Borcsay: Çalışma

Vedat Nedim TÖR

SALDIRI, ESRAR, CİNSEL PATLAMA

Sayın Abdi İpekçi, Amerika, İngiltere ve Fransa'da yaptığı son gezisinin izlenimlerini anlatan yazılarında politik konular dışında, şu üç sosyopsikolojik salgın üzerinde değişetle durdu: Saldırganlık (asayişsizlik), esrar iptilâsı ve cinsel patlama. Çağımızın bu üç büyük salgını, bence İkinci Dünya Savaşından sonraki insanlığın saplandığı onulmaz bezginlikten doğan bir "kendi kendini yoketme manisi"nin üç ayrı, fakat birbirie sımsıkı bağlı sonuçlarıdır:

İnsanoğlunun yarattığı "Akıl dünyası"nın bilgi, teknik ve örgütleme hünerleri ve yetenekleri görülmemiş bir bolluk ve mutluluk içinde bir "Yeryüzü Cenneti"ni gerçekleştirebilecek güçteykcn, bu devlik potansiyeli anlamsız bir hovardalık ve budalalıkla "israf" yüzünden, sürekli bir huzursuzluk ve korku içinde, "Yarın ne olacak?" kaygısıyla bunalan insanlık, böyle akıl-dışı, irrasyonel davranışlarla kendini avutmak ve yitirmek yoluna girmiştir.

İkinci Dünya Savaşının sonunda müjdelenen "Korkusuz dünya" vaadinin gerçekleşmesi şöyle dursun, insanoğlu, oluşunun hiçbir çağında bugünkü kadar büyük ve sonsuz korkular içinde yaşamadı.

Sanatkâr denilen "toplum sismoğrafı" da her an patlayabilecek bir nükleer lânetlenmenin sonunda gerçekten insansızlaşacak, cansızlaşacak, anlamsızlaşacak bir dünyayı. "İnsan"ı, "Canlı"yı yokeden nonfigüratif resim, "anlamsız" şiir, "absürt" edebiyat, "melodisiz' müzik, "pop" dansı gibi patolojik biçim ve anlatım yollarıyle şimdiden gözlerimizin önüne serdi. İnsanoğlu da bu kapkara, kaskatı ve sevgisiz perspektif içinde hoyrat, saldırgan, keyfine düşkün bir "boşvermişizm" havasına kendini kaptırarak, anlamsız, kaotik bir yaşayış batağına saplandı.

Böyle sömürülmeye çok elverişli bir sosyopsikolojik ortamı derhal değerlendirip matahlaştıran "çağdaş endüstri"

anlayışı da, saldırganlık, şehvet, keyif mihverleri etrafında dönen çok güçlü ve bütün dünyaya yaygın "içgüdü sanayii" dallarını kurdu. Ve bugün artık, en çok "iş yapan" gazeteler, dergiler, kitaplar, şarkılar, plâklar, filmler, piyesler, skeçler hep bu insanlığın en ilkel ve en doğal içgüdülerini pervasızca ve hayâsızca sömüren "kuvvet ve seks endüstrileri"nin ürünleri oldu.

Seks fuarları, seks gemileri, grup seks partileri, evlilere yasak ve yalnız bekârlara açık seks kulüpleri, kısaca bu her Allahın günü yeni bir biçimle ortaya çıkan ve çeşitli haberleşme araçlarıyla en çekici, en sansasyonel biçimlerde dalga dalga bütün dünyaya yayılan seks ticareti kreasyonlarının yarattıkları imajlar gençleri çileden çıkarıyor ve bu şehvet mihverleri etrafında halüsine dervişler gibi, döndürüp duruyor.

Necati Cumalı'nın bir piyesini oynamak için New York'a giden Yıldız Kenter, memlekete dönüşünde yaptığı bir açıklamada, "aniden şok tesiri yapan ve seksi ön plâna alan piyesler" için şöyle diyor:

"Devir, teknoloji devri. Hani şu bizim şairin medeniyeti tarif ederken kullandığı "Tek dişi kalmış canavar" deyimi var ya, işte o, Amerika'da sanatı da dişleri arasına almış, ezip törpüleyip duruyor. Fikre, kişiye değer yok. Tabii televizyon bir yanda, bir yanda büyük prodüksiyonlar, öte yanda teknolojiye isyan eden kişiler ve seks salgını. Meselâ bir "Kalküta" oyunu var, halen devam ediyor, ben "kişi" olarak utandım. Bilmem, ya biz yaşlandık geride kaldık, onlar çok ileri, ya da sanat anlayışlarımız çok ayrı. İki kişi arasında geçmesi icabeden bir sevişmenin uluorta sahnede yapılmasını, sanat namına doğru bulmamaktayım. Gerçekçiliğe varım ama, edepsizliğe hayır!"

Vurucu, kırıcı, yıkıcı, döğüşçü, öldürücü, sadist ve saldırgan çubuk resimli, çubuk fotoğrafı yayınlarla, filmlerle kafaları, ruhları beslenen, kamçılanan çocuklar ve gençler bir futbol maçını bile bir kanlı savaş alanı haline getirecek kadar saldırganlaşıyorlar.

Esrar, eroin, LSD gibi çeşitli keyif verici toksinlerin, çocukları bile etkisi altına alan bir salgın haline gelmesi de, yine "yarın" ile hiçbir bağlantısı kalmayan, hayatı sa-

dece bir "keyif ânı" olarak yaşamak isteyen, bütün ideali "gününü gün etmek" olan, değeryargılarına asılıp çöken ve büyük bir "fobi"nin, mistik bir "korku"nun basıncı altında bunalan çağımızın bir başka hasta yanıdır.

Sevişmeyi, insanca yüceliğinden soyarak cılk bir "çiftleşme" bayalığına düşüren türlü çeşitli seks endüstrisi ürünlerinin her gün ve her gün sürekli bombardımanlariyle "kan trafiği" beyinlerinden çok, tenasül âletlerine pompalanan gençler, cinsel itilmelerin basıncından kurtulmak şöyle dursun, tam tersine, onun baskısı altına girip cinsel içgüdülerinin tiryakisi ve esiri oluyorlar.

"Libido"nun tabulaştırılmasına, yasaklarla bilinçaltına itilip kakılmasına karşıl.k, "üst-ben"in eğitim yoluyla bir yüceltmeye, bir süblimasyona götürülmesini öngören Freud usta, yeniden dünyaya gelse, teorisinin nasıl kurnaz bir deformasyonla soysuzlaştırıldığını görerek, kahrolurdu.

Korku, yerini tutkuya, oruç, yerini oburluğa, tiryakiliğe bırakıyor, deşarj yerine sürşarj oluyor ve bir nevi cinsel dizginsizlik, tıpkı esrarkeşlik gibi, bir moda salgını halinde bütün dünyaya yayılıyor. Ve bu durum ille az gelişmiş memleketlerin içinde bulundukları çetin kalkınma savaşında çok muhtaç oldukları "idealizm gücü"nü, "konsantre çalışma" ahlâkını kökünden dinamitliyor.

Bir Alman nevroloğuna göre, beynimizde seks ve saldırganlık merkezleri birbirlerine çok yakın bulunmakta ve kombine çalıştıkları için de bunlardan biri üzerinde yapılan tahrikler, uyarımlar, ötekini de etkilemektedir. Çağımızda saldırganlığın seks patlayışına paralel clarak gelişmekte olması, böyle sosyobiyolojik bir kanuniyete bağlanırsa, o vakit "kader tâyin edici" bir insanlık problemi karşısında bulunduğumuz kolaylıkla anlaşılır.

O halde, nasıl ki, insanın sağlığı için zararlı oldukları anlaşılan afyon, esrar, eroin gibi şimik toksinlere karşı milletlerarası bir andlaşma, —"Cenevre Andlaşması"— ile savaşılıyorsa, insanın moral sağlığını sömüren "psişik toksin"lere karşı da yine uluslararası bir savaş açmak zamanı çoktan gelmiştir. UNESCO'nun Türk eksiyonu bu savaşın öncülüğünü yaparak, bütün az gelişmiş milletlerin minnetini kazanabilir. Çünkü, az gelişmişliğin en karakte-

ristik vasfı "israf"tır. İsrafların da en büyüğü, insan gücünün fizik ve psişik israfıdır.

Az gelişmişlikten, ancak "insan"ın akıl ve ruh sağlığı içinde, çağımızın bilim, teknik, sanat ve organizasyon standartlarına yükselmesi sayesinde kurtulunabilir. Bu da sürekli bir çalışma, sabırlı,, inatçı bir "çaba" işidir.

Gerilikten kurtulmanın başka bir yolu yoktur.

En hayati enerjileri, şehvet ve kuvvet çarkları arasında öğütülüp israf edilen milletlerin bu çetin kalkınma savaşında başarılı olmaları çok güçtür.

Çağımızın bu olumsuz gelişimine karşı çocuğun, gencin ve halk yığınlarının akıl ve ruh sağlığını korumak, psişik ve fizik gücünü çarçur etmeden, yüksek değerlere ve asil ideallere yöneltmek için, devletin çokyanlı bir "eğitim reformu" yanında, geniş çapta bir "boş zamanları değerlendirme" tesisleri kurmak ve yine geniş ölçüde bir "sanat politikası" gütmek zorunluğu vardır.

(Milliyet, 24.5.1970)

Mustafa Ayaz: Pazar Yeri

Prof. Dr. Tarık Zafer TUNAYA

SOSYAL YAPI HASTA

Türkiye haritasını açın ve sosyal patlamaları bir bir yerine koyun: Rize ve dolaylarında çay isyanı... Giresun'da, Siirt'te maç isyanı... Kadirli'de, Söke'de resmî makamlara karşı isyan... İstanbul'da, Batı Anadolu'da gittikçe büyüyen grevler... Doğu'da kaynaşmalar... Önce aranan, sonra basılan yurtlar...

Hayatının tehdit edildiğini Meclis tutanaklarına geçiren Bakan'ın hikâyesi, öldürülen Belediye Başkanı, yok yere hayatlarından olan vatandaşlar, basılan karakollar, zorla göç ettirilen emniyet görevlileri... Haksızlık içinde bunalan öğretmenler, polisler... Ancak, askeri mahkeme kararları, jandarmalar ve tanklarla sağlanabilen güvenlik kordonu içinde, geleceğin fırtınalarını haber veren çok yönlü olaylar... Ve tümünün üstünde de darbe korkusu...

Felce uğramış bir Parlâmento hayatını da bunlara eklemeliyiz. İktidar partisinin içinde boğulduğu kopmalar, hizipleşmeler ve hükümetin başına kadar sıçramış sui'stimal iddiaları...

Türkiye'miz, iç isyanlarla ve "Yedi düvel"in düşmanlığı ile karşılaştığı 1920'lerde bile, böylesine bir karışıklık içine düşmemişti. Sosyal sınıflar arasındaki çatışma, böylesine bilenmemiş ve sivrilmemişti.

İşte bu tablo içinde, siyasî sorumlular, bu karmakarışıklığı yatıştırmak için etkin, hem de çok etkin bir tedbir keşfetmişlerdir: Gençlik olaylarını bastırmak, bu amaçla da yeni ve şiddetli cezalar getirmek...

Sanki memleket, bir baştan bir başa huzur içindedir. Her yanı sütlimandır. Huzuru bozan yalnız ve yalnız gençlerdir. Tüm sosyal müesseselerimiz "iyi"dir de, sadece yüksek öğretim müesseseleri "kötü"dür. Sindirilsin onlar, ağır cezalar konulsun bu tek çıban başı yokedilmiş olacaktır.

Hangi sağduyu kabul eder bunu?

Yüksek öğretimdeki huzursuzluğun tarihi eskidi bile: 1964. O yıldan bugüne, hükümetler —ve muhalefet dahil— siyasi sorumlular ne yaptılar? Yüksek öğretimin yönetici kadrosu ne yaptı?

Bir Fransız atasözüyle "i"lerin üstüne noktaları koymak gerek... Mesleleri sakız gibi çiğneyerek tekrarlamıyalım. 1968'de, üniversite yöneticileri isabetli ve sakin bir diyalog kurmuşlardı öğrencileriyle... Onları taraf saydılar. Reform isteklerinin yüzde doksan dokuzunda beraber olduklarını söylediler. Kan akmadı. Mesleler sokağa taşmadı. Ne var ki, bu akıllıca tutum da çok sürmedi. "Şiddete karşı şiddet" politikasının denge sağlayacağı sanıldı. Beklenen de oldu. Bugün 19 Mayıs Gençlik Bayramı'nı, türlü gösterilerle, danslarla, marşlarla kutladık, 15 gencin nâaşları üstüne basarak... Seyirciler arasında bu gençlerin anaları, babaları görünmüyor.

Reform hâlâ askıda, üniversite hocalığı ticarete feda edildiği için...

Gelelim, muhalefeti iktidarı kaynaşık siyasi sorumlulara... İktidar, hâlâ eski ve bozuk eğitim - öğretim düzeninde, santim değişme yapmadan, ısrar ediyor. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 genç öldürüldü. Muhalefet ancak 8'incisinde hesap sormaya başladı. Gençlik meselelerini hâlâ normal "zabıta vak'ası" sayanlar çoğunlukta...

Üniversite sorumluları, nasıl bir çelişme içine düştüklerinin farkındalar mı acaba? Bir günlük üniversite giderinin yarım milyon lira olduğunu her fırsatta belirtenlere sormak gerekiyor: Peki, o yarım milyon lira, bozukluğunu oybirliğiyle kabul ettiğiniz, yüksek öğretim düzeni için harcanırsa mı faydalıdır? Bu düzeni sürdürmek isteyenler karşısında onu eleştirmek ve değiştirmek hakkı, her namuslu insana tanınmalıdır. Bozuk bir düzeni muhafaza etmek isteyenler, daha iyi bir öğretim sistemine geçmek isteyenleri aşırılıkla suçlayamazlar.

Her şey açık ve seçik: Siyasiler —tekrarlayalım: Devlet adamları değil— görevlerini yapmamışlardır. Üniversite yöneticileri görevlerini yapmamışlardır. Görevlerini yapmayan, yapamayan insanlar, ancak istifa ederler. Ama, kendileri suçluyken, başkasını suçlamaya hakları yoktur. Ağız-

ları kapatma tedbirleri aramaya ise, hiç hakları yoktur.

Şimdi, şöyle bir itirazla karşılaşacağımızı biliyoruz: Reform, reform diyorsunuz. Hâlâ reformu, bir iç mesele olarak görüyorsunuz. Şu kurşun deliklerine bakınız. Silâhlar patladı. Adam öldü. Üniversiteler, öğrenci yurtları birer silâh deposu oldu.

Yalnız üniversiteler mi?

Çay işçileri silâhlı savaşa girebilirler diye bir ilke mi vardır Türkiye'de? Stadyumlar birer baruthane mi sayılır bu memlekette? Neredeyse, her vatandaş silâh taşıma izni isteyecek. Doğusunda, kitlece silâh taramaları yapılan memleket Türkiye değil mi? Bu bir...

Değil gençlerin, herhangi bir kişinin silâhlı eyleme geçmesine karşıyız. Fakat, bir adamın niçin silâh taşıdığını da araştırmak gerekir. Hiç kimse durup dururken dağa çıkmaz, silâhlanmaz. Silâhlandırılmış grupların saldırısı karşısında, devlet otoritesinin koruyamadığı insan, bir "meşrû müdafaa" olarak silâhlanmaya zorlanır. Silâh taşımaya "teşvik ve tahrik" edilir. Vatandaşları, koruyucusuz bırakarak, silâhlanmaya itmek, sonra da silâh aramak, "silâhlısın" diye cezalandırmak, çağdaş devlet kavramıyla bağdaşmaz. Üstelik devletin itibarını azaltır. Devlet koruyamadığı için, eşkıyalara sığınan vatandaş ne ise, kentlerdeki silâhlandırmalar da odur...

Her gün kiralık katillerin boy boy resmi çıkıyor. En büyük caddelerden belirli saatlerde güvenle geçilemiyor. Bu olayları görmezlikten gelip de, sadece gençlerde aramak.. bir iktidarın "ademi iktidarı"dır. Bu iki...

Ve asıl mesele: 1962'den 1968'e, 1968'den de 1970'in şu günlerine değin, iktidarı da, muhalefeti de, iyi ve sağlıklı bir eğitim - öğretim sistemi kursalardı.. Öğreticiler de aynı paralelde sözlerini tutsalardı... Ancak bu şartla, görevlerini yapmış insanların rahatlığı içinde, bir şey söyleyeceğe bakları olurdu... Bu üç.

Türkiye'nin sosyal yapısı hasta. Çağ hastalığına, az gelişmişlik hastalığına tutulmuşuz. Hükümetlerin görevi, bu illeti tedavi etmek. Bunun için de her şeyden önce, milli gelir toplamını arttırmak değil, bu toplamdan her vatandaşın adaletli bir şekilde yararlanmasını sağlayarak payını arttırmak. İktisadî "gelişme" ile "kalkınma" arasındaki fark

da bu. Kalkınma, ortak değerler etrafında millî birliği kurmakla, hasta düzeni, kollektif bir heyecan ve bilinç, bir değiştirme atılımını yaratmakla olur. Oysa, manzara tamamen tersine... Sosyal sınıflar arasındaki kavga büsbütün bileniyor. Ondokuzuncu yüzyılda, Batıdaki proleterya sınıfını isyana sevkettiren adaletsizlikler gibi, memleket bölünmeler içine atılıyor... Hattâ, aynı sosyal sınıf içinde, maaş farkları politikası güdülerek, birbirine düşman kesilecek tabakalaşmalar yaratılıyor. Ama unutulan bir şey var: Herkes ve her şey satın alınamaz. Eğer satın alınabilseydi, büyük ve ileri tarih olayları olmazdı. Hattâ elli yıl önce, Anadolu'da T.B.M.M. toplanamazdı. Bir Mustafa Kemal çıkmazdı... Bu dört.

Bir mesele daha: Türkiye'de, aşırı sağ - aşırı sol diyalogu olarak gösterilen çatışma tablosu da gerçeklere uymuyor. Bu yanlış gözlemin kaynağı, oy sömürme politikasından doğmuştur ve 1948'lerde başlamıştır. Bu politikaya göre, gelişmemiş bir sosyal yapı, tutucu çoğunluğa dayanır. Ancak bu çoğunluğun oylarıyla iktidar ele geçirilir ve iktidarda kalınır. 1950'de, hattâ daha önce, birer misyoner gibi memleketimizi inceleyen yabancılar, bu taktiğin ilham perileri olmuşlardır.

Gerçi, her ülkede olduğu gibi, bizim toplumumuzda da, her türünden fikir adamları var. Fakat, asıl çatışma, aşırı merkezler arasında değil. Asıl çatışma, Atatürkçülerle karşı-devrimciler arasında. Ve bu çatışma, sınıfsal karakterini gitgide arttırıyor. Sömürmeye alışık ekonomik güçler, bu kavganın başkörükleyicileri. Benliklerimizi kemiren, bir türlü kurtulamadığımız bunalım, Atatürkçülüğün vardığı ileri bir aşama olarak tanımlanıyor. En büyük yanlış da bu...

Atatürkçülük ya da Kemalizm, emperyalizme karşı en açık, en ciddî savaşı vermiş bir akımın adıdır. Kemalizm bir sosyal hastalığın adı olamaz. Kemalizm, az gelişmişliğin adı da değildir. Kemalizm, azgelişmişlikten kurtuluş savaşının, doktrininin adıdır. Hem azgelişmişlik koşulları içinde kalmak, kalmak için geçmişin kovukları içine sığınarak yeni kuşakları ok yağmuruna tutmak... Hem de "Kemalistiz" demek... Ne akla, ne ilme, ne vatanseverliğe sığar.

Böylesine bir tezi savunursanız, laikliği, demokrasiyi, sosyal devleti yozlaştırıp, bir de "Atatürkçüyüz" derseniz, insanları başka alternatifler aramaya zorlarsınız. Atatürkçülüğü bölersiniz. Herkes, Atatürkçü kesilir. Gerçek ve yapma Atatürkçüler savaşı başlar.

Hem bu nasıl demokrasi,

Bir yandan en tutucu ve gerici çevreleri en etkili siyasî kuvvetler haline getirerek, devlet hayatını kontrol etmelerine imkân vermek... Bir yandan da, değişme, kalkınma, bağımsızlık bilincini baltalamalarına göz yummak... sonra da "hürriyet var" diyebilmek... Bu anarşinin adı demokrasi olamaz. Olsa olsa, "kakokrasi" olur. Bu da beş...

Bütün bunlardan bir sonuca varalım. Yer yer yapısal patlamaları dikkatle izleyenler, Türkiye'ye gelenlere şu öğüdü vereceklerdir: Türkiye, benzin dökülmüş bir alandır. Sigaranıza dikkat!..

(Milliyet, 25.5.1970)

Ferenc Czinke: Madenciler

Şevket Süreyya AYDEMİR

REJİM BUHRANI NEDİR?

Rejim buhranı, ya bir doğum ağrısıdır. Ya bir yetersizliğin işareti. Bugünkü Türkiye'de demokrasinin oligarşiye hızla dönüşü öyle şartlar yaratmıştır ki, çok şeylere gebe olan bu oluşuma rejim buhranı demek, bir hata olmasa gerektir.

Sayın İnönü'ye göre Türkiye, bugün bir rejim buhranı içinde değildir. Yani onun 2 Haziran tarihli gazetelerde çıkan:

— "Türkiye'de bir rejim buhranı görmüyorum." sözlerinden, ancak bu mâna çıkarılabilir.

Bu görüşe, daha aşağıda açıklayacağımız ölçülere dayanarak katılmıyoruz. Ama İnönü'nün sözleri üzerinde, elbette ki durmak gerekir. Çünkü evvelâ şunu belirtmek yerinde olur: İnönü, günümüzde, bu yüzyılın en eski politikacısıdır. İnönü, aktif ve hareketli hayatının, tam 63 üncü yılını yaşıyor. 63 yıldan beri memleket işlerinde aktif ve hemen daima ön plânda göründü. Şimdi de Parlâmentoda, devlet yapımızın en yüksek siyasi denetleme gücü olması lâzım gelen Ana Muhalefet Partisinin başındadır.

İnönü, 63 yıl önce ve hemen hemen bugünlerde, henüz 23 yaşında bir Kurmay Yüzbaşı olarak, gizli bir İhtilâl Cemiyetinin saflarında yer aldı. Bu Cemiyetin hedefi, bir aralık Anayasayı getirdiği halde, sonra bu Anayasaya ihanet eden Saltanat İktidarını yıkmaktı. İnönü, ilk siyasî adımlarını, bu Cemiyetin içinde atmaya başladı. Ve bu adımlarla, o zaman İkinci Ordu Merkezi olan Edirne'de, o yaşta ve bu Cemiyetin Edirne şubesinin başı oldu.

Makedonya'da patlayan direnişler ve o zaman o da ancak 26 yaşında olan Binbaşı Enver Beyin 10 Temmuz 1908'de, Köprülü Hükümet Konağı önünde, top sesleri içinde ilk defa Hürriyeti ilân etmesiyle Saray dize gelince, Padişah, Anayasa İdaresine dönüş zorunda kaldı. Ve Edir-

ne'de Kurmay Yüzbaşı İsmet Bey, 11 Temmuz 1908'de, başında bulunduğu ihtilâl örgütü adına, hem Ordunun, hem vilâyetin idaresine el koydu. Bu teşekkülleri kontrolü altına aldı. Henüz 24 yaşmdaydı. Ondan sonraki hayatı ise malûmdur. İhtilâlin ardından İsmet Bey, İhtilâl Cemiyeti içinde Mustafa Kemal'in, başmı çektiği cereyana uyarak, Ordunun siyasetten ayrılmasını isteyenler safında yer aldı. Ve Ordu görevlerinde hızla yükseldi.

Daha 31 yaşında bir Binbaşı iken, hem de Dünya Harbine katılmış bir imparatorluğun Genelkurmay karargâhında, 3 milyona varan bir Ordunun, Harekât Şubesinin başına getirildi. Daha sonra ve henüz Albay rütbesinde iken Kolordu Kumandanlıkları yaptı. İstiklâl Harbinde aynı rütbeyle hem Kabine Üyesi, hem Genelkurmay Başkanı, hem Garp Cephesi Kumandanlıkları ile işe başladı. Zaferden sonra ise, Hariciye Vekilliği, Lozan Sulh Konferansına memur heyet başkanlığı, Başvekillik ve nihayet 12 yıl süreyle Devlet Başkanlığı..

İşte şimdi Parlâmentoda bu İsmet Paşa, Ana Muhalefet Partisinin başındadır. Ve bu sıfatla:

— "Ben bir rejim buhranı görmüyorum, Anayasa işliyor." diyorsa, bu sözlerin elbette bir ağırlığı vardır. Ama buna rağmen Parlâmentoda ve bütün Parlâmento partileri içinde saçsaça, başbaşa birbirlerine girmiş politikacılar bu sözleri nasıl değerlendirirlerse değerlendirsinler, İnönü'nün görüşleri üstünde memleket aydınlarının ayrıca ve çeşitli yönlerden durmalarında, elbette ki, fayda ve isabet vardır.

Acaba Türkiye'de hakikaten bir rejim buhranı yok mudur? Bu soruyu kendi açımızdan cevaplandırmadan önce, hemen şunu kaydedelim:

— Bir Muhalefet Partisinin Başkanı olarak Sayın İnönü, Türkiye'de bir rejim buhranının ana belirtilerini görse bile derhal, Türkiye bir rejim buhranı içindedir diyebilir mi?

Elbette ki hayır! Bunu doğrulayıcı en kesin işaretleri biz, onun Demokrat Parti iktidarına karşı olan mücadele safhalarını izleyerek çıkarabiliriz. Bu mücadelelerin bütün gelişmeleri bizim "İkinci Adam" isimli eserimizin üçüncü cildinde, adım adım izlenir. Bu mücadelelerde İnönü, artık her ümidin koptuğu, iktidarın başındakilerinden başka

herkesin, gidişatı ayan beyan gördüğü bir safhaya geldikten sonradır ki, ancak:

— "Şartlar tamam olursa, ihtilâl meşru olur, sizi artık ben bile kurtaramam." sözleriyle, iktidarın sonunun nasıl düğümleneceğini, Millet Meclisi kürsüsünden açıklamıştı. Ama, o günlerle bugün arasında şu fark var: 27 Mayıs İhtilâli öncesinde mücadelenin hedefi, açık bir rejim buhranı, yani bir Anayasa değişikliğiydi. Şimdi ise, siyasî partiler içindeki bazı özlem ve tertiplere rağmen, aydın güçler, Anayasanın muhafazası, yani bugünkü şartlar içinde, Anayasaya dokunulmazlık safında yer almışlardır. Çünkü bugünkü şartlar öyledir ki, Anayasaya bir dokunuşun arkasından, bir anarşi mi, bir faşizm mi, bir teokrasi mi, yoksa otokrasi mi gelir? Yoksa, altına imza koyduğumuz anlaşmalara dayanarak soysuzun biri, dışarıdan yabancı yardım kuvvetleri çağırarak, memleketi bir iç harbe mi sürükler? Bunu kimse tayin edemez.

Ama bütün karanlık ihtimallere rağmen, acaba memlekette bir rejim buhranı var mıdır? Elbette vardır! Yani öyle görünüyor ki, bugünkü Türkiye, hakikaten bir rejim buhranı içindedir. Ve bu buhran, Anayasaya karşı değil, Anayasaya indirilen darbelerden ve indirilecek darbe ihtimallerinden gelmektedir.. Konuyu ve kavramım biraz açıklayalım..

Rejim buhranı, Hükümet, yani Kabine buhranı demek değildir. Hükümet buhranı bir Parlâmento hâdisesidir. Rejim buhranı ise, Devlet yapısında bir sıhhatsizlik veya yetersizliktir. Rejim buhranı, ya Anayasa, ya Anayasada bir uygulama başarısızlığıdır. Yahut da, bizzat Anayasa meselesidir. Öyle sanıyorum ki, bizde olan; Anayasanın hafife alınışı, yani bir dikkatsizlik ve anlayışsızlık işidir. Bu da, bir hükümet yetersizliği demektir. Hülâsa, rejim buhranı; ya daha üstün bir rejime doğru bir doğum ağrısıdır. Meselâ Birinci Millet Meclisinde, Birinci ve İkinci Gruplar arasındaki çatlamada durum, Mustafa Kemal Grubu lehine olarak buydu. Yahut da rejim buhranı, sosyal düzende bir sıhhatsizleşmedir. Nitekim bugün ve bizde görülen gidiş budur. Yahut da tutucu kuvvetlerin, gidişatı geriye döndürmek yolundaki çaba ve direnişleri, hattâ müda-

haleleridir ki, bizim 150 yıllık tarihimizde, bunun nice misalleri görülür.

Evet, bugün bizde rejim buhranı, rejimde ve içten gelen sıhhatsizleşmenin, dışarı vuran, fakat hele iktidarın sorumluluğunu taşıyanların, gamsız bir vurdumduymazlıkla görmemezlikten geldikleri oluşların tâ kendisidir. Bu oluşların derinliklerinde, yani yapıdan gelen tepkilerine ayrıca değinebiliriz. Ama hattâ bunlar ihmal edilse bile, şu soru derhal sorulabilir:

— Bir memlekette Yüksek Hâkimler gösteri yürüyüşü yaparlarsa, bir memlekette öğretmenler gösteri yürüyüşü yaparlarsa, bir memlekette üniversiteler ayaklanır, profesörler cübbelerini giyip, koltuklarına kitaplarını alır ve bütün öğretim kadrolarını peşlerine takıp yürüyüşe geçerlerse, öğrenciler sokaklara dökülür, işçiler meydanlara atılır, anâlar, nineler, eşler yavrularını kucaklayıp barikatları yarar ve toplum polisi bile:

— Biz iktidarın değil, devletin, halkın polisiyiz! diye direnişe geçerse, orada rejimin yapısında, elbette ki bazı sıhhatsizlikler, yani buhran vardır. Eğer bir memlekette fakülteler, fabrikalar işgal edilir, grevcilerin üstüne tanklar, fakültelerin içine jandarma, polis birlikleri sürülür, topraklar işgal edilir ve toprak dâvası jandarma gücüyle çözümlenir sanılırsa, hülâsa köyler, kasabalar basılır. Kanlı Pazarlar düzenlenir ve sorumlular bütün bunları, günlük olaylar ve kökü dışarıda tahrikler gibi hafife alırlarsa, o memlekette rejimin sıhhatine, hakikaten eğilmek gerekir. Çünkü bu kadar devamlı ve bu kadar önemli patlamalar veren bir rejimin, demek ki, bazı bünyeden gelen illetleri vardır.

Hülâsa, Türkiye'de, bir rejim rahatsızlığı, inkâr edilemez bir gerçektir. Bizce bu gerçeğin temelinde yatan binbir sebebin en başta geleni, 1945'de iyi niyetle yöneldiğimiz demokrasinin, az zamanda bir oligarşiye, yani azınlık bir menfaat grubunun iktidarına dönüşüdür. En üstün organdan, en alt kademelere kadar bütün oligarşik güçler, başta siyasî oligarşiyi teşkil eden partiler olmak üzere, maalesef tam bir itibarsızlaşma içindedirler. Yani müesseseler, en iyi niyetli insanlara bile artık bir şey vadetmiyorlar. O halde Anayasanın ruhuna dönelim ve dokunulmaz kıla-

lım diyenlere hak vermek, artık gidişatı en görmemezlikten gelenlerin bile, benimsemeleri gereken bir hakşinaslık vazifsi değil midir?

Bu yazıya girerken başta, en eski politikacının sözleriyle konuyu vermeye çalıştık. Şimdi de yazımızda, biraz da, en yeni politikacının sözlerine değinelim. Bu en yeni politikacı, elbette ki, Sayın Başvekilimizdir. Bu bakımdan Adalet Partisinin 3 Haziran günü başlayan, fakat bu satırlar yazılırken henüz sonu alınmayan parti grubu konuşmaları, cidden düşündürücüdür. Bu parti grubunun havası ile, Demokrat Partinin meşhur 23 Mayıs 1930 tarihli takrir üzerine yaptığı son grup toplantısının havası arasında, çok benzerli noktalar var. O grup toplantısında Menderes'in istifası sağlanamadı. Ve işler mukadder âkıbetine sürüklendi. Eiz şimdi AP'nin bu grup toplantısını ve orada Başbakanın, insanda çok düşünceler uyandıran beyanlarmı başka bir yazıya bırakarak, onun bütün icraatına hâkim bulunan üç yanlış görüşü işaretlemekle yetinelim. Bu görüşler şunlardır:

1 — Türkiye, siyasî bir istikrar içindedir,
2 — Türkiye, iktisadi bir istikrar içindedir,
3 — Türkiye, nurlu bir kalkınma içindedir.

İyi ama, iktidar partisi de dahil olmak üzere bütün siyasî partileri parçalanmış ve hepsi de ayrı ayrı itibarını kaybetmiş, aynı zamanda memleketin hemen bütün teşkilâtlı güçleri sonu gelmez protestolarla ayaklanmış bir siyasî ortamda, istikrardan bahsedilebilir mi?

Eğer bir memlekette para değeri istikrarsız, fiyatlar oynak, dış ödeme dengesi açık, ticaret dengesi ölüm derecesinde hasta, yani dış sadakayla işleyen ve bütçesini kapatmak için zengin toprak gelirlerine değil, emeklilerin maaşlarına kadar el uzatmak zorunda bulunan bir rejimde, iktisadî istikrardan nasıl bahsedilir? Ve sonra kalkınma, eğer yollar yapılıp fabrikalar kurulması ise, şimdi dünya yüzünde bunların yapılmadığı bir ülke yoktur. Hattâ bazı ülkelerde, kalkınma oranı, bizimkilerle kıyaslanmayacak kadar süratli ve yüksektir. Fazla olarak bu nevi kalkınmalar, bizde olduğu gibi, köylerin gelişigüzel boşalmasına, şehirlerin kanserleşmesine ve geleceğin sert sınıf kavgalarını hazırlayan oluşlara da dayanmaz.

Hülâsa biz, en eski politikacımızın olduğu kadar, en yeni politikacımızın da görüşlerine bütünü ile katılmıyoruz. Ve diyoruz ki:

— Türkiye'de bir rejim sıhhatsizliği vardır. Biz buna pekâlâ, bir rejim buhranı da diyebiliriz.

Öyle sanıyoruz ki, bu konulara, sık sık değinmek zorunda kalacağız...

(Cumhuriyet, 8.6.1970)

Dilek Sökmen: Desen

Metin TOKER

BAŞBAKANLARI GÖREVDEN ÇEKME ZAMANI

Toplumların hayatında öyle anlar belirebilir ki, yüksek sorumluluk sahipleri, kendilerini çok ciddi ve acele bir karar verme gerekliliğinin karşısında bulurlar.

Ortalık karışmış, anarşi kol gezer olmuş, otorite işlemez hale gelmiş, ipler elden kaçmıştır. Kendisine emir verildiğinde, onun icabını yerine getirmesi düzenliliğin başlıca şartı olan kuvvetler bile içten içe, hattâ açıktan kaynamaktadır. Duruma hâkim olmak lâzımdır.

Duruma hâkim olabilmek için ne yapılmalıdır?

İşte, o toplumlardaki yüksek sorumluluk sahiplerinin, cevabını arayacakları soru budur. Cevap hatâlı olduğu takdirde düzensizlik, toplumu her türlü tehlikeye açık tutar ve en sonda patlama olur.

Bugün Türkiye'de, tedbirinin derhal alınmasına lüzum gösteren bir durumun varlığını, Başbakan Süleyman Demirel'den başka inkâr eden, aklı başında hiç kimse yoktur. Bir iktidarın başında bulunan zat, yani icra organının birinci adamı, teşhiste yanılırsa, tedbirin onun tarafından getirilmesine şüphesiz imkân kalmaz.

1930'ın ilkbaharında Menderes için, 28/29 Nisan olaylarından itibaren başlayan hareket "Ankara'da Kızılay ile Sıhhiye arasındaki beşyüz metrelik mesafe"de suni şekilde koparılmış bir fırtınaydı.

1970'in ilkbaharında Demirel diyor ki: "Türkiye birkaç büyük şehirden ibaret değildir ve onlara bakıp Türkiye hakkında karar verilmez. Memleket, tümüyle büyük bir huzurun içindedir ve herkes işiyle, gücüyle meşguldür."

Gamsızlık belki bir meziyettir ve şişmanların tabiatı icabıdır ama, gamsızlığın Başbakanlardaki adı "vurdumduymazlık" olabilir ve onun hiçbir meziyeti yoktur.

Türkiye, 1930 ilkbaharında da, 1970 ilkbaharında da meselâ "Ancak De Gaulle'ün kurtarabileceği bir Fransa"

durumuna düşmemiştir. Türkiye için her iki ilkbaharda da mesele, iktidar içinde bir değişiklikle halledilebilir haldir. 1960 ilkbaharında Menderes, Meclis ve tabii oradaki DP Grubu tarafından görevinden alınsaydı, bir başkası başka hava içinde DP iktidarının başına getirilseydi Türkiye'de bir patlama, en azından, 27 Mayıs'ta olmazdı.

Hiç mi olmazdı? Yahut olurdu da, daha sonra mı olurdu?

Bunlar birtakım spekülâsyonlardır ki, "Menderes değiştirilseydi siyasi tutumda olacaklar" bilinemeyeceğinden ve her şey de "Menderes değiştirilseydi siyasi tutumda olacaklar"a bağlı bulunduğundan, kesin bir cevap verilemez.

Şüphe götürmeyen husus şudur: Duruma hâkim olma imkânını kaybetmiş Menderes değiştirilmemiştir ve 27 Mayıs'ta da Silâhlı Kuvvetler idareye el koymuşlardır. Olan olmuştur.

"Millet kendi ordusundan mı korkacak?", "Ordu, memleket savunması için eline verilmiş silâhı milletine mi çekecek?", "Menderes, 27 Mayıs'ı üç gün öncesinden biliyordu. Ne yapabilirdi? Böyle hallerde ne yapılabilir?" gibi sözler "Bir mesele, ancak ortaya çıktığı zaman mesele olur" tipi Demirel yutturmacalarının ötesinde mâna da taşımaz, önem de ve pek ilkel bir zihniyetin ifadesidir.

Bugün herkes bilmektedir ki, 1960 ilkbaharının huzursuz günlerinde Menderes'i değiştirerek otoritesi kamuoyu tarafından da, basın tarafından da, muhalefet tarafından da, sağlam kuvvetler tarafından da süratle konsolide edilecek bir yeni, taze ve ciddi hükümeti işbaşına getirmek, DP içinde düşünülmüştür.

Ama Cumhurbaşkanı, "Dere geçilirken at değiştirilmez" atasözünü, ölü eşekle de dere geçilebileceği inancıyla karıştırmıştır. DP'liler, "Canım, iyi ama, Menderes'in yerine kim?" tereddütleriyle oyalanıp durmuşlardır. İnönü, "DP milletvekillerinin adını torbaya koyar, çekersiniz. Kim çıksa bundan iyidir" dediği zaman da Menderes'in silâhşörleri, "Hah!.. Kelle istiyor. Sevgili Başbakanımızın kellesini bir alırsa, topumuz kül oluruz" propagandasını işletmeye koyulmuşlardır.

Halbuki o günlerin DP'si saate karşı bir yarışın içindeydi ve bu yarışı kaybetmiştir.

Haydi diyelim ki, onların önünde bir tecrübe yoktu.

Ya, bugünkülerin?

Ve ortalık böylesine bir çalkantının içindeyken...

1961 Anayasasının Türkiye'ye batılı bir demokrasi getiren sistemi kaldığı sürece, her hükümet bu sistemin tabiatında bulunan birtakım güçlüklerle karşı karşıya olacaktır. Üstelik batılı demokrasi, batıda bile yeni bünyevî zorluklar hissetmektedir.

Demirel'in, Anayasa çerçevesinde, bu güçlüklerle başedebilmek için seçtiği yol, kendisini de, toplumu da, memleketi de bugünkü noktaya getirmiştir. Hatâlı olan, o seçimdir. Tutumdur. Davranıştır. Politikadır.

Anayasa değildir.

Demirel, doğru olan birtakım "Türkiye'de hükümet etme prensipleri"ni yanlış metodlarla uygulamaya kalkışmış, çarıklı erkânıharplik etmek istemiş, oyunculuğunun gücünü ve tesirini mübalâğa etmiştir. Bazı kimseleri kandırabilmenin herkesi kandırma olduğunu sanmıştır.

Türkiye'de bir iktidarın, sokağa mutlaka hâkim olması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir.

Ama, devletin kuvvetleriyle! Sol anarşiste karşı sağ anarşisti sokağa çıkararak, onu orada himaye ederek değil... Sol anarşistin silâhını, sağ anarşiste aratarak değil...

Bakınız, bu tertibin sonunda sokak ne haldedir. Gençlik ne haldedir.

Türkiye'de bir iktidarın, Silâhlı Kuvvetlerin temayülünü mutlaka bilerek davranması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir.

Ama onun içinde, oyunlar yapmak, bir vaktin büyük komutanlarıyla, "Ben bu teklifi getiririm. Nasıl olsa o karşı çıkar. Ben de, teklifi onun yüzünden çıkartamamış olurum. Siz hiç merak etmeyin..." tertiplerine girişmiş, ödenek arttırmak, yılışmak "Ordunun temayülüne göre davranmak" değildir. Orduyu karıştırmaktır. Ordu içindeki karşılıklı güven ve saygıyı yitirmektir. Başka personele de, hakkı arttırmak için "Albaylar gibi davranmak" lâzım olduğu fikrini aşılamaktır.

Türkiye'de bir iktidarın "27 Mayıs Olayı"nı peşinen kabul etmesi gerektiği tartışılmaz bir gerçektir.

Ama sen, gidip Celâl Bayar'ı görmemek veya onu ka-

bul etmemekle yetinirsen, bunun dışında, iktisadî görüşünden oy derleme usullerine kadar devrilmiş idarenin bütün kusurlarını, hattâ irticaa göz kırpmakta, onu da aşarak sürdürürsen 1970 Türkiye'sini 1930 Türkiye'sinin tüm huzursuzluklarının, güvensizliklerinin içine atmış olursun.

İşte, bütün bunların sonunda, bütün bunlar meydana çıkınca, AP'nin Demirelli siyasî iktidarı iflâs borusunu çaldı. AP'nin Demirelli siyasî iktidarı bir daha Türkiye'ye asla otorite getiremez.

Olsa olsa, otoriter bir rejimi getirir ve o zaman her şeye de çok yazık olur.

Demirel'in Başbakan kalmak için direnmesi, kabahatin kendisinde değil, Anayasada olduğu telkinini ustalıkla yaparak, otorite buhranını bir rejim buhranı haline sokmaya çalışması, iktidarını paylaşmaya bile razı olduğu zehabını yaratacak davranışları anlaşılmayacak hususlar değildir.

Demirel, düştüğü zaman, "Kardeşleri Meselesi"nden dolayı düşürüldüğü inancının kalplere hâkim olacağını düşünmektedir ve "Kardeşleri Meselesi"nin de iftihar edilecek bir tarafı yoktur.

Ama o konuda bu noktaya gelmesi bile kendi kabahatidir. Kendisinden evvel çok kimsenin başını yemiş "usûl alâmeleri"nin akıl hocalığı, Demirel'i, "açıklıktan kaçan adam" yapmıştır ve "bir gazetenin ilk iddiaları"nı şiddetle reddeden, hattâ takbih eden iyiniyetlileri dahi şüpheye düşürmüştür.

Demirel elbette bundan dolayı düşmeyecektir. Parlâmenter demokrasiyi, bu sistemin bütün itibarını, Parlâmentonun saygı vermesi gereken yüzünü kirletmiş bir iktidar başı savunamayacağı içindir ki Demirel, o rejimin bir icabı olarak ve onun metodlarıyla değiştirilmelidir.

Zira bugün, Türkiye'de herkes bilmelidir ki, Parlâmenter demokrasi, tehlikededir ve 1970 ilkbaharında sadece AP değil, rejimin kendisi ve tamamı saate karşı bir yarışın içindedir.

(Milliyet, 8.6.1970)

Jozsef Nemeth : Margit

Doç. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

ALTERNATİFSİZLİK BUHRANI

Son günlerde Türkiye'de en çok konuşulup tartışılan konu, değişik sıfat tamlamalarıyle dile getirilmeye çalışılan "buhran" konusudur. Bazı çevrelere göre bir "hükümet buhranı", bazılarına göre de, "rejim buhranı" vardır. Biraz sebeplere eğilenlerse Türkiye'deki durumu "iktisadî buhranın siyasî hayattaki görünüşü" veya "siyasî ahlâk buhranı" olarak nitelemektedirler. Hangi kelimelerle dile getirilirse getirilsin, içinde bulunduğumuz güçlükler ve sürüp giden sosyal çalkantılar, "alternatifsizlik buhranı"na vararak bir çıkmaza girmiş görünmektedir.

Konuyu "iktidar partisi"nin başı ve Başbakan açısından ele alacak olursak, güçlüklerden hiç olmazsa bir süre sıyrılabilmek için akla gelecek değişikliğe "alternatif" olabilecek kırattaki kişilerin çeşitli yollarla "harcanma"sı ve "köklenme"sidir. Çok partili demokratik hayatta alternatif "iktidar partisi" karşısında ve muhalefette aranılacak olursa, gönül rahatlığı ile bir alternatiften sözetmek yine mümkün olamayacaktır, sanırım. Değişik fikirler manzumesi etrafında biçim kazanması gerekirken, giderek veya daha çıkış noktasında bir şahsın ve yakın çevresinin yönetim ve denetiminde bir seçim kazanma makinesi haline getirilen siyasî partilerimiz de gerek temsil ettikleri görüşler, gerekse kamuoyunda yarattıkları izlenimler bakımından bir "alternatif" olmaktan uzak görünüyor. Zaten parti içinde alternatif olamadıkları için, başçekenlerin çevresinde "yeni" partiler birbirinden doğmakta, Celâl Bayar'dan Turhan Feyzioğlu'ya kadar uzandığını gördüğümüz 1945 sonrasının yeni partileri aynı doğum sürecinden gelmektedir. Bu gelişme çizgisine aykırı düşen bir parti ise, alternatif umudu yaratmaya başladığı bir sırada kısır çekişmelerin çukuruna düşmüş veya düşürülmüştür.

Bu görünüş içinde, kökü çok derinlere giden bir "sosyal buhran"ın biçim kazandırdığı "alternatifsizlik buhranı" karmaşık siyaset cihazını kendi işleyişi içinde bir çözüm yolu bulmaktan alıkoyunca "son alternatif" olarak "ordu" nun akla geldiği görülmektedir. Bize kalırsa bu konuda önemli olan, kendi çıkarları açısından "ordu"yu akla getirenlerden çok —ki "Yahya Han Formülü" de bunun içindedir— son günlerde sıkça muhataralı gidişinden söz edilen "Devlet gemisi"nin kaderine ortak olan "ordu"nun aklından geçenlerdir. "Gemi" veya "sefine" kelimesiyle olsun "Devlet" arasında benzerlik kurma geleneği Türkiye'de yüz yıl aşar. 1867 yılında Ali Suavi, "Peki ama, hepimiz geminin içindeyiz. Gemi batıyor. Nasıl feryat etmiyelim?" derken, 1863 yılında yine İngiltere'de "Hürriyet" gazetesinin çevresinde toplanan "Yeni Osmanlılar" sorulu-cevaplı bir yazılarında, "Siz halkın vekili misiniz, sizden başka hiç adam yok mu?" sorusunu cevaplandırırken, "Sair âzâda noksan hiç bulunursa, bizim onlara mütâbaatımız lâzım gelmez. Bu sual bir sefine su almaya başlasa da yolculardan birkaçı halden haberdar oldukta bağırsalar, sair haberi olmayanlar onun niçin sükût etmiyorsunuz demek gibi bir haldir. Sefine batarsa hepsi birden gark olurlar" (1) diyorlardı. Doğrusu şudur ki, aralarında kurulmaya çalışılan benzerliğe rağmen "Devlet"in batması, "gemi" veya "sefine"nin batmasından çok farklı bir şeydir.

Alternatifsizlik yarattığını söylediğimiz "sosyal buhran" ın kökeni "dün"dedir. Bunun başlangıç noktasını belirlemek kolay değilse de, görüntüleriyle, hayatımızın her alanında, adım başında karşılaşmaktayız. En belirgin görünüşü de, devlet hizmetlerinde, idare ve siyasette bir işin yürütücüsü durumunda bulunan "müdür", "lider", "şef" veya "genel müdür"le onun "yardımcısı" durumunda bulunanların çoğu kere ortaya çıkardığı büyük tezattır. İstisnalar bir yana bırakılacak olursa, genellikle "müdür" durumunda bulunarak bir işin sorumluluğunu taşıyanlar, ilerde aynı işi yürütmek için alternatif olamayacak kişilerle çalışmayı tercih etmektedirler. Bunun içindir ki, müdür takımına yardımcılık edenler, çoğu kere, aynı görevi yürütebilmek için gerekli özelliklerden yoksun kişilerdir. "Baş" durumunda bulunanlar, "fikir" ileri süren ve "doğru" bil-

Çıkmazlardan kurtulmak için önce "alternatifsizlik buhranı"na son vermek, her alanda alternatif yaratmak ve diğini savunan "yardımcı"larla çalışmak yerine, boyun eğen ve baş sallayanlarla çalışmayı tercih etmekte, böyle olmayanları saf dışı bırakmanın yollarını aramaktadırlar. Sözün kısası, Batı ülkelerinde "kaide' 'olan, bizde "istisna" halini almaktadır.

Bu durumun ortaya çıkardığı sonucu özetlemek için "gelen gideni aratıyor" kanaatini hatırlamak yeter. Bir toplumda, bazılarının "sélection negative" adını verdiği olumsuzları seçip "baş"a geçirmek mekanizması işlerse elbette sonuç başka türlü olacak değildir. Böylesi toplumlarda "gelen ağam, giden paşam" deyimine dayanak olan ve "kişiye fayda"yı "toplum faydası"na feda eden bir ahlâk anlayışı kök salar. Değerlendirmeler "kişiye faydalı" olma ölçüsüne dayandırılınca da zümre çıkarları ön plâna geçer. Giderek, şatafatlı sloganlarla ve büyük sözlerle zümre çıkarlarının peçelendiği görülür.

Kişi açısından bir başarı gibi görünse de, aynı kişilerin sürekli olarak, hattâ bazan ömür boyu, aynı görevi yüksek sorumluluk yerlerinde sürdüregelmeleri "toplum" açısından insanın aklına "adam kıtlığı mı var?" sorusunu getirir. Gerçi Namık Kemal nesli için "Hasta Adam"ın durumuna konulan teşhis şudur: "Hastalığın hakikati küllet-i rical, küllet-i mal, küllet-i asker, küllet-i eshab. Velhâsıl küllet, küllet, küllet, her şeyde küllet. Onun menşei ise istibdad-ı hükûmettir." (2). 1870 Türkiye'si için geçerli olsa da burada sayılan "yokluk"ların 1070 Türkiye'si için aynen geçerli olduğu söylenemez. Günümüzün Türkiye'sinde "yok" olan "insan" değil, insanın en iyisini seçip yükselten, ona daha çok "söz" ve "sorumluluk" verecek olan daha iyiyi seçip, başa getirme, "müdür" yapma mekanizmasının işlemez oluşudur.

Bulundukları yerlerde gerçekten "alternatif" olabileceklere karşı girişilen engellemeler ve töhmetler, ancak ateş bacayı sarınca dönüp baktığımız, bakıp da endişelendiğimiz "sosyal buhran"ın bir başka sebebidir. Böylece toplum ağacımızın en gür ve en güvenilir dalları kurutulmakta, buna karşılık, ters bir budamayla ortadan kaldırılan dalların yerini "haksızca" başkaları almaktadır.

gerektikçe bunları işletmek gerekir. Alternatif yaratmamakta direnmekle veya mevcut alternatifleri işletmekten kaçınmakla, süpap sistemi işlemeyen bir kazan gibi "patlama" lara uğramak mukadderdir. Unutmamak gerekir ki, Devlet makinesinin iyi işlemesi için her şeyden önce süpap takımına kulak veren yöneticilere ihtiyaç vardır.

(Cumhuriyet, 11.6.1970)

---

(1) Bk. C. O. Tütengil, İngiltere'de Türk Gazeteciliği, İstanbul, 1969, S. 41 ve 63.

(2) Aynı kitap, S. 67.

Hayati Severoğlu

Kenan ESENGİN

ESAS OLAN, ORTAM YARATMAMAKTIR

Son günlerin iç politika olayları birkaç yönden ilginçtir. Bütün sorumlu devlet adamları ve siyasi parti liderleri, rejim buhranının olmadığından, ihtilâle karşı olduklarından sözettiler.

Biz siyasi iktidarın sorumlu başı olan sayın Demirel'in bazı sözlerini tekrarlayarak bu konuya gireceğiz.

Demirel diyor ki: Ordu, sivil idarenin kontrolunda olmalıdır. Bu söz ilke olarak doğru ve normaldir. Başbakan buna neden lüzum görmüştür, onun üzerinde durmayacağız. Yalnız normal olan bir ilke daha vardır. Sivil idare, yani siyasi iktidar da, Anayasa'nın, Parlâmentonun, kanunların ve ülke çıkarlarını değerlendirecek gerçek kamuoyunun kontrolü altında olmalıdır. Bunlar hiçe sayılarak yalnız cehaletin sayı çoğunluğunun her şeye hâkim olduğunu düşünmemelidir. Birinci şık arzu ediliyor da, ikinci şık neden uygulanmıyor? Türkiye'de Anayasalar, kanunlar, prensip ve ilkeler hep ihtiraslı kişilerin ve kötü akıl hocalarının arzularına, politik çıkarlarına göre tek yanlı yorumlandığı, yürütülmek istenildiği için her şey yozlaştırılmış, bunalımlar yayılmış, ihtilâl tartışmaları başgöstermiştir. Oysa esas olan böyle bir ortam yaratmamaktır.

Önce şunu açık olarak ortaya koymak gerekir:

Eğer bir demokratik ülkede rejimin temeli olan mevcut Anayasa, onun anlam ve kavramına göre mevcut kanunlarla yürütülüyorsa, Parlâmento, siyasi iktidar ve devlet organları, hukukun, adaletin gereklerine ve ulusun yararlarına uygun işliyor ve işletiliyorsa, ülkenin yüksek çıkarları, bağımsızlığı tartışma konusu olmayacak biçimde korunuyorsa, devrimler yaşatılıyor, Anayasanın ve çağın ihtiyaçlarının öngördüğü reformlar yapılıyorsa, özel olarak ülke ve toplum, huzur ve güven içinde bugününden ve ya-

rınından endişeli değilse böyle bir ülkede neden şu ya da bu şekilde bir rejim bunalımından, bir ihtilâlden söz edilsin? O zaman bundan bahsetmek güldürücü olduğu gibi, hiç kimse de ona önem vermez. Herhangi bir neden ile (irtica gibi) başkaldıran, isyan eden unsurlarda kolayca devlet güçlerince yok edilirler.

Bizim siyasi iktidar, sorumlu kişiler, bu gerçekleri bir yana bırakmışlar, hep bir ağızdan, ihtilâle karşı olduklarını, rejim buhranının olmadığını söylüyorlar.

Elbette ihtilâle, rejim buhranına karşı olunacaktır. Fakat esas olan, karşı olmak mı, yoksa ona ortam mı yaratmamaktır? Bir yandan hastalık olmamasını isteyeceksiniz, diğer yandan hastalığı doğuracak bütün sebepleri ihmal edecek, hiç önemsemiyeceksiniz. Ne demek profesyonel ihtilâlciler vardır? Neden ülkede devam eden kötülükleri, yolsuzlukları, rejimi soysuzlaştıran faktörleri ortadan kaldırmak için ciddi davranışlara girilmiyor da kaçamak, bulanık ve sonuç vermeyecek beyanlarla suçlamalar yapılıyor. "İhtilâl yapan ordular zayıflarmış?" Ordu ihtilâl mi istiyor. Onu töhmet altında tutuyoruz. Bunlar hiçbir meseleyi çözmezler. Esas olan ,kötü ortam yaratmamaktır.

1940-1950 arasında kötülükler çoğaldıkça hızlanan, ortam iyileştikçe duraklayan ihtilâl fikri, 1950'de koşullar tamam olduğu için aksiyona geçti. Böyle bir durumda gelecek ihtilâl ise devlet büyüklerinden ya da parti başkanlarından izin ve müsaade almaz elbette. Rahmetli Orgeneral Cemal Gürsel ile 1958'de Üçüncü Ordu Komutanı iken Erzurum Orduevi üst salonunda, NATO ve siyasi iktidarın durumu üzerinde özel konuşmalar yapılıyordu. Maksatlı olarak bazı arkadaşlarla sivri konulara girdik. Hemen çok kestirme bir karşılık verdi: "Bu iktidarı yıkacak bir ortam yoktur." Onun düşündüğü ortam 1960'da geldi. Görülüyor ki, esas olan, ihtilâl nedenlerinin, ihtilâl ortamının yaratılmamasıdır. Bu konuda da siyasi iktidar, siyasi partiler ve Parlâmento çok dikkatli olmak zorundadırlar.

Bütün bölücü, yıkıcı, ülkenin geleceğini tehlikeye sokucu davranışlar, oy avcılığı, partizanlıklar ve kişisel çıkarlar için rejimi soysuzlaştırmalar siyasi iktidar ve siyasi partiler için büyük zararlar getirici olmakla kalmaz, demokrasiyi yokettiği gibi, yurdu karanlıklar içine atabilir.

Türkiye'mizi bir çöküşün, bir moral yıkılışının derinliklerine yuvarlar.

Bu sebeple siyasî iktidar dikkatli, vatansever; siyasî partiler "Önce yurt, sonra parti" diyebilen kuruluşlar olmalıdır. Yoksa şuna karşıyız, buna karşıyız, demek bir iktidarı rahatlatmaz. Ortam yaratmamalıyız.

(Cumhuriyet, 18.6.1970)

Dilek Sökmen: Gravür

Nadir NADİ

ADINI SİZ KOYUNUZ

"Böyle demokrasi olmaz, buna göstermelik demokrasi, cici demokrasi, uydurma demokrasi denir" dediğiniz zaman, yurdumuzda demokratik hukuk devletinin savunuculuğu görevini kimseyle paylaşmaya katlanamayan rejim tekelcileri, derhal kıyameti koparırlar. Başta iktidar ve yanında Ana Muhalefet Partisi sözcülerinden bir yaylım ateşidir başlar.

Bizler diktacılıkla suçlanırız. Ne maoculuğumuz kalır, ne Moskovacılığımız, ne de içki masası sosyalistliğimiz! Demokrasiden yanaymış gibi görünmekle demokrasi yapılamayacağını, yurdumuzda gerçekten demokratik bir yönetim kurulabilmek için ilkin yürürlükteki Anayasaya saygılı bir tutumu benimsemek gereğini öne sürdünüz mü, size diş gıcırdatır, düşman kesilirler.

Ya onlar? Onlar, işlerine nasıl gelirse öyle bir davranışın içindedirler. Bütün kaygıları kalabalığa şirin görünmek, Allah ne verdiyse elden geldiğince oy toplamak ve yerlerini koruyabilmek amacıyla rejime toz kondurmamaktır.

Eski Demokratlara siyasal haklarının geri verilmesi konusunda Ana Muhalefet Partisi, 27 Mayıs devriminin ruhunun zedeleyeceğini ve Anayasanın varoluş nedenini baltalayacağını bile bile sırf Paşa Baba kuyudan adam çıkarsın diye iktidar partisiyle işbirliğine gitmekte bir sakınca görmemiştir.

Ne oldu? Yüksek Mahkeme, Anayasada yapılan değişikliği şekil bakımından işte bozuverdi. Oylama sırasında gerekli çoğunluğun bulunmadığına neden dikkat edilmedi? Kuyudaki adam boğulmak üzereydi de ondan mı acele davranıldı? Paşa Babanın sonraları açıkladığına göre, asıl maksat, kuyudaki adamı kurtarmak bile değil de, sadece karşı tarafa çokça oy kaymasını önlemekti. Bu yüzden ikti-

dar ne kaybetti; muhalefet ne kazandı, varsın onun muhasebesini Sayın Paşa vicdanında yapadursun; bildiğimiz bu Anayasa dışı işbirliğinin her iki tarafı da ağır yaraladığıdır.

Şimdi ister misiniz bozma nedeni biçimle ilgilidir diyerek aynı yanlışı bir daha tekrarlasınlar. Gerekli çoğunluğu bulmaları bir hayli güç olmakla beraber, bulduklarını varsaysak bile, bu kez varılacak kararın esastan bozulmayacağını kim onlara garanti edebilir? Bu takdirde, alacakları yara ötekinden de ağır olacaktır.

Sendikalar Kanununda yapılmak istenen değişiklik de göstermelik demokrasimizin garip cilvelerinden yeni bir örnek çıkarmıştır ortaya. İşçilere sendika kurmak, beğendiği sendikaya girip çıkarını savunmak hakkını esirgeyen, yurdumuzda âdeta bir sendika tekeli yaratmak amacını güden bu tasarıya, iktidarla beraber muhalefet de oy vermiştir. Oysa, bütün uzman profesörler, kanunun hem Anayasaya, hem de altında imzamız bulunan uluslararası antlaşmalara aykırı olduğunu günlerdir söyleyip durmaktadırlar.

Olaylar henüz pek taze olduğu için, şimdilik bu konuda fazla bir şey söylemek istemiyoruz. Yalnız, bir noktaya parmak basmadan geçemeyeceğiz: Bizi bugüne kadar diktacılıkla, orduyu duruma el koymaya itelemekle suçlayanlar, olayların üstesinden gelemeyeceklerini anlar anlamaz, kendileri orduya başvurmuşlar, onun desteğine sığınmışlardır. Dileğimiz, Türk ordusunu kendi politikalarına âlet etmeye kalkışmamalarıdır. Bunda hiçbir zaman başarı sağlayamayacaklardır.

Özel durumu söz konusu oldu mu 132. maddeyi yanlış yorumlayıp Anayasaya sığınan Başbakan, kimi zaman da zaten doğru dürüst uygulamadığı Anayasayı toptan kaldırmanın özlemini ağzından kaçırıvermektedir. Geçen gün T.B.M.M. kürsüsünden senatör Ahmet Yıldız'a çatarken:

— Buraya 301 milletvekili ve 124 senatörle geldiğimiz gün, sizi kapı dışarı edeceğiz! demekle yüreğini yakan intikam özlemini bir daha açığa vurmuştur.

Düşünelim bir an: 27 Mayıs'ın iktidara getirdiği bir Başbakan, 27 Mayıs'ı yıkmak özlemi içinde kıvır kıvır kıv-

ranıyor. Sonra Ana Muhalefet Partisi de bu rejime göstermelik diyenleri diktacılıkla suçluyor.

Böyle bir ortamda bizler neyleyelim?

Al birinden, vur öbürüne!

(Cumhuriyet, 20.6.1970)

Pınar Kutat: Gergef

Oktay AKBAL

İŞGALCİ KİM?

Bay Demirel, M.B.G. senatörlerine, "fuzûli işgal" demiş! Türkçesi, hakkı olmayan bir yere kurulmuş kişilermiş tabii senatörler! Sanki 27 Mayıs 1960 devrimi diye bir şey yok, sanki 1961 Anayasası yok, o Anayasa düzeni yok! Birtakım adamlar gelmişler Senato'nun koltuklarını "işgal" edivermişler! Kendiliklerinden, kimseye danışmadan, sormadan, soruşturmadan...

Hani bir adam gelir yerleşir evinize, ne para verir, ne pul, ne de boşaltır evi. Verirsiniz mahkemeye, "fuzûli işgal" suçundan bir kovuşturma açarsınız. Bay Demirel de 27 Mayıs Devrimini yapanları aynı durumda görüyor. Gelmişler, haksızcasına ele geçirmişler Senato koltuklarını. Hem de beş yıl, on yıl için değil, bir ömür boyu! Üstelik de Demirel'in, Demirel gibilerinin sözünü dinlemeyen, her yerde, her konuda Atatürkçü, devrimci, cumhuriyetçi, halkçı, ilerici nitelikleriyle, kişilikleriyle çirkin politikacıların karşısına dikilmekten kaçmayan, korkmayan kişiler bunlar...

Sandıktan her çıkan tavizciliği, politikacılığın bir gereği sayıyor nedense. Bütün sorun oy almaktır!.. Nabza göre şerbet vermektir!.. "Nabza şerbet vermeyin" öğüdünü ortaya attığı halde hangi nabız daha çok şerbete uygunsa, ya da ne çeşit şerbet vermek günün modasına yakışıyorsa, o yolu tutan politikacılar bile o sandıktan çıkarlar! Sandıksal demokrasinin erdemi bu, gününe, olayına, havasına göre görüş bildirmek, fikir ileri sürmek! Bakarsınız 27 Mayısçı olunur, bakarsınız o 27 Mayıs'a karşı çıkılır. Tavizcilik başlıca silâhtır politikacının elinde...

Tabii Senatörlere "fuzûli şagil" diyen Başbakan Demirel 1961 Anayasasını, o Anayasa kuruluşlarını, o Anayasanın sağladığı hakları, hepsini haksız, yersiz bir şey sayıyor öyleyse!.. Anayasa, M.B.G. üyelerini bir yaşam boyu Senato'-

da görevlendirmiş. Nedir bu görev? Türk demokrasisinin yanlış, ters, çirkin yollara, yönlere sapmasını önlemeye çalışmak. Atatürk Cumhuriyetinin temel ilkelerini savunmak. Uygar bir ülkeye yakışan bir toplum düzeninin kurulması için uğraşmak... Her şeyden her şeyden önce de, sandıktan çıksın çıkmasın, Atatürk ilkelerini, Türk halkının vazgeçilmez haklarını çiğnemek, yok saymak heveslilerinin karşısına o hakların, o mirasın, o ülkünün Anayasa tarafından görevlendirilmiş erleri olarak dikilmek... Tarihte Tabii Senatörler kadar ağır bir sorumluluk, zor bir yükümlülük altına girmiş, hem de seve seve girmiş pek az insan vardır. Anayasayı yapacaksın, devrimle yıktıklarına siyasi hak tanıyacaksın, onlar iktidara gelince, karşılıklı tartışacaksın, sana durmaksızın çatacaklar, seni yok etmek, kaçırtmak isteyecekler, dayanacaksın. Karşındakiler politikacılığın bütün olanaklarını kullanacaklar, kolay, ucuz yöntemlerle seni küçültmeye, kamuoyu karşısında zor durumda bırakmaya çalışacaklar, sense Atatürk ülkülerinin, çağdaş uygarlığın gerektirdiği koşulların, tertemiz bir ulus ve yurt sevgisinin, her türlü özel yarar ve çıkarcılığa sırt çevirmiş bir inancın ateşiyle direneceksin, direneceksin...

Sonra da bir Başbakan "fuzûli şagil" diyecek!.. Anayasa ortada, o Başbakan da bu Anayasaya dayanarak iktidarda. En basit bir mantık kuralıyla ters düşüyor Demirel... Bindiği dalı kesiyor! Dayandığı yeri yıkıyor! Daha doğrusu Anayasa dışına kayıyor... Fuzûlî işgal diye bir şey yok. Ama Demirel kendi beceriksizliği, yeteneksizliği, anlayışsızlığı ile gereği gibi başaramadığı bir görevde hâlâ, ama hâlâ kalmakta direnişiyle fuzûlî işgalden de öteye gidiyor. Kendini düşünsün biraz da "fuzûlî şagil" derken... Bu söz kendi yeteneksiz iktidarına daha çok yakışıyor...

(Cumhuriyet, 21.6.1970)

Prof. Dr. Mümtaz SOYSAL

SABRIN SONU

Evini sırtında taşıyan kaplumbağa, evin kişiden ayrı, yıkılabilir ve değişebilir bir şey olduğunu, olması gerektiğini bilmez. Temmuz Kurultayında CHP'nin belki de en büyük handikapı, birçoklarına en büyük avantajı olarak gözüken yanı olacak; kendi kişiliğiyle partiyi özdeşleştirmiş, kendi değişmezliğini ya da yavaş değişme temposunu partiyle aynı sayan bir önder.

1935'ten beri köklü bir dönüşüm zorunluğu duyan CHP, başını çevirdiği zaman gövdesi, gövdesini çevirdiği zaman da başı ağır gelen bir dev gibi, hâlâ dönemedi. Dıştan bakıp bakıp "bu bir kış uykusu ki hiçbir yaz sökemez" diye umutsuzluğa kapılmak bile mümkün. Ama durum biraz daha yakından incelendiği zaman, gövdeyle başın yanında, dönüşü engelleyen başka ağırlıkların da bulunduğu, onlar safra gibi atıldıkça kımıldanmanın hızlandığı gözden kaçmıyor. Kendi başlangıçları ya da şecerelerindeki kökler tek parti dönemine kadar inen, eşrafla bürokrasi karışımı bir temel yapının temsilcileri olarak kocaman adlarından başka partiye verecek şeyleri bulunmayan bir politikacılar zümresinin ayıklanması, belki de son yılların en olumlu adımı sayılabilir. Şimdi onların büyük çoğunluğu Güven Partisinde.

Ama bu ayıklamanın her zaman belirli ilkelere göre tutarlı olduğunu söyleyebilir misiniz? Genel Başkanın mavi boncuk politikası, ilkelerin değil de cephelerin ve kişilerin gücünü kollaması, ayıklamayı eksik ve tutarsız kılmamış mıdır?

Daha kötüsü şu: Bu tarz bir politika, CHP'nin yukarı kademelerinde nerdeyse onun "alâmet-i fârika"sı sayılabilecek öyle bir üslûp, öyle bir gelenek yerleştirmiş ki, partiye zaman zaman aşılanan yeni kanı da kirletme, yaşlı opportünistlerin yerine genç opportünistler koyma tehli-

kesi hiç ortadan kalkmıyor. Kurultaylarda zaman zaman yapılan ayıklamaları diploma töreni niteliğine büründüren de bu yön zaten. CHP mezun ettiği öğrenci kadar yeni kayıt yapan bir okul olmayı çoktan geride bırakmalıydı.

Başöğretmenin okula yeni şarkılar öğretmesi mümkün müydü? Yeni bir doktrine kavuşma, daha doğrusu doktrini değişen Türkiye'nin koşullarına uydurma elbette yeni ağızların çıkardığı notalarla olacak. Yaşlı önderin hayranlık ve umut uyandıran tek şarkısı, dış politika alanında olmuştu. Türkiye'ye dünyada yeni bir yer bulmakla başlayan, ama NATO'ya ve Amerika'ya karşı kesin bir tavır almak söz konusu olunca yan çizerek "onurlu bir ittifak"a dönüşen tutum, partiyi kesin bir alternatif sahibi olmaktan alıkoydu. "Çağlayangil'i kötülemekle yetinsek acaba olur mu?" derken tren çoktan kaçtı. CHP, artık, "Bağımsız Türkiye" gibi nerdeyse anlamsızlaşacak kadar günlük olmuş nakaratların bile sahibi değil.

Eski başla yeni takım, karşılıklı yaratıcılık aşısıyla, "kuyu"dan daha iyi bir oyun yazamazlar mıydı? "Kodamanlara siyasal hakları geri vererek yığınları kazanmak" buluşu, büyük bir zekâ eseriydi ve bazı büyük zekâ eserleri gibi, yanlıştı. Ucuz devrimcilerle birlikte politikacılar da, herhalde, sendika hakları için ayaklanan işçileri gördükten sonra, yığınların artık nelerle uğraştığını anlamış olsalar gerek. Bu bakımdan, CHP merkez takımının işçi konularında gösterdiği son esnekliği ancak karşılamak mümkün.

Görünüşe bakarsanız, temmuz sıcağının Kurultayı, Genel Merkezin ısrarı üzerine ve ortanın solundaki tutumu baltalayanlarla bir an önce hesaplaşmak için toplanıyor. Ecevit'in 15 haziran günü Kırşehir'de kullandığı deyimle, "bazı kurtların üzerindeki kuzu postları çıkarılacak."

Böyle bir hesaplaşmanın gerçekten anlam taşıyabilmesi için, Genel Merkez takımınca savunulan sol tutumun biraz daha somutlaşması gerekmez miydi? Şimdiki görünüşüyle, bu tutum, hem Genel Başkanın, hem de takım içindeki bazı kişilerin yapısal değişikliklere karşı temel direnişlerinden ötürü, romantik bir halkçılıktan, ondokuzuncu yüzyıl Rusyasını hatırlatan bir popülizmden öteye kolay kolay geçemiyor. Aslında, partiye bağlı gençlik kuruluşlarında beliren heyecan, pek sanıldığı kadar yeni bir-

şey de değil. Hiçbir yaşantısına basmamış yeni bir pabuçaltı gibi gösterilmek istenen halkçı tutumla, eski köycülük günlerinin tozlu hikâyeleri arasındaki kritik çizgi, parti ancak Genel Başkanından ilçe görevlisine kadar bütünüyle yapısal değişikliklerden yana olduğu zaman çizilebilir. Köyde okul yapmaya, Adana'da ırgat olarak çalışmaya giden genç, ağalarla işbirliği edip Köy Enstitülerini batıran zihniyetin iyice silindiğinden emin olmalı. Sıkıyönetim kararını eleştirmeyip, on beş günlük süre pazarlığına girişmek, eski bocalamaların, eski yarımlıkların tekrarı değil miydi? Böyle gittikçe, istediğin kadar yeniden başla anlatmaya, bütün sözcükleri evir-çevir; çirkin tekrarları sıvayamazsın.

Bir gün, önder değişince, bir başka prensin atla gelip prensesi hemen kurtaracağını sanmamalı. CHP'nin derdi, galiba, adındaki "halk" kavramını bir türlü oluşturamayışında. Bu Kurultaya da, "halk"ın temsilcileri olarak, emeğiyle geçinenlerin yanında birtakım ağa avukatları, komprador acentaları, sendika patronları ve büst dikip çarşaf yırtan kadın kolu başkanları gelecek. Başlangıcı partinin kuruluş yıllarına kadar inen eski bir yanlış bu Mustafa Kemal'in koyduğu "halk" kavramı, bugünün toplumuna, bugünün sınıflarına hiç uymuyor. Oysa CHP, nisbî temsilin bütün elverişliliğine rağmen, hâlâ bir sınıf partisi olamadı, halkçılığı "emeğiyle geçinenlerden yana ve emeğiyle geçinmeyenlere karşı olmak" anlamına yeniden yorumlayamadı. Tek parti döneminin ve Atatürk günlerinin yanlış uygulamalarına karşı yöneltilen en küçük eleştiriler bile, devrimci kılığına bürünmüş mavi boncuklularca önlendi. Tabii halkçılığı yeniden yorumlama yönündeki çabaların nefessiz kalışında, taşranın desteğiyle geleceğin önderliğine oynayan büyük adlara karşı en yukarının desteği olmadan sert çıkamayışın da payı büyük. Merkez takımının kendi halkçılık anlayışını korumak için gerekli sertliği ancak mavi boncuksuzlara karşı gösterebilmiş olması, bu defa da sol görünüşü bir opportünizm kuşkusunu haklı olarak uyandırmaz mı zihinlerde?

Kurultay, paşaca bir dengelendirmenin kaçınılmaz sonuçların bile bile toplanıyor. Düşlerinde kendi cenazelerini görüp kendi ölümlerine ağlayanlar, kabahati yine or-

tanın solunda bulacaklar, sınıfsal radikalizm eksikliği çekenler de, sessizce Genel Başkana içerleyerek kendi romantikliklerini ve bazı manevralarındaki yanlışları unutacaklar. Sözler kevgirden süzülen su gibi akıp gittikten sonra kevgirin deliklerinden partiye bakanlar, belki de tek umudu biraz daha sabretmekte bulacaklar ama, sabrın sonu her zaman selâmet değil. Türkiye'nin sınıfsal temelden yoksun, uydurma ve köksüz bir devrim anlayışına sürüklenmesinden korkanlar, Bizans entrikalarını bir yana bırakıp, hangi sınıftan yana ve hangi sınıfa karşı olduklarını açıkça ortaya koymalıdırlar. Kurultay, CHP'nin, ne yapısı, ne de kadrosu bakımından bunu beceremeyeceğini bir defa belirtse bile, sonuç, halk yığınlarının mutluluğu için uğraşan başka kafaları sorumluluktan kurtarmaz; olsa olsa, sınıfsal bilinçlenme ve örgütlenme zorunluluğunu onlara yeniden hatırlatır.

(Milliyet, 3.7.1970)

Duffy: Görünü

Doç. Dr. Z. Gökalp MÜLÂYİM

"TOPRAK İŞLEYENİNDİR"

Toprak işleyenindir sözünün son günlerde Meclis içi ve Meclis dışında büyük tartışmalara sebep olduğu görülmektedir. Hattâ 1970 bütçesinin Millet Meclisinde son görüşmelerinde bile "toprak işleyenindir" sözü AP sözcüsü sayın Müftüoğlu ile sayın Ecevit arasında sert tartışmalara konu olmuş ve nihayet, AP milletvekilleri tarafından devamlı protestolarla karşılanan konuşmasının sonunda sayın Ecevit, "Ağalar, beyler ne derse desinler, iktidar ne kadar direnirse direnşin, toprak işleyenin, su kullananın olacaktır" demiştir (1).

Siyasi parti sözcüleri arasında "toprak işleyenindir" sözü üzerinde tartışmalar devam ederken, bu sözün ifade ettiği kavram ve bu kavramın Türkiye için anlamı üzerinde durmakta fayda görüyoruz. Zira Türkiye'de yapılacak bir toprak reformunun sınırları bakımından bu kavramın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

"Toprak işleyenindir" sözü, toprağa, onu bizzat işleyen, onun üzerinde çalışan kimselerin sahip olmasını ifade eder.

En tipik olarak, bir toprak, istediği kadar küçük veya büyük olsun, ortakçılık veya kiracılıkla işletiliyorsa, bu durumda toprak, onu bizzat işleyenin (ortakçı veya kiracı) değil, toprağını kendisi işlemeyip, işlenmek üzere başkasına ortağa veya kiraya vermiş bulunan toprak sahibinindir. Nitekim, ortakçılık veya kiracılıkta toprak sahibiyle onu işleyenler ayrı kimselerdir.

Büyük mülk işletmelerinde ise, toprak, toprak sahibi tarafından işleniyor gözüküyorsa da, gerçekte, bu işletmelerde, toprak sahibi toprağını bizzat işlememekte, başkalarına işlettirmektedir. Bu büyük mülk işletmelerinde toprak sahipleri, şehir, kasaba ve köylerde oturup o bölgenin politik ve ekonomik nüfuzunu ellerinde bulundurmakta ve

bunun için de. devletin tarıma yönelmiş hizmetlerinden ve kredi imkânlarından en fazla yararlanmakta ve hattâ devletin, toprağı bizzat işleyen küçük üreticilere hizmet ve imkân götürmesine engel olmaktadırlar.

Demek ki, gerek ortakçılık ve kiracılıkta, gerekse büyük mülk işletmelerinde toprak onu bizzat işleyenin değildir. Bu durumlarda, toprağın gelirinden büyük bir pay rant namı altında toprak sahibine gitmektedir. Toprağın kıt olduğu ve toprak sahiplerinin ekonomik ve politik nüfuzlarının fazla olduğu ülkelerde bu rant toprak sahibi lehine aşırı derecede yükselmekte ve bu toprakları işleyenlerin boğaz tokluğuna çalışmaları ve toprak sahiplerinin politik nüfuzu altına mutlak olarak girmeleri neticesini doğurmaktadır.

Acaba Türkiye'de durum nasıldır? Halen toprak kimindir? Onu işleyenlerin mi, yoksa işlettirenlerin midir?

1953 Tarım Sayımına göre, Türkiye'de mevcut 3,5 milyon tarım işletmesinden 293.518'i toprak kiralamakta. 521.176'sı ortakçılık veya yarıcılıkla toprak işlemekte, 115.703'ü ise çeşitli şekillerde başkasının toprağını işlemekte; böylece toplam olarak ilk anda 929.397 kişi işlediği toprağa sahip bulunmamaktadır. O halde derhal diyebiliriz ki, Türkiye'de mutlak olarak 929.397 işletmede toprak işleyenin değildir.

Büyük mülk işletmeler de Türkiye'de adet itibariyle değilse de, sahip oldukları toprak yönünden büyük önem taşımaktadırlar. Nitekim 1953 Tarım Sayımı, ülkemizde 500 dönümün üzerinde 15.915 işletme olduğunu, bunların adetlerinin toplam işletmelerin % 0,5'ini teşkil etmelerine rağmen, işlenen toplam arazinin % 16'sını ellerinde bulunduruduklarını göstermektedir. 5.000 dönümden büyük mülk adedi ise 491 olup, bunların işledikleri toplam arazi 5 milyon dönüm, her bir işletmenin ortalama genişliği ise 10.450 dönümdür (2). Türkiye'de mevcut bütün bu büyük işletmelerde de toprak genellikle işleyenin değil, onu işlettirenin elinde bulunmaktadır.

Burada incelemiş olduğumuz rakamlar, Türkiye'nin bugünkü toprak düzeninde (3), işlenen toprağın önemli bir kısmının işleyenin elinde olmadığını; diğer bir deyimle, üreticilerimizin büyük bir kısmının işledikleri topraklara sa-

hip bulunmayıp, başkalarının topraklarını işlediklerini göstermektedir.

O halde Türkiye için "toprak işleyenindir" sözü şu anlama gelecektir: Türkiye'de halen işleyenin elinde bulunmayan topraklar, devlet tarafından onların ellerinden alınarak onu işleyelere verilecek ve böylece Türkiye'de toprak, işleyenin olacaktır.

Bu şekilde toprağın, onu bizzat işlemeyenlerin ellerinden devlet tarafından bedeli karşılığında kamulaştırılarak alınması ve onu bizzat işleyecek olan kimselere verilmesi, Anayasamızın da 37'nci maddesiyle öngördüğü Toprak Reformu'ndan başka bir şey değildir.

"Toprak işleyenindir" sözü, hiçbir bedel ödenmeden özel mülk toprakların devlet veya onu işleyenler tarafından gaspedilmesi anlamına gelmez. Fakat, Sayın Ecevit'in de haklı olarak belirttiği gibi, ülkemizde toprağın önemli kısmının işlemeyenler elinde bulunmaya devam etmesi ve bu toprakları bizzat işleyenlere veya işleyecek olanlara maltmek için köklü tedbirler almamakta direnilmesi köylerde sosyal patlamalara sebep olur ve bunu hiçbir kuvvet önleyemez.

Toprak Reformuna bütünüyle karşı olan AP sözcüleri, "Toprak işleyenindir" sözünü toprağın gaspedilmesi şeklinde anlama ve anlatmaya azami gayret sarfetmekte ve bu suretle Toprak Reformu gereğini ortadan kaldırmak istemektedirler. Nitekim, AP Genel Başkanı ve Başbakan Demirel de 1939 seçimlerinden önce Milliyet'e özel demecinde, "Mühim olan mesele kimin toprağını alıp, kime vereceksiniz?" diyerek Toprak Reformu ile toprak dağıtımını, birisinin toprağını alıp "bedel ödemeden" başkasına verme şeklinde anladığını ifade etmişti. O zaman, bu sütunlarda yayınlanan bir yazımızda Demirel'in ve dolayısıyle AP'nin Toprak Reformu görüşünü uzun uzun eleştirmiştik (4). AP sözcülerinin, Sayın Ecevit'in "toprak işleyenindir" sözüne karşı sert çıkışları, AP'nin bu konuda hâlâ hiçbir ilerleme kaydetmemiş olduğunu ve Türkiye'de mevcut bozuk toprak düzenini korumakta ısrar ettiğini açıkça göstermektedir. İşte ülkemiz için tehlikeli olan da, iktidarı halen elinde bulunduran bir siyasî partinin bu yanlış görüşünde ısrar etmesidir.

CHP 1939 Seçim Bildirgesi'nde mevcut olup, Sayın Ecevit'in de sık sık kullandığı "toprak işleyenindir" sözü üzerinde özellikle son günlerde CHP ve AP sözcüleri arasında yapılan tartışmalar, esasında bu iki siyasî parti arasında yıllardan beri yapılan Toprak Reformu tartışmalarının devamından başka bir şey değildir. "Toprak işleyenindir" sloganı ortanın solunda CHP'nin yapmak istediği Toprak Reformunu en güzel bir şekilde sembolize ettiği için, Toprak Reformuna karşı olan AP, bu slogana sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Fakat biz de Sayın Ecevit'in görüşüne katılarak, diyoruz ki: Toprak Reformuna karşı olan ağalar, beyler ve onların siyasî alandaki baştemsilcisi, AP ne derse desin, ne kadar direnirse direnşin, yakın bir zamanda Türk tarımında bir düzen değişikliği yapılacak ve toprak, onu bizzat işleyenin olacaktır. Türk tarımının bugünkü çıkmazdan başka türlü kurtulması da mümkün değildir.

(Milliyet, 4.7.1970)

---

(1) Ulus, 31 Mayıs 1970.

(2) İst. Gen Md., 1963 Tarım Sayımı, Ankara 1965.

(3) Bkz.: G. Çelebican, "Türkiye'nin Toprak Düzeni", A. Ü. Hukuk Fak. dergisi, Sayı: 1-2, 1970).

(4) Bkz.: Z. G. Mülâyim, Demirel ve Toprak Reformu, Milliyet, 4 Ekim 1969.

Ziya KAYLA

DEVALÜASYONUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Uzun süreden beri yapılacağı söylentileri dolaşan devalüasyon, en sonunda gerçekleşti. Türk Lirasının değeri; ithalât, bazı tarım ürünleri ihracatı, yurt dışına gidecekler ve yabancı ülkelerde çalışan işçilere ödenen faizler ve yurt dışına gideceklerden alınacak seyahat vergisi dolayısıyle, 1 dolar = 15 TL. ve bazı tarım ürünleri ihracında da 1 dolar = 12 TL. olarak iki kurdan ibarettir. Düşük kur, ihracatımızın yaklaşık olarak % 70'ini kapsayan tarım ürünlerine uygulanmaktadır.

İthalâtta alınan damga resmi oranı azaltılarak ithalâtçı himaye olunurken, tarım ürünü yetiştirenlere mallarını daha yüksek fiyatla satmaları olanağı verilmemesi ve taban fiyatlarının, ihraç olunan tarım ürünleri karşılığında dolar başına 12 lira alınacağı hesaplanarak düşük tutulması çok ilginçtir.

İlk olarak devalüasyonun yapılış şekli üzerinde durmak istiyoruz. Devalüasyon, bütün dünyada büyük bir gizlilik içinde yapılır. İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri dışında kalan ülkelerde hükümetler, aldıkları ani bir kararla, çoğunlukla cuma günü akşamları, yeni kuru ilân ederler. Bu suretle cumartesi ve pazar günleri borsaların kapalı olması nedeniyle, yeni kurun uygulanması için gerekli hazırlıklara vakit bırakılmış olur.

Yurdumuzda bu kez yapılan devalüasyonda bu yararlı geleneğe uyulmamış, devalüasyonun yapılacağı bir hafta, on gün önceden âdeta ilân olunmuştur. Ticaret Bakanlığı mümessilinin bulunmadığı, Merkez Bankası Bakşanının katıldığı toplantının (taban fiyatlarının tesbiti için yapıldığı) nın söylenilmesi hiç kimseyi kandırmamış ve bir devalüasyon hazırlığı içinde bulunulduğuna herkes, muhakkak gözüyle bakmıştır. Eski bakanlardan bir AP milletvekilinin İzmir'de yayınlanan gazetesinde, iki gün üstüste sürmanşet

olarak, devalüasyonun pazar akşamı taban fiyatlarıyle birlikte ilân olunacağı, pazartesi sabahından itibaren yeni kurun uygulanacağı haberi verilmiştir.

14.1.1970 tarih ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 4'üncü maddesine göre; millî para ile altın ve yabancı paralar arasındaki muadelet, Bankanın mütalâası alınarak hükümetçe tesbit edileceğine göre, devalüasyon kararının büyük bir gizlilik içinde alınması imkânı varken, neden bu işlem bu kadar açıkça yapılmıştır? Devalüasyon kararından, önceden haberdar olmanın spekülâtörlere ne kadar büyük çıkarlar sağladığı bilindiği halde, bütün geleneklere neden meydan okunmuştur? Bu davranışın, spekülâtörlerin fırsattan yararlanmalarına imkân vermek üzere yapılmış olduğunu kabul edemeyeceğimize göre, yetkililer sorumluluk duygusundan nasıl bu kadar yoksun hareket etmişlerdir? Bütün bu sorulara karşılık bulmak, bizim için mümkün olmamaktadır.

Bu zorunlu açıklamadan sonra, hiç de uygun koşullar altında yapılmamış olan devalüasyonun niteliğinin ne olduğu, ekonomi üzerindeki kısa ve uzun süreli etkilerini araştırmaya geçebiliriz.

Bretton Woods konferansında, Uluslararası Para Fonuna katılan ülkelerin para birimlerinin gram olarak altın ağırlığının belirtilmesi esası kabul edilirken, bu ağırlığın zaman zaman değiştirilmesi olanağı da tanınmıştır. Bu tarihten sonra birçok ülkeler, paranın altın karşılığının azaltılması (Devalüasyon) yoluna gitmişler, pek az ülke de paralarının altın karşılıklarının çoğaltılması suretiyle (Reevalüasyon) yapmayı başarmışlardır.

Türkiye de, çeşitli tarihlerde Türk Lirasının değerini düşürmüş, 20.8.1960 gününde yapılan devalüasyonla 1 TL. karşılığı 0 0987412 gram altın olarak tesbit edilmiştir. Bu durumda 1 gram saf altının 10,13 TL. etmesi gerektiği halde, altının fiyatı hiçbir zaman bu seviyeye inmemiş, 13,54 lira ile 20,44 lira arasında çeşitli değişmeler göstermiştir.

Yapılan yeni devalüasyonla, 1 TL. karşılığı 0,0592447 gram altına indirildiğine göre, 1 gram saf altının değeri 16,88 liraya çıkarılmış olmaktadır. 0,91166 ayarında 7,21657 gram ağırlığında bulunan Cumhuriyet Altını da, bu durumda 111,66 TL. edecektir.

Altın fiyatlarının devalüasyonu izleyen günlerde yukarıda belirtilen miktarlara kadar yükselmesi, hattâ bu seviyeyi biraz aşması normaldir. Bu seviyenin çok üstüne fırlaması ise, paranın yeni değerinin tutunma şansının çok az olduğunu gösterir. Bu bakımdan, devalüasyonun ilk uygulama gününde külçe altının gramının 19 liraya yükselmesi tehlikeli bir belirti gibi gözükmektedir. Ancak, bu konuda kesin bir hükme varmak için vakit çok erkendir.

Külçe altınla birlikte, altından yapılmış ziynet eşyası fiyatları da artmış ve bunları satanlar, ellerinde bulunan stoklar dolayısıyle, büyük kazançlar sağlamışlardır.

Türkiye'de en büyük altın stokuna sahip olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda durum başkadır. Bu kuruluş, 25.7.1970 tarihi itibariyle 109 ton 754 kilo altına malik bulunmaktadır. Bu miktar altın, devalüasyondan önceki değere göre, 1 milyar 115,5 lira etmektedir... Bankanın ayrıca, eski pariteye göre 833 milyon liralık konvertibl döviz alacağı ile 1 milyar 173,7 milyon liralık muhtelif döviz alacağı ve 30,1 milyon lira değerinde meskûk ve düşük ayarlı altını vardır. Bunların hepsinin toplamı 3 milyar 148,3 milyon lira etmektedir. Buna karşılık, Bankanın döviz borçları toplamı, aynı tarihte 3 milyar 285,1 milyon lirayı bulmaktadır. Aradaki fark, Banka aleyhine 136,8 milyon liradır. Bankanın altın mevcudu ve döviz alacaklarıyle döviz borçları yeni pariteye göre değerlendirildiği zaman, aradaki fark 91,2 milyon lira fazlalaşacak ve 228 milyon liraya çıkacaktır. Bir başka deyimle, Merkez Bankası büyük altın stokuna malik olduğu halde, devalüasyon işleminden bir kazanç elde edemeyecek, eğer 15 gün içinde durumda bir değişme olmadı ise, bir miktar zarara uğrayacaktır.

Asıl büyük kayba dış borçlar sebep olmaktadır. Devalüasyondan önce 15 milyar 340,5 milyon TL. tutan, dövizle ödenecek toplam dış borçların Türk Lirası karşılığı, yeni pariteye göre, 25 milyar 567,5 milyon liraya yükselecektir. Uğranılan kayıp 10 milyar 227 milyon TL.'dır. Bu zararın büyük bölümü, 8 milyar 794,8 milyonu, Devlet bütçesinden ödenecek borçlara aittir. 854,4 milyon lirası ise Merkez Bankası, Devlet Yatırım Bankası ve iktisadi kamu teşebbüslerinin sırtına yüklenmektedir. Bu

kuruluşların artan borç yükünü kendi olanaklarıyle ödeyememeleri halinde Hazineye başvuracakları şüphesizdir. Böylece Hazine, yeni bir yük altına girecektir.

Dış borç miktarının Türk parasıyla karşılığının çoğalması ile birlikte, bunların yıllık taksit ve faizlerinin de artacağı unutulmamalıdır. 1970 yılı programma göre, bu yıl içinde ödenecek dış borç faiz miktarı 55 milyon dolar, borç taksidi miktarı ise —Para Fonu hariç— 135 milyon dolardır. Borç ve faiz ödemesi eski pariteye göre 1 milyar 710 milyon Türk Lirasına mal olurken, devalüasyon nedeniyle şimdi 2 milyar 850 milyon liraya mal olacaktır. Yalnız bir yılda uğranılan kayıp 1 milyar 140 milyon liradır.

Devalüasyonun Hazineye yükleyeceği bu zararı gidermek için bazı tedbirler alınmıştır. Pamuk, tütün, fındık gibi en önemli ihraç mallarımızda dolar karşılığında 12 lira ödenmesi bunlardan biridir. İhracatımızın yaklaşık olarak % 70'ini teşkil eden bu ürünlerin satışından elde edilecek dövizlerin, ithalâtçılara 15 liradan satılması sonunda, 1 milyar liranın üstünde bir kâr sağlanacağı tahmin olunabilir. Bunun dışında işçi dövizlerinin satın alınması dolayısiyle Hazineye yüklenen külfet de ortadan kalkacaktır. En önemlisi, ithalât sırasında alınan vergilerin büyük ölçüde çoğalmasıdır. Ancak ithalâttan alınan damga resmi oranının % 25'den % 10'a indirilmesi bu alandaki artışı yaklaşık olarak 600 milyon lira azaltacaktır.

Türkiye'de, ihracatın arttırılması için şimdiye kadar başvurulan usuller, ihracatçıyı himaye etmek, ona ucuz kredi vermek, dolaylı yollardan çıkar sağlamak şeklinde olmuştur. Oysa asıl kayırılması, teşvik edilmesi gereken büyük üretici kitlesidir. Devalüasyon kararıyle birlikte yayınlanan taban fiyatlarından, hükümetin yine bu yönde yürümeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Dövizin Türk Lirası karşılığı bu ürünlerin ihracında, geçen yıla göre % 32 arttırılırken, taban fiyatları kuru üzüm ve incirde % 18-19, pamukta % 20-22, antep fıstığında % 25, fındıkta % 28 arttırılmıştır. Bunun sonucu olarak artışlar arasındaki fark olan % 4-14 ihracatçının ek kârını teşkil edecektir.

İhracatçılar ellerinde bulunan ve devalüasyon söylenti-

lerinin yayılması üzerine piyasadan topladıkları, ya da daha tarladayken satın aldıkları ürünler dolayısıyle de büyük kârlar sağlayacaklardır.

Yeni fiyatların tarım ürünlerinin ekilmesini teşvik etmesi ve üreticilerin ellerine geçecek ek parayla üretimi islâh etmeleri çok mümkündür. Ancak, hükümetin alacağı tedbirler, yurt içi fiyatların yurt dışı fiyatlara göre daha hızlı bir artış göstermesini önlemezse, bu etki geçici olacaktır.

Devalüasyonun bir başka amacı da, ithalâtın kısılmasıdır. Doların 15 liraya çıkmasının bu yönde bir etki yapacağına şüphe yoktur. Ancak bu konuda fazla iyimser olmamak gerekir. Çünkü, Türkiye'nin ithalâtı arasında en büyük yeri, yatırım mallarıyle sanayi hammaddeleri tutmakta, tüketim malları ve sanayi hammaddeleri ithalâtının kısılması ise Türkiye'nin kalkınma hızının ve üretiminin düşmesi sonucunu verecek bir olaydır.

İthalât konusunda önemli bir nokta da, elde bulunan stoklardır. Bunların değerleri durdukları yerde 2/3 oranında artacaktır. Devalüasyon yüzünden yükselecek fiyatlar karşısında dar gelirliler yoksulluğa düşerken, ithalâtçılar kârlarına kâr katmış olacaklardır.

10 Ağustos devalüasyonu uygun olmayan koşullar altında ve gizliliğe uyulmadan yapıldığı için, başarı kazanması oldukça güçtür. Altın ve döviz rezervlerinin bulunmaması ve transferlerin bir yıla yakın süre bekler halde bulunması, ithalâtta liberasyona doğru gidilmesi olanağını ortadan kaldırmaktadır. Kambiyo sınırlaması uygulayan her ülkede olduğu gibi, milli paranın resmi kuru yanında bir serbest piyasa kuru teşekkül edecek ve yurt içi fiyat yükselişi, ilişkide bulunduğumuz ülkelerdeki fiyat artışlarının üstüne çıktıkça, Türk Lirasının serbest piyasadaki değeri düşecektir.

Hükümet, fiyatların istikrarını sağlayacak tedbirleri almakta çok dikkatli davranmaz ve bunları büyük bir titiztikle uygulamazsa, yapılan bütün fedakârlıkların boşa gideceği kanısındayız.

(Cumhuriyet, 17.8.1970)

Comil SENA

DİN DERSLERİ NE FAYDA SAĞLIYOR?

Genel olarak okuyup yazma bilmeyenler, birçok değerli ve değersiz bilgileri, dinleyerek ya da görerek öğrenirler. Bu çeşit bilgiler, okullarda öğrenilmeye başlanan ların en verimli tohumları olduğu gibi, hayatta da en çok raslanan gerçeklerdendir. Pratik yaşantılarda başarı gösteren iş adamlarının pek çoğu, yüksek okullarda yetişmemiş kimselerdir; tarihte ulusları ve orduları yönetmiş olan ünlü insanlar arasında, klâsik öğrenimden yoksun olanlar da az değildir. Buna karşılık, türlü okullarda seçkin öğretmenlerden ders ve diploma almış öyle kişiler de vardır ki, bunlar, toplum işlerinde önemli bir başarı gösterememişlerdir. Bunun başlıca nedeni, okulların teorik olanı pratik olana tercih etmeleri, insan zihnini zenginleştirip yüceltmek için çok dolambaçlı yollardan gitmeleridir. Bu okullar, genel olarak düşünceden ziyade, bellekleri zenginleştirme hatasına da düşerler; bu teknik ve yöntemsel hataların yanında, okuyanların yaşlarıyla ve u'usal amaçlarla uyuşması imkânsız olan bazı soyut bilgileri vermekte, anlaşılması ve açıklanması güç bir çıkmaza önem verirler. İlk ve ortaokullarda okutulan din dersleri, bu türdendirler.

Din derslerinin, demokrat ve lâik bir cumhuriyet rejiminde, devlet tarafından okutulmuş olması, Anayasamızla ve Atatürk prensipleriyle bağdaşamaz ve bunu kavramamış olan hiçbir ciddi aydınımız da yoktur. Şu halde, bu dersler, niçin okutulmaktadır? Bize göre, bundan olsa olsa şu faydaların sağlanacağı umulmaktadır:

a) Müslüman bir ulus olduğumuz için, halkımızın kendi dinlerini öğrenmeleri, onların ruhlarındaki dinsel boşluğu dolduracaktır.

b) Hilâfet dönemindeki din kardeşliği ütopyasından faydalanarak müslüman devletlerinin sempatisini ve gerektiğinde yardımlarını kazanmak.

c) Ahlâk eğitimine kutsal bir dayanak olarak dinin hizmet edeceğine inanmak.

d) Dinsel duyguların, yurtseverlik, bağımsızlık aşkı ve ulusal şeref ve haysiyet duygularından üstün olduğu kanısıyla, bir savaş tehlikesi karşısında şehitlik ve gazilik gibi kutsal uyarımlardan faydalanmak.

e) Çağımızın dinsel bilgi ve ödevlere karşı artmış görünen ilgisizliği karşısında, ulusumuzun, bu inançlar yardımıyla dünyada ve âhirette mutlu olmalarını sağlamak.

Bu saydıklarımız, dış görünüşleri bakımından din derslerinden beklenen faydaların birkaç olumlu noktalarıdır. Bir de bunların dışında ve altında, saklanması güç gibi görünen üç neden daha vardır:

1. Halkın bilgisizliğinden yararlanarak, dine yapılacak hizmet sayesinde oy kazanmak ve iktidarı elde etmek.

2. Komünizm, dinsiz bir rejim olduğu için, yurdumuzu onun şerrinden koruyabilmenin, halkı dinine bağlamakla mümkün olabileceğini sanmak.

3. Çoğunluğu yoksul ve hayatlarını güç kazanan insanlardan bileşik olan ulusumuzu, sabır, kanaat, tevekkül, kader inançlarıyla teselli etmek, bu inançlardan yoksun oldukları halde, dünya nimetlerinin her çeşidini tadabilenlerin mutluluğuna imrenmelerini önlemek.

Din dersleri ne dereceye kadar bütün bu konularda faydalı olabilir?

Bize göre, hemen hiçbirinde. Çünkü:

a) Müslüman bir ulus olarak dini öğretmek ve uygulamak için en doğal alan, aile ocağıdır. İlkokullar ve Kur'an kursları, çocukların zihni gelişmeleri bakımından din konularını asla kavratacak bir yeteneğe malik değildir. İmparatorluk döneminde Sultanilerin son sınıflarına kadar dini ilgileyen türlü konular, bütün ayrıntılarıyle okutulur ve namaz da kıldırılırdı. O dönemi hatırlayanlar pek iyi bilirler ki, bu dersi okutanlardan pek çoğunun bilgisizliği ve taassubu, öğrencileri dinli yapmaktan ziyade, dine karşı saygısızca lâübaliliklere sürüklemiştir. Daha ileri giderek, hattâ medreselerde bile, ne din ne de Arapça öğretilebilmiştir. Pek az istisnasıyla medreseler, cerci hocalar yetiştirmiş ve masum ulusumuzu, türlü uydurma masallarla avutup soymuş ve halkı bir psikopat haline getirmiştir. Ak-

sil doğru olsaydı, ulusumuzun okur-yazar sayısı kadar da ileri düşünceliler, bugünkü kadar az olmazdı. Tarikat erbabının ve halk ozanlarından bazılarının Tanrıya, dine ve din telkinlerinin gerçek mahiyetlerini öğrenmemize yeter. Dinin namaz, ezan, cenaze işleri gibi pratik görevleri için, ancak ortaokulu bitirdikten sonra girilebilecek bir meslek okulu açılabilir; fakat hatiplikle dinin bilgelik ve felsefesini Batı anlamında Tanrıbilim fakültesinde öğretmek mümkündür.

b) Din dersleri sayesinde müslüman kavimlerin sempatisini kazanmak gibi pragmatik amaçların tarihimiz boyunca asla gerçekleşmemiş olduğunu, İkinci Cihan Savaşındaki trajedyalar pek iyi ispatlar. "Cihat bayrağı" açmanın nasıl bir fiyaskoyla sona erdiğini de bilmekteyiz. Yalnız müslüman uluslar arasında değil, hattâ Arapların kendi aralarında bile, temeli din olan bir dayanışma yoktur. Ulusları, din inançları değil, ancak karşılıklı çıkarları birbirine geçici olarak bağlayabilir.

c) Dinin ana prensibi ahlâktır. Fakat çağımızın ahlâksal değerleri o kadar değişmiştir ki, bunların hepsini din dogmalarına göre ayarlamaya da imkân yoktur. Erdemliğin kaynağı, bir âdet ve formalite haline getirilmiş olan dinsel işlemler değil, sosyal ve uygarsal hayatın yaratmış olduğu koşullardır.

d) Yurt savunmasında şehitlik ve gazilik gibi inançlara güvenmek, bugünkü savaşlar için yeter bir kuvvet değildir. Bir ulus, dininden evvel yurdunu, bağımsızlık ve özgürlüğünü savunma seviyesine yükselememişse, çağımızı savunma ve saldırma araçlarını ve bunları kullanma eğitimini alamamışsa, yalnız mistik inançların uyarıcı baskısıyla yenilgiye uğramaktan kurtulamaz. Birleşik Arap Devletlerinin İsrail önündeki korkunç yenilgileri, bunun en yakın ve unutulmaz kanıtlarındandır. Çağımızın savaşları tekniğin, zenginliğin, bilginin ve ülkünün kuvvetine dayanmaktadır. Eski din kavgaları bile, ulusların politik ve ekonomik egemenliklerinin yarışından doğmuşlardır.

e) Okullardaki din derslerinin amacı, dine karşı artan ilgisizliğin önüne geçmekse, bunun çaresi, bacak kadar çocuklara ne olduğunu anlamadıkları Arapça Kur'an'ı ezberletmek ve namaz kılmakla abdest almayı öğretmek değil-

dir. Bilgi ve zekâları genişlemiş olanlar, olumsuz telkinlerle değil, kendi akıl ve anlayışlarıyla da dine ve Tanrıya ulaşabilirler ve aydınlanmak için bu ihtiyacı duyanlar, gereken kitap vekimselere de başvurabilirler. Bu itibarla bilgeliklerini kavrayamamış olan din adamlarının, insanları dinlerinden soğutan, şüpheye düşüren saldırganlıklarından ve iman simsarlıklarından vazgeçmeleri gerektir. Bir ulusun siyasal, sosyal gücü, mitik dogmalara olan bağlılığını yeğinliğine (şiddet) değil, çağdaş uygarlığın kuvvet ve üstünlük kaynağı olan inançlarına bağlıdır. Yani dünyaya efendilik eden ulusların yöntem, bilgi ve gayretlerine bağlıdır. Bu gerçekleri bilmeyen aydın bir Türkün bulunabileceğini düşünmek bile, bizi utandırmaya yetecek kadar acıdır. Şu halde:

1 — İlkokullardan başlayarak Kur'an kurslarından ve sayıları fazlasıyle arttırılmakta olan İmam-Hatip Okullarından beklenen fayda, olsa olsa bilgisizlerle yoksulların sevgisini kazanarak oy çoğunluğunu elde etmektir. Partilerimizin, Atatürk ilkelerine olduğu kadar da Anayasamıza aykırı olan bu politik yarışmaları, birini iktidara getirmiş olsa bile, ilerlemek için muhtaç olduğumuz güçleri zayıflatır ve çağdaş uygarlığa yetişmemizi geciktirir. Ulusumuzun hepsi hâfız ve okullarımızın hepsi din dersleriyle bezenmiş olsaydı, yurdumuz ve insanlık, bundan ne kazanabilirdi? Pek azı haftada bir kez kiliselerine giden ve pek çoğu din dogmalarını hayatın ve devletin işlerine karıştırmayan milyonlarca Batılı ve bir milyârı aşmış olup dinle ilgilerini tamamiyle kesmiş bulunmalarına rağmen, uygarlığın her alanında yüksek başarılara ulaşmış olan sarılıkızıllı solcu uluslar, beş vakit namaz kılarak Tanrı adını dillerinden düşürmeyen hangi islâm ulusundan geri kalmışlardır? Ve hangi islâm ulusu, onların yardımları olmaksızın topraklarında insanca yaşama mutluluğuna nail olmuştur? İktidara gelmek, yalnız parti çıkarlarına hizmet etmek için değil, halkı, içinde bulunduğu bilgisizlik ve gerilikten kurtarmak için önder olmayı gerektirir.

2 — Din, halkı komünizm âfetinden de kolay kolay kurtaramaz. Zira bu rejime gönül vermiş olanlar, isterlerse, dinin de solcu bir ülküyü desteklemekte olduğunu iddia edebilir, türlü âyet ve hadisleri bu amaca göre yorum-

layabilirler. Çağımızın uygarsal haklarından faydalanamadıkları için sefalet içinde kalan insanlar, yalnız devlete değil, dine de, Tanrıya da isyan etmekten kolay kurtulamazlar. "Yüce Tanrı, kullarına bağışladığı nimetlerin feyzini onların üstünde görmek ister" prensibini savunan bir dinin, yüzyıllarca sürmüş olan sefalet ve haksızlığın baskısı altında ezilmiş bir kavmi, daha iyi bir hayattan soğutacak ve yoksulluklara dayanacak kadar alçaltacağını ummak, affedilmez bir budalalık olduğu kadar da, zulümdür. Solculuğun önüne, mistik inançlarla değil, solcuların da kendilerini ayakta tutabilmek için önem verdikleri ekonomik kalkınma ve sosyal adaletle geçilebilir. İsveç, Amerika ve İngiltere bunun açık örnekleridir.

3 — Aç ve çıplak insanları dua ve ibadetle doyurmaya da imkân yoktur. Mistik duyguları, bireysel vicdanların doğal servetleri haline getirmek için zorlamak ve halkı anlamadıkları bir dilin esrarlı cümleleriyle uyuşturmaya çalışmak, Tanrının da, aklın ve uygarlığın da bilgeliklerine aykırıdır.

Halkımızın, kendisine gösterilecek ileri fikir ve inançları reddedecek kadar akıl ve erdemlikten yoksun bir sürü olmadığına inanalım. Afrika yamyamları bile, ileri gitme yolunu tutmuşken, ulusumuzu Ortaçağın karanlıklarına hazırlamaktan koruyalım. XVIII. yüzyılın büyük Fransız devlet adamı Turgot'nun şu düşüncesinden ders almalıdır. "Devletin ödevi herkesi kapsayan çıkarları korumaktan ibarettir. Her insanın çıkarı ise, kendi selâmetinden ayrı bir şeydir. Bu itibarla hiçbir din, devleti özel bir surette korumak hakkına malik değildir. Din, ancak toplumun iyiliğine aykırı olmamak şartıyla, kendi dogmalarında ve tapımlarında (cultes) özgür olabilir. Kanun, bundan daha ileri giderse, vicdanı bozmuş olur."

(Cumhuriyet, 10.9.1970)

Abdi İPEKÇİ

YÜKSEK ÖĞRENİM YILI YAKLAŞIRKEN...

Şiddet olaylarına dönüşen, kan dökülmesine, can kaybına yol açan öğrenci harekctlerinden, çatışmalarından şikâyetler yaygınlaşmıştır. Üniversitelerin açılması yaklaşırken bu tür olayların şikâyetle, kınamakla önlenemeyeceğini hatırlamakta yarar vardır. Hele öğrencilerin üzerine "tenkil" felsefesiyle gitmenin, onları zor kullanarak sindirmeye kalkışmanın, her zaman olduğu gibi, daima ters sonuç vermeye mahkûm bir davranış olduğunu asla unutmamak gerekir.

Ne yapmalı?

Her şeyden önce, solun karşısına sağı çıkarma gibi çarelerden medet umanların, ya da çıkar bekleyenlerin bu tehlikeli oyunlardan artık vazgeçmeleri zamanı gelmiştir. Herkes kendi düşünce ve inançlarını ifadede serbesttir. Hoşlanılmayan düşünce ve inançların kınanmasına da kimse bir şey diyemez. Ama bu kınamayı ille de bir saldırı haline getirmek asla onaylanmayacak bir zorbalıktır. Böyle bir zorbalık, o yola başvuranlar başta olmak üzere, kimseye yarar getirmez. Sayısız örneklerle belirlenmiş bu gerçeklerden gereken ders artık alınmalı, buna rağmen ille çatışma çıkarma niyetiyle davranan kışkırtıcılara âlet olmaktan sakınılmalıdır.

Mesele, iki kampı birbirine karşı çıkarma oyununa son verilmesiyle çözülemeyecektir. Bunun yanısıra, siyasal iktidara düşen görevler ve sorumluluklar vardır. Şunu unutmamak gerekir ki, öğrenci eylemlerinin önemli bir bölümünde haklılığı yıllar önce kabul edildiği halde, el'an yerine getirilmemiş istekler bulunmaktadır. Bir üniversite reformu sorunu hâlâ askıdadır. Bunun gibi çeşitli yüksek öğretim kuruluşlarının kendi bünyelerinde çözülmemiş problemleri vardır. Ama iktidarın, yeni ders yılı yaklaşırken, bunların üzerine eğildiğini, meselâ üniversite reformu

tasarısını yasama yılının başında Meclise getirmeye hazırlandığını gösteren bir belirti yoktur.

Gerçi eğitimle ilgili davalar sonuca bağlansa dahi, gençlik, ülke sorunlarıyle ilgilenmeye ve bu amaçla fırsat buldukça, lüzumu duydukça eylemler düzenlemeye devam edecektir. Ama onları haklı tepkilere ve bunalımlara yönelten temel problemler çözülmedikçe kendilerini değil, bu problemleri çözmek durumunda bulunanları sorumlu tutmak ve kınamak gerekmez mi?

(Milliyet, 12.9.1970)

Y. Vurkaç

Ahmet YILDIZ

REFORMLAR İÇİN KAYNAKLAR

Atatürk'ün öngördüğü ve Kemalizmin yeniden doğuşu olan 27 Mayıs'ın amaç edindiği, kalkınmış uygar Türkiye ülküsünü gerçekleştirmeyi, sağlayacak köklü düzen değişikliklerine karşı en etkin propaganda, kaynak yetersizliğidir. "Bütün bu köklü reformlar hangi parayla yapılacak?" deniyor.

Reformcular, kaynaklara ilişkin kesin ve cesaretli tedbirlere henüz değinmedikleri gibi, kurulu bozuk düzenden yana olan tutucu-ağa-işbirlikçi-sömürücü-asalak takımı da, "bu reformlara devletin bugünkü kaynaklarının yetmeyeceği" gerekçesini bolca kullanmaktadırlar. Oysa, kaynaklarımızın harcanmasındaki mirasyedilik önlenir, kaynaklar gerçek kalkınmaya yöneltilir ve önce kaynak sağlayacak düzen değişiklikleriyle işe başlanırsa, bunun bir "binamaz" özürü olduğu kolayca anlaşılır.

Devletin bütün harcamaları (yatırım, cari, devlet borçları ve Hazineden verilmiş rüşvetler) 21 milyarla karşılanırken (1969), Türkiye bankalarının, devlet bütçesinden daha çok bir parayı (22 milyar kadar), sanayi ve tarım dışına (üretici olmayan aracı, tefeci, komisyoncu, müteahhit, ithalâtçı, ihracatçı...) dağıtan ve brüt kazancı beş milyara yaklaşırken net kazancı yarım milyara düşüren hovardalığa ve bakkallığa dönen örgütlenme enflâsyonuna son verilirse, vergi kaçakçılığına yakılan yeşil ışıklar söndürülürse, büyük tarım kazançlarından gerçek vergiler alınırsa, devlet bütçesinden rüşvet verme durdurulursa, şu anda gerekli olmayan lüks, pahalı yatırımlar yerine, gerçek üretici yatırımlara yönelinirse ve toprak ağalığını yaratıp yaşatan yasa hükümleri de, hukuk ve ahlâk kurallarına göre düzeltilirse, sağlanacak kaynaklar, düşünülen bütün reformları çok kısa sürede gerçekleştireceği gibi, örnek bir hızlı kalkınmayı da sağlar.

Kısaca değindiğimiz kaynak yaratma tedbirlerinden şimdilik birini, toprak reformunu (öbürlerini sonraları incelemek üzere), genişçe bir çerçevede, ele alacağız.

Rayiç değer üzerinden toprakları alıp topraksızlara dağıtmak, bugünkü bütçe karşısında olanak dışıdır. Bu bakımdan, Toprak Reformu için kaynak yetersizliğini ileri sürenler, ilk bakışta, haklı gibi görünmektedirler. Işin esasını bilmeyen ve devlete karşı yapılan büyük bir haksızlığı düzeltme bilincine ulaşmamış iyi niyetlilerle çıkarcı asalak takımı yüzünden, Toprak Reformu gerçekleştirilemez bir sorun haline sokulmaktadır.

Tarım Sayım kitabındaki (1935) kesin bilgilere karşın, "dağıtılacak toprak yoktur", Köy Envanteri resmi belgesinde kişilerin bir ve daha çok köye sahip oldukları yazılıyken "ağa yoktur" diyen ve bayan ağaya karşı yoksulun direnmesini jandarma dipçiğiyle bastırırken de aynı yalanı sıkılmadan tekrarlayan ve gerçek Toprak Reformunu mülkiyete saldırı diye gösterip, "Toprak Reformu yerine, Tarım Reformu" yutturmacasına (mülkiyet ilişkilerinde değişiklik yapmayan tedbirlere reform denemez. Buna tarım politikası denir ki, Toprak Reformunun verimini arttırıcı tedbirlerdir.) cüretle kullananlar, sıkışınca da "kaynak yoktur" demektedirler. Oysa, parasız denecek az bir harcamayla, bizde Toprak Reformu yapılabilir.

Bunun için de, yurttaşlar yasası (Medenî Kanun) nın, hukuk ve ahlâka aykırı uygulamalara ve yasayı aldığımız İsviçre'de akla gelemeyecek bir hukuk dalaveresine kaynak yapılan 639. Md.'nin yarattığı haksızlıkları gidermek yeter de artar bile.

Osmanlılarda bugünkü anlamda arazi mülkiyeti yoktur. İslâmda sosyalist nitelikte olan mülkiyet kuralına (malmülk Tanrınındır, kişinin yararlanma hakkı vardır...) uygun olarak, arazi mülkiyeti devletindi. Kişilere de, türlü yararlanma hakları tanınırdı.

1926'da arazi mülkiyetine yeni bir biçim verilirken, yurttaşlar yasasının 639. M. ile "elmenlik yoluyla edinme = Zilyedlikle iktisap) kurumu türetildi.

Eski çağların değer yargılarına dayanan bu kuruma göre, bir kimse, devletin binlerce dönüm arazisini, hiçbir bedel, kira ve hattâ vergi ödemeden, 20 yıl, patırtı gürül-

tü çıkarmadan, kullanırsa ve bunu da çalıştırdığı iki yoksulla doğrularsa, o açıkgöz kimseye devlet, "Sen çok kurnazsın, bana bir kuruş vermeden binlerce dönüm arazimi sömürerek palazlandın. Ben de senin bu becerikliğine karşılık, bütün borçlarını affettiğim gibi, haksız olarak üstüne konduğun topraklarımı bedavadan sana veriyorum" demektedir. Hiçbir hukuk ve ahlâk kuralına uymayan bu uygulamayla bugünkü toprak ağalığının başsorumlusu olan tutum sonucu, ağalarımızın ellerindeki toprakların büyük çoğunluğu devletten aşırılmıştır.

Yıllarca kullanılan devlet arazisinden ötürü devlete olan borcunu ödememekten başka, beleşten büyük arazileri aşırmaya araç olan yasa, böyle bir yağmayı asla öngörmediği gibi, onu aldığımız ülkede de, böyle bir şey olamazdı. Arazisinin kadastrosu yapılmış, sahipsiz ovaları kalmamış ve ancak kentlerdeki arsalar için bu tür bir hüküm gerekli olabilirdi.

Örneğin, binasını yapmış ve 20 yıl da kullanmış bir kimseye karşı, 20 yıl ses çıkarmayan bir kimsenin, sonradan çıkıp da, "Benim de bu arsada payım vardır" diyerek, yaratacağı güçlükleri önleyecek bir hüküm düşünülmüştü. Yoksa, bir açıkgözün beleşine kullanma açıkgözlülüğüne karşılık, devlet topraklarına konmasını sağlamak düşünülmemişti.

Bu devlet soygunculuğuna karşı, C. Senatosu'nda sürdüregeldiğimiz savaşta, tapulama yasasında çok ilginç bir durumla karşılaştık. İlk çıkarılan yasayı, Başbakan Sayın İnönü'yü de haberli kılarak, rahmetli Gürsel'in veto etmesi yetmedi. Yasa yine çıkarıldı. Biz Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak yasayı iptal ettirdik, fakat yine aynı ile çıkarıldı. Tekrar Anayasa Mahkemesi'ne başvurduk.

Ağalar ve onların T.B.M.M.'deki temsilcileri, "Biz devlet topraklarını yağma edeceğiz. Hattâ yetimlerin tapulu mallarını da talan edeceğiz (20 yıl kullandıktan sonra, tapusunu gösteren çıksa bile, arazi beleşçinin olacaktır, diyor yasa) bunda kararlıyız" diyerek direttiler ve başarı da sağladılar.

Bu durumda reform için yapılacak ilk iş: Bu yağmayı sağlayan yasa hükümleri kaldırılarak, kaçırılan devlet topraklarını parasız olarak alıp 20 yıllık taksitle topraksız-

lara dağıtmak. Beleşçi ağalara da, geçmiş yıllardaki beleşçiliğini bağışlayıp, kendilerine yeter toprağı bırakmak gibi, yine de haksızlığı tümüyle gidermeyen, fakat bugünkü ortamda ancak yapılabilecek bir çözümü uygulamaktır. Böyle bir yasanın hukuk ve ahlâka aykırılığını, dürüst hiçbir hukukçunun, ileri sürdüğünü görmedim? Sosyal devlet felsefesini esas atan Anayasamıza da en uygun çözüm budur.

Müktesep haklara saygı paravanası arkasına da gizlenemez bu haksız durum. Bir kimsenin çaldığı malı kullandığı için ona sahip sayılmasını müktesep hak kabul eden bir anlayış ne hukuka ve ne de ahlâka sığar. Bizim ağa topraklarının çoğu da devletten aşırmadır. Bunları parayla satın almak, devleti katmerli soydurmak, bütçe olanakları yeterli değil gerekçesiyle, topraksızların çilesini uzatmak olur.

Devletten kaçırılan bu on binlerce dönüm ve milyarlarca liralık arazi, devlete para harcatmadan, milyonlarca yoksulu toprağa kavuşturur.

Toprağa kavuşturulanların vereceği yıllık taksitlerin sağlayacağı olanaklarla ikinci adım atılır: Taksitlerden alınacak paraları, doğal yapısı tarıma elverişli olan arazilerin ıslâhında kullanmak.

40 milyon dönüme yakın topraklar vardır ki, kolayca tarım arazisi haline getirilebilir. (Bataklık, v.s...)

Topraksıza: "Sen çalış, ben para ve makineleri vereceğim. Sonunda, şu kadar toprağa kavuşacaksın" diyecek bir iktidar, yurttaşın emeğini, kendisi ve yurdu için, en iyi biçimde değerlendirmiş olur. Her yıl yüzbinlerce aile, kendi emeğiyle ve devletin yardımıyla toprak sahibi olur. Hazineden de, sadece, meşru olarak kazanılmış toprakların dağıtımında para harcanır.

İşte, en ucuz ve en verimli toprak reformu yapmanın yolu.

Bankaların devlet bütçesini aşan kredilerini sanayi ve tarıma ve oradan sağlanacak olanakları ve harcamalarında yapılacak kısıtlamaların yaratacağı gelirlerdi, öbür reformlara yöneltmek ve daha nice kaynaklar yaratmak işten bile değildir. Dış ticaret dalaverelerini önlemek, vergi kaçakçılığına son vermek, devlet hazinesinden kişilere rüşvet da-

ğıtmadan vazgeçmek ve hele yabancı sömürüsüne son vermek, neler sağlamaz Türkiye'ye.

Fakat, devlet adamlığı için, ulusal kahramanlığın başnitelik sayıldığı dönemden, banka fareliği, hazine kemiriciliği arazi yağmacılığı ve yabancı komisyonculuğunun devlet adamı ve politikacının başniteliği sayıldığı bir döneme geldik. Bu asalak takım ve onun kuyrukları, belirttiğimiz tedbirlere en çirkin yaftaları yapıştırırlar. Kendi çirkinliklerini örtmek için başvurdukları bu oyunlar henüz geçerliğini yitirmemiştir.

Bankaları devletleştirmenin komünistlik sayılması; Ziraat ve Emlâk Kredi Bankalarını komünist saymakla ve Toprak Reformunu komünistliğe gidiş gibi göstermenin gülünçlüğü ve toprağı kullananın malı sayan İslâm kuralı varken, Toprak Reformunu dine aykırı saymanın ve bu uğurda kullanılan din görevlilerinin maskaralıklarını ve namuslu yurtseverlere yöneltilen iğrenç suçlamaları, kandırılmış halkımıza anlatmada ve düzenbazların maskelerini düşürmede, devrimciler cesaretle eyleme geçmelidir.

(Cumhuriyet, 21.9.1970)

Karoly Reich: Atları Sulama

Fakir BAYKURT

AVUTUCU BİR ŞÜRA

Anası babası, öğrencisi öğretmeni, bakanı bakmayanı, herkesin yakındığın bir eğitim batağındayız bugün. Öğretmen, ödenek, araç gereç, bina yetmezlikleri bir yana, ihtiyaçlarımıza karşılık vermeyen program, yöntem ve kitapların tutsağı gibiyiz. Bütünüyle dış etkiler altında, ulusal kimliği yok olmuş, yararsız, hattâ yararlı bir eğitim... Öncekiler değildi ama, şimdiki bakan da şikâyetçi!..

170.000 öğretmen, 7.000.000'a yakın öğrenci ve yılda devlet bütçesinden 3,5 milyar lira para... Ana-babaların yaptığı harcamalar da caba... Boşa çıkan bir dünya umut ve emek... Aslında son derece önemli bir araç ve ortamdır eğitim. Eğitim ve kültür... Önemli olduğu için bugün Milli Eğitimin Bütçe ve Plânlaması'nda yabancı uzmanlar, AID'sinde, Fen Lisesi'nde yabancı uzmanlar vardır. Yeni kullanılan "insan gücünü plânlama ve hazırlama" sözleriyle eşanlamlı hale gelen eğitim-öğretim; amaçları, programları, yöntemleri ve araçlariyle yabancı etki ve denetimlere bırakılıyorsa elbet bunun bir nedeni vardır: ekonomisi, yemeklik buğdaydan petrolü, madeni ve binitlik motoruna kadar; politikası, Kıbrıs sorunundan Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e alınmasına kadar dışa bağlı, yarı bağımlı bir ülkede, gelecek kuşakların kafalarını, tıpkı bugünkülerin kafaları gibi dışa bağlamak, geniş anlamda onları sömürüye yatkın hale getirmek, ancak eğitim ve kültürü esastan etkilemek ve denetlemekle sağlanabilir. Yirmi yıldır, "Uyu uyu, yat uyu!" diyen bir alfabe, bunun içindir. Kokmaz bulaşmaz, tavşan pisliği konular. Sayda ticareti. Hun devleti, Endem çukuru, Everest tepesi bunun içindir. Bunun içindir partizan bin temel eser ve sel gibi gelen çeviriler, yabancı filmler, müzikaller, foto-romanlar, ekstra magazinler, Red Kit'ler, Tom Miks'ler, Teksas'lar, öğretmen kıyımı, TÖS lokallerine saldırılar ve bunun içindir

bizzat Millî Eğitim Bakanının ve hükümetin dut yemiş bülbül gibi susması... Evet, bugünkü ve yarınki kuşakları kendi yaşamlarına, özdeğerlerine ve ulusal sorunlarına yabancılaştırmak için eğitim son derece etkin bir araç; fakat bedelini yabancılar değil de yoksul halkımız ödüyor!

Tarım okulu yokmuş, teknik okullar azalıyormuş, İmam-Hatip Okulları "mezunları istihdam edilemeyecek kadar" çoğalıyormuş, 70-80 bin gencin katıldığı üniversite giriş sınavlarını "başaran" 13-15 bin kişi; üst yanı tam on bir yıl okudukları halde hünersiz ve işsizmiş... Hünersizlik ve işsizlikle de dışabağımlılığımız uzatıldığı apaçık ortada... Bütün bunlar, yıllardır yazıldı çizildi, duyup anlayan, tınan olmadı.

Prof. Orhan Oğuz, 1969 Ekim'inden beri bakandır. Uzun zamandır ilk kez o, söylenilenleri dinlemiş ve anlamış bir görünüş içindedir. Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitim sorununu "reformcu" bir yaklaşımla ele alacağı sanısını yaratabilmek için üniversitelerden raporlar almış, yedi bölgeyi dolaşmış, eğitimi örgütünün merkez ve taşra bürokratlariyle toplantılar yapmış, gazetelerden seslenmiş, radyolardan konuşmuştur. Şimdi bir "reformcu bakan"dır kendisi! Önce, 1933'te çıkan 2287 sayılı kanunun 3 yılda bir toplanmasını öngördüğü Eğitim Şûrası ile ilgili maddelerini değiştiren 21.5.1970 gün ve 1261 sayılı yeni bir kanun çıkartmış, bu yıl orta öğretimi ele alarak, hazırladığı reform tasarısını 28 Eylül ile 3 Ekim 1970 günleri arasında toplanacak "8. Millî Eğitim Şûrası"na getirmeyi başarmıştır.

Ama "reform = yeniden düzenleme" ciddî bir iştir. Buna bugün gerçekten ihtiyaç da vard.r. Fakat bu düzenleme Prof. Oğuz'un, ciddî reformları gerektiren öteki toplum ve ülke durumlarından kopuk, yüzeyde, yalınkat, kaşla göz arası kotarılmış bir düzenleme değildir. Yedi bölgeyi dolaşıp örgütünün bürokratlariyle ilişki kuran bakan, halk çocuklarının ve gençlerin eğitimi söz konusu olduğu halde, halkın kendisiyle ilişki kurmadan, gençlerin temsilcilerini görmeden, öğretmenlerle, onların örgütleriyle konuşmadan; 1261 sayılı ve yeni Şûra Kanunu'nu bile hiçbir öğretmen öğrenci kuruluşuna göstermeden, hazırladığı tasa-

rıyı asıl ilgililerine açmadan gelmiştir 8. Şûraya... Bundan böyle her yıl toplanacağı söylenen bu Şûra, 128 kişiliktir. Güya bunların % 46 üyesi öğretim kurumlarıyle meslek kuruluşlarından seçilecektir. Ama 72.000 üyeli Türkiye Öğretmenler Sendikası TÖS'e, bir tek temsilci ayrılmıştır. Bütün öteki üyelerin çoğunluğunun seçimi bakanın ya da resmi yetkililerin tekeline bırakılmıştır.

Kamuoyu, özlemini iliklerinde duyduğu reformlardan birine kavuşmak üzere olduğunu boş yere sanacak ve yanıltıldığını gene ancak beş-altı yıl sonra görebilecektir. Bütünü değil, sadece orta öğretimi; ilköğretimi ya da yüksek öğretimi değil orta öğretimi ele alacak bir Şûra!.. Diyelim ki, orta öğretimde sorunlar çok yoğundur. Diyelim ki bu yıl ortayı, gelecek yıl yükseği, sonra ilki ve ötekileri... Fakat 50 kuruşluk bir alfabeyi, hem de demirbaş olarak dağıtıp "Ders kitapları sorununu çözdük" örneğine benzememeli her şey...

İnsan gücü hazırlığı elbet ekonomiye bitişik ve koşut olarak yapılır. Şimdi tasarlanan, yüksek öğretimdeki yığılmayı önlemek, orta öğretimi, özellikle liseleri teknik öğretime kaydırmak diye adlandırılıyor. Fen lisesi, Kız sanat lisesi, Öğretmen lisesi, Teknisyen lisesi... adları geliyor. 10, 8, 6, 4 notları yerine A, B, C, D notları öngörülüyor... Kâğıt üzerinde, biçimsel birtakım tasarımlardır bunlar. Çalışan nüfusun % 72'si hâlâ tarımdadır. Bir yandan yabandan ekmeklik buğday alıyoruz, ama Prof. Oğuz'un tasarısında tarım okullarının yeri yok. Bütünüyle ulusal geliri yükseltme amacına yönelmekten ve yükselen ulusal gelirle eğitim harcamalarını canlandırmaktan başka çare yok iken, işin para yanı üzerinde durulmamaktadır. Araç-gereç donatımı, öğretmen sorunlarının çözümü, Almanya'ya işçi olarak uçup gidenlerin geri getirilmesi, TÖS lokallerine yapılan saldırıların kınanması, durdurulması, öğretmen kıyımından vazgeçilmesi; bakanın dilinden dudağına gelmez. 128 üyelik Şûraya bir tek çiftçi, bir tek işçi, sanayi çarşısından bir tek temsilci çağrılınaz, yıllardır reform diye kıvranan gençliğin bir tek temsilcisi hatırlanmaz...

Türkiye bugün neye mecburdur? Eğitim dahil, hayatının bütün kollarından yabancı etki ve denetimleri kaldırmaya... Tarımda birim üretimi arttırıp, beslenme ihtiyaçla-

rından fazlasını satarak endüstri kalkınmasının para kaynaklarını sağlamaya... Bağımsız teknolojisini kurmaya... Eğitimi, kendi yoksul haline uygun normlarla, tarımdan tekniğe, işe kaydırmaya!.. Yönetimini de, öğretmeni, öğrencisiyle ortaklaşılan demokratik bir yönteme bağlamaya...

Değilse, beş-on yıl sonra yüzyüze geleceğimiz acı sonuç şudur: 1940'lardan önce yurdun ihtiyaçlarına göre değil de, Belçika ve Almanya modellerine göre başlattığımız teknik öğretim bugün nasıl bizden çok Belçika ve Almanya'nın işine yarıyorsa (çünkü Almanya'daki işçilerimizin % 60 kadarı kalifiye işçidir ve bunların önemli bölümü sanat enstitüsü mezunlarıdır), böylesi boşlukta ve yüzeyde bir reformla yetiştireceğimiz lise mezunu işçiler de gene kapitalist Belçika ve Almanya'nın hattâ ilişkilerimizin arttırılması öngörüldüğüne göre, sosyalist Bulgaristan'ın, sosyalist Rusya'nın işine yarayacaktır. Çünkü bu seviyede işçinin çalışacağı iş yerleri ve ihtiyaçlar oralarda vardır, tarımı teknik yöntemlere bağlamadıkça bizde kalifiye tarım işçisi lâzım olmayacak ve endüstrinin ulusal sermayesi bulunamayacaktır. Bugün fabrikaları üç vardiya çalışan Bulgaristan, daha 1935'te işçi tabanını lise öğrenimi olarak saptamıştır. Yakında endüstrileşmiş kapitalist ülkeler gibi bizden işçi isteyecektir. Ve bu işçiler, biraz "rafine" işçiler olacaktır.

Sorunlarımızın kendilerine has bütünlükleri içinde çözümlerini, daha ciddî olarak düşünmek ve plânlamak zorunda olduğumuz böylece bir daha görülmektedir. Bakanlıktaki bürokrasinin tutum ve anlayışı bundan çok uzak olduğuna göre, işin zoru halkımıza ve öğretmenlerimize düşmektedir. Öğretmenlerimiz, yürüttükleri çetin meslek savaşını sürdürmeli ve ne pahasına olursa olsun, "Devrim için eğitim" ilkesine sıkıca sarılmalıdırlar. Bu ortamda en çok gerekli olan budur.

(Cumhuriyet, 27.9.1970)

A. Halûk ÜLMAN

EĞİTİMDE GERİYE DOĞRU ADIM

Sekizinci Milli Eğitim Şûrası, çalışmalarına bugün başlıyor.

Şûranın önündeki sorun, gözkamaştırıcıdır: Orta öğretim sistemimizi yeniden kurmak ve orta öğretimden yüksek öğretime geçişi yeniden sağlamak... Ama korkarız ki, Şûraya sunulan önerilerle bu sorun çözülemeyecek; tam tersine, ortaya, Türkiye'nin olanaklarını çok aşan, karışık ve pahalı bir öğretim sistemi daha çıkacaktır.

Gerçekten, getirilmek istenen yeni sistem, bugün ilkokuldan sonra gidilen meslek ve sanat okullarını ortadan kaldırmakta, onun yerine, lisede başlayan bir uzmanlaşmayı öngörmektedir. Başka bir deyişle, zorunlu ve bedava bir orta okul artık her türlü öğrenimin ilk basamağı sayılacak ve her türlü öğretim lise ile sağlanacaktır. İlk bakışta çekici görünen bu sistem, aslında, büyük sakıncaları da beraberinde getirecektir.

Bu sakıncaların birincisi, yeni sistemin bol para ve kaliteli öğretmen isteyen bir sistem olmasıdır. Meslek ve sanat öğretimleri ile düzeyine aktarılınca, her lisede yeni donatımlar, araç ve gereçler, kaliteli öğretmenler gerekecektir. Bir ildeki tek sanat okuluna bile yeterli donatım, araç ve gereçle kaliteli öğretmen bulamayan Türkiye, o kadar liseye bunları nasıl sağlayabilecektir? Şûranın önüne getirilen raporda bu konuda en ufak bir açıklık yoktur.

İkincisi, Türkiye'ye, kalkınmasını sağlamak için, bir an önce hayata atılacak, genç meslek ve sanat sahipleri gereklidir. Oysa meslek ya da sanat sahibi olmak isteyenleri mutlaka orta okuldan geçirmeye zorlamak, hayata atılma sürecini biraz daha uzatmaktan başka neye yarayacaktır? Eğer bugün teknik öğrenime rağbet yoksa, teknik okullarda kaliteli eleman yetiştirilemiyorsa, bunun çaresi, teknik öğrenimi ortadan kaldırmak değil, onun ken-

di içinde bir reform yapmanın yollarını araştırmaktır.

Üçüncüsü, getirilmek istenen yeni sistem, yalnız sanat okullarına değil, ilköğretmen okullarına da ancak ortaokuldan geçmiş öğrencilerin alınmasını öngörmektedir. Bu, şimdiye kadar ilkokulu bitirdikten sonra öğretmen okuluna giden ve böylece bir meslek sahibi olan köy çocuklarına, önlerinde açık kalmış olan son kapıyı da kapatmak demektir. Bilindiği gibi, ilkokulu bitirdikten sonra öğretmen okullarına giden köy çocuklarının en yeteneklileri, bir hazırlık sınıfından geçerek yüksek öğretmen okullarına girmek ve lise öğretmenliğine kadar yükselmek olanağını buluyorlardı. Bunların içinden, üniversitelerin çeşitli dallarına başarıyla atlayanlar vardı. Ama bu olanaklar, artık ortadan kalkmaktadır. Bundan böyle, parasız köy çocukları için, ilkokuldan sonra gidecek tek yer olarak, İmam-Hatip Okulları kalmaktadır.

İşbaşına gelir gelmez Yüksek Öğretmen Okullarını kapayanlar, şimdi köy çocuklarını İlköğretmen Okullarından da yoksun kılmaktadırlar.

Reform denilen bu olmasa gerektir. Buna reform değil, olsa olsa, geriye doğru adım denir.

(Ulus, 28.9.1970)

Cihad BABAN

CUMHURİYETİ YIKMAK İSTEYENLERE KARŞI ÇIKMALIYIZ

Cumhuriyetimiz 47 yaşını bitirip kırk sekiz yaşına basıyor, Atatürk 101 pâre topla Türkiye'de saltanatın yıkıldığını ilân ettiği zaman yirmi yaşında olanlar bugün 67 yaşını aşmak üzeredirler.

O zamanın işbaşındaki kuşaktan bir-iki tane değerli yadigârdan başka ortada kimse kalmadı. Türkiye'de nesil değişti.

Bugün değişen bu kuşağı hesaba katarak, nerede olduğumuzu araştıralım:

Atatürk, Cumhuriyeti ilân ettiği zaman, 14 milyonduk. Bunun yüzde doksanı okuma-yazma bilmezdi, bu % 90, 12.600.000 kişi ederdi. Bugün 35 milyonu bulduk, yarı yarıya okuma-yazma biliyoruz. Bu da 17.500.000 eder, yani bugün Türkiye'de cahil miktarı rakam olarak Cumhuriyeti kurduğumuz günden fazla... Bu hal zayıf idareler elinde neden dolayı İmam-Hatip Okulları sistemi içine yuvarlandığımızı, neden tarikatlerin fışkırdığını, neden demokratik düzeni sömürmek isteyenlerin vatandaşı aldattıklarını, neden takke ile namazda resim çıkartıldığını ve bir milli birlik sebebi olan lâikliğin neden tepildiğini anlatmaya yeter.

Evet, aradan 47 yıl geçti. Kırk yedi yıl evvel dünya yüzünde itibar sahibi bir millettik.. Atatürk'ün bir Antalya'ya gidişi Mussolini'yi Roma'da sarsardı, Hatay'ı bu itibar sayesinde aldık. Montreux'yü bu itibarın gölgesinde kazandık. Oysa bugün bütün dünya bizden yine hasta adam diye bahsediyor. Çünkü kalkınmanın, yükselmenin tek faktörü olan, insan yetiştirme yolunda ne yapacağımızı bilemedik. Evvelâ gerekli insanı yetiştirip sonra teşebbüse geçeceğimize, hiç değilse teşebbüsle birlikte adamı da yetiştireceğimize evvelâ teşebbüse geçtik, sonra insan aradık, hâ-

lâ da aynı yoldayız. Bu arada, böyle hallerde mutlaka kendini gösteren bir olay ortaya çıktı, elinden korkan âciz adam, bilgiliyi tezvir yoluyla, iftira yoluyla tepti.. Hatırlarsınız, Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, imzasız ihbarlardan bıkıp usandığını bir tebliğle yayınlamıştı. Aradan on yıl geçti, aynı işi Milli Birlik Hükümeti de yapmak zorunluğunu duydu.

Demokrat iktidarı, çıkarcılar, dalavereciler, iş takipçileri, hemen muhasara ederek kendi ortalarında critiverdiler. Belki başka insanlarla fakat aynı karakterheki çevre, Milli Birlik iktidarının da etrafını almak istedi. Bir zamanlar Demokrat Parti sofrasında yer bulamayan opportünistler, büyük bağlılıklar iddiasıyle Avrupalardan koşarak genç inkılâpçıların etrafını çevirmeye kalktılar. AP Şellefyan'ı ile, onu emziren bankacıları ile hükümet nezdinde nüfuzlu kimseleriyle, eski Demokratların, mağduriyetten kurtarılması istenen iş çeviricileriyle yine aynı (Demirel ne kadar inkâr ederse etsin) boğucu ve öldürücü çevrenin ortasına düştü.

★

Hani bugün Cumhuriyetin 47 nci yıldönümünde Atatürk'ü ve O'nun eserini düşünecektik? Lâf lâfı bakın nasıl sürükledi ve biz şerefli bir Cumhuriyet kuruluşundan söze başlayarak yarım yüzyıl sonra nasıl o şerefi yiyen kurtlardan bahsetmeye mecbur olduk?

Evet, Atatürk, Cumhuriyeti kurdu ama, aradan yarım yüzyıla yakın bir zaman geçtiği halde, biz o kuruluşun üzerinde güvenle oturamıyoruz. Bir yerden çöker mi? diye korkuyoruz... Çünkü Atatürk prensiplerinde birleştiğimizi hepimiz iddia ettiğimiz halde yalan söylüyoruz. Çünkü o prensiplerden ayrıldık, gerçi Cumhuriyeti O kurdu, fakat O'nu tanımayanların ve daha fenası, tanımak istemeyenlerin elinde şimdi mahvedilmek istenmektedir. O'nu yıkma, O'nu reddetme yolunda bugünün bütün taassup kuvvetleri elele vermiş görülnüyorlar.

(Cumhuriyet, 29.9.1970)

Nadir NADİ

TEHLİKELİ İLİŞKİLER

Adalet Partisi 5. Büyük Kongresi'ni açan Genel Başkan Süleyman Demirel'in üçbuçuk saatlik uzun nutkunu baştan sona izleyemedik. Nutkun en geniş bir özetini veren AP eğilimli "Son Havadis" gazetesindeki sahifeler dolusu yazılı metni de doğru dürüst okumaya vakit bulamadık. Partiler içi ve partiler arası ilişkilerin arapsaçına döndüğü şu sıralarda, Sayın Demirel'in göstermelik demokrasiyi kurtarma çabaları içinde aylardan beri bu kongreye hazırlandığı biliniyordu. Okunması 3,5 saat süren nutku bile kimbilir kaç gün kafa yorarak, göznuru dökerek kaleme almıştı.

Yalnız bir siyasal partinin Genel Başkanı değil, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı olan Sayın Demirel'in, yazılı konuşmasında, kendisine iktidar kapılarını açan 27 Mayıs Devrimi'ne saygılı bir yol izleyeceğini biz doğrusu beklemiyorduk. İktidar yerine geldiği günden beri 27 Mayıs'a karşı olan allerjisini bildiğimiz için, ondan bunu beklemek çocukluk olurdu. Ancak sorumlu bir devlet adamı olarak bu konuda hiç değilse "durumu idare" ye çalışması umulabilirdi.

Konuşmanın 60 sahifelik yazılı metnini görmediğimizden, bu noktaya ne denli önem verdiğini saptayamadık. Ancak AP eğilimli gazeteden öğrendiğimize göre, Sayın Demirel, nutkunun bir yerinde aşka gelerek, yazılı metinden ayrılmış ve delege kalabalığının coşkun alkışları arasında düşük DP iktidarını göklere çıkararak, 27 Mayıs'a ve onun Anayasasına karşı bir daha açıkça cephe almaktan kendini alıkoyamamıştır. Son Havadis gazetesinde, Genel Başkan Demirel'in metin dışı sözleri aynen şu biçimde yer almaktadır:

"Dalına saygı ile andığımız DP'nin kapatılmasından sonra bu çatı altında tekrar kalkınma meşalesini yakmaya ka-

rar verdiğimiz zaman on sene sonra hangi noktaya geleceğimizi kestirememiştik. Ve bugün AP, sönmeye yüztutmuş DP'nin kalkınma meşalesini yakmış ve yurdu ta Edirne'den Posof'a kadar imar ve ihya etmeye, nura kavuşturmaya başlamıştır."

İrticalen söylendiği AP eğilimli gazetede bildirilen bu sözlerin arkasından yazılı metinde okuduğumuz Türk Silâhlı Kuvvetlerine değgin bölüm tüm havada kalmaktadır.

"Türk Silâhlı Kuvvetleri icranın içerisindedir ve hükümete karşı sorumludur" ne demektir?

Yani, Anayasa ve hukuk dışı davranışlarıyla meşrûluğunu kaybetmiş DP iktidarına karşı Türk milleti adına harekete geçip o iktidarı deviren Türk Silâhlı Kuvvetleri suç mu işlemişlerdir?

Bizce suç işleyenin biri varsa, o da, kendisine parti ve hükümet başkanı olma olanağını sağladığını bildiğimiz Anayasayı ilk günden beri rafa kaldırma eğiliminden bir türlü kurtulamayan Sayın Demirel'in kendisidir.

Türk Silâhlı Kuvvetleri elbette Cumhuriyetin bekçisidir ve hükümete karşı sorumludur.

Ama hangi cumhuriyetin bekçisidir ve hangi hükümete karşı sorumludur Türk Silâhlı Kuvvetleri?

Sayın Demirel bu önemli noktayı konuşmasının yazılı kısmında da, coşup metin dışına kaydığı ezbere kısmında da cevapsız bırakmaktadır. O halde, biz söyleyelim: Türk Silâhlı Kuvvetleri lâik, devrimci, halkçı ve devletçi Atatürk Cumhuriyetinin bekçisidir ve Atatürk ilkelerine içtenlikle bağlı, tutucu güçlerin aracı halinde yurdumuzu çıkmazlara, halkımızı sefalete sürüklemeyen hükümetlere karşı sorumludur.

Üstyanı boş lâftır ve Demirel'in politik hesaplarla düşük idareye yönelttiği Anayasa dışı övgüler bir züğürt tesellisinden ibarettir.

(Cumhuriyet, 23.10.1970)

Abdi İPEKÇİ

GELİN DE ÇIKIN İŞİN İÇİNDEN...

Kolera salgınının patlak verdiği günlerde, hastalığın adının gizlenmesi, kamuoyunda belirli bir güvensizlik duygusu yarattı. Yetkililer ve hekimler arasında bir süre sonra birbiriyle çelişen ve birbirini suçlayan açıklamalarla karşılaşılınca güvensizlik daha da arttı. Şimdi bu hava içinde ortaya çıkan aşı sorunu, vatandaşı büsbütün şaşırtmakta, şüpheye düşürmektedir.

Başlangıçta bilinen, kolera aşısının bir hafta arayla iki dozda yapılması gereğiydi. Hattâ bir-iki ay önce aşılanmış olanların da yeniden aşılanmalarında zarar değil, yarar bulunduğu açıklandı. Hemen hemen herkes buna göre hazırlanmışken, bu defa ikinci aşıya lüzum olmadığı ısrarla bildirilmeye başlandı. Şaşıran vatandaşlardan hekimlere başvuranlar da genellikle kesin bir cevap alamadılar. Kimi lüzum olmadığını bildiriyor, kimi "aşılansanız daha iyi olur" diyor, kimi de birinci aşıdaki vibrion sayısına göre hareket etmek gereğinden söz ediyordu. Bu belirsizlik, işin başında yaratılmış olan güvensizlikle birleşince yaygın bir şüphe uyandı. Bakanlığın elinde aşı kalmadığı için ikinci aşıya lüzum bulunmadığının söylendiği sanıldı.

Tüm vatandaşların hayatıyla ilgili bir sağlık dâvasında kamuoyunun böylesine güvensiz, belirsiz ve şüpheli bir durumda bırakılması hoşgörülemez. Vatandaşları bu kararsızlıktan kurtarabilmek için yaptığımız araştırmalarda elde edebildiğimiz sonuç şudur:

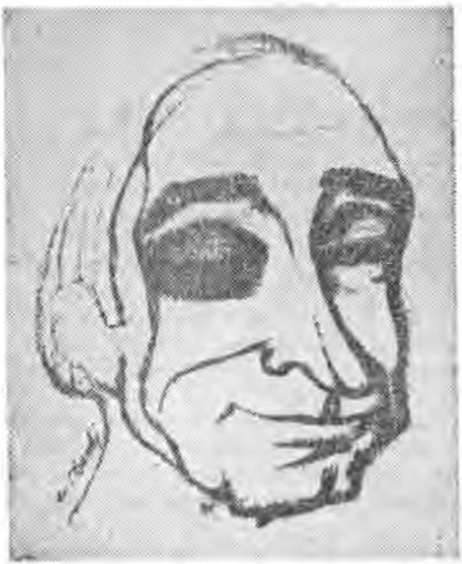
Hekimlerimiz, uzmanlarımız ve sağlık yetkililerimiz aynı noktada birleşiyorlar: Birinci aşı 1 santimetre küp yapılmışsa ve bu 1 santimetreküpte 8 milyardan fazla kolera vibrionu bulunuyorsa, ikinci aşıya kesinlikle lüzum yoktur.

Ancak bu açıklama, sorunu çözmeye yetmemektedir. Çünkü kolera aşıları her zaman 8 milyarlık ölçüyle hazırlanmamakta, bazan iki dozda uygulanmak üzere 4 milyar vibrionla yapılmaktadır. Gerçi Sağlık Bakanlığı yetkilileri, kullanılan aşıların 1 santimetreküpte 8 milyar vibrion esasına göre hazırlandığını kesinlikle bildirmektedirler. Ama bunun yanısıra, kendileriyle görüştüğümüz ve aralarında imünoloji ve mikrobioloji uzmanlarının bulunduğu bazı hekimler, bu konuda şüphe göstermişler, teminat veremeyeceklerini söylemişlerdir.

Gelin de çıkın işin içinden...

Aslında yetkili makam, aşının sekiz milyarlık olduğunu söyledikten sonra, kimsenin bundan şüphe etmemesi gerekir. Ama yazının başında belirttiğimiz gibi, güvensizlik bir kere yaratıldı mı, doğrulara da inanmak güçleşiyor.

(Milliyet, 27.10.1970)

Cevat Dereli: Z. Faik İzeri Görüş

Dr. Sedat PINAR

KOLERA İLE SAVAŞMALIYIZ

İstanbul'un Sağmalcılar semtinde başlayıp, büyük bir hızla yayılan salgın ve öldürücü hastalığa isim takmada gecikmenin nedenlerini tartışmak, artık fayda temin etmez. Oysa, mesuliyetii ilim adamlarının, beraberliği unutup, birbirlerini suçlar tarzda beyanları gazetelerde intişar etmeye başlamıştır. Gerçekte, İstanbullular, yalnız Türklere has bir hoşgörürlük içinde, geçmişi ve geçmişin hatalarını unutmuş olup, suçlu aramaktan usanmış, hastalığın önlenmesi, hastaların tedavisi ve sağlamların korunması için çok daha enerjik ve bilgili bir savaşın özlemini çekmektedir.

Gazeteciler ilk vakaların Gureba Hastahanesine müracaat ettikleri 12.10.1970 gününden beri, kamu yararına neşriyatta bulunurken, esas savaş gücünü taşıması gereken sınıf, 20 nci asrın jet devrinde, bir kaplumbağa süratini alkışlatabilmek amacıyla, tıp ilminin politikaya kurban edilmesini göze almıştır. "Halk paniğe kapılmasın" sloganlarıyla "İhracatımız mahvolur, turistler gelmez" endişesi içinde, her dakianın bir altın değeri taşıdığı ilk günlerin fırsatları kaçırılmıştır. Gerekli zecrî ve kanunî tedbirler unutulmuş ve neticede paniğe kapılanın halk değil, başından beri aldıkları tedbirlerin yetersizliğinden dolayı bizzat kendileri olduğu anlaşılmıştır. Müsbet ilmin en büyük dallarından birisi olan tıp, tarih boyunca politikanın, bu derece sorumsuz tecavüzüne şahit olmamıştır. Şöyle ki:

1. Yaşama şartları her türlü salgın hastalık için elverişli olan Türkiye'nin birçok yeri gibi Sağmalcılar semti türlü politik sebepler yüzünden ihmal edilmiştir. Fosseptikler zerzavat bahçelerine verilirken, bunları kontrol etmesi gerekli müesseseler, ucuz menfaatler uğruna görmezlikten gelmekle hastalığı senelerdir davet etmişlerdir.

2. İlk vakalar görülür görülmez 12.10.1970 günü akşamı, halkı darıltmak korkusu bir yana itilerek, laboratuar

teşhisi beklenmeden, gerekli karantina ve tecrit işlemleri bütün imkânlar kullanılarak yerine getirilmeliydi. Sağmalcıların etrafı demir değil, çelik perdeyle sarılmalıydı, icabında köprüler açılarak hastalık bölgesi izole edilmeliydi. Kolera vibrionunun öğrenci mitinglerinden çok daha tehlikeli olduğu gerçeği, politikacıların kulaklarına, bu ilmin bir mensubu olan bakan tarafından bütün ciddiyet ve cesaretiyle haykırılmalı ve gene işitmemekte inat ederlerse, millî vicdanın kararını verebilmesi için gerçekler fütursuzca kamuoyuna aksettirilmeliydi.

3. Hastalığa karşı zaferin kazanılabilmesi için, halkla beraber bir çalışma gereklidir. Propagandanın bu yönden yapılarak, gizleme veya işi hafiften alma yoluna sapılmadan gerçek, tıbbın prensipleri içinde duyurulmalı ve halkın yardımı mutlaka sağlanmalıydı.

4. Aşılama çabuk, kolay, halkı üzmeden ve bekletmeden birçok yerlerde birden yapılmalı ve kısa bir süre içinde bitirilmeliydi. Halbuki, hastalığın onbirinci gününde bile resmî tabipliklerin önünde kuyruk vardı, neden?

Neden hekimler ve özel hastahaneler aşı yapmak hakkına sahip değiller? Bunlar damgalı, karaborsacı birer müessese midirler?

Neden kolera mücadelesinin icaplarından antiseptik maddeler eczahanelerde satılırken, aşı satılmasına müsaade edilmez?

İşin en enteresan tarafı, bir enjektör iğnesiyle birçok kimseye aşı yapılması ve bunun zararsız olduğunun resmî ağızlar tarafından beyan edildiğinin gazetelerde yazılmasıdır. İspatlanmıştır ki, tek iğne kullanıldığı takdirde, aşılama esnasında bazı hastalıklar sağlamlara verilmektedir. Meselâ; sarılık gibi.. Bu sebeple batı memleketlerinde, bir insana yapılan aşıdan sonra hem iğne ve hem de enjektör bir daha kullanılmayacak şekilde imha edilir. Bundan vazgeçtik, ama beş-on tane enjektör iğnesi, iki kutu, bir ispirto ocağı ve ilâ, en fazla üç enjektörle, hiç beklemeden on milyon kişiye ayrı ayrı kaynamış iğne ve enjektörle aşı yapılabilir.

Hem normal bir insanı yalnız kendi müessesenizde aşılanmaya mecbur tutunuz, hem de tehlikesi ispatlanmış olan böyle bir rizkin içine atınız... Sonra da politika icabı, "Teh-

likeli değildir" diye beyanat veriniz.. Bir doktor olarak, halka karşı sorumluluğun bu şekildeki tatbikatından utanıyorum.

5. Gümrükte aşıların günlerce beklediği doğru ise, hem talihsizliğin ve hem de beceriksizliğin emsalsiz bir örneği sayılmalıdır.

6. Açıkta satılan yiyecekler, terkos suyunun birçok bölgelerde akmaması, hastahanelerden kaçan hastalar için gerekli zecri tedbirlerin alınmamış olması kolera savaşında önemli birer eksikliktir.

7. Var olduğu bilindiği halde, dış memleketlerle olan maddi faydamıza zarar vermesin düşüncesiyle, hastalık isminin gizlendiğine de inanamayız.

İstanbul'da kolera salgını 12.10.1970 tarihinde başlamış, iyi niyetli, fakat yetersiz bir sağlık teşkilâtının, önünü kesme yerine, arkadan kovalama stratejisi takip etmesi yüzünden etrafa yayılmıştır ve yayılacaktır. Politikacılar öylesine yanlış ve öylesine başıboş bir direnişle tıbbı sindirme prensiplerini onaylamaktadır ki, âfet uzun seneler toplumda, toplumun alışılmış bir karakteri halinde yerleşeceğe benzer. İşin ciddiyetini inkâr eden, gerçeği örterek insanları yanıltma mekanizması faaliyete geçmiştir. Eski İngiliz müstemlekelerinde, yerlilere karşı İngilizlerin takip ettikleri işi hafife alma politikası zamanla, mutlaka kuvvetini gösterecek ve bir müddet sonra kolera, toplumun bir parçası haline geldiğinde, trafik kazaları gibi, alışılmış olabilecektir. İşte bu, koleradan çok daha tehlikelidir.

Durum ciddidir. Sıtma Savaşında olduğu gibi, halk ve hükümet elele mücadeleye mecburuz. Kavganın ilk safhası olan Sağmalcılar meydan muharebesi kaybedilmiştir. Geri cephelerde, ya çok daha tesirli ve güçlü bir savaş verilmeli, yahut da bugünkü komuta heyeti, gizliliğin arkasına sığınmaktan ve ilme yakışmayan beyanlardan vazgeçerek, yerini daha bilgililere terketmelidir.

Koleranın kökünden silinmesi tıbbın zaferi olacaktır. Politikacıların zaferi ise kolera var olmasına rağmen, bundan şikâyet etmeyen bir toplum yaratabildikleri müddetle tecelli edecektir. Oyuna gelmemek icabeder.

(Milliyet, 28.10.1970)

Halit Ziya YAVUZER

TURİZME YAPILAN SABOTAJ

İstanbul'un bir semtinde başgösteren koleranın sağlık yönünden getireceği felâketler dışında, Türkiye'nin ekonomik varlığında yapacağı tahribat, ilgililerce zamanında ve tam değerlendirilemediğinden, teşhis ve tedbirlerdeki aksaklık, giderilmesi güç ekonomik zararların devam ederek büyümesine yol açmıştır. Bu yolu kapayacak güçlü müdahalcler kesinlikle yapılabilmelidir.

Hastalığın çok yönlü etkilerini hesaplayamamak ve tedbirli davranmamak, değişik çevrelerdeki yorum ve tartışmaların Türkiye aleyhinde istismarını kolaylaştırmış, ekonomik çöküntümüzü arzulayanların fırsatçı ve hasmane tutumları tevil götürmez bir açıklık kazanmıştır.

"Dost" ve "komşu" kelimelerini gerçek anlamı ile kullanamayacağımız Bulgaristan ve Yunanistan'ın sınırları kapama kararı ve tatbik şekli, sağlık endişesinden çok, diğer bazı hesaplarla ilgili gözükmektedir. Zira, İstanbul'un bir semtinde lokal olarak kalan, duraklayan ve seyri mal tedbirlerle mümkünken, komşularımız —özellikle Türkiye'ye karşı intibaını verecek— aşırı bir tedbir oyununa girişmişlerdir.

İtibariyle alınacak tedbirleri belirlenen hastalığın, hudut girişlerinde sağlık yönünden kontrol altına alınması nor-

Sınırları kapama olayının ihraç mallarımızda, ihracat düzenimizde, ticaret ünitelerimizde yapacağı tahribat ve döviz politikamıza yapacağı olumsuz etkinin genel münakaşasını bir tarafa bırakıp, sadece turizm yönünden kısa bir eleştirmesini yapmak kâfi derecede ürkütücüdür.

Henüz turizm sezonu kapanmadan patlak veren bu olay, devam eden turist akınını bıçak gibi kesmiştir. Kendi ülkelerinden geçerek memleketimize gelen turistlere engel olmak için rekabetin normal kuralları dışında menfi propaganda yapmaya alışkın komşularımız, bu kez sınır ka-

pama, yani turistin cebren yolunu kesme şeklindeki bir eylemle turist akımını durdurmuşlardır.

Devamlı menfi propagandalar, Türkiye'ye avdet eden Türk yolcularına dahi son zamanlarda pasaport ve trafik kontrollarıyla yaptıkları kasdî eziyetler bir tarafa, yarattıkları şu fiilî durum turist rezervasyonlarının hemen hemen tamamının iptaline yol açmıştır. İptallerin nedeni, hastalık endişesinden çok, gidiş-dönüş problemine dayanmaktadır. Turist için seyahatine ayırdığı zaman ve yolculuk şartları büyük önem taşır. Komşularımız, turizmdeki bu önemli faktörleri aleyhimizde kullanmayı başarmışlardır.

Rezervasyonların iptali, turizm işletmelerini iktisadî yönden tahminlerin çok üstünde etkilemiştir. Devalüasyonu mazur gösterecek müsbet sonuçlardan birisi olarak beklenen ve izlenen turist dövizindeki artış ve bu dövizin bankalara intikali olayı, bütün ümitleri söndürecek bir şekil almıştır. Turist dövizi geliri geçen yılın aynı aylarına oranla —artması gerekirken— büyük bir düşüklük göstermiştir.

Birkaç ay için bu sarsıntıya katlanmak kaçınılmazdı, düşüncesiyle meseleyi hafiften almak büyük bir tehlikeye göz yummak olur. 1971 turizm sezonu için turizm organizasyonları ve turlar şu içinde bulunduğumuz aylarda hazırlanmaktadır. Yabancı seyahat acentaları ve seyahat arzusunda olanlar, 1971 plânlarını, programlarını şimdiden yapmak alışkanlığında ve zorundadırlar. Acentalar, 1971 turlarının prospektlerini şimdiden basmakta, hattâ turlarını şimdiden satışa çıkarmaktadırlar. Şu mevcut durum karşısında Türkiye'yi programlarına almak, Türkiye turu satmaya çalışmak, Türkiye turizm müesseseleriyle anlaşmalarını yapmak onlar için bir cesaret meselesi haline gelmiştir. Türkiye'nin 1971 turizm faaliyeti ve buna bağlı olarak müteakip yıllar turizm gelirleri büyük bir tehlikenin içine şimdiden girmiştir. Bu tehlike, bilinçli bir sabotajın netcesinde doğmuştur.

Turizm, kesintisiz bir devamlılık isteyen ve bu devamlılık içerisinde gelişen ekonomik bir olaydır. Ufak pürüzlerin, birkaç günlük arıza veya gecikmelerin dahi turizm olayını altüst ettiği bir gerçektir. Türkiye, turizm ekonomisini kendi lehlerine bozmak için sistemli bir çaba içe-

risinde olan komşularımızın bu gerçeği çok iyi bildikleri ve ellerine geçen fırsatı bir sabotaj şeklinde kullandıkları bugün reddedilmez bir vakıa olarak ortaya çıkmıştır.

Bir sene için turizme kapalı kalmak, turizmi yeniden emekleme devresinden başlatarak geliştirmeyi gerektirir, hem de kurulma yolundaki turizm endüstrisinin yıkıntılarını sineye çekerek. Politikası ile, tanıtması ile, propagandası ile, endüstrisi ile turizme baştan başlamak, Türkiye'ye nelere malolacaktır ve bundan kimler istifade edecektir? Bunların hesabını rakiplerimiz bizden önce ve inceden inceye yapmış olmalıdırlar. Sabotaj mahiyetindeki davranışları, bu gerçeği iyi bildiklerinin bir delilidir.

Ekonomik varlığımızı tehdit eden bir sabotaja son vermek millet olarak, hükümet olarak, devlet olarak her şeyden önce bir haysiyet meselesi halini de almıştır. Bu sabotaja son vermek görevini en kesin ve en sert şekilde başaramazsak, kaybettiğimiz değerler yalnız maddî olmayacaktır. İçimizdeki ezikliğin artması daha da vahimdir.

İfa edilecek görev, enerjik, kesin, güçlü, hedefi tayin edilmiş seri tedbir ve müdahaleleri gerektirmektedir. Türkiye, varlığına karşı kamufle edilerek yönetilen bir sabotajı defetme ve tesirlerini ortadan kaldırma uğraşına girerken, devletin bütün uzuvları ve Türk milletinin bütün fertleri bu uğraşın seferberliğine katılabilirler. Politik yönden, sağlık tedbirleri yönünden, gerekirse yeni ulaşım yolları, köprüleri yaratma yönünden, propaganda yönünden uğrak plânının dikkatle hazırlanıp, süratle tatbik edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu arada, turizm sektöründe ve dış ülkelerde tanıtma ve propagandayla görevli olanların gösterecekleri çaba, başarı sağlayacak seviyeye ulaşabilmelidir; elde edilecek başarı, şimdiye kadarki pasif, turizm aktivitesine ve esnekliğine ters düşen faaliyetleri hoş gördürecek kadar önemli olacaktır.

Her geçen dakikanın bizim aleyhimize ve sabotajcıların lehine işlediğini unutmamak gerekir. Dakikalar, sabotajcılar tarafından oyalama taktiğiyle değerlendirilmekte ve bu oyalama, dünya kamuoyundaki tereddüdü arttırmakta, her geçen dakika olumsuz tesirleri yönünden bize yıllara malolmaktadır.

Rakibin taktiğini bozmak, olayın bütün cepheleriyle önemini kabul ederek, gerekli uğraşa bütün cephelerde girişmekle mümkündür. Geciktirmemiz, imkânlarımızın olmadığı kanısını uyandırabilir.

Gerçeğin dünya kamuoyuna inandırıcı biçimde açıklanması ise insiyatifi elimize alma başarımıza bağlıdır.

(Milliyet, 17.11.1970)

La Foucounier: Gantlı Kadın

İlhan SELÇUK

KÜLTÜR SARAYI NEDEN YANDI?

Kültür Sarayı neden yandı? Besbelli komünistlerin işi bu! Bazı gazeteler günlerden beri sabotajdan söz açıyorlar. Gerçi kalemler, bu işi olsa olsa, komünistlerin yapacağını "ima" ediyorlar. Zaten nerede bir yangın olsa, bilin ki komünistlerin marifetidir. Rahmetli Orhan Veli'nin bu konuda bir şiiri bile var, ve hatırladığıma göre de şöyle:

Açlıktan bahsediyorsun
Demek ki sen komünistsin
Demek bütün binaları yakan sensin
Ankaradakileri sen
İstanbuldakileri sen
Sen ne domuzsun sen.

Nice zamandan beri çok bina yaktı komünistler. Vaktiyle cinler periler, iyi saatte olsunlar yakarlardı saraylarımızı. Şimdi cinlerin perilerin yerini, namussuz komünistler aldı. Nerede bir yangın olsa, birinci suçlu onlardır.

Birinci derecede suçluyu böylece saptadıktan sonra gelelim şimdi ikinci derecede suçlulara...

★

İstanbul'da bir Kültür Sarayı yapılmış. Bilimin ve tekniğin son verileriyle donatılmış. Böylesine bir sahne düzeni dünyada ancak üç-beş tane varmış. Her şey elektrikle ve otomatik çalışırmış. Yangına karşı tedbir de otomatikmiş. Bir düğmeye bastınız mı, sahneye çelik perdeler inecek ve tavandan bilmem kaç ton su, alevlerin üstüne boca edilecekmiş.

Öylesine hazırlanmış ki, her şey, düğmeye bastınız mı tamam.

Ne var ki biz, imza yerine çoğunlukla parmak basan bir ulus olduğumuzdan, sırası gelince düğmeye basmakta hazır ve nazır eleman kullanmak zordur. Hele Kültür Sarayı gibi yiyimden yana bir hayli olanağı bulunan yerlerde Bakan, Genel Müdür, Müdür gibi muteber kişilerin karşısında ceketinin düğmelerini ilikleyip susta duran çok eleman vardır da, elektronik düzenin düğmesiyle ceketinin düğmesi kadar ilgilenecek pek az adam bulunur.

Bunun için, yangın çıkınca —üzerinize afiyet— kimse düğmeye basamamış...

Eloğlu elektronik düzeni hazırlamış, çelik perdeleri yerine koymuş, suların nasıl akacağını hesaplamış, her şeyi yapıp kurduktan sonra, bizimkilere:

— Yangın tehlikesi karşısında şs düğmeye basıverin.. demiş.

Düğmeye basmazsın ne olur?

Yanar Kültür Sarayı.

Nitekim yandı.

Şimdi binanın yenibaştan onarımı düşünülüyor. Bu sefer eloğluna söyleyelim, yangına karşı tedbiri düğmeli yapmasın, fermuarlı yapsın. Düğmeye basamadık ama, kimbilir, belki fermuarı çekebiliriz.

★

Her felâket insana bir ders verir. Son yangın bize "ağır ve oturaklı" bir ders verdi. Anladık ki, saray-maray masaldır, esas olan insandır, felâketin makası kapandı mı, saçın önüne düşer, anlarsın ak mı, kara mı?

Bu memlekette koskoca Devlet Tiyatrosu'yla Devlet Operası, Kültür Sarayı'nın lüksü ve şatafatı üstüne:

— Benimdir..

— Hayır, benimdir.. diye rekabete girişir. İncir çekirdeği doldurmaz oyunların fiyakası nice propagandayla pompalanırken, güzelim binanın yönetimine ve sorum denen şeyin s'sine kulak asılmaz. Mazlum halkın milyonlarca lirasının üstünde tepişen ikbal düşkünü kişiler, her şeyi unu-

tup, İstanbul ile Ankara arasındaki turistik tiyatroculuğun alâyişine düşerler.

Devlet Tiyatrosu, koskoca bütçesiyle Anadolu'ya yöneleceğine, İstanbul'un Kültür Sarayı'na abanır; Bölge Tiyatroları'nı geliştireceğine, sarayların lüksüne bağlanır; Doğusu kapkaranlık bir Türkiye'de Taksim ile Beyoğlu arasında dönenir.

Oysa İstanbul'da İstanbul halkına kapılarını açan yirmiden fazla tiyatro vardır. Bunlar durup dururken ve Şehir Tiyatrosu İstanbul'un gerçek sahibiyken, İstanbul Kültür Sarayı'nı hırslı Genel Müdürlerin rekabetine kurban etmek ve sonunda koskoca binanın yanmasına yol açmak, suçun en büyüğü değil midir?

Biz yirmi üç yılda bir Kültür Sarayı yaptık.

Bir Kültür Sarayı'nda iki Genel Müdür vardı.

Ama yangın düğmesine basacak bir adam yoktu.

Eğer bir Genel Müdür bulundurup, yangın düğmesine basabilecek iki adam tutsaydık, Kültür Sarayı yanmazdı.

(Cumhuriyet, 6.12.1970)

Degas: Yıkanan Kadın

1970'in KİTAPLARI

Josef Egry: İhtiyar Balıkçı

1970 'in KİTAPLARI

(Derleyen: Sami N. ÖZERDİM)

I. EDEBİYAT — GÜZEL SANATLAR

A. Yerli :

Sait Faik (Abasıyanık) Bütün Eserleri. Ankara, Bilgi Y.

1. — Semaver - Sarnıç. 247 S. 10 lira.
2. — Şahmerdan - Lüzumsuz Adam. 233 S. 10 lira.
3. — Medarı Maişet Motoru. 212 S. 10 lira.
4. — Mahallo Kahvesi - Havada Bulut. 253 S. 10 lira.
5. — Kumpanya - Kayıp Aranıyor. 240 S. 10 lira.
6. — Havuzbaşı - Son Kuşlar. 251 S. 10 lira.
7. — Alemdağda Var Bir Yılan - Az Şekerli - Şimdi Sevişme Vaktl. 244 S. 10 lira.
8. — Tünelderki Çocuk - Mahkeme Kapısı. 293 S. 10 lira. (S. N. Özerdim: Sait Faik Abasıyanık Bibliyografyası, sonda).

Adalet Ağaoğlu : Çatıdaki Çatlak - Sınırlarda. Ankara, Bilgi Y. 193 S. 750 kuruş.

Ahmet Faik Mem. O. Zin. Bugünkü dile çeviren: Sırrı Dadaşbilge. İst. (kendi yayını). 244 S. 15 lira.

Ahmet Haşim Bize Göre - Gurabahanei Lâklâkan - Frankfurt Seyahatnamesi. İst., Milli Eğ. Bak. 227 S. 5 lira.

Ahmet Rasim : Falaka. Haz.: Sedit Yüksel. İst., Milli Eğ. Bak. 124 S. 800 kuruş.

— Muharrir Bu ya! Haz.: Hikmet Dizdaroğlu. İst., Milli Eğ. Bak. 460 S. 21 lira.

Oktay Akbal : Tarzan Öldü. İst., (E) Y. 112 S. 5 lira.

Dursun Akçam: Ölü Ekmeği. İst. Öncü K. 173 S. 7.50 kuruş.

— **Taş Çorbası.** İst. Deniz Y. 110 S. 5 lira.

İskender Fikret Akdora: **Mavi Kan.** İst. (kendi yayını). 75 S. 10 lira.

Sabahattin Kudret Aksal **Eşik.** Ankara, Bilgi Y. 121 S. 5 lira.

— **Kıral Üşümesi.** İst. Varlık Y. 90 S. 4 lira.

Cevat Memduh Altar **Opera Tarihi.** Ankara, Devlet Konservatuarı. XII+295 S. res. 42.5 lira.

Melih Cevdet Anday : **Gizli Emir.** Ankara, Bilgi Y. 352 S. 12.5 lira.

— **Göçebe Denizin Üstünde.** İst. Cem Y. 76 S. 5 lira.

Hüseyin Sadettin Arel **Türk Musikisi Kimindir?** İst. Millî Eğ. Bak. 225 S. 18 lira.

M. Sunullah Arısoy **Yanlış Yaşadık.** Ankara, Sun Y. 127 S. 10 lira.

Burhan Arpad - Ahmet Cemal - Ahmet Arpad : **Sosyal Gerçekçilik Açısından Alman Edebiyatı.** İst. Altın Kitaplar Y. 442 S. 20 lira.

Prof. Celâl Esat Arseven : **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı.** İst. Cem Y. 300 S. plânşlar. 150 lira.

Orhan Asena **Fadik Kız.** İst. Kent Y. 106 S. 5 lira.

Günşin Asral **Zaman Ağaçlarla Büyük. İstanbul 1970** (kendi yayını). 63 S. res. 5 lira.

Arif Nihad Asya **Aynalarda Kalan.** Ankara (kendi yayını). 75 S. 5 lira.

— **Kundaklar.** Ankara (kendi yayını) S. 5 lira.

Nurullah Ataç : **Bütün Eserleri: 5-6. Diyelim - Söz Arasında.** İst. Varlık Y. 212 S. 6 lira.

Falih Rıfkı Atay : **Bayrak.** İst. (kendi yayını). 206 S. 5 lira.

Behzat Ay **Gündoğusu.** İst. 1970, Deniz Y. 78 S. 4 lira.

Mehmet Başaran : **Sürgünler.** İst. Ararat Y. 176 S. 750 kuruş.

Cevat Fehmi Başkut : **Ölen Hangisi?** İst. İnkılâp ve Aka K. 216 S. 5 lira.

Selâhattin Batu **Avusturya ve Venedik Günleri.** İst. Varlık Y. 152 S. 4 lira.

Fakir Baykurt **Anadolu Garajı.** Ankara, Bilgi Y. 205 S. 750 kuruş.

Ataol Behramoğlu : **Bir Gün Mutlaka.** İst. De Y. 28 S. 3 lira.

Cengiz Bektaş : **Akdeniz.** Ankara, Dost Y. 52 S. 4 lira.

Erhan Bener : **Baharla Gelen.** İst. Ağaoğlu Y. 207 S. 10 lira.

Zeki Beyner **Keşkülü Fukara.** İst. (E) Y. 80 S. 5 lira.

Şevket Beysanoğlu : **Cahit Sıtkı Tarancı. Hayatı, Sanatı, Seçme Şiir ve Hikâyeleri.** Diyarbakır Turizm Derneği. 348 S. 10 lira.

Kemal Bilbaşar **Ay Tutulduğu Gece.** İst. Tekin Y. 210 S. 10 lira.

— **Yeşil Gölge.** İst. May Y. 438 S. 20 lira.

Tarık Buğra : **İbişin Rüyası.** Ankara, Hisar Y. 266 S. 12.5 lira.

Edip Cansever **Kirli Ağustos.** İst. De Y. 88 S. 750 kuruş.

Necati Cumalı **Ay Büyürken Uyuyamam.** İst. İmbat Y. 232 S. 10 lira.

— **Başaklar Gebe.** Ankara, Bilgi Y. 135 S. 6 lira.

— **Yalnız Kadın.** İst. İmbat Y. 240 S. 10 lira.

Naci Çelik **Çocuklara Hikâyeler.** İst. Milliyet Y. 358 S. 10 lira.

Mehmet Çınarlı **Halkımız ve Sanatımız.** Ankara 1070. Hisar Y. 115 S. 7 lira.

Ali Çiçekli : **İslâmlık Öncesi Türk Edebiyatı ve En Eski Metinler.** İst. May Y. 152 S. 10 lira.

Celâl Çumralı **Ağıt.** Mersin (kendi yayını). 41 S. 5 lira.

Fazıl Hüsnü Dağlarca : **Dört Kanatlı Kuş.** Seçilmiş Şiirler. Önsöz: Yaşar Nabi. İst. Varlık Y. 271 S. 10 lira.

— **Hiroşima.** Fransızca çeviriler: Tahsin Saraç. İngilizce çeviriler: Talât Sait Halman. İst. Kitap Y. 40 S. 5 lira.

— **Selected Poems.** Seçme Şiirler. Çev.: Talât Salt Halman. Önsöz: Yaşar Nabi Nayır. Pittsburg (Pennsylvania), University of Pittsburg Press. XXIX+193 S.

— **Yolculuğun Körü.** İst. Kitap Y. 100 S. 10 lira.

Gülten Dayıoğlu : **Döl** İst. Oğul Y. 128 S. 6 lira.

Mehmet Doğan - Turgay Gönenç (Haz.) **İkinci Yeni Antolojisi.** İst. Papirüs özel sayısı. (41. sayı). 159 S. 10 lira.

Behiç Duygulu **Gölgede Gezintiler.** İst. Yeditepe Y. 96 S. 4 lira.

Dr. Haydar Dümen **Anahtar Kilido Uymadı.** İst. (kendi yayını). 112 S. 750 kuruş.

— **Cennet Şeytana Kaldı.** İst. (kendi yayını). 112 S. 750 kuruş.

Sabahattin Engin **İpsizler.** Ankara, Hisar Y. 98 S. 5 lira.
— **Tedirginler.** Ankara, Hisar Y. 96 S. 5 lira.
Ali Naili Erdem : **Bu Toprağın İnsanları.** Ankara 1970 Ajans-Türk Matbaası. 67 S. 5 lira.
Fahri Erdinç **Diriler Mezarlığı.** İst. Hür Y. 224 S. 10 lira.
Nüzhet Erman : **Anadolu 1970.** İst. Ceylân Y. 72 S. 5 lira.
İsmail Hikmet Ertaylan **Franz Liszt. Hayatı ve Eserleri.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 132 S. res. 10 lira.
— **Friedrich Schiller. Hayatı ve Eserleri.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 63 S. res. 750 kuruş.
— **Richard Wagner. Hayatı ve Eserleri.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 138 S. res. 10 lira.
Sadri Ertem **Bacayı İndir Bacayı Kaldır.** İst. Gür K. 160 S. 5 lira.
Nahit Eruz **Çuvalın Yanındaki Adam.** İst. Öncü K. 102 S. 5 lira.
Ergun Evren **Sihiya'dan Nora'ya.** İst. (kendi yayını). 110 S. 10 lira.
Yaşar Kemal (Göğceli) **Ağrı Dağı Efsanesi.** İst. Cem Y. 144 S. 750 kuruş.
Enver Naci Gökşen **Ayça.** İst. Okat Y. 76 S. 5 lira.
— **Behçet Kemal Çağlar.** Ankara, Türk Dil Kurumu. 199 S. res. 750 kuruş.
Hüseyin Rahmi Gürpınar : **Dirilen İskelet.** Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. İst. Atlas K. 251 S. 10 lira.
— **Şeytan İşi.** Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. İst. Atlas K. 80 S. 4 lira.
Zahir Güvemli **Güzel ve Sanat.** İst. Türkiye Y. 140 S. res. 15 lira.
Halikarnas Balıkçısı **Ötelerin Çocuğu.** İst. Remzi K. 286 S. 750 kuruş.
Metin İlkin : **Yarın İçin.** İst. Yücel Y. 128 S. 6 lira.
Şahap Sıtkı (İlter) : **Acı.** Ankara (kendi yayını). 88 S. 10 lira.
Özdemir İnce **Kiraz Zamanı.** İst. May Y. 128 S. 750 kuruş.
Muzaffer İzgü : **Gecekondu.** İst. Remzi K. 208 S. 750 kuruş.
Tarık Dursun Kakınç : **Deve Tellâl Pire Berber İken.** İst. Milliyet Y. 352 S. renkli plânşlar, ciltli 10 lira.
— **Kopuk Takımı.** İst. Cem Y. 277 S. 10 lira.
Ceyhun Atuf Kansu : **Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü.** İst. Gül Y. 80 S. 750 kuruş.

— **Sakarya Meydan Savaşı.** Ankara, Bilgi Y. 252 S. 10 lira.

Seyit Kemal Karaalioğlu : **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü.** İst. İnkılâp ve Aka K. 864 S. ciltli 25 lira.

Mehmet Karabulut **Şimdi Haberleri Veriyoruz.** İst. May Y. 91 S. 5 lira.

A. Neyzar Karahan **Boşlukta Biri.** İzmir (kendi yayını). 61 S. 5 lira.

Bilge Karasu **Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı.** Ankara, Bilgi Y. 179 S. 10 lira.

Ahmet Aydın Karasüleymanoğlu **Zeyno.** Ankara, (kendi yayını). 48 S. res. 3 lira.

Kemal Ahmet : **Sokakta Harb Var.** İst. Habora K. 79 S. 8.5 lira. (yeni basım).

Kemal Tahir : **Büyük Mal.** Ankara, Bilgi Y. 580 S. 20 lira.

Hasan Kıyafet **Gomonis İmam.** İst. İmece Y. 255 S. 750 kuruş.

Mehmet Kıyat **Yeniden.** Ankara 1970 (kendi yayını). 45 S. 350 kuruş.

Samim Kocagöz **Bir Çift Öküz.** İst. 1970. Ararat Y. 302 S. 10 lira.

Suphi Konuk : **Fıkraları ile Çocuklar.** Ankara 1970 (kendi yayını). 80 S. 5 lira.

Yaman Koray **Mola.** Ist. Remzi K. 251 S. 10 lira.

Kerim Korcan **Tatar Ramazan.** İst. Ararat Y. 277 S. 10 lira.

Hasan Hüseyin (Korkmazgil) : **Kızılırmak.** 2. bas. Ankara, (kendi yayını). 87 S. 750 kuruş.

Prof. Doğan Kuban **100 Soruda Türkiye Sanat Tarihi.** İst. Gerçek Y. 263 S. res. 15 lira.

Cevdet Kudret : **Eşref. Heviyeler.** Ankara 1970, Bilgi Y. 167 S. 750 kuruş (yeni basım).

— **Karagöz.** 3. cilt. Ankara, Bilgi Y. 600 S. 20 lira.

Mehmet Kunter **Cennetin Açları.** İst. Remzi K. 311 S. 10 lira.

Mustafa Kutlu **Ortadaki Adam.** İst. Hareket Y. 152 S. 750 kuruş.

Şemsettin Kutlu **Türk Romanları.** İst. Türkiye Y. 200 S. 10 lira.

Cahit Külebi **Şiirler.** İst. Varlık Y. 271 S. 8 lira.

Macit Cevat **Komprador Oyunu.** İst. Öncü K. 66 S. 5 lira.

Memet Fuat'ın Seçtikleri **Türk Edebiyatı 1970.** İst. De Y. 245 S. 10 lira.

Özkan Mert : **Kuracağız Her Şeyi Yeniden.** Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyalist Kulübü. 32 S. 350 kuruş.

Muallim Naci **Ömer'in Çocukluğu. Sekiz Yaşına Kadar.** Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ. İst. Cağaloğlu Y. 71 S. 2 lira.

Muhsin Ertuğrul'a Saygı. İst. Eczacıbaşı Y. 130 S. 20 lira.

Musahipzade Celâl : **Bütün Oyunları.** Haz.: Orhan Hançerlioğlu. İst. Milliyet Y. 431 S. 20 lira.

Rauf Mutluay : **100 Soruda XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı.** İst. Gerçek Y. 252 S. 10 lira.

Nabizade Nazım **Zehra.** Haz.: Mustafa Nihat Özön. İst. Remzi K. XIII+208 S. 3 lira.

Nalli-i Kadîm Divanı. Edisyon kritik. Haz.: Dr. Halûk İpekten. İst. Milli Eğ. Bak. 8+574 S. 40 lira.

Behçet Necatigil **En/Cam.** İst. De Y. 48 S. 3 lira.

— **Üç Turunçlar.** İst. Varlık Y. 128 S. 4 lira.

Aziz Nesin **Çiçu.** İst. (kendi yayını) 52 S. 5 lira.

Ömer Nida **İşçi Tiyatrosuna Doğru.** İst. Habora K. 40 S. 3 lira.

Dr. Özdemir Nutku **Darülbedayi'nin Oyun Seçimlerindeki Tutumu Üzerine Notlar.** Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. 140 S. Fiyatı yok.

E. Işınsu Okçu **Azap Toprakları.** İst. Ötüken Y. 268 S. 10 lira.

Melâhat ve Dr. Gültekin Oransay : **Çağdaş Seslendiricilerimiz ve Küğ Yazarlarımız,** Ankara, Küğ Y. 223 S. 56 lira.

Orhan Kemal : **Esîdici Dükkânı.** İst. Cem Y. 430 S. 15 lira.

— **Kötü Yol.** İst. Tekin Y. 412 S. 15 lira.

Orkestra. Anton Webern. Özel sayı. 90. sayı, Eylül 1970. 48 S. res. 250 kuruş.

Fikret Otyam : Gide Gide: 10. Can Pazarı - Vay Kurban - Hayvanlar ve İnsanlar. Ankara, Doğan Y. 307 S. metin dışında fotoğraflar. 15 lira.

— **Gide Gide: 11. Ne Biçim Amerika. Ne Biçim Rusya.** İst. Ok Y. 240 S. 10 lira.

Ömer Seyfettin - **Bütün Eserleri : 1: Efruz Bey.** Ankara, Bilgi Y. 265 S. 10 lira.

— **2. Kahramanlar.** 176 S. 10 lira.

— **3. Bomba.** 229 S. 10 lira.

— **4. Harem.** 274 S. 10 lira.

— **En Güzel Hikâyeler. Antoloji. Haz.: Tahir Alangu.** İst. Sander Y. 470 S. 15 lira.

— **Kaşağı.** Seçilmiş çocuk hikâyeleri. Haz.: Rauf Mutluay. İst. Milliyet Y. 351 S. 16 plânş ciltli, 10 lira.

Vasıf Öngören : **Asiye Nasıl Kurtulur?** Ankara (kendi yayını). 117 S. 750 kuruş.

Mahmut Özay **Babam, Babam!** İzmir (kendi yayını). 126 S. 750 kuruş.

İbrahim Özcas **İsyan.** Ankara, Memleket Y. 91 S. 5 lira.

İsmet Özel **Evet İsyan.** İst. De Y. 44 S. 3 lira.

Siyami Özel : **Bu Çağın Türküleri.** Kastamonu, (kendi yayını). 31 S. res. 250 kuruş.

Bülent Özer : **Günümüzde Resim, Heykel, Mimarlık.** Ankara, Yapı Endüstri Merkezi. 138 S. 10 lira.

Hakkı Özkan : **Kırmızı Kırlangıç.** İst. Nil Y. 111 S. 5 lira.

Nijat Özön : **İlk Türk Sinemacısı Fuat Uzkınay.** Ankara, Türk Sinematek Derneği. 59 S. res. 4 lira.

Metin Öztekin : **Bu Dilin Ustaları.** Ankara, Türk Dil Kurumu. 112 S. 4 lira.

Cahit Öztelli : **Karacaoğlan. Bütün Şiirleri.** İst. Milliyet Y. 374 S. ciltli, 15 lira.

T. Yılmaz Öztuna : **Türk Musikisi Ansiklopedisi. I.** İst., Milli Eğ. Bak. VIII+366 S. res. 75 lira. Ciltli.

O. Zeki Özturanlı **Başakçılar.** İst. Yeditepe Y. 1147 S. 6 lira.

Saffettin Pınar **Sevince Dair.** İst. (kendi yayını). 176 S. 5 lira.

Şevket Hıfzı (Rado) **Şiirler.** İst. Doğan Kardeş Y. 80 S. 5 lira.

Nazım Hikmet (Ran) : **Bursa Cezaevinden Vâ-Nû'lara Mektuplar.** İst. Cem Y. 270 S. 12.5 lira.

— **Son Şiirleri.** İst. Habora K. 213 S. 10 lira.

Oktay Rifat : **Şiirler.** Ankara, Bilgi Y. 111 S. 5 lira.

Peyami Safa : **Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca.** İst. Ötüken Y. 204 S. 750 kuruş.

— **Sanat, Edebiyat, Tenkit Üstüne Yazılar.** İst. Ötüken Y. 214 S. 750 kuruş.

Gültekin Sâmanoğlu **Alacakaranlık.** Ankara 1970 Hisar Y. 144 S. 10 lira.

Yücel Saraçoğlu **Şiirimizde Atatürk.** Antoloji. Eskişehir, (kendi yayını). 96 S. res. 5 lira.

Fethi Savaşçı : **Duvarcı Hasan Usta.** İst. Yeditepe Y. 76 S. 5 lira.

Abbas Sayar : **Yıllık Atı.** İst. (E) Y. 96 S. 5 lira.

Zeyyat Selimoğlu : **Direğin Tepesinde Bir Adam.** İst. Cem Y. 116 S. 5 lira.

Mehmet Seyda **Anahtarcı Salih.** İst. Yeditepe Y. 134 S. 80.5 lira.

— **Edebiyat Dostları.** İst. Kitaş Y. 432 S. 15 lira.

— **Nemrut Mustafa.** İst. Atlas K. 222 S. 750 kuruş.

— **Süeda Hanımın Ortanca Kızı.** İst. Atlas K. 285 S. 10 lira.

— **Yanartaş.** İst. Ararat Y. 343 S. 10 lira.

Tekin Sönmez **Boşuna Değil Yaşamak.** İst. Nadas Y. 43 S. 3 lira.

Süleyman Çelebi : **Mevlid.** Haz.: Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş. İst. Milli Eğ. Bak. .... S. 5 lira.

Erinan Şener : **Yeşilçam ve Türk Sineması.** İst. Kamera Y. 175 S. 10 lira.

Haldun Taner : **Hikâyeler. I.** Ankara, Bilgi Y. 334 S. 12.5 lira.

Berin Taşan : **Yüzünün Bir Yanında.** Ankara, Memleket Y. 39 S. 3 lira.

Suat Taşer : **Evrende Ellerimiz.** İst. Yeditepe Y. 73 S. 5 lira.

İ. Tatarlı - R. Mollof : **Marksist Açıdan Türk Romanı.** İst. Habora K. 275 S. 10 lira.

Afşar Timuçin **Destanlar.** İst. Habora K. 216 S. 10 lira.

Nurettin Topçu : **Mehmet Akif.** İst. Hareket Y. 117 S. 5 lira.

Erol Toy : **Acı Para.** İst. May Y. 15 lira.

— **Pir Sultan Abdal.** İst. İzlem Y. 84 S. 5 lira.

S. Behlül Toygar **Fifteen Turkish Poets.** İst. Öncü K. ... S. 10 lira.

Cavidan Tümerkan **Sonrasız.** Ankara (kendi yayını). 130 S. 750 kuruş.

Türk Kadınının Şiiri. Hazırlayanlar; Dr. Müjgân Cunbur - Neriman Saryal (Duranoğlu). Ankara, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu. 191 S. 10 lira.

Osman Türkay **Doğumunun 200. Yılında Beethoven'de Aydınlığa Uyanmak.** İst. Yeditepe Y. 77 S. 5 lira.

Sedat Umran **Leke.** İst. Soyut Y. 194 S. 10 lira.

Turgut Uyar **Divan.** Ankara, Bilgi Y. 87 S. 6 lira.

Nermi Uygur **Güneşle.** İst. Kitap Y. 368 S. 15 lira.

Hilmi Yavuz **Bakış Kuşu.** İst. Yeditepe Y. 43 S. 4 lira.

Prof. Suut Kemal Yetkin **Türk Mimarisi.** Ankara, Bilgi Y. 244 S. res. 30 lira.

Bekir Yıldız **Kaçakçı Şahan.** İst. Asya Y. 96 S. 5 lira.

Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri : **I. Şiirler.** Haz.: Fevziye A. Tansel. Ankara, Türk Tarih Kurumu. LXXX+ 473 S. res. 2 plânş. 40 lira.

Tahsin Yücel **L'imaginaire de Bernanos.** İst. Edebiyat Fakültesi. 125 S. 15.20 lira.

B. Çeviri :

Şolom Aleyhem : **Sütçü Tevye. Damdaki Kemancı.** Çev.: Hayrullah Örs. İst. Remzi K. 156 S. 750 kuruş.

Aragon : **Çalardı Basel'in Çanları.** Çev.: Attilâ İlhan. İst. Altın Kitaplar Y. 402 S. 15 lira.

Marcel Aymé : **Yeşil Kısrak.** Çev.: Tahsin Yücel. İst. Milliyet Y. 300 S. 15 lira.

Sadreddin Aynî : **Buhara Cellâtları.** Çev.: Yalçın Tura. İst. Varlık Y. 216 S. 6 lira.

Cengiz Aytmatov : **Beyaz Gemi...** Çev.: Ertuğrul Erdem - Irina ve Altan Alganer. Ankara, Ekim Y. 298 S. 15 lira.

— **Beyaz Gemi.** Çev.: Güneş Bozkaya Kollontay. İst. Hür Y. 160 S. 8 lira.

— **Toprak Ana.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. Varlık Y. 147 S. 4 lira.

James Baldwin : **Kara Yabancı.** Çev.: Tanju Kurtarel. İst. Ağaoğlu Y. 467 S. ciltli. 20 lira.

H. de Balzac **Bir Havva Kızı.** Çev.: Babür Kuzucu - İhsan Köksal. İst. Oluş Y. 195 S. 6 lira.

— **Sönmüş Hayaller III. Bir Yaratıcının Çektikleri.** Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 254 S. 6 lira.

W. Bang - G. R. Rahmeti (Arat) **Oğuz Kağan Destanı.** İst. Milli Eğ. Bak. ... S. 5 lira.

Henri Barbusse : **Ateş.** Çev.: Suat Derviş. İst. Öncü K. 499 S. 20 lira.

Samuel Beckett **Godot'yu Beklerken.** Çev.: Ferit Edgü. İst. Altın Kitaplar. 226 S. 12.5 lira.

Vincente Blasco İbanez : **Baharlar Açarken.** Çev.: Adnan Cemgil. İst. Altın Kitaplar Y. 329 S. 15 lira.

Anne Brontë : **Agnes Grey.** Çev.: Azize Bergin. İst. Hayat Y. 247 S. 12.5 lira.

Miodrag Eulatoviç : **Godot Geldi!** Çev.: Sevgi Sabuncu. Ankara, Bilgi Y. 126 S. 5 lira.

Bulgarof : **Usta İle Margarita.** 2. cilt. Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 505 S. 20 lira.

Albert Camus : **Düşüş.** Çev.: Yalçın Tura. İst. Varlık Y. 144 S. 4 lira.

Cervantes **Becerikli Şövalye Mancha'lı Don Quijote.** 2. cilt. Çev.: Bertan Onaran. Ankara, Bilgi Y. 490 S. 20 lira.

Jean-Pierre Chabrol : **Fazladan Bir Adam.** Çev.: Can Porsemay. İst. 1970 Porsemay Y. 227 S. 10 lira.

Stoyan Daskalof : **Büyük Mücadele.** Çev.: Nedim Sel. İst. Habora K. 459 S. 20 lira.

Regis Debray : **Zamane Delikanlısı.** Çev.: Özdemir İnce. İst. Habora K. 116 S. 6 lira.

Charles Dickens : **Antikacı Dükkânı.** Çev.: Azize Bergin. İst. Hayat Y. 540 S. 20 lira.

Dostoyevski : **Beyaz Geceler.** Çev.: Mehmet Özgül. İst. Yanki Y. 90 S. 4 lira.

— **Beyaz Geceler.** Çev.: M. Yılmaz Dikbaş. İst. Hareket Y. 93 S. 4 lira.

— **Ecinniler.** 1. cilt. Çev.: Reha Pınar. İst. Ararat Y. 471 S. 10 lira.

— **Ezilenler.** Çev.: Ergin Altay. İst. Altın Kitaplar Y. 436 S. 15 lira.

— **Karamazov Kardeşler.** 3-4 ciltler. Çev.: Leylâ Soykut. İst. Cem Y. 584 S. 17.50 lira.

Theodor Dreiser : **İnsanlık Suçu.** 2 cilt. Çev.: Nihal Yeğinobalı. İst. Altın Kitaplar Y. 459+530 S. 15+20 lira.

— **Kız Kardeşim Carrie.** Çev.: Azize Bergin. İst. Hayat Y. 384 S. 15 lira.

Alexander Dumas **Monte Cristo.** 1-2. Çev.: Ayda Düz. İst. Altın Kitaplar Y. 616+740 S. 20+25 lira.

İlya Ehrenburg : **Fırtına.** Çev.: Aydın Emeç. 3 cilt. İst. Sosyal Y. 1126 S. 40 lira.

Sergey Eisenstein : **Korkunç İvan.** Çev.: Alpagut Erenuluğ. Ankara, Bilgi Y. 219 S. res. 10 lira.

Halil Edhem (Eldem) **Elvâhı Nakşivo Koleksiyonu.** Bugünkü dile aktaran: Gültekin Elibal. İst. Milliyet Y. 88 S. 16 plânş. 15 lira.

Gustave Flaubert : **Madam Bovary.** Çev.: N. Altmova. İst. Hayat Y. 353 S. 15 lira.

Ernst Glaeser **1902 Doğumlular.** Çev.: Öner Ünalan. Ankara, Toplum Y. 242 S. 10 lira.

Nikola Gogol : **Ölü Canlar.** Çev.: Melih Cevdet Anday. Ankara, Bilgi Y. 484 S. 15 lira (yeni basım).

Maksim Gorki : **İtalya Hikâyeleri.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Köprü Y. 144 S. 8 lira.

Grimm Kardesler **Şeytanın Altınları.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. De Y. 66 S. res. 10 lira.

Arthur Halley : **Hava Alanı.** Çev. Aydil Balta. İst. (E) Y. 464 S. 15 lira.

Thomas Hardy **Asi Kalbler.** Çev.: Taciser Ulaş - Nur Deriş. İst. 1969 Hayat Y. 400 S. 12.5 lira.

Gerhard Hauptman **Sevgili Wanda.** Çev.: Ahmed Arpad. İst. Altın Kitaplar Y. 275 S. 12.5 lira.

Ernest Hemingway : **Hikâyeler.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Köprü Y. 173 S. 8 lira.

— **İhtiyar Balıkçı.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. Varlık Y. 121 S. 4 lira.

— **İşgal İstanbul'n ve İki Dünya Savaşından Mektuplar.** Çev.: Mehmet Ali Kayabal. İst. Milliyet Y. 350 S. 15 lira.

— **Silâhlara Veda.** Çev.: Ülkü Tamer - Özay Süsoy. İst. Altın Kitaplar Y. 350 S. 12.5 lira.

John Herbert **Düşenin Dostu.** Çev.: Ali Poyrazoğlu - Oktay Balamir. İst. Sander Y. 93 S. 8 lira.

Homeros : **Odysseia.** Çev.: Azra Erhat - A. Kadir. Sander Y. 430 S. 20 lira.

Bohumil Hrabal : **Trenler.** Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İst. (E) Y. 90 S. 5 lira.

Victor Hugo **Notre-Dame de Paris.** Çev.: Nesrin Altınova. İst. Hayat Y. 481 S. 20 lira.

Panait Istrati **Hayata Giriş.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 125 S. 5 lira.

James Jones : **İnsanlar Yaşadıkça.** Çev.: Nazmi Aktan. İst. Altın Kitaplar Y. 369 S. 15 lira.

İsmail Kadare **Ölü Ordunun Generali.** Çev.: Necdet Sander - Attilâ Tokatlı. İst. Sander Y. 272 S. 12.5 lira.

Kazancakis : **Allahın Fukarası.** Çev.: Afşar Timuçin. İst. Habora K. 465 S. 15 lira.

Hindu Sufi Şair Kebir'den Seçmeler. İngilizceye çeviren: Rabindranath Tagore. Çev.: Sofi Huri. İst. 1970. Redhouse Y. 98 S. 5 lira.

Arthur Koestler : **Spartaküs. Kölelerin İsyanı.** Ankara, Toplum Y. 323 S. 15 lira.

Jerzy Kosinski **Adımlar.** Çev.: Hasan Aslan. İst. (E) Y. 214 S. 10 lira.

La Fontaine : **Masallar.** Çev.: Nazım Hikmet. Ankara, Bilgi Y. 209 S. 750 kuruş.

La Rochefoucauld : **Özdeyişler.** Çev.: Yaşar Nabi. İst. Varlık Y. 160 S. 4 lira.

M. Y. Lermontov : **Çağımızın Bir Kahramanı.** Çev. Nedim Önal. İst. Varlık Y. 204 S. 8 lira.

Macar Hikâyeleri Antolojisi. Hazırlayan: Muzaffer Reşit. İst. Varlık Y. 198 S. res. 6 lira.

Norman Maller : **Amerikan Rüyası.** Çev.: Hasan Aslan. İst. (E) Y. 260 S. 10 lira.

— **Çıplak ve Ölü. I.** Çev.: Rasih Güran. İst. (E) Y. 511 S. 20 lira.

Curzio Malaparte : **Kaputt.** Çev.: Zühal Avcı. Ankara, Toplum Y. 464 S. 15 lira.

André Malraux : **İnsanlığın Durumu.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Altın Kitaplar Y. 380 S. 15 lira.

Thomas Mann : **Buddenbrook Ailesi.** 2 cilt. Çev.: Burhan Arpad. İst. Altın Kitaplar Y. 340+429 S. 15 lira.

Somerset Maugham **Bir Gecelik Aşk Yeter.** Çev.: Ali Hercihan. İst. Oluş Y. 152 S. 5 lira.

André Maurois **Şişkolarla Sıskalar.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. De Y. 75 S. 5 lira.

V. Mayakovski : **Lenin Destanı.** Çev.: Güneş Bozkaya Kollontay. İst. Hür Y. 126 S. 750 kuruş.

A. Kadir (Meriçboyu) **Dildon Dile.** Çeviri. İst. (kendi yayını). 95 S. 5 lira.

Arthur Miller : **Bedel.** Çev.: Nüvit Özdoğru. İst. Sander K. 119 S. 8 lira.

Ladislav Mnacko : **Ölümün Adı.** Çev.: Leylâ Ragıp. İst. (E) Y. 400 S. 15 lira.

Ferenc Molnar **Pal Sokağının Çocukları.** Çev.: Gabriella Kalman Hüsnü Mengenli. İst. Milliyet Y. 384 S. 10 lira.

Montaigne : **Denemeler.** Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İst. Cem Y. 300 S. 12.5 lira.

Edita Morris : **Vietnam'a Sevgiler.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. De Y. 96 S. 5 lira.

Nietzsche : **Böyle Buyurdu Zerdüşt.** Çev.: A. Turan Oflazoğlu. Ankara, Bilgi Y. 352 S. 15 lira.

Hans Erick Nossack : **Nişan.** Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İst. Yankı Y. 120 S. 5 lira.

Ovidius : **Aşk Sanatı.** Çev.: Vahdet Gültekin. İst. Sanat Y. 253 S. 10 lira.

Boris Poleyov : **İnsanlık Uğruna.** Çev.: Berrin Çolpan. İst. Habora K. 437 S. 20 lira.

Vasco Pratolini : **Fakir Âşıklar.** Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 512 S. 20 lira.

Mario Puzo **"Baba".** Çev. Ö. Süsoy. İst. (E) Y. 622 S. 20 lira.

Erich-Maria Remarque : **Hayat Kıvılcımı.** 3. basım. Çev.: Burhan Arpad. İst. Remzi K. 412 S. 15 lira.

— **Kara Anıt.** Çev.: Esat Nermi. İst. Yankı Y. 672 S. 20 lira.

Juan Rulfo : **Bize Toprak Verdiler.** Çev.: Celâl Üster. İst. (E) Y. 96 S. 5 lira.

— **Pedro Paramo.** Çev.: Tomris Uyar. İst. De Y. 135 S. 600 kuruş.

Robert Sabatier : **İsveç Kibritleri.** Çev.: Orhan Suda. İst. Milliyet Y. 291 S. ciltli, 15 lira.

Françoise Sagan **Çarpıntı.** Çev.: Adnan Tahir. İst. Altın Kitaplar Y. 310 S. 12.5 lira.

— **Merhaba Hüzün.** Çev.: Mazhar Önad. İst. Oluş Y. 149 S. 5 lira.

A. de Saint-Exupéry : **Kale.** Çev.: Tahsin Yücel. İst. Yankı Y. 240 S. 10 lira.

Jean-Paul Sartre : **Gizlilik.** Çev.: Eray Canberk. İst. Habora K. 230 S. 10 lira.

Erich Segal **Aşk Hikâyesi.** Çev.: Necdet Sander. İst. Sander K. ... S. 10 lira.

— **Aşk Hikâyesi.** Çev.: Zerrin Erman. İst. Habora K. 174 S. 10 lira.

Anna Seghers **Ölüler Genç Kalır.** 2 cilt. Çev.: Burhan Arpad. İst. Altın Kitaplar Y. 639 S. 20 lira.

Kostantin Simonof **İnsan Asker Doğmaz.** 2-3 ciltler. Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 279+829 S. 10+10 lira.

A. Soljenitsin **İvan Dennisoviç'in Bir Günü.** Çev.: Niyazi Dalyancı. İst. Altın Kitaplar Y. 160 S. 750 kuruş.

— **Kanser Koğuşu.** Çev.: Özer Süsoy - Gönül Suveren. İst. Altın Kitaplar Y. 518 S. ciltli, 20 lira.

Dido Sotiriyu **Benden Selâm Söyle Anadolu'ya...** Çev.: Attilâ Tokatlı. İst. Sander Y. 250 S. 12.5 lira.

John Steinbeck : **Fareler ve İnsanlar.** Çev.: Özay Süsoy. İst. Altın Kitaplar Y. 454 S. 15 lira.

Stendhal **Parma Manastırı.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. Hayat Y. 388 S. 12.5 lira.

Aleksey Tolstoy **Azap Yolları.** Çev.: A. Rıza Yalt. 3 cilt. İst. Ararat Y. 1400 S. 35 lira.

Lev Tolstoy : **Çocukluk ve Ergenlik Yılları.** Çev.: Ahmet Ekeş. İst. Varlık Y. 262 S. 6 lira.

— **Savaş ve Barış.** Çev.: Leylâ Soykut. 3. cilt. İst. Cem Y. 1029—1715 S. 20 lira.

B. Traven : **İsyan.** Çev.: Sıtkı Salih Gör. İst. Habora K. 311 S. 12.5 lira.

Elsa Triolet **Beyaz At.** Çev.: Attilâ Tokatlı. Ankara, Bilgi Y. 437 S. 12.5 lira.

Miguel de Unamuno **Sis.** Çev.: Behçet Necatigil. Ankara, Bilgi Y. 263 S. 10 lira.

Mina Urgan : **Shakespeare.** İst. İ. Ün. Ed. Fak. 344 S. 28 lira.

Leon Uris : Topaz. Çev.: Oğuz Alplâçin. İst. Altın Kitaplar Y. 458 S. 10 lira.

Charles Webb Mektepli. Çev.: Aydil Balta. İst. (E) Y. 248 S. 10 lira.

Emile Zola : Aşk Bitmesin. Çev.: Oktay Akbal - Muhtar Körükçü. İst. Altın Kitaplar Y. 421 S. 15 lira.

— Bir Aşk Hikâyesi. Çev.: Adnan Cemgil. İst. Doğan Kardeş Y. 350 S. 12.5 lira.

— Thérèse Raquin. Çev.: Adnan Cemgil. İst. Doğan Kardeş Y. 323 S. 12.5 lira.

Mihail Zoşçenko : Çarın Çizmeleri. Çev.: Hasan Âli Ediz. İst. Altın Kitaplar Y. 444 S. 15 lira.

Stefan Zweig Fransız İhtilâlinde Bir Politikacının Portresi: Fouché. Çev.: Burhan Arpad. 1st. Cem Y. 268 S. 10 lira.

II. BİLİM — KÜLTÜR

A. Yerli :

Adnan-Adıvar, Dr. A. Osmanlı Türklerinde İlim. İst. Remzi K. 220 S. 15 lira (yeni basımı).

Prof. Dr. Afetinan : Tarih'ten Bugüne. Ankara, Türkiye İş Bankası. VII+248 S. 9 plâng. 20 lira.

Ahmet Ağa : Viyana Kuşatması Günlüğü. Çev.: R. F. Kreutel. Türkçesi: Esat Nermi. İst. Milliyet Y. 200 S. 12 plâng. 15 lira.

Bedia Akarsu : Atatürk Devrimi ve Yorumları. Ankara, Türk Dil Kurumu. 42 S. 2 lira.

Teoman Akünal - Köksal Bayraktar : Türk Hukuk Bibliyografyası. 1963-1931-1935. İst. Hukuk Fakültesi. XV+299 S. 10 lira.

Sina Akşin : 31 Mart Olayı. Ankara, Siyasal Bilgiler Fak. XII+313 S. 25 lira.

Cemal Alpman Cimnastik Terimleri Sözlüğü. Ankara, Türk Dil Kurumu. 82 S. 3 lira.

Çetin Altan : Bir Uçtan Bir Uca ve Al İşte İstanbul. İst. Kitaş Y. 338 S. 15 lira.

— Suçlanan Yazılar. İst. Kitaş Y. 312 S. 10 lira.

Fahrettin Altay : On Yıllık Savaş. 1912-1922 ve Sonrası. İst. İnsel Y. 544 S. res. 20 lira.

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ : Türk Devrim Tarihi Notları. İst. Özel İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu. 190 S. 21 lira.

Hürrem Arman Piramidin Tabanı. Köy Enstitüleri ve Tonguç. Anılar. I. Ankara. (kendi yayını). XIV+483 S. 20 plânş, 20 lira.

Aşıkpaşaoğlu Tarihi. Haz.: Atsız. İst. Milli Eğ. Bak. S. 5 lira (yeni basımı).

Doç. Dr. Türkkaya Ataöv : NATO and Turkey. Ankara 1970. Siyasal Bilgiler Fakültesi. 3+183 S. 20 lira.

Atatürk. İst. Milli Eğ. Bak. ... S. plânşlar. 5 lira. (Ortak eser. İslâm Ansiklopedisi'nin 10. fasikülünden).

Vcli Aydemir Bütün Yönleriyle Atatürk. Ankara, Özgür T. 79 S. res. 5 lira.

Halil Aytekin Ezilen Doğu. İst. Ararat Y. ... S. ... lira.

Cihad Baban Politika Galerisi. Büstler ve Portreler. İst. (kendi yayını). 428 S. res. 15 lira.

Yusuf Ziya Bahadınlı Dört Sosyalist Ülke. İst. Hür Y. 190 S. 10 lira.

Leman Bakla-Şenalp İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası. Eserler ve Makaleler. 1968. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü. XIV+145 S. 7 lira.

Behire Balkan : Türkiye Nüfus Bibliyografyası. Ankara, Hacettepe Üniversitesi. XIV+245 S. 10 lira.

İlhan Bardakçı Gazetecilik. Rejimleri, Tarihi, Tekniği. Ankara (kendi yayını). 208 S. 30 lira.

Dr. Hüseyin Batuhan - Dr. Teo Grunberg - Sadreddin Eyuboğlu (katkıda bulunan) : Modern Mantık. Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi. XIII+312 S. 35 lira.

Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal : Erzurum Kongresi ile İlgili Belgeler. Ankara 1939. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü. XIX+63 S. belgeler, 750 kuruş.

Deniz Baykal : Siyasal Katılma. Bir Davranış İncelemesi. Ankara 1970. Siyasal Bilgiler Fak. XII+166 S. 15 lira.

Grl. Fahri Belen : Büyük Türk Zaferi. Afyon'dan İzmir'e. İst. Milli Eğ. Bak. 121 S. 10 plânş. 11 lira.

— **Tarih Işığında Devrimlerimiz.** İst. Menteş K. VI+ 207 S. 20 lira.

Mihri Belli **Millî Demokratik Devrim.** Ankara, Aydınlık Y. 78 S. 3 lira.

— **Yazılar.** Ankara, Sol Y. 389 S. 20 lira.

F. Berke (Derleyen) **Yazı Hayatının Ellinci Yılında Kerim Sadi.** İst. Öncü K. 191 S. 10 lira.

Prof. Niyazi Berkes **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi.** 2. cilt. İst. Gerçek Y. 377 S. 15 lira.

P. Minas Bıjışkyan : **Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası. 1817-1819.** Tercüme ve notlar: Hrand D. Andreasyan. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. VIII+132 S. 5 plânş, 1 harita. 950 kuruş.

Mehmet Bican **Devrim İçin Gençlik Hareketleri.** Ankara, (kendi yayını). 181 S. 10 lira.

İsmet Binark - Nejat Sefercioğlu : **Doğumunun 100. Yıldönümü Münasebetiyle Ahmed Hikmet Müftüoğlu Bibliyografyası.** Ankara, Millî Kütüphane. 14 yaprak.

— **Doğumunun 100. Yıldönümü Münasebetiyle Süleyman Nazif Bibliyografyası.** Ankara, Millî Kütüphane. 20 yaprak.

— **Yunus Emre Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi.** Ankara, Millî Kütüphaneye Yardım Derneği. IX+48 S. 15 lira.

Vasfi Bingöl (Bugünkü dile aktaran) : **Bugünün Diliyle Atatürk'ün Millî Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları.** Ankara, Türk Dil Kurumu. 64 S. 3 lira.

Sadi Borak : **Atatürk'ün Özel Mektupları.** İst. Varlık Y. 192 S. 5 lira. (yeni basımı).

Prof. Kenan Bulutoğlu **100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye.** İst. Gerçek Y. 248 S. 10 lira.

Afif Büyüktuğrul **Büyük Atamız ve Türk Denizciliği.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 282 S. res. 20 lira.

Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu : **Kâşgarlı Mahmut.** Ankara, Millî Eğ. Bak. ... S. 5 lira.

İsmail Cem : **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi.** İst. Cem Y. 428 S. 20 lira.

Nedim Çapman **Gazetecilik Tekniği. Kitle haberleşmesi. I. (Mass communication).** İzmir (kendi yayını). 225 S. res. 15 lira.

Tevfik Çavdar : **Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu.** İst. Ant Y. 176 S. 5 lira.

Doç. Dr. Abdurrahman Çaycı : **Büyük Sahra'da Türk - Fransız Rekabeti. (1858-1911).** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. X+247 S. Fiyatı yok.

Anıl Çeçen : **Sendikalizm.** İst. (kendi yayını). 240 S. 12.5 lira.

Yılmaz Çetiner **El Fateh.** İst. May Y. 134 S. 10 lira.

Derleme Sözlüğü. 4. cilt: D. Ankara, Türk Dil Kurumu. 1311+1648 S. 35 lira.

Ferit Devellioğlu : **Türk Argo Sözlüğü.** 5. bas., Ankara 1970, Bilgi Y. 272 S. 12.5 lira.

Bülent Ecevit **Atatürk ve Devrimcilik.** İst. Tekin Y. 125 S. 6 lira.

Vedat Eldem : **Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 270 S. haritalar. 30 lira.

Emin Türk Eliçin **Kemalist Devrim ve İdeolojisi.** İst. Ant Y. 406 S. 15 lira.

Dr. Arın Engin **Atatürkçülük Savaşımızda Ulusal Eğitim ve İslâmda Atatürkçülük.** İst. Atatürkçülük Kültür Yayınları. 128 S. 10 lira.

Muharrem Ergin (Çev.) **Orhun Abideleri.** İst. Milli Eğ. Bak. S. 5 lira.

Suat Erginer **Yeni Çağın Eşiğinde.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 162 S. 12.5 lira.

Kayahan Erimer : **Eski Türkçe Göktürk ve Uygur Yazı Dili.** Ankara, Türk Dil Kurumu. 63 S. res. 2 lira.

Dr. Cem Eroğul **Demokrat Parti. (Tarihi ve İdeolojisi).** Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIII+228 S. 17.50 lira.

Mine Ercl **Osmanlı İmparatorluğunda Para.** (Kaimo). Ankara 1970 (kendi yayını). VII+254 S. res. 45 lira.

Evliya Çelebi **Seyahatnamesi.** Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman. İst. Danışman Y. (ciltler halinde yayınlanmaktadır).

Doç. Dr. Selmin Evrim (Çeviren ve derleyen) : **Psikoloji Açısından Dört İnceleme.** İst. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 112 S. 8 lira.

— **Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikonos-**

yolojik İzahı Denemesi. İst., Edebiyat Fakültesi. 126 S. 10 lira.

Kurthan Fişek 100 Soruda Sosyalist Devlet. İst. Gerçek Y. 190 S. 8 lira.

Doç. Dr. Cevat Geray : Halk Eğitimine Giriş. Ankara, Eğitim Fakültesi. XVI+175 S. 15.5 lira.

— Toplum Kalkınması ve Gençlik. Ankara, 39 S. Fiyatı yazılı değil.

Prof. Dr. İsmet Giritli : Fifty Years of Turkish Political Development. İst. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi. 7+223 S. 29.70 lira.

Mahmut Goloğlu : Üçüncü Meşrutiyet. 1920. Ankara (kendi yayını). XVI+359 S. 20 lira.

Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü : Haberleşme Hukuku. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu. XI+281 S. 12.5 lira.

Abdülbâki Gölpınarlı : 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler. İst. Gerçek Y. 304 S. 12.5 lira.

— 100 Soruda Tasavvuf. İst. Gerçek Y. 222 S. 10 lira.

Nejat Göyünç : XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı. İst. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XII+203 S. 2 harita, 26 lira.

Doç. Dr. Adnan Güriz : Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu. Ankara, Hukuk Fakültesi. XV+360 S. 38 lira.

Bozkurt Güvenç : Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme. Ankara (kendi yayını). 144 S. 12 lira.

Orhan Hançerlioğlu : Felsefe Sözlüğü. İst. Remzi K. 356 S. 20 lira (yeni basımı).

Hayat Büyük Türk Sözlüğü. İst. Hayat Y. 1283 S. res. ciltli 60 lira. (Şemsettin Sami'nin sözlüğüne dayanır.)

Selâhattin Hilâv : 100 Soruda Felsefe Elkitabı. İst. Gerçek Y. 213 S. 10 lira.

Cemal Işıksel : Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. Ankara (kendi yayını). 192 S. res. 100 lira.

Rasih Nuri İleri : Atatürk ve Komünizm. İst. May Y. 388 S. 20 lira.

Selim İlkin (ve başkaları) Türkiye Ekonomi Bibliyograf-

yası. 1930-1935. Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi. XXIII+302 S. 30 lira.

İmran Öktem'e Armağan. Ankara, Hukuk Fakültesi. XX+659 S. 1 res. 73 lira.

Abdi İpekçi **Liderler Diyor ki.** İst. Ant Y. 324 S. 10 lira.

Kanuni Armağanı. Ankara, Türk Tarih Kurumu. VII+306 S. 41 plânş, 1 levha, 60 lira.

Prof. Dr. Münci Kapani : **Kamu Hürriyetleri.** Ankara, Ankara Ün. Huk. Fak. XVI+304 S. 18 lira.

Dr. Tuncer Karamustafaoğlu **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri.** Ankara, Hukuk Fakültesi. 264 S. 29 lira.

Prof. Dr. Gülten Kazgan : **100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye.** İst. Gerçek Y. 304 S. 15 lira.

Kemalist Yeni Düzen. Ankara, O. D. T. Ü. Sosyal Demokrasi Kulübü. 104 S. 5 lira.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı : **Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu.** İst. Tarihsel Maddecilik Y. 130 S. 8 lira.

— **Halk Savaşının Planları.** İst. Tarihsel Maddecilik Y. 193 S. 750 kuruş.

— **27 Mayıs ve Yön Hareketlerinin Sınıfsal Eleştirisi.** İst. Ant Y. 360 S. 12.5 lira.

Suna Kili **Kemalism.** İst. Robert College - School of Business and Administration and Economics. VII+239 S. 1 plânş.

Sadi Koçaş : Bir Seçim Böyle Geçti. Ankara, Truva Y. X+109 S. klişeler. 10 lira.

Hasan Ali Koçer : Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi. (1773-1923). İst. Milli Eğ. Bak. 28 lira.

Bilsay Kuruç : Ricardo İktisadi'nın Bazı Metod Sorunları. Ankara 1970. Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIII+155 S. levhalar. 12.5 lira.

Mazhar Leventoğlu : Gizli Hayınlıklar. 0041.T.T.K. Ankara, Ajans-Türk Y. 284 S. 10 lira.

Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar. Belgeler. Takım I Cilt 1 kitap 1, 2. Çeviren: Prof. Seha L. Meray. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XVIII+393, VII+409 büyük S. 25+27.5 lira.

Mahmut Makal : Kokmuş Bir Düzende. İst. Bizim Köy Y. 192 S. 10 lira.

Mehmet İzzet **Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat.** İst.

Ötüken Y. 168 S. 5 lira (yeni harflerle ilk basımı.)

Mehmet Süreyya **Osmanlı Devletinde Kim Kimdi? I.** Haz.: Gültekin Oransay. Ankara, Küğ Y. 303 S. 53 lira. (Sicilli Osmanî).

Ünal Menderes **1969'da Dünya.** Ankara, (kendi yayını). 553 S. 10 lira.

Ali Kemal Meram : **Türk - Rus İlişkileri Tarihi.** İst. 1969. Kitaş Y. 470 S. 15 lira.

Meydan - Larousse. Büyük Lûgat ve Ansiklopedi. 1-2. ciltler. İst. Meydan Y. VII+961+VIII, S. res. renkli plânşlar. lira.

Doç. Dr. Ahmet Mumcu **Osmanlı Devletinde Rüşvet. Özellikle Adlî Rüşvet.** Ankara, A. Ün. Huk. Fak. LV+382 S. 50 lira.

Ziya Gökalp Mülâyim : **Tarımda Düzen Değişikliği.** Ankara 1970. Ulus B. 216 S. 10 lira.

Cemil Sena Ongun **İnsanlar ve Ahlâklar.** İst. Okat Y. 284 S. 15 lira.

Fuat Süreyya Oral **Türk Basın Tarihi.** 2 cilt. Ankara 1968, 1970 (kendi yayını). 272+467 S. res. 50+50 lira.

Cengiz Orhonlu (haz.) : **Osmanlı Tarihine Aid Belgeler. Telhisler.** 1597-1607. İst., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XXIX+149 S. XV S. klişe. 26 lira.

A. Gündüz Ökçün (yayınlayan) : **Osmanlı Sanayii. 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistikleri.** Ankara 1970. Siyasal Bilgiler Fak. XIV+222 S. levhalar. 22.5 lira.

Ölümünün 50. Yıldönümü Münasebetiyle Ömer Seyfeddin Bibliyografyası. Ankara, Milli Kütüphane. 31 yaprak.

Mehmet Önder : **Atatürk Evleri, Atatürk Müzeleri.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 171 S. res. 20 lira.

Müslim Özbalkan : **Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri.** İst. Ant Y. 280 S. 10 lira.

Günseli Özkaya : **Tutsaklıktan Özgürlüğe. Kadınların Savaşı.** İst. (kendi yayını). 528 S. 30 lira.

Hüseyin Öztürk : **Eğitim Sosyolojisi.** Ankara, Toplum Y. ... S. 10 lira.

Müslim Pekgöz - Rifat Hancılar : **Eğitimde Görme ve İşitme Araçları.** Ankara 1970 (kendi yayını). 143 S. res. 12.5 lira.

Dr. Cem Sar : Uluslararası Nehirlerden Endüstriyel ve Tarımsal Amaçlarla Faydalanma Hakkı. Ankara 1970. Siyasal Bilgiler Fakültesi. XXIV+349 S. 27.50 lira.

A. Hulki Saral - Tosun Saral Vatan Nasıl Kurtarıldı? Ankara, Türkiye İş Bankası. 372 S. plânşlar. 22.5 lira.

Murat Sarıca 100 Soruda Fransız İhtilâli. İst. Gerçek Y. 192 S. 8 lira.

Doç. Dr. Vural Savaş Ekonomik Düzen. İst. Modern Ekonomi Y. 121 S. 10 lira.

Aclan Sayılgan : Soldaki Bitmeyen Kavga. Ankara, Ayşe Y. VII+103 S. 750 kuruş.

İsmail Selçuk (derleyen) : Lenin. Hayatı, Eserleri. İst. İzlem Y. 91 S. 5 lira.

Sabahattin Selek : Millî Mücadele. Ulusal Kurtuluş Savaşı. 1. cilt. İst. Ağaoğlu Y. VI+400 S. 30 lira, ciltli.

Muammer Sencer Kur'an Tarihi. İst. İlke Y. 144 S. 10 lira.

Cavit Sıdal Döşem Terimleri Sözlüğü. (Su, Gaz, Isıtma, Havalandırma). Ankara, Türk Dil Kurumu. 92 S. res. 3 lira.

Kenan Somer : 100 Soruda Ekim İhtilâli. İst. Gerçek Y. 400 S. 15 lira.

Nihat Subaşı : Gazete ve Tekniği. Ankara 1970 (kendi yayını). 88 S. res. 10 lira.

Hüseyin Avni Şanda : Reaya ve Köylü. İst. Habora K. 160 S. 8 lira (yeni basımı).

Bilâl N. Şimşir : Fransız Belgelerine Göre Mithat Paşa'nın Sonu. Ankara (kendi yayını). 176 S. 12 lira.

— Rumeli'den Türk Göçleri. 2. cilt. Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. CLXXII+832 S. 75 lira.

Nurdoğan Taçalan : Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken. İst. Millîyet Y. 287 S. 15 lira.

Pulat Y. Tacar : Nükleer Silâhlanmanın Yayılmasının Önlenmesi Sorunu. Ankara, Başbakanlık Atom Enerjisi Komisyonu. VI+214 S. Fiyatı yok.

Sönmez Taner : Abstrakt Hazırlama Kılavuzu. Ankara, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Dokümantasyon Merkezi. 38 S.

Halûk Cemil Tanju : Kıt'alararası Büyük Göçler ve Tunç Devirleri. İst. İstanbul Matbaacılık A. Ş. XVI+408 S. res. 30 lira.

Prof. Cahit Tanyol **Sosyolojik Açıdan Ahlâk, Lâiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar.** İst. Okat Y. 300 S. 15 lira.

Dr. Özkan Tikveş **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Şerhi ve Uygulaması. Anayasa Kanunu ile Birlikte.** İst. (kendi yayını). 352 S. 25 lira.

Prof. Dr. A. Zeki Velidi Togan : **Tarihte Usul.** 2. basım. İst. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. XXX+350 S. 46 lira.

Metin Toker : **Tek Partiden Çok Partiye.** İst. 1970. Milliyet Y. 350 S. 4 plânş, ciltli. 15 lira.

Nurettin Topçu **Devlet ve Demokrasi.** İst. Hareket Y. 80 S. 4 lira.

— **İslâm ve İnsan.** İst. Hareket Y. 73 S. 4 lira.

Füruzan Hüsrev Tökin : **Türkiye'de Halk Hareketleri.** İst. (kendi yayını). 84 S. 6 lira.

Sedat Törel **Çeviri Tekniği.** Ankara, Törel Y. 52 S. 10 lira.

Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya : **Türkiye'nin Siyasi Gelişmeleri.** İst. (kendi yayını). VIII+239 S. 15 lira.

Mete Tunçay (derleyen) : **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi.** 3. cilt: Eski ve Orta çağlar, Yeni çağ, Yakın çağ. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. VIII+328, VIII+319, VIII+328 S. resimli. 45 lira.

Haydar Tunçkanat : **İkili Anlaşmaların İçyüzü.** Ankara (kendi yayını). 368 S. 15 lira.

Hulûsi Turgut : **Barzani Dosyası.** İst. Tekin Y. 192 S. 10 lira.

Türk Ansiklopedisi. 13. cilt. Göl-Harris. Ankara, Millî Eğ. Bak. 512 S. res. renkli plânşlar, ciltli. 102 lira.

Türk Dil Kurumu **On İkinci Türk Dil Kurultayı.** Ankara, Türk Dil Kurumu. 229 S. res.

Türk El Sanatları. İst. Yapı Kredi Bankası. 156 S. res. Fiyatı yazılı değil.

İbrahim Türk : **Türk Toplumunda Sosyal Sınıflar.** İst. Öncü K. 428 S. 10 lira.

Türkiye'de İnsan Hakları Seminerı. Tebliğler, Tartışmalar. Ankara 1970. Hukuk Fakültesi. X+293 S. 20 lira.

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil : **Az Gelişmenin Sosyolojisi.** İst. İktisat Fakültesi. XIV+191 S. 935 kuruş.

— **Türkiye'de Köy Sorunu.** İst. 1969 Kitaş Y. 150 S. 6 lira.

Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı : **Anadolu Beylikleri ve**

Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri. Ankara 1969. Türk Tarih Kurumu. XII+297 S. Metin dışında 59 resim. 45 lira. (2. basım).

Hilmi Ziya Ülken : Sosyoloji Sözlüğü. İst. Milli Eğ. Bak. II+428 S. ciltli. 40 lira.

Müstecib Ülküsel : Dobruca'daki Kırım Türklerinin Atasözleri ve Deyimler. Ankara, Türk Dil Kurumu. 253 S. 10 lira.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver : İstanbul Rasathanesi. Ankara 1969. Türk Tarih Kurumu. XV+113 S. metin dışında 45 resim.

Prof. Dr. Emin Fuik Üstün Bilim, İnsan ve Üniversite. İzmir, Ege Üniversitesi. 450 S. Fiyatı yazılı değil.

Prof. Dr. Besim Üstünel : Ekonominin Temelleri. Ankara (kendi yayını). 312 S. 35 lira.

Varlık Yıllığı 1970. İst. 1969. Varlık Y. 486 S. 10 lira.

Ord. Prof. Dr, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu : Türkçeleştirilmiş Metinleriyle Birlikte Türk Kanunu Medenisi ve Borçlar Kanunu. 2. cilt. Ankara, Türk Dil Kurumu. XXV+942 S. 20+15 lira.

Ahmet Emin Yalman Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim. 1-2 ciltler. İst. Rey Y. 350+333 S. res. 20+20 lira.

Cevdet Yalvaç : Eczacılıkta Lâtince. 2. basım. Ankara, (kendi yayını). VIII+150 S. 25 lira.

Prof. Fehmi Yavuz Din Eğitimi ve Toplumumuz. Ankara 1969 (kendi yayını). XIV+208 S. 8 lira.

Mustafa Yazıcı : Türkiye'de Kitap ve Kütüphane Meseleleri. Ankara (kendi yayını). ... S. 15 lira.

— **Türklerde Kütüphanecilik.** Ankara 1969 (kendi yayını). 164 S. res. 15 lira.

Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu. 5. basım. Ankara, Türk Dil Kurumu. XXI+261 S. 5 lira.

Dr. Çetin Yetkin : Kaba Kuvvet Felsefesi. Ankara, Toplum Y. 157 S. 750 kuruş.

— **Siyasal İktidara Karşı Direnme ve Devrim.** Ankara, Toplum Y. 118 S. 6 lira.

— **Türkiye'de Soldaki Bölünmeler. 1960-1970. Tartışmalar, Nedenler, Çözüm Önerileri.** Ankara, Toplum Y. 266 S. 12.5 lira.

Fethi Yücel **Modern Bilimin Temelleri.** Ankara, Türkiye İş Bankası. 109 S. res. 750 kuruş.

B. Çeviri :

Charles Abrams **Şehirleşen Dünya ve İnsanların Mesken Mücadelesi.** Çev.: Turhan Şadi Selen. Ankara, Yayın Y. 93 S. 750 kuruş.

Prof. Dr. Kemal Abu Jaber **Arap Sosyalist Baas Partisi.** Çev.: Ahmet Ersoy. İst. (kendi yayını). 212 S. 10 lira.

V. Aleksandrov **Kanlı Pazardan Ekim İhtilâline.** Çev.: ?. İst. Habora K. 286 S. 15 lira.

Asya Tipi Üretim Tarzı. Çev.: İrrem Keskinoğlu. İst., Ant Y. 352 S. 15 lira.

Paul A. Baran - Paul M. Sweezy : **Tekelci Kapitalizm.** Çev.: Filiz Onaran. Ankara, Doğan Y. VI+490 S. 20 lira.

Lincoln Barnett : **Evren ve Einstein.** Çev.: Nail Bezel. İst. Varlık Y. 132 S. 5 lira.

Simone de Beauvoir : **Kadın I. Genç Kızlık Çağı.** Çev.: Orhan Suda. İst. Payel Y. 191 S. 10 lira.

— **Kadın. II. Evlilik Çağı.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Payel Y. 264 S. 12.5 lira.

— **Kadın III. Bağımsızlığa Doğru.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Payel Y. 212 S. 10 lira.

— **Kadınlığımın Hikâyesi.** Çev.: Erdoğan Tokatlı. İst. Payel Y. 212 S. 10 lira.

— **Yaşlılık.** Çev.: Osman ve Eray Canberk. İst. Milliyet Y. 324 S. 15 lira.

Valentin Berojkov **Tahran 1943.** Çev.: Hasan Âli Ediz. Ankara, Bilgi Y. 188 S. resimli, 10 lira.

Juan Bosch : **Pentagonizm.** Çev.: Babür Kuzucu. İst. Ant Y. 136 S. 5 lira.

Ernle Bradford **Barbaros Hayrettin.** Çev.: Zehra Ağralı. İst. Sander Y. 250 S. 12.50 lira.

Büyük Filozoflar. Çev.: Münir Yarkın. Ankara, Türkiye İş Bankası. 336 S. 20 lira.

Konstantin Çukalas **Yunanistan Dosyası.** Çev.: Şeylâ. İst. Ant Y. 239 S. 10 lira.

Charles Darwin : **Türlerin Kökeni.** Çev.: Öner Ünalan. Ankara, Sol Y. 469 S. 20 lira.

Jerome Deshusses : **Gerici Sol.** İst., Çağdaş Y. 133 S. 10 lira.

Isaac Deutscher **Troçki. Silâhsız Sosyalist. II.** Çev.: Rasih Güran. İst. Ağaoğlu Y. 493 S. 20 lira.

Georgi Dimitrov : **Halk Cumhuriyetine Doğru.** İst. Habora K. 239 S. 10 lira.

M. Dobb. - K. H. Takohaşi - P. Szezy : **Feodalizmden Kapitalizme Geçiş.** Çev.: Çetin Yetkin. Ankara, Aydınlık Y. 157 S. 750 kuruş.

Doğumunun 1400 üncü Yıldönümü Dolayısıyle Fransız Tıp Akademisi'nin Hazreti Muhammed "A.M." in Şuuru Tamdır. Çev.: Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk. Ankara, (kendi yayını). VI+72 S. 750 kuruş. (Fransızca aslı ile).

Maurice Duverger : **Haksız Demokrasi.** Çev.: İsmail Özüt. İst. Dördüncü Y. 300 S. 12.50 lira.

Jean Elleinstein : **Devrimler Devrimi.** Çev.: Babür Kuzucu. İst. Hür Y. 200 S. 10 lira.

F. Engels : **Doğanın Diyalektiği.** Çev.: Arif Gelen. Ankara, Sol Y. 447 S. 20 lira.

Hans Magnus Enzensberger : **Havana Duruşması.** Çev.: Sezer Duru. İst. Ant Y. 276 S. 12.5 lira.

Dr. Kraft Ewing **Sex Açısından Bir Kadın Bir Erkek.** Çev.: Canset Işık. İst. Altın Kitaplar Y. 331 S. 12.5 lira.

Roger Garaudy : **Karl Marx'ın Fikir Dünyası.** Çev.: Adnan Cemgil. İst. Altın Kitaplar Y. 366 S. 12.5 lira.

— **Sosyalizmin Büyük Dönemeci.** Çev.: İ. Banguoğlu - K. Yargıcı. İst. Milliyet Y. 219 S. 10 lira.

Nayif Havatme : **Filistin'de Halk Savaşı ve Orta Doğu.** Çev.: Mehmet Emin Bozarslan. İst. Ant Y. 308 S. 10 lira.

Huperman-Sweezy : **Sosyalist Küba.** Çev.: Ömer Ural. İst. 1939. Ekim Y. 272 S. 12.5 lira.

Gotthard Jaeschke **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi. Mondros'tan Mudanya'ya Kadar. (30 Ekim 1918 - 11 Ekim 1922).** Ankara, Türk Tarih Kurumu. XIX+239 S. 30 lira.

Claude Julien **Amerikan İmparatorluğu.** Çev.: Tahsin Saraç - Aysel Gülercan. Ankara, Hitit Y. 513 S. 20 lira.

Charles P. Kindleberger **Uluslararası İktisat.** 2 cilt. Çev.:

Doç. Dr. Necdet Serim. Ankara, Doğan Y. XII+303, XIII+415 S. 20+35 lira.

Krech-Crutchfield-Ballachey : **Cemiyet İçinde Fert.** Çev.: Prof. Dr. Mümtaz Turhan. İst. Milli Eğ. Bak. IX+445 S. 23 lira.

Le Duan **Vietnam Sosyalist Devrimi.** Çev.: Şükrü Doğan. Ankara, Ser Y. 150 S. 8 lira.

Lenin : **Biz Hangi Fikir Mirasını İnkâr Ediyoruz?** Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İst. Payel Y. 184 S. 8 lira.

— **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri.** İst. Ant Y. 416 S. 15 lira.

— **Halkçılığın İktisadî Muhtevası.** Çev.: Şerif Hulûsi. İst. Payel Y. 224 S. 10 lira.

— **İşçi ve Köylü İttifakı.** Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 168 S. 8 lira.

— **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi.** Ankara 1969, Sol Y. 264 S. 12.5 lira.

— **"Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı.** Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 137 S. 750 kuruş.

— **Sosyalizm ve Savaş.** Çev.: N. Solukçu. Ankara, Sol Y. 194 S. 10 lira.

— **Leninizm mi, Sosyal Emperyalizm mi?** İst. Kıvılcım Y. 36 S. 2 lira.

L. Ligeti : **Bilinmeyen İç Asya.** Çev.: Sadrettin Karatay. İst., Milli Eğ. Bak. S. 5+5 lira. (yeni basımı. 2 cilt).

Joseph Lépine : **Gracchus Babeuf.** Çev.: Şiar Yalçın. İst. Öncü K. 240 S. 10 lira.

Emil Ludwig : **Yavuz ve Midilli'nin Yolculuğu.** Çev.: Arif Gelen. İst. Burçak Y. 72 S. 5 lira.

György Lukacs **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı.** Çev.: Cevat Çapan. İst. Payel Y. 8 lira.

G. A. Lundberg - C. C. Schrag - O. L. Larsen : **Sosyoloji.** 2 cilt. Çev.: Dr. Özer Ozankaya - Doç. Dr. Ülker Gürkan. Ankara, Türk Siyasî İlimler Derneği. 392+470 S. 20+20 lira.

Rosa Luxembourg : **Hapishane Mektupları.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 80 S. 5 lira.

Ernest Mandel **Marksist Ekonomi El Kitabı.** Çev.: Orhan Suda. İst. Ant Y. 412 S. 20 lira.

Norman McKenzie Sosyalizm. Kısa Bir Tarihçe. Çev.: A. Vural Öktem. Ankara, Yarın Y. 187 S. 12.5 lira.

Mao Tse-tung : Sağ ve Sol Sapma. Çev.: Zeynep Seyhan. Ankara, Ekim Y. 116 S. 750 kuruş.

— Seçme Eserler. Çev.: Feridun Nefer. 1. cilt - 1. ve 2. kitap. Ankara, Ser Y. 152+152 S. 8+8 lira.

Carlos Marighella : Şehir Gerillası. Çev.: K. Seyhanlı. İst. Ant Y. 141 S. 750 kuruş.

Karl Marx Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı. Çev.: Orhan Suda. İst. Öncü K. XVII+274 S. 12.5 lira.

— Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı. Çev.: Sevim Belli. Ankara, Sol Y. 337 S.

— İşçi Anketi. İst. Genç Sinema Y. 64 S. 100 kuruş.

— Kapital. 3. cilt - 1. kitap. Çev.: Mehmet Selik. Ankara, Sol Y. 310 S. 15 lira.

— Manifesto. Çev.: Tektaş Ağaoğlu. İst. Öncü K. 88 S. 6 lira.

Marx-Engels : Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi. Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 180 S. 10 lira.

— Komünist Manifestosu. Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 150 S. 750 kuruş.

Nâsır : Arap Devriminin Yöntemleri. Çev.: Mehmet Emin Bozarslan. Ist. Habora K. 198 S. 10 lira.

John U. Neuf : Sanayileşmenin Kültür Temelleri. Çev.: Erol Güngör. İst. Milli Eğ. Bak. XII+200 S. 5 lira.

J. Nehru : Sosyal Devrimler. Ulusal Savaşlar. Çev.: Mehmet Emin Bozarslan. İst. Ant Y. 392 S. 15 lira.

Harold Nicolson Diplomasi. Çev.: Mete Ergun. İst. Altın Kitaplar Y. 259 S. 12.5 lira.

Nietzsche Ecce Homo. Kişi Nasıl Kendisi Olur? Çev.: Can Alkor. Ankara, Dost. Y. 125 S. 750 kuruş.

G. Politzer : Marksist Felsefe Dersleri. Çev.: Galip Üstün. İst. Sosyal Y. 560 S. 20 lira.

William J. Pomeroy Filipinler Gerilla Savaşı. Ankara, Toplum Y. 216 S. 10 lira.

L. von Ranke Reform Devrinde Alman Tarihi. II. Çev.: Cemal Köprülü. İst. Milli Eğ. Bak. IV+446 S. 17.50 lira.

Pierre Renouvin : **Birinci Dünya Savaşı.** 2. cilt. Çev.: Adnan Cemgil. İst. Altın Kitaplar Y. 391 S. 15 lira.

Bertrand Russell **Anılar.** Çev.: Dr. İlhan Akçay. İst. Deniz Y. 46 S. 3 lira.

— **Batı Felsefesi Tarihi.** 2. cilt. Ortaçağ. Çev.: Muammer Sencer. İst. Kitaş Y. 293 S. 10 lira.

Bonü St. Angelov : **Slav Alfabesini Yaratan Kiril ve Metodiy Kardeşler.** Çev.: M. Türker Acaroğlu. İst. (kendi yayını). 76 S. res. 5 lira.

Anthony Sampson **Avrupa Nereye Gidiyor? Ekonomik ve Sosyal Açıdan Ortak Pazar.** Çev.: Nuran Ülken. İst. Sander K. 600 S. 20 lira.

Manuel Azcarate Sandoval : **İspanya İç Savaşı.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Köprü Y. 162 S.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi. Ankara, Proleter Devrimci Aydınlık Y. 432 S. 20 lira.

Stalin : **Leninizmin İlkeleri.** Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 190 S. 10 lira.

Paul M. Sweezy **Kapitalizm Nereye Gidiyor?** Çev.: Aslan Başer Kafaoğlu. İst. Ağaoğlu Y. 464 S. 20 lira.

A. Şnurov - R. Rozaliyev : **Türkiye'do Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgası.** Çev.: Güneş Bozkaya - M. Anibal. İst. Ant Y. 252 S. 10 lira.

L. Troçki : **Hayatım.** 2 cilt. Çev.: Müntakim Öçmen. İst. Köz Y. 676 S. 15+15 lira.

E. Varga : **20. Yüzyıl Kapitalizmi.** Çev.: Uğur Kökten. İst. Köprü K. 136 S. 8 lira.

David Walder : **Çanakkale Olayı.** Çev.: M. Ali Kayabal. İst. Milliyet Y. 416 S. 1 plânş, ciltli. 15 lira.

20. Yüzyıl Tarihi. 2 cilt. (çeviri). İst. Arkın K. 1000+93 S. res. ciltli. 150 lira.

(N O T : Kasım 1969 - Ekim sonu 1970 arasında saptanıp seçilen kitapları içeren bu listede, künyesi tamamlanamayan az sayıda kitap bulunmaktadır.

Yeni basımlar alınmamış, ancak az sayıda kitabın yeni basımları —gerekli görüldüğünden— gösterilmiştir.)

Listede kullanılan kısaltmalar :

Bak.: Bakanlığı
Çev.: Çeviren
Haz.: Hazırlayan
İst : İstanbul
K.: Kitabevi
res.: Resimli
S.: Sayfa

(Öksel GÖÇMEN'in yardımı ile Sami N. ÖZERDİM hazırlanmıştır.)

Balaban: Desen

ŞİİRLER

ÖZÜR DİLEME

Bu Yıllığın hazırlanması sırasında, ilk defa olarak, büyük bir terslik oldu. Şiir ve hikâye bölümleri için hazırlanmış müsveddelerin tümünü içine alan dosya, tam dizgiye vereceğimiz sırada, hâlâ anlayamadığımız bir şekilde, kayboldu. Çok büyük oldu üzüntümüz. Vakit dardı. Yazı sahiplerinden çoğunun adresi de yoktu bizde. Kaybolan yazıları yerine koymak imkânsızdı. 73 şiirle 24 hikâye yitmişti böylece. Elimizde birden fazla şiiri yada hikâyesi olan arkadaşların yazılarından yeni bir derleme yaptık. Ama çok eksik oldu bu derleme. Eski dosyanın yerini tutmadı tabii. Yapacak başka şey kalmadığı için, bu yeni derlemeyi sunmak zorunda kaldık okurlarımıza. Hem onlardan, hem de, hikâye ve şiirlerini yayınlayamadığımız arkadaşlarımızdan bizi bağışlamalarını dileriz.

DÜZELTME :

19. sayfadaki "1970'de ŞİİRİMİZ" yazısı Sabahattin Teoman'ındır. Yazı üzerinde belirtilmesi unutulduğu için özür dileriz.

MUTLULAR

Yankesiciler vurguncular karaborsacılar
Dalkavuklar çıkarcılar siyasacılar
Dibinizde ağaç var deniz var dağ var
Başınızı bir kaldırsanız güneşler aylar
Yaprakların cümbüşü balıkların oyunu
Yalap yalap kanatları arıların
Tomurcuğun patlaması suyun patlaması
Çimenlere yatması kedinin köpeğin
Sulanan caddelerin sıcak sıcak kokusu
Yeni boyanan pencerenin iç açması örneğin
Havanın rengi aydınlığı gün doğmadan
Uyanınca dünyalar senindir bazan
Bazan gemilerin batmış Karadeniz'de
Yitip gitmiş selâmlar sabahlar apansız
Duysaydınız bunları donakalırdınız
Ama ben imreniyorum size
Öyle dalmışsınız ki kavganıza
Ne ölümü düşünmeye vaktiniz var
Ne bakmaya çevrenize

Nahit Ulvi AKGÜN

SARI AYDINLIK

I.

bir akşamla kavruk
bekleyen suların ardından
sesle umutla gelmiş

solumuş yemiş içmiş
yatmış uzun boylu büyümüş

II.

bilmek istemiş öğrenmiş
derisinin altında hep o iten şey
nice sevilere kavgalara

başarı ya da yenilgi
kırmızı ile yeşil kolkola

III.

bir gün su var ya kanın içinde
gitmiş titreyerek gitmiş
bu bezgin bedenden ki çoğu toprak

vurmuş bir sarı aydınlık
şimdi susuz bu eski taşa bak

Nazmi AKIMAN

YENİ BİR GÜNÜN BAŞLANGICI YA DA ZAMAN YAPRAKLARI

Dağ yellerince kavurucu ve sert
Vuruyor kalkanıma durmadan
Yaşam dedikleri o katı gerçek
İniyor kahrolmuşluğuma, umutsuzluğuma

Evrenin her yanında böyle bu
Zaman yaprakları karşıma çıkan
Her adımda böyle bu
Elime, yüzüme dokunan; ağrısız
Yaşama zorunluğu bu

Her sabah yeni bir gün getiriyor
Bir yaprak alıyorum birinden
Bir başkası da ötekinden alıyor
Derken her yer yapraklanıyor

Bozkır yellerince yakıcı ve koygun
Vuruyor alnıma, gözbebeklerime
Yaşam dedikleri o tarifsiz gerçek
Doluyor durmadan çevreme

Mahmut ALPTEKİN

NEYE YARAR

Neye yarar kapılardan
Pencerelerden başka
Perdeleri de kapamak neye yarar
Güneş yağmur kar hadi girmedi
Soğuk giriyor sıcak giriyor
Durmaz durdurulamaz ki
İnceden inceden ve yavaştan
Ses giriyor, türlü koku
Ve yedi başlı kuşku
Kolayca giriyor içeri

Açalım öyleyse yeniden
Yenibaştan pencereleri
Perdeler pupayelken
Adı kanat mı olur sevinç mi
Bulutça tüyce kuşlarca, katı
Kaskatı dörtköşeliklerden
Sıyrılıp düze varalım

Eliza APAK

AY DÜŞTÜ

Seni dallara asılı bulurduk geceleri,
Genç duygular üstünde alımlı, sar.
Kaleler düşerdi yeryüzünde;
Sen düşmezdin.

Denizlere bırakırdın ışıklarını,
Dokunulmamış bir kız saçı.
Düşerdi ellerimize;
Sen düşmezdin.

Sen durdururdun bakışlarımızı
Karanlıklara doğrulmuş, uzayan,
Bir yıldız düşerdi ansızın;
Sen düşmezdin.

Bir gökyüzümüz vardı
Seninle parlak, seninle ışıklı.
Yapraklar düşerdi her güz;
Sen düşmezdin.

"Ay düştü" dediler;
Kocaman ayak izleri, üzerinde;
Bir tuhaf olduk;
Alışmamıştık.

Sen yalnızlığın yıldızıydın,
Çoğu kez yanıbaşımızda;
Çorbamızda, aşımızda,
O delişmen yaşımızda.

Gökteki son kale düştü.
O eski ay yok artık;
Yüreğimizde bir dal kırılır gibi,
Aysız kaldık.

Adnan ARDAĞI

"ÖĞLEDEN SONRA AŞK"

Eline değmemeliydim küçük kız!..
Bozbulanık yaşantımda ben,
Tüm çalkantılardan süzülüp
Ne güzel tortulanmıştım.
Karıştırdın beni!..
Seni sevmemeliydim küçük kız!..
Yıllanmış yalnızlığımda ben,
İçim içim büzülüp
Toparlanmıştım.
Dağıttın beni!..
Biliyorum...
Küflü mahzenlerde unutulmuş
bir şarap fıçısıydım gözünde
Ve bir tadım içkiydi merakın.
Açtın beni...
kanıma girdin dudaklarınla...
bıraktın!..
Seni görmemeliydim küçük kız!..
Kendi çıkmazımda ben,
Anılara gömülüp
Uslanmıştım.
Ayarttın beni!..
Boyun eğmemeliydim küçük kız!..
Nice aşk açmazımda ben,
Karasevdaya gülüp
Dimdik yaşlanmıştım.
Alçalttın beni!..
Biliyorum...
Açılmaz kapanlara tutulmuş
bir av parçasıydım gözünde

Vurdun beni...
Ve bir atım baruttu hakkım.
kalbimi oydun parmaklarınla...
attın!..

Can ARPAÇ

★

KÖŞELER

bulutlar gelip köşeden
ince bir hüznü vuruyorlar yüzüme
bir gemi beyazlar içinde
bir kent denizler
bulutlar yüreğimde

unutulmuş bir iskele
tam karşıdan abanıyor karanlıklar
kör gözlü korsanlar
bitik forsalar
köşeden usulca fırlıyorum

ışıklar büyük evler
konaklar yalılar
köpek evleri sıcak
birinci dudaklarımda iskele
yaşlı biletçi bulutlar bulutlar

deniz mavisi
bir buldok köpeği utancım yüzümde
bir beyaz konak halısı
bir iskele vedası
gözyaşı
kahpelikler yüreğimde

Ömer AŞICI

Kanada Günlüğü'nden

SPLEEN

Bölündü ansızın korkulara ödenen
Bir anlam gecesi güz dolu kuyularda
Uzaylar kuşattı içinizi bilinmezden
Egemen kıldı geceyi duyularda.

Yeniler gücünü bilimsiz gece
Değişken sesinde yarın kuşlarının
Karşıt dönemlerde bir eski günce
Başlar grevi parmak uçlarının.

Ölmez kavramların o gizli ordusunda
Bütün ilkeleri kavgalara bağlayan
Belki sorunların yanılan tutkusunda
Çözümler nedenini yazılardaki kan

Engin AŞKIN

Douanier Rousseau: Kompozisyon

ÇAĞ KAHRAMANI

Yaşam ürküttü onu ilkin
Dönüşümler üstüne dönüşümler
Beyinsizlerin buluşu açmazlar, sınırlamalar
Boşuboşuna kavgalar, milyonlarca iskelet
Bir bireşimi kurmanın peşindeyken insanlık
Limanı içten vuran poyrazlar, lodoslar
Hortumlaşan ahtapot kollar insan kanında
Açlığı, bilisizliği hiçe sayan benlik.
Ağılı baharlar bunaltti onu sonra
Yazını, yırı, müziği
Salt başkasını kollayan yüceliği
Ve ak töresel duyguları hırpalayan eller.

Bu Çağ Kahramanı bilinçler üstünde şimdi
Dünyanın karası, denizi küçük
Gözlerinde ışık delisi düşler
Savruk yellerde çıplak göğsü
O usdışı bir çılgın
Bir çizgiye değdi değecek alnı
Kosmosu, evreni yöneten
Artık bu serüvenden, bu görünümden öte yok
Bir sesleniştir delice
Tohuma, kuşa, suya
Toprak üstünde yaşayanlara
Ve uzaydan uzaya.

Oğuz Kâzım ATOK

UZAY ŞİİRİ

Ben evrenden önce de vardım
Daha atom olmadan önce,
Düşünce evrenden, atomdan önce.
Yıllar milyar milyar o gün de bugün de
Uzayda milyarlarla oynardım.

Şu ellerim mi, gözlerim mi, kirpiklerim mi?
Nötronlardı, mezonlardı, elektronlardı
Kurardım dağıtırdım biçim biçim
Yazardım adımı boşluklara
—Boşluk bana gebeydi
Ben boşluklara—
Hep yeniden doğardım.

Ben dün de vardım
Bugün de vardım
Yarın da vardım.

Selâhattin BATU

EZİLENLER

Gelin karanlıklar üstüme üstüme
Dağ dağ yürüyün
En yüklü en zifir gecelerle
Gelmezseniz alçaksınız

Çökün tortular içime içime
Çağ çağ çöreklenin
En yoğun en ifrit öfkelerle
Çökmezseniz kalleşsiniz

İnin kargılar göğsüme göğsüme
Tümen tümen geçin
En keskin en zıkkım zehirlerle
İnmezseniz kansızsınız

Basın ayaklar üstüme üstüme
Dev dev ezin
En kirli en kara lekelerle
Basmazsanız kahpesiniz

Rüstem BİLEN

★

AÇIKLAMA

ekmek toprak ve ocak
bir kurdun ağzına gerili
ve bir yasayla belirgin

çünkü gök gündeme girdi
her şey biraz da suskun
gibi elleri açıklıyor
bunca evlerde

Abdülkadir BULUT

NEDİR BU EGEDEKİ

Seni çağırmaya geldim
İşte bağırıyorum
Ünlü doruğuna durdum mavinin
Uzadım sesimin yettiği kadar
Dedim ki
Nedir böyle uçuran bu Egedeki?..

Hiç daralmadı sesimin gökyüzü
Azalmadı hiç özlemimin gür kaynakları
Hele şıkırdımlı renkler hiç dinmediler
Tuttular attılar beni
Yuvalandım mavinin sabah gözlerine
Dedim ki
Nedir böyle çıldırtan bu Egedeki?..

Sarılmıştım sarmaşığına Samanyolu'nun
Sıcak, ılık
El ediyordu imgenin yumuşak atları
Kemiklerimi bıraktım, etlerimi fırlattım
Bir ak ses oldum, dolandım dudaklarına Egenin
Dedim ki
Nedir böyle insanı dönüştüren bu Egedeki?.

İbrahim Zeki BURDURLU

ŞİİRLER

Eski bir karanlığı yıkmak istiyor
Sular geceye akarken ne güzel
Ötede bir ırmak gibi birden
Çağlamak dağlar gibi büyüyen
Yeşilin vardığı denizler gibi
Uçsuz sabahlarda uyanıyor

II

Hep konar bu kuş karanlığa
Aydınlığa uçar bu kuş hep
O kuş da değil belki bir böcek
Geceyi böler ortasından
Yarısı yaşamadır kaybolan
Yarısı yaşamadır bulunan

III

Ulu gecede ay sarı
Kovandan fırlamış yıldız ormanı

Attilâ BÜYÜKTUNÇAY

ORTALARDA

İlk uçurtmalarınızdır
Takılmış havalarda
Karşılaşırsınız
Hiç olmadık anlarda

Kitaplarda kalan
Eski menekşeler gibi
İlkokul anılarıdır
Eski tanıdıklarda

Bir kemanın telleridir
İçimizde gerilen
En içli tatyoslardır
Kürdîli hicazkârlarda

Yeni çıkmış da kıştan
Tutmuş erimiş gibi
Bir kurşun dökümüdür
Kül renkleri baharda

Burdan biri mi geçmiş
Bardaklar mı kırılmış
Ne kadar sırça varsa
Dağılmış ortalarda

İlhan DEMİRASLAN

İLK SUNUŞ

Karşı koymanın güvenli dalında
Çocuk salıncakları, ebe duyarlığı
Taze süt kokusu, ana soluğu
Yaz güneşinin tuzlu suyunda

Çekin altından dünyayı
Bir örnek tutun saçlarından
Firavun mezarlarında sihirli sır
Köle emeği

Savaşlar hep böyle midir
Bulunur başucunda sabahların
En soluklu bedenlerin öyküsüdür
Elkavuşturmuş korkusuna
Dimdik tarihler, İsa'nın doğumları

Sana bu ilk sunuş olsun
En iyi kokular adansın taş mabetlerde
Dalgın tutmuş başını, Nil büyümüş
İlkçağ serinliği papirüsler
Büyülü kıyılarında azgın suyun

Maksut DOĞAN

DURMUŞ

Akkadın doğurdu dediler
Yedi adaktan sonra
Yaşardı, yaşamazdı.
Satı Kadın kucakladı
Sıkı sıcak toprakla
Besmele, ezan kulağında bir de.
Durdu durmadı derken
Durmuş durakaldı
Ocakta.
Derken sancakta,
Okuma, yazma, ayrıca nacakta.
Oldu olacak Almanya şuracıkta.
Akkadın ahladı ofladı
Durmuş nerde duracaktı?
"Pazarda ipliğim ol
Kesemde altın,
Tarlamda mısırım ol
Ocakta aşım,
Vah başım, vah başım"
Durmuş yedi diyar öteden
Alladı pulladı bir gelin,
Nerde ocaktaki aş
Kesedeki altın?
Durmuş duramadı dediler,
Toprak çekti dediler,
Ah toprak, vah toprak
Arabası karda kaydı dediler...

Tülin ERBAŞ

NE OLURSUN

Niye üzüldüğüm niye kızdığımdır belki
şu bitesi gece karanlığında gözlerim ırak
seni üç kişi kaçırıyor gitmiş erdenliğin
üstünde üç kamış kırbacı
yak silâhındaki mermiyi ne olursun

veya hastasın yataklar mezar
kırk derecede titriyorsun yavuklum
al atlara bir melek bindiriyorum
senin göklerinde ölüm dolaşır oysa
yak silâhındaki mermiyi ne olursun

üstüne üstüne giden gözler görüyorum
en anlamsızından yeni bir müzik çalanları
perdelerini çekiyorum dünyanın sana bakan
eğer kızıyorsan tutsaklığına —dön—
yak silâhındaki mermiyi ne olursun

Kenan ERCAN

Rouault: Palyaço

AL ALINI, VER GÜLÜMÜ

Bir uçuşla büyür ağaçlar
Bir bahardan bir bahara — var mısın
Yüzmilyonlarca yıl sonra — sessiz
Dağların ucunda — var mısın

Bakma yüzüme
Kanayan dal uçlarında — var mısın
Çoğalır yıldızların — gecede
ağlar çocuklar beşikte
biri bilmem ne — öbürü ne
uzaklardan uzak
Samanyolunda — var mısın

Kara kalemle çizerim seni
yıldız boyutlarınca
Yıldız boyutlarınca — var mısın
biri bilmem ne — öbürü ne
Bir kara nokta yüreğimin üstüne
koma benim

Al alını, ver gülümü
Açacak mor sünbülümü

Ağlayan çocuğun gözyaşında
Dağ dağ yalınayaklarda — var mısın

A. Rıza ERGÜVEN

HALK ÇAĞI

Kuşkusuz gerçeğe aştık umuttan
Dağ başını duman alsa gün doğar
Bir uçtan bir uca aydınlığımızdan
Memleketin köyü kenti ısınır
Halk çağını yaratır devrim hamurundan

Ne güzel sen yoksun. Halk var...

Uyanır kadın-erkek görkemli sabahlara
Üretken enlemi kuşanır mevsim
Özgür tohumları yer sofrasında
Kutsal tadıyla beslenir sevişmenin
Mutluluk bir kuştur dolanır havamızda

Sen duymazsın ne güzel. Halk duyar...

Çocuklarımız büyür ordularımız olur
Gökyüzü açılır her yönü bayrak
Karış karış bağımsızlık buyurur
Hepimizin anacığı son toprak
Bizi yine emzirmeye koyulur

Çürüdükçe çürüdükçe sen. Halk yaşar...

Celâl BETUĞAY

NASIL UNUTABİLDİNİZ?

Nasıl gülersiniz eğlenirsiniz şaşarım
Nasıl unutabildiniz geçmişi
Analarınız vardı babalarınız kardeşleriniz
Koyun koyuna yattığınız karılarınız kocalarınız
nerde şimdi

Kalmamış hiçbiri izleri bile
Boşalmış çevreniz sevdiklerinizden
Bir seldi atesti tufandı
Silivermiş onları yoketmiş yeryüzünden

Sesleri kulaklarınızda şimdi nasıl çınlamaz
Görmez misiniz görüntülerini karşınızda
Kısa ayrılıklara dayanamazken önceleri
Nasıl nasıl unutabildiniz onları şimdi

Nesim ESKİN

★

DÜŞÜNMEK

Harran ovasını gördüm temmuz sıcağında
Göz alabildiğine sarı tarlalar
Kuyu başlarında insanlar hayvanlar.
Sıcak rüzgâra, güne karşı susuzluktan yanan...

Zonguldağı gördüm, uyanırken
Soluk yüzlerde günün ilk ışınlarını
Katırlar sırtında taşınan kömürleri
Eğilip elime aldım, ekmek gibi öpüp alnıma koydum.
Çayına, buğdayına, tütününe
Anadoluma içim yanar.
Ne yemek, ne içmek gelir
Çaresiz kalır düşünmek.

Seher GÜNAY

BİR'LER

Yenibaştan doğurur Tanrıyı her taze mezar.

Yıkılan ev onarılmaz yeni bir aşkla bile.

En deli kuşlar içindir ulaşılmaz kıyı.

Körlüğünden kaçamaz kimse — balıktan başka.

Tanrı ölseydi insan ölmezdi.

Ecel bilmez ki toprak tiksinir, ürker cesetlerden.

Sevgi olmazsa adalet olmaz.

Tanrı ölümsüzlüğe ersin diye bizler ölürüz.

Kara kuştur göğü en fazla seven.

Halkın yüzü gülmez önder ağlamazsa.

Yaprağın sevgisi bitmezse ağaç hiç ölmez.

Talât Sait HALMAN

GİBİ

Bir umuda çek beni sevgilim
kendine gibi.

Umudun belkisi değil kendisi olan
sevgilim, yiğidim durma artık
Kapalı mavilere biraz aydınlık
ver ki bulutlar gönensin
karanlık teorileri çıkar ışığa
güneşe uyumlu kuşlar gelsin.

Yüzümde iki kantaşıdır
ağzının izi
bir umuda çek beni sevgilim
kendine gibi
bir umuda çek beni sevgilim
kendine gibi

Türkân İLDENİZ

MÂNİLER

1 — Türkmen Güzeli.
Gökyüzünü başına almış
Güneşi beline dolamış
Salınır Türkmen güzeli
Gözleri nakış, kaşları nakış.

2 — Aşk Tandırı.
Yaz günü sudur, dudağın tatlı
Göğsün çiçek yaylâğın tatlı
Kışı günü gönül çırpısı
Aşk tandırı yatağın tatlı

3 — Keremin Mektubu Olsun.
Çocuk gözü kestane
Bursa'da var postane
Öyle bir mektup yaz ki
Adımız geçsin destana.

4 — Kuru Ottan Ak Yüne.
Güneş otlağında ala koyun
Kuru otta ne bu oyun
Mavi diken döner mor kana
Işılar süt, ışılar yün.

5 — Güne Bakan Çiçeği.
Çiçek çocuğudur güne bakan
Koşup gider güneşin ardından
Her sabah yıkar yüzünü doğuda
Uykusu gelir batıdan.

Ceyhun Atuf KANSU

AÇ OLMAK

Aç olmak
Görmeye aç
Sevmeye aç
Yaşamaya aç olmak

GECE AYDINLIĞI

Gece
Uzanır gözlerimin önünde
Gösterir bana arkayı daha
Gündüzden aydınlık

GÜNDELİKÇİ

Tüy sabahları ellerimde dünya
Taşırım taşırım taşırım
Akşamları
Kurşun gibi dünya

OLUŞUM

Bir istek
Bir ışık sonra
Sonra
Mavisi yeşili

OLMAMIŞLIĞIN GÜZELLİĞİ

O en güzel o
Söylenmemiş söz
Doğmamış çocuk
O en güzel o

KİM KİMİ BİLEBİLİR Kİ?

İsmimiz
Çelik kasalardan daha kuvvetli
Ne kendimizi bırakır dışarı
Ne kimseyi sokar içeri

Sabutay KARAHASANOĞLU

★

PANORAMA

I

Bir martı uçtu seren direkleri arasından
Dolaştı liman boyunca
Bir uctan bir uca.
Ne duyan ne gören oldu yağdığını baharın
İplik iplik
Tozpembe
Balyalara, mavnalara, denize,
Gürültülerine motor seslerinin;
İçi kişilerle kaynaşan,
Dolup dolup boşalan
Ozandan başka.

Herkes işinde gücündeydi
İştahh, yercesine,
Doğa da gerçeğin yeni düşünde...

M. Nuri KARAKÜÇÜK

Y A Z

Su dökülen avuçlarında kaldı
Deniz mavisi bir gün
Yırtıldı rüzgârlı ağaçlardan
Bir yeri şafak yanığı göğün

Ekinler biçilmiş göğe değdiği yerden
Sapları hasat demetinde tutsak
Kuşlar batıya giderken

Suları mor bakar
Böğürtlenli bir yaz korusu
Gagası ve ayakları dolaşık
Kuşlar
Dağ vakti yokuşları

Yumuşak göğün altında
Tepeler sarı çiçek-döker
Buğda demetleri ufukta

Kemâlettin KOÇ

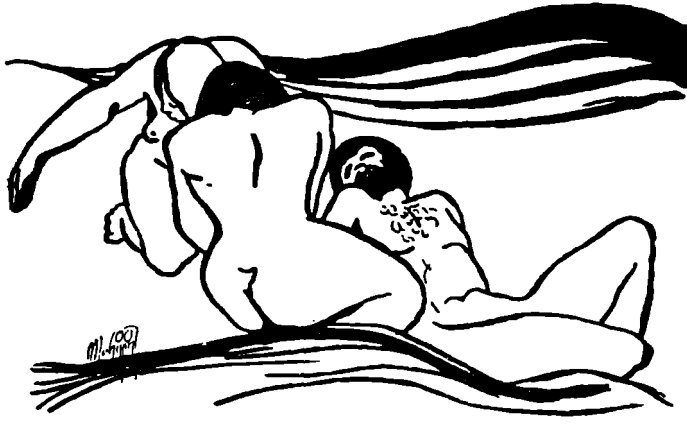
K İ M

— Haritadaki çizgisi yerli yerinde değil
Kim kaydırdı bu yurdu

— Görmedim
Bilmiyorum
Haberim yok
Bir yerden
Kurşun sesleri geliyordu

— Ben gördüm
Ben biliyorum
Benim haberim var
O yerde
İstiklâl Marşı söyleniyordu

Mahmut KURU

Muhittin Selâmet: Desen

BİLİNÇLENİR YASAKLI DUYGULAR

Kafamın dörtte üçü sex
Öte yanı ders
Bir zamanlar ben Freud'dan kusardım.
Şimdi yatakodası başkitabım.
Dokuza on kala zil çalacak
Japonya nasıl kalkındı bilirim
Avrupada Alp dağları
Dağlarda öldürüldü Che Guevara
Güneyde iklim sıcak, erkekler...
Erkekler bizi uykudan eder
İçki yok mu içki?
Bar kralı bir içki.

Cetveli kuyu ile dağ arasına yerleştiriyorum
Ulaşmak istediğimle ulaştığım arasında yelkovan
Bu kadarla kalmam çoğalırım
Seninle kurulu dünyamda
Zarı kazanmak için atıyorum.
Çağına uydurulmuş bir Marx'la
İri küpelerinin gösterişinde bir kadın
Sandalye sandalyeye
Bulvarüstü kahvelerinde.
İçimde atlar koşuyor,
Yüreğimin biryarısı insanlar, biz
Öteyanı makine.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

ÜÇ ŞİİR

PORTRE

Yeryüzünün yaratıldığı gün
Sen yoktun

Güzelliğin tanımı yoktu

UZUN YAZ

Başaklar sarardı
Tren yolunun ardındaki başaklar

Yaz sonunu özlüyoruz artık

SON

Şafakla günbatımı arasında
Belirgin çerçevesi ölümün

Birdenbire şafak söküyor

Anıl MERİÇELLİ

ATATÜRK'Ü YAŞAMAK

Bilmezmişim meğer ben
Geçmişler daha yakınmış gelecekten
Düşünmemişim hiç ömrümce
Ölenler daha canhymış yaşayanlardan
Bir Atatürk taşımış bu toprak
Sorumsuzca soluduğum, kımıldadığım
Yılları serdiler önüme
10 Kasım 1938 Perşembe
Ben doğmadan doğmuş bu acı yıl
Otuz iki tur dönmüş gamsız dünya
O günlerden bugünlere

Bir resim: Gök mavisi, güneş sarısı
Geniş bir alın, bağımsızlık
Tunç bir tuğra altında resmin
Mustafa Kemal Atatürk
Bir ışık gözlerinin gerisinde ışıldar
Uzar gider en gerçeğine inançların
Devrim devrim, asır asır
Bir sestir dudaklarında patlayacak
Türk ileri
Ve çınlayacak daha nice sesler
Türklüğün kulaklarında
Sancak sancak, kuşak kuşak

Enver ÖZDEMİR

BİR MACAR KEMANINDA

— Münih, Piroşka —

Toki Horvad'ın kemanında
Ve bu gece Münih'te seninleyim
İstanbul'u ve Darvas'ı yaşıyorum bu kamanda
Aşk ve hürriyet hükmediyor meydanlarda...

Toki Horvad'ın kemanında
Şahlanıyor Macar kanı
Savıklıyorum en güzel hâtıranı
Bütün bir ömrümü, en güzel mısraları
İnsanlığın bu zor kavgası, ıstırap ve kan
Düşün esir milyonları, uyanmamış toprakları..
Derken, sen her şeye hükmediyorsun
Her şeyi yaratansın sen
Çünkü aşksın sen!

Çok kadın tanıdım, sâde sen oldun
Bir kadeh "apsent" gibi beni çarpan
Neymiş bu başdönmesi, şimdi anlıyorum
Bir yıldırım gibi canevimden beni vuran
Daha da güçlü ölümden ve zamandan..

Kim durdurabilir senden başka gönlümü
Halkın içinden gelmişim, sevmişim seni
Sorma hikâvemi, düşündüğünden de acı
Sadece gözlerime baksan yetmez mi?

Düşün, uçsuz bucaksız steplerini Türkiye'min
Dinle Münih'te bu çılgın kemanı
Ve bir an boşver her şeye, unut dünyayı
İstiyorum şiirlerimi hatırlamanı:

İnsanlığa adadığım "Macar Rapsodisi"ni
"Anadolu'nun Kaderinden Bahseden Şiirler"i
Ama, ölümsüz şiirim sensin, bunu bilmelisin
Bir tek sen anlamalısın beni!

Bir Macar kemanında düşün hürriyeti
En çetin kavgalarda ara ve bul beni
Sarıl, sımsıkı tut bileklerimden
Sar beni bütün dişiliğinle
Ki bu gece bütün bir ömrü yaşamışım.
Gözlerindeki imkânsız aşka susamışım...

Şinasi ÖZDENOĞLU

TÜRKİYE,
SENİ İÇİMİZE AKITTIĞIMIZ
GÖZYAŞLARIYLA SEVİYORUZ

"... ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve faziletə âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder."

—Türk Anayasası başlangıç kısmı—

gün doğacak yeni bir gün doğacak biz hattâ olsak da olmasak da

biliyoruz bir ulu ağaç boy atıyor eşsiz bir ormanda ve yürüyoruz işte dudaklarımızda hürriyet şarkıları davullarla zurnalarla

bir toplumun uyanışıdır tanyeri atanda açması çiçeklerin gülmesi çocukların

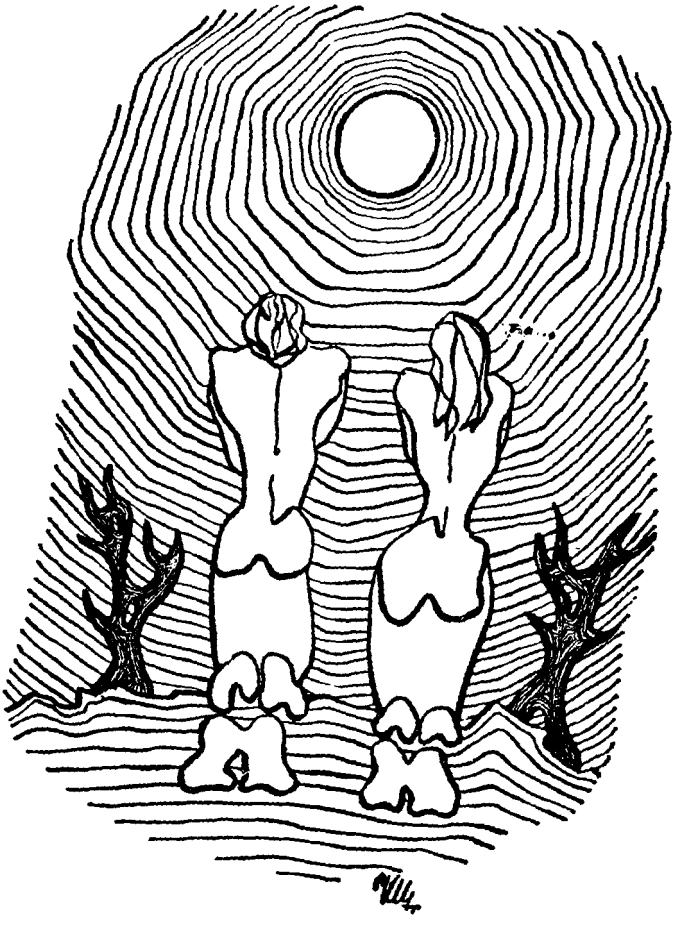
gün doğacak yeni bir gün doğacak tra la la la

biz ulusumuzu sevdik uyanık bekçiliğinde anayasanın katar katar insanlar geçti çorak ama sıcak yüreğimizden topraksız yoksul kahırlı katar katar insanlar ayak izleri içimizde hâlâ ince soluklarıyla umutlarıyla

biliyoruz bir gün meyvalar çiçeklerin verdiği sözü aşacak biz hattâ olsak da olmasak da bir gün gülecek yüzü insanlarımın düğün dernek edeceğiz bir gömütlükte belki sereserpe uzandığımız

tra la la la

Siyami ÖZEL

Vladimir Ciobanu

GEL—GİT

— Metin Eloğlu'ya dostça —

Git-gel oldum kapısına daha ne olaydım
Geçtiğim yabancı yollar bile
Adım adım dost oldular benimle
Hangisinin üzerinde çamur var
Hangisi arnavut kaldırımı, biliyorum
Yaslanıp O'nu gözlediğim ıhlamur
Salkım-saçak olmuş çiçekleriyle
Nah.. şurada
Burnumun en duyarlı yerinde
Gönülden gönülden kokar durur
Umurunda mı O'nun!
Dışarı çıkmak şöyle dursun
Pencereye bile gelmez, görürüm diye
Ben de bir yer arıyorum artık kendime
Hani, limanlayacak...
Hep fırtına, hep rüzgâr ve yağmur
Nerdeyse batacak
Dayanır mı böylesine bu tekne!

Mehmet SALİHOĞLU

KÖYE HASRET

Hadini de köylü kızlar hadini,
Çalışkandır kızan, erkek, kadını,
Ben biliyom ancak köyün tadını,
Sayıklıyorum gece-gündüz adını.

Bakraçları dizer çeşme başına,
Sıra sıra otururlar taşına,
Hasret oldum ekmeğine, aşına,
Ben biliyom ancak köyün tadını.

Ilgıt ılgıt eser köyün yelleri,
Bir cennettir zümrüt gibi belleri,
Bahar kokar eğri büğrü yolları,
Çalışkandır kızan, erkek, kadını.

M. Sabih ŞENDİL

★

KARIMLA

Karım büyü yapar kovalar ölüyü
Kovalar al bir ülkeye kadar
Birtakım silâhlarla —mızrak ya da kuştüyü—
Yalnızlığın yağız atlarıyla kovalar
Çok zaman yarıda bırakıp ütüyü

Karım silker tozunu alır uzağın
Ortasından ikiye katlar zamanı
Büyümesine yardım eder bir dağın
Kayalarla dolar odanın dört yanı
Sonra da tutup ava gider
Sıkıntıdan bir orman —dört döner geyikler—
Düşlere aksın diye o berrak kanı

Tanrının günü bir yere gider karım
Birlikte gideriz gitmesek olmaz
Bir kalabalığı yürütür ayaklarım
Ağaçlar çalgılarını çalar o an
Duyulur ama duyulmaz
Vitrinler çığ altında kalan bir gömüdür
Biz dursak ellerimiz ayaklarımız yürür
Bir yağmur çiçeğe durur sütbeyaz

Karımın üzerinde bildim bileli
Solar kumaş dökülür iplik
Tam ona göre bu gariplik
Belli değmiş bir kez Tanrının eli
Değme terziler gelse elele verse dikemez
Karım çocuk büyütür Tanrının günü
Doğarsa yalnızlıktan doğar çocuklar
Ustaca gizlemek koca bir hüznü
Sevişsek yeniden çatılır o gökyüzü
Yılgılar akçıl bir çiçek gibi açar

Mesut TARCAN

"NE GÜNEŞ AZGIN, NE AY NE DE YER"

doğada canların süreliliği
zamanın koşusu en güzel

akar ırmakları akar yeryüzünün
sürer dost canlar sürer atlarım ileri

ne güneş azgın ne ay ne de yer

canlar bitmez can biter
dost canların koşusu en güzel

yağar yağmurları yağar kardeşimin
kardeşlerin düşünüşü doğrudur

ne güneş kızacak ne yer

ellerin acıları bir an gelir
ölür gider.

Hasan Basri TEMİZALP

★

GEZ GÖZ ARPACIK

hıncında bir devrim döllenir
Ve içlerinde bir tavşan korkusu
Hop hop.
Yirminci yüzyıl gladyatörleri gelir,
İner cop.

damarlarında devrimin nabzı atar
Ve eceli gelen it öyküsü içlerinde,
İçlerinde korkun;
İnsan kıyımıdır gayri sonrası,
Sürülür namluya kurşun.

büyüyen çığdır senin düşüncen cyyy
Ve içlerinde kana susamış tutku
Sinsice durur;
Çıkar açığa gerçek yüzü amaçlarının
Devrimciler vurulur.

Remzi TÜFEKÇİ

★

DAMOCLES'İN KILICI

Yitirdik bir yerde
Sevincimizi..
Ama nerde?

Şimdi
Korkular içindeyiz
Renk vermesek de..

Nasıl mutlu oluruz
Başımızda dururken
Damocles'in kılıcı?

Severken olsa olsa
Bir parça kurtuluruz
Ölüm düşüncesinden..

Cavidan TÜMERKAN

ŞİİR

akyazıda bir yargıç arkadaşım var
kasım sakasını çizmiş beyaz kâğıda
misafirliğe gittiğimizde bir gün onlara
karısıyla birlikte göstermişti
kasım sakasını karımla bana
karısı şiir diyordu bu resim
şiirdi kasım sakası
vaktile fakültede öğrenciyken bir gün
yargıç arkadaşım
beyaz karanfil takmıştı yakasına
biraz da bu yüzden beyazı ben şiire koydum belki

cemal süreya ile buluştuk
rutubetli bir kahvede
kanarya öten bir kahvede
oturduk şiirden konuştuk
akşamüstleri çayları içtik
ilk yağan karı gösterdim pencereden cemale
beyaza selâm durduk sonra çaldık fotoğrafların
borazanlarını

anneannemin örgülü saçları vardı şiir
ben resim yapardım şiirle kızılırmağın resmini
devrilen bir kayık koyardım resmin ortasına
bir başka resme başlardım
bir tren yürürdü raylar üstünde

ben rakıya telefon ederim
telefonun direkleri panayır

Erdüment UÇARI

UNUTULMUŞ BİR AKŞAMI SÖYLER

Şimdi yine babam
Karanlık eğilen sofralara
Biraz ekmek biraz su uyumak için
Sonra bir duayı üfler odalara

Unutulmuş bir akşamı söyler
Gölgeler uzarken duvarlarda
Ve açılır gökyüzü kadar elleri
Ölmek için daha ak yataklarda.

Nevzat UÇKAN

II İ P Y

Belki de bir ulussunuz siz /
Dünyaya yayılmış her ulustan bir ulus
Ülkeniz / her zaman, her yerde
Dininiz / us

Biliyorum / bayrağınız tek
Her bayrağın üstünde bir bayrak
Kalp bayrağını dalgalandırarak
Özgür / geziyorsunuz

Elele, kalp kalbe / doğanın gökleri altında
Belki de bir rüzgârsınız siz / esip geçen
Ama / arkasından bakınca uzun, uzun düşündüren
Bir eriş, bir inanış, bir oluş

Belki de çiçeklersiniz siz / Allah'ın kırlarında
İyilik çiçekleri / kalbin o altın çiçekleri
Kokusu duyulmamış / buruksu bir tat içinde
Usun lâbirentlerinden kurtuluş

Halim YAĞCIOĞLU

VAN GÖLÜNDEN ÖTE

1 — mirza mehemmedi vurdular

vurdular mirza mehemmedi
düşürdüler kopan bir tomurcuk gibi toprağa
göz kırpmadan vurdular acımadan vurdular
keko ve tayfur ağa

ağlattılar tunç gibi anasını mirzanın
geceleri delik deşik ettiler
gittiler
"olrevanda balam kaldı"

2 — ferzandenin son gidişi

dışarda sessiz bir kar inmedeydi
hem artık yavaş yavaş dinmedeydi
bir delik açıldı pencere camında
ve kekonun sol böğründe
derken bir delik daha
devriliverdi tayfur ağa da

ferzandenin son gidişi ölümlerden öteye idi
iyi bilmem ya izmire mi neydi
batıda bir büyük kenteydi

3 — esmede gam yelleri

esmede gam yelleri tendürekten güneyo
gece-gündüz esmede
erçek düzünde sessiz
ordan öteye keskin bıçak

esmede gam yelleri zehir zıkkım
gülmeler söylemeler kiminse kimin
susmalar ağlamalar benim hakkım

esmeyin be gam yelleri
kaç yönüm varsa koyu kurşunî
alıp götürmüşler bütün mavilikleri

esmeyin be gam yelleri
sokulmayın kemik saplı bir bıçak gibi göğsüme
içimde hep o taşamayan dağ gölleri
taştı taşacak

4 — dönün turnalar

dönün turnalar
ne kadar gitseniz gök mavi
dönün kalleş tuzaklara varmadan
simko'ydu sizin gibi hep inandığınca giden
dönün turnalar dönün
simko bile düştü kalleş tuzaklara

dönün turnalar
acem elinin dağ rüzgârları burda da vardır
ovalarımızsa bin çiçeğin açtığı saksılardır
dönün turnalar

5 — kapılar

gecenin kapıları kilitli açılmaz
van gölünden ötede her şeyden kaçılır
karanlıktan kaçılmaz

kapılar içinde hep ölüler
çağların delemediği karanlıkta
ölmemişlerse de gömülüler

neden kilitlediniz bu kapıları
varsın namlular donduran kış olsun
uzak da olsa iklimler getirecek baharları
umut içimizde işlenen nakış olsun

Hüseyin YURTTAŞ

★

SUSUZ

Dağlarda karlı sular mermer aklığında
Salkım saçak tüm gün önümüzde
Nedense göremiyor insanların gözü
Düşen sevginin gerçek sesiyle
Yorgun bahçemize kurşun sıkıyorum
Gücümle
İçim geleceğe barışık
Yüzümü yıkıyorum ölçüsüz
Bir gün geleceğim çılgınca

Turgut YÜCEL

HİKÂYELER

Mahmut Kuru: Bir Ev

APAYDIN, Talip

SÜRGÜN ÖĞRETMEN

Kulağının dibinde patlayan bir gürültüyle uyandı. Baktı, hiçbir şey göremedi önce. Ortalık karanlıktı. Nerede olduğunu anlamaya çalıştı. Bir yerleri ezildi birden, başına gelenleri ansıdı. İçi karıştı. Kaç zamandır duyduğu o anlatılmaz rahatsızlığı tekrar duydu. Ağzını açıp zehir gibi bir soluk koyverdi. "Peki bu gürültü ne?" diye düşündü. Derken gümbür gümbür bir ses yükseldi. "Ha, evet." Hoparlörle sabah ezanı okunuyordu. Az önce araca fiske vurup denemişlerdi demek? Sesi sonuna kadar açmışlardı. Kulağının dibinde gibi yakındı. "Allah Allah, ne bu yahu?" Dinlenecek gibi değildi. Öbür yana dönüp yorganı başına çekti, gene olmadı. Duymamak mümkün değildi. "Demek buralara kadar gelmiş." diye düşündü. "Vay canına... Hem de nasıl kullanıyorlar bakın. Şimdi çocuklar, hastalar... Onlar hiç önemli değil demek. Namaz zamanını duyurmak önemli. Burdan anla geldiğim yeri."

Yorgan da kötü kokuyordu. Geriye atıp doğruldu. Odada iki karyola daha vardı. Birinde iri kafalı şişman bir adam tısıl tısıl uyuyordu. Öbüründe sakallı birisi, usulca kalkıp giyinmeye başladı. Namaz kılacaktı herhalde. Sakalları titreyerek dua okuyordu.

Öğretmen Mehmet Koçak alacakaranlık odaya baktı. "Sefalet, felâket ve Mehmet..." diye söylendi. Boynunun altını kaşıdı. Derin bir çöküntü duyuyordu içinde. Sürüldüğü kasabanın ilk sabahında uyanmıştı. Kulakları sağır eden bir ses odayı doldurmuştu. Durulacak gibi değildi. Derken başka bir ses yükseldi. O, daha inceydi. Sonra bir başkası başladı. Birbirleriyle yarışır gibi bağırıyorlardı. Karmakarışık sesler kavga ediyorlardı sanki. Yırtılıyordu her yer. Bazan hep birlikte, bazan teker teker bağırıyorlar, yeri göğü birbirine katıyorlardı. "Eyvaah. dedi Mehmet Koçak. Her gün böyle mi uyanacağız biz? Bu iş kötü."

Gözü odaya alışmıştı. Pencereye küçük gelen perdelerin aralıklarından, soluk bir ışık sızıyordu. Tavandaki tahtalar belli olmaya başlamıştı. Baktı, kararmış kavak tahtaları yumuk yumuk görünüyordu. Duvarların sıvası yer yer dökülmüştü. Tahtakurusu ezikleri görülüyordu.

"Evet Mehmet Koçak, yeni kasabanda ilk gecenin sabahı günaydın arkadaş..."

"İyi ama, nedir bu başıma gelenler? No yaptım da sürdüler beni buralara?"

— Sürülmedin, nakledildin, dedi genel müdür. Ne rahat adamdı, gülümsüyordu konuşurken. Ama sinsi bir ışık vardı bakışında. "Bize karşı düşünürsün ha, ileri geri konuşursun, ha! Bir de sendikaya girersin? Hadi bakalım, gör gününü" der gibiydi. Bir yandan telefonlara cevap yetiştiriyordu. Sesinin tonundan, yüzünün çizgilerinden kiminle konuştuğu belli oluyordu.

— Olmaz efendim, prensibimiz değildir. Yönetmeliğin gereğini yaparız. Hayır, meşgulüm. Biraz sonra toplantıya gideceğim. Uzatmayın efendim, mümkün değil!

— Buyurun beyefendi. Saygılar sunarım. Estağfurullah. Evet efendim, evet... Emredersiniz. Derhal meşgul olurum. Başüstüne. Şeref verirsiniz efendim, beklerim. Güle güle efendim... Demin kaşları çatıkken bu sefer telefona gülüyordu.

Vay canına, buydu demek o adam? Yıllardır adını duyardı. Gözünde nasıl ufalanıp gitmişti. Baktı baktı, kusacağı geldi. Zaten oldum olası bu binaya girince tiksinirdi nedense. Olanları dönenleri görünce bir an önce çıkıp gitmek isterdi. "Ne olursa olsun, bırak, vazgeç!" diye bağırırdı bir ses içinde. Kendi kendisiyle dövüşe dövüşe üç gündür beklemişti şu adamın kapısında. Neymiş bakalım, ne diyecek, öğrenmek istiyordu. Biraz da eşi-dostu zorlamıştı, "Fena adam değildir, git durumu anlat, belki düzeltirler. Neler olmuyor, ne kararlar değiştirilmiyor? Elin oğlu bir ay içinde üç ayrı yere naklini yaptırıyor. Belki seninki de olur." Biliyordu, yapmazlardı ama, gene de konuşacaktı. Ne diyecekti bakalım? Özel kalem müdürüyle nerdeyse ahbap olmuşlardı gele-gide. "Meşguller efendim, toplantıdalar efendim. Bugün dersi var, gelmezler efendim." En sonunda özel kalem müdürü de anlamıştı ki, görüşmeden gitmeyecek bu. Yaşlı bir bayan öğretmen de bekliyordu. O

da kaç gündür gelip gidiyordu kimbilir? Dokunsalar ağlayacaktı. İkide bir söyleniyordu. Önce o girip konuştu. "İnşallah işini yaptırır, dedi Mehmet Koçak kendi kendine. Bunları bari ağlatmasalar kapılarda." Ağlayarak çıktı kadın. Olmamıştı demek. "Adamı olanlarınkini pekâlâ yapıyorsunuz!" diye bağırdı. Bizim adamımız yok. Hakkımızı çiğniyorsunuz!" Sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Oradakiler, susturmaya çalışıyorlardı.

Özel kalem müdürü çok sakindi. Alışkındı demek bu tablo'lara.

— Sıra sizin, buyurun, dedi gülerek.

Girdi usulca, camlı masanın önüne varıp dikildi. Genel müdür telefonla konuşuyordu. Kendisine bakıyor ama, görmüyordu. Dikildi kaldı ayakta. "Bir bakıma iyi oldu, diye düşündü. Heyecanım geçti."

— Evet, buyurun?

Anlattı kısaca.

— Sebebini öğrenmek istiyorum, dedi.

Genel müdür önce alnını, sonra yüzünü uğuşturdu.

— Nerden bilirim sebebini şimdi, dedi. Binlerce yazı geçiyor bu masanın üstünden. Ama mutlaka bir sebebi vardır. Kendiliğinden nakil yapılmaz.

— Efendim hiçbir sebep yok. Ben iyi çalışıyorum. Çevremde seviliyorum. Öğrencilerim, arkadaşlarım benden memnunlar. Geçen sene takdirname aldım.

— Sınıf içinde iyi öğretmen olabilirsiniz, dışarda da iyi olacaksınız.

— Dışarda da iyiyim. Evimden okula giderim, okuldan evime gelirim. Hiçbir kötü alışkanlığım yok...

— Öyle değil. Fikirlerinizle, davranışlarınızla...

— O bakımdan da suçum yok. Anayasamızın, kanunların çerçevesi içinde...

Cümlesini tamamlayamadı, telefon zili çaldı. Genel müdür koltuğunu çevirip kulaklığa uzandı. Güzel konuşuyordu. Yerli yerinde kelimeler buluyordu. "Birtakım vasıfları var muhakkak, diye düşündü kendi kendine. Ben o'sam, bu cümleleri kuramam." Ne konuştukları belli değildi ama, yüksekten biriyle konuştuğu belli oluyordu.

— Başüstüne beyefendi. Emrederseniz, bugün arzederim. Başüstüne. Saygılarımı sunarım...

Mutlu bir yüzü vardı.

"Ah, mutlu olmayan biziz" diye düşündü Mehmet Koçak.

İki eliyle kulaklarını tıkadı. "Şu sesler de bir bitmedi. Ne uzunmuş, hay Allah. Kulaklarım delinecek..."

Sakallı adam abdest alıp geldi. Nalınlar tahta döşemede takır tukur geziniyordu. Kalkıp bağırsa, "Yavaş ol be adam, yalnız sen yoksun bu odada!"

"Olmaz, başımız belâya girer. Dinsiz derler hemen. O kadar geniş özgürlüğümüz yok."

Hasır namazlığı pencerenin önüne serdi, namaza durdu. Sesli sesli okumaya başladı. "Ohoo... tamam!"

Öbür şişman, pazarcıydı herhalde. Arkasını döndü, horlamaya başladı. Böyle adamlar muhakkak pazarcı olur. Kasabadan kasabaya dolaşırlar. Akşama kadar, "Mala gel mala! Malın eyisi burada!" diye bağırır, yorulurlar. Gece de kulağının dibinde top atsan duymazlar.

Baktı, imrendi. "Keşke böyle çalışmalı da, sonra yatıp böyle uyumalı. Başka çare yok."

Pencereye doğru bakındı, "Nasıl bir kasaba acaba?" diye düşündü. Geceleyin geç gelmiş, en iyi otel diye buraya inmişti. İki dağın arasında bir yerdi ama, karanlıkta fazla bir şey görememişti. Bütün Anadolu kasabaları gibi üstü ev, altı dükkân, iki katlı eski yapıların arasında daracık bir çarşısı vardı. Bir yoksulluktu nereye baksan.

Karısını, çocuklarını düşündü. Ayrılırken küçük oğlu nasıl ağlamıştı öyle? Ellerini başının altına yastık yaptı. Gözlerini yumdu. "Peki, onların ne suçu var? Bu acıyı onlara niye çektirirsiniz?"

İçinde bir yıkıntı oldu. Bir şeyler karıştı. Acıtan, tırmalayan bir duygu her yerini gezindi. Beyninin ortasında toplanıp düğümlendi. Bastıran bir ağırlık gibiydi. "Onuncu köy... diye söylendi. Dokuzuncu köy olmazsa onuncu köy!" Sendika başkanı böyle demişti. Yiğit bir arkadaştı muhakkak. İnanmış, çilelerle yanıp yuğrulmuş bir yüzü vardı. Hele gözleri nasıl etkiliydi öyle? "Gözler yalan söylemez."

"Gideceğiz, demişti. Sen gideceksin, ben gideceğim... Yüz kişi iki yüz kişi gidecceğiz. Yetmiş bn kişiyi süremezler. Yollukları yetmez! Bu bizim alnımızın akı olacak. Gittiğimiz yerlerde de yurttaşlarımız yaşıyor. O yurttaşlarımızın çocuklarını okutacağız!"

Bir genel müdürü düşündü, bir sendika başkanını düşündü. İkisini tarttı şöyle, ne kadar farklıydılar. Biri nasıl eğilmişti, kendi rahatına batıp tükenmişti. Öbürü nasıl dimdikti, nasıl uyanıktı! Ne garip bir dönemdi ki işleri genel müdür tipinde insanlar yürütüyordu. Bütün yetkiler onlarındı. Onların dediği oluyordu. Kendileri gibi olmayanları sürüyorlar, cezalandırıyorlardı. Ama kendilerine benzeyenleri ne kadar değersiz olursan ol, en iyi yerlere alıyorlar, müdür yapıyorlar, ödüllendiriyorlardı. Devir onların devriydi.

"Hee Mehmet Koçak, bırak böyle ince ince düşünmeyi. Kalkmalı. Nasıl olsa uyku yok gayri. Sakallı, sesli sesli okuyor. Gel de uyu bakalım. Sıkıysa bir şey söyle. Onun okumaya özgürlüğü var, senin uyuma özgürlüğün yok. Uzakça bir yerde küçük bir oda bulmalı. Ucuzundan bir yatak, tahta masa, iskemle almalı. Gündüz çalışmalı, gece okuyup yazmalı. "Ördek yüzer göllerde, kuşlar öter dallarda..." Kulağımda çalınıp durur şu türkü. Dün otobüsün pikabında belki on kere dinledik. Ankara'dan buraya kadar ne çok ovalar dağlar, bozkırlar geçtik. Ucu bucağı yok memlekctin. Terkedilmiş, kendi haline... Oy Türkiye, oy! Yeni okulum nasıl bakalım? Öğrenci'lerim, arkadaşlarım. "Her şeye rağmen ayakta kalacağız. Yıkılmayacağız!"

Sakallı namazı bitirmişti, gitti tekrar yattı.

"Böyle birisi olmak şimdi... Duymamak, bilmemek. Düşünceyi bambaşka yönlere çevirip, asıl sorunların farkında olmamak... Olacak şey değil. İnsanlık dışı bir tutum. Başkalarının işine geliyor ama, kendimiz için, kendi halkımız için gaflet, delâlet ve hattâ hıyanet!.."

Kalkıp pencereye gitti. Perdeyi araladı. Ortalık iyice ışımıştı. İlk gördüğü şey, karşıki evin kararmış, boyasız pencereleri oldu. İnce uzun pencerelerdi. Ak perdelerle sımsıkı örtülüydü. Geride eğri-büğrü çatılar görünüyordu. Daha arkada göğe vurmuş kayalık dağlar vardı. Dağların kimi yerleri kar altındaydı. Uçurumlar kapkara görünüyordu.

Sisli bir yayla havası farkediliyordu hemen. "İyi, dedi kendi kendine. Boş zamanlarımda dağlara çıkarım, dolaşırım. Dağlar açar beni. Bizim köy de dağlık derelik. Dağlar gibi var mı? Dağlar insana umut verir. Dağlar uzakları görmeye yardım eder. Dağlar iyidir. Giyin Mehmet Koçak, giyin de çık. Yeni kasabanı dolaş. Okulunu gör."

Giyinmeye başladı.

Pazarcı yurttaş hışıl hışıl horlayarak uyuyordu. Baktı, saçları fırça gibi sertti. Bir kolunu yorganın üstüne uzatmıştı. Güçlü, fakat kaygısız bir koldu.

Tahta merdivenleri inerken otelci başını kaldırıp baktı. Daracık aralıktaki somyaya urbalariyle birlikte yatmıştı.

— Buradayım, eşyalarım yukarda.

— Peki hocam, dedi doğu şivesiyle.

Tekrar yatıp gözlerini yumdu. Mehmet Koçak bir şey soracaktı, hadi rahatsız olmıyeyim, dedi, vazgeçti.

Dışarısı soğuktu. Arnavut kaldırımı yer yer buz tutmuştu. Tektük adamlar camiden dönüyorlardı herhalde. Eski püskü urbalar içindeydiler. Kimisinin başında kara takkeler, bereler vardı.

Caddeye aşağı bir süre yürüdü. Evler gittikçe küçüldü, eskidi. Karşı tepenin eteğine doğru köyden farksızdı. Kasaba orada bitiyordu.

Geri döndü. Otelin karşısına yakın bir çayevi vardı. Pencereden baktı, birkaç kişi sobanın çevresine oturmuş çay içiyorlardı. Bitişiğindeki manava benzer dükkân, kepenklerini kaldırmıştı. Baktı, içerde portakal sandıkları, üzüm sepetleri görünüyordu. "İyi, meyve bulabileceğiz demek." Portakallar ufaktefek, bayattı üzümler buruşuktu. Aralarında iri bir kedi dolaşıyordu. "Bu da iyi, fareleri yakalar."

— Buyur, dedi çırak. Uykulu gözlerle baktı. Alış-veriş edecek sanmıştı. Kapının önüne kara bir mangal çıkarmış, süpürgeyi sallayıp kömürleri tutuşturmaya çalışıyordu.

— Yok. Bir şey almayacağım, baktım şöyle.

Çırak arkasını döndü, süpürgeyi sallamaya devam etti.

Mehmet Koçak, çarşının sonuna kadar ağır ağır yürüdü. Tek katlı, iki katlı kerpiç evlerden sonra tarlalar başlıyordu.

"Hoş geldin, kasaban bura işte Mehmet Koçak, alış. Yurdun

her köşesi bizim için birdir. Neresi olursa olsun, canla-başla çalışacağız arslanım. Yılmak yok..."

Yanından simitçi geçti.

— Simiiit! Taze simiiiiit!

Si hecesi pek duyulmuyordu. Daha çok miiit diye bağırıyordu. Baktı, başında eski bir ortaokul şapkası vardı.

— Gel bakalım yavrum, dedi. Bir simit ver. Sizin ortaokul ne tarafta?

— Aha şu ilerde emmi, tepenin başında.

Baktı, uzaktan sık pencereli, uzun bir yapıydı.

— İyi. Kaçıncı sınıftasın sen?

— İkinci sınıftayım emmi.

— Hımm, aferim.

Çocuk, paranın üstünü verirken dikkat etti. Bir kuşku yayıldı yüzüne ama bir şey demedi. Tablayı alıp yürüdü. Sonra dönüp dönüp iki kere baktı. Sezmişti herhalde.

"Evet simitçi yavrum, ben öğretmenim. Senin öğretmenin olacağım. Yarın okulda gözgöze gelince, sakın başını eğme. Simitlerini satmaya bak. Ne yapacaksın, düzen böyle. Seninle ben çekiyoruz yükünü."

Simidini ısırarak yürüdü.

Çarşı canlanmıştı. Dükkânların kepenkleri açılıyordu. Köylüler eşekleriyle odun indirmişlerdi, alıcı arıyorlardı. Baktı, "Her yerde böyle bunlar, diye düşündü. Yanık, yoksul... Üstbaşları perişan, ve dünyadan habersiz. Açıkgözlerin, düzencilerin oyuncağı. Şu yılgın yüzlere bakın. Nasıl da bitmiş tükenmişler. Hey Allah..."

Birine yanaştı.

— Kaça odun, baba? dedi.

— Beş diyoruz efendi.

— İyi. "Beş diyormuş. Eşeğiyle kendisinin iki günlük emeği beş lira... Neresinde hak bunun?"

Arkasından seslendi.

— Sen ne veriyon efendi?

— Almayacağım, evim yok.

Yürüyüp geçti. Köylü arkasından bakıyordu, bir şey anlamamıştı. "Bunlar için hep çektiklerimiz. Benim buralara sürülmem, çoluğumdan çocuğumdan ayrılmam, bunlar için. Ama hiç farkında değiller."

Üşümüştü. Çayevine girdi. "Buralarda güzel çay yaparlarmış. İçelim bakalım nasıl?" Pencereye yakın bir masaya oturdu. Simidi çiğneyerek beklemeye başladı. Sobanın çevresinde oturanlar, yabancı yabancı baktılar. Aralarında konuşuyorlardı.

— Çay mı istedin?

Kendisine sorulduğunu anlamadı.

— Sana diyorum, çay mı getireyim efendi?

Döndü, birisi köşedeki çay ocağından başını uzatmış, kendisine bakıyordu.

— Evet, çay ver.

— Şöyle otursaydın ya, orası soğuk?

— Yok üşümüyorum.

Çayını karıştırmaya başladı.

Kalın şalvarlı, bıyıklı adam karşısında dikiliyordu.

— Yabancısın herhal?

— Öyle. Yeni geldim.

— Hizmet?

— Öğretmenim.

— Ha, iyi.

Döndü gitti. Kara lâstik ayakkabıları eskimişti. Pantolonun arkasında iki kocaman yama vardı.

— Kimmiş la? dedi birisi sobanın başında.

— Öğretmenmiş.

Fısıltıyla bir şeyler konuştu'lar. Kulak verdi ama, ne konuştuklarını duyamadı. "Oh, iyi çaymış. Bizim çaylardan değil, belli. Kaçak çay, mis gibi kokuyor."

— Bir çay daha içecen mi?

— Getir.

Bardağı alıp giderken sordu:

— Hangi okula verdiler seni, efendi?

— Ortaokula.

— Ha, iyi...

Bardağı alıp gitti.

Dışarıya bakıyordu. Gün doğmuştu herhalde. Karşıdaki evin ak badanalı yüzü aydınlanmıştı. Uzak bir radyo sesi duyuluyordu. Bildik bir türkünün dokunaklı havası ılık ılık yayılıyordu. "Şimdi bizimkiler de dinliyorlar mı acaba? Çocuklar okula gidecekler öyle ya? Urbalarını hanım akşamdan hazırlamıştır. Aman dikkat edin, aman eskitmeyin

diye tenbihliyordur. Çantalarınızı hazırladınız mı? Bir şeyinizi unutmayın..."

Başını iki yana salladı, "Evet, biz yoğuz şimdi."

— Buyur efendi.

— Sağ ol.

— Ortaokulda benim de bir çocuk var hocam, aman deyim şunu iyi okut.

— Öyle mi, kaçıncı sınıfta?

— Birinci sınıfta. Geçen yıl gitti emme, kaldı.

— Yaa? Vah vah... Okutalım, adı ne?

— Âmet. Âmet Saygılı.

— Olur, okuturuz. Tanıyalım da hele.

Başını sallayarak gitti. Memnun olmuştu.

"Okutalım elbet. Okutalım ama, ne okutalım? Öğretmen A B C öğretir diyorlar. Yurt sorunlarına karışamaz diyorlar. Toprak altı, toprak üstü servetlerin sömürülmesini ağzına alamaz diyorlar. Haktan, eşitlikten söz edemez diyorlar. Değilse kıyıyorlar, sürüyorlar. Dünyayı başlarına yıkıkıyorlar. Koca koca koltuklara oturmuşlar, işi gücü bırakmış, bununla uğraşıyorlar. Gene okutacağız sizin çocuklarınızı. Okutup uyandıracağız. Uyandırmayan, bilinçlendirmeyen öğretimin ne değeri var?"

Çayların parasını verip kalktı. Birkaç ortaokul öğrencisi önüsıra yürüyordu. Aralarında şakalaşıp gülüşüyorlardı. Arkalarına takıldı. "Yürü Mehmet Koçak, onların gittiği yere." Üstbaşları düzgün değildi. Yoksul bir kasabanın çocuklarıydılar, hemen belli oluyordu.

Tepeye, yukarı yürüdüler. Hükümet binası iki katlı, düzgün bir yapıydı. Önünden geçtiler. Ortaokul biraz daha ilerdeydi. Çocuklar erkenden toplanmaya başlamışlardı. Bahçede öbek öbek dolaşıyor, kimisi ellerinde kitap, ders çalışıyordu.

Yürüyüşünü yavaşlattı. "Demek burası yeni okulum ha? İyi..." Durup uzun uzun bakındı. Tek katlı, basık bir yapıydı. Yüzüne güneş vurmuştu. İçi kaynadı birden. "İyi be, çalışırım ben burada." Kasabaya döndü, kasaba derenin içinde kalmıştı. Evlerin çatıları görünüyordu. Çoğu toprak damlı, küçük evlerdi. Omuz omuzaydılar. Bacaları tütüyordu. "Buralarda da çalışılır, niye çalışılmasın? Benim ilk görev yerim tıpkı burası gibi bir yerdi. Tam beş yıl seve

seve çalıştım. Sonra koparak ayrıldım. Ağrıma giden şey bu değil. Neden sürülüyorum? Neden eşit işlem görmüyorum? İnsanı kahreden bu."

Yavaş yavaş merdivenleri çıktı. Öğrenciler bakıyor ama, tanımıyorlardı. Birisine sordu:

— Yavrum, müdür bey geldi mi? Odası nerede?

— Şurası efendim, ama daha gelmedi.

— Öğretmenler?

— Öğretmenler de gelmedi.

"İyi. En erken ben gelmişim demek. Eski huyum zati. Erkenden gelirim. Ayaklarım kendiliğinden acele eder."

Koridorda dolaştı. Sağa sola bakındı. Padişahların camlı çerçeveli resimlerini asmışlardı. Koç burunlu, kulağı küpeli başı kavuklu padişahlar. Tüylü kaftanlar, allı güllü entariler... Hepsine teker teker baktı. "Ya halk? diye mırıldandı. Siz böylesiniz ama, halkınız nasıl? Halkınızı unutmuşsunuz. Halksız, bilimsiz bir devletin hükümdarlarısınız siz. Onun için, sonunuz iyi gelmemiş."

Hademeydi herhalde, elinde süpürge kova, birisi yanaştı:

— Efendi, müdür bey senin kim olduğunu soruyor, dedi.

— Geldi mi müdür bey?

— He, odasında...

— Peki, geliyorum.

Varıp kapıyı tıklattı.

— Gel!

Biraz gençten, çatık kaşlı bir adamdı. Masaya eğilmiş, üstünde çift ay bulunan, yarım sayfalık resmî bir yazıyı okuyordu. İçeri girince alıp çekmeceye koydu.

— Buyurun?

— Öğretmen Mehmet Koçak. Okulunuza verildim.

— Ha, hımm... Hoş geldiniz.

El sıkıştılar. Ama hiç memnun olmamış gibiydi.

— Bu zamanda nasıl oldu bu iş?

— Bilmem, yaptılar.

— Bir soruşturma filân mı var?

— Oldu, evet.

— Konu neydi?

— Fazla bir şey yok. Sendikacılık, yurt sorunları...

— Hımm... Burda da yapmazsınız inşallah.

Mehmet Koçak bakıp yutkundu. Bir şey söylemeye ça-

lıştı. Fakat anlamıştı adamı. Yukardakilerin kopyasıydı. "Yakında bu da genel müdür olur" diye düşündü.

— Bizim okulda politika yapılmaz. Ders verilir. Baştan söyliyelim de.

— Yaa?

— Evet.

— Politika nedir sizce?

— Politikacıların konuştuğu şeyler...

— İyi ama, bize bir şey kalmaz.

— Dert kitaplarında yazılı, onları öğreteceğiz.

— Tamam, razıyım.

— Temkinli olmanızı rica edeceğiz. İkinci bir olay çıkarmayın lütfen.

— Birbirimizi tanımıyoruz. Bunları sonra konuşalım isterseniz.

— Vay canına...

— Öyle.

— Peki, teşekkür ederim. Bütün bunlara karşın, mesleğimden sovumayacağım. Gene de çalışacağım.

— Ne demek?

— Beni hiç tanımıyorsunuz. Böyle karşılamanız tuhaf.

— Tanıyorum, merak etmeyin.

— Oo, bu daha kötü. Yukardan emir aldınız demek? Oysa kendiniz tanımalıydınız. Ben olsam öyle yapardım.

— Tanıyacağım elbet. Nasıl olsa buradasınız.

— İyi olur. Hiçbir etki altında kalmadan tanıyın.

Mehmet Koçak dışarı çıktı. Şakakları zonkluyordu. "Vayy... diye nefesini bıraktı. Burada da çekeceklerimiz var, çilemiz bitmedi. Belki yeni başlıyor."

ASNA, Alâeddin

ONLAR II.

Çocuk, ceketini ilikleyip sıradan kalktı. Önündeki kâğıt parçalarını toplayıp karşı masada oturan profesörü, başını eğerek selâmladı. Sınav salonunun kapısını sessizce açıp dışarı süzüldü. Kapıda alı al moru mor bekleyen bir başka arkadaşı girdi içeri. Ufak bir tıkırtı ile kapı kapandı. Bekleşen kızlar, erkekler üstüne yüklendiler çocuğun:

"— Ne sordu? Ne sordu?.."

Sağ elinin baş parmağını aşağı döndürerek "kötü" anlamında bir işaret yaptı çocuk. Sonra yöresine toplananları iteleyerek gürültülü koridorlarda yalpalaya yalpalaya ilerlemeye başladı.

Bilinçsizce bahçeye çıkıp arkadaki "yurt"a girdi. Yatakhanenin pis havasını soluyunca dalgınlığından sıyrıldı. Pencerenin önündeki ranzaya gidip kravatını, ceketini yatağının üstüne fırlattı. Görmeyen gözlerle pencereden sokağa baktı. Avucunda sımsıkı tuttuğu buruşuk kâğıtlar aklına geldi. Yatağına uzanıp buruşuklarını düzeltti:

"Soru 1..."

Gömleğinin cebinden, yassılmış sigara paketini çıkardı. İçini dikkatle karıştırdı. Soru kâğıtları ile üzerinde Birinci yazılı boş paketi buruşturup yere attı. Gözlerini yukarı kaldırıp ranzanın üst katındaki yatağın yaylarını saymaya başladı: Yirmi sekiz, yirmi dokuz...

Şimdi cebinde yirmi dokuz lirası olsaydı.. Şu sınavı da atlatıp sınıfı geçmiş olsaydı...

Önce bir güzel karnını doyururdu. Bir et sote, bir fasulye pilâki, bir şişe de açık Çubuk şarabı... Mantar Ahmet'in lokantasında bunlara vereceği para yirmi dokuz liranın yarısını ancak bulurdu. Hattâ bir çiroz salatası bile yiyebilirdi. Bir de Harman sigarası alırdı. Sinemaya bile gidebilirdi. Filmin yarısında içine çeke çeke Harman'ını tüt-

türürdü bir güzel. Ya borçları? Yok canım, borçları memleketten para gelene kadar bekleyebilirlerdi!..

Birden meraklandı. Yatağın içinde oturup cebindeki paraları çıkardı. Kafasını üst yatağa çarpmasına aldırmadan saymaya başladı. İki buçuk, beş, altı.. Altı yüz yirmi beş... Tam altı yüz otuz kuruşu vardı ay başına kadar. "Bugün ayın kaçı? Yirmi sekizi.. Havale ayın kaçında gelir? Dördünü geçmez!"

Paraları dikkatle cebine koyup yeniden uzandı yatağa. Gözlerini yeniden üst yatağa dikti. Yirmi dokuz yerine yirmi dokuz bin lirası olsaydı!.. Ya iki yüz doksan bin lirası olsaydı? Ne yapardı?.. Önce babasına bir ev alırdı memlekette... Babası?.

Acaba şimdi babası, onu büyütüp okutmaya çalışan, hem de son yıllarda iyice bastıran geçim zorluğuna karşın, oğlunun bir üniversite diploması almasına çabalayan emekli öğretmen Kâmil Bey ne yapıyordu?

Çocukluğu, doğup büyüdüğü kira evi, komşular, bir film şeridi gibi akıp geçti gözlerinin önünden. Babasının emekliye ayrıldığı gün söylediklerini duyar gibi oldu:

"— Oğluma üniversiteyi bitirtebilseydim de, öyle ayrılsalardı!.."

Bu yıl da boşa gitmişti işte. Bir yıl daha aynı sınıfta okuyacak, aynı havasız yatakhanede yatacak, arkadaşlarından, sağdan soldan ödünç aldığı, parçalanmış ders notlarını okuyabilmek için aydınlık bir köşe arayacak; en önemlisi, bir yıl daha babasının, kendini zor geçindiren emekli adamın parasını yiyecekti.

Sokaktan, yatakhane önünde toplanıp sınav sorularını tartışanların gürültüsü geliyordu.

"— Adam ders notunda olmayan şeyleri sordu yahu.."

"— Ben her derse girmiştim. Bu sorduklarını sınıfta da anlatmamıştı.."

"— Ethem'in kahvesinde on bir el bulüma var mısınız?"

"— Sayısı yirmi beşten ama..."

Yatağın içinde ters dönüp gözlerini kapattı. Gece iki saatlik uykusu vardı. Sınav düşleri içinde geçen o iki saate de uyku denirse... Üçe kadar çalışmış, yatakhanenin önünde arkadaşlarının lâfına tutulmuş, soyunması, yatıp uyuması dört olmuştu. Sabah altıda da uyanıp yastığın altındaki

ders notlarına göz gezdirmeye, çıkardığı özetleri karıştırmaya başlamıştı. Başlamıştı da ne olmuştu sanki... Değmiş miydi uykusuz kalmaya?..

Biraz kestirse iyi olacaktı. Öğle yemeğini de atlatmış olur, borçlarının kabarmasını önlerdi. Biraz kafasını da toplardı hem...

Sağdan sola, soldan sağa döndü.

"— Yahu Aysel gözünün önünde kopya çekiyordu, ona bir şey demedi de, bizi yerimizden kaldırdı!.."

"— O kız oğlum! Sen kendini onunla bir mi tutuyorsun? Hah ha!"

"— Ama ne! Sen de dünyaya kız gelseydin..."

"— Asistan Ahmet, Mıstığa nasıl yardım ediyordu, gördün mü?"

"— Eskiden onlar sınıf arkadaşıymış."

"— Tabiî oğlum, Mıstık ne zamanın Mıstığı..."

Dışarıda sınavdan çıkanların bağırışları, kafasında uçuşan düşünceler... Yatağın içinde bir kez daha döndü.

Pantolonunun ağı iyice erimişti artık. Yamatmak gerekiyordu. Ufak bir yama da değil. Ta arkaya kadar büyük bir yama! Yamalı pantolonla dolaşmak.. Arkası gözükmesin diye hep duvar diplerinden yan yan gitmek... Yok canım.. Üniversite öğrencisi yamalı pantolonla gezer mi? Ayıp! Haydi başka arkadaşları gibi birkaç tane pantolonu olmasın. Ama hiç değilse yamasız bir pantolonu olmalıydı. Kızlar, sınıftaki züppe oğlanlar adamı tiye alırlardı. Yok yok, yeni bir pntolon zorunluydu...

Yeniden sırtüstü yatıp gözlerini üstteki yatağa dikti. Yeni bir pantolon! Ama neyle? Babasının gönderdiği para, kalem-kâğıt, sigara-yemek parasına bile yetmiyordu. Ders kitabı almıyor, kitaplıktakilerle, ders notlarını da arkadaşlarınınkilerle idare ediyordu. Sinemaya, maça gitmek, kahvede oyun oynamak, arkadaşlarının yaptığı gibi, arada sırada Mantar Ahmet'te kafayı çekmek bile onun için çok uzak şeylerdi. Otomobil almak, kaloriferli evde oturmak kadar uzak! Yine de memleketten gelen parayı yetiremiyordu işte! Boyuna borçlanıyor, ay başlarında borçları azalıyor, sonra yeniden borçlanıyordu.

Babasından daha fazla para isteyemezdi. Onun durumu-

nu, günlük harcamalarından kısıp da oğluna para göndermeye çabaladığını pek iyi biliyordu. Ya pantolon?..

Artık baba parasını yememek için kaç kez çalışmaya niyetlenmiş, aşındırmadığı kapı kalmamıştı. Üniversite diploması? Yok! Yabancı dil? Yok! Muhasebe bilgisi? Yok! İş tecrübesi? Yok! Daktilo? Yok! "Öyleyse biz size haber veririz." Haber beklemekle günler aylar geçmişti...

Ayakkabı boyacılığı da yapamaz mıydı? Gazetelerde okuyordu. "Falanca okul öğrencisi, hem boyacılık yapıyor, hem de eğitimini sürdürüyor."

Yok canım.. Arkadaşları görse ne derlerdi?.. "Koskoca üniversite öğrencisi, çingeneler gibi sokaklarda boyacılık yapıyor. Eyüp camiinin önünde dilense daha iyi..."

Dolmuş kâhyalığı? O işi adamlar aralarında paylaşmışlardır. Yabancı birini yaşatırlar mı içlerinde?.. Garsonluk? Geceleri sarhoşlar hesabı ödeyip gidene kadar lokantada bekleyeceksin. Ne zaman ders çalışacaksın?..

Peki, ya gazete satıcılığı? Onu pekâlâ yapardı işte.. Hem de her gün gazete okumuş olurdu. Bedava.. Sabah erkenden matbaaya gidip gazeteleri alacaksın. Herkesten çabuk koşup sokaklara fırlayacak, herkesten çok bağırıp satacaksın. Tanesinde iki kuruş kalsa, elli gazete sattın mı günde, bir lira! Ayda otuz lira! Belki matbaaya kadar da gitmez, bayiden alıverir gazeteleri. Sonra ayda.. Ayda kaç lira? Otuz! Otuz lirayla ne olur? Hiç.. Bir pantolon için üç-dört ay çalışmak gerek...

Derin bir iç çekerek kalktı yataktan. Başını yine üst yatağın demirine vurdu. "Senin ranza gibi..." Yatakhanenin pis kokusuyla midesi bulandı. Birden açlığını farketti. Belki de açlıktan midesi bulanmıştı. Dünden beri bir şey girmemişti midesine. Sigara dumanından başka...

Ranzaların arasından kapıya doğru yürürken balyoz gibi bir yumruk indi omuzuna. Döndü. Ön sırada oturan çilli oğlan.

"— Eşek şakasının sırası değil."

"— Sensin eşek ulan! Ne yapalım çaktınsa? Biz de çaktık işte! Bozulmasana!"

Öfkeyle yumruğunu kaldırırken çilli bir lâf daha etti:

"— Gel, gidip kafa çekelim.."

Yumruğunu usulca indirip bir şey demeden döndü. Kapıdan çıkarken, cıllı ardından sesleniyordu:

"— Hanım evlâdı, n'olacak! Ne içki içer, ne kız tavlamaya çıkar, ne kumar oynar!.."

Elleri cebinde, sokağa çıktı. Kapının önünde çillinin, Antep'ten babasının gönderdiği parayla aldığı gıcır gıcır motorsiklet duruyordu. Karşıya geçip, gazetecinin önünde durdu. Kafasında çillinin lâfı: "Ne kız tavlamaya çıkar, ne kumar oynar!" Gazetecinin tablasında, kapaklarında çıplak resimler bulunan Fransız, Alman dergileri. Önde bir Türkçe kitapçık: Seksoloji Yıllığı.

Birkaç adım uzaktaki simitçiden bir simit aldı. Dönüp yeniden gazetecinin önüne geldi. Seksoloji Yıllığı'nı alıp çevirerek fiyatına baktı: Beş lira. Yirmi simit parası! Usulca kitabı yerine bıraktı. Başını kaldırıp gazeteciyi aradı. Gözgöze geldiler. Utandı. Hızla yürüdü.

Elindeki simidin yarısını düşürdü. Çabucak eğilip aldı, üfledi. Gören var mı diye etrafına bakındı. Caddenin öte yakasına geçerken yarım simidi ağzına sokuşturdu. Kulağının dibinde hızla büyüyen bir motor gürültüsü. Başını çevirirken ortalığı inleten bir gıcırtı. Birden yöresinde birikcn bir kalabalık.

"— Ezildi oğlan be!"

"— Öldü mü? Öldü mü?"

"— Kör müsün ulan? Senin öldüğüne yanmam, en az on yıl yiyecektik be!"

Utana sıkıla ayağa kalkıp pantolonundaki tozları silkti. Karşısında dişlerini sıkan şoförü kenara itip yürüdü. Yaklaşan bir motor gürültüsü daha.. Dar attı kendini kaldırıma.

Gazete başına iki kuruş kazanç. Ayda otuz lira. Üç kuruş olsa ayda kırkbeş. Ya cebinde yirmi dokuz bin lira olsa? Kız tavlamak. Pantolonun yaması... Pantolon?.. Hemen elini pantolonuna götürdü. Kumaşı incelmiş pantolon, düştüğü zaman yırtılmıştı. Bu hal'e dolaşılmaz. Yenisi de alınmaz. Öyleyse yama gerek. Yurdun terzisine!

Farketmeden geldiği kahvenin önündeki boş masaya çöktü. Terzi kaç para ister acaba? Ay başında verse...

"— Evet?"

Kulağının dibindeki bu sert sesle kendine geldi. Kafasını kaldırdı. Elindeki pis peçeteye ensesindeki teri silen,

dişleri de üstündeki sözde beyaz ceket gibi kararmış garsona baktı.

"— Evet dedik!"

Güç duyulur bir lâf çıktı dudaklarının arasından:

"— Çay.."

Garson homurdana homurdana uzaklaşdı.

"Öldüğüne yanmanı" demişti şoför.

"Lâfa bak! Yanmazmış! Biz insan değil miyiz be? Bir insanın ölümüne acınmaz mı? Ot muyuz biz?"

Çamurlanmış avuçlarını birbirine sürterek temizledi. Ön sırada oturan çilli oğlan aklına geldi. "Hanım evlâdı" demişti. "Kız tavlamaya bile çıkmaz" demişti.

"Otuz biz ya... Onun bunun eski teksirlerini ödünç almak için koşuş. Kitaplıkta çalışacak yer kapmak için koşuş. Ahır kokulu yatakhanede, gecede iki saat uyu. Yirmi saat boş mideyle pinekle, ondan sonra çak!"

Kollarını masaya dayayıp söylendi:

"— Otuz ya!"

"— Otuz değil, otuz beş kuruş!"

Şaşkınlıkla kafasını kaldırdı. Garson çayı getirmişti...

"Eğitim Bakanı, üniversite sorunu üzerinde durulduğunu söyledi. Londra Üniversitesi öğrencileri, kitaplıkta seks partisi yapanların tutuklanmasını protesto ettiler. İstanbul Üniversitesi Rektörü bu yıl giriş sınavlarının daha kolay olacağını açıkladı. Ara haberlerimizi dinlediniz."

Kahvecinin iyice açtığı radyodan bir şarkıcının feryadı yükseldi:

"Dün gece saz meclisine neden geç geldin?"

BAŞARAN, M.

ADAM ÖLDÜRMEK

Sokaklar tenhalaşmış, kahveler, sinemalar dağılmaya başlamıştı. Hıdırlık Tepesi'nin orda yat borusu çalalı epey olmuştu. Ortalık ıssızlaştıkça bekçi düdükleri, köpek havlayışları duyuluyordu uzak mahallelerden.

Çarşı içindeki küçük içkievinde iki adam başbaşa vermiş konuşuyordu hâlâ. Meze tabakları boşalmıştı, ocak söndüğünden, yeni bir şey de eklenmiyordu. Ellerinin kendiliğinden bulduğu kadehleri, sözlerini güçlendirmek istermiş gibi dikiyor'lardı. Yüzleri kızarmış, gözleri dumanlanmıştı. Kırk yıllık bir dostluk havası içindeydiler.

Kır saçlı, boz giysili olanı:

"Merak etme ustacığım, diyordu, senin düşmanın benim de düşmanım. Göstereceğiz o namussuza dünyanın kaç bucak olduğunu.. Bir daha kimseye kötülük edemeyecek... Boynunu altınlarla doldurduğu tombul karısı da itlere kalacak. Önce, ince bir plân... Sonra çürük diş söker gibi...

Kucaklaşarak uzun uzun el sıkışarak ayrı'dılar.

Bizimkilerin çok sevdiği Hikmet Kaptan türküler mırıldanarak kalkmıştı devrisi sabah. Her zamankinden daha neşeliydi. Kırço'ya, Adanalı'ya, Zihnî'ye ayrı takılıyordu. Elini, koğuşun en dertlisi Palaska'nın omuzuna koyuyor:

"Salma kendini dostum, diyordu, seni buraya posta eden o karakol kumandanının palaskayla kafasını kırmak boynumun borcudur. Bırakmayacağız yanına bunu. Üzülme, Zala seni bekleyecek, unutacaksınız bu gün'erl... Hele seni kurşuna dizmeye kalkışan Gestapo bir elime geçerse..."

İyi bir iş bulmuştu. Fazla kazançlı değildi ama, arasıra ahır duvarı dibinde şarap içirebilecekti bize. Etli tencere'er kaynatabilecektik...

"Hadi eyvallah!" diyerek kimseden izin almadan çekip gittl.

"Ne adam yahu! Biz onun yerinde olsak, çoktan nalları dikerdik. Ha n'olur bir kez de "Ah" dese, "Of" çekse ya... Dile kolay arkadaş, on beş yıl bu.. Tam on beş yıl nasıl katlanmış buna?.. Demirden misin be mübarek?.."

"Öyle deme, belli etmiyor ama, bak bir yerlerde durabiliyor mu?"

"N'apsın fukara, hiçbir umudu kalmadığından, öyle bulmuş dünyanın kolayını..."

Bizler cumartesiden cumartesine, o da bin güçlükle çıkabilirken, Kaptan her Tanrının günü kasabadaydı. Yasaklar işlemiyordu ona. Nedense ses çıkaramıyordu başımızdakiler. Yaşına mı saygı duyuyorlardı, onları ürküten bir şeyler mi vardı dosyasında, bilmiyorduk. En, "Küçük dağları ben yarattım" diyeni bile, Kaptan'ın karşısında siliniyordu. Donilenlere bakılırsa, ağır bir suç işlemişti. Hüküm giymiş, kaçmış, yakalanmış, işler çığırından çıkmıştı... On beş yıldır yuvarlanıyordu böyle... Tek satırlık bir mektup aldığını, biryerlerden bir kuruş parası geldiğini duyan yoktu. Gene de hiçbir şey o'mamış, gemisi uzun bir seferde limana yanaşmış da o, kıyıya dolaşmaya çıkmış gibiydi...

Baba adamdı ha, lokmasını bölüşebilirdi bizimle. Herkesin derdine ortak olur, sıra kendine geldi mi, ağzını açmazdı. Başıma gelenleri duyunca küplere binmişti. Bir kenara çekerek, içtenlikle:

"Söyle, demişti, söyle dostum, benim yapabileceğim bir şey var mı? Hangi itin başı altından çıkıyor bu? Başkentte de olsa, erişilmez koltuklarda da otursa, gider bulurum onu..."

Ucunda adam öldürmek de olsa hazırdı...

Küçük bir paketle döndü gün inerken. Evine eli dolu gelen babalar gibi memnundu. Ahır duvarı dibine çöktü:

"Bu akşam bendeniz çocuklar, dedi. İki koyun ciğeri getirdim. Aşçıya selâmımı söyler, yarım saate kalmaz bol soğanlı bir tava yapar bunları Adanalı. Yanına bir şeyler de ek'edik mi, olur bir dost sofrası..."

Keyifli keyifli bir Bafra yaktı, paketi ortaya sürdü sonra. Ta Sodra dağının mavi ucundaydı gözleri. Dalmıştı. Kimbilir neler düşünüyordu?..

"İşe başladın mı yoksa Kaptan?"

Başını çevirdi, cigarasını emdi:

"Ha, işe mi? Yok dedi, kolay değil. Uzun bir hazırlık istiyor, tehlikeli de üstelik..."

"De Allahaşkına, nedir bu iş?"

Sarı dişlerini göstererek güldü:

"Adam öldürmek..."

"..... !!!"

Bakışıp kaldık. Ummuyorduk. Kimi, niçin öldürecekti Kaptan? Bildiğimiz kadariyle o taraklarda bezi yoktu Kaptan'ın. Yıllardan sonra başını derde sokanlardan birine rastlamıştı da intikam mı alacaktı yoksa? İyi ama, gelir getiren bir iş olmazdı ki bu...

"Neden şaştınız? Her gün her yerde yapılan bir iş değil mi? Hattâ yıllarca ustaca nasıl adam öldürecekleri öğretilmiyor mu insanlara? Hem düşünsenize bir, az mı öldürülecek kişi var dünyada? Herbirimiz en azından birkaç kez duymadınız mı bu isteği?.. Birinin bu isteğini gerçekleştirmeyi üstüme aldım işte..."

"Anlaşıldı anlaşıldı, demek şaka ediyorsun, Kaptan?"

Yüzü değişti. Kızgın değildi ama, şaka da etmiyordu. Geçen akşam içkievinde karar vermişti buna. İçkievini işleten dostu zeytinliğinin elinden alınışını öylesine yana yakıla anlatmıştı, öylesine duygulanmıştı ki o... Birden: "Merak etme ustacığım, demişti, senin düşmanın benim de düşmanım..." Kararı kesindi, dalavereyle zeytinliğe sahip çıkan adamı öldürecekti. Bugün ilk keşifleri yapmıştı bile...

"Mahkemeye verilse?.."

Beni göstererek:

"Dostumuzun anasının südü gibi helâl hakları orospulukla elinden alınmadı mı? Hadi gitsin bakalım mahkemeye, kimi kimi dâva edecek?.. Biryerde görünmez güçler yollarımızı kesiyor, bize karşı dönüyor her şey..."

Ve ciddî ciddî soruyordu:

"Lâfı bırakın da şimdi siz, söyleyin, adam öldürmenin en iyi yolu hangisidir? Tenhada bir odun mu vurmalı herifin kafasına? Boğazını sıkmalı da, götürüp bir zeytin ağacına mı asmalı? Yoksa kırmızı bir delik mi açmalı göğsüne?.."

Zor bir işti doğrusu.. Herbirimiz ezilmiş, sürülmüş kişiler olduğumuz halde, bunu hiç düşünmemiştik. Kaptan da on beş yıldır düşünmemiş olmalıydı ki, ne edeceğini bilemiyordu şimdi. Kimbilir nasıl, kalın enseli, kurbağa gözlü şişkonun, dalavereci domuzun biriydi adam; ona buna kötülük ettikçe semirip gidiyordu. Gene de çevresindekiler, ağzının içine bakıyor, nasıl itibar edeceklerini şaşırıyorlardı ona. Madem ki öldürülecekti, ha odunla öldürülmüş, ha bıçakla, ha tabancayla... Farketmezdi. İş ki Kaptan'a zarar vermeyen bir öldürme olmalıydı bu...

Kaptan kasabadan eli boş dönmüyordu gayri. Et, peynir, sucuk, şarap... Çoğunluk taşlı bulgur yerken, bizim mide'erimiz bayram ediyordu. Büyük toplumun kibarlarına dönmüştük. Her akşam ahır dibi şölenlerindeydik. En dertlimiz bile hoşça vakit geçiriyordu. Kaptan'ın gözleri gölgesizdi. Bizim yağ tulumu düşmanımız yakında eşek cennetini boylayacağından habersiz, kimbilir neler peşindeydi... Geç vakitlere değin dünyamızı karartanlardan konuşuyor, savaş plânımızı kutluyorduk.

Kocaman bir ay Sodra'nın doruğunu parlatıyordu ilkin, büyülü bir aydınlık döküyordu Sarıçay boyuna sonra... İnce yollar ağarıyordu ıraklarda. Türkülere sığmayan sesler yükseliyordu yüreklerimizden:

Edremitle aman aman Bergamanın arası
Yaktı beni efem efem kaşlarının karası
İy'olur mu aman aman çifte de kurşun yarası
Ay karanlık gece vurdular beni
Yârin çevresine sardılar beni...

Hay akılıyla yaşasındı şu Kaptan be!.. Bulduğu iş hepimizin karnını doyuruyor, gecelerimizi güzelleştiriyordu. Zorba yağtulumu olmasa, bunları görebileceğimiz mi vardı bizim? Biz de gidip koğuşlarda ötekiler gibi pis bir karanlığa batmayacak mıydık? Adam öldürmenin böylesine kârlı bir iş olduğunu bilmiyorduk doğrusu... Bari acele etmeseydi Kaptan... Yahut da yeni birini bulsaydı hemen ardından...

Takılmayı daha da ileri götürüyordu Adanalı:

"Yahu hükümet gibi adam bu bizim Kaptan be... Bir düzen tutturdu ki, istese yüzyıl sürer, biraz da ince dümen

kullansa, beyler paşalar gibi yaşar.. Tehlikeler, düşmanlıklar uydurup telâşa vermiyor mu ortalığı hükümetler de... O telâşların, korkuların meyvalarını toplamıyorlar mı sonra..."

Başlangıçta sofradakilerin coşkunluklarıyla duygulanıyor, tatlı tatlı gülümseyip duruyordu Hikmet Kaptan. Kendisi de katılıyordu şakalaşmalara. Ama giderek bu gülümseme yerini, ağır bir durgunluğa bıraktı...

Beklenmedik bir şey oldu bir akşam. Bir kenarda sessiz sessiz duran, türkülere şakalara katılmayan Palaska fırladı dikildi Kaptan'ın karşısına:

"Ha bu poh yiyen işi bırak be Kaptan.. Pis iş bu!.. Bizim de ahlâkımızı bozayru. Yapamayacağım ben buni de meyhaneci kardaşımıza.. Bize gönderdiklerini de helâl etsin.. Bırak, bırak deyrum şaa!.."

Yürüdü gitti sonra.

Kaptan hiç sesini çıkarmadı. Erkenden dağılıştık...

Her zamanki yerine oturmuştu Kaptan, gözleri bulanıktı. İçkievi köşede olduğu için renk renk giysileri, değişik yüzleriyle önünden akıyordu kasaba. Bozbulanık bir insan seli... Palaska'nın sesi kulaklarında çınlıyor, anlatılmaz bir şeyler oluyordu içinde. Ne arıyordu lodosun bütün pisilikleri getirip yığdığı bu kıyıda? Gemisi neredeydi? Adam mı öldürecekti sahiden? Neden gemisinde, neden açık denizlerde, neden tertemiz mavilikler değildi?

"Şiş mi, ızgara mı Kaptan?"

"Izgara, ızgara..."

Mis kokulu bir duman yükseldi ocaktan.

Dostuyla kadeh kaldırmaya başlamışlardı az sonra. Kaptan duvara bakarak kırık bir sesle rapor veriyordu:

"Biliyor musun, her gün ölüyor o namussuz şimdi. Göreceksin iğne ipliğe dönecek yakında. Fitil fitil burnundan getireceğiz zeytinliği.. On gecedir ardından evine değin gidiyorum. On gecedir şüpheli ayak sesleri duyuyor. Bir korku düştü ki içine, sorma.. Sen "tamam" dedin mi, dayıyacağım göğsüne verdiğin tabancayı..."

"Dostluğa" deyip yuvarladı meyhaneci. Kaptan'ın sesindeki değişikliği farketmişti. Günlerdir tedirgindi o da. Bir pezevenk ölmekle dünya düzelmiyerecekti? Nerden de sap-

lanmıştı aklına bu düşünce... Diyelim ki herif cartayı çekti, sorgusu soruşturması gelmeyecek miydi ardından? Hasmı kimdi, kimlerle geldi geçtisi vardı?.. Derken kendine ulaşmayacak mıydı ucu? Ulaşmasa da, küçük bir yanlışlık yüzünden, dostluğuna o değin alıştığı Kaptan'ı yakalasalar... Kahrolmayacak mıydı gene?.. Neden, neden bu yola sapmış, nasıl itebilmişti sevgili dostunu bu işe? Düşündükçe kafasını yumruklamak istiyordu... Ah, ah!..

"Bırak şunu be Kaptan, dedi, pezevenk nasıl olsa geberecek zaten.. Bırak da muhabbetimize bakalım biz..."

Rakılarını yudumladılar. Kaptan'ın gözlerindeki bulanıklık dağılmıştı, sevgiyle meyhaneciye baktı:

"Öyle ya, dedi, nasıl olsa ölecek mendebur.. Ama işte.."

Meyhaneci, elini Kaptan'ın omuzuna koydu:

"Dostum dedi, ne halt ettik, nasıl battık bu batağa biz? Evet, zeytinliğime bugün de yanıyorum. Söyle veya böyle herif ölse, içimdeki kabarcıklar patlamış gibi ferahlık duyacağım ya, görüyorsun işim fena sayılmaz.. Hele tütünler satıldı mı iyi de kazanırım.. Yani, nasıl desem "ölüm". "öldürmek" bize göre şeyler değil bunlar.. Seni tanıdıktan sonra daha iyi anladım bunu..."

Bir yudum rakı aldı, elinin tersiyle ağzını silerek:

"Yaşamaktan konuşalım biz, dostluktan konuşalım.. Senin ahır dibindeki dostlar ne âlemde?.. Bir Karadeniz uşağından sözediyordun, dedi, hani boktan bir herif kurşuna dizmeğe mi ne kalkışmış.. Evet evet, unutsak bu lânet işi diyorum. hiç konuşmamış olsak... Verdiğim tabancayı da bir dost armağanı saysan... Muhabbetimiz sürüp gitse gene. Hattâ o Karadenizliyi de getirsen bir gün..."

Hikmet Kaptan'ın kadehi havada kalmıştı:

"Nasıl? Şey, yani vaz mı geçiyoruz adam öldürmekten?"

Meyhaneci "evet" işareti yaptı başıyla.

Üstünden dağlar kalkmış gibi ferahlamıştı Kaptan. Kalkıp coşkunlukla arkadaşını kucakladı.

"Sıkıntılı işti doğrusu.." dedi.

Arınmış bir dostlukla kadehlerini çınlattılar...

BATUHAN, Remziye

DÜĞÜNDE

"Ne yaparsan yap, gitmem işte!" dedi.

"Pekâlâ, dedim. Gitme."

Demedi öyle bir şey elbet ama, öyle demeye getirdi. Ön ayaklarını kıvırmış, başını çimenlere sermiş, "Kes beni istersen" der gibiydi. İri gözleri cin cin gülüyordu sanki. Grimsi tüylerini okşarken "Na-nuk" dedim. Nanuk ev yavrusu, evlerinin camsız pencerecsinden sarkmış, başaşağı duruyordu. Elleri toprağa yapışmış, saçları çimenlerde geziyordu. Ensesinin çukuru kirliydi, baktım da.

"Homur homur homur" yaptı saçlarının altında.

"Ne dedin?" diye sordum.

Başaşağı durmaktan kızarmış yüzünü bana çevirdi, gözleri bile kızarmıştı.

"Sen böyle ne kadar durabilirsin?" diye sordu.

"Öyle durmak istemiyorum şimdi. Çok yedim, hepsi çıkar."

"Düğüne gideceksen niye o kadar çok yedin?"

"Boş ver" dedim. "Düğünde ne olur ki... Zerdeyle pilâv. Hele pilâv. Sanki bişey."

Buzağımın elimin altından fırlayıp kaçtığını ancak farkettim. "Dalgınlığıma getiriip nasıl da kaçtı kerata?" diye söylendim.

Nanuk ayaklarını indirdi, tekrar kapıdan girdi. Sarışın başı küçücük pencere deliğinde yeniden göründü. Omuzlarını güçce geçirdi delikten, aşağı doğru kaymaya başladı.

"İyice usta oldun. Bakalım ne işe yarayacak bu ustalık?" diye söylendim, çimenlerin üstünde iyice yerleşerek. Her yer yeşil, yeşil, yeşildi. Nanuk'un mavi gözleri bile yeşile dönmüş olmalıydı şimdi.

"Gel şu dere yakınında mantar toplayalım," dedim.

İnmiş, eve doğru yollanmıştı. Pencerede kafası görününce iri gözleriyle gözlerime baktı.

"Sen düğüne hazırlansana." dedi.

"Sen sen deyip duruyorsun, sensiz gideceğimi mi sanıyorsun? Anca beraber, kanca beraber," dedim. Sevinçle utanç bulandı suratında, seyrek dişlerini güneşlendirdi. "Ben de mi gelecem yani?" diye sordu. Sonra biraz düşündü. Anladım ne düşündüğünü. "Bir şeyler uydururuz, aldırma," dedim. Delikten aşağı inmiyordu artık, öylece durmuş, tıpkı bir fotoğrafmış gibi boşluğa bakakalmıştı.

İri bir papatyanın canına kıydım. "Seviyor, sevmiyor" diye, bir bir yoldum. Ters bakışımı Nanuk yakaladı "Sevmedim mi seni?" diye sordu. Başımı salladım.

"Ben Orduluyum, beni istemezler düğüne," dedi dalgınca.

Papatyanın sapı yeşil bir boya oldu elimde. "Ben de Orduluyum, onlara göre, yani Karadenizli. Nasıl da kendilerini beğeniyorlar. Bizim ev sahibi adamı bizim tavuğun yumurtasını çalarken gördüm," dedim.

"Sen mühendisin kardeşisin. Ordulu da olsan..."

"Yani sen gelsen, sopayla mı kovarlar?"

"Bilmem," dedi, pencereden çıkmaya başladı. "Bu son," dedi. Eli yere varmamıştı ki pencerede büyük abisi göründü.

"Ay ay ay ayyyy..." diye haykırdı Nanuk. Abisi ayaklarından yakalamıştı, havada debeleniyordu. Gülmem arttıkça yakınlarımda dolaşan tavuklar "gut gut gut" edip uzaklaştılar.

"Tıpkı el arabasına benzedin," dedim.

Pat diye atıverdi abisi Nanuk'u. Yanıma yaklaşırken beni dövecek sandım.

Soluğu incir ağacında aldım. Başka bir ağaca çıkarak beni şaşırttı. Uslu uslu oturduk ağaçların alt dallarında. Bizim evin çit kapısı tam yanındaydı tırmandığım ağacın. Aksilik bu ya, abim gelmez mi Düldülü'nün tepesinde. Gözgöze, hem de burun buruna geldik.

"Ne işin var orda?" diye sordu sert sert. Gözlerinin beyazı kılıca güneş vurmuş gibi bir parladı. Korktum, sanki ne vardı korkacak?..

"Ağaca çıktım," dedim bönce.

"İn aşağı, çabuk!" diye emretti. Hem de bu kez dişleri bile yandı söndü.

"Ağaca çıkmakta ne var sanki?" diye düşündüm kendi kendime.

Süklüm püklüm atladığımızda, başbaşa gelip de dedikodu yapan iki tavuk kaçıştı gıdaklayarak. Nanukların evine yerleşenleri abisi kovalıyordu. Nanukların evi uzun tek bir odaydı. Dar duvarın birinde kapkara bir ocak, diğerinde hiç kapalı görmediğim kapısı. Nanuk'u eğlendiren penceresi bir yatak serili olan tahta kerevetin yanındaydı. Ancak yıllar sonra helâlarının nerde olduğunu düşündüm, merak ettim. Böyle bir şey yoktu. Ve kalabalıktı Nanuklar. Bir de ablası vardı.

"Annenle ablan nerde? Hiç görünmüyorlar ortalıkta?" diye sordum.

"Dereye gittiler, çamaşır yıkamaya," diye cevap verdi.

Ormandan gelen yolun tam kenarındaydı evleri. Bizim çit onların evinin önünden başlıyordu. Onların toprağı falan yoktu. Erkekleri abime yakalanmamaya çabalıyorlardı ormandan kestikleri odunlarla. Yoksa halleri dumandı. Neyse ki karda gezip izlerini belli etmediler.

"Biz de gidelim dereye, yüzeriz azıcık, ha, ne dersin?" diye soruyordu bana. Yüzü ormana dönüktü. Ormanların yeşili gözlerinin denizine inmişti.

"Nanuk" dedim, "okula gitmek istemez misin sen?"

Alt dudağını ısırarak ormanda dolaştırdı gözlerini, hafifçe omuzunu silkti:

"İsterim ama," dedi. "Gel gidelim dereye," diye sözü değiştirdi. "Madem beni düğüne çağırıyorsun, yıkanırsam iyi olur, değil mi?"

"Bir entari buluruz sana..." derken acele sözümü kesti: "Yok yok yok, istemez." Gene saçları kıtık kıtıktı. Sarılığı koyulaşmış gibiydi kirden.

"Hadi gidelim," dedim.

Bizim evin çayırlığından geçtik. Buğday tarlalarının kenarındaki kameryada abim kemanıyla serenad yapıyordu Bolu ormanlarına. Görünmemeye çalışarak geçtik buğdaylar arasından. Sarı saçlarımız bizi ele vermedi.

"Öbür abin nerde?" diye fısıldadı Nanuk.

"Kaynaşlı'ya, sevgilisine mektup atmaya gitti."

"Hili, sevgilisi mi?"

"Yaa.. Bir sevgilisi var."

"Ah ne iyi. Beni de seven olsa." diye içini çekti.

"Büyüyünce olur. Üzülme Nanuk," dedim.

"Burda beni kim sever? Abaza Abazaya bakar. Anlatsana abinin sevgilisini. Sen gördün mü? Çok mu güzel?"

"Yooo... Pek güzel değil ama, yedi dil biliyor," diye bir attım ki. Üç dili az bulmuştum, Nanuk'un imrenmesine göre.

"Yedi dilllll????..."

"Yaa.. Yedi dil."

"Onun için mi seviyor abin onu?"

"Yok canım. Çok iyi kız. Çok şeyler biliyor. Her gün mektup yazıyor, gelen mektupları alıp yenilerini postaya veriyor."

"Hem de her gün?!"

"Valla her gün."

Bu yalan değildi elbet. Yedi dil yalanıyla uzaktan yakından bir benzerliği yoktu.

Mutluydu Nanuk şimdi. Sevilmek için ille de güzelliğin gereği olmadığını öğrenmişti.

Bir başağı koparmış, tanelerini yoluyordu. Tarlanın kenarından aşağıya inmek benim için ölümdü. Çaresiz inecektim. İne çıka çimeni ezilip patika olmuş şeritten yerlere kapaklanarak indim. Nanuk düz yolda yürür gibi rahattı inerken. Derenin kenarındaki mısırlar olmamıştı henüz. Bizim ev sahibinin ortanca kızı mısırlar arasına kanallar oymuş, derenin suyunu bu kanallara yürütmeye çalışıyordu. Ter içindeydi, on beş yirmi örgüyle örülmüş saçları omuzlarından aşağı sarkıyordu. İşinin içinde bana şöyle bir gülümseyiverdi. Kurumuş toprağın cızırdayarak suyu çekişini seyrettim. Su, kahve gibi köpük köpüktü toprağın üstünde.

İlerden Nanuk'un çamaşır döven annesiyle ablasının taktak'ları duyuluyordu. Derenin her iki yanını ağaçlar çizmişti, kıvrımları dereyi gizlemişti.

Nanuk çoktan soyunmuştu Tanrının yarattığı biçimde. "Annemlere hiç görünmesem daha iyi olacak," dedi. "Hadi sen de gel." derken cop diye attı kendini. "Ayaaayyyy... Anacım, anacım!" diye bağırarak dışarı fırladı. "Gitti ayağım, gitti." Taşa çarpmıştı, gürültü ettiği kadar bir şeyi yoktu. Sonra suda yüzdü, oynadı, daldı, çıktı, saçlarını çitiledi, çimenler üstünde kurundu. Gene kirli entarisini giydi ve böylece düğüne hazırlanmış oldu. Ayaklarım bugünlük çıplak değildi. "Ben böyle gitsem olur mu acaba?" diye sordum. "Fazla bile," deyince, daha çok sevdim Nanuk'u.

Yola koyulduk. Tahta köprüde "tak-tak" etti pabuçlarım. Düğün yolun karşı kenarındaki köydeydi. Böğürtlenlerin üstündeki toz bin yıllıktı ama tadı gene böğürtlen tadıydı.

"Altı tane çocuğum olsun isterim," dedi Nanuk, avucundaki böğürtlenleri ağzına doldururken.

"Ben on iki tane isterim," dedim. Bugün hep de çoktan gidiyordu her şeyim.

"Önce sevecek adamı bulmalı, sonra düğün..."

"Evet, çocuklar düğünden sonra gelir," diye pek iri de bir söz ettim.

Aç keçiler gibi dikenlerin tümünü de sömürdük. İşimiz bitince ellerimizin sızısını duyduk. İsterse kanasın, vızgelir.

İki katlı büyükçe bir evdi düğün evi. Kalabalık kapısının önünde kaynaşıyordu. Bir delikanlı, armonik çalıyordu, başka biri de iki uzun tahtaya vuruyordu. Kızlar, erkekler birbirini dinlemeden konuşuyordu sanki. Ne dediklerini ikimiz de anlamıyorduk. "İşte böyle," dedim. "İkimiz de kaz gibi bakıyoruz bunların konuşmasına."

"İnsana kötü söz de söyleseler, anlamıyoruz ki.. Ne kötü," dedi Nanuk.

"Bunun nesi kötü? Daha iyi ya..."

Ürkek ürkek gözlerime baktı Nanuk, iri mavi gözleriyle.

"Annem nerde acaba?" diye meraklandım.

"Herhalde yukardadır."

"Gel çıkalım."

Bir adım geri kaçtı Nanuk.

"Yok yok. Ben çıkmam," diye diretti telâşla.

"Olmaz," dedim. "Hep bahçede mi duracağız yani? Bu tangırtının içinde?"

"Bak, oyun oynuyorlar," diye gösterdi.

Armonikli delikanlı öndeydi. Arkasında bir genç kız armonikle tahtaların havasına uymuş, Abaza oyunu oynuyordu. Bir sağa bir sola adım atıyor, ellerini havada sallıyor, bazen parmaklarının ucunda kovalıyordu delikanlıyı.

"Önce bir annemi bulalım," dedim. Elinden tutup merdivenlerden yukarı sürükledim. Toztoprak dolmuştu merdivenlere. En iyi entarilerini giymiş bir sürü kadın kaynaşıyordu odalarda. En büyük odada annem, tüm çalımını ta-

kınmış, köşede, kaynanadan beter kurulmuş oturuyordu. Epey karışık bir odaydı. Giren çıkan belirsizdi, yerlerde dört bacak dolaşan bebekler vardı.

"Hani gelin?" diye soruverdim, selâmsız sabahsız. Çocuktuk nasıl olsa. Kimse göğeme dikkat etmedi. Köşeyi işaret ettiler. Odanın, köşesinde kavuşan iki duvara bir ip gerilmiş ve bir örtü asılmıştı. Pek temize benzemiyordu örtü, bir de sigara yanığı vardı ortasında.

"Gelin, oturun şöyle," diye bize de üst bucağı göstermezler mi? Nanuk'la bakıştık. Oturduk biz de. Oturmamızla sıkılmamız bir oldu. Tahtaların gürültüsü açık pencerelerden içeri doluyor, armoniği çoktan silmiş, kadınların konuşmalarını duyulmaz etmişti.

Kadınlar, "Türkçe konuşacağız" diye söz verip verip gene Abazacılarına dönüyorlardı. Annemin kafası son kertesine dek şişmiş olmalıydı. "Gece gene çatkısını çatar" diye düşündüm.

"Yemeğe buyurun," dediler. Yerlere siniler hazırlanmıştı. Çevresine doluştuk. "Hımmm.. Çerkes tavuğu" diye müjdeledi Nanuk.

"Abaza tavuğu yok mu?" diye sordum, kikirdedi.

On parmağımıza burunlarımızı da katarak yemekleri sildik süpürdük. Yemekten sonra koskoca hanımlar elimize su döktü, yıkadık, bir kara sular aktı ki benimkinden, utandım. Havlu da tuttular, saygılı saygılı. Değerli olmak iyiymiş meğer.

Aklım fikrim gelindeydi. Şimdiye dek gördüğüm düğünlerde, gelin herkesin ilgi noktası olarak orta yerde kırıtırdı. Bursa ise ne gelin görünüyordu, ne güvey.

"Gelin ne zaman çıkacak?" diye sordum odaya girerken.

"Aç bak" dedi bir kadın.

Sigara yanığına gözümü uydurdum, olmadı. Örtüyü şöyle bir araladım. Görmeye alışık olduğum gelinlere benzer yanı yoktu. Parayla gösterilen, görülmemiş türde yaratıklar gibi köşeye büzülmüş, dizleri üzerine çökmüş, gözleri yere dikili, öylece duruyordu. Beyaz bir entari vardı üstünde. Bakakalmıştım. Sonra bir erkek girdi odaya. Gelini elinden tutup kaldırdı, örtüden dışarı çıkardı. Odadaki kadınlar el çırpıp bağrıştılar. Gelini yaşlı kadınlardan başlayarak bir bir gezdirdi erkek. Akrabadan biriymiş. Para çıkardı ka-

dınlar, çıkınlarını koyunlarından alıp. Parayı havada sallaya sallaya odadakilere gösterip, erkeğin elindeki tepsiye bırakıyorlardı. Erkek, "Kayme, kayme, kayme!" diye yüreklendirirken, gelin dizlerini bükerek selâm veriyordu, para verene. Paranın azlığına çokluğuna göre yere çöküp kalkmalarının sayısı artıyordu. Bir ara öyle bir oldu ki, gelin hesabı-kitabı bırakıp durmadan, çöküp kalkmaya başladı. Verene de vermeyene de aynı şeyi yapıyordu. Nanuk'un gözleri portakal kadar açılmıştı. Çöküş kalkışlarla gözleri inip çıkıyordu. Büyülenmişcesine kaptırmıştı kendini.

"Gel, gel gidelim Nanuk," dedim, elini güçlüce sıkarak. Bir şey demeden bana uydu, başını çevirmiş, geriye baka baka çıktı odadan. Erkek, "Kayme, kayme" diyordu. Tepsinin üstü dolmuştu. Konuşmalar, çocuk ağlamaları, armoniğin vızıltıları, tahtalardaki "tak tak, tak tak, taka tak" sesleri arasında çıktık.

Uyanmış gibi, "Peki ama, güvey nerde?" diye sordu. Kalabalığı hızla geçtik. "Bilmem," dedim yürürken. "Karısı ölmüş beş ay önce. Üç çoduğu varmış."

Yola çıktık. "Ben evlenmem, ben evlenmem!" diye öfkeyle tepindi Nanuk.

"Ben de evlenmem, Nanuk," dedim.

CUMALI, Necati

ZALİMİN ALLAHI YOKTUR

Bir haftadır Mitko ile beraberiz. Sofya'nın sağını solunu dolaşıyoruz, her gün başka bir lokantada yemek yiyoruz. O gün cumartesi. Öğleye doğru Vitoşa dağında bir lokantanın terasındayız. Çevremiz bir sis denizi. Şaraplarımızı yudumluyoruz. Mitko: "Ah, diyor, bu sis olmasaydı..." Oturduğumuz yerden vadinin görünüşüne doyum olmazmış. Sofya'nın her yanı görünürmüş. Şimdi bana o görüntüyü gösteremediği için canı sıkkın.

Neyse ki sis yavaş yavaş kalkıyor. Vitoşa eteklerinin yeşilliği gittikçe aşağılara doğru uzuyor. Az konuşuyoruz. Merakla Sofya'nın görünmesini bekliyoruz. Derken Aleksandr Nevski kilisesinin pirinç kubbesi güneşte ışıldayarak sisin içinden çıkıyor. Öbür yüksek yapıların üst katlarını birer ikişer seçmeye başlıyoruz. Az daha sonra, bütün ova güneşleniyor, kartondan yapılmış bir kent maketi gibi küçülerek bütün Sofya görünüyor aşağıda.

Mitko'nun keyfi yerine geliyor: "Şarap nasıl?"

Buruk, içimi hafif bir beyaz şarap içiyoruz. Tadı tam istediğim gibi: "Çok güzel..."

Mitko'nun neşesi artıyor: "Seninle anlaşmak kolay be komşu.."

Sözün nereye geleceğini anlıyorum. Kaç gündür Iskar nehri kıyılarındaki lokantalarda, ne zaman böyle keyfi yerine gelse, bakışları suya, ağaçlara dalıyor, kısa bir süre, daldığı yerden ışıklanarak bana çevriliyor, duyduğu yakınlığı, beni sevmeye başladığını açığa vuruyor: "Ah, ah.. nasıl kıymışız geçmişte birbirimize, be komşum?.."

Şimdi sevdiği Sofya'ya, Vitoşa'nın yeşilliklerine bakarken coştuğu belli gene. Ne yapacak edecek, ille de sözü geçmişteki Türk-Bulgar ilişkilerine getirecek. Bazan yüzüme bakarken, kendisi için karanlık bu dönemin izlerini, ipuçlarını görmeye çalışıyor sanıyorum.

"Sen nerede öğrendin bu kadar güzel Türkçeyi Mitko?"

"Dobruca'da, doğduğumu köyde hep Türktü komşularımız. Çok güzel geçinirdik aramızda. Alman işgalinde biri çıkıp da ele vermedi bizim partizanları. Sığınacak, güvenilir sağlam bir yer aradık mı, hep Türk evleri gelirdi aklımıza..." Dalardı yeniden: "Ama..."

"Aması ne Mitko?"

"Geçmişte çok acı çektirmişler bize be komşu..."

Her seferinde kapatıyorum bu konuyu. Sorsam, üstüne düşsem, biliyorum ki yakılan kiliseler, yüzü, iki yüzü birden tek çukura gömülen ölüler, haksız vergilerle inletilen köylülerle ilgili yığınla hikâye anlatacak bana.. Gene biliyorum ki, genç ulusların tarihinde önemli yeri vardır bu hikâyelerin. Daha yakın sayılacak bağımsızlık savaşlarında çarpışan babalarının, dedelerinin öfkeleri, isyanları hep bu türlü hikâyelerde bilenmiştir. Yeni kuşaklar, çocukluklarında onlardan dinledikleri bu hikâyeleri daha bir süre ağızlarından düşürmezler. Ama neye yarar bu hikâyeler? Eskimiş, tanıkları, yaşayanları çoktan bu dünyadan göçmüş, toztoprak olmuş bu acı olayları deşmek neyi değiştirir, düzeltebilir? Olsa olsa o hikâyelere karışanların torunları, böyle Mitko ile benim gibi, sonradan bir masada bir araya geldi mi, geçmiş kemikleşmiş soğuk elleriyle dokunur omuzlarına, uyanan dostluk duygularını gemler. En iyisi, doğrusu yalanı, haklısı haksızıyle elimizden geldiği kadar çabuk unutmaya çalışmaktır bu hikâyeleri.

Bakıyorum, Mitko dalıyor, donuklaşıyor. Az önceki coşkunluğundan pişman olmuş gibi uzaklaşıyor benden. Bana öyle geliyor ki, aramızdaki yakınlık arttıkça, atalarının duygularına ihanet etmiş gibi duyuyor kendini. Sıcakkanlı, babacan bir çocuk Mitko. Ben de hoşlanıyorum onunla arkadaşlık etmekten. Bu kez ne olursa olsun, nasıl karşılayacağını, düşündüklerimi iyice anlatıp anlatamayacağını pek kestiremeden deşmeye karar veriyorum konuyu.

"Niye daldın Mitko?"

Beklediğim sözler yavaşça dökülüyor dudaklarından:

"Keşke hep böyle olsaydık be komşu.."

"Biz hep böyleydik Mitko.."

Dalgınlığından sıkılıyor: "Nasıl böyleydik?"

"Sen ben hep böyleydik. Bir masada, bir sofrada buluş-

tukça, içtikleri şarabı seven, birbirinin sözünden sohbetinden hoşlanan iki komşu, hep seninle benim gibiydi.."

"Ah be komşu, sen bilsen bizim çektiklerimizi..."

"Ya sen Mitko, sen de bizim çektiklerimizi bir bilsen.."

Mitko, bir şey demeden süzüyor beni. Sonra aşağılara, koruya çeviriyor sıkıntılı bakışlarını. Konuksun, söyletme beni, diyen bir tutumu var. Konuyu kapatmak için mırıldanıyor: "Neyse, olanlar olmuş bitmiş.."

"Din'e Mitko, dediğin doğru, olanlar olmuş bitmiş, hepsi geçmiş. Ama geçmiştir o. Öyle bir geçmiş. Kendine göre kuralları, kendine göre bir düzeni olan bir geçmiş. Sizin burada çektiklerinizi bizim Anadolu halkı da çekti o düzenin elinden. Hattâ daha da beterini çekti. "Ferman padişahın, dağlar bizimdir" der bizim bir halk şairimiz. Anadolu dağları, beş yüz yıl boyunca o düzene karşı çıkan silâhlı çocuklarıyla doluydu. O geçmiş, bizim Pir Sultan Abdal gibi nice şairlerimizi astı. Nesimî gibi bir büyük şairimizi derisini yüzerek öldürdü. Daha ne seçkin evlâtlarını sürgünlerde, hapislerde çürüttü. Saraylarda kardeşi kardeşe boğazlattı, padişah başları, sayısız vezir, sadrazam başları vurdurdu. Aldığı vergi, yıktığı ocak Balkan'larda ne ise, Anadolu'da da odur o geçmişin.."

Mitko, doğruluğuna birden inanamasa da, ilgilenmeye başlıyor anlattıklarımla.

"Dinle Mitko, yalnız Osmanlılar mıydı topraklarınızda zulüm eken? Yalnız müslümanlar, ya da Türkler miydi? Onların voyvodaları hep İstanbul'dan mı gelmeydi? Hem çok oldu Osmanlılar topraklarınızdan çekileli. Kendi krallarınız geldi geçti onların ardından. Çarlarınızın buyruğu altında dolu değil miydi hapishaneleriniz? Müzelerinizi gezdik seninle beraber. Bunca devrimcinin hapishane avlularında çekilmiş grup grup fotoğraflarını gördük. Kim verdi, kim onayladı onların yıllarca süren hapis kararlarını? Kim kurşuna dizdi sizin Vaptsarof'u? (1) Her ilerici Bulgar aydınının ardına hafiyeler takan kimdi? O hafiyeler kimlerdi? Doğru, olanlar olmuş, bırakalım bunları ama, karşılıklı halklarımızı, uluslarımızı suçlu tutmayalım bu acılardan.."

"Ee, peki kimi suçlu tutalım?"

"Zalimleri! Zalimin Allahı yoktur. Kendine karşı çıkanı, boyun eğmeyeni kendine düşman bilir. İsterse öz karde-

si olsun. Din, ulus ayırmaz. Zalim zalimdir. Senin elinden çok çektik dediklerin ne Türktü, ne Bulgar, sadece zalimdi."

Mitko anlasa da birden hak veremiyor bana.

"İyi ama, tarih.."

"O tarih halkın tarihi değil, halklar arası dostlukların tarihi değil!"

"Ya neyin tarihi?"

"Ezenlerle ezilenlerin tarihi. Hattâ yalnız ezenlerin tarihi..."

Mitko'nun yüreğinden gelen bir sıcaklık yayılıyor yüzüne. Sonunda dediklerimin doğruluğunu kabul edebileceği kelimeleri bulduğumu anlıyor, rahatlıyorum.

Halk adamlarının o babacan halliyle Mitko gülüyor: "Ne do olsa avukatsın bê komşu. Dâvayı kazandın gene. Hadi şerefine, sağlığına.."

"Dâvayı beraber kazandık Mitko, *Nazdrave!*"

Kadehlerimizi kaldırıp içmeden önce çınlatıyoruz.

---

(1) Nicolas Y. Zaptzarof (1942'de kurşuna dizilen genç bir Bulgar şairi.)

DAĞLARDAKİ DİRGENLER!

Yaz ayları, geldim de geçiyorum, türküleri söylüyorlardı. Ama onlar da, yüzüp yüzüp kuyruğuna getirmişlerdi işlerini. Dayanıyorlardı.

Taşdere köyünden Koca Hasan, karısı Kır Haççа'yı, oğulları Veysel'le İbrahim'i komşulardan Yanaz Halil'i almış getirmiş; Alıçbayırı'nda çalışıyorlar. Harman kaldırıyorlar. Bir deri bir kemik kalmışlar. Elleri, ökçeleri, topukları, yarım yarım yarılmış; dudakları çatlamış. Olsun! Tavşan derisi olsalar dayanacaklar. Alıçbayırı'ndaki işlerini de bir bitirdiler mi, tamam. Harmanlarının son kaldısını toplayıp toparlayıp köye inecekler. Harmandan kalkmış olacaklar. Akşama köydeler. Oooh!..

Veysel'le İbrahim, harman yerindeki dörü dökünüyü topluyorlar. Kır Haççа, dadası yığmış; onu savuruyor. Koca Hasan'la Yanaz Halil de kara çullara saman basıyorlar. Toza toprağa belenmişler. Kan tere batmışlar öğlen sıcağında. Çalışıyorlar!

Taşdere köyünün de, buralardaki dağ köylerinin de fırdolayını yüce dağlar, çepeçevre sarmış, kuşatmış. Dağların kama sivrisi doruklarından aşağılara doğru, çıplak, dik, taşlı, verimsiz yamaçlar, kendi issizlikları içinde, asık yüzlere benzerler. Kinli kinli bakışır dururlar birbirlerine.

Yörenin öteki dağ köylüleriyle birlikte, Taşdereliler de, tekerlek'lerin dönemediği, kağnıların bile gıcırdayamadığı karanlık bir yaşamın içine gömülüp gitmişlerdir. Onlar, yanlarını yörelerini saran dağların ahlatlı kırmalarında, alıçlı derelerinde, bir ölüm-dirim savaşına girişmişlerdir. Günleri, ömürleri; oraklı, anadutlu, yabalı, tırmıklı, dirgenli... bir kördöğüşüdür. Bu kördöğüşü, Taşdereliilerin bilemedikleri devirlerden beriye süregelmiş; gene onların bilemeyecekleri de-

virlerc doğru süregidecektir. Zorlu bir yaşama çabası! Ardsızız arasız!..

Koca Hasan, alnından ağrı bulgur bulgur akıp inen ter damlalarını tozlu yenlerine sildi. Doğruldu. Ellerine baktı. Yanına yöresine bakındı. Karakaya, oralardaki dağların en yükseğiydi. Alıçbayırı, Karakaya dağlarının Konya ovasından yana bakan yüzünde bir yamaç. Koca Hasan ovadan yana döndü. Aşağılarda, Karakaya'nın eteklerinden ötelere doğru kocaman bir düzlük uzanmış; uçsuz bucaksızlığıyla yatıp durur. Ovanın doğu kesimlerine doğru uzanan bitiminde N... ili. Berilerde, ilçeler, bucaklar... Bunların herbiri, birer yeşerti beneği görünüşündeler düzlüğün orasında burasında. Karakaya'nın öteki dağ etekleriyle birlikte ovaya aşağı indiği yerlerde Kayseri Adana asfaltı görülüyor; eğri büğrü, kara bir kolan gibi, incecik uzayıp gidiyor. Yoldan akışıp geçen taksiler, otobüsler... gözüküyorlar. Belli belirsizler. Güneşte taşıtların camları par par, ışıyıp ışıyıp sönüyorlar.

Durup bir de oralara baktı Koca Hasan. Dağdan aşağılara göz gezdirdi.

"Amaaaan sende!.." dedi. "Bu bizimkiler iş değil valla! Dirliğimiz it dirliği... Güneşlerin annacında, dağların derelerin içlerinde, bulgur bulamaç geçinip gidiyoruz ya, analardan emdik'erimiz de burunlarımızdan akıp geliyor. Kan ağlıyoruz vallâ kan! Öööof, öf be!.."

Koca Hasan'ın alnından burnunun ucuna, buğday tanesi iriliğinde bir damla ter yuvarlandı; yere düştü.

Yanaz Halil ikibüklüm olmuş, saman basıyordu kara çula. Doğruldu; o da baktı karşılara, aşağılara. Asfalttan gelip giden taşıtların, öğlen güneşinde, par par ışılayıp sönen camlarını gördü. Uzaklardan göğerip duran illere, ilçelere göz gezdirdi. Koca Hasan'a oraları göstererek:

"Sözde," dedi, "onlar da can, biz de canız. Ama onlar, gözel gözel gölgelerin serinliğinde gözel gözel avratların yanıbaşında..."

Koca Hasan:

"Biz de canız ya; güneşlerin ataşların annacında tozların samanların içinde yanıp kavruluyoruz," dedi.

Buğur buğur terlemişlerdi. Yalama dudaklarını dilleriyle ıslatıp yalandılar ikisi de.

Kır Haçça'nın bir kulağı onlardaydı. Elindeki kalburu, savurduğu badas yığınının üstüne koydu. Yaşmağını çözdü, bağladı. Üstünün başının tozunu silkeledi. Canlanmış toprak yığınına benziyordu. Bir gözleri ışılıyordu tozdan.

Koca Hasan'la Yanaz Halil'den yana bağırdı:

"Kılıksızlaaaar, kılıksızlar!.."

İkisi birden dönüp baktılar. Şaşaladılar.

"Şu kılığınıza bakın hele, şu kılığınıza? İl'erin erlynen avradıynan uğraşmayın da, işinize bakın. Önünüzdeki işe bakın! Gün inip gider!"

Hasan'la Halil birbirlerine bakıştılar. Suçlu suçluydular.

Yanaz Halil:

"Kulağı bizdeymiş.." dedi.

Koca Hasan karısına döndü. Şöyle bir çöğeldi.

"Ne var öyle ataşlanacak gız? Neye parladın durup dururken?" dedi. "Zorunsadıysan bin eşşeğe çek arabanı. Badası biz savurur paklarız. Horozlanıp durma ordan!"

Kır Haçça, elinde tuttuğu kalburu onlara doğru uzattı. Bir eliyle de kentleri gösterdi.

"Oralardaki üstü başı açık oynak avratlarda gözünüz kalmış! Gözü çıkasıcalar, sizinkilerin neyi eksik de öyle eveleyip geveleyip durursunuz orda? Utanmazlar!"

Koca Hasan:

"Çenesi çekil'esiceye bak hele. Hiç susuyor mu?" dedi. İşitilir işitilmez bir sesle ortaya söyledi bunu.

Veysel'le İbrahim gülüşüyorlardı.

Yanaz Halil, Kır Haçça'ya:

"Bi kötülük düşünmüyoruz Haçça'ba," dedi; "bi kötülük düşünmüyoruz. Dertleşiyoruz. Bizbize dertleşiyoruz."

Kır Haçça kendi kendine söylendi:

"Başlarına Haçça'bası kadar taş düşesiceler! Bi kötülük düşünmüyorlarmış. Ben duymadım sanki."

Koca Hasan:

"Duyar," dedi. "Kurşun akası kulakları, ne olsa duyar."

İşlerine döndüler. Saman çuluna yapıştılar.

Yanaz Halil:

"Aramızda avrat lâfı geçtiğine pireleniyor," dedi. Koca Hasan'a ellerini gösterdi. "Eski çarığa döndü batasıcalar. Bi seyin ucundan yapışacak olsan, sızım sızım sızlıyorlar."

"El ne halt etsillin? ayak neytsin?.." dedi Koca Hasan. Kendi elleri de sızlıyordu samanı doldurup basarken, çulu çekiştirirken. "Yaz altı ay yılanlar gibi sürünüp gezeriz. Ekiniydiii, otuyduuu... Dur yoook durak yok. Buna el dayanır mı?"

"Ona göre de dişimize bir şey bulaşsa, yüreğim yanmayacak."

Dikelip gene karşılara baktılar. Koca Hasan:

"Buralarda kan emek veriyoruz; derip devşiriyoruz. Kasabaya bi indin çıktın mı, tamam."

"Eh, n'olacak, gaziydı, beziydi..."

"Banka fayızı, devlet borcu... derken.."

"Yolunup yolunup geliyoruz."

"İki ayaklı kazlar gibi..."

"Yolunmayacan da ne yapacan? Aç olunuyor da açık olunmuyor be birader."

"Bi de sattıkların sudan ucuz, aldıkların ataş pahası olunca?.."

Ellerindeki saman çulunu doldurdular. Ağzını bağlayıp ötekilerin yanına diktiler. Saman çullarının gölgesine oturdular. Yanaz Halil'in kundura boyası kutusundan tabakayı ortaya aldılar. Birer cigara doladılr. Cigaraları yaktılar. Çekiçtire çekiştire cigaralarını derin derin somurdular. Dumanları üflediler dağ yellerinin esintisine.

Gözleri karşılardaydı hep. Kentler, kasabalar gözüküyordu aşağılarda.

Yanaz Halil, kendi kendine gülümsüyor; bir şey söyleyecekmiş gibi yapıyor, ama susuyor, yutkunuyordu.

Koca Hasan:

"Ne mıyıldanıp durun la Halil?" dedi. "Bi domuzluk düşünüyorsun ellem, amma dur bakalım?.."

"Yooo.." dedi Halil. "Kurgu kuruyorum. Uyanık düş görüyorum. Sen domuzluğa say istersen."

"Bizim Kır avradınan ikimizi dutuşturacan herhal?"

"Yok canım; Haçça'baya elleme."

"Ya ne mıyıl mıyıl gülümsüyorsun kendi kendine?"

"Ne diyorum biliyor musun Hasan emmi? Kendi kendimce, diyorum ki, olacak iş değil a, neysei beni şöyle az

bir zaman için hökümet yapsalar. Deseler ki: "Al lan Yanaz Halil, şimdi sen hökümetsin. Ne bilirsen onu yap aslanım. Ne bilirsen onu yap. Mühür sende, Süleyman sen..."

"Ne olacak sen hökümet olup da?"

"Hele bi olayım da, sen o zaman bak!"

"Oldun, diyelim. Ne yapacan ki? Hadi oldun gittin. Ne yapacan?"

"Bizim Taşdere'nin adamına, hemi de öteki köylüklerin adamlarına diyecem: Toplayın ula pılıyı pırtıyı. Davranın havdi. Ben hökümetim bugüne bugün. Davranın, düşün ardıma. Gününüz doğdu ulan benim sayamda. Nereye giderzem oraya gelin. Yeter artık tüylenip tüylenip yolunduğunuz! Elinizi çarık ettiğiniz, saçınızı süpürge ettiğiniz yeter!.."

"Nereye götürecen bizi la Halil?"

"Kentlere alıp gidecem. Köyde kentte çalışıp çabalayanların sırtından göbek göbek yağ bağlayanların, çöp üstüne çöp koymadan yalancı dünyanın cennetini aralarında pay edenlerin oralara..."

"Dağ köylüklerinin alayını mı götürecen?"

"Dağlısını düzlüsünü... İşçisini ırgadını... Tüylenmeden yolunmanlar... "

"Gittik diyelim, götürdün diyelim. Sonra?.."

"Sonraaa yığacam bu el için doğup ölenleri; çarşılara, sokaklara. Her minarenin başına da bir adam çıkaracam. Bağıracaklar. Biz de aşağıdan... Ağız birlik bağıracağız.

"Yerden bağırmak yetmedi mi? Minare ne olacak?"

"Duyan olur duymayan olur. Uzak yakın işitmeyen kalmasın."

"Ne diyeceksiniz bağırıp da?"

"Diyeceğiz ki: Eeeey arkadaşlar! Sevgili yurttaşlar! Duyduk duymadık demeyin. Bundan böyle yoz sığırlara saman yoooook, yok! Dağlılık kentlilik paraynan değiiiil!.. Paraynan değil. Sıraynan olacak, sıraynaaaan!.. Biz de canıız; can, biz de, biz dece!.."

"Herkes bağıracak mı? Biz de bağıracak mıyız?"

"Bağıracağız. Ağız birlik bağırılacak. Değiş tokuş olalım arkadaşlar, denecek. Acık ta biz bakalım şu yaşamın safasına tadına, denecek. Yoz sığıra saman yok, denecek."

Koca Hasan güldü:

"Ben bilip dururdum senin bi yanazlık düşündüğünü," dedi.

"Bak, koskoca hökümete 'yanaz' diyorsun. Bu senin yaptığın yasalara yan basmaktır, aslanım Hasan emmi. Hemi de, cezası çok ağırdır; çok ağır çoook!"

Gülüştüler. Kır Hasan:

"Di söyle hele. Böyle üstümüzün başımızın yamasıyla yırtığıyla mı gideceğiz?" dedi. Ayağını uzattı ortaya. Altı kamyon tekerleği lâstiklerinden yapılma çoban ayakkabısını gösterdi. Orasından burasından sicimlerle sırımlarla sarılıp bağlanmıştı ayakkabılar. Koca Hasan'ın ökçesi topuğu dilim dilim yarılmıştı. Sordu Yanaz Halil'e: "Bunlarla mı gidilecek?"

"Amma tez canlı yurttaşsın haaa! Oraya bi varalım da, beğen beğendiğini giy. 'Dur!' diyen mi var sana? Eskilerle gidilecek. Dirgen, tırmık da omuzda... Bakarsın hır çıkar oraya varınca!"

Kır Haçça badas işini bitirmişti. Ortalıktaki çiviyi çıkını topluyor, kulağının biriyle de saman çulunun gölgesindekileri dinliyordu.

Koca Hasan, karısının işitebileceği bir sesle:

"Bizim bu kir yükünü de götürecen mi la Halil?" dedi. "Onu götürürsen, ben yokum işin içinde. Siz gidin. Ben kalıyorum. Gitmeyecem."

Kır Haçça yarı doğruldu; bir elini beline attı:

"İşinize bakın, işinizcee!" dedi. "Sizi aç tavuklar sizilil! Düşünüzde darı görüyorsunuz." Bir elini kocasına doğru uzattı. "Bakalım ben gidecek miyim senin gittiğin yere? Asıl ben gitmem. Sen oralarda eli kınalı, yüzü boyalı bi uzun tırnaklı bul. Biribirinizin hayrını görün. Hah!.. Deli soykalar! Oturun oturduğunuz yerde!"

Koca Hasan, karısına yalancıktan kızdı.

"Atı sürüp ırağa gitme ulan!" dedi. "Beni kızdırma, bak..."

Yanaz Halil:

"Sen hiç tasalanma Haçça'ba. Hasan emmiynen ikinizi goşa götürecem ben. Ammaaa, oraya varınca böyle hırkaynan şalvarman gezip tozmaca yok. Ele güne karşı gözelce boyanıp süslenecen. Fistanın eteği de dizden yukarda olacak. Kolunda çanta, ayaklarında iskarpinler olacak kili, pırıl pırıl."

"Hay aslanlar hay,' 'dedi Kır Haçça. "Oturduğunuz ahır sekisi, çağırdığınız İstanbol türküsü. Fek havaslıysan, sen

kendi avradına yap onları. Ben, bu yaştan sonra ötemi berimi açıp gezemem! Duydun mu Yanaz hınzır?!"

Veysel'le İbrahim, analarını Yanaz Halil'in anlattığı biçimde düşünüyorlar; katıla katıla gülüyorlardı onun bağırıp çağırmasına.

Veysel:

"Sen hökümet mi oluyon la Halil emmi? Daha ne yapacan, anlat hele?" diye üsteledi.

Yanaz Halil çocuklara göz kırptı. Kır Haççа'yla Koca Hasan'ı gösterdi:

"Böyle er-avrat dırıltısı da olmayacak o zaman..." diyecekti. Koca Hasan sözünü kesti.

"Senin bu dediklerine oradakiler yanaşmazlar amma Halil?" dedi.

"Biz nasıl yanaşıyoruz burda la? Bizim canımız yok mu?"

"Biz alışkınız nasıl olsa..."

"Sıkıya geldi mi, onlar da alışırlar."

Yanaz Halil'in az ötesindeki dirgenin parmakları yılan dili gibi ipincecik sipsivriydiler. Işlayıp duruyorlardı. Yanaz, dirgene baktı.

Kır Haççа:

"Siz," dedi, "yatıp kalkıp da bu kirli avratlarınıza dua edin. Yoğurt aklınızı ayran etmeyin öyle. O kınalı boyalı cılbak şeytanlar, buralara gelip harmanda hasılda çalışırlar mı, altlarını üstlerini açа açа? Sizin hırınızı gürünüzü gene biz çekeriz iyi kötü. Bu kirli avratlarınızı öpüp başınıza koyun. Hey anam hey! Oturmuşlar da neler düşünüyorlar? Canları ne'er istiyor?"

Yanaz Halil:

"Gelmesinler de bi görsünler. Sıkıysa gelmesinler. Şaka mı ulan? Hökümet emri var işin içinde. O zaman nerde kaldı bizim hökümetliğimiz? Onları arabaya koşacak değiliz ya? Çalışanı çalışabildiği işe süreceğiz. Boş oturmayacaklar, ama incinmeyecekler de."

Bir süre sustular. Cigaralarını içmişlerdi. Biraz da oralarında buralarında biriken çeri çöpü ayıkladılar.

Koca Hasan dalmış gitmişti. Gülmüyordu. Yorgun başını kaldırdı. Uykulardan uyanıyormuşcasına dağdan aşağılara, karşılara baktı. Söylendi:

"Olur mu olur be!" dedi. "Ula Halil, gide gide bu de-

diklerin de çıkar. Adam, kavağa çıkarken çarıklarını kuşağının arasına sokmuş da, sorana edene: 'Belli olmaz; bakarsın yol kavaktan öteye uzar gider.' demiş. Devirler değiştikçe işler de değişiyor. Kimbilir daha ne düzenler çıkacak, ne işler olacak?.."

Kır Haçça bağırdı gene:

"Gün inip gider Koca Hasaaan, gün inip gider!"

Koca Hasan:

"Bu avrat, iki ayağımızı bir pabuca sokacak yavu!" dedi.

Toparlanıp kalktılar. Çuvalın ucundan yapışırken Yanaz Halil sızlandı: "Batasıca ellerim, bir ağrıyor ki!.."

İki çul saman daha bastılar. Sağı solu iyice silip süpürdüler. Bir çöpü, bir taneyi orada koysunlar istemiyorlardı. Çibiyi çıkını heybeye yerleştirdiler. Beş çul samanı eşeklere sardılar. Yabayı yabaltıyı, dirgeni tırmığı birer ikişer omuzladılar.

Güneş, sivri dorukların ardına çekilip inmişti. Yamaçlara, derelere dağların gölgeleri düşüyordu.

Yanaz Halil, Kır Haçça'ya:

"Harmandan kalktın Haçça'ba. Düşmanların ömrü bu kadar olsun," dedi.

Kır Haçça derilin bir soluk aldı. Yeğnilmişti. Yanaz Halil'e:

"Seninki de, Yanaz Halil, seninki de..." dedi. "Yenisine sağlık."

Taşdere köyünün yoluna düzüldüler. Keçlyolu daracıktı. Eşeklerin ardında birerle kola geçtiler.

Onlar, dirgenli, yabalı, anadutlu... omuzlarıyla bayır aşağı inip giderlerken, vadilerin aralarında yürüyü eşeklerin ayak takırtıları yankılanıp dağılıyordu dağlara yukarı. Başka çıt yoktu. El-ayak çekilmişti dağlardan.

Dağların, dağ köylerinin üstüne, bir sonyaz gecesinin gözgözü görmez karanlıkları ağıp geliyordu. Göğün uzaklarındaki yıldızlar, kırpışıp duran birer ışıltıydılar karanlığın üstünde.

DAĞCI, Cengiz

MOLA

(Bir romandan parça)

. . .

Asker'e karşılaştıkları yerden yarım kilometre kadar uzaklaşınca görünü birden değişiverdi. Orman arkada kaldı. Ana-yol burada iki kola ayrılıyordu. Sağdaki kol oldukça yüksek bir bayırı inip güneydoğuya, soldaki kol ise kuzeybatı istikametine uzuyordu. Orman şosenin güneydoğuya dönen noktasında sona eriyordu ve ormanı, bir duvar şeklinde, sık böğürtlenler, sarmaşıklar ayırıyordu yoldan. Kuzeybatıya uzayan toprak yolun her iki yanı da düzlüktü. Solda, küçük ve uzunlamasına, bir göl vardı; gölün ötesinde iyice sararmış ekin tarlaları uzuyordu. Gölün karşı yakası kamışlar ve yabani otlarla örtülüydü, orman tarafındaki kıyısı ise açıktı. Gölün bir yüz adım kadar uzağındaki toprak yolda iki sıhhiye kamyonu duruyordu. Kamyonlar, kurbağa yeşili boyanmışlardı. Kamyonlarla gölün arasındaki sarı otlar üzerine, güneşte kurumaları için, gömlekler serilmişti. Suda, eteklikleri böğürlerine çekilmiş, iki hemşire duruyordu. Suya düşen güneş ışınlarının akisleri hemşirelerin ak kalçalarında titreşiyordu. İki hemşire, dudaklarında hoş gülümsemeler, kendilerine yaklaşan teğmene ve teğmenin adamlarına bakıyorlardı.

Teğmen, kamyonların az uzağında durdu. Askerler tüfeklerini omuzlarından ayaklarına indirdiler, şakaklarındaki, alınlarındaki terleri sildiler, sonra tüfeklerine dayanıp kızlara baktılar. Hemşireler sudan çıktılar. Biri eteklerini indirdi, öteki ona baktı, güldü, eliyle sol omuzu üzerine düşen saçlarını düzeltti, başını arkaya attı, sonra, ustasının elindeki kemiğe bakan heyecanlı bir it gibi, âdeta hoplaya sıçraya teğmene yaklaştı. Hemşire gençti.

Yolun kıyısında durunca teğmen gözlerini onun yüzünden çıplak bacaklarına indirdi. Islak baldırları, yağmurdan sonra güneşli bostanın yeşil yaprakları arasından görünen bir hıyar kadar taze ve canlıydılar. Dudaklarına belli belirsiz bir gülümseme takıldı teğmenin ve elini miğferine doğru kaldırdı.

— Günaydın!

— Günaydın, dedi hemşire.

— Yüzüyorsunuz ha? diye sordu teğmen.

— Evet, dedi genç kız ve gelip henüz yanıbaşında durmuş kadın arkadaşına baktı.

Arkadaşı, otuzunda, belki otuz beşinde bir kadındı. Gözleri küçüktü, yüzü küçüktü, boynu uzunca ve inceydi; fakat göğüslerinden başlayıp aşağıya indikçe kalınlaşan vücudu bir armut şeklini alıyordu. Gerili bacaklarıyla toprakta güçlü duruşu kalın kalçaları ve azıcık çıkık karnı, doğurmak için geniş ve tükenmez bir istidat sahibi olduğu hissini veriyordu teğmene. Kadına bakarken, bu hisle içinden hafif, ama hoş ürpertiler geçiyordu. Hemen yaklaşıp onunla konuşmak, kadına bir şeyler söylemek geçti içinden, ama heyecanlıydı ve gittikçe artan heyecanı konuşmasına engel oluyordu.

Neden sonra gözlerini dolgun vücutlu kadından, genç hemşirenin yüzüne götürdü:

— Sıcak mı? diye sordu teğmen.

Genç kızın dudaklarına küstah bir gülümseme takıldı.

— Ne? dedi, teğmenin sorusunu anlamamış bir tavırla.

— Su, dedi teğmen, gülerek.

— Gel de dene.

— Teşekkür. Vakit yok şekerim.

— Aceleniz niye? diye sordu genç kız, hâlâ gülümseyerek.

— Savaş var da...

Genç hemşirenin dudaklarındaki tatlı gülümseme birden silindi.

— Yallah öyleyse! Gördün mü kahramanı!.. Düşmanla kendi başına savaşır gibi konuşuyor.

Teğmen salakça konuştuğunun farkına vardı ve sustu.

Teğmenden bir süre ses seda çıkmayınca genç kız döndü, elini yanıbaşında duran kadının kıçı üzerine koydu ve kamyonlara doğru yürüdüler. Teğmenden uzaklaşırlarken, kolu-

nu arkadaşının belinden ayırmaksızın, elini onun kuşu üzerinde salladı.

— Güle güle, yiğit!

Fakat az uzaklaşınca, başını teğmenden yana çevirdi:

— Piyade olduğunuz belli! Parmak ıslatmaktan bile korkuyorsunuz!..

Gülüştüler. Teğmen sağa, yolun bayır aşağı indiği yana doğruldu. O yandan sesler, bağrışmalar geliyordu.

Ormanın kıyısından göründüğü kadar sarp değildi bayır. Ormanın içerisinden çıkan yol, ormandan bir iki yüz adım kadar ayrılınca, keskin bir dönüşle sağa sapıp yüz metre kadar çukurlu bir yerden geçiyordu. İnişin henüz önünde yüksekçe bir kambur beliriyordu. Sonra iniş başlıyordu. Yol, pürüzsüz bir yarım kilometre kadar bayır aşağıya uzayıp, düzlüğe iniyordu. Yolun solunda ekin tarlaları vardı. Ekinler tamamen sararmış, yerde yatıyorlardı ve çürümek üzereydiler. Solda, yolla ormanın güneye bakan kenarı arasındaki arazide patates tarlası vardı. Patatesler yeşildi daha, fakat olağanüstü bir uzunlukta boy atmışlardı. Tarlanın yol yanındaki kenarında iri iri patatesler topraktan çıkarılıp yola fırlatılmışlardı ve çıkarıldıkları yerde kara ve yumuşak toprak ağır bir kokuyla kokuyordu. Ormanı yoldan ve bayırdaki patates tarlasından ayıran böğürtlen ve sarmaşıklar arasında serçeler cıvıldaşıyorlardı.

Teğmen yolun kamburunu geçip inişin tam üstünde durdu. Sesler ve bağrışmalar aşağıdan, patates tarlasının dibinden geliyordu. Tarlada kamyonlar vardı. Kamyonlar rastgele duruyorlardı. On üç kamyon saydı teğmen. Yola yakın kamyonun çevresinde bir grup asker duruyordu. Askerlerin ayakları dizlerine dek toprak ve çamurla bulaşıktı. Kamyonun egzosundan çıkan dumanlar incele incele dağılıyor, patatesler arasına çöküp eriyorlardı. Askerler, birkaçı omuzlarıyla kamyona yaslanmış, uzun zamandan beri bağırıp çağırarak münakaşa ediyorlardı galiba ki, sesler boğuk boğuk geliyordu.

Aşağıdakiler bayırda duran teğmeni görünce doğruldular. Sesler yavaş yavaş alçaldı; sonra kesildiler. Arkadan gelip

teğmenin yanıbaşında duran çavuş, kamyonlara baktı. Oraya bakarken konuştu:

— İyice hırpalamışlar, teğmenim.

— Evet, dedi teğmen.

— Sanmam ki kolayca çıkabilsinler ordan. Ne dersiniz?

— Birkaç kamyondan cephane sandıkları boşaltmışlar.

— Orası tarlanın dibi. Bulgur pilâvı gibi. Boş da olsalar çıkaramazlar. Âmirleri galiba... Buraya geliyor.

Teğmen başını çevirdi, arkadakilere baktı. Askerler, iki hemşire üzerine nükteli sözler söylüyorlardı galiba ki, sıhhiye kamyonlarından yana bakarak gülüşüyorlardı.

Teğmen batı ufkuna inen güneşe baktı.

— Saat kaç, çavuş?

— Dördü geçiyor. Dört, on beş.

— Hadi, aşağıya inelim. Yardımımıza ihtiyaçları var sanırım.

Askerler patates tarlası içinden, teğmense, yanında çavuş, yol boyunca kamyonlara doğru yürüdüler. Yola yakın kamyonun çevresindekiler, ellerini siper ederek bayırı inen teğmene ve adamlarına bakıyorlardı. Sonra aralarından biri çıktı, yola gitti, orda yolun kenarında duran cephane sandığı üstüne oturdu. Çavuş, askerlere katılmak için, patates tarlasına girdi, teğmen ise yol boyunca cephane sandığı üstüne oturmuş adama doğru aynı tezlikle yürüdü.

Uzun boyluydu adam. Subay üniforması, çizmeleri, yüzü çamurluydu. Yaşı otuz beşin çok üstünde olmadığı halde, fırça gibi sert kıllı kestane renginde sakalı ağarmak üzereydi. Yorgun, başı göğsüne düşük, dizleri üstünden bacakları arasına sarkık kollarına bakıyordu.

Teğmen, adamın üç adım kadar uzağında durdu. Selâmladı:

— Üsteğmen Ç..., yanılmıyorsam.

Üsteğmen, teğmene bakmaksızın konuştu:

— Hayır, yanılmıyorsun. Ta kendisi.

Sonra başını kaldırdı, dudaklarını açmaksızın, fakir bir gülümsemeyle güldü ve eliyle yanıbaşında yer gösterdi.

— Gel, otur, teğmen.

Teğmen oturdu. Susuyorlardı. Arada konuşulacak hiçbir şey yoktu sanki. Belki yoktu. Oturuşları, uzaktan bakana iki candan arkadaş intibaını verirdi. Belki gerçekten öyleydi.

Neden sonra üsteğmen kollarını bacakları arasından çıkardı, avuçlarına baktı, sonra ellerini yanıbaşlarına sildi, iç cebinden bir paket sigara aldı. Paketi teğmene uzattı.

— Yakacak mısın?

— Yok, dedi teğmen.

— Öyleyse ben yakayım, sen konuş.

Üsteğmen sigarasını yakarken teğmen başını kamyonlardan yana çevirdi:

— İyice hırpalamışlar sizi.

— Evet, dedi üsteğmen; ve ağız dolusu sigara dumanını sakalının sert kılları üstüne boşalttı. Sonra sordu:

— Ya sizi?

— Üzerimizden uçtular. Sabahleyin üç ölü gömdük.

— Bizden çok kurban verdiniz öyleyse.

— Piyade. Piyade her zaman fazla kurban verir.

— Ama bizim ziyanımız daha önemli.

— Neden?

Üsteğmen Ç... başını çevirdi, gözlerini teğmenin yüzüne dikti, bir süre öylece kaldı; teğmenin yüzünde okunaksız bir yazı heceleyen bir hali vardı.

— Neden mi? diye sordu.

— Evet, dedi teğmen, neden? Tarlanın dibinde on üç kamyon saydık; yukarda da iki sıhhiye kamyonu, eder on beş. Oysa geceleyin yanımızdan geçen kamyonların sayısı yüzün çok üstündeydi.

Subayın gözleri içinde garip bir gülümseme belirdi.

— Ne kadar saf bir gençsin sen, teğmen?

— Neden?

— Neden! Neden! Neden! Maddeye tapan insanlarız biz. Pervomaysk'tan iki yüz elli kamyonla çıktım yola. Tümen kumandanlığının emri: şu kadar kamyonla, şu kadar cephane, şu kadar makine ile Borislav'a ulaşmaktı. Bunlardan on'u arkada kaldı, on beşi burda, çamurlar içinde. Bırakır da gidersem kumandanlıkta niçinini ve nedeninini nasıl anlatırım? Maddeye tapan insanlarız dedim ya!

Subay sustu. Genç teğmenin konuşmasını bekliyordu galiba; gözlerini kırpmadan onun yüzüne bakıyordu. Teğmen ses çıkarmayınca bakışını kamyonlardan yana çevirdi:

— Ben sana bundan çok daha önemli şeyler söyleyebi-

lirim, ama şimdi değil. Bekle, savaş bitsin hele. Belki o zaman söylerim.

— Niçin belki?

— Çünkü harbin nasıl biteceği henüz belli değil.

Teğmen gülümsedi. Üsteğmen Ç..'nın kendi rahatını her şeyden üstün tuttuğunu, kendi rahatına her şeyden çok önem verdiğini anlamıştı. Belki haklıydı Ç... Çünkü kendisinin de rahat bir şuura, rahat bir hayata ihtiyacı vardı. Hayatı seviyordu. Fakat sevdiği hayata proleter ve komünizm düşturlariyle bağlı olduğunu düşündüğü anlarda kendini boynuna ip bağlı hayvan gibi hissediyordu.

Ç...'ya baktı. Onun konuşmasını arzuladı. Ama subay susuyordu. Kendisi konuşsa? Düşündü. Sonra içinden: "Boş ver!" dedi. "Boş ver. Köpeksen kendi köpeksi hayatını yaşa. Çünkü elinden başka bir şey gelmez."

Sonra ayağa kalktı.

— İstiyorsanız deneyelim.

Üsteğmen sigarasını ayağı dibine bıraktı, çizmesiyle ezdi.

— Teşekkür. Yola yakın şu kamyonu çıkarabiliriz. Ötekilerden ümit yok.

Kamyonlara doğru yürüdüler. Patates tarlasına girmek üzereyken Ç..., genç teğmenin kolunu tuttu:

— Sana bir ricada bulunabilir miyim, teğmen?

— Buyurun.

— İzin ver bana, gideyim.

Üsteğmen, tepenin ötesindeki sıhhiye kamyonlarından yana bakıyordu. Bakışlarını baktığı yerden ayırmaksızın ekledi:

— Yorgunum.

— Sıhhiye kamyonlarında mı dinleneceksiniz? diye sordu teğmen.

— Evet, dedi Ç...

— Olur. Gidin.

— Teşekkür.

— Bir saat sonra gelir sizi orda ararım.

— Yok. Bir saat sonra olmaz. Az daha geç gel, gelecek-sen.

— Neden?

— Havva'nın başına geleni biliyor musun? Olabilir beni ummadığın bir durumda bulursun da, bir salkım tuz kesilirsin.

Teğmen güldü.

— Âlâ. Geç gelirim öyleyse. Uğurlar ola.

Subay, sıhhiye kamyonlarına doğru ilerlemişti ki, teğmen uzaktan bağırdı:

— Çocuklar! Ormana! Bulabildiğiniz kadar dal getirin buraya!

Askerler patates tarlasına girip ormana yöneldiler.

Orman ağaçlarının tepelerinde batmak üzere akşam güneşinin son zayıf ışınları parlıyordu. Patates tarlasına ormanın koyu kara karaltısı yatmıştı. Sarmaşıklardaki serçelerin cıvıltıları yavaş yavaş kesiliyordu.

Askerler yarım saat sonra döndüler. Getirdikleri kuru çırıa ve dalları yolun kenarına yığıştırdılar. Teğmen, kamyonlara bakıyordu. Yola yakın kamyonun bordasında yazılı N.G. harflerini görünce güldü. Çavuş, teğmene yaklaştı:

— Başlayalım mı, teğmenim?

— Evet dedi teğmen, hâlâ gülümseyerek.

— Hangisini?

— Su N.G.'yi.

Askerler ağır adımlarla kamyonun çevresine biriktiler. Kulübedeki şoför, kamyonun çevresine birikmiş askerlere haber vermeksizin gaza bastı. Kamyonun arka tekerlekleri hızla döndüler. Sonra durdular. Hasan, lâstik çembere bir tekme salladı. Sonra yumruğunu kamyonun bordasına vurdu.

— Hay koca öküz! Bak hele, iyi otlak buldum diye inat ediyor. Gelin be çocuklar, yapışın şuna, bakalım inadı ne kadar sürecek!..

Askerler omuzlarını kamyona dayadılar. Kulübeden şoförün kirli saçlı kafası göründü:

— Hazır mısınız?

— Hazır! Bas haydi!

Motor gürültüyle işe başladı.

— Vire!

Yüzler kızardı.

— Vi-re!

Boyunlarda kan damarları belirdi.

— Vi-re!

— Bir daha!

— Viil-ree!

Ve kamyon, uzun bir süredir barındığı durağını bırakıp az öne çıktı, sonra, askerlerin ellerinden ve omuzlarından kurtulmak istermişcesine, hızla ilerleyip yolda durdu. O anda şoför, kulübeden atladı ve gülen gözleriyle tarlanın kıyısında durmuş sık sık soluyan askerlere baktı:

— Bravo! Bravo, piyade! Peksimetle beslendiğiniz belli!

Askerlerin arasından biri, geri seslendi:

— Hükümet bizi bilerek peksimetle besliyor, kuzum! En hafif bir madde karşılığına en zor işi başarıyoruz!

Güneş batmadan önce üç kamyon daha çıkarıldı yola.

Dördüncü kamyona yanaştıkları zaman güneş batmak üzereydi. Batı ufku ormanın üzerine ateşten bir yorgan atmıştı. Bayırın tepesindeki yola yakın seyrek ağaçların karaltıları, taşlar üzerine oyulmuş gravürler gibi, yolun sırtına uzanmışlardı. Askerler yorgun argın adımlarla kamyona yaklaşıp omuzlarını kamyona dayadılar. Kamyonun arka tekerlekleri yarılarına dek toprağa gömülüydü. Motor gırladı. Şoför kulübeden başını çıkarıp, askerlere baktı:

— Ötekiler kadar kolay olacağını sanmıyorum ama, gene deneyin! dedi. Sonra gaza bastı. Tekerlekler hızla döndüler. Sol tekerleğin altında taş vardı galiba ki, Hasan'ın burnuna yanık lâstik kokusu vurdu.

— Dal getirin, dal! diye bağırdı Hasan.

Dal getirdiler; kamyonun arka tekerlekleri altına koydular. Gene yüzler kızardı, boyunlarda kan damarları kabardı göğüslerden vire! sesleri koptu, ama nafile. Kamyon durduğu yerde duruyor, durmaksızın dönen tekerlekler, askerlere kamyonun yola çıkmayacağını söylüyorlardı sanki.

Hasan, terler içinde, bir yandan kamyonu itiyor, öbür yandan bağırıyordu:

— Ha gayret! Ha gayret! Az daha!.. Dal atın çocuklar, dal! Getirin hele! Kalınca dal getirin! Bu inceler olmuyor! Kalınca...

Az uzağında duran adam dayanamadı:

— Dal! Dal!.. Kendin yatıver şu tekerlek altına!.. Hem kalın kemiklisin. Kolayca çıkar kamyon!

Sustu ve yumruğunun tersiyle alnındaki terleri sildi.

Sevgi Erdemir

— Görmüyor musun? Kamyon istifini bozmuyor, sense, dal! dal! diye bağırıyorsun avaz avaz.

Geridekiler de doğruldular. Hasan, yumruğu hınçla sıkılı, adamın yüzüne bakıyordu. Ama teğmen kendilerine yaklaşınca ikisi de yatıştı.

Bayırın üstünde durduğu zaman, ormandan çıkmış ve ağır bir hırıltıyla, yol alan kamyonu gördü teğmen. Kamyonun kara boyalı farlarının ortasındaki dar aralardan, ateşböcekleri gibi, iki ince ışık sızıyordu yola. Gece sessiz, sakindi. Ormanın gerisindeki yuvarlak ay göğe çıkmak üzereydi. Derken kamyon durdu. Kamyona yaklaşmak istedi teğmen, ama bu fikrinden hemen caydı. "Az mı yol yürüdün? O gelsin sana," diye düşündü ve elinde tuttuğu elektrik fenerini yaktı. Kamyon, yorgun bir beygir gibi, tekrar ağır ağır yol almaya başladı. Teğmenin az uzağındaki ağacın altında duran nöbetçi, teğmene seslendi:

— Yarım saattir duruyor orda, teğmenim.

— Ormanda fazla kamyon var, dedi teğmen.

— Yolun ne yöne gittiğini bilmiyorlar sanırım.

— Ormanda fazla kamyon var, dedi teğmen.

— Öylesine karanlık değil ki.

— Değil, dedi teğmen.

Kamyonun kulübesinden biri yere atladı. Teğmenin elindeki fener gene yandı ve yoldaki adam ışığa doğru adımlarken, sordu:

— Kaçıncı tümen?

— Siz? dedi teğmen.

— Kamyonlarda yaralı var. Zaselye'ye gidiyoruz. Burada yol iki yöne ayrılıyor. Hangisini takibedeceğimizi bilmiyoruz.

— Bayır aşağıya ineni. Zaselye yolundasınız. Devam ediniz.

Yoldaki adam, teğmene yaklaşmıştı.

— Teşekkür birader.

— Çok mu yaralı var kamyonlarda?

— İki yüz kadar.

— Nerden?

— Nerde bulursak alıyoruz. Sizin aranızda var mı?

— Yok.
— Acayip!
— Neden?
— Aranızda yaralı yok da. Yeni mi alındınız askere?
Adama sövmek geçti içinden. Ama sövmedi. Gölden yana döndü. Yolda duran adam, bir şeyler daha söyledi, ama teğmen dinlemedi.
Az sonra, kamyonlar bayıra yaklaşırlarken, teğmen göle doğru yürüdü.

Ormanın üzerine yükselmiş bulunan ay, ışınlarını gölün sularına sermişti. Batı ufku, gür sisleri altında yatan Zaparojye ovasından kopmuş bir parça gibi mosmordu. Suyun yüzündeki ışınların akisleri gölün karşı kıyısındaki kamışların diplerini aydınlatıyordu. Kamışlar, ışıltılı göl, soluk ekinler bu eylül gecesinde sessizce ve hüzünle geçip gitmiş aşksız yaz gecelerini hatırlatıyorlardı sanki.
Genç hemşire gölün kıyısında oturmuştu. Başı, dikili bacaklarının üstünde, kavşak kollarına eğiliydi. Sessizce ve kımıldamaksızın gölün ışıltılı sularına bakıyordu. Teğmen bacaklarının üstünde, kavşak kollarına eğiliydi. Sessizce ve dibinde eline geçmiş küçük taşçığı kaldırıp suya attı. Taşçık suda, bir öpücük kadar hafif bir ses çıkardı, ve battı. Hemşire, suyun yüzündeki halkalara bakarken, başını kolları üstünden kaldırmaksızın, konuştu:
— Balıkları rahatsız ediyorsun, teğmen.
— Yalnız balıkları mı? diye sordu teğmen.
Hemşire cevap vermedi.
Hemşirenin yanında yere otururken tekrar sordu teğmen:
— Seni rahatsız etmiyorum ya?
— Yok dedi kız, bakışlarını sudan ayırmaksızın.
— İyi öyleyse. Bense, gelsem mi, gelmesem mi? diye hayli tereddüt ettim.
— Savaşta fazla tereddüt etmen iyi değil, dedi kız.
— Evet. Ama savaşta...
Sustu teğmen. Oysa susmak istemiyordu. Bir şeyler daha söyleyecekti. Ama nasıl? Bilmiyordu. Unutmuştu. Eliyle bacakları arasında toprağı yokladı. Suya atmak için taş aradı, ama bulamadı. Ancak şimdi tedirgin oluyordu. An-

cak şimdi, sessizlik uzadıkça, buraya gelişinin gerekli olup olmadığını düşünüyordu. Niçin gelmişti? İsteyerek mi gelmişti? Hayır. Ayakları sürüyüp buraya getirmişti onu. Ve işte, yıllar yılı hiç kimsenin ayağı basmamış, içerisini ayrıkotları kuşatmış bir bahçenin demirleri paslı kapısı önünde duruyordu. Şimdi demirleri paslı kapıyı açıp bu bahçeye girecekti. Niçin?

Genç hemşire, başı kolları üzerine düşük, bir süre sessizce kaldı; sonra gülümsedi. Gülümseyişinde güzellik kendine yakınlık görmedi teğmen, fakat onun ışıltılı gözlerine baktıkça gülümseyişinin sağlam ve güçlü olduğunu hissetti. Demirleri paslı o bahçe kapısı, açılması için sadece zamanı bekliyordu demek. Hemşire başını kaldırıp teğmenin yüzüne baktığı anda kapıyı hemşirenin kendisi açacağını anladı. Göl, gölün yüzündeki ayın ışınları, karşı yakadaki kamışlar, tarla, deminki tılsımlı ve tasalı sessizliklerinden kurtulmuşlardı. Gece sessiz ve sakindi. Savaş yoktu. Göl de, tarla da, canlı varlıklarmış gibi, sessizce ikisinin soluğunu dinliyorlardı.

Hemşire, teğmene bakıyordu. Gözleri iriydi. Yüzü ak. Dudakları kuru. Omuzbaşlarında hafif bir titreme vardı. Omuzbaşlarındaki titremeler gittikçe artıyordu, arttıkça dalga dalga kollarına, kollarından dizleri üstüne, ellerine iniyordu.

Teğmene bakıyordu hemşire. Titremeler bütün vücuduna dağıldıkça gözleri dumanlı oluyordu. Sonra elini kaldırdı, şakağı üzerine düşen bir tutam saçını arkaya attı, ve güldü.

— Niye güldün? dedi teğmen.

— Gülüyor muyum? diye sordu hemşire.

— Gülüyorsun, dedi teğmen.

— Ağlayayım mı?

Teğmen ses çıkarmadı.

— Ağlayayım mı? diye sordu hemşire gene.

— Yok... gül, dedi teğmen.

Gözleri ışıl ışıldı hemşirenin. Bir kış gecesinde gökyüzünde ışıldayan iki yıldız gibiydi. Teğmene bakıyordu. Gülüyordu. Ve gülen gözlerinin köşelerinde iki damla yaş vardı.

— Ağlarım istersen...

— Yok, gül... diyordu teğmen.

— Ama ağlarım.

— Gül.

— Ama istersen ağlarım...

Gözleri ışıl ışıldı hemşirenin. Gülen gözlerinin köşelerinden kurtulmuş iki damla yaş kuru ve sıcak yanakları üzerine iki çizgi çizmişti. Gözleri teğmendeydi. Ama teğmene baktıkça yanakları üstündeki yaşlar kuruyordu, dudakları kuruyordu. yüzü kuruyordu ve solurken, teğmene uzanmış boynu daha da uzuyordu ve boynu uzarken, kuruyan boğazı içine sokulmuş acı yumruyla hemşirenin bir kurt yavrusu gibi ürüyeceğini hissediyordu teğmen.

Ama ürümedi. Uzandı. Elini kaldırdı. Elini teğmenin şakağına değdirecekken birden çekti; elini kendi dudaklarına kaldırdı gözlerini hınçla teğmenin yüzünden ayırıp gölün ışıltılı sularına dikti. Ve o anda teğmen, hemşirenin elini kavradı.

Hemşirenin eli, havada asılı soluk bir yaprak gibiydi. Elinin tersi üstünde diş izleri vardı. Diş izlerinin iki yerinden iki damla kan, iki incecik çizgi çizerek, bileğine doğru süzülüyordu.

Hemşire susuyordu. Hayli sustu. Sonra yavaşça:

— Nabzımı sıkıyorsun, teğmen, dedi.

Teğmen katı bir sesle konuştu:

— Hoşuma gitmiyor.

— Ne? dedi hemşire, gözlerini sudan ayırmaksızın.

— Kan.

— Savaş var da.

— Burada yok.

— Ölüm bu.

— Ölümden konuşma.

— Neden?

Teğmen ses etmedi. Az sonra, hemşireye değil de aralarında bulunmayan üçüncü bir şahsa konuşur gibi, yavaşça:

— Kandan, ölümden bahsetme dedi.

— İyi, dedi hemşire. İyi. Konuşmayacağım.

— Burada savaş yok.

— Yok.

— Gece...

— Evet.

Teğmen az ötedeki üstü kapalı sıhhiye kamyonuna baktı.

— Saat kaç?

— Henüz erken.
— Gitmeliyim ben?
— Acele mi?
— Yok... ama asker bekliyor.
— Henüz erken.
— Üsteğmen Ç... burda mı?
— Evet. Kamyonda... Uyuyorlar.
— Saat kaç?
— Bilmiyorum. Henüz erken.
— Dur hele, bakayım saat kaç.
Teğmen bileğindeki saatini yüzüno kaldırdı.
— Kaçmış? diye sordu hemşire.
— Karanlık. Göremiyorum.
— Getir, ben bakayım hele.
— Bak. Görüyor musun?
Hemşire, teğmenin elini tuttu.
— Baktın mı? Kaçmış?
— Bilmiyorum.
— Göremiyor musun?
— Yok.
— Yok mu?
— Huuu. Sıcak.
— Ne?
— Elin.
— Seninki de.
— Sıcak mı?
— Evet. Hem küçük... Çok mu sıkıyorum?
— Yok.
— Ağrımıyor mu?
— Bilmiyorum. Yok... Sık istiyorsan.
— Ama ağrır.
Hemşire gözlerini teğmenin yüzüne kaldırdı.
— Güzeldin.
— Ne zaman?
— Akşamleyin. Seni ilk gördüğümde.
— Sen de.
— Benimle konuşmak istemedin ama.
— İstedim. Asker vardı yanımda.
— Ben şöyle böyle bir kızım. Sense subay.
— Yok.

— Umursamadın beni.

— Değil.

— Ama ben, bu akşamı hiç unutmayacağım. Hiç, hiç unutmayacağım. Bir gün gelir de sen önemli bir kişi olursan dahi... Çok, ama çok önemli bir kişi olursan dahi; tüm askerlerin karşısında dikilmiş bir heykel gibi durursan da, ben seni hep böyle göreceğim... Bu akşamı unutmayacağım.

Yutkundu hemşire. Son sözleri kuru boğazı içinden halka halka çıktı. Sonra başını arkaya attı, bir süre öylece kaldı.

Ormanın üzerine hayli yükselmiş ay, ışınlarıyla gölün yüzünü şimdi daha keskin bir parıltıyla parlatmıştı. Uzaktan, yerin dibinden gelir gibi, bir uğultu geliyordu. Ama uzaktan. Batı ufku alaca bir aydınlıkla örülüydü. Ormanın içerisinden çıkıp bayır aşağı inen yolda zaman zaman bir ses duyuluyordu; ses, göle çökmüş sessizliği bozmaksızın. orda eriyordu. Hemşire gözlerini teğmenin yüzüne çevirdiği zaman, orman ağaçlarının tepeleri keskin bir ışıltıyla parladı, hemen söndü; sonra ağır ve boğuk bir gümbürtüyle uyanmış ekinler, gölün karşı yakasındaki hışırdayan kamışlar ayın ışınlarıyla ışıltılı gölün yüzündeki duru suyu kırdılar. Hemşirenin dudakları ucuna garip bir gülümseme takıldı. Hâlâ teğmenin yüzüne bakarken:

— İzin ver, kasketini alayım, dedi.

— Neden? diye sordu teğmen.

Hemşirenin dudaklarındaki deminki garip gülümseme silindi; yüzü soluk, sesi, öncesi gibi, kuru boğazı içinde halkalanıyordu.

— Bilmiyorum neden. İzin ver, alayım.

— Al, dedi teğmen.

Ve kasketine uzanırken, teğmen, susamış bir insan özlemiyle, dudaklarını hemşirenin boynuna batırdı.

Birbirlerinden ayrıldıkları zaman, suçlu insanlar gibi, gözlerini yere diktiler. Hemşire, teğmenin kasketini iki eliyle göğsüne bastırmış, soluyordu. Sonra başını eğdi, kasketi göğsünden karnına, karnından göğsüne götürdü, elleri arasında evirip çevirdi, gene sıktı. Uzakta atılan topların ağır yankıları ormanın ötelerinde boğuluyordu. Batı ufku kâh ağarıp kararıyor, yoldan araba, kamyon gürültüleri geliyordu. Teğmen o yana bakıyordu. Başını hemşireden yana çevir-

diği zaman gözleri, kendi yüzüne dikili hemşirenin gözleriyle buluştu.

— Neye bakıyorsun? diye sordu teğmen.

— Sana, dedi hemşire ve elleri arasındaki kasket, göğsü üstünde kısılı, başını teğmenin göğsüne dayadı.

Hemşirenin göğüs düğmeleri çözüktü ve aşağıya doğru çekili gömleğinin yakası arasından ak omuzu görünüyordu. Hemşire cansız gibiydi; soluk almaksızın teğmenin kucağında yatıyordu. Teğmen, onun çıplak, bir kaz eti kadar ak omuzuna baktıkça ayaklarındaki hafif titremenin bütün vücuduna dağıldığını hissediyordu. Fakat elini hemşirenin çıplak omuzuna değdirdiği zaman onun yaşadığını, yaşadığını ve kendine yakın olduğunu anladı.

Uzaklarda atılan topların gümbürtüleri şimdi ormanın içerlerinde boğuluyorlardı. Tarlanın ekin başakları üzerinden hafif, ama soğukça bir yel esiyordu ve yel, deminki pürüzsüz gölün yüzünü mıncık mıncık etmişti. Hemşire şimdi kasketi sol koluyla göğüsleri arasında bir yavru gibi tutuyordu; sağ kolu ise gözleri üstündeydi. Teğmen, hemşirenin eli altında saklı yüzünü iyice göremediği halde, yüzünün sert ve küskün olduğunu hissediyordu.

Neden sonra hemşire, hemen hemen dudaklarını açmaksızın, yavaş yavaş olduğu kadar da soğuk bir sesle:

— Erkek misin? dedi.

Teğmen ses etmedi.

Fakat hemşire yukardaki soruyu tekrarlayınca, kalbini soğuk bir el sıktı sanki. Şimdi hemşire kasketi bırakmış, eli teğmenin göğsünde, inatla, hırsla teğmenin göğsündeki derin ve ölümsü bir yarayı sıkar gibiydi. Teğmenin alnında ter damlaları birikiyordu. Kulaklarında bir uğultu vardı. Kalbi işkence içindeydi. Göğsünde hemşirenin sıcak göğüsleri, şakaklarında hemşirenin sıcak soluğu, ama o, hayattan uzak, korkuyla, bildiği ve tanıdığı hayat gerçeklerinden soyunuk, çırılçıplak ve yapayalnız, başka bir âleme girdiğini hissediyordu.

Ağır bir top gümbürtüsüyle kendine geldi teğmen; başını gölden yana attı. Biliyordu; ömrünün endişeli dakikalarını yaşıyordu. Hemşire yoktu sanki. Teğmen yalnızdı. Kimsesizdi. Ayın ışınlarında mıncıklanmış gölün sularına bakarken daha önce tanıdığı bir sokağı görür gibi oluyordu. So-

kağın karşı yakasındaki bahçeli evleri, bahçelerin karlarla yüklü erguvan ağaçlarını, bahçeye giren karlı yolu, yolda ayak izlerini görür gibi oluyordu.

Gözlerini baktığı yerden ayırmaksızın elini hemşirenin başı üstüne koydu, onun saçlarını okşadı. Okşarken: "Tanrı'ya inanıyor musun?" diye bir soru sormak geçti içinden, ama sormadı. Yalnız kendi kendine: "Kimsin?" dedi ve kendinden nefret etmişcesine: "Sakat!" dedi. "Ruhu ve bedeni sakat bir adamsın sen!" dedi, ama o anda içinde doğan bir güçle elini hemşirenin yanıbaşına attı, onu kendine çekti. Hemşire yavaş, biraz da titrek, bir sesle fısıldadı.

— Hoşuma gidiyor...

— Ne? diye sordu teğmen.

— E'in... elini oramda tutuşun.

Teğmen daha bir güçle sıktı.

— Korkma, dedi hemşire, aynı yavaş ve titrek sesiyle.

— Kim? Ben mi? dedi teğmen.

— Evet. Biraz korkuyorsun da... İlk defan mı?

— Yok. Ama...

— İstiyorsun değil mi? Gel... Kişioğlu sahtedir biraz. Canında bir eksiklik var kişioğlunun. Canı çektiği ve arzuladığı bir şeyden kaçıyor çoğu zaman nedense. Ama ben...

Gömleğinin bütün düğmeleri çözüktü hemşirenin. Teğmenin eli onun çıplak omuzundaydı. Omuzu sıcaktı. Etleri sıcaktı. Etleri onun etinden bir parçaydı sanki. Çıplak omuzunu sıktıkça boynundan geçen kan damarının vuruşunu dudaklarının altında hissediyordu teğmen.

Sırtüstü uzanmışlardı. Yalnız omuzbaşları değiyordu birbirine. Hemşirenin sol eli gözleri üstündeydi; sağ elinin parmaklarıysa teğmenin saçlarıyla oynuyordu. Yel dinmişti. Top gümbürtüleri duyulmuyordu artık. Ama batı ufkunun kızıllığı gittikçe koyulaşıyordu.

Hemşire elini gözleri üstünden aldı, başını tembelce çevirdi, teğmenin yüzüne baktı, güldü. Teğmen de güldü. Biraz acı, biraz garip, ama birbirine benzeyen, sanki bir candan kopmuş bir gülümsemeyle, kendilerini hayatın olağanüstü gerçekleri içinde bulduklarını belirten bir gülümsemeyle güldüler. Sonra yaşamak için, savaşmak için, sev-

mek için birinin ötekine ihtiyacı olduğunu hissetmişler gibi, az daha birbirlerine sokuldular. ellerini tuttular, vücutlarını, vücutlarıyla kalplerini birbirine bağladılar. Teğmen ayın ışığında hemşirenin yüzünü iyice görebiliyordu şimdi. Akşamleyin yolun kenarında gördüğünden çok daha güzeldi hemşirenin yüzü.

Hemşireye bakarken dudaklarını onun yanağı üzerine götürdü teğmen, hafifçe öptü. Sonra, dudaklarını onun yanağı üstünden ayırmaksızın, şakağına, şakağından alnına, saçlarının nemli diplerine götürdü. Uzaklarda atılan topların ağır ve boğuk yankıları gene ormanın derinliğinde boğuluyorlardı. Hemşire, teğmenin kulağını sıkarken bir şeyler fısıldıyordu. Ama teğmen duymuyordu. Belki dinlemiyordu. Uzak bir yerdeydi teğmen.

Sonra konuştu:

— Batı ufku kıpkızıl.

— Evet, dedi hemşire.

— Top sesleri... Duyuyor musun?

— Evet. Duyuyorum.

— Savaş buraya geliyor.

— Doğuda ise tanyeri ağarıyor.

— Evet.

— Ordan gün geliyor.

Teğmen ses etmedi.

— Ama sen...

Hemşire sustu. Işıltılı gözlerini teğmenin yüzüne dikti, bir süre baktı. Sonra teğmenin başını iki eli arasına aldı, göğsüne çekti.

— Gelen savaştan da, günden de bana daha yakınsın.

Gölün az uzağındaki yoldan kamyon gırıltıları, azar ve küfürler geliyordu.

GİRGİNSOY, Naci

BİR EVİMİZ OLSUN

İki yıldır yazlığa gidiyoruz. Aşağı kurtarmıyor. Gecesine 20 lira ödüyoruz. Bir çadır, bir masa, dört sandalye veriyorlar. Yanına denizi, güneşi, mavilikleri koyuyoruz. Pahalı gelmiyor. Biz, beş kişiyiz. Aygazımızı da getirdik. Yemeğe çadır komşularımızdan az önce, yada az sonra oturuyoruz. Sandalye yetmiyor. Olsun. Deniz havası başka. Çocuklar, güneşle denize giriyor, çıkmak bilmiyorlar. Annem, entarisiyle sıcak kumlara oturuyor. Romatizmalarına iyi gelir. Eşim, günlük işleri bitireceğim diye çadırın çevresinde dört dönüyor. Ama memnun. Simdi, çadırın önünde balık kızartırken, bir dolu nefes alıyor, "Ne iyi ettik de geldik, diyor, deniz havası başka!" Kendimi denizin, göğün aydınlık mavisine bırakıyorum. Gözlerimi kapıyorum. Dalgacıklar, kıyıya bir gelip bir çekiliyor. Yıkanmış çakılını, deniz minarelerini, kendine özgü sesini bırakıyor. Araya martıların, çocukların çığlığı, vapur sesleri karışıyor. Bir kotranın, bir gezi motorunun, küreklerin şırıltısı geliyor. Bir keskin mavi gözkapaklarıma vuruyor. Minik bir adayım sanki. Altından, üstünden mavilerin aktığı bir ada. Üstümde denizin ak ıslak, pul pul tuzları kalıyor. Sadece pazarları yaşıyorum. Bir hafta, dairede bugünü özlüyorum.

Elektrik ışığında çalıştığım odamın, koridora açılan tek penceresi var. İçeriye güneş de giremiyor, aydınlık da. Yaşamın çağıltısı, kıpırtısı dış kapıda, koridorlarda kalıyor. Evraklar giriyor odama, odacılar, anlamsız yazışmalar. Asık suratlı, sert görünümlü bunca insan, bir süre sonra tüm önemini yitirecek, atılacak, yakılacak yazılı kâğıtlara bakıyor. Uzun uzun okuyor, harbe karar veriyormuş gibi, iki satır yazıp imza ediyorlar. Bu yazılı kâğıt, masaları, odaları dolaşıyor, tarihle, numarayla, parafla, imzayla doluyor. Sonunda arşive, mahzene kaldırılıyor. Eskiyor, soluyor, sararıyor. Ardından yenileri geliyor. Eskileri çıkarıp atıyorlar. Bir sü-

re sonra atılacak, yakılacak yazılı kâğıtlarla bunca ciddî ilgilenmeye, ömür tüketmeye, günler, aylar, yıllar boyu uğraşa değer mi? Evrakları fırlatıp atmalı, duvarları bir yumrukta yere indirmeli, güneşe çıkmalı, çağıltılı yaşama. Dilediği zaman oturup dilediği işi yapmalı. Kimi kez, kırlar, kıyılar boyunca basıp gitmeli. Uzaktan izlemeli insanları, doğayı. Tomurcuğu, çiçeği, meyvayı, yaprak dökümünü görüp duymalı, düşünmeli, bir sonuca ulaşmalı. Evraklar gelip evraklar giderken odacı; bazen ağacı, kuşu, denizi de beraberinde getiriyor. Evrakların daha bir kararttığı odaya aydınlık sesler doluşuyor. Deniz, gelip gelip masanın ayaklarına çarpıyor. Bir yosun, bir tuz, bir güneşli deniz kokusu duvarlar boyu yürüyor. Kafamdaki bu ürkek düş kuşunu uçurmadan paydos düdüğünü bekliyorum. Boruyla iskeleye koşuyorum. İşte sahici güneş, sahici deniz, martı, kayık, mavi.

Köy iskelesine, çardaklı kahveye eşim, çocuklarım beni karşılamaya çıkıyorlar. "Deniz güzel, diyorlar, hemen gir!" Elimdekileri veriyorum. Bir süre denize karşı oturuyorum. Sonra soyunup güneş yanığı sulara kendimi bırakıyorum. Oda, odadaki bitik adam, evraklar, yazışmalar, bir kabuk gibi benden sıyrılıp dibi boyluyor. Oh! dünya varmış. Yenileniyorum. Doğa, zengin. Doğa, cömert. Güneş batıyor, suda ışıkları kalıyor. Ay çıkıyor, yıldızlar parlıyor. Biryerlerden şarkı sesi geliyor; tuz, yosun, yaz kokuları. Masamızı kuruyoruz. Gazinodan aldığımız bir şişe birayı eşimle pay ediyoruz. Annem, çocuklarım iki şişe gazozu bölüşüyorlar. Bardaklarımızı sağlığa ve mutluluğa kaldırıyoruz. Sonra annem, çocukları alıp köy sinemasına gidiyor. Biz, deniz kenarında, doğayı dinliyoruz. Sessiz, sulara bakıyoruz. Bir ara, aydınlık deniz kararıyor. Fırtına çıkıyor, mavilikler üzerine kar yağıyor. Annem, daha yaşlanıyor. Ölüyor. Çocuklar, daha büyüyor, bizden kopuyor. Eşimle birbirimize bakıyoruz. Fırtına çıkmasın, kar yağmasın, yıllar böyle hızlı geçmesin istiyoruz. Sinema dönüşü annemin ellerini, çocukların yüzlerini öpüyoruz. Şaşırıyorlar. Yazlıktayız. Bir çadırımız, bir masamız, dört sandalyemiz var. Olsun. Mutluyuz. Eşim, çadırın önünde balık kızartırken, bir dolu nefes alıyor, "Ne iyi ettik de geldik!" diyor. Bugün pazar. Bütün gün benim.

Pazarları yaşam renkleniyor. Öğle yemeğine de soğuk bira, gazoz alıyoruz. Islak mayolarımızla denize karşı oturuyoruz. Sağlığa, mutluluğa bardak kaldırıyoruz. 13.25 vapurundan bir konuğumuz çıkageliyor. Ev sahibinin işlerini kovalayan bayı tanıyoruz. "Ev sahibimiz kibar adam, diyoruz, hatırımızı sorduracak!" Konuk bay oturmuyor, ev sahibinin mektubunu verip ayrılıyor. İyimserlikle açıyoruz: "Kiraya zam yaparsınız diye uzun süre bek'edim. Yapmadınız. Her şey pahalandı, kirayı arttırmak zorundayım. Evimin değeri, biliyorsunuz, çoktur. Ama sizden sadece 500 lira aylık isteyeceğim!" Birden deniz ve güneş soğuyor; biramız, gazozumuz ısınıyor. Mavi aydınlık soluyor. Çadır, masa, sandalye eskiyor. Kampı kötü buluyoruz. Kötü, pis, ilkel, bakımsız. Hem, yazlık kim, biz kim! diye söyleniyoruz. Adam, bizi yazlıkta diye zengin sandı. Kiraya 150 lira birden zam yapıyor. Olacak iş mi? Yarından tezi yok, dönmeli. Evet, dönmeli; derken, küçük kız karşı koyuyor: "Ben kampı seviyorum, o daracık eve dönmem!" deyiveriyor. Şaşırıyoruz. Kızıyoruz. Hak veriyoruz. Yeniden, alıcı gözle, çevremize bakıyoruz. Mavi. Arada bir beyaz ye'kenli mavi sularda; bir beyaz martı mavi gökte almış başını gidiyor. Biramız, gazozumuz yeniden soğuyor; güneş ve deniz ısınıyor. Her şey düzelir, çözümlenir; bardaklarımızı sağlığa, mutluluğa kaldıralım.

Onun evine mi kalmıştık? Daha iyisine geçerdik, daha güzeline. "Elbet, diyor, bizim oğlan, yenisinde benim de bir odam olur." Kız, "Benim de," diyor; annem, "Benim de." Bir odayı da eşimle ben bölüşürdük: "Bizim de," dedik. Kız, "Bebeklerimin de bir odası olsun, on'arı hep masanın, sommyanın altında yatırıyorum; korkuyorlar," diyor. Olur mu, olur. Yeni kocaman, aydınlık bir evdeydik. Hepimizin odaları vardı. Konuk mu geldi? Salona alırsın. Gece de kalabilir. Neydi canım, bizim şu dar evde çektiğimiz? İki oda, bir küçük hol altyanı. Dostlarımızın da uyarılarına kulak verecek, çoktan bir geniş eve çıkacaktık! Kirasını geciktirmeden peşin ödeyen kaç kiracı var? Yarından tezi yok, ev arayalım. Az yüksekte, geniş bir daire olsun. Deniz görsün. İş dönüşü akşamları, pazarları oturur, yazılarımı yazarım. Bunları konuşurken oğlan atıldı: "Baba, bizim niçin yazlık evimiz yok? Niçin yazlık ev tutmuyoruz? Niçin de-

niz motorumuz, bir kayığımız bile yok? Niçin bir araba almıyorsun? Herkesin arabası var!" Gece, iyiden iyi uykum kaçtı. Beş kişi sığıştığımız çadırda kalktım, güçlükle dışarıya çıktım. Gökte yıldızlar parlıyordu. Deniz, kumsala bir gelip, bir gidiyordu. Işıklarını denize döken karşı sahili uzansam tutacaktım. Yıldızları da. Kayıklar iskeleye bağlanmış, motorlar kıyıya çekilmişti. Esas yerleri kızın, oğlanın düşündeydi. Kız küreklere geçmiş, yakamozları topluyor; oğlan, motoru dalgalar üstünden sektiriyordu. Eşim, tutacağımız konak örneği geniş evdeydi. Annem, tuvaleti temiz, ayrı odası olan, bahçesinde renk renk çiçekleriyle kendi evimize geçmişti. Böylesi bir düş görmek umuduyla çadıra döndüm.

Sabah, ilk vapurla işe giderken, eşim ardımdan sesleniyordu: "Unutma ev ara!" Olur, demek için arkama döndüğümde, onları gördüm. Burada işleri ne? diye şaşaladım. Boyunduruğa vurulmuş bir öküzle bir dolap beygiri, benle geliyordu. Durdum; durdular. Yürüdüm; yürüdüler. Kendimi vapura attım. Bir oh! çekiyordum ki, soluklarını ensemde buldum. Tüm vapuru dolaştım, benle geldiler. "Niçin. dedim, şaşarak, kızarak niçin?" Sustular. Göz ucuyla öbür yolculara baktım. Görmüyor, yada görmezlikten geliyorlardı. Onlara alışmışlar, onlarla dostluk kurmuşlardı. Ben, direneceğim. Onlarla dost olmayacağım. Onlara yenilmeyeceğim. Onlara benzemiyeceğim. "Gidin, diyorum, gidin! Benim sizlerle işim yok. İlgim de yok. Ben insanım!" Bir ara kayboluyorlar. Rahat bir yolculuk yapıyorum. İskelede, tek başıma, vapurdan iniyor, daireye gidiyorum. Akşama kadar çalışıyorum. Evraklar geliyor, evraklar gidiyor. Paydosa doğru ensemde sıcak nefesler duyuyorum. Dönüyorum, onlar. Boyunduruğa vurulmuş öküzle dolap beygiri. Sessiz, derin, bana bakıyorlar: "Seç!" dermişcesine. Hemen masamı topluyorum. Ev aramaya çıkıyorum. En güzellerinden başlıyorum. Gezdirirken mesleğimi soruyorlar: "Memurum, diyorum, başımı yükseltiyorum, yazarlığım da var." Gülümsüyorlar. "Size göre değil" diyorlar. Başkasına, sonra daha başkasına, başkalarına gidiyorum. Aynı soru. Giderek, başımı eğiyor, "Memurum, diyorum, yazarlığım da var." Kiralar yüksek, çok yüksek. Yoruluyorum. Son vapurla dönüşte, iskelede eşim, çocuklarım karşılıyor: "Merak ettik, diyorlar, evi tut-

tun mu?" Sıkıntılı, "Val'ahi.." demeye kalmıyor. ensemde onların, boyunduruğa vurulmuş öküzle dolap beygirinin sıcak nefesini buluyorum. Sabah izin alacağım, ilk işim yeniden ev aramak olacak.

Arıyorum. Bulamıyorum. Bunca boş ev var. Ama bulamıyorum. Eşime anlatıyorum. Kızıyor. Şehre kendisi iniyor. Arıyor. Akşama, işten döndüğümde, gülümsüyor: "Buldum, diyor, ferah bir daire; 4 oda, bir geniş salon." Kirası mı? 650 lira! Bir sessizlik oluyor. Kâğıt, kalem çıkarıyorum. Masaya oturuyoruz. Maaştan 650 lirayı düşünce geriye bir şey kalmıyor. "Kalanla geçinebilir miviz?" diyorum, umutsuzca. "Ama bu ev çok güzel!" diyor. Çıkmazlar içinde bunalıyoruz. Sonunda, "Gidip ev sahibine anlatalım, diyoruz evimiz güzel." Sonra, "ev sahibi olmalı, insanın kendi evi olmalı; aybaşı dediğin ne ki! Geliveriyor." diyoruz. Biraz biz ekliyelim. biraz da ev sahibi anlayış göstersin, değil mi? Olmuyor! Adam, dayatıyor. Ev arıyoruz. Uygun olanlar kesemize uygun değil. Kesemize uygun olanlar oturulabilecek gibi değil. Evet, insanın kendi evi olmalı. Aybaşı dediğin ne ki! Öde, öde, bitmiyor. Orası, burası, derken daireden lojman vermezler mi? Oh! dünya varmış. Akşamı, müjdeyi veriyorum. Eşim, masaya beyaz misafir örtüsünü seriyor. Yemeği özenle düzenliyor. Dudağında bir şarkı, masaya buyur ediyor. Annem, "Lojman kaç oda? Üç mü, dört mü?" diyor. Eşim, "Kaloriferi var mı? Bahçeli o'sa!" diye umutlanıyor. Çocuklar, kendilerine ayrı oda istiyorlar. "Bilmiyorum, diyorum, daha görmedim. Ama şimdikinden elbette daha geniş, daha rahattır." Biramızı, gazozumuzu sağlığa, mutluluğa kaldırır, bugünü kutlarken, annem: "Elbet, diyor, şimdikinde bana yer yoktu." Eşim, çocuklarım, sırayla yakınıyorlar. Ben de, içten içe, bir çalışma odası, bir çalışma masası özlemini duyuyorum.

Eşimle lojmanı görmeye giderken yeni giderlerden sözediyoruz. Dar kira evlerinde kişi, eşya sahibi de olamıyor! Bilinmez, şimdi yeni evimizde odalar çıplak kalacak. Yeni eşya almak zorunda kalacağız. Lojmanı bulduk, gördük. Birbirimize baktık. Sustuk. Mutfaktan giriliyordu. İki küçük odaydı. Holü yoktu, balkonu yoktu. Önce, "Gelmeyiz!" dedik. Sonra kira hesapları yaptık. Bir küçük bahçesiyle bodrumu da vardı. Kimi eşyalarımızı satardık. Eski püskü şey-

lerdi zaten. Sığışırdık. Kira, diye her ay bir yere para koyardık. Biriktirirdik. Kendi evimiz olurdu. Öyle yaptık. Eskilerin yanında yeni büyük yemek masamızı da sattık. Yerine, pazardan portatif bir masa aldık. Annemin dolabını koyacak yer bulamadık. Masa da, dolap da kapıdan girmiyordu zaten. Anneme oda veremedik. Kıza, oğlana oda ayıramadık. Bebeklere ayrı yer bulamadık. Çalışma odam, çalışma masam olmadı. Olsun. Bekleriz. Para biriktiririz. Bizim de bir evimiz olacak. Evimizde ayrı odalarımız olacak. Bugün hava güzel. Portatif masayı bahçeye çıkaralım. Bakkaldan bir şişe bira alalım, iki gazoz. Gelecek güzel günlere bardak kaldıralım. Şuraya çiçek ekeriz, öteye sebze. Onları sular, gözetiriz. Bir vişne ağacımız, bir elmamız, iki eriğimiz var. Baharda tüm çiçek açacaklar. Tepeden tırnağa beyaza kesecekler. Sofranızı, bahçemizin meyvaları, sebzeleri, çiçekleri süsleyecek. Az mutluluk mu?

Yapraklar sarıya dönüştü, gökyüzü kararDı, yağmurlar boşaldı. Dam aktı. Duvarlarda ıslak lekeler belirdi. Giderek büyüdüler. Dam aktarıldı. Olmadı. Yeşil bir küf, duvarlar boyu gezindi, tavana gitti, oturdu. Ağaçlar çıplak. Artık hep yağmur yağıyor. Kış. Yer odalarının birer penceresi var. Işık giremiyor. Sürekli ışık yakıyoruz. Çıktığımız kira evini özlüyoruz. Çocuklar, "Pikap bozuk, plâk da çalamıyoruz," diye yakınıyor. Radyo da eskidi. Yenisini almak gerek. Kitaplarım sandıklarda, dolaplarda kaldı; bir kitaplık gerek. Bir yazı masası. "Artık kendi evimizde düşünürüz bunları" diyoruz. Ama şunca ay oldu, kenara bir para koyamadık. Olanla yetiniyor, aybaşını tutmaya çabalıyorduk. Kararımız kesindi: "Bu aybaşında başlayacaktık para biriktirmeye." Olmuyordu. Eşimle para sözü ederken, kız, zincirli kırmızı çantasını getiriyor: "Benim paramı alın," diyordu. İçinde 47 lirası vardı. Oğlan, bisiklet istiyordu. Birkaç yüz lirası olunca, "Anadol araba alacağım," diye tutturdu. Böyle olmayacak. Gerçekten bir evimiz olmalı artık. Kâğıda kaleme vuralım: Bu aybaşında 200 lira bir yere koyalım. Her aybaşı 200 lira arttıralım. Yılda 2400 lira eder, 10 yılda 24000 lira. Tek kat üzerine bahçeli bir ev kaça yapılır? Şimdi arsalar pahalı, yapı pahalı. Bahçeli olmasın da bir daire olsun. Kaça alınır? Komşu, 120 bine almış. Genişleri 200 binmiş. Biz, ortalamasını çıkaralım: 150 bin. Ay-

da 200 lira biriktirirsek 750 ayda bizim de bir dairemiz olur. Yıllar çabuk geçiyor. Daire fiyatları artmazsa 62 yıl sonra bizim de bir yuvamız olacak. Evimizde hepimizin birer odası olacak. Dilediğimiz gibi döşeveceğiz. Yavaş yavaş. Acelemiz yok. Bekleriz. İnsan umudunu yitirmemeli.

İyi ama, annem kaç yaşında, ben kaç yaşındayım? Eşim, çocuklarım bunca bekleyebilir mi? Hem, nedir bu ensemdeki ılık nefesler? Korkarak dönüyorum. Onlar. Boyunduruktaki öküzle dolap beygiri. "Gidin, diyorum, gidin; sizinle ilgim yok!" Gitmiyorlar!

KARAS, Nursen

HAVYAR YİYEN ÇOCUK

— Miden bozulur.. çok yeme! dedim çocuğa. Yengem başını arkaya savurarak:

— Bi'şi olmaz, dedi.

Çocuk havyarı ekmeğine sürüp yemeğe başlamıştı şimdi de, bir avurdu şiş, cevapladı:

— Ben her zaman yiyorum havyarı, hiç bi'şi olmuyor.

Belki de olmazdı kimbilir, hiç bu kadar havyar yememiştim ki oturup da, yiyeni de görmemiştim, bilgisizliğimden utanır gibi oldum sustum. Amcam kadehini yeniden doldururken İbrahim, beyin tavayı getirdi. Mis gibi kokuyordu. Havyardan daha çok severdim ben beyin tavayı, havyarın nesi var sevilecek?

Amcam kadehini dudaklarından çekip gözünü İbrahim'e dikti bir süre:

— Ulan it oğlu it!.. dedi sonunda, günden güne şişiyorsun sen be!

İbrahim'in yüzünde bir karaltı dolaştı, alnı gerildi. Bir ona, bir amcama baktım, aynı egemen bakışlarla süzüyordu uşağını tepeden tırnağa. Yengem konuştu sonunda:

— Bayramlık sözler şişeden çıkıyor bir bir...

Amcam elini İbrahim'e doğru kaldırırken bana döndü:

— Bu pezevenk askere ilk geldiğinde, çingene maşası gibi bir şeydi, it oğlu it, şimdi Haydarpaşa dubasına döndü.

Çocuk kavanozdan ekmeğine havyar alırken, başını kaldırıp baktı tabakları alıp veren İbrahim'e:

— İt oğlu it.. dedi peltek peltek, eşşek.. eşşeoğlu eşek.

En az babası kadar tat alıyordu sövmekten. Ve besbelli ki İbrahim, babası neyse ne eski kumandanıydı şuydu buydu ama, bacak kadar yumurcağın hakaretlerine dayanamıyordu. Dişlerinin arasından bir şeyler mırıldandı çocuğa doğru.

— İt oğlu it.. dedi o da daha bir sevinçle.

Yengem sert bir sesle:

— Hadi hadi, götür onları mutfağa, o tabakları da al.

İnadına eli ayağı durmuştu İbrahim'in, güç toparlayıp çıktı öteberiyi. Genç uşağın susması ve çekilip gitmesi, amcamı daha da öfkelendirmişti, bir süre bağırdı arkasından:

— Bana bak.. dedi sonra bana dönerek, biz nerden bu kadar zengin olmuşuz?

Beklemezdim bu soruyu. Babam arasıra anlatırdı amcalarımın nasıl zengin olduklarını, bizim neden yoksul kaldığımızı, bütün bu işleri bir akıllı kadın becermişti. Büyükdedem, babasının bir savaşta ölmesi üzerine kendini iyice hovardalığa verdi mi, ikinci karısı, küçük karısı sevgili karısı olmanın güvenciyle adama bütün mallarını sattırmış, sattırıp sattırıp altın yaptırmış biryerlerde saklamıştı. Kocası ölünce de torba dolusu altını iç edip 'Yok ki birşey!.. Rahmetli hepsini satıp satıp yedi' demişti. Dedenin adı nasıl olsa hovardaya çıkmış, inandırması kolay ve ortağı saf, bilgisiz. Eli böğründe kadın, çocuklarını toplayarak çekilmiş başlamış giderek yoksullaşacak yeni yaşamını sürmeye. Ve biz o yoksulların soyundan gelmişiz, amcalarım da akıllı kadının.

Amcam yeniden sordu:

— Ha.. sen biliyo'musun biz nerden zengin olmuşuz?

Eğer amcama duyduğum saygı bu sözü duymadan önce de, duyduktan sonraki kadar olsaydı, bildiklerimi söylerdim.. Çaresiz, omuzlarımı kaldırdım:

— Bilmiyorum.

Yengem yine saçlarını arkaya savurarak yeni gelen yemekten çocuğun tabağına koydu biraz.

— Canım anneannenin altınları varmış ya.

— Hangi altınlar?

— Anneannem nerden bulmuş altınları ama?

Sorular hep bana yöneliyordu. Ah!.. hatır dinlemeden konuşabilenlerden olsaydım.. hazırcevap, biraz da patavatsız biri, şimdi rahatça içini dökerdi benim yerimde olsaydı. O altınlardan sonra altınlar bozdurularak alınan malda mülkte, evde, arabada, dayamada döşemede, duvarlardaki kristallerde, büfedeki ve masadaki gümüşlerde en az onlar kadar hakkı olduğunu söylerdi.

— Haa.. dedi yine amcam, biz nerden böyle zengin olmuşuz?

Yengem uzanıp kadehi kendi yanına çekti, bir yudum aldı bıraktı. Amcam atıldı:

— Numaraya başlama hanım, içeceğin yok, ver kadehimi.

Bir yudum daha içip bana döndü yeniden. Bakışlarımı kaçırdım. Duvarda ikisinin ortasında dedemin dedesinin resmi vardı sırmalar, apoletler, süsler, nişanlar içinde belinde kılıcıyla. O zamanlar kılıçla savaşılırmış, bir de topla tüfekle. Çocukluğumda ne çok anlatmışlardı bu dedemizin hikâyelerini, bir yerde isyan çıktı mı, hep onu gönderirlermiş. O çağ.arda "isyan çıkması" kötü bir şeydi belleğimde, bastırılması kahramanlıktı. Dedemi yürekten alkışlardım. Sonunda gittiği savaşların birinde yenilmişti. Avrupa içlerinde dağlık bir bölgede kıstırılmıştı, askerleri teslim olmuşlar, yine direnmiş, tek kişi dayanmıştı. Siperine giren yabancı askerler onu topuna sarılı bulmuşlardı, canlıydı ya aklını mı kaçırmıştı ne, toptan ayrılıp kopmuyordu. Kollarını kesmişlerdi ilkin, sonra gücü yeten bir kılıç savurmuştu. Tutsaklıktan kurtulup da İstanbul'a dönenler anlatmıştı bunları.

Yaşım ilerledikçe düşüncelerim değişmeye başladı. "Dedemin altınlarını iyi ki amcalar almış, bize yaramazdı onlar" demiye başladım. Ama yine de parasızlıktan bunaldığımız sıralar kızıyordum neden birazını olsun bize bırakmadılar, diye.

Yengem konuyu değiştirmişti, halamdan sözediyor, eski evinin yerine yaptırdığı apartmanı anlatıyordu.

— Bitti mi? dedim.

— Bitti işte, boyaları yapılıyor.

— Adını ne koydu?

— Mehmet Şevki Paşa apartmanı koydu, hep isterdi o, bir apartıman yaptırırsam adını Mehmet Şevki Paşa apartımanı koyacağım, her şeyimizi ona borçluyuz derdi.

Çocuk havyarı şimdi beyin kızartmasına sürüp yiyordu:

— Mehmet Şevki Paşa koydu adını, dedi lokmalarının arasından.

Doymuştum, kalktım sofradan.

KÖKLEN, Ali

M A V R A

Yaz geçti. Yağmurlar yağmaya başladı artık. Yakında ağaçlar da yapraklarını dökecek, yollar, kurumuş, sarı yapraklarla dolacaktır. Günler kısalacak, akşam karanlığı erken çökecektir köyün üstüne. Yazın, iş dönüşü günlük güneşlik havalarda sahil boyunda gezmeye giden insanlar bundan böyle işlerinden çıktıktan sonra köye düşen akşam karanlığında dönecekler evlerine. Islak yollarda bir iki kedi, üç dört köpek koşuşacak, temizlik işçileri kahverengi giysileri içinde yollardaki yaprakları süpürecekler. Sonra gene yağmurlar başlayacaktır. Yağmurların ardından lâpa lâpa kar yağacaktır. Kar, kavak, kayın, gürgen, meşe... tüm ağaçları, kiremitlikleri, yolları, yollarda yakaladığı insanları beyazlatacaktır.

Kar yağarken odunu, kömürü, gazı, yiyeceği, içeceği olmayan insanlar, elleri yüzleri morarmış olarak, saçak altlarında, yollarda, başları önlerine eğik, gezinip duracaklar. Gene de umutları bilenmiş, düşleri güçlü, bu kışı da atlatacaklarını, kışın ardından baharın geleceğini, ağaçların yeşillendiği, çiçeklerin açtığı, çocukların, anaların babaların güleç yüzleriyle birbirlerini anlayıp sevecekleri baharların geleceğini düşleyecekler.

Uzun seneler yaşadığımız sahil köyüne yazlığa gelenler yavaş yavaş taşınmaya başladılar. Sahilde küçücük bir çaypark işleten, yazlıkçıların yakından tanıdığı Mavra, sık sık çayparkının önüne çıkıp yoldan bavullarıyla geçen yazlıkçılara:

— Güle güle gidin, seneye görüşürüz, hayırlı yolculuklar!.. diye sesleniyor.

Mavra üzgündür. Mavra, yazlıkçıların gitmelerine üzülmektedir. Bilir ki onlar gittikten sonra işlerinde bir duraklama olacaktır. Çayparkına çay içmek için köyde oturan sürekli müşterilerinden başkası gelmeyecektir. İşler

duralayınca gün gelecek çayparkın kirasını bile ödeyemeyecektir. Gene de kış aylarını, yazdan kalma anılarıyla her şeye karşın mutlu geçirecektir. Mavra, yazlıkçıların gitmelerine sırf çıkarı için üzülmez, bilir ki dostluk, arkadaşlık diye de bir şey vardır. Yapraklar dökülmeye başladığında durgunlaşır, üzgün, dalgın bakar gözleri. Bu böyle birkaç gün sürer gider, sonra bir gün sürekli müşterileriyle ilgilenirken görüverirm kendisini. Sevinirim. Gözleri ışıldamaya başlar, davranışları canlılaşır. Umutla, yeni baharları düşlediğinin tanıtıdır bu, diye düşünürüm. İnsanların insanca yaşadığı, ağlayan birinin yardımına yüzlerce kişinin koştuğu, içtenliğin geçerakçe olduğu dünyaları umutla beklediğinin tanıtıdır bu, diye düşünürüm. Mavra, düşündüklerimi doğru'ar gibi davranır. Küçücük çayparkına gelen birini üzgün görünce ocaktaysa başını uzatıp, işini bir an önce tamamlamaya çalışarak:

— Anlat derdini be kardeş! der.

Dinler, üzülür. Bir umar bulmak için düşüncelere dalar. Çayparkına gelen birini sevinçli görünce:

— Anlat sevincini bakalım arkadaş! der. Bu dünyada öyle az gülen var ki, anlat sevincini de, biraz da biz sevinelim. İnsanız hepimiz be! Senle üzülmedikten, senle sevinmedikten sonra ne halt etmeye yaşamalı? der.

İşte bu yüzden Mavra'yı severim ben.

Mavra köylüdür. Köyden gelmiştir. Uzun seneler önce köyde işleri bozulduktan sonra, harç-borç edip kapağı büyük şehire atmıştır. Önce bir çarşı lokantasına garson olarak girip çalışmıştır. Kısa zamanda kendini çevresindekilere sevdirmiştir. Şimdi sorsanız, köyde onu tanımayan yoktur. Birine sorsanız, bunları anlattıktan sonra:

— İşte sora, o eski deniz avcıları kulübünü çaypark olarak kiraladı. Kendini sevdirmeseydi orayı vermezlerdi ona. İşine dörtelle sarıldı... diye anlatır.

Yalnız adamdır Mavra. Bu büyük şehrin köyüne geleli beri yalnız yaşamıştır. Kahve köşelerinde uyumuştur, banklarda sabahlamıştır, yaz geceleri sahilde iki masayı yanyana koyup uyumuştur. Aç kalmıştır. Ama iyi kötü o güç günlerle savaşarak bugünlere gelmiştir.

Bir ailesi var mıdır? Anası babası, kardeşleri var mıdır? Varsa nerde otururlar?

Bir gün:

— Birkaç gün için gidip anamı göreyim, demiştim de, sormuştum:

— Nerde oturur anan, Mavra?

— Sincanlı'da.

— Yalnız mı oturur?

Susmuştu. Susar hep. Konu dönüp dolaşıp ailesine geldiği zaman, ya susar yada başka konulara geçer. Neşeli görünmeye çalışır. Ben de onek üstünde durmam. Ailesinden uzakta, tek başına yaşayan insanı olduğu gibi anlamaya, sevmeye çalışırım.

Ama birden değişmeye başlamıştı Mavra. Kış ortasında, yazın alacağı pantol gömlek parasını biriktirmeye başlamıştı:

— Ece, yaz geliyor, adam içine çıkmak için adam gibi giyinmek gerek, dediydi. Yazlıkçılara karışabilmek için, onlar gibi yaşayabilmek için, ne yapalım? Hazırlık yapmalı, dediydi.

Yaza doğru iki adam tuttu. Birine ocakçılık, öbürüne garsonluk öğretti. Göğsünü kabartarak:

— Patronluk kolay iş mi? demeye başladı.

Çevredekilerin gözünden kaçmadı bu durum. Sabahları çayparkı açmamaya başladı. Yazlıkçıların gelmesiyle de iyice değişti. Grubum, dediği insanlara karıştı. Onlar gibi yaşayabilmek için sağdan soldan borç almaya başladı. Sürekli müşterilerine tepeden baktı. Burun kıvırdı. Kavga etti. O küçücük sakin yere çay içmek, dinlenmek için gidenler de birer birer gitmemeye başladılar.

Mavra'nın çayparkının önünden yol geçer, sonra ağaçlar ve deniz... Bir Saim abi vardır, sakinliği sever. Mavra'nın çayparkından iki sandalye alır, deniz kenarına otururuz.

— Mavra değişti, der, üzgün bir sesle, küçümsüyor bizleri.

— Değişti mi?

— İlk geldiğinde hiç de böyle değildi.

— Bir derdi vardır elbet, vardır da ondan böyle davranır, dertsiz insan mı var Saim abi? derim.

— Derdi varsa anlatsın birader, der Saim abi. Biz neciyiz? Bize tepeden bakacağına, kavga edeceğine, anlatsın derdini.

Anlatır mı Mavra derdini? O, ailesiyle ilgili derdini

anlatır mı Mavra? Duyulmuş mudur? Günlük dertlerini anlatır. Birine bozulmuştur. Söylenir... Ama o gizli derdi?

— Onun derdi ne, biliyon mu? der Saim abi. Zenginlik derdi onunki. Zenginler gibi yaşamaya öyle özeniyor ki. Beceremiyor da. Yüzüne gözüne bulaştırıyor. A be oğlum sen, sen olsana! Eskiden herkes severdi, şimdi herkes kaçıyor. Sonra ne biliyon mu? Yazlıkçılardan bir kıza tutulmuş Mavra. Gönül ferman dinlemez!

Yaz geçti. Yağmurlar yağmaya başladı artık. Sık sık Mavra'nın küçücük çayparkına uğrarım. Yüzünü avuçlarına almış, düşünür dururken bulurum kendisini. Sürekli müşterilerini kaçırdığından yakınır...

— Üzülme Mavra, derim, üzülme.

Yağmurlar başladı artık. Ağaçlar yapraklarını dökecekler. Islak yollarda bir iki kedi, üç dört köpek koşuşacak, yol temizleyicileri kahverengi giysileri içinde yollardaki yaprakları süpürmeye başlayacaklar.

İnanıyorum ki, bir gün Mavra, deniz kenarından elinde tepsi, insanlara tepeden bakmadığı günlerdeki haliyle; herkesle iyi geçinmeye; herkesi anlamaya çalışacak:

— Tanıyorum artık insanları be Saim, gel birer çay içelim, diye seslenecektir.

Birini üzgün mü gördü, ocaktaki işini bırakacak:

— Anlat derdini be kardeş, diyecektir.

Birini sevinçli mi gördü:

— Anlat sevincini be kardeş, diyecektir. İnsanız hepimiz be, senle sevinmedikten senle üzülmedikten, çocukla çocuk olmadıktan sonra no halt etmeye yaşarız? diyecektir güleç yüzüyle.

MUHTEREMOĞLU, Âfet

K A N

Kan toprakta günlerce kaldı. Önce bekçiler gelip baktılar, üstüne fenerlerini sıkarak. Sonra polisler geldi. Ertesi gün yakınlar, komşular, kasabadan bildikler, hiç tanımadıkları insanlar geldi. Kanın çevresine sıralanıp baktılar. Salih'in kızları, damadı, karısı, Kemal, Kemal'in karısı anası, bahçıvan Deli Memet, gelip geçtikçe baktılar toprağın içmediği kana. Üstüne basamadılar, çevresini dolanıp geçtiler.

Kan, bahçenin ortasındaydı Salih'in gece yattığı tahta kerevetin önlerindeydi. Orada birikmişti. Sonra azar azar yola kadar damlamış, bahçeyi susaya bağlayan küçücük köprüye serpilmiş, oradan susanın ortasına dek azar azar akmıştı. Yaralıyı buradan cipe bindirdiler. Cipin içi tavanına dek kana battı. Çevredekiler şaşıp kaldılar bu işe. "Nasıl tavana dek çıkmış bu kan?" diye düşündüler.

Evdekilerin gece giydikleri de tüm kana battı. Kemal'in yollu basma pijaması, damadın düz iyi cins pijamaları, İstanbul'dan konuk gelen kadın'ların süslü gecelikleriyle, kasabadakilerin soluk basma gecelikleri sırayan kanla çirkinleşti, pislendi. Rabiye'yle gelini o gece sabahlara dek uyumadılar, fesliyenlerin önüne koydukları tahta teknenin başına çömelerek kanlı giyit yıkadılar. Rabiye ağlıyordu hırsından, gelini, yörük kızı Mahide sessiz, soluk ve şaşkındı.

Salih, "Sıksanıza şu kolumu be!" diye bağırıyordu. Bir eliyle tuttuğu kolundan oluk gibi kan akıyordu. Yüzünde, boynunda da yaralar vardı, kanıyorlardı. Salih'in evli kızı, konuk olarak yattıkları odaya koştu. Karanlıkta, yerde uyuyan çocukların üstünden onlara basmamaya çalışarak atladı, bavulundaki bir tülbendi bulup getirdi. Tülbentle kanayan kolu sıktılar üç kadın. Kızı, Rabiye ve Mahide. Karısı, susaya, karanlığa koşmuştu Kemal, Deli Mehmet ve damadıyla; bıçaklı kardeşinin peşindeydi.

Rabiye:

— Enişte, ah enişte, yüzünde de var, yüzünden de vurmuş seni domuz deli! diye bağırıyordu.

O sırada bahçe kapısından doğru, yana açılmış kolları ve bacaklarıyla iri bir ayıyı andıran gölge göründü. Anlaşılmayan bir şeyler homurdanıyordu. Elinde, küçük bir bıçağın ışıltısı vardı. Salih'in kızı:

— Git, git, git, git! diye bağırdı. Utanmıyor musun sen? Gece vakti çoluk çocuğu ayağa kaldırdın. Ne utanmaz adammışsın sen, gitsene, defolsana!

Kemal'in çocukları merakla ve korkuyla büyüklerinin bacakları altında do'anıyorlardı. Kemal'le damat, iri gölgeyi durdurdular. Gölge geri döndü, bir ayı hantallığıyla susaya doğru karanlıkta yitti. Salih, yalnız başına uykusunda bıçaklı bir adamın saldırısına uğramanın ve onunla boğuşmanın verdiği sinirlilik ve şaşkınlık içindeydi. Kısılmış bir sesle:

— Uyuyan adama saldırıyor. Ne hayvan herifmiş bu be! Deyyus, namussuz! diye bağırdı. Sonra hışımla damadına döndü:

— Neden tuttun beni? Niçin bana engel oldun? Hadi Kemal onun oğlu. Ya sen ne yanmak istiyordun? Beni kollarımdan tuttunuz. Herif de hababam vurdu. Yazıklar olsun!

— Ben sizi tutmadım, diye savundu kendini damat. Araya girdim. Yoksa daha büyük bir kaza olacaktı.

— Hiçbir şey olmayacaktı. Ben onu şimdi ayağımın altına almıştım.

Rabiye:

— Enişte onu bir kakmada devirirdi, dedi. Salih'in karısı öfkeden bembeyazdı.

— Enişten onu ayağının altına alırdı ya, gafil avlandı. Hilekâr domuz, hep oyunları arkadandır, dedi Rabiye'ye.

Damatla Kemal, şoseden geçen bir cipi çevirmişler, Salih'i bindirip karısıyla birlikte kasabanın hastahanesine yollamışlardı. İstanbul'dan buralara ilk kez gelen damat, İstanbul'da geçinemediği için, karısı ve çocuklarıyla yeniden bu topraklara dönen Kemal'le birer sigara yakıp kapının önündeki dar tahta sıraya oturdular. Sonra karıları geldi yanlarına, sonra Kemal'in çocukları geldi oturdu. Hepsi susuyor ve tanağartısıyla yarı yarıya aydınlanmış ağaçların,

ortadaki kana, çevredeki küçük toprak damlara, ağaçların arasından bir bölüğü görünen kimsesiz, karanlık şoseye bakıyorlardı. Üstleri başları kan sıçramalarıyla, kanın bulaşmasıyla alaca bulacaydı. Damat, olayın ilk tanığıydı. Sigaranın verdiği gevşemeyle gördüklerini anlatmaya başladı. Kemal, avurtları birbirine geçmiş, sapsarı yüzüyle öne bakıyor ve dinliyordu.

— Ben sıcaktan uyuyamadım içerde. Yorganı alıp buraya çıktım. Babam ağacın altında uyuyor gibiydi. O sırada kapıdan elinde çantalarla biri girdi. Önce babamın başına gitti. üstüne eğildi. Sonra evin kapısına geldi, elindeki çantaları kapıya bıraktı. Ben:

— Dayı, dayı, sen misin? diye seslendim. Ses vermedi, döndü, babamın yanına gitti. Tekrar üstüne eğildi, birden kapıştıklarını gördüm. Ortada boğuşmaya başladılar, sana seslendim.

Salih'in kızı, "Kemal, Kemal!" diye seslenildiğini duymuştu. Yanıbaşında çocuklar uyuyordu. Dışarda anası, yengesi, Mahide, akşam yemeğini yedikleri ve erkeklerin rakı içtikleri sofrayı toplamışlar, bulaşıkları yıkamışlar ve yatmışlardı. Salih, sınırsız bir neşe içinde bütün gece kahkahalar atmış, bahçenin, özlediği temiz havasında ve acı tatlı bir sürü anının içinden çekip yaşamaya çalıştıkları bu yaz gecesinin onuruna şarkılar söylemişti. Nineyle dede, bahçenin az ötesindeki mezarlıktaydılar. Artık Ezine'ye geldikçe nineyle dedeyi görmeye gitmez olmuşlardı. Ölüm unutulmuştu, var olan, konu olan, hiç unutulmayan, topraklardı, mallardı, tarlalardı.

İstanbul'dan gelenler, dost topraklara kavuşmanın sevinciyle bunu bile unutmuşlardı. Çanakkale'den gelirken arabayı deniz kıyısına durdurmuşlar, çalıların ardında soyunup denize bile girmişlerdi. Buralar onlar için gizemli, göksel bir anı niteliğindeydi. Buralara gelirken hep yeniden gençleşirler, yeniden güçlüleşirler, insanlar ve dünya ve yaşama ve varoluş üzerine yeniden derin düşüncelere sahip olurlar ve çam, deniz, güneş kokan bu eski yerlerde İstanbul'da sisler ve bilinmezlikler içine geçiyora benzeyen yaşamalarını durdurup ölümsüz soluklar alırlardı. Salih, karısı, kızları, torunları, damadı bu coşkuyu çoğaltarak ve büyüterek kimisinin gençliğinin, kimisinin çocukluklarının geçtiği kasa-

baya girerken hırslı, tembel, hilekâr, şaşkın dayılarını, Hasan'ı bile bağışlamış, ara ara da unutmuş görünüyorlardı. Akıllarına geldikçe onun kaba-saba davranışlarını yansıyorlar, anlaşılmaz dilini, şakalarına alıp gülmekten kırılıyorlardı.

— Valla billa hanım, demişti geceyarısına doğru Salih, ben içerde yatmam bu gece. Dutun altına bir yatak serin, orada yatacağım.

— Deli seni. Ağaçtan yılan girer ağzına.

Salih, yüzü kıpkırmızı kesilerek gülüyordu:

— Bir şey olmaz bana hanım. Sen ser şuraya bir hasır, nene lâzım, yatak da istemem ben, yorgan da? Ooob, orda serin serin yatar, uyurum. Siz pişin toprak damlarda sıcaktan.

— Enişte dedi Rabiye, Hasan'ın karısı, bari şuraya yat. Dudun dibi pek yola karşı olacak.

Salih, uysallıkla, çevresinde fır dönülmesinden hoşnut:

— Olur, peki, dedi.

Erik, elma kuruttukları ve bu akşam, üstünde yemek yedikleri uzun tahta sergiyi boşalttılar, temizlediler. Küçük gelin Mahide, mis gibi çarşaflar, yastıklar, yorganlar getirdi içerdeki yüklükten. Salih yattı. Yorganın üstünden çıkan bembeyaz saçları ayışığında parlıyordu. Salih'in karısı, geline takıldı:

— İster misin Rabiye, senin deli bu akşam çıkagelsin?

— Gelir gelir, diye güldü gelin. Valla abla, "Çıkmayacağım onu bu bahçeden içeri" diyordu İstanbul'dayken. Beni öldürür, sizi artık bilmem.

— Bok yemiş, dedi Salih'in karısı Âşa. Burası onun olduğu kadar benim de malım. Anamdan babamdan kaldı. Taş atıp da kolu mu yoruldu hayırsızın? Beş yıldır bir kuruş icar almadım, içinde Kemal oturuyor, ağzımı açıp bir şey demedim. Kavakları kesip satmış, hani benim payım? Yok pahasına satmış hem de domuz deli. Enişten, "Onun sattığı parayla ben kavağın birini satardım" diyor. Gelsin de ben ona çok şeyler soracağım.

— Abla, yanında bıçak gezdiriyor. Size kaç kez söyledim, enişteni vuracakmış.

Salih Bey yattığı yerden gülerek doğruldu:

— Önce sokaklarda çişini etmeye bir çare bulsun o, dedi. Çocuk gibi sana don-pantol yıkattırıyor, utanmaz herif.

Rabiye don-pantol yıkadığı günleri, hattâ yatarken kocasının donunun içine çocuğa bağlar gibi bez bağladığı günleri unutmuş görünerek güldü:

— Yaşlandıkça babasına döndü, dedi. Kakıversen düşecek. Şişmanlıktan mı çürüklükten mi, yürüyüşünde bile bir hayır kalmadı. Giderken giderken tökezleniveriyor, bi gün bi yerde düşüp kalacak.

Kocasına karşı düşmanlık doluydu. Uzun boylu, beyaz tenli, sarı saçlıydı gençken. Uysaldı, becerikliydi, temizdi. Bu adama mı değerdi. Ne güzelliğinde güzellik, ne aklında akıl, ne şöyle görünüşü bir şeye benzer, konuşmaları ipe sapa gelmez, ne konuştuğu anlaşılmaz, lambur lumbur. Şimdi elli beşlerinde var, hiçbir iş sahibi olmadı. Karısına kendi kazandığı parayla bir iğne bile alamadı. Önce karının mallarını —malları yabancıya gitmesin diye amcasının kızını, Rabiye'ye alıvermişlerdi ona, Rabiye küçücüktü— zeytinliklerini satıp satıp yedi. Sonra babasının mallarına geldi sıra. Onlar öldü, payına düşenlerin büyük bir kısmını çabucak çarçur etti, Kemal'e otomobildi, cipti derken. Şimdi de karısına "Enişteni, ablamı mahkemeye vereceğim, diyor. Onların ellerindeki malları alacağım. Nasıl olsa tapuları bölüştürmemiştik. Benim mallarımı sattığımı ispat edemezler. Alayım onların elinden Sabıryerli'ni, Bakacakı, Eğrizeytin'i de görsünler." Rabiye bunları ablasına, eniştesine söyleyemiyor, utanıyordu.

"— Bulgar'ın, mâcır'ın —eniştesi Bulgaristan'dan kaçarak gelmişti— elinden alacağım nesi varsa, ona ne oyunlar edeceğim bak. Bana İstanbul'daki evi alırken iki bin lira kendine aracılık kesmiş."

"— Keserim ya, demişti eniştesi, —mâcır ayrancı mâcır—, başka aracı olsaydı kesmeyecek miydi? Daha bile çok keserdi. Ona yaptığım iyilikleri unutuyor da, şimdi bunu mu buldu söyleyecek? Onun oğluna yaptığım iyilikleri, alıverdiğim ehliyeti, arabaları, onu karşıma alıp, adam yerine koyup rakı içtiklerimizi, barlara, sazlara gittiklerimizi ne çabuk unutuyor?"

Eniştesinin evleri var, zeytinlikleri duruyor, emekli aylığı şıp diye üç ayda bir hazır, kızları okuttu, adam etti,

kendi dersen delikanlı gibi daha. Sabahları elma yer, üzüm yer, greypfurt suyu içer, etsiz yemekten kalkmaz, her yemekte bir baş soğan. Duymuş bir yerden soğan kemikleri beslr diye. Yüzünden kan damlayacak nerdeysc. Kışlarda üç pazen don giyer panto'onunun altına, ayağına iki üç çift çorap, üstünde çifter çifter yün fanilâ. "Canının değerini biliyor, daha öleceği falan yok," diye düşünür. Onun ölmesini ister. Onun ölümüyle mallar eline geçecek değil ama, olsun, ölmesini ister. Ablası kadındır. Dişli kadındır, Osmanlı kadındır ama, ne olsa kadındır. Hem de ablasıdır, on'an üç aşağı beş yukarı anlaşırlar. Bugün döğüşseler yarın barışırlar. Bu öyle değil. Kurt bu, kurt. Mahkemelerin, bonoların, vergi dairelerinin kurdu olmuş. Tutumsal düzeni iyi biliyor. İnsanlığının değerini biliyor. İnsanlarla da, kurumlarla da nasıl uğraşılacağını biliyor. Kendisi, Hasan, hiçbir şey bilmez. Avukatlara, istidacılara dünyanın parasını döker, eniştesine tuzaklar kuracağım derken. Ne evinde rahat, ne içinde rahat, ne bedeninde rahat kalmıştır. Kemal dersen öyle, beş'ten çıktı, bahçıvanlıktı, sürücülüktü, onarımcılıktı derken, sürünüp duruyor. Avurtları birbirine geçmiş. Genç yaşında cigara, içki, karıyı dövmek, karının anasına babasına hart zurt. Oysa onlar verdiler ölen oğullarından kalan işliği Kemal'e, işlesin diye. İstedikleri, bir aç kalmamak, iki kızlarını birazcık mutlu görmek. Nerde Kemal'de iyilik, mutluluk, kazanç. Kimkime diş geçirebilirse. O da karısına, kaynata ve kaynatasına ediyor eziyeti. Bir gün yüzleri gülmeyecek zavallıların.

Âmaççalı Molla Mustafa'nın Hasan derler ona. Bütün Ezine bilir. Ezine'den kalkıp Kanakkale'ye, İstanbul'a kapağı atmış, oralarda işlerini büyütmüş, alım-satımcılar, zengin takımı, hep bilir. "Âmaççalı'nın damadı akıllı, efendi adamdı ama, Âmaççalı onun değerini bilemedi. Adam polislikterde ziyan oldu..." derler.

Rabiye gençliğinden beri eniştesine pek de çözümleyemediği bir ilgi, saygıyla karışık bir sevgi, yakınlık, hayranlık duymuştu. Yazdan yaza Salih'ler Ezine'ye konuk geldikçe koşar onların çevresinde, fırdönerdi. Onlara en iyi yatak'arı yapar, eniştesine mezeler hazırlar, onun her söylediği söze, yaptığı şakalara yüksek sesle gülüverirdl. Enişte de severdi Rabiye'yl.

"— Senin hatırın var Rabiye. Yoksa şu Hasan, senin kocan, bir tek kelime konuşulacak adam değil. Yani odun affedersin, odun. Öyle adamın böyle oğlu olsun. Amaççalı zeki adamdı, çarıklı erkânıharpti. Bu, kimden olmuş böyle bilmem, anneye sormalı.

Rabiye fıkır fıkır güler bu sözlere. Sanki Hasan onun kocası değildir, dışardan biridir de enişte onun kocasıdır. Birlikte eğleniyorlar bu Hasan denen adamla. Rabiye ellisine geldi, güzel pembe derisi buruştu azıcık. Dişlerini çektirdi de yaptırıncaya dek bir zaman nineler gibi ağzı içine çökmüş, çenesi burnuna değer gezdi, şişmanladı, saç'arı önce koyulaştı, sonra ağardı ama, hep o saf, tatlı, köylü Rabiye'dir. Kocasından hâlâ nefret eder. Ne var ki, yıllar onu bu nefrete alıştırdı.

Geçenlerde bir gün eniştesine gelmiş demiş ki:

— Enişte, Hasan ne diyor biliyor musun? Eniştem, yazlık evini senin üstüne yapsın, kendi de gelip gitsin.

Hiç utanmadı bunu söylerken. Enişte kıpkırmızı kesildi. Rabiye'nin yüzüne bakamadı bir süre. Dudaklarını sarkıttı, sövdü Hasan'a en ağır sözlerle.

— Sen de bu herife hâ'â koca diyorsun ha? dedi.

Sonra ne yaptı. Rabiye'ye nasıl baktı, Rabiye ona nasıl baktı? Bu cümlenin ardından hangisi ne dedi, konuşma sürdü mü, durdu mu, Salih söylemiyor, utanıyor sadece, başını öte yana çeviriyor, karısına anlatırken. Karısı da kızlarına anlattı bunu. Kızlar da başlarını öte yana çevirdiler. Evli olan kız, evliliğin ne olduğunu bilen, kadın-erkek ilişkilerinin en gerçek yanlarını bilen kız, içinde bir sızı duydu. Yengesinin yaşamasını hızla atladı düşüncesinde, yengesini, dayısını, onların evliliklerini, çevresindeki bütün evlilikleri, bütün kadınları ve erkekleri yok saydı. Bunların hiçbiri yoktu ve dönen bir çark ve çarkın dişleri ve bu dişlere takılmış olarak çirkinleşmiş, kirlenmiş bir sürü canlı vardı kadın ve erkek adıyla. "Bırakıp onu kaçsaydı, diye düşündü. Sevseydi, sevgiyi bari tanısaydı ve hep güzel kalsaydı, güzelliği içime acı vermeseydi."

Salih'in karısı soğukkanlı bir kadındır, demir gibidir. Salih, kadını demirleştirmiştir otuz bunca yıl. Yapayalnız bırakmıştır. Kadın kendi kendine güçlenmiştir, zayıf yanlarını bir bir temizlemiştir içinden. Hiç kıskanmadı, ne za-

mandır kıskanmıyordu. Bu, doğa kadar önüne geçilmez duyguyu erkek köreltmişti. Ona kıskanmak, naz etmek, sevdiğini belli etmek, giderek sevmek, yasaktı. Bunlar doğaldır bir kadın için. Güneşin doğması kadar, ilkbaharın gelmesi ve ilkbaharda çiçeklerin açması kadar doğaldır oysa. Salih'in bencilliği doğayı azar azar yenmiş ve yok etmişti.

— Seni o eve çekip günün birinde temizleyeceklerdi, anlamadın mı? dedi. Bilmez misin sen. Deli Hasan para için her şeyi yapar, karıyı satar, adam öldürür, yalan söyler.

Kocası kıpkırmızı olmuş ve dudaklarını sarkıtarak önüne bakmıştı. Rabiye, o kadar temiz, o kadar yakın, sevecen, âşık Rabiye ha? Kocasıyla bir olup adam da öldürecekti demek? Bunca yıl başeğdiği yetmemiş Deli Hasan'a, buna da mı hayır diyemedi.

— Enişte, ah yaralandın enişte, kolundan çok kan geliyor enişte!

Kızı içerden getirdiği tülbentle kolunu sıkarken aklına bunlar geldi.

— Beni burada kıstırdı deyyuslar. Hepsi birbirlerinden haberliydiler demek. Kemal'le Rabiye telgraf çektiler İstanbul'a: "Hemen gel, eniştem burda" diye. Tamam, bu işte Kemal'in de parmağı var. Gidi namussuz Arnavut! "Sen benim babamsın enişte, ha? Bana borç para bul enişte, arabamı kurtar enişte, ehliyet al enişte ha?"

Burada her şeyi yapabilir bu Hasan. İstanbul'da süklüm püklüm oluyor ama, bu bahçede her şeyi yapacak denli güçlüdür. Bahçeyi adım adım tanır. Şu sağ yanda eskiden tavşanlar dururdu. Onların yanında köpek kulübeleri vardı. Su boşlukta fırın vardı, yıkı'dı. Artık ev ekmeği yapılmıyor bahçede. Çarşı ekmeği yiyorlar. Anası sabah karanlığında kalkardı, tıngır tıngır hamur yoğururdu, kardala açardı, börek döşerdi tepsilere. Deli Memet şu damda yatardı. Simdi Deli Memet İşçi Partili olmuş. İşçi Partili terzinin dükkânından çıkmıyor. "Domuz deli, bıktı çalışmaktan. Bacaklarını dikip bedavadan yaşamak istiyor besbelli. Kafasının keline bakmaz da, hergele!" Deli Memet şimdi, eskiden kendilerinin oturdukları büyük damda oturuyor, Kemal'in çırağı olan göçmen çocukla. Çocuğun üstü başı partal, yağlıkara. Anası bir çul altına, bir çul üstüne vermiş. Girip yağdan kapkara giyitleriyle, eli ayağıyla yatıyor, sabah erken-

den kalkıp gidiyor. Varlığıyla yokluğu belli değil. Kemal onu boğaz tokluğuna çalıştırıyor. Çocuğun ağzından bir tek Tanrı kelamı çıkmaz. Arada bir köyüne gider gelir. Akşamları tulumbanın başında Deli Memet'le beraber artık yemekleri, ya da yağsız domates salatası yer.

Eskiden ahırın üstünde güvercin yuvaları vardı. Ahırın damı sabah akşam bembeyaz güvercine keserdi. Yere yem dökerlerdi, avlu cami avlusuna dönerdi. Hepsi birden, yaşlıların ölümüyle İstanbul'a göçtüklerinde buraları bir yörüğe kiraladılar. Yörük, ekin ekecekti, olmadı. Başaklar büyüyemedi bir avuç buğday aldı adam, yemeğine bile yetiremedi. Yörük berbat etmiş damları, evleri, hepsi yıkılacak gibi olmuş Kemal gidiğinde az uğraşmadı onarım için. Mahide'nin elleri yarıldı sıva yapmaktan, kireç yapmaktan. Şimdi genç ev eski eve benzedi ama, bahçe eski bahçe değil, dam'ar bakımsız. Memet'le göçmen çocuğun kaldığı dam pire yuvası olmuş. Memet haftada bir süpürüyor ama, kendi pis zaten, temelli pisletiyor her yanı, üst başını.

Hasan gece saat ikide bahçenin önünde Edremit postasından indiği zaman, sevinçten uçuyordu. Elinde, Beyazıt'taki eskicilerden aldığı üzerinde garip firavun resimleri işlenmiş deri çantasıyla bir de okul çantasına benzer bir şey vardı. Birine bir şişe su, iki portakal koymuş. —Yaz günü, karısını, dadaları şaşırtacak, nerden bulmuş bu portakalları dedirtecek—. Birkaç domates, yeşil biber, bir çeyrek ekmek. Ötekinde dadalara sergi'erden aldığı ucuz, parlak renkli gömlekler.

Kapıya kadar ilerlemişken geri dönmüş bakmıştı kim bu ayışığında saçları pırıl pırıl parlayarak yatan kişi, diyerek, gidip eniştesinin yanına sokuldu. Onu elledi, yorganı açtı biraz. Eniştе ürkerek uyandı ve sıçrayarak doğruldu. Hasan'ın elinde beyaz saplı küçük bir bıçak vardı. Karısı bu beyaz sapı iyice görmüş Hasan'dan. Para yiyen polisler onun yerine yeşil sap'ı bir bıçak, küçük bir çakı çıkarttıkları zaman diretti, bıçak bundan büyüktü ve sapı beyazdı, diye.

Hasan, eniştesinden, onun gücünden, okumuşluğundan, kentlere alışkınlığından, sevimliliğinden, inceliğinden, karısı-

nın, gökgözlü Rabiye'sinin ona duyduğu bilinçsiz hayranlıktan her zaman korkmuştur. Eniştesinin yanında kendi işe yaramazlığı, gereksizliği, boşluğu her zaman daha büyük olmuştur. Hasan korktu; elindeki bıçağı korkusunun ve kininin ve ezikliğinin gücüyle salladı. Bıçak usul usul eniştenin yüzüne, boynuna, ellerine, koluna inip kalkıyordu. Kaynatasından biraz uzakta yatmakta ve yaz göğünün yıldızlarına gözünü dikerek düşünmekte olan damat, bu olaya birkaç saniye şaşkınlıkla baktı, sonra fırlayarak aralarına girdi. Bir yandan da bağırıyordu iki göz toprak dama doğru:

— Kemal, Kemal, Kemal, kalk!

ÖZEL, Siyami

Ö L Ü M C Ü L

1957 yılının sonlarına doğru öldüm. Saat 18 sıralarıydı. Göğsümün sol tarafında ansızın bir ağrı duydum. Ağrı birden büyüdü. Yatağa düştüm. Doktor çağırdılar. Bu, boşuna bir uğraş oldu. Adam gelinceye kadar ben ruhumu çoktan teslim etmiştim.

Çoluk çocuk kapı arkalarında ağlaşıyorlardı. Beni bir divana yatırdılar. Üzerime beyaz bir örtü örttüler. Ben sanki örtünün dışındaydım. Örtünün altında sadece cesedim duruyordu. Kaskatı, duyarsız.. Ne ürkütü verici şey.. Bu sapsarı olmuş beden, kanı çekilmiş dudaklar, gözkapaklarımın arasından donmuşcasına bakan gözler benim miydi? Yalnız saçlarım bana yabancı gelmedi. İki yanları iyice kırlaşmaya başlamış simsiyah bir yığın. Sonra kulaklarıma ilişti gözüm. Gülmek geldi içimden. Güldüm. Ama hiç sesim çıkmadı. O zaman öldüğümü iyice anladım.

Acemi bir ölüydüm henüz. Ne yapacağımı, ne yapmam gerektiğini bilmiyordum. Aslında buradan ayrılmalıydım. Nereye? Nasıl? Bilmiyordum. Ama mutlak gitmeliydim. Seziyordum gitmem gerektiğini. Gelin görün ki, gidemiyordum, ayrılamıyordum.

Beyaz örtü altında yatan cesedime yaklaştım. (Bu yaklaşma maddi şekilde olmadı. Sadece yaklaştığımı düşündüm) Cesedim sırtüstü, upuzun yatıyordu. Sanki bir başkasıydı. Öylesine yabancı geliyordu bana. Oysa tam elli yıl bu bedeni taşımadım mı? Hem de cirgeyerek, üzerine titreyerek. Şu donmuş gibi, bir noktaya bakan gözlerimle tüm güzellikleri seyretmedim mi? Şimdi bana gülmek isteği veren kulaklarımla türlü sesleri işitmedim mi? Ayaklarım, zavallı ayak-

larım beni iyiliklere ve kötülüklere adım adım sürüklemedi mi?

Bir dinadamı geldi başımın ucuna. Kutsal Kitap'tan parçalar okumaya başladı. Evin içindeki hüzünlü hava daha da arttı. Bir buhur kokusu yayıldı ortalığa. Şamdana iki mum yerleştirdiler.

Sonra bir telâş. İstanbul'da öğrenimini yapan büyük oğlumu çağıracaklar. Ne desinler? Kâğıt üzerinde şu satırları gördüm: *"Baban hasta, acele gel!"*

Canım sıkıldı. Bunu okuyunca oğlum kimbilir ne kadar üzülecek.. Doğrudan öldüğümü bildirseler ya.. Hayır. O zaval'ı zehirli bir "acaba?" ile saatlerce kıvranacak. Yol boyunca tedirgin olacak. Sonra terminalde bunaltı ile bir arabaya atacak kendini. Eve yaklaşınca her şeyi anlayacak. İçinde ölü olan evler uzaktan bellidir. Bir garip hali vardır. Garipsi, ürkek, sessiz...

Gece bazı değişiklikler oldu. Bir ara, divan üzerinde yatan bedenimle tüm bağlantımı yitirdim. Başka bir yer'ere doğru sürüklendim. Sisli, dumanlı sonbahar akşamları vardır. Tıpkı öyle. Nereden geldiği belli olmayan bir müzik sesi duydum. Sonra ses duruldu, kayboldu.

Gündüz olmuş.

Musalla taşındayım. Bir uğultu. Dalga'anış. Gömütlüğe götürüyorlar. Dinî kisveye bürünmüş bir hoca ve kalabalık insanlar. Beni sevenler, sevmeyenler.. Bu cansıkıcı törende şu, ya da bu nedenle bulunmak gereksinmesini duymuş olanlar. Düşündüklerini gayet açık olarak duyuyorum. Eğer bir ölü, tam bu sırada dirilmiş olsa, ardından gelen topluluğun dörtte üçüne söyleyeceği söz şu olacaktır:

"— Şu haldo niye yoruluyorsunuz baylar?"

Evin önünden geçerken pencerede ağlaşan insanlar gördüm. Karım, çocuklarım, vesaire..

Kentin dışına çıktık. Bir tepenin eteğindeki gömütlükte yeni bir çukur açmışlar. Beni bu çukurun içine bıraktılar. Üzerimi toprakla örttüler.

Öğle güneşi bu taze kazılmış toprak yığınının üzerine vurdu.

Günlük yaşam, hiç değişmeksizin devam ediyordu.

İlkin sıkılmıştım yeni yerimde. Sonra alışkanlık gelip çattı. Değişik bir yaşamdı bu. Kendimi yapayalnız sanıyordum. Hep o sisli ufuklar, dağlar, yamaçlar. Ve nereden geldiği belli olmayan müzik sesi..

Bir gün kendimi tanımadığım bir kentte buldum. Her şey tıpkı hayattaki gibiydi. Bulvarlardan insanlar gelip geçiyordu. Otolar, arabalar... Bir köşebaşında eski bir tanıdığa rastladım. Benden önce ölmüştü. Birbirimize sarıldık.

"— Ne zaman geldin buraya?" diye sordu.

"— Bilmiyorum," dedim, "zamanı unuttum."

"— Demek oldukça yenisin?" güldü. Koluma girdi.

O sırada komparsita çalıyordu.

Kalabalık bir salona girdik. Arkadaşım beni, orada bulunanlara tanıttı. Oturdum aralarına. Yanıma bir genç kız sokuldu. İnce bir güzelliği vardı.

"— Sizinle arkadaş olalım," dedi. "Adım Silvlya.."

Mutluluk duydum.

"— Olur," dedim. Sevinçliydi. Başını çocukça omuzuma yasladı.

"— Ne mutlu size," dedi, "daima sevildiniz."

"— Nerede?"

"— Acemiliğinizi belli ediyorsunuz, ama alışacaksınız."

Küçücük elleriyle yakamı düzeltirken muzipçe gülümsedi:

"— Dünyada demek istedim."

"— Öyle olduğunu nereden biliyorsun, küçüğüm?"

Saçlarını geriye doğru attı:

"— Burada gizli olan şey yoktur. Bakın, siz de beni bileceksiniz.."

Silviya'yı küçük bir kasabada gördüm. Orta halli bir evin yatak odasındaydı. Tek kişilik bir somyaya sırtüstü

uzanmış, bir kolu aşağıya doğru sarkmıştı. Başucundaki komodinin üzerinde boşalmış iki nembutal şişesi duruyordu.

Yüzüne baktım Silviya'nın.

"— Karşılıksız bir sevgiydi bu," diye gülümsedi, "çareyi ölümde aradım."

Kadın, duvardaki fotoğrafa bakıyordu. Duvardaki fotoğraf, dalgın gözlerini odanın bir köşesine dikmişti.

Kapı açıldı. Bir delikanlı girdi odaya. Kadın suçüstü yakalanmış gibiydi.

"— Anne, yine kendini bırakmışsın. Çık bahçeye. Dışarda hayat var, hayat.."

Bahçeden cıvıl cıvıl sesler geliyordu Kadın çıktı dışarı. Delikanlı ıslıkla bir hava tutturmuştu. Sonra duvardaki fotoğrafa yaklaştı. Baktı. Canlı birisiyle konuşur gibi:

"— Baba," dedi, "anneme fenalık ediyorsun!"

Adam aynı dalgınlıkla odanın köşesine bakmakta devam ediyordu.

ÖZKAN, Hakkı

A T

Üç arkadaştık. Bir araba tutmuş, sahile eğlenmeye gidiyorduk. Hareket edeceğimiz sırada, karaya yakın, pençeye benzeyen bir el arabanın kapısına yapıştı:

— Ne tarafa? diye sordu.

— Sahile gidiyoruz arkadaşım, dedi şoför.

— Unkapanı'ndan geçiyor musun?

— Evet.

— Beni de oraya atıverin.

— Atla, dedi şoför.

Hemen kapıyı açıp bindi adam. Kapıyı gürültüyle kapadı. Kocaman, mosmor bir suratı, kalın kalın dudakları, kanlı ak gözleri, kepçeye benzeyen kulakları vardı. Ortası saçsız kafası yumurtayı andırıyordu. Korkunç bir görünüşü vardı. Telâşlıydı. Arkasından kovalayanlar varmış gibi...

Şoför merakla:

— Hayrola, bir şey mi oldu? diye sordu.

— Gazla sen de anlatırım, dedi adam. Paketini çıkarıp bir sigara yaktı, araba hareket ederken.

— N'oldu? dedi arkadaşım. Üzülünecek bir şey mi var?

Morumsu dudaklarını oynattı adam sigarasıyla birlikte:

— Çetenin atı fena, dedi.

— Ne oldu ata?

Adam dertli dertli içini çekti:

— Zavallı at doğururken yavrusu karnında ölmüş, başı içerde kalmış, dedi.

— Ölmüş mü?

— At değil ama, yavru ölmüş. O kadar uğraştık bir türlü anayı kurtaramadık.

— Doğum ters olunca öyledir, dedi pencerenin yanındaki arkadaşım. Şu dişilerin de işi çok zor. İnsan olsun hayvan olsun, ana olmak kolay değil, diye ilâve etti.

— Hayvan hastanesine gitseniz, dedim.

— Şimdi kimseler yoktur orada.

— Belki vardır. Gidelim.

— Yoktur. Olsa bile neye yarar. Kurtulamaz zavallı hayvan. Elimizden geleni yaptık. Saatlerdir acı çekiyor. Dayanılır gibi değil. Ne de uysal hayvandı. İnsanı tanırdı. Ah bir görseydiniz. Aslan gibiydi. Bir yürüyüşü vardı kalçalarını sallayarak kadın gibiydi. Âdeta güzelliğinden gururlanıyordu. Araba çekecek at değildi doğrusu. Soylu bir hali vardı. Binek hayvanı olmalıydı, yarış atı olmalıydı. Ben taylığını bilirim, anasının peşinde koşar dururdu. Kaç kere elimden şeker yedi. Hali hiç gözümün önünden gitmiyor.

Adamın gözlerine baktım, buğulanmıştı:

— Ben gördüm, dedi yanımdaki arkadaşım, gerçekten güzel attı.

— Güzeldi, dedi şoför.

— Zavallı Çete deli divane oldu, dedi adam. Hali duman şimdi.

— Yaa, dedi arkadaşım. Atsız ne yapacak şimdi?

— Eli koynunda kaldı. Arabayı kendisi çekecek değil ya. Ağlayıp duruyor atın başında. Çılgına döndü. Oysa günlerden beri bizim at yavru'yacak diye sevinip duruyordu. Şimdi ise öldürün acı çekmesin, diye yalvarıyor bize.

— Yalvarıyor ha!

— Yalvarıyor ya.

— Kim bu Çete? diye sordum.

— Zavallı bir arabacı. Ünkapanı'ndaki kondu'arın birine atıyla, arabasıyla sığınmış oturan biri işte, dedi adam.

— İşi bitik öyleyse.

— Doğru. Atın da Çete'nin de işi bitik. Haklısın.

— Haksız değil, dedi şoför. Ekmek meselesi...

— Atı kurtaramazlar mı acaba? Bu işten anlayan biri yok mu?

— Var, dedi adam, ama bütün uğraşılar boşuna oldu. Çok kötü. Üç çocuk, bir karı, bir de Çete, onun eline bakıyorlardı.

— Çok acı, dedi şoför.

— Çok acı elbette, dedi esmer adam. Ama yapacak bir şey olmadıktan sonra. Biri bu işten anlıyor dediler. Koştum. Adamı bulamadım. Memleketine gitmiş. Ne söyleyeceğimi şaşırdım. Bir de o atın gözleri yok mu gözleri, insa-

nın içine işleyen bakışları öldürüyor beni. İnsan gibi, kurtarın beni diyor âdeta.

— Çok kötü.

— Kötü ya.

Adamı sigarasından derin derin içti birkaç nefes, sustu. Arabanın içinde hiçbirimiz sesini çıkarmadı.

Araba, caminin köşesindeki trafik tıkanıklığından kısa bir süre durdu. Bizim şoför, pencereden başını uzatıp, hata yapan şoföre sövdü. O da cevap verdi. Tam kapışacakları sırada yol açıldı, bütün araçlar hareket etti.

— Peki ne olacak şimdi? diye sordum.

— Ne ne olacak? dedi esmer adam. Dalgındı. Kimbilir neler düşünüyordu.

— At?

— Öldüreceğim.

Arabanın içindekiler dönüp baktılar. Hattâ şoför bile başını çevirdi kısa bir süre.

— Öldürecek misin?

— Evet.

— Hani acıyorum diyordun!

Adam karaya yakın yüzüyle baktı. Sesini çıkarmadı nedense.

— Acımaz olur mu? dedi yanımda oturan arkadaşım.

— Öyleyse?

— Çok sevdiği, acıdığı için öldürecek. Anlamıyor musun?

—

—

— .

SELÂMET, Muhittin

BİR GÜN ÖNCENİN ÖYKÜSÜ

Doğa, sonsuz uğultular içinde bir gece ve bir gündüzü daha geride bıraktı. Nemli toprağın üzerinde binlerce can kıpırdandı. Başlarını geceye, sayısız yıldızlara döndürüp bu derin sonsuzluk içinde ürktüler, ürperdiler. Yabanıl hayvanlar çığlık çığlığa bir kovuğa, kuytu köşelere çekildiler. Bitkiler birbirlerine doğru eğildiler. Doğayı ezici, yüce, salt bir sessizlik kapladı. Yaşam, korkunç bir suskunluğa büründü. Sessizlikten sessizliğe doğru tanrısal bir töz esti. Bu suskunlukta değerleniyordu tanrısal töz. Sonra milyonlarca yıldız, kimi parlayıp, kimi önerek bu tanrısal suskunluk içinde raksettiler.

Sık bitkilerin çevrelediği küçük bir kovukta, bir çift göz çevreye kuşkuyla bakıyordu Arkasında bir çift göz daha belirlendi, birbirlerine iyice yaklaştı Sonra, hafif hırıltılar, hızlı nefes alıp verişler kovuşun çevresine yayıldı.

Tanyerinde belirlenen hafif bir aydınlık hızla büyüdü, yaşam zifiri karanlığın korkunç egemenliğine başkaldırdı. Ürkekliği üzerinden attı. Yüreklilikle doğruldu, baktı doğaya. Çevre önce kızıla, sonra portakal rengine dönüştü. Güneş çevrende ağırbaşlı görkemli görünüşüyle doğayı esenledi. Doğa ona, gürültüyle cevap verdi. Ve yabanıl yaşantı bütün acımazlığı ile başladı. Her türden hayvanın yaşam kavgası... Ölmeden öldürmek; karın doyurmak. Günün ilk ışıklarıyla başlayan bu acımasız döğüş, arasız günün son ışıklarına kadar sürecektir.

İm, barındığı kovuktan önce, öne çıkık alın ve şakak kemikleriyle basık kocaman başını ve sonra da kıllı, öne doğru eğik sırtı ile ağır gövdesini çıkardı. Uzun ve karışık sakallarını hızlı hızlı kaşıdı. Başını kaldırıp gökyüzünün derin maviliklerine baktı. Bu mavilikler içinde onu, yürekli kılan, korkusuzlaştıran bir gizem saklıydı. Bu gizemin başbüyücüsü de hiç kuşkusuz şu, insanı kendisine baktırma-

yan; parlak ateşler saçarak, bir ana sevgisiyle onları saran tanrısal varlıktı. Çok kereler onun bir şeye üzülüp, kızdığını gökyüzünün kara kapılarını kapatıp, etrafa ateşler yağdırarak ağaçları, hayvanları yaktığını, dereler gibi bol sular göndererek canlıları taşan sularda boğduğunu görmüştü. Öyleyse onu kızdıracak bir şey yapmamalı, kendisine güç, karnının yiyecek görmesi için avına bolluk vermesini sağlamak gerekirdi. Bu da ona yalvarmak, acıma dilemekle olurdu. Kovuğa dönmeden kalın, yaban bir sesle haykırdı. Kovuktan daha kısa boylu biri daha çıktı. Adam onu sevgiyle süzdü, bu, onun kadınıydı, onun onu sevmesi kendisine büyük mutluluk veriyordu. Bu sevgiden büyük güçte hoşlanıyordu. Çünkü; kendisini şimdiye kadar hiç avsız bırakmamıştı. Bazı kez tehlikeler atlatmıştı ama o kadar da olmalıydı, yoksa av yapmanın zevki nerede kalırdı.

Kadın koşarak geldi, adamının beline sarılıp, zıplamaya başladı. Adam da onunla zıpladı, yabanıl çığlıklar attılar. Bu mutlu dans, bir süre bu durumda sürdü gitti. Sonra adam birden durdu, kadını otların içine fırlattı attı. Hızla kovuğun yanına koştu, kalın bir odun parçasını kaptı, kadının yanına aynı çeviklikle geldi. Onu, kolundan tutup hızla çekti. Geniş sık yaprakların arasına gizlendiler. İlerden; ormanın içinden, kendilerine doğru iki kişi gelmekteydi. Bunlardan biri kadındı. Avladıkları bir hayvanı peşleri sıra sürüklüyorlardı. Yaşantılarından pek kıvanç duydukları anlaşılmaktaydı. İm, gizlendiği ot ve yaprakların arasında onların önlerinden geçeceği anı kolluyordu. Gözü, peşlerinden sürükledikleri iri, çatal çatal boynuzlu hayvandaydı. İştahı kabardı ve tam saklandıkları yerin önünden geçmekte olan adamın üzerine fırladı. Adam, birdenbire neye uğradığını şaşırdı. Fakat, çabuk toparlandı. Kadın bir çığlık atarak, oradaki bir ağacın gövdesine saklandı. İm, sopasını olanca gücüyle savurdu. Adam, çevik bir davranışla bu zorlu vuruştan kendisini korudu. Sopa büyük bir hızla çarptığı dalı kırdı. Şimdi, karşılıklı birbirlerini kolluyorlardı. Diğerleri bu yabanıl döğüşü korku ve kuşkuvla izliyorlardı. İm. bu kez iri sopasını gerileyip, ilerden ustalıkta fırlattı. Diğeri, yine çevik bir davranışla yana doğru eğildi ama, ağır sopanın omuzuna çarpmasına engel olamadı. Omuzunda derin bir yara açıldı. Adam, acıyla inle-

di, dizlerinin üzerine çöktü. Bir an yere düşecek gibi oldu ama, korku onu yeniden canlandırdı, güçlendirdi. Karşısındakini yenmek hırsıyla titriyor, büyük bir kin ve öfke duyuyordu. Sopasını sıkıca kavrayıp, savuracağı sırada birden, birbiri ardısıra parlayıp, patlayan gürültülere kulak kesildi. Hava kararmış, insanı titreten, serin, kuvvetli bir rüzgâr dolaştı ortalıkta. Kalın, iri ağaçların dalları bu gizli kuvvet karşısında güçsüzlüklerini duyurarcasına inleyip, çatırdılar çıkartarak eğilip, büküldüler. İkisi de başlarını korkuyla yukarı kaldırdılar, kadınlar o'dukları yerde iyice büzüldü'er. Önce her yer bembeyaz kesildi. Sonra, kulakları sağır eden korkunç bir çatırdı duyuldu. *Büyük* gücün öfkesiydi bu. Dörtgöz gökyüzüne titreyerek baktılar. Gökyüzünün kara kapıları kapanmıştı. Kuvvetli su damlaları gittikçe hızlanarak düşmekteydi. İm, büyük bir pişmanlık içinde kendisini yere, *çamurlu* su'arın içine attı. Şu zavallı kişilerin avını zorla ellerinden almak istemişti. Şimdi, toprağa kapanmış, af di'eniyordu. Diğerleri de onun davranışını yansıladılar. Ama, büyük güç kızmıştı bir kez. Sağa, sola çatal çatal ateşlerini yağdırıyor, gökten dereler gibi sular akıtıyordu. Demek o adamın avını elinden almasını hoş görmemişti büyük güç. Öyleyse adama yardım ederek suçunu affettirme'iydi. Hemen yerden doğruldu, çamurlu *suların* içinde yatan adamın yanına gitti. Adam, akan kanı yüzünden güçsüzleşmiş, kanı yağmur sularına karışıyor, acı ve korkuyla bakıyordu. Omuzu ve göğsü kızıla kesmişti. İm, onu kaldırmak için eğildiği sırada, diğer kadın çığlıklar atarak fırladı. İm'in kolunu bütün gücüyle ısırdı. Keskin dişleri, onun kol etlerine gömüldü. Adamına kötülük yapılacak sanmıştı. İm, hem kolunun acısından, hem de bu nanl kör'üğe kızdığından, kadını hızla ileriye fırlattı attı. Kolunu ova'adı. Kadına ters ters baktı. Kadın başını kuvvetle ilerdeki ağaca çarptığı için, hemen bayıldı. İm diğerini omuzuna alarak hızla kovuğa götürdü. Sonra kadını da saçlarından sürükleyip adamın yanına getirdi, yatırdı. Yanına gelen kadınına baktı. Kadın, hemen anladı.

Yağmur dinmiş, korkunç gökgürültüleri ve şimşekler ta uzaklara çekilmişti. Güneş, yavaş yavaş sıcak yüzünü doğaya gösteriyordu. Şimdi, çevrede yoğun bir buğulaşma başlamıştı. Bu sanki, dağların, taşların, toprağın ve tüm bitki-

lerin gözle görülebilen iyilikbilirlik yakarışıydı. Toprak kokusu İm'in genzine doldu. Bu pek hoşuna giden bir kokuydu. Derin, derin içine çekti, sonra pırıl pırıl yağmur damlacıklarıyla yüklü binbir bitkinin yapraklarına ve onlardan göğe yükselen yoğun buğuya baktı. Derin, derin bir daha nefes alıp verdi. Kokuların tümünü ciğerlerine sindirmek ister gibiydi. İçine, kendisini hafifleştiren hoş bir duygunun dolduğunu sezdi. Bir anda her şeyi unuttu. Bu hoş duygunun verdiği hafiflikle dizboyu otların arasında hızla koşmaya başladı. Belki bu şekilde, özgürcesine daha da koşacak, koşacaktı ama, tanıdık bir haykırışı duyunca durdu. Hemen, getireceği şey aklına geldi. Adamı:

— Hey! Hey! diye bağırıyordu. Hemen eğilip, götüreceği bitkiyi aramaya koyuldu. Gerekli bitkileri bulduktan sonra, hızla kovuğa döndü. Bunları ağzıy'a çiğneyip, başka bir ağaçtan kopardığı geniş yapraklar üzerine yerleştirdi. Hazırlanan bu merhemi adamın yarasına koydu. Kadının başından hafif bir kızıllık alnına doğru yayılıyordu. Daha kendisine gelememiş, hafif hafif inlemekteydi. Saçlarının arasında kısa bir araştırmadan sonra Sim, yarayı buldu, Bu hafif bir çizikti. Adama yapılan işlem aynen tekrarlandı. Yaralı adam, kadınına yapılan bu iyi'eştirme işlemini kuşkuyla izliyordu. Bu işlem bitince kuşkuları dağılmış olacak ki, iyilikbilirlikle gülümsedi. Onlar da bu dostça anlayışa sevindiler, birlikte kıvançla başlarını salladılar.

Birkaç gün sonra, adam ayağa kalkabilecek durumdaydı. Onlara dostça bakmışlar, adamın sağlığı tekrar yerine gelmişti. Bu dört insan arasında mutlu bir dostluk başlamıştı. İm de Sim de artık onlardan ayrılmayı düşünmüyorlardı. Bu dört insan, güzel bir beraberlik meydana getirmişlerdi. Hep beraber yaşayacaklardı ama, kovuğa sığmaları olanaksızdı. Şimdiye dek yaralılar içerde, onlar da kovuğun dışına kıvrılıp yatıvermişlerdi. Hiç kuşkusuz, bu durum bu şekilde sürüp gidemezdi. Nitekim, adam ve kadını eski barınaklarına dönmeleri gerektiğini işaretle anlattılar. Fakat İm, onların yüzlerinden, bu ayrılmaya pek istekli gözükmediklerini anladı. Zeki gözleri, her zaman uzun uzun bakıp düş kurduğu, çevrendeki yüce, dumanlı dağlara çevrildi. Sonra diğerlerine dönüp, kendini ve diğer üçünü işaretledi. Sonra, hepsinin başlarının üzerine düşsel bir yarım çember çizdi. —Ki bununla hepsini barındırabilecek bir ma-

ğara anlatılıyordu.— Ve az önce baktığı yeri işaretledi. Diğerleri bu düşünceyi sevinçle onayladılar.

İm, kovuğun kenarına yaslanmış, gözleri yerde, dalgın dalgın gidecekleri yeri düşlüyordu. Beraberliklerinde daha bir güçlü olurlar, zorluklar karşısında dirençleri daha bir artardı. O zaman büyük avlar yapabilirler, hattâ hayvan azmanlarını bile avlayabilirlerdi. Kadını ona, hayvanın tüylü postundn elbiseler yapar, avına bereket getirmesi için, dişlerinden gerdanlık dizerdi. Yiyecek düşüncesinden uzak, mağara duvarlarına yaslanıp karın doyurmak, kadınıyla oynaşmak, ne mutlu olurlardı. En önemlisi mağaranın. bir su kaynağına yakın olmasıydı. Gözlerini çevrendeki dumanlı. gri, gizemli dağlara çevirdi. Özlemle iç geçirdi. Bütün bunları düşlerken içinde, mutlu bir kıpırdanış uyanıyordu. Başını kaldırıp, parlak güneşe baktı. Sıkılgan ve bağış dileyen bakışlarını yere, doygun toprağa yöneltti. Uzun süre öylecene kaldı. Ürkek suskunluğuna, çare arar gibiydi. Bu durum çok sürmedi. Kararını vermişti. Geceden sonra; güneş yeniden karşılarında belirdiği an, buradan gideceklerdi. Ta.. oraya. Bakışlarını yine çevrendeki gizem dolu, dumanlı, gri dağlara yöneltti. İnanmış kişilerin tutkuları içinde, kararlı olarak yürüdü. Kovuğun önünde birkaç adım ilerledi. Sonra, kovuğun ağzına geri döndü. Derin yarası, geniş yapraklar altında gizli fakat, buna karşın sağlıklı gözüken dinç adama baktı. Derin bir acım ve sevgi duydu. Bir kez daha utançla, kavruk başını doygun toprağa eğdi.

Bir hafta sonra, adam hepten iyileşti; kadınıyla bile oynaşmaya başladı. Onların bu sevinçli durumları İm'le Sim'i mutlu kılıyor, onlar da sevinçle oynaşıyorlardı. Adamın yaraları, henüz tam anlamıyla kapanmadığı için. İm tek başına ava çıkıyor; kimi, ortalık kararıncaya dek av peşinde koşuyordu. Eğer bir şeyler avlayamazsa, ağaçlardan türlü türlü meyvalar toplayıp getiriyordu. Sonra, yorgun argın sırtını kovuğun kenarına dayıyor bir süre kıpırdamadan öylecene kalıyordu. Kadının gelip yanına hafifce oturması, onu okşayıp sevmesi, ısırması derin bir erinç ve mutluluk yaratıyordu içinde.

Bir sabah, gün doğduktan biraz sonra, tek eşyaları olan,

bir ayıdan artakalmış postu ve biricik silâhları iri odunlarını yanlarına alarak göçe başladılar. Yüksek bir tepeye çıktıkları zaman İm, geride bıraktıkları geniş düzlüğe ve ormanlara baktı. Buradan kovuklarının bulunduğu yer bile seçilebiliyordu. Başını gittikleri yöne çevirdi. Ta uzaklarda göğe değecek kadar yüksek, mor, gri dağları, dumanlı tepelerini gördü. Oralara, o dağların büyülü eteklerine gitmeliydiler. Kimbilir oralarda ne kadar çok av hayvanları vardı. Sürüler'e dolaşan iri boynuzlu keçiler canlandı gözünde. Su içerlerken, onları, nasıl avlayacağını düşledi. Özlemle iç geçirdi. Bir anda adımlarının düzenini bozdu, hızlı bir biçimde yürümeye başladı. Onun, böyle birdenbire hızlanışına diğerleri us erdiremediler ama, onlar da değişen bu hıza uydular.

Gökte bulutlar, hafifçe toplanmaya başlamış, çevre, biraz önceki parlaklığını yitirip, gölgelenmişti. Simdi, hafif bir yağmur çiseleniyordu. İm o kadar mutluydu ki bunu bile iyiye yordu. Gövdesini yeğnisemiş, dayanıklı duydu. Bu duygusunu belli edercesine ayaklarını yere daha bir hızlı, kuvvetli bastı. Belki yorulmuştu ama, bu duygu ona yorgunluğunu kaybettirdi. Coşkun, çağlayan suları, kocaman, kocaman açılmış gözleriyle korku içinde kaçışan av hayvanlarını düşledi. Geniş mağarada, konarabildiği bir av etini bir köşede küçük küçük dişlerken; kadınının tatlı, kösnü dolu yalayışlarını gövdesinde tüm sıcaklığıyla duydu; o anı, basbayağı yaşadı. Ardında bir haykırış duymasa, belki bu hızlı gidiş —ki koşuyor bile denebilirdi— sürüp gidecekti. Tüm düşlerinden silkindi, arındı. Arkasına döndü, diğerleri oldukça geride kalmışlardı. Yabanıl haykırışları ona, çok uzaklardanmış gibi derinden derine geliyordu. Durdu, kendisini bu düşsel tezlik içinde bayağı gülünç buldu. Ama düş bile olsa bu durumu büyük gücün hazırladığı artık bilinen bir gerçekti. Diğerlerine çabuk olmaları için, ellerini olanca gücüyle salladı. Ama, onların hızlanmaya pek istekli olmadıklarını görünce, çaresiz o da durdu ve onları bekledi.

Yolculukları, kimi böylesine benzerliklerle, kimi avlanmakla, dinlenmekle sürdü gitti. Günlerden bir gün, o sihirli yüceliklerin yerini seçkin, koyu gri kayalar, yeşilimsi, bulanık görüntüleriyle ağaç toplulukları aldı. Sarp olduğu kadar tehlikeli ve yorucu bir tepeye tırmandıktan sonra; onları tut-

saklayan, erişilmez, yüce yeşilliklerı içinde, bir yılan gibi kıvrım kıvrım uzanıp giden eşsiz geniş bir ırmağa ve yeşilin tüm tonlarının kucaklaştığı, kaynaştığı, sonsuzluk duygusu veren vadi göllerinin önüne serildi. Yorgundular, o gece bulundukları tepede konakladılar. Fakat, ortalık kararana dek, büyülenmişcesine hepsi vadiyi gözlediler. Yattıkları vakit bile oradaki, geniş mağaralarını düşlediler, yaşadılar. Şimdiden daha büyük mutlulukların özlemi doldu içlerine. Dört insan, suskunluğa bürünmüş, kara görüntülü doğa içinde, sevinç ve mutluluklarıyla bir bütün oldular.

İm ertesi gün ortalık aydınlanmadan kalktı. Çevreye hafif çiy yağmış, çimenler ve yapraklar ıslanmıştı. Gecenin, kara görüntülü suskunluğuna benzemiyordu bu suskunluk. İnsanın içine, ta içine işleyen erinç bir duygu kaplıyordu her yanını. Ereklerine ulaşmışlardı. Nemli sabahlara özgü, temiz havayı kuvvetle ciğerlerine doldurdu. Yerden doğruldu, gidecekleri vadiye bir kez daha baktı. Her şey bronzlaşmış alacakaranlığın içinde belli belirsizdi. Çevrende, hafif bir beyazlık belirleniyordu. Serin bir rüzgâr, uykunun yumuşattığı yüzüne dolandı, geçti gitti. Hafifçe üşüdüğünü duydu. Diğerleri kıvrılmışlar, yatıyorlardı. Adamın kuvvetlice horlaması, çevrenin suskunluğu içinde kaybolup gidiyordu. Çevrendeki beyazlık yayılmış, hafif bir kızıllıkla her yer biraz daha belirlenmişti. Simi ne güzel de uyuyordu. O, büyük gücün hediyesiydi. Eğildi, saçlarını okşadı. Sonra kırılmasından korkarmış gibi; hafif, hafif sarstı. Kadın uyanmıştı.

Gün, gölgelerini avaklarının dibine düşürdüğü bir sırada vadinin düzlüğüne indiler. Doğa, tüm görkemini, zenginliğini buraya saklamıştı. Tanrısal töz, burada ördekleşmiş gibiydi. Irmak şimdiye dek görmedikleri bir genişlikteydi. Akışı çok ağırdı. Bu yüzden durgun su izlenimini bırakıyordu. Tüm çevresi iri, sık ağaçlarla çevrilliydi. Yeşil, ancak burada anlam kazanabilirdi. Binbir renkte kuş hayvan sürüleri çığlık çığlığa kaynaşıyorlardı. Ağaçları güzel kokulu, değişik biçim ve renkte meyvalar süslüyor, bunlardan çıkan gökçe kokular, buraya erişilmez bir gizem katıyordu. Bu gizem, her nesnede gizliydi. Sessiz, ağır ağır akan ırmak, küçük, cılız otlar, gövdelerini yapraklar, sık, koyu yeşil sarmaşıkların gizlediği iri yapılı ağaçlar, türlü türlü hayvan

ve onların çığlıklarıyla, şu gözüken sonsuz mavilikler bu ağırbaşlı düzenin tanrısallığını özünde taşıyordu.

Şaşkınlık içinde, bu yüce güzelliği gözlediler. Bu sarhoşluktan ilk kurtulan İm oldu. Keskin gözleri, bu defa araştırarak bakıyordu çevreye. Sonra gözü, ağaçların seyrekleştiği bir noktaya takıldı kaldı. İlerde; vadinin bir yamacında koyu bir leke görmüştü. Bözleri ve alnı ikircimli bir biçimde kısıldı. Gözlerine güvenebilmek için, bir süre öylecene kaldı. Önce yüz hatlarında bir gevşeme ve erinç belirlendi. Sonra sevinçle dolu, yabanıl bir çığlık bir çığlık boşandı dudaklarından. Hepsi onun baktığı noktaya çevirdi gözlerini. Onlar da, mağaranın koyu karanlık ağzını görmüşlerdi. Şimdi, sevinçli çığlıklar doldurmuştu çevreyi. Kuşlar, ürkerek göğe bulut gibi yükseldiler. Çevredeki hayvanlar oraya, buraya kaçıştılar. Bu gürültülü sevinç gösterisi bir süre sürdü.

Şimdi, dikenlerin ve dalların oralarını, buralarını kesmesine aldırış bile etmeden, koşarcasına yürüyorlardı. Gökyüzü yavaş yavaş kurşun rengi, gri bulutlarla örtülmekteydi. Şanki tüm canlı renkler, görünmeyen eller tarafından, ölü tonlara dönüştürülmüştü. İm birden durdu, diğerlerinin de durmalarını ve ses çıkarmamalarını işaretledi. Oldukları yere çöktüler. Sonra İm, bir yılan gibi yüksek otların arasında hızla kaydı, gözden kayboldu. Diğerleri onun gittiği yöne bakınca, iri boynuzlu sığırların otlar arasında yemlendiğini gördüler. İm, iri yüksek bir ağaç altında durup, geviş getirmekte olan bir tanesine sessizce yaklaşmaktaydı. Hayvan, bir şeyden habersiz, zevkli zevkli karnını doyuruyordu. Bu sırada uzaklardan, parlayın sönen yabansı ışıklar, gürültüler yaklaşmakta olan büyük tehlikenin ilk habercileriydiler. İm, korkuyla başını gökyüzüne kaldırdı. Bu ışık ve gürültülerin ne demek olduğunu, çok iyi bilirdi. Bir an korkunun verdiği şaşkınlıkla duraksadı. Sonra gözleri biraz ilerisinde otlayan avına takılınca korkusunu hemen unuttu. Onu, avlayabilmek için, içinde sonsuz bir tutku vardı. Başlayan kuvvetli sağanağa bile aldırış etmiyordu. Şimdi, şimşekler birbiri ardısıra kulakları sağır edercesine gürültülerle parlayıp, sönüyorlardı. İm, olduğu yerde hafifçe

doğruldu. Silâhını bütün gücüyle hayvanın arka ayaklarına doğru savurdu. Hayvan, büyük bir böğürtüyle yere yıkıldı. İm, çabuklukla iri sopasını hayvanın başına indirmeye başladı. Diğer hayvanlar korkuyla kaçıştılar. Göz açıp kapayana kadar bir süre içinde hayvanın işi bitmişti. Sevinç çığlığı atmak için doğrulmuştu ki; çevreyi bembeyaz kesen, kör edercesine bir ışık parladı. Kulakları, sağır edici çatırdıyı duymamıştı bile. İçini dayanılmaz bir yangı kapladı. Hepsi o kadar.

Sicim gibi inen sağanak altında diğerleri, çamurlu sulara yüzlerini korkuyla gömmüşlerdi. İm'in kadını, kuvvetli sevginin verdiği bir önsezi ve yürekliliklе korkusunu yendi. Başını kaldırıp, adamının olduğu yere baktı, önce koyu dumanlar içinde yer yer yanan ağaçtan başka bir şey göremedi. Sonra, yerde kara bir tümsek gözüne çarptı. Önce anlamadı, biraz ilerleyince gözleri korkuyla yerinden fırlayacakmışcasına açıldı. İçi, anlatılmaz acılarla doldu, taştı. Bu kapkara yığın, onun adamı mıydı? Olamaz!.. Olamazdı!.. Daha demin, biraz önce, iri gövdesiyle otların arasında yılan gibi ilerleyen yiğiti bu olamazdı. Çılgınlar gibi koştu, bu kara yığının yanına geldi. O... oydu! Ellerini değdiremedi adamına. Titreyen ellerini göğe, göğün ta derinliklerine uzatmak ister gibi kaldırdı. Tüm gövdesi, duyduğu acıyla sarsılıyor, titriyordu. Parmakları gerilmiş, büyük gücü yakalamak ister gibiydi. Ağzı acıyla açıldı. Acı ve kin dolu çığlığı vadide dalga dalga yükseldi. Bir, bir daha. Sonra, taşlaşmış bir tanrıça gibi durdu doğanın göbeğinde. Sağanağı kuvvetli suları binlerce taş parçası gibi her yerine iniyordu. Gözleri, kin ve iğrenmeyle canlaşmıştı. Çılgınlar gibi, koşarak diğerlerinin yanına geldi. Başlarına dikildi. Bir süre öylecene kaldı. Bu durumuyla başkaldırmanın özdekleşmiş bir anıtını anımsatıyordu. Onlar, daha da başlarını çamurlu sulardan kaldırma yürekliliğini gösterememişlerdi. Kinle baktı onlara. İçinde, adamını elinden alan büyük güce anlatılmaz bir öfke duyuyordu. Diğerlerinin bu, korku dolu saygıları onu iğrendirdi. Yanıbaşında duran ağır bir taşı kaptı ve önce adamın, sonra da kadının başına vurdu, vurdu. Tüm öfkesini çıkartmak ister gibi, kıvranan, daha ölmemiş gövdelerine vurdu, vurdu. Ezilmiş, sıcak beyin parçaları, kanlı, çamurlu sulara sıçradı. Sonra, nefes

almak ister gibi doğruldu. Şimşeklerin, birbiri ardısıra çakan beyaz ışıkları, kadının yüzüne korkunç, sihirli gölgeler düşürüyordu. Ağır taşı, tüm gücüyle başının üstünde havaya kaldırdı. Ve taşı tutan parmaklarını açıverdi. Taş, tüm ağırlığıyla başına indi, kemiklerini parçaladı. Bu, kişinin katıksız başkaldırmasıydı.

Biraz sonra sağanak, işlediği suçtan habersiz dindi, güneş, tüm scaklığıyla doğaya göz kırptı. Yerden göğe, buğu ve toprak kokusu yükseliyordu. Bir akbaba gökte geniş çemberler çizdi. Doğa her çağdaki inandırıcı suçsuzluğuna büründü.

SELİMOĞLU, Zeyyat

DOKLARDA GEMİLER

— Böyle, diyor Mehmet kaptan, gemilerin, diyor, altı, su kesiminden aşağıda kalan kısmı her yerde aynı. Geminin bandırası ne olursa olsun, dünyanın bütün doklarında aynı şeyi görürsün.

İki numaralı havuzdalar. Gemi dört yıllık muayeneye çekilmiş, kızaklar üzerinde. Ayaklarının altında midye kabukları çıtırdıyor. Ötede beride, su birikintileri içinde çırpınan küçücük balıklar, ezik yengeçler, yosunlar, sazlar. Havuzdaki su pompalanıp boşaltılınca geriye kala kala bunlar kalmış; kabuklu böcekler, deniz anaları, kurtlar, tırtıllar. Ayaklarının altında ya kırılıyor ya da ezilip kayıyorlar. Geminin altından hışırtılı bir ses yükseliyor. Dok işçileri, bütün omurgayı kaplamış yosun, saz ve midyeleri temizliyorlar.

— Böyle, diyor Mehmet kaptan, gemilerin, diyor, bizim gibi soluk alıp veren, yaşayan ve ölen yaratıklar olduğunu anlamak için otuz kırk yıl kaptanlık etmem gerekti, —gülüyor— sen, diyor, ne yaparsın sakalın uzayınca? Gider berberin koltuğuna oturur, sakalını bir güzel tıraş ettirir, üzerinden bir de kolonya geçirtip, yüreğin ferahlamış, sokağa fırlarsın berber dükkânından. Değil mi öyle? Gemi de aynı şeyi yaptırıyor işte. Şu omurgadan sarkan yosunlara, sazlara bak. Sakal değil mi bunlar? Bunlar da geminin sakalı işte. Gemi de doka giriyor sakalı uzadı mı, önce esaslı bir tıraş, ardından da, üzerinden zehirli bir sulyen geçirdi mi, içi hafiflemiş, denize fırlıyor doktan çıkıp.

Havuzun dibinde sesler, taş duvarlara çarpa çarpa bir boğuklaşıyor, yankı yapıyor duvarlar arasında. Abartmalı sesler. Bir çekiç yere düşüyor. Sesi perde perde tekrarlanarak boğuluyor. Üzerlerinden dok fabrikasının dumanı geçiyor kömür kurumunu silkeleyip. İs kokuları, çürümüş midye yosun ve artık deniz kokuları. Denizden artakalmış tuzlu bir su birikintileri var henüz havuzun içinde. Onlar da ko-

kuyor. Havuz, denizden kalın bir çelik perdeyle ayrılmış. ötesinden berisinden gene de sular sızıyor, deniz çelik perdeye yükleniyor da ondan. Geminin üç bir yanında da koca taş duvarlar yükseliyor. Gemi bu üç duvarla çelik perde arasında sıkışıp kalmış.

— Böyle, diyor Mehmet kaptan, gemilerin, diyor, tıpkı bizim gibi organları olduğunu da anladım zamanla. Yükleri kaldıran bumbalar kolları, ambar karın boşluğu, bacayla manikalar solunum organları, hesap kamarası beyni, makine dairesi kalbidir geminin. Gülüyorsun. Ama böyle. Şu insanoğlu canavar mı canavar, düşünüp taşınıp gemiler yapmış, tutmuş tıpkı da kendine benzetmiş. Hastalığına varıncaya dek oğlum, gemiler de hastalanıyor bizim gibi. Birazdan bir uzman inecek buraya, elinde çekiç, bir hekim. Evet hekim ya, sana bana gelen hekim gibi bir hekim. Alacak çekici eline, geminin bütün omurgası boyunca çekici vura vura dolaşacak bütün gemiyi. Çekicin nasıl ses verdiğine kulak kabartacak, geminin sırtına inen çekiç kof bir ses mi veriyor, yoksa tok bir ses mi? Şenin hekim de aynı şeyi yapmıyor mu sırtını dinlerken? Parmağını vura vura dolaştırmıyor mu sırtında? Bir yerinden incelmiş mi geminin saçı, haydi bakalım, ameliyat masasına. Bozuk yer kesilip atılacak, yerine yenisi takılacak. Ne diyorlardı hani? Transplantasyon mu? Tamam işte, aynı şey. Gemi bünyesinin reddettiği bi'e olur yeni parçayı. eh işte, o zaman yeniden kaynak. perçin, bilmem ne... Bunları herkese anlatmam ben, herkese açılmam böyle, sen dinlersin gibi geldi bana da ondan. İnan bana, gemiler de yaşıyor bizim gibi, gemileri tanıyan bir kaptan söylüyor sana bunu, ben söylüyorum. Gel benimle...

Gemi bordası boyunca, omurga boyunca, gerilere doğru yürüyorlar. Ayaklarının altında çıtırdılar gene. Kabuklar eriliyor. Geminin kıçına dek yürüyorlar. Geminin dümeni bütün çıplaklığıyla ortada. Koca dümen, suyun içinde olmadı mı, böyle, havada asılı kalmış gibi, anlamsız, geri zekâlı, işe yaramaz değil gemiyi, kendini bile kollayamayan bir yaratık gibi duruyor. Mehmet kaptan eliyle üç kanatlı uskuru gösteriyor.

— İşte diyor, bu da bacağı... Romatizmalar, siyatikler bilmem neler inmeden, tetikte durmalı, yağlamalı, bir el-

den geçirmeli uskuru ki yarı yolda kötürüm kalmasın. Doklardan çıkarken, tam kapının orda durup sağa bak. Küçük tonajda gemilerin nasıl dünyaya geldiğini görürsün, kimileri ömrünü tüketip bu dünyadan el etek çekerken, kimileri doğuyor. Bayrak yarışı gibi, elden ele geçiyor yarış bayrağı.

— Gemi atılımlı oldu mu mutludur, denizleri yara yara giderken; ufukları yer bitirir bana mısın demez o zaman. Ama hareketsiz kaldı mı deniz üstünde, durdu mu, anla ki sinir hastası. Demirli gemilere iyi bak, yörerek bak anlarsın. dertlidirler. Hiçbirinin yüzü gülmez, suratları asıktır, somurtmuş. Bilmem, bana öyle geliyor. Hele doka girmiş bir gemi mi? Yatalaktan farkı yok, hastalıklı.

Geldikleri gibi geri dönüyor, yavaş yavaş, ağır adımlarla gemi bordası boyunca ilerliyorlar. Mehmet kaptan eliyle, omurgadaki sarı yeşil boz renkli yosunları gösteriyor, ıslak, uçlarından sular sızan, küçücük midyelerin, kabuklu hayvanların sıkı sıkı sarıldığı yosunları.

— İşte böyle, diyor Mehmet kaptan, bu yosunlar, diyor, bütün gemilerin altında aynı renkte, aynı biçimde, birbirinden hiç farkı yok. İster Hong Kong'a git, ister Hamburg'a, Trieste'ye Marsilya'ya, New York'a git istersen, bütün dünya doklarını dolaş, bak. Burada ne görürsen orada da aynı şeyi görürsün, aynı sakallaşmış yosunu. Bakma denizlere ayrı ayrı adlar verildiğine, boş. Bütün dünyayı tek bir denizin kuşattığını, gemilerin altına baktın mı anlarsın. Elden ayaktan düşmeyegörsün bir gemi, tıpkı insan gibi, onun da maskara olması işten değil. Bir tarihte kuma oturmuş boş bir gemi görmüştüm, koca bir yük gemisi. Denizler yüklendiği gibi beş bin tonluk gemiyi karaya oturtmuştu, hem de baştan kara değil de kıyıdaki kumsalla borda bordaya. Kumsal önünde geminin bordası duvar gibi yükseliyordu, çelikten bir duvar. Oldukça ıssız bir kasabanın kumsalıydı geminin oturduğu kıyı. Gemi en azından bir yıl orada kaldı, kumsalın dibinde, kurtarılamadı. Yapılan kurtarma teşebbüsleri boşa gidince, gemi kendi haline bırakıldı fil mezarlığındaki filler gibi. Zamanla kum iyice sardı çevresini, doldurdu. Ben görmeye gittilim gün, geminin bordasıyla kumsal artık içiçeydi, su sızmıyordu aralarından. Ve kasabanın gençleri, ellerine geçirdikleri bir futbol topuyla kum-

sala koşmuşlar, ıslanıp sertleşmiş, düzleşmiş kumsaldan, geminin bordasına çut çekiyorlardı. Güm güm ediyordu top, geminin bordasına her çarpışta; ambarları boş gemi, karnına her topu yedikçe, boğuk boğuk ses veriyordu sanki. Gece orada kaldım, gemi kurtarılabilir mi diye rapor verecektim. Akşam geç vakte kadar geminin bordasına şut çeken gençler çekip gitmişler, kumsalı boşaltmışlardı. Ortalık iyice kararıktan sonra kumsala indim, gemi boyunca kumsalda yürüdüm. Hafif rüzgârlı bulunmaz bir geceydi. Gökte yıldızlar, açık denizden esen meltem. Sessizlik. Çıt sesi bile yoktu kumsalda. Ayaklarım kumlara bata çıka yürüdüm. Gemiye iyice yaklaştım. Karanlıkta olduğundan daha da büyük görünüyor. üzerime devrilecekmiş gibi duruyordu gemi. Öylesine büyük duruyordu ki, eski çağlara ait, eski çağlardan kopup gelmiş ata bir gemiydi sanki. Bu çağa yabancı kalmış bir yaratık, bataklıklı bir kıyıya saplanıp kalmış. Gündüz karnına yediği şutlardan nasılsa devrilmemiş, kurtulmuş gibi. Birden, o dört bucağa sinmiş derin sessizlik içinde, bütün dünyanın susmuş olduğu o gecenin karanlığında, bir inilti duydum. Derinlerden yükselen, yakarmalı bir inilti, iç çekiş. Soğuk bir dalga geçti sırtımdan, sarsıldım. İkimizden başka kimse yoktu kumsalda, o gemiyle benden başka... Ürperdim. Gemiydi inleyen be, gemiydi; duramadım orda artık, kaçar gibi uzaklaştım kumsaldan. Kumlara bata çıka ilerlerken o garip inleme ardımdan izledi durdu.

— Nasıl Ne dedin? Denizin sesini mi duymuşumdur? Hayır, değildi, deniz değildi. Rüzgâr kuvvetli esmiyordu, deniz olamaz. Bunu şimdiye dek hiç kimseye açmadım. İnanmazlar diye açmadım, istersen sen de inanma, unut. Ama ben, unutamam çünkü hâlâ kulağımda o garip ses, içimde. Yaşadıkları gibi, gemilerin öldüğüne de inanıyorum. Gemileri iki tür ölüm bekler. Nasıl mı? Neden soruyorsun peki aklına yatmıyorsa? Gördün mü? Soruyorsun. Çünkü sen de inanıyorsun, ondan. Evet, iki tür ölüm. Dur, dinle bak, kulak ver, çekiç sesleri, durmaksızın inip kalkan çekiç sesleri var, anlıyor musun? Utanç kıyılarında çekiçler çalışıyor. Bir gemiyi öldürüyorlar orada. Balyozlar ve çekiçler altında can veriyor bir gemi parça parça doğranıyor. Bir gemi için en utanılacak ölüm işte. Bu utanç kı-

yılarında insanların eline bir düştü mü, sonu geldi demektir. Bu kirli, lâğım sularının karıştığı kıyılar utanç kıyılarıdır. İşe yaramaz duruma girdi mi gemi, hurda bir at gibi bu kıyılara vurur ve ölümünü bekler. Akbabalar gibi üşüşüyor hurdacılar o zaman. Bulutlara kafa tutan direkler, o martı gibi davlumbaz manikalar, bacalar, birer birer söküp devriliyor. Ve gemi, hiç yaşamamış gibi, yokoluyor ortadan, geride tek izi bile kalmıyor. Bir de soylu ölümü var geminin açık denizde, temiz sularda, ama öylesine çok raslanmaz enderdir. Elden ayaktan kesildiğini anlayan gemi, gözüpek bir gemiyse, açık denizde yokolmayı reğ tutar, kendi kendisini batırır, evet, intihar. Radyolardan duyulur, ajanslar haber verir ya hani. Falan eylem falan boylamda bulunması gereken falanca gemiden haber alınmamıştır. O gemiler yaşlandı mı, kendilerini ele vermeden, kimselere görünmeden derinlere dalmayı göze alan gemilerdir, yalnız adları kalır, anılarda yaşarlar, utanç kıyıları yüzlerini göremez. Artık çıkalım hadi, yukarda işimiz var.

Duvardan yukarı çıkan daracık, taş basamaklara doğru yürüyorlar. Ayaklarının altında son midyeler de eziliyor, sonra merdiven başlıyor. Tırmanıyorlar, basamaklar birer birer geride kalıyor, ve geminin omurgası aşağılarda artık. Yukardan bakıldı mı, havuz büyük bir kuyu ağzı gibi açılıyor önlerinde. Uzaklaşmadan, dönüp gemiye bakıyorlar yesiden.

— Böyle, diyor Mehmet kaptan, gemilerin, diyor, doka girdiler mi, üzerlerine bir hüzündür çöker; çünkü, diyor, doklardaki gemiler, deniz özlemi çeker.

ÜÇER, Erten

K A F E S

Yonca banyoda elini yüzünü yıkarken duydu annesinin sesini. Bağırıp duruyordu kadın içerde. Kapı kapalı olduğu için anlaşılmıyordu ne diye bağırdığı. Uzanıp havluyu aldı. Yüzünü kuruladı. Aynanın karşısına geçip kendini seyretmeye başladı. Saçları karaydı pırıl pırıl, burnu düzgün, dudakları pembe. Güzel miydi dedikleri kadar? Ardından ıslık çalmalarını hem istiyor, hem istemiyordu. Ne garip şeylerdi bunlar, yani bu düşünceler, bu adlandıramadığı duygular. Geçen yıl böyle şeylerin farkında bile değildi. Ama bu yıl her şey bir değişikti. Boyu daha da uzamış, gövdesi gelişmişti. Geçen yılki formasının içine girmemiş, göğsü sıkmıştı da şaşıp kalmıştı buna. Annesinin o günkü gülüşü de bir garipti. "Büyüyorsun artık kızım," demişti. Gerçekten büyüyor muydu? Büyümek bu biçimde mi oluyordu? Sonra çevresindekilerin davranışları da değişmişti, özellikle erkek arkadaşlarının. Bakkal ya da kasap çırakları ıslık çalmaya başlamışlardı ardından. Üstüne üstlük bir de küçük kâğıt parçaları bulmaya başlamıştı paltosunun ceplerinde. Kimler koyuyordu ceplerine o küçük kâğıt parçalarını? Ne demek istiyorlardı o yazdıklarıyla? Değişmişti gerçekten. Eskisi gibi ders aralarında bahçede koşup durmuyordu artık. Bir ağırlık gelmişti üzerine. Bir de yüzümün kızarmasının önüne geçebilsem diye düşündü.

Hâlâ bağırıyordu annesi içerde. Neye öfkelenmişti acaba bu kadar? Önceki düşüncelerinden utandı. Güldü aynada kendisine hafifçe. Derslerini düşünmesi gerekirken, bu saçma şeylerle kafasını yorması hiç yakışık almıyordu. Üstelik bu yıl ilkokulu bitirecekti. İki ay sonra sınavları başarıyla verebilecek miydi? Kimbilir? Kapıyı açıp banyodan çıktı. Annesi barut gibiydi, burnundan soluyordu:

"Tanrı cezanı versin senin e mi? Ne istedin bu zavallıdan, ne günahı vardı?"

Salona yaklaştı Yonca.

"Aç yezit, aşırdıkların yetmiyor muydu? Gözün kör olsun, boynun kırılsın, geber tez saatte."

Yonca, kafesi yerde görünce kanı dondu birden sanki. Taş gibi kalakaldı olduğu yerde. Kafes yan düşmüş, bir camı kırılmış, çevreye kuş yemleri saçılmıştı. Annesi önünde durduğu için kafesin içini bütün bütüne görmesine engel oluyordu.

"Nasıl yaptın bu işi, geberesice, nasıl da bir çıt bile çıkarmadın? Bu bir lokmacık zavallıdan ne istedin?"

Geriye dönüp kızına baktı. Çakmak çakmaktı gözleri. Yonca boşuna aradı Osman'ı. Belki odanın içindedir düşüncesiyle göz gezdirdi, kornişlerin üstünde, tül perdelerin kıvrımlarında, abajurun parlak kollarında, boş yere... Yoktu kanarya. İçinde giderek büyüyen korkuyla bakışlarını yere, kafese çevirdi. Osman yoktu. Kafesin içinde sarı ak tüylerden başka bir şey göze çarpmıyordu. Osman yoktu, yoktu artık. Annesinin sesi gene duyuldu. Bu kez bağırmıyordu ama sesindeki fısıltılardan yansıyan öfke korkunçtu: "Seni bir elime geçirsem, ahh bir elime geçirsem..."

Yonca gördüğü şeyle birden irkildi. Yana devrilmiş kafesin içinde, yemlikle tünek kamışının arasına sıkışmış küçücük bir baştı bu. Osman'dan geriye kalan, yarı açılmış bir gaga, buğulanmış iki küçük kara göz.

"Nasıl oluyor," diye düşündü Yonca, "yazık değil mi? Böylesine güzel, tatlı bir kanaryaya nasıl kıyılır? Nasıl işlenir böyle bir cinayet? Dizleri tutmayacakmış gibi geliyordu. Hani geriden şöyle bir itilse yere devriliverecekti boylu boyunca. Elinde olmadan koltuğun arkasına yaslandı. Bir yandan da şaşıyordu, nasıl yapmıştı bu işi kedi, nasıl becerebilmiş de pençesini tellerin daracık aralıklarından sokarak Osman'ı parçalamıştı? Koltuğa çöktü. Annesi konuşuyordu öfkeyle bıkmaksızın. Gözlerini yumdu. Görmek istemiyordu bu yerlere saçılmış yemleri, savrulmuş tüyleri, yarı açık gagayı, buğu bağlamış kara gözleri. Ama kaçınılmazdı, beynine kazınmıştı sanki görüntüler, boşunaydı çabala-

rı. Bu görüntüleri ne denli çabalasa beyninden silip atamayacağını biliyordu. Hem de ölene dek...

Kapı açılınca ikisi de döndüler. Yonca'nın babasıydı eşikte dikilip bakan, gözlerinde merak-öfke karışımı bir anlam.

"Nedir bu şamata be," dedi. "Apartımanı indireceksiniz aşağıya." Uykuluydu sesi.

Ağzını açtı Yonca, sesinin çıkmayacağını sanıyordu ama, az kısık da olsa kendi de duydu sesini:

"Osman" dedi, "kedi, Osman'ı yemiş."

"Ohh afiyet olsun," dedi babası.

Bütün bütüne şaştı Yonca. "Nasıl olur," diye söylendi içinden, "nasıl düşünebilir babam böyle?" Kadın da şaşkın, kocasına bakıyordu.

"Çay hazır mı?" diye sordu adam karısına. "Ayakta bağrışıp durmayın da böyle, işe geç kalmayayım. Bir kuş için bu kadar patırtı gerekmez. Döndü, gözden yitti.

Yonca sofrada ne bir lokma atabildi ağzına, ne de bir yudum içebildi çayından. Oturuyordu öylece. Annesi birkaç kez baktı kızına ama, bir şey demedi. Sanki Yonca'nın ağzından kursağına giden delik daralmış, daralmış da, ne bir lokma yutabiliyor, ne de bir yudum bir şey içebiliyordu. Banyoya telâşla koştuğunda, babasının böyle düşündüğüne şaştığı kadar, öğürüp öğürüp de kursağından bir şey çıkmayışına da akıl erdiremiyordu.

Sınıfta yarı uykudaydı sanki, anlatılanlarla hiç mi hiç ilgisi yoktu. Öğretmenin sesi derinden duyulan bir vızıltıdan başka bir şey değildi. Tüm gerçeklerden bu denli kopup uzaklaşmasına karşın Osman capcanlıydı. Sanki ölmemişti de kafesinde pır pır uçuyor, inip yem yiyor, arada üst tüneğe konarak uzun uzun ötüyordu. Birden gözleri doldu. Mendilini çıkarıp çevresine farkettirmeden gözlerini sildi. Ama sıra arkadaşı Gülay ne yaptığını görmüştü. Dirseğiyle hafifçe dürtüp soran gözlerle Yonca'ya baktı. Öğretmenin sesi tekdüze uzayıp gidiyordu. Yonca bir şey diyemedi arkadaşına. Ağzını açıp bir şey söylemeye kalksa, boşanıverecekti birden. En üzüldüğü de Osman'ın ölümüyle babasının hiç ilgilenmemesiydi. Uzayıp gidiyordu öğretmenin sesi. Gülay gene dönüp baktı. Yonca hiç bozmadı, sanki dersi dinliyordu. "Bir zil çalsa, bir zil çalsa da öğretmenime gitsem. Anlatsam Osman'ın ölümünü. Zavallının nasıl öldüğünü, na-

sıl parçalandığını, geriye... geriye..." Gözlerini yumdu, sanki bunu yapmakla Osman'ın minik başını görmeyecek, düşüncelerindeki bu parçayı koparıp atabilecekti. Gözlerini açtı. "Öğretmenim, bir şey sormasa keşke," diye geçirdi, "dersi dinlediğim yok." Sonra gene kopup uzaklaştı. Sanki oradaydı, görmüştü olan'arı tek tek. Kedi bahçedeki ağaca tırmanıp bir süre çevreyi kollamıştı. Burnunu uzatarak uzun uzun karanlık havayı koklamıştı dalın üzerinde. Sonra bir sıçrayışta balkona atlayıvermişti. Gene bir süre sağı solu kollamış, tetikte beklemişti. Hiç sesseda yoktu. Çöp tenekesindeki artıklarla bir süre oyalandıktan sonra mutfak kapısının açık olduğunu farketmişti. Birkaç adım içerdeydi. Hayret, kimse yoktu. Bir tuzak korkusuyla olduğu yerde epey durmuş, köşe bucağı iyice gözden geçirmiş, kulaklarını bir ses, bir soluk duyabilmek için dört açmıştı. Kimse yoktu, emindi. Rahat adımlarla gezinmişti mutfakta. Sessiz, kaygan, sinsi... Sonra koridora geçmişti. Bir, iki, üç, dört, beş adım, salondaydı. Sağda kafesi görmüştü. Büyük bir coşkunluğun etkisinde ağzı açılıp kapanmaya, bıyıkları titremeye başlamıştı. Kayarak sürünmüş, bir an için koltuğun ardında gözden yitmişti. Sonra bir sıçrayışta boşluğa fırlamış, bir an için çirkin bir çizgi gibi asılı kalmıştı karanlıkta. Osman uyuyordu, başı kanadının altında. Tüyleri her soluk alıp verişte hafifçe kabarıp iniyordu. Hep tüneğin ucunda, gövdesi hemen tellerin yanında uyurdu. Neden tüneğin ortasında uyumazdı? Belki kurtulurdu o zaman. Odanın karanlığında Osman pırıl pırıldı, güneş ışığı gibi. Farkında değildi bir şeyin. Kedi kafese ulaşır ulaşmaz akıl almaz bir ustalıkla dengesini bulmuş ve aynı anda da tırnaklarını Osman'ın kanadına geçirmişti. Kafes askıda sallanıp durmuştu, salıncak gibi. Ve bu düzensiz sallantı Osman bitene dek, geriye kafası kalana dek sürüp gitmişti. Hiç karşı koyamamıştı Osman. Her şey göz açıp kapayana dek olup bitmişti. Sonra kedi, aşağıya atlarken kafes çengelinden kurtulup büyük bir leke gibi halının üzerine düşmüştü. Yonca hâlâ şaşıyordu, kedi daracık tellerin arasından pençesi geçmediği halde nasıl becerebilmişti bu işi. Osman bağırabilmiş miydi, acı çekmiş miydi? Boşlukta uçuşan tüyleri görür gibiydi. "Babam neden öyle konuştu?" diye sordu kendi kendine. "Neden hiç üzülmedi? Oysa ben ne ka-

dar seviyorum babamı. Babalar üzülmezler mi yoksa böyle bir olaya? Beni sevmiyor mu yoksa?"

Zil çaldığında belirli bir sonuca ulaşamamış, üzüntüden bitmişti. Gülay:

"Ne oldu Yonca," diye sordu, "neden ağlıyordun, bir şey mi oldu?"

Cevap vermedi. Çocuklar itiş kakış dışarı çıkıyorlardı. Canlı sesleri, bağrışmaları doldurmuştu sınıfı.

"Söylemeyecek misin bana?" diye bir elini avuçlarının içine aldı Gülay. Anlayışlı gözlerle arkadaşına bakıyordu.

"Osman öldü," dedi Yonca kısık bir sesle.

"Osman mı öldü?" diye sordu Gülay şaşkın. "Hangi Osman?"

Keşke söylemeseydim diye geçirdi Yonca.

"Bir yakınınız falan mıydı Osman?"

"Benim kanaryamdı. kedi parçaladı."

Birden gülmeye başladı Gülay. "Çok yaşayasın sen e mi. Ben de korkmuştum, kötü bir şey oldu diye."

Sınıf boşalmıştı. Sıra aralarındaki boşlukta duruyorlardı. Yonca bir şey diyemedi. Boş gözlerle arkadaşına bakıyordu.

"Hiç kuş için üzülür mü insan." Yonca'nın sırtına vurdu birkaç kez hafifçe. "Hadi bahçeye çıkalım." Dönüp koşar adım uzaklaştı. Yonca. Gülay'ın böyle konuşmasına pek şaşmamıştı. Bir süre ayakta dikili kaldı, sonra ağır adımlarla öğretmenler odasına doğru yürümeye başladı. Kapıya vurmak için işaret parmağını büktüğünde uzattığında şaşırıp kaldı. Parmak darbesi boşa gitmişti. Sanki kapı çok uzaktaydı da uzaklığı ayarlayamamıştı. Gözlerini içindeki üzüntüye karışan bir endişeyle birkaç kez açıp kapadı. Bir adım daha yaklaştı. Bu kez parmağının yumulu çizgisi kapıya ulaşmış, tahtaya çarpmıştı. İçeri girdi. Öğretmenler konuşup gülüşüyorlardı. Öğretmenine doğru bir adım attı. durdu. Ayşe öğretmen yerinden kalkıp öğrencisinin yanına geldi.

"Öğretmenim," dedi Yonca sıkıntıyla.

"Evet Yonca, ne var?" Soran gözlere bakıyordu.

Yonca o an caydı, o kısacık süre içinde öğretmenine Osman'ın ölümünü anlatmaktan vazgeçti. Biliyordu artık, Ayşe öğretmenin hiç aldırmayacağını, üzülmeyeceğini adı gibi biliyordu, emindi bundan. Oysa bambaşka düşünmüştü

başlangıçta, yani kanaryasının öldüğünde. Bir kuşun ölmesi, kedi tarafından parçalanması, yenmesi herkesi üzecek, belki de ağlatacak sanmıştı. Sanki dünyanın dönüşü duracak, güneş hiç ışımayacak, insanlar yas tutacaklardı. Böyle, buna benzer şeyler ummuş, beklemişti. "Boşuna," diye geçirdi. Öğretmeninin sesiyle kendine geldi.

"Ne var Yonca, ne istiyordun?"

"Öğretmenim hastayım, iyi değilim, eve gidebilir miyim?"

Kadın bir süre bir şey söylemeden kıza baktı. Sonra:

"Peki," dedi, "git evine yat, yarın gelirsin."

"Sağolun öğretmenim." Döndü.

"Geçmiş olsun," diye seslendi öğretmeni arkasından.

Koridorda koşuşan çocuklar vardı. Yerden ince bir toz bulutu yükseliyordu.

Evde, salonda her şey toplanıp temizlenmişti. Halının üzerinde cam kırıklarıyla yem taneleri yoktu. Kafes çengeline asılmış duruyordu. Sanki hiçbir şey olmamış yibi. Birden bir öfke seline kapıldı Yonca. Uzanıp hışımla kafesi aldı. Gözü görmek istemiyordu artık kafesi. Kapıcıya vereyim diye düşündü. Yok olmaz, artık kafesin içine kuş hapsedilmemeliydi. Parçalamak, kırmak. Tamam, en iyisi bu. Ama nasıl, nasıl parçalanır kafes? Koridordan geçip mutfağa girdi. Annesi ocaktaki tencerede soğan kavuruyordu. Kızına bu saatte neden okulda olmadığını sormadığı gibi, bir şey de söylemedi. Bakmadı bile. Yonca balkona çıkıp kafesi olanca gücüyle aşağıya fırlattı. Ama kafese bir şey olmadı. Belki biraz eğrilmişti ama, o kadar. Nasıl parçalanır kafesler? Korkuluktan aşağıya bakan Yonca'nın öfkesi daha bir arttı. Koşar adım merdivenleri inerek küf kokan koridoru geçti. Bahçeye çıktı. Nasıl, nasıl parçalanır kafesler? Gözüne incir ağacının dibinde bir keser çarptı. Eğilip aldı. Şimdi emindi, biliyordu artık kafesi nasıl parçalayacağını. Kolunu kaldırdı, keserin paslı madeni hızla indi. Teller eğili eğiliverdi saçlar kâğıt gibi bükülüverdi. Tatlı bir ezgi vardı kulaklarında. Kaç kez vurdu, bilmiyordu ama, parçaladığı tek değil tüm kafesleriydi dünyanın. Artık kullanılacak gibi değildi kafes, parçalanmıştı. Keseri attı elinden. İçinde garip bir boşluk vardı. Ağır adımlarla yukarı çıktı. Saçları dağılmış, gözleri çakmak çakmaktı. Mutfağa gidip eşikte durdu. Annesine baktı. O da kendisine bakıyordu.

"Anne," diye fısıldadı. Durdu. Annesinin gözlerini hiç bu kadar iri görmemişti. İçlerinde sayısız şeyler kıpırdaşıyordu, sıcak, yumuşak...

"Anne, dün gece balkonun kapısını açık unutan bendim."

Kadın kollarını açtı. Yonca atılıp annesinin göğsüne kapandı. Ağır ağır ağlıyordu. Annesinin o soğan karışmış kokusunu içine çekerken yüreğine mutluluğa benzer bir şeyler doluyordu.

YÜCEL, Şevket

TEMELDEKİ KİŞİLER

Halil, tam yirmi yıldır temel kazmak, beton dökmek, ustalara taş taşımakla geçirdi günlerini. Nice evler, oteller, hanlar ve apartmanlarda onun emeği vardı. Ama kendisi evsizdi. Eski bir evin en alt katında kazancının yarısını ödeyerek oturuyordu. Yoksulluk hiçbir zman bırakmadı peşini. Yedi çocuğunu besleyebilmek için hasta olduğu zamanlar bile işine gitmek zorunda kaldı.

Bir sabah, kazmasıyla küreğini omuzuna alarak yürüdü. Zengin bir kişinin yaptıracağı evin temelini açıyordu. Dört kişiydiler. Temelin derinliği üç metreyi geçmişti. Evini yaptıran kişi, bir dakika olsun ayrılmadı başlarından. Sigara içmek için geçirecekleri zamanı bile çok gördü. İşçiler, öylesine derinleşen çürük topraklı bir temelde çalışmayı sakıncalı bulduklarından, ev yaptıran kişiye seslenerek aşağıya doğru diklemesine inen toprağın her iki yanına destek verilmesini söylediler. Adam kızdı. "Canınız bu kadar önemli mi? Siz çalışmazsanız başkası çalışır. İşçiden çok ne var?" dedi. İşçiler bir karşılık vermediler bu söze. Boş gezmek, aç kalmak kuşkusuyla aynı işi yürütmek zorunda kaldılar. Tanrıya bağladılar kendilerini. Ellerindeki kazmaların ucu kırmızı bir toprak tabakasına dayanmıştı. Ama gene de yumuşaktı toprak. Ev yaptıran adam, daha önceleri temelde gezinirken bu kez yukarılardan bakıyordu.

Güneş tam ikindi yerindeydi. Bir gürültü koptu. O kocaman toprak yığını bir anda göçtü. Sarı renkli tozlar savruldu gökyüzüne. Ev yaptıran kişi yerinde kımıltısız kaldı. İnsanlarla doldu temelin bağı. İşçilerin çalıştığı bölüm boydan boya kapandı. Yoldan geçenler oraya doğru koşuştular. Eli kürekli bir adam, bu toprak yığınını açmak için durmadan çırpındı. Oysa kürek gömülmüyordu toprağa. Böğrümüzde duran biri kahkahayla gülüyordu. Derken ellerinde

kazma ve küreklerle koşan başka işçiler göründü. Ne etseler iş görülmüyordu. Toprak kaya gibi sertleşmişti. Bu da yetmiyormuş gibi, rahatça kazma sallayamadılar. Çünkü kazmanın sivri ucu arkadaşlarının başına dokunabilirdi. Saniyeler birer ölüm çemberleri olarak döndü temelin üstünde. Çoğumuz elimizle çekmek istedik toprağı. Kurtulmalarını diliyorduk. Neye yarar ki, hiçbir şey gelmiyordu elimizden. Şaşkınlık, çaresizdik. Kendimi onların yerine koymuştum. Ölümün böylesi zordu. Bir yandan karanlık, bir yandan tüm bedenin ezilmesi, öbür yandan soluk borusunun tıkanması...

Gözlerimiz hep oradaydı. Hem acıyor, hem korkuyorduk. Az önceki adamın gülmesi kesilmedi. Topluluktan biri, bu adam için: "Herhalde delirmiş olmalı," dedi.

Bunca insan kalabalığı bir işe yaramıyordu. Ne kadar acısalar, ne kadar çırpınsalar olan oluyordu bir kere. Gene işçi kardeşleri yapacaktı ne yaparsa. Toprak epeyce yarıldı, gene de görülmedi gömülen işçiler. Dudaklarımız kilitlenmiş, bellerimiz bükülmüştü. Zaman zaman acılı seslerle doldu kulaklarımız. Sanki bizden gayrı dünyanın bütün insanları bu çukurdaydı. Zaman kavramı silindi kafamızdan. Ölmemeleri için her an başlarının dışarıya çıkmasını diliyorduk. Ama yoktu, bomboştu toprak. Gökyüzü bile korkuluydu üstümüzde, titriyor, sararıyor, ürperiyordu. Tüm görüntüler anlamsız bir karartıydı. Durmadan işliyordu kürekler. Kızaran topraklar arasında bir demet saç göründü. Ardından kanlı bir alın çıktı ortaya. Sonra kaşlar, gözler ve burun...

Topluluktan biri bağırdı: "Aman kardaşlarım, önce ağzının önündeki toprağı atın!" Adamlar, oraya gömdüler parmaklarını, çakıltaşlarının sıkıştırdığı toprağı geriye kazıdılar. Böylece kalın dudaklar arasında parlayan dişlerini gördük. Tanınmayacak biçime girmişti adamın başı. Bu Halil'di. Ağız ve burnu açılır açılmaz içinde biriken zehirli hafayı dışarı verdi. Gözleri patlarcasına gerildi. Şakaklarından aşağı kanlar sızıyordu. Sessizdi. Bakışları bizden yanaydı. Tam o sırada az ötedeki kişilerin kazdığı yerden bir el göründü. Yumulup yumulup açılıyordu parmakları. Fotoğrafçılar makinelerinin objektif'erini temeldeki o görünümlere çevirdiler. Sesler gittikçe bir uğultu havasına girdi.

Acılar, korkulara karışıyordu insanların yüzlerinde. Az önce kararan gökyüzü az da olsa parçalandı. Kazmalar güçlükle giriyordu toprağa. Gayrı Halil'i boynuna dek görebiliyorduk. Öbürünün başını bir türlü bulamadılar. Ancak bir kol çıktı ortaya. Bu kez az önce oynayan parmaklar durdu. Ne o kolun sahibi, ne de öbür iki kişiden umut kalmadı. Gözlerimiz, bir Halil'in yüzüne bir de toprakta serilen kola dönüyordu.

Halil, sesiyle duyuramadığını gözleriyle söyledi. En kısa zamanda kurtarılması için yardım bekledi insan'dan, karşısına düşen dağlardan bile bekledi bu yardımı. Zaman geçtikçe yanakları morardı, burun delikleri büyüdü. Saçlarının arası toprakla doluydu. Baktıkça eziliyordum. Ama gene de ayıramıyordum kendimi oradan. Az önceki insan nasıl da değişmişti.

Halil'den gayrı öbür üç kişiden umut kesildi. Hiç değilse Halil'i kurtarmak gerekiyordu. Yoğun çalışmalarla göğsüne dek açtılar. Kazma ve kürekliler bu uğrası içindeyken çocuklardan biri, gerideki toprağın çatladığını duyurdu. Henüz orası göçmemişti. Tonlarca taş yığılıydı o çatlayan yerde. Bu çirkin haberden sonra temelin kıyısından uzaklaştık. Çat'layan toprağa saplandık gözlerimizi. O kocaman toprak yığını Halil'in üstündeydi. Bir anlık işti göçmesi. Orası yıkılınca taşların durmasını engelleyecek bir yer yoktu. Bir sinek gibi ezilecekti Halil. Toprak kımıldamıştı bir kez yerinden. Küçük bir sarsıntıyı bekliyordu. Bu son tehlikeyi sezen işçiler kazmayı, küreği bırakarak temelin dışına attılar kendilerini. Halil yapayalnız kaldı orada. Güçlükle geriye çevirdi başını; üstüne göçecek toprağın bir tepeyi andıran yığıntısına çakıldı gözleri. Daha bir morardı yüzü. Kirpik'lerini oynatamadı. Bağırmak istedi, bağıramadı. Bir kurtuluş umudunun başlangıcında ölüm, yeniden kucak açtı ona. Hem de ağır ağır geliyordu üstüne, sarı, kara, mor taşlarla birlikte... Kalabalığın şaşkınlığını görünce çaresizlik içinde kaldı.

Hiç değilse bu toprağın göçmemesi için dudaklarımızı sıkıyorduk. Ama hiçbirimiz yaklaşamıyorduk oraya. Bir adamın ölümünü gözlemek düşmüştü bize. Sanki bir şey yapacakmış gibi çoğumuz ellerimizi Halil'e doğru uzatıyorduk.

Avutucu sözlerle korkulardan uzak kalmasını diliyorduk. O anda hiç kimse, onun kadar yalnızlığın ölümle karışan acısını duyamazdı. Bir ara yumdu gözlerini, bulutlara yekindirdi başını, öylece bekledi. Deli dedikleri adam gene başladı gü'meye. Ona söz söyleyecek zamanımız yoktu. Bir Halil'e bir de onun üstündeki yığıntıya bakıyorduk. Yaşamakla yaşamamak arasındaki uzaklık bir karış, ya da bir süngüç kadardı. Yanaklarından, alnından terler boşandı. Bulanık sular altında kaldı bıyıkları. Gözleri biraz daha büyüdü. Kim'bilir neler dürüdüyordu. Bu bir bıçak ve bir kurşun değildi. Onca ağırlığın altında her yeri ezilecek, boğularak ölecekti. Yüzünü bire çevirdi. Son o'arak bir sevler beklemiş olmalıydı. Ancak birkaç saniye sürdü bu bakışları. Sonra toprak yığınının üstündeki taş yığınlarında durgunlaştı. Bundan böyle be'ki de Tanrı'dan yardım bekliyordu. Oysa Tanrı aldırmıyordu insanlara. Onların ölümü de, ağ'ığı da ilgilendirmiyordu onu.

Güdülük'e so'uk alıyorduk. Omuz omuza sıkıştığımız kişilerin kimler o'duğu hiç ilgilendirmiyordu bizi. Göçecek olan toprakla birlikte Halil'in kanlı, terli, b'tkin yüzüne uzanmıştık. Başı terlikli, kara sakallı biri dualar okumaya başladı. O okudukça topraktaki çatlak büyüyordu. Polisler düdük çalarak halkın geriye çekilmesini istediler. Hiç kimse kımıldamadı yerinden. Derin bir sessizliğe gömü'dü topluluk. Aradan çok geçmeden, acı bir çığlık paramparça etti bu sessizliği. Bu çığlığı atan Halil'in karısıydı. Hızla koşuyordu kocasına doğru. Bazı kişiler onu durdurmak istediler. Kadın hiç kimseyi dinlemedi. "Kurban o'duğum Halil'im!" diyerek kocasının boynuna sarıldı. Topluluktan k'mileri, oradan ayrılması için yalvararak seslendiler kadına. Kadın aldırmadı. Böğründeki kazmayı kavradı, bırla vurmaya başladı toprağa. Yukarıdaki yığıntı, biraz daha sallandı. Dudaklarından bir fısıltı bile çıkaramayan Halil, gözleriyle: "Git!" diyordu karısına. Hem de ağlarcasına demek istiyordu bunu. Kadın, bir adım olsun geriye atmadı. Kazmayla yumuşattığı toprağı kürek'e atmaya çalıştı. İki koluy'a hızla sarılarak dışarıya çıkarmak istedi kocasını. Gelgelelim yerinden bile oynatamadı. Bi'ün bunlar karşımızda olu urken, kişi'erden biri, bir kocak tahta getirdi ortaya. Bu tahtaları, Halil ve kadının üstünden yıkılmakta olan toprak yı-

ğının alt kesimine uzattı. Ona göre, göçecek toprağın tahtaların üstünde kalması gerekiyordu. Ne de olsa bir umuttu. Bunu gören Halil'in yüzünde kurtuluşa dayalı güven parıltıları yansıdı. Kadın durmadan kazıyordu toprağı. Kuşkular, korkular, sabırsızlıklar içinde bekliyorduk. Ellerimi sıkıyordum. Bedenim ter içindeydi. Başım dönüyordu. Kendimi tam olarak Halil'in yerine koyuyordum. İliklerimce sızılar içindeydim. Bunca insan kalabalığı bu yıkılacak olan toprak yığını karşısında hükümsüzdü.

Halil bu kez üstündeki tahtalara devirdi gözlerini. O tahtalardaki gücün, onca toprak yığınını götürüp götürmeyeceğini düşündü belki de. Ağzından, burnundan kan geliyordu. Kadın, bu görünüm karşısında dayanamadı. Bir daha sarıldı kocasına. Boynundan saçlarınaca öptü onu. "Bizi besleyebilmek için bir gün biliyordum bu temellerin altında kalacağını!" dedi. Bu sesin ardından bambaşka bir gürültü koptu. Toprak göçtü, taşlar yuvarlandı, tahtalar çatırdadı. Ortada ne Halil, ne de karısı kaldı. Gözlerimizin saptayamayacağı bir zaman içinde silinip gittiler. Sanki gökyüzü çöktü o anda, yeryüzü parçalandı. Gayrı apayrı bir dünya vardı karşımda, soğuk, sessiz, donuk bir dünya... Belinden bölünmüş karıncaya benzettim kendimi. Öbürlerini de öyle görüyordum. Bütün evler birer toz parçası gibi dönüyordu. Sanki bu bakan kişi ben değildim, bir başkasıydı. Ya da hiç kimse değildi. Ne sağıma dönebildim ne soluma. Çakılıp kaldım orada. Halil le karısının üstlerine çöken toprak ve taş yığınından ayıramadım gözlerimi. Kazmalarla kürekler inip inip kalkıyordu. Bu çalışmalar hayli sürdü. Ölülerin beşini de çıkararak temelin kıyısındaki düzlüğe uzattılar. Böğrümüzdeki adam bir kahkaha daha attı. Gökyüzü iyice ağırlaştı üstümde. O sessiz yatanların beşinde de kendimi görüyordum. Ölümlerinin nedenleri belliydi. Oysa bütün suçu toprağa yüklüyordu insanlar.

SON

İÇİNDEKİLER

1970 e Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi) 5

1970 TE SANAT HAYATI

1970 te Şiirimiz (Sabahattin Teoman) 19
1970 te Roman ve Hikâyemiz (Rauf Mutluay) . 45
1970 te Deneme-Eleştirme-İnceleme (Adnan Binyazar) 72
1970 te Dil Çalışmaları (Emin Özdemir) 103
1970 te Plâstik Sanatlar (Nurullah Berk) . . . 119
1970 te Tiyatromuz (Selmi Andak) 134
1970 te Müzik Olayları (Faruk Yener) 153
1970 te Türk Sineması (Çetin A. Özkırım) 173
1970 te Edebiyat Olayları . 181

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Apaydın, Talip . 197
Ardağı, Adnan 198
Asna, Alâettin . 199
Atmaca, Cevdet . 201
Batu, Selâhattin . 203
Benekay, Yahya 204
Binyazar, Adnan . . . 206
Giritli, Prof. Dr. İsmet . 210
Giz, Adnan 211
Hançerlioğlu, Orhan . 214
Kandaş, Kemal . . 214
Kansu, Ceyhun Atuf . . . 216
Karaosmanoğlu, Y. Kadri . 221
Kocagöz, Samim . 221
Körükçü, Muhtar . 224
Külebi, Cahit . 227
Özdemir, Emin . 227
Seyda, Mehmet . 229
Tanyol, Cahit . . 231
Tör, Vedat Nedim . . . 234
Tütengil, Cavit Orhan . . 236
Velidedeoğlu, Ord. Prof. Hıfzı Veldet . 237
Yıldız, Ahmet . 242

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI (Sami N. Özerdim) 247

YILIN DÜŞÜNCELERİ (1970 te Gazetelerde Çıkan Düşünü Yazılarından Seçmeler)
Prof. Dr. Mümtaz Soysal . 285
İlhan Selçuk . . 289
Refik Erduran . 292
Faruk Erem . . . 295
Şinasi Özdenoğlu . 298
Talât Halman 302
Abdi İpekçi 305
Ord. Prof. Dr. H. V. Velidedeoğlu . . 308
M. Şükrü Koç 312
Prof. Dr. Bülent Nuri Esen 315
Çetin Altan . 320
Hikmet Bil 325
Prof. Dr. Cahit Tanyol . . 327
Prof. Gülten Kazgan . 331
Prof. Dr. Akif Erginay . 336
Kemal Bisalman 340
Şevket Süreya Aydemir . 343
Vedat Nedim Tör . . . 350
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya . 354

Metin Toker 365
Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil . . 370
Kemal Esengin . 374
Nadir Nadi . . 377
Oktay Akbal 380
Prof. Dr. Mümtaz Soysal 382
Doç. Dr. Coşkun Mülayim 386
Ziya Kayla 390
Cemil Şena ..395
Abdi İpekçi ..400
Ahmet Yıldız . . 402
Fakir Baykurt . 407
A. Haluk Ulman 411
Cihad Baban . 413
Nadir Nadi . 415
Abdi İpekçi . 417
Dr. Sedat Penar . 419
Halit Ziya Yavuzer . 422
İlhan Selçuk . 426

1970 İN KİTAPLARI (Sami N. Özcan dim)
I Edebiyat - Güzel Sanatlar . . 431
A. Yerli 431
B. Yabancı . . 439
II Bilim - Kültür . 445
A. Yerli 445
B. Yabancı . 455

ŞİİRLER

Akgün, Nahit Ulvi . 463
Akıman, Nazmi . 464
Alptekin, Mahmut . 465
Apak, Rıza 466
Ardağı, Adnan . 467
Arpaç, Can . 468
Aşıcı, Ömer . 469
Aşkın, Engin . 470
Atok, Oğuz Kâzım . 471
Batu, Selâhattin . 472
Bilen, Rüstem . 473
Bulut, Abdülkadir . 473
Burdurlu, İbrahim Zeki . 474
Büyüktunçay, Attilâ 475
Demiraslan, İlhan . 476
Doğan, Maksut . 477
Erbaş, Tülin . 478
Ercan, Kenan . 479
Ergüven, A. Rıza . 481
Ertuğay, Celâl 482
Esen, Necmi . 483
Gümüş, Şener . . . 483
Hamsi, Talât Sait . 484
İdemir, Türkân . 485
Konsu, Ceyhun Atuf 486
Kordonbaşıoğlu, Subutay 488
Kuralbüğüle, M. Nuri . 488
Koç, Kemalettin . 489
Kuru, Mahmut . . . 490
Menemencioğlu, Muazzez 491
Mercanlı, Anıl 492
Özdemir, Enver 493
Özdenoğlu, Sinasi . 494
Özel, Siyami . . 496
Sakaoğlu, Mehmet . 498
Şendil, M. Sabih . 499
Tarcan, Mesut . . 500
Temizsoy, Hasan Basri 501
Tüfekçi, Remzi 501
Tümerkan, Cavidan 502
Uçkan, Ercüment 502
Uçkan, Nevzat . 504
Yağcıoğlu, Halim 505
Yurttaş, Hüseyin . 506
Yücel, Turgut 508

HİKÂYELER

Apaydın, Talip . 511
Asna, Aliâettin 522
Başaran, M. . 528
Bozkuhan, Remziye . 534
Cumalı, Necati . 541
Çimen, Fevzi . 545
Dağcı, Cengiz . 553
Gürgansoy, Naci . 571
Karas, Nursen . . 578
Muhteremoğlu, Âfet . 585
Özel, Siyami . 595
Özkan, Hakkı . . 599
Selâmet, Muhittin 602
Selimoğlu, Zeyyat . 612
Uçer, Erdem . 617
Yüceel, Şevket . 624

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının on ikinci sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü itibar biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı, gördüğü rağbete lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, düşünce ve sanat olaylarını keskin çizgileriyle belirten incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden bir demet, bol resim ve desenlerden başka, Atatürkçülüğü yılmak için aşırı akımların elele vermesi konusunda ilginç bir toplu soruşturma, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, gazetelerde geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

15 lira